

**Nistor
CHIOREANU**

COLECTIA
MEMORII

M

Memorii

INSTITUTUL EUROPEAN

«Scriu la repezeală și cu frică. Mă aștept în fiecare zi ca organele de Securitate să-mi calce din nou locuința și să-mi sechestreze lucrurile. De acum, sînt nevoit să le păstrez bine ascunse, ca să nu mi le găsească și să mi le ridice din nou, cum au făcut în celelalte rînduri. De aceea, cînd am credința că pot scrie fără primejdie prea mare, scot caietul din ascunzătoare și aștern amintirile pe hîrtie, așa cum vin, fără a mai putea avea grijă să le dau și o formă literară. De obicei un scriitor, chiar dacă e unul cu talent și experiență, scrie de mai multe ori un text, pînă cînd îi dă o formă definitivă. Eu nu am timp pentru așa ceva. Dacă nu ar fi simțul datoriei, care nu mă lasă în pace, m-aș lăsa bucuros de această îndeletnicire, care mă ține tot timpul într-o nemaipomenită tensiune nervoasă. Și nu numai pe mine, dar și pe soția mea.»

Cu forța de evocare a naratorilor ardeleni, NISTOR CHIOREANU descrie Golgota deținuților politici în anii '40-'60 din închisorile Jilava, Aiud, Gherla și Rîmnicu-Sărat. Mari personalități, D. Stăniloae, Petre Țuțea, Petre Pandrea, Ion Petrovici, Nichifor Crainic, Radu Gyr, miniștri, episcopi, generali sînt prezenți în intimitatea vieții cotidiene concentraționare. Gesturi sublime, fapte abjecte, călăi și victime într-un decor haluăcinant. O carte document, o viață trăită și povestită cu talent.

INSTITUTUL EUROPEAN PENTRU
COOPERARE CULTURAL-ȘTIINȚIFICĂ IAȘI

Nistor Chioreanu

MORMINTE VII

Ediție îngrijită și prefațată de **Marius Cristian**

Note: **Marius Cristian**

**INSTITUTUL EUROPEAN
IAȘI**

1992

Coperta: Mihai Albu

I.S.B.N. 973-95671-9-3

©1992 Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
EDITURII INSTITUTULUI EUROPEAN PENTRU COOPERARE
CULTURAL - ȘTIINȚIFICĂ

MOVIE TALE AT

IT'S A WONDERFUL

PREFAȚĂ

Calomniați sistematic și denigrați fără încetare încă din momentul înființării Legiunii Arhanghelului Mihai, purtătorii cămășilor verzi sînt prezenți actualmente în conștiința publică drept o bandă de tilhari, criminali, trădători etc. De aceea apariția memoriilor domnului Nistor Chioreanu reprezintă un eveniment deosebit, deoarece prin intermediul lor devine cunoscut, pentru prima dată în perioada postbelică, punctul de vedere legionar asupra evenimentelor controversate din istoria contemporană a României. Morminte vii devine astfel, fie și numai în virtutea principiului *audiat et altera pars*, o lectură obligatorie pentru cercetătorii perioadelor. Ceea ce nu înseamnă însă că toți ceilalți iubitori de istorie trebuie să se simtă excluși.

Nu doresc să mă opresc prea mult în ceea ce urmează asupra lucrărilor referitoare la Mișcarea Legionară. A fost realizată pînă acum o singură monografie, *Garda de Fier* – organizație teroristă de tip fascist, ai cărei autori sînt Mihai Fătu și Ion Spălățelu. Titlul spune, cred, totul despre pozițiile de pe care a fost abordată problema. Trebuie totuși menționat faptul că această carte a fost scrisă pe baza declarațiilor smulse de la deținuții legionari din pușcăriile comuniste; este, deci, inutil să mai fac aprecieri asupra calității documentației. Nu se poate însă trece peste neglijența redactării, datorită careia pot fi întâlnite la tot pasul contradicții flagrante. Astfel, dacă la pagina 362 (din ediția a II-a, „revăzută și adăugită”, apărută în 1980) aflăm că, la sfîrșitul anului 1943, „Horia Sima este ținut la Comandamentul armatelor germane din Iugoslavia, avînd, pe lângă garda sa personală, o gardă militară germană formată din elemente de la unitățile „Adolf Hitler”, care îl însoțesc în mod permanent”, la pagina 367 sîntem informați cu seninătate că „imediat după 23 August, Horia Sima este eliberat din lagărul Sachsenhausen.” Comentariile sînt, după părerea mea, de prisos.

Cu alit mai remarcabilă devine, în aceste condiții, „seninătatea” cu care domnul Nistor Chioreanu și-a scris memoriile. Departe de a urmări realizarea unei lucrări polemice, care să răspundă aberațiilor tipărite de istoricii oficiali ai regimului comunist, autorul își prezintă cu mult calm punctul de vedere. Un punct de vedere curajos și asumat răspicat, chiar dacă, uneori, teama de o eventuală confiscare a manuscrisului își spune cuvîntul și unele aspecte sînt ușor îndulcite. Ceea ce nu scade însă cu nimic din valoarea cărții.

De o deosebită importanță sînt, după părerea mea, precizările domnului

Chioreanu în problemele care constituie capetele de acuzare împotriva Mișcării Legionare : crimele din anii 1924-1939 (Manciu, Duca, Stelescu, Călinescu), asasinatele din perioada guvernării (cel 64 de la Jilava, Iorga, Madgearu) și, mai ales Rebeliunea. Cu excepția împușcării profesorilor Iorga și Madgearu, autorul motivează îndeajuns de solid faptele, fără însă a-i absolve de păcate pe cei vinovați. Pentru că, după cum subliniază în repetate rânduri fostul comandant legionar, uciderea unui om intră în profundă contradicție cu ideile creștine de care era animată Mișcarea.

Problema se schimbă însă când vine vorba despre Rebeliunea legionară, subiect la care autorul, aflat atunci suficient de sus în ierarhia legionară pentru a se găsi aproape de miezul evenimentelor, revine des. E drept, Nistor Chioreanu se referă mai ales la situația din Ardeal, dar nu neglijează nici faptele petrecute în București, mai ales episoadele controversate, precum masacrul de la Abator, soldatul ars de viu etc. Dar în primul rând subliniază, ori de câte ori are prilejul, absurditatea afirmației că legionarii s-au răsculat împotriva puterii, atâta vreme cât ei se aflau în guvern. Din această analiză Mareșalul Ion Antonescu iese destul de șifonat, la fel ca și principalii săi colaboratori.

Tot criticat este și Regele Carol al II-lea ; în acest caz însă, autorul, altminteri un portretist fin și onest, îngroașă mult trăsăturile. În viziunea domnului Chioreanu, Carol este un personaj în întregime negativ, vinovat de toate relele deceniului al IV-lea și care nu a contribuit cu nimic la nici una dintre realizările perioadei. Dar probabil responsabilitatea Regelui pentru moartea a sute de legionari, pentru ciuntirea granițelor țării, pentru extinderea corupției etc. a determinat dispariția griurilor din portretul dedicat lui.

Din păcate, autorul nu ne dă în această carte prea multe detalii despre perioada exilului în Germania, despre colonia românească de la Rostock, despre lagărul de la Buchenwald, unde și-au avut în această perioadă „domiciliul” mulți legionari. Sper, totuși, că volumul separat, referitor la această problemă, va fi în curând gata. Astfel s-ar putea spulbera legenda despre sprijinul total acordat de nemți legionarilor și s-ar putea face o comparație cu situația Partidului Comunist, sprijinit real de U.R.S.S. și fidel executant al ordinelor Cominternului.

Nu mai puțin interesantă este și analiza făcută perioadei 1944-1948, perioadă dominată de lupta disperată a grupărilor democratice (cărora li s-a alăturat și Mișcarea Legionară) împotriva bolșevizării României, luptă încheiată cu rezultatul cunoscut. Sint povestite, pe scurt, evenimente mai puțin cunoscute, precum constituirea și activitatea Mișcării Naționale de Rezistență, rolul Regelui Mihai I în ceea ce privește organizarea rezistenței, dar și pactul Teohari Georgescu-Nicolae Petrașcu și urmările sale.

Perioada următoare, cea a detenției, a reprezentat pentru domnul Nistor Chioreanu un bun prilej pentru realizarea unor portrete remarcabile ale personalităților cu care a venit în contact. Rînd pe rînd, defilează prin fața noastră George Manu, Ion Bujoiu, Radu Lecca, Petre Pandrea, Constantin Gane, Nicolae Petrașcu, dar și torționarii Dumitrescu sau Crăciun. Importantă este, de asemenea, descrierea unui fenomen despre care s-a vorbit prea puțin, și anume reeducarea non-violentă de la Aiud.

Ultima parte a volumului tratează un aspect pe care-l știm cu toții (mai

puțin dese tracasări ale Securității) : viața cotidiană din timpul lui Ceaușescu. Sînt deasemenea descrise, cu lux de amănunte, avaturile întîmpinate de foștii deținuți politici în încercarea lor de a-și recăpăta un loc în societate. Se confirmă astfel, dacă mai era nevoie, faptul că universul concentraționar românesc nu se limita între zidurile închisorilor.

*
* *

Cam aceasta ar fi, pe scurt, structura lucrării domnului Nistor Chioresanu. Din tot întregul se degajă, printre multe alte idei, una esențială : Legiunea a murit în închisorile comuniste și nu prea are nici o șansă să renască. Cel care cred altfel n-au decît să citească volumul.

Iar în ceea ce privește valoarea literară (incontestabilă) a textului, îi las pe criticii literari, mult mai competenți decît mine, să se pronunțe.

Marius Cristian

10 august 1978. Tare greu m-am decis să pun din nou mîna pe creion. Anul acesta a fost un an nefast pentru mine. La 25 februarie m-am pomenit cu o percheziție. Organele de securitate mi-au ridicat manuscrisele scrise cu mîna și cele bătute la mașină ale romanului meu, „Flăcări”, precum și caietul cu începutul unor memorii. Motivul ? Că aş fi dat romanul unor persoane străine să-l citească, deși nu a fost autorizat de cenzură, nici tipărit. Abia s-a desființat cenzura prin lege și iată, legea este călcată în picioare chiar de către organele cele mai indicate să o apere. Percheziția a fost ordonată de Securitate, dar a fost efectuată de ofițeri de Miliție.

La 1 aprilie 1978 am făcut o cerere către Miliția județeană, prin care arătam că percheziția mi-a fost efectuată cu călcarea Constituției și legalității și solicitam restituirea manuscriselor. După 20 de zile m-au chemat și mi-au restituit manuscrisele romanului, dar nu și caietul cu memorii, pe motivul că ar conține insulte la adresa Securității statului.

Afirmația nu este decît o minciună grosolană. În memorii eu nu am făcut decît să povestesc cu sinceritate, nu toate, ci numai o parte din șicanele la care am fost supus de la eliberarea mea din închisoare și împrejurările grele în care mă văd nevoit să-mi aștern pe hîrtie experiența mea de viață, ceea ce știu, și cît am fost implicat în activitatea fostei Gărzi de Fier. Deși în cea mai mare parte n-am fost decît la periferia evenimentelor și faptelor, modul cum le-am văzut cu desfășurîndu-se, partea mea efectivă și morală în desfășurarea lor, poate fi de mare folos istoricului obiectiv al faptelor. Mă simțeam obligat să scriu aceste memorii și pentru faptul că am citit cîteva lucrări atît de lipsite de obiectivitate și atît de otrăvite, încît un cititor cît de cît obiectiv și perspicace își dădea seama că faptele sînt în așa măsură îmbrobodite în calomnie și minciună, încît era tentat să respingă în bloc toate afirmațiile.

Căci, pe bună dreptate, cititorul obiectiv se va întreba : cum este cu puțință, ca o mare parte din populația țării, care a băgat în parlament 66 de deputați, cum este cu puțință ca o mare parte a intelectualității românești să se lase amăgită și condusă pe drumul exceselor și al crimei ? Cum este cu puțință ca oameni de înaltă cultură și adîncă sensibilitate, ca Nae Ionescu, Radu Gyr, Traian Brăileanu, Mircea Vulcănescu, Petre Țuțea, Mihai Polihroniade, Constantin Noica, Victor Papilian, Emil Cioran, Aron Cotruș, Lucian Blaga, P. P. Ponițescu, Const. Gane, Traian Herseni, Radu Dragnea, Ion Găvănescu, Paul Costin Deleanu, Horia Stamatu, Gh. Rahoveanu, Ion Sumuleanu, Dragoș Protopopescu, Mircea Eliade și alții

alții să se fi lăsat atrași într-o organizație care preconiza și practica crima politică și trădarea de țară ? Și așa fi vrut să discut cu toată obiectivitatea „dacă” s-au preconizat în realitate și în ce măsură s-au practicat acestea.

Așa fi vrut să arăt că excesele și crimele politice n-au fost inventate de Garda de Fier, că au fost practicate înainte de înființarea Gărzii de către toate partidele politice indiferent cum s-au numit. Așa fi amintit, că n-au existat alegeri democratice care să nu se fi soldat cu cițiva morți și răniți, n-au fost manifestații politice și sociale, în care să nu fi intervenit poliția și jandarmeria. Să ne amintim numai de bătăile și crimele de pe Valea Jiului și de la Grivița¹. Iar comuniștii n-au rămas mai prejos, chiar din primii ani ai existenței lor. Să ne amintim de insurecția de la Tatar Bunar din 1924² și de bomba de la Senat în 1921³, ca să nu mai vorbim de crimele din închisori și cele de la Canal și Marea Neagră sub guvernarea comunistă. Așa pune numai o întrebare : ciți dintre adversarii politici ai P.C.R. au scăpat de închisoare și ciți au murit acasă în patul lor ? Să nu mai vorbim de crimele politice din U.R.S.S., care au stîrnit groaza și revolta unei lumi întregi !

Iar acum, la vîrsta înaintată la care mă găsesc, privind înapoi, așa fi vrut să văd și greșelile și crimele săvîrșite de Garda de Fier. Așa fi vrut să le consemnez așa cum le-am văzut eu și le-am trăit în contextul evenimentelor istorice.

Începusem a doua oară să-mi scriu memoriile, în speranța că de astă dată voi fi cruțat de percheziție. Și, pentru orice eventualitate, am găsit o ascunzătoare în fundul unui fotoliu, sperînd că, dacă vin iar, acolo nu le vor găsi.

Paralel cu memoriile începusem să scriu și niște „Portrete” în care încercam să schițez profilul unor oameni mai de seamă cu care am venit în contact în activitatea mea politică sau în viața de închisoare. Dar abia am scris vreo 60 de pagini de memorii și cîteva portrete, al lui Lucian Blaga, Petre Pandrea, George Manu, Sextil Pușcariu, G.M.Cantacuzino, și, la 7 iulie 1978, am avut a doua percheziție ridicîndu-mi-se și aceste scrieri. Le-au găsit și în fundul fotoliului. Zadarnic am protestat, zadarnic am afirmat că este călcată în picioare Constituția țării, legea și libertatea mea. Ba, a doua zi am fost chemați și eu și soția la Securitate și ne-au cerut să

-
1. Este vorba, desigur, despre grevele din perioada crizei economice (1929-1933), reprimare de către autorități. Trebuie subliniat totuși faptul că represiunea n-a avut gradul de violență ce i s-a atribuit ulterior de către comuniști.
 2. „Răscoala de la Tatar-Bunar” a avut loc în perioada 12-17 septembrie 1924. Evenimentele au fost cauzate de tentativa unui număr de „30 de indivizi” (după comunicatul guvernului) care, în ziua de 12 septembrie, „au atacat localitatea Nicolaevsca, la ora 12 din zi, izolînd comuna prin tăierea firelor telegrafice și telefonice și omorînd pe primar, pe soția sa, doi jandarmi și un locuitor” („Viitorul” din 23 septembrie 1924). În zilele următoare declanșarea „revoluției socialiste” s-a soldat cu atacarea și jefuirea satelor Tatar-Bunar, Cișmele, Nerusoi și Gălițești. Intervenția armatei române a fost dură, ciocnirile soldîndu-se cu pierderi de ambele părți.
 3. Bomba pusă de grupul condus de Max Goldstein la Senat, în ziua de 8 decembrie 1920, a provocat moartea episcopului de Oradea și a ministrului de Justiție, precum și rănirea fostului prim-ministru Coandă și a deputatului E.Popovici.

spunem cui le-am citit și de ce le-am scris. Am refuzat să vorbesc, după ce am protestat din nou, arătând că procedeul organelor de Securitate este ilegal. În cele din urmă, văzînd că insistă, dîndu-mi să înțeleg că mă vor trimite în judecată, am cerut hîrtie și am făcut o declarație scurtă, în care consideram percheziția ilegală și abuzivă, ca și ridicarea materialului scris din posesia mea, că, atunci cînd m-am apucat să-mi scriu memoriile, nu m-am gîndit să aduc o insultă regimului comunist din România, că nu urmăresc nici un fel de aspirații sau ambiții politice, dar că mă simt moralmente obligat să contribui la cunoașterea obiectivă a unor fapte și evenimente la care am fost martor apropiat și, uneori, făptaș. Mai arătam în declarație că unul din strămoșii mei a fost spînzurat de nemeși în 1875 la marginea satului Măgina, pentru că luase parte la răscoala lui Horea, un alt strămoș și-a vărsat sîngele în Revoluția lui Avram Iancu, la 1848, iar tatăl meu a făcut războiul din 1914-1918 și a condus țărani din Măgina, în calitate de șef al Gărzii Naționale, la Adunarea Națională de la Alba Iulia la 1 decembrie 1918. Deci mă găseam pe linia antecesorilor mei. Am încheiat cu cuvintele : „Din clipa aceasta declar greva foamei și a vorbirii. Rog autoritățile să îngăduie înmormîntarea mea în satul Măgina, unde îmi sînt înmormîntați părinții și toți strămoșii mei. Trăiască Adevărul ! Trăiască Dreptatea ! Trăiască Libertatea ! Trăiască România !” Am semnat declarația și am predat-o anchetatorilor. Erau doi. Au citit-o, mi-au cerut să renunț la această atitudine, apoi unul a ieșit cu hîrtia, probabil s-o arate mai sus. Eu însă n-am mai spus nici un cuvînt la toate insistențele lor. În cele din urmă, a ieșit și al doilea anchetator, care după vreun sfert de oră s-a întors și mi-a spus :

– Domnule Chioreanu dacă nu vreți să vorbiți, mergeți acasă. Ne pare rău că aveți această atitudine !

M-am ridicat și am ieșit, fără să-i spun un cuvînt, nici lui, nici unui alt ofițer securist care mă aștepta pe coridor. În stradă, nu departe, am văzut-o pe soția mea, care fusese și dînsa anchetată într-o cameră vecină cu mine. Am ajuns-o din urmă. Mi-a spus pe drum că au întrebato dacă știa ce conțin caietele sechestrare. A răspuns că nu știe, lucru pe care, evident, nu l-au crezut, deși spusese adevărul. Eu sînt toată ziua cu nasul în cărți și cu creionul în mînă iar dînsa nu are obiceiul să controleze ce fac.

*

După atîtea hărțuiri și, la insistențele soției, am renunțat să-mi mai scriu memoriile. Nu mai am nici liniștea și nici puterea de a-mi forța amintirile.

Sînt totuși cîteva lucruri pe care aș vrea să le consemnez măcar fugar. Ele nu pot jigni pe nimeni, dar vor fi în măsură să lămurească cîteva probleme și să dea măsura justă unor evenimente și întîmplări pe care le cunosc bine. Din acestea fac parte : crimele săvîrșite de legionari pînă în 1940, crimele de la Jilava din 1940, asasinarea marelui savant Nicolae Iorga, precum și rebeliunea din 21 ianuarie 1941. Toate acestea sînt fapte care au avut loc cu mult înainte de 23 august 1944, cînd a început era comunistă în România.

*

La 19 august 1978 sînt chemat prin telefon la Miliția Județeană, unde mi s-a cerut să dau o declarație scurtă asupra modului cum mi s-a făcut percheziția din 7 iulie, ce s-a găsit la mine și ce conțin caetele care mi s-au sechestrat.

De ce m-au chemat la Miliție și nu la Securitate ? Pentru că, așa cum am arătat ceva mai înainte, la Securitate refuzasem să mai vorbesc, declarînd grevă împotriva abuzului și ilegalității pe care le-au săvîrșit. Am dat declarația cerută.

- Dar ce este cu rama de ceas care s-a găsit la dumneavoastră ?

În adevăr, lîngă caetele ascunse în casa mea, se găsea și o legăturică în care era învelită o ramă de ceas, se pare din aur, pe care o prietenă a soției i-a dat-o s-o păstreze. Era văduva unui doctor, care avea acum pe cineva în casă, și-l era teamă să țină lucruri de valoare la dînsa. I-a dat rama soției mele, să i-o țină pînă i-o va cere. Am dat aceste lămuriri cu ocazia percheziției și am arătat, și atunci și acum, că deținerea unui astfel de lucru nu poate constitui o abatere de la vreo lege. Le-am indicat și numele persoanei căreia îi aparține de fapt rama de ceas și n-au decît s-o interogheze pe aceasta.

La data de 22 septembrie 1978 m-am pomenit cu adresa nr.85/B 1978 a Procuraturii Județului Alba, prin care mi se comunică scoaterea de sub urmărire penală pentru săvîrșirea infracțiunii de nepredarea obiectelor prețioase, întrucît „obiectele găsite la percheziția domiciliară fac parte din categoria celor ce pot fi deținute de persoane fizice”.

Era o adresă plină de cinism și rea credință, căci tîndea să transpună abuzul pe un teren cu totul fals.

*

Comandantul Miliției din Alba Iulia (se pare că-l cheamă col. Dărămuș) m-a apostrofat cînd am fost ultima dată la Miliție (19.08. – la camera 3) :

- De ce nu-ți vezi de treabă, domnule Chioreanu ? De ce te apuci să scrii lucrurile acestea ? Crezi că dacă nu le scrii dumneata, nu se cunosc ? Crezi că nu sînt documentele despre toate faptele și evenimentele din ultimii 30-40 de ani ? Trebuie să scrii dumneata ? Nu poți să-ți vezi de treabă, să-ți trăiești liniștit anii pe care îi mai ai ?

Ei vezi, domnule, iaca , tocmai asta nu se poate !

Căci există o poruncă mai presus de voința noastră, mai presus decît instinctul de conservare, porunca de a spune adevărul, de a-l mărturisi cu orice preț ! Ce s-ar fi ales de omenirea aceasta, de întreaga civilizație, dacă toată lumea ar fi adoptat filozofia domnului colonel ? Desigur n-ar fi existat un Giordano Bruno, nu s-ar fi auzit de Galileo și de faimoasa expresie : „E pur si muove”, desigur, n-am fi avut atîția eroi ai cuvîntului, nici atîția luptători pentru libertate, nici atîția sfinți ! Dar unde ar fi astăzi omenirea fără eroi și fără sfinți ? Și-apoi, dacă există dovezi – și desigur, există ! ... dacă lucrurile se cunosc – și desigur se cunosc ! – de ce vă supărați că le spun eu ? Ce rost are să-mi violați libertatea, cînd știți că tot nu puteți face să dispară adevărul ?

Într-o celulă de la Zarka, cumplită secție a Aiudului – trebuie să fi fost

prin anul 1952 – îi spuneam lui Nicolae Petrașcu⁴, de față cu Ilie Nicolescu⁵ și George Manu⁶ : „mă jur că, dacă voi ieși din închisoare, voi fi cel mai mare adept al libertății de exprimare și dacă va mai exista vreodată Mișcarea Legionară și va fi împotriva acestei libertăți, voi fi adversarul ei cel mai înverșunat”. Sînt mulți ani de atunci. Mișcarea nu mai există, Nicolae Petrașcu și George Manu sînt morți, dar cred și astăzi, mai mult ca oricînd, că bunul cel mai scump al omului este libertatea ! Libertatea de a trăi unde vrea, libertatea de credință, libertatea de a exprima ce crede și cum crede, și prin aceasta, libertatea de a fi OM ! Iar libertatea de a fi om merită orice jertfă ! De aceea, cu orice risc, trebuie să scriu !

2

În caietul de memorii sechestrat de Securitate am arătat cum, înainte de a intra în Mișcarea Legionară, am peregrinat ca student, pe la comuniști și socialiști și că, înainte de a ateriza printre legionari, m-am certat cu aceștia.

Dacă Partidul Comunist Român ar fi fost în 1933 ceea ce afirmă că este acum, adică dacă ar fi abordat problemele poporului român cu patriotismul și curajul pe care-l afișează acum, în 1978, cu siguranță aș fi rămas acolo¹ ! Căci eu însumi fiind sărac, dar avînd structură de luptător, sufletul mă împingea spre o formație politică ce lupta împotriva exploatării și pentru ridicarea păturilor sărace la un standard de viață care să le permită să se bucure de roadele culturii și civilizației.

Dragostea de neam și de pămîntul românesc mi-a fost sădită în suflet

-
4. Nicolae Petrașcu a fost secretar general al Mișcării Legionare. După revenirea lui definitivă în țară, în noiembrie 1944, a fost de fapt șeful Mișcării. A fost implicat în procesul Mișcării Naționale de Rezistență, din noiembrie 1948, alături de Max Auschnitt, Alex. Pop, Ion Bujoiu, Horia Măcelariu, Gheorghe Bontilă, Gh.Manu, Vică Negulescu, Nistor Chiorescu ș.a., condamnat la muncă silnică pe viață și confiscarea averii.
 5. Ilie Nicolescu a fost condamnat după înfrîngerea Rebeliunii la 10 ani de muncă silnică, aceeași pedeapsă primind-o și Victor Biriș, aflat mult mai în prim-planul evenimentelor. Ironia soartei face ca Ilie Nicolescu să fi fost unul dintre legionarii care asiguraseră securitatea generalului Antonescu în dramatica noapte de 5/6 septembrie 1940.
 6. Gheorghe Manu a fost conferențiar la catedra de fizică nucleară, colaborator al lui Horia Ilulubei. Teză de doctorat la Paris cu Marie Curie. A refuzat o catedră la Sorbona, nefiind de acord să-și schimbe cetățenia. A intrat în Mișcarea Legionară în 1937, fiind comandant interimar al acesteia în 1943. În 1945 a fost cooptat de inginerul Ion Bujoiu în comitetul de conducere al Mișcării Naționale de Rezistență. În vara lui 1946 a fost implicat în procesul „Sumanelor negre” ; s-a sustras arestării, intrînd în clandestinitate. Arestat în martie 1948. Judecat în procesul M.N.R., condamnat la muncă silnică pe viață și confiscarea averii. Moare la Aiud, în 1962.
 1. Această frază a fost scrisă, probabil, cu gîndul la o posibilă confiscare a manuscrisului.

odată cu laptele mamei și a devenit o stare atât de firească și de naturală, încît nici nu mi-am putut pune vreodată problema că așa putea fi altfel. Fac parte din soiul cel mai autentic de țărani români din Transilvania, care și-au iubit pămîntul cu patimă și l-au apărut cu sîngele lor cînd a fost nevoie, fără ostentație, fără cuvinte mari, ci cu sentimentul că fac cel mai firesc lucru din lume. Mai mult, considerau aceasta ca o datorie religioasă. Atît de firească li se părea obligația de a-și apăra pămîntul și casa, încît nevestele nici nu-l jeleau prea mult pe soțul sau tatăl care-și dădea duhul în spînzurătorile nemeșilor, ori își vărsa sîngele apărîndu-și brazda cu securea în mînă. Așa au fost toți țăranii din satul meu, fără excepție, căci, din cîte povestiri am auzit de la cei bătrîni, niciodată nu am auzit să fi existat printre ei și vînzători. Și chiar dacă din cînd în cînd se întîmpla ca dintre ei să se ridice vreun jude ori pădurar, care să-i nedreptățească prin porunca domnilor, foarte curînd ajungea în dușmănie cu tot satul și atunci se găsea întotdeauna cineva să-i facă de petrecanie. Între ei, însă, oamenii erau foarte îngăduitori unii cu alții, iar despre ură și porniri șovine nu se pomenea, nici la noi, nici în satele vecine, cu populație mixtă, română și maghiară. Chiar înainte de Unirea din 1918, românii doreau și cereau să li se facă școli în limba lor, iar dacă nu le obțineau, puneau aceasta în seama autorităților, a domnilor, nu a consătenilor cu care trăiau ușă în ușă, într-o vecinătate lipsită de dușmănie. Cu domnii însă, erau oricînd gata să se la de piept pentru pămîntul lor și pentru dreptate. În acest spirit m-am născut și am crescut și eu în casa părinților mei.

Unirea din 1918 a produs o imensă bucurie în sufletele tuturor țăranilor români, bogați ori săraci. A fost împlinirea unui vis de veacuri, cel mai frumos vis, transmis din tată în fiu, un vis sfînt, ca și credința în mîntuirea sufletului. Totuși, Unirea cu patria mamă nu le-a adus țăranilor ardeleni satisfacțiile pe care le-au visat. După beția de fericire a primilor ani de după Unire, au urmat crizele economice, greutatea materiale, nedreptățile, grijile și lipsurile de tot felul, care împiedicau neamul meu să se bucure de libertatea obținută în 1918. Partidele politice care guvernau țara se întreceau în afaceri veroase și națiunea română tînjea după o conducere cinstită și cu înțelegere pentru nevoile ei². În această atmosferă de dorinți neîmplinite am ajuns student și, cu sentimentele curate pe care le nutream pentru neamul meu, căutam și eu o soluție. Nu am găsit-o la comuniști, la ale căror ședințe auzeam vorbindu-se numai ungurește și numai despre problemele proletariatului internațional, nu am găsit-o la socialiști, la ședințele domnului Ion Clopoțel, unde se practica doar un socialism de salon ; am găsit-o la legionari, după ce m-am ciocnit cu ei la un bal studențesc.

Pe la începutul anului 1933 l-am cunoscut pe doctorul Ion Banea³. Făcuse medicina la Iași și acum era student în anul I la drept – în Cluj.

2. Vezi nota 1.

3. Ion Banea, cunoscut mai ales datorită cărții sale *Căpitanul* (Tipografia Veștemean, Sibiu, 1936), era, în viziunea lui N.M.Nagy-Talavera, „poate cel mai admirabil om al Legiunii după Codreanu” (*The Green Shirts and The Others*, Hoover Institution Press, Stanford, 1970, p.303). Banea a fost împușcat în 1939, alături de alți importanți lideri legionari, din ordinul succesorului defunctului A.Călinescu, gen. Argeșcanu.

L-am cunoscut la bodega Străulea, pe strada Regina Maria, unde luau masa o mulțime de studenți săraci și unde umbla îmbrăcat în port românesc, un fel de amestec de port din județul Sibiu și Suceava. Era un bărbat frumos, cu grai dulce, exprimându-și gândurile limpede și cu căldură.

- Ah, zise, când i-am fost prezentat, dumneata ești studentul român care s-a supărat când alți studenți români au îndrăznit să joace sirba într-o sală de bal studențesc !

- Întii, i-am răspuns, nu sînt eu cel supărat, domnule, ci toți cei care s-au dus la bal ca să danseze. Apoi, nu m-a supărat jocul sirbei, ci ținuta și ostentația acelor tineri, care au venit la un bal studențesc în pantaloni bufanți și cu bocanci în picioare, când toți participanții erau îmbrăcați în ținută de bal. Și n-a fost destul că n-au plătit intrarea dar, după ce s-au instalat în mijlocul sălii, n-au mai permis muzicii să cînte decît sirbe și hore, așa că ne-au stricat balul. Eu am plătit intrarea, și ca mine toți cei care veniseră la bal. Huliganii n-au plătit ; în schimb pe noi, cei care am plătit, nu ne-au lăsat să dansăm. Trebuie să vă spun că la început mi-au plăcut, cînd am văzut că intră în sala de bal și poruncesc muzicii să cînte o sirbă și apoi prinzîndu-se voinicește de umeri se învîrt în focul muzicii. Am crezut chiar că aceasta făcea parte din program și constituia surpriza celor care au organizat balul. Abia cînd am văzut că nu vor să mai părăsească sala și erau gata să se bată cu aranjorii, m-am supărat și mi-am exprimat toată indignarea. Mă mir că dumneavoastră găsiți că au fost vrednici de laudă pentru asta !

- Chiar vrednici de laudă n-au fost, pentru că n-au lucrat destul de inteligent. Trebuia să se retragă după două - trei sirbe. Gîndul lor a fost să atragă atenția studenților și tuturor participanților că există o organizație tînără de studenți și muncitori, de oameni de carte și țărani, care doresc să imprime vieții noastre publice un simț românesc, o raliere în jurul unui ideal de viață nouă, o solidaritate care să netezească prăpastia dintre diferitele pături sociale, o solidaritate care să pună ordine în viața publică și să ajute pe cei săraci să se ridice la nivelul de viață al celor bogați.

- D-apoi așa credeți dumneavoastră că vă faceți cunoscuți și mai ales stimuți, spărgînd balul altor studenți ?

- Și așa ! Vezi ? Dumneata n-ai fi venit să stai de vorbă cu mine azi și n-ai fi aflat de existența noastră dacă n-ar fi fost controversa de la bal. Acum ai aflat că există Mișcarea Legionară și, dacă ești un om cinstit, ai să te interesezi mai de aproape ce-i cu ea, ce dorește, ce scopuri are, și dacă nu ești un papă lapte, sau un fricos, sau un oportunist, și dacă ai un pic de dragoste pentru țara aceasta și pentru neamul nostru, ai să pășești și dumneata alături de noi. Căci toți tinerii cinstiți și toți oamenii cu dragoste de țară trebuie să-și dea mîna și să muncească împreună pentru a construi o viață nouă, fără exploatați și exploataitori, fără politicieni veroși. O țară în care toată lumea trebuie să muncească și nimeni să nu poată trăi din exploatarea altora. Dumneata ești bogat de acasă ?

- Ce bogat ! De cînd am luat bacalaureatul, tatăl meu nu mi-a dat nici un ban. Are 15 jugăre de pămînt, 5 copii și 200.000 lei datorii la bănci. Am fost funcționar pînă anul trecut și acum dau ore de franceză și latină la niște copii bogați și mai ajut și gazdei la scriptologie, căci

este vice-președinte la Camera de Comerț. Așa-mi fac eu studiile.

- În ce an ești ?

- În anul IV la drept, sper să-mi iau licența în anul acesta.

- Ei, tocmai bine ! Termin universitatea și trebuie să intri în rîndul oamenilor serioși și cu răspundere. De unul singur nu poți răzbate însă în viață. Vino în rîndul nostru să pășim împreună toți tinerii conștienți ai neamului românesc și toți oamenii cinstiți ! Să făurim împreună o țară în care toți să ne simțim bine, în care toți să trăiască dintr-o muncă cinstită și din care să dispară exploatatorii și afaceriștii care sfidează pe toți oamenii cinstiți, spurcă și otrăvesc viața întregii țări. Și să nu crezi că numai tatăl dumitale este dator. Eu sînt fiu de țăran din județul Sibiu. Și tatăl meu este dator. Toți țăranii sînt datori și săraci. Și cei care au pămînt și cei care nu-l au. În Moldova, în Muntenia, ca și aici în Transilvania, mai sînt mulți boieri cu sute de hectare de pămînt, pe care ei le-au salvat de la expropriere în mod fraudulos. Mulți dintre ei și-au dat pămîntul în arendă și trăiesc în străinătate, unde arendașii care exploatează munca țăranilor, le trimit banii ca să se distreze⁴. Mai sînt o mulțime de țărani care nu au pămînt, sau au prea puțin. Unii, care au pămînt, nu au vite și unelte agricole, iar cei care au și una și alta nu-și pot vinde recolta, că nu le-o cumpără nimeni. Tatăl meu are grîne de vînzare, dar nu găsește cumpărători decît niște evrei, care-i plătesc un preț de batjocură. În fabrici nu se poate intra, pentru că nu sînt, iar care sînt plătesc foarte rău muncitorii⁵. Pădurile noastre le taie cu nemiluita antreprenorii evrei și le duc în străinătate ca lemn de scînduri, unde iau bani mulți pe ele, în timp ce pe tăietorii de lemn îi plătesc cu mai nimic. Din cauza aceasta nu au acces la universitate decît cei bogați și rareori cîte unul sărac, care trebuie să facă eforturi extraordinare pentru a putea răzbate⁶. Toate aceste neajunsuri și nedreptăți trebuiesc înlăturate și trebuie să deschidem drumul întregului popor român spre bunăstare, spre civilizație și cultură. Locul fiecărui tînăr, al fiecărui român care-și iubește patria și neamul, este alături de noi. Deci și al dumitale !

- Eu, deocamdată, vreau să-mi termin studiile și să-mi fac o carieră din care să pot trăi. Asta îmi răpește tot timpul, vreau să termin anul acesta. Apoi, trebuie să vă cunosc bine ca să mă pot decide.

- Bine ! Nu-i nici o grabă. Cînd ai timp mai vino să stăm de vorbă. Pe mine mă găsești de obicei aici pe la ora aceasta și dacă nu, întreabă-l pe camaradul Străulea, proprietarul bodegii, el știe totdeauna unde pot fi găsit.

*

M-am întîlnit încă de vreo două ori cu Ionel Banea, dar nu m-am putut decide. Eram foarte ocupat cu examenele. În sesiunea din iunie mi-am luat licența. Din nefericire nu am găsit nici un avocat care să mă primească pentru stagiu. Toți îmi spuneau că nu cîștigă atît de mult ca să poată plăti

4. Vezi nota 1, p.13.

5. Vezi nota 1, p.13.

6. Vezi nota 1, p.13.

un candidat, iar cei care puteau plăti aveau candidați. Am rămas deci în sat peste vară, la părinții mei. Era, dealtfel, și o vacanță de refacere, căci efortul făcut și hrana pe sponci m-au epuizat.

Într-una din zile, profesorul de la liceul din Făgăraș, Vasile Hanu, care peste vară era la părinți în satul vecin, Cacova, ne-a convocat pe toți tinerii intelectuali de pe Valea Aiudului și, după ce ne-a făcut o expunere, arătând că majoritatea tineretului intelectual din România se îndreaptă spre Garda de Fier, ne-a comunicat că s-a hotărât să se alăture și el curentului și ne-a invitat să pășim alături de el. Atunci m-am decis și eu, și așa s-a format primul cuib legionar pe Valea Aiudului, cuibul „Tribunul Șerban”. Tribunul Șerban a fost chiar din Cacova și, în 1848, a fost alături de popa Simion Prodan – preotul din Măgina, conducătorul luptătorilor lui Avram Iancu pe Valea Aiudului. În cițiva ani, cuibul „Tribunul Șerban” a proliferat și a cuprins aproape tot tineretul, precum și o bună parte din oamenii mai în vîrstă de pe Valea Aiudului.

Toamna m-am înscris la doctorat și m-am dus să-mi fac serviciul militar. În februarie 1935, după ce mi-am luat doctoratul în drept, am găsit un post de avocat stagiar în Sibiu. Trecuseră aproape doi ani de cînd intrasem în Mișcarea Legionară, dar pe acest teren nu am desfășurat decît o slabă activitate. Nu am fost în nici o tabără de muncă, mergeam destul de rar la ședințele de cuib, și doar de cîteva ori am participat la marșurile de propagandă de pe Valea Aiudului.

Aș vrea să desmint aici o afirmație, care s-a proferat adeseori la reeducările din închisori, și mai ales la instruirile făcute de organele Securității, și anume că, odată intrați în Mișcare, indivizii erau supuși la o disciplină forțată și obligați să execute tot ce li se ordona, iar dacă nu executau erau supuși la diferite pedepse, care mergeau pînă la suprimare. Nimic mai fals și mai neadevărat ! Am trecut prin toate fazele, am fost simplu membru, am fost șef de cuib, am fost șef de plasă, apoi de județ și regiune, și chiar locțiitorul șefului pe țară. Niciodată nu m-a forțat nimeni să fac ce nu aș fi vrut să fac, nici nu am constrîns pe cineva să facă ceva împotriva convingerii lui. Disciplină a fost în Mișcarea Legionară, dar o disciplină liber consimțită. Dacă cineva nu se putea conforma, era liber să plece sau să accepte anumite sancțiuni, care mergeau pînă la eliminarea din organizație. Cei care, în închisori, au afirmat că au fost constrîși să facă anumite ilegalități, o făceau numai pentru a-și scuza propriile greșeli și abateri de la lege. În realitate, și pe drept, fiecare răspundea personal de ilegalitățile pe care le-a săvîrșit.

Iată-mă, deci, avocat stagiar în Sibiu. Aveam un salariu foarte mic, căci șeful meu, d-l Dordea, nu avea prea multe cauze și m-a luat mai mult din milă. Șeful legionar al județului, avocatul dr. Bidianu⁷ unul din cei mai buni avocați din Sibiu și cu destul de multe cauze, nu m-a putut lua la el, căci mai avea trei stagiaři, toți legionari : pe Nicu Iancu, Nae Lupu și Aurel

7. Augustin Bidianu (Bidcanu) a fost subsecretar de stat la Ministerul Finanțelor în guvernul Cigurtu (14 iulie-4 septembrie 1940), reprezentînd, alături de Horia Sima și Vasile Novăccanu, Mișcarea Legionară în acest ultim guvern al Regelui Carol al II-lea. Neînțelegîndu-se cu Horia Sima și dezaprobind conduita acestuia, nu a participat la guvernare în perioada statului național-legionar și a dezaprobat Rebeliunea.

Bozdog. M-am încadrat chiar în cuibul lui Bidianu și mergeam regulat la ședințele legionare. Șeful meu, dr. Dordea, nu era încadrat în nici un partid.

Sibiul avea o organizație legionară dintre cele mai puternice, numărând în rândurile ei personalități de mare prestigiu, precum dr. Liviu Stan și dr. Spiridon Cindea, ambii profesori la Academia Teologică, profesorii Axente Creangă, Pimen Constantinescu, Iulian Dumitru, Nicolae Petrașcu, avocații dr. Bidianu, dr. I. Fleșeriu, Aurel Cioran⁸, profesorul dr. Teodor Bodogae, pe care mi-i aduc la rezezeală aminte, precum și o mulțime de tineri intelectuali. De asemenea, erau încadrați în Mișcare o mulțime de muncitori, precum și elevi din Frățiii de Cruce (numai din clasele superioare).

La aproape un an de când mă instalasem la Sibiu, mă pomenesc că sînt chemat să lucrez ca stagiar în biroul șefului Partidului Liberal din Sibiu, dr. Eugen Piso. Era avocatul cu cele mai multe procese din tot județul. Aproape zilnic avea pe rol 15 - 20 de procese pe la toate instanțele.

I-am spus lui Piso că eu sînt legionar și nu pot renunța la convingerile mele.

- Domnule coleg, mi-a răspuns, pe mine nu mă privește ce convingeri politice ai. La mine nu ai decît obligații profesionale. După cum știi, mai am doi colaboratori și patru candidați, dar, din aceștia din urmă, doi îmi sînt nepoți și doi sînt membri de partid. Nici unul nu are de gînd să rămînă în avocatură și de aceea nu muncesc cu inimă. Am nevoie de un stagiar care să muncească cu pasiune. Îți dau un salariu bun. Te urmăresc de mult și am constatat că îți place profesia, ești ambițios și stăruitor, calități absolut necesare în profesia noastră. Dacă vii la mine, nu-ți cer să-ți schimbi convingerile, ci doar să muncești cu rivnă. Aici poți să înveți avocatură, ai de lucru cu tot felul de cauze.

- Bine, domnule Piso, am să vă dau mîine răspunsul. M-am dus la dr. Bidianu și l-am întrebat ce să fac.

- Să primești slujba fără ezitare ! Nu poți pierde o ocazie, așa de fericită de a cîștiga bani buni și a învăța și meserie.

- Bine, dar nu pot lucra la șeful liberalilor și să merg în propagandă pentru legionari !

- Evident că nu ! Cît timp ești acolo, ești scutit de propagandă și de tabere de muncă. La ședințele de cuib poți participa. Sînt restrînse și fără publicitate.

Așa am intrat la șeful liberalilor din Sibiu, unde am rămas doi ani, pînă cînd mi-am deschis propriul meu birou avocațial. Am făcut o foarte bună școală, munceam foarte mult, dar eram stagiarul cel mai bine plătit din Sibiu. Procesele mai delicate și cele cu caracter politic le făcea însuși șeful, ori asociatul lui, dr. Bărbat, un foarte bun penalist, sau fiul vitreg al șefului, dr. Ion Fruma, de aceeași vîrstă cu mine, un om cu o foarte frumoasă cultură, autor mai tîrziu al cîtorva cărți, cu care am devenit buni prieteni, fără să discutăm niciodată politică.

Am povestit această împrejurare pentru că ea m-a ajutat mai tîrziu, cînd regele Carol II a dezlănțuit prigoana împotriva legionarilor, să rămîn multă vreme în afara obiectivului și să pot apăra în mai multe procese.

8. Fratele lui Emil Cioran

Pentru orientarea cititorului în mersul evenimentelor, va trebui să ne întoarcem puțin înapoi cu povestirea noastră.

Spuneam, în primul capitol al acestor amintiri, că n-au existat partide politice care să nu fi făcut excese și să nu se preteze uneori chiar la crime și asasinate. În U.R.S.S. asasinatelor au fost, nu cu zecile, nu cu sutele, nu cu miile, ci cu milioanele. Iar astăzi, când scriu aceste rânduri, din Italia pînă în Anglia, din Germania pînă în America, dintr-o margine în alta a pămîntului, atentatele, excesele, asasinatelor politice formează materialul zilnic al presei. Să nu pomenim decît cîteva : asasinarea primului ministru Aldo Moro, atentatele aproape zilnice din Italia și cele din Irlanda de Nord, atentatele cărora le-au căzut victimă primul procuror al republicii și președintele sindicatelor din R.F.G. și atîția demnitari din Spania. Dar în statele americane, dar în Bangladesh, dar în Pakistan, în Afganistan, în Iran, în Emiratele Arabe, Liban, Egipt și statele tinere din Africa ? Pretutindeni lumea se frămîntă și excesele se țin lanț. Este de mirare atunci că ele s-au produs și la noi ? Cred că nu ! Numai că ele trebuiesc examinate cu toată obiectivitatea și mai ales, să nu escamotăm pe unele, în timp ce altora le acordăm dimensiuni exagerate. Numai așa vom putea ajunge să cîntărim corect faptele și numai așa vom putea ajunge la posibilitatea de a găsi mijloacele de a combate excesele și convulsiile sociale. Nu mă voi ocupa de excesele politice din alte țări ; pentru acestea sînt destui cercetători, mult mai destoinici decît mine. Condițiile în care scriu nu-mi permit să le adîncesc prea mult nici pe cele din țara mea. Scriu în ascuns, fără să am acces la nici o arhivă și în fugă. De aceea, nu voi pomeni decît fapte contemporane cu mine, pe care le-am trăit, pe care le-am văzut și la care am participat. Mă voi rezuma deci, la frămîntările politice și sociale de după 1 Decembrie 1918, de cînd poporul român s-a văzut, pentru prima dată în istoria lui, unit într-un singur stat între hotarele lui firești. Odată acest vis de veacuri realizat, se punea problema consolidării acestei Uniri, prin organizarea unui cadru juridic, administrativ și economic, care să permită întregului popor să se bucure de libertatea dobîndită și să-l ajute să se ridice la bunăstare materială, civilizație și cultură.

Din nenorocire, partidele politice n-au fost la înălțimea chemărilor, iar frămîntările comuniste de dincolo de Nistru și-au găsit ecou și în țara noastră.

E drept, nu atît în sufletul poporului român, cît în al popoarelor conlocuitoare. La Iași, o parte dintre studenți, e drept nu mulți, dar foarte

gălăgioși, mai ales basarabeni și evrei, ca și o parte din muncitorime, se agitău și cereau cu insistență ca România să treacă la un regim comunist, adică să se ralieze la sovietele rusești de dincolo de Nistru. Și nu se mulțumeau să se realizeze aceasta pe cale democratică, adică prin hotărârea majorității poporului, ci voiau să-și impună voința prin forță. Deși mult mai puțini la număr, ei declarau greve, se postau la ușile întreprinderilor și universităților, blocau intrările și-i ciomăgeau pe cei care vroiau să intre la lucru sau în universitate. Ba au mers mai departe și în 1924 au încercat o răscoală în sudul Basarabiei, așa numita insurecție de la Tatar-Bunar, pe care guvernul de atunci a fost nevoit s-o înăbușe în singe.

Astăzi P.C.R. nu pierde o ocazie să pledeze pentru independență și neamestec în treburile interne, dar atunci se agita pentru unirea la Soviete. Ani de-a rândul, după constituirea sa în 1921, s-a agitat pentru această atitudine. Ba a fost într-un timp atât de cosmopolit încât, aderând la Internaționala a III-a, nici nu mai recunoștea unitatea națională a poporului român, ci, susținea că România este o federație de popoare și provincii cărora trebuie să li se acorde o totală autonomie politică și administrativă ; partidul își dirija activitatea după instrucțiunile primite de la Internațională.

Petre Pandrea¹, cumnatul lui Lucrețiu Pătrășcanu, ne povestea în celulă la Aiud că, din cinci congrese câte le-a ținut partidul pînă în 1945, trei au fost ținute la Viena, Budapesta și Moskova și au avut ca șefi cînd un ungur, cînd un polonez, cînd un rus, care nici măcar nu știau românește. El executau orbește ordinele Kremlinului și cine nu se supunea era împușcat ori, în cel mai bun caz, exilat în Siberia. Cele ce ni le povestea Pandrea în închisoare le-am citit apoi confirmate în tratatele de Istoria României, despre care voi mai vorbi.

Astăzi P.C.R., și cu deosebire președintele Nicolae Ceaușescu, nici nu vrea să audă despre o asemenea atitudine și, probabil, acesta este și motivul pentru care românii îi tolerează măsurile dure și restrictive din politica internă. Dar, atitudinea cosmopolită și antinațională avută ani de-a rândul face cu neputință scrierea unei istorii complete a P.C.R., cerință care, de 30 de ani, rămîne în stare de deziderat.

Și totuși, doi doctori în istorie scriu cu senină convingere : „Niciodată în România nu a existat un alt partid politic care să lupte cu atîta abnegație și spirit de sacrificiu pentru fericirea poporului român, pentru progresul națiunii noastre ”. (M. Fătu și I. Spălățelu în *Garda de Fier, organizație de teroristă de tip fascist*, pag. 31) !

Dar insurecția de la Tatar-Bunar n-a fost singura acțiune teroristă a comuniștilor. Tot ei au aruncat în 1921 o bombă în Senatul țării, cînd acesta se găsea în ședință, omorînd cîțiva generali și pe episcopul Radu al Blajului. Evident că asemenea acțiuni stîrnesc reacțiuni. Așa s-a născut mișcarea anticomunistă și antisemită de la Iași, care apoi s-a extins în

1. Ideolog al gîndirismului în tinerețe, semnînd cu numele de Petre Marcu Balș în revista condusă de Nichifor Crainic, Petre Pandrea a evoluat apoi vizibil spre stînga, fiind unul dintre rarii intelectuali autentici sprijinitori ai P.C.R., alături de Lucrețiu Pătrășcanu și de Herbert (Belu) Zilber (Andrei Șcrbulescu). Și tot alături de ei a fost arestat și condamnat de comuniști.

toată țara. Și n-au fost numai studenții cei care s-au ridicat împotriva manifestărilor și exceselor comuniste. Au fost și muncitori. Așa la filință la Iași organizația muncitorească de sub conducerea muncitorului Constantin Pancu², care dă adevărate bătălii cu comuniștii gălăgioși din cale afară. Comuniștii se bucurau de foarte puține simpatii în sufletul maselor de cetățeni. De aceea, chiar când au fost lăsați să participe la viața politică, n-au putut băga în parlament nici un deputat. Ei își arogă succese doar atunci când au izbutit să se asocieze cu alte partide și să profite de creditul pe care îl aveau acestea în masa alegătorilor.

Așadar, excesele naționaliste și antisemite au apărut, în România, ca o reacție față de excesele comuniste în primul rînd și, în al doilea rînd, ca urmare a corupției care domnea în partidele de la conducerea țării. Dacă am avea la dispoziție presa vremii, am putea să ne dăm cu ușurință seama cît de mare era corupția și cu cîtă nerușinare se făceau afacerile, cu exproprierea marilor moșieri, cu împărțirea pămîntului la țărani, cu însușirea terenurilor petrolifere și concesionarea lor societăților străine, etc. Se povestea astfel despre un fost ministru liberal și mare afacerist, că un negustor evreu s-a dus la el și i-a propus :

„Nene Alecule³, îți dau un milion de lei, să mă ajuți să închei afacerea... cutare... și să nu mai știe nimeni.”

„Nu, i-a răspuns ministrul, îmi dai cinci milioane și lasă să știe toată lumea.”

Chiar și atunci când au văzut că războiul bate la ușă și au hotărît să pășească la înarmarea țării au găsit prilejul de a mai face o afacere. Așa s-a născut afacerea Skoda, în care s-au plătit șperțuri de mai multe milioane, din care chiar Regele țării a avut partea leului⁴. Tot Petre Pandrea mi-a povestit în închisoare, mie și generalului Dobre, că, fiind avocatul fostului prim ministru Gigurtu, acesta i-a povestit cum i-a făcut odată un cadou Regelui – harta României în relief de aur. Era o lucrare masivă și grea, că abia a dus-o valetul din mașină pînă sus, în biroul Regelui (Gigurtu era proprietarul aproape tuturor exploatărilor miniere din Munții Apuseni). Regele, în loc să aprecieze lucrarea ca o operă de artă, căci era într-adevăr foarte frumoasă, a întrebat simplu :

„Cît cîntărește ? ”

Deși s-a născut în România și a învățat cu cei mai buni pedagogi, avea un oribil accent străin⁵. Cei mai buni miniștri erau aceia care-l înlesneau lui cele mai mari cîștiguri. Și înlesnindu-le pe ale Regelui, și le asigurau pe ale lor, evident. În acest fel, Regele îi avea în mînă, și-i schimba și-i manevra cum îi plăcea lui. Cînd a venit în țară în 1930 era plin de datorii în străinătate, dar cînd a fost alungat, în 1940, era unul din cei mai bogați oameni din lume. Foarte puțini oameni politici au scăpat necompromiși de

2. Constantin Pancu, de meserie instalator, a înființat la Iași, în 1919, „Garda Conștiinței Naționale”, o organizație al cărei singur punct în program era lupta anticomunistă. În cadrul „Gărzii ...” și-a făcut debutul C.Z.Codreanu în arena politică.

3. Alexandru Constantinescu, supranumit „Porcul”, a fost de mai multe ori ministru liberal al Industriilor, Domeniilor, Agriculturii și Domeniilor etc. Fost președinte al consiliului de administrație al Băncii Marmorosch-Bank.

4. Vehiculată foarte des, afirmația nu a putut fi încă demonstrată cu probe irefutabile.

5. Alți contemporani arată că, dimpotrivă, Regele Carol al II-lea vorbea la perfecție limba română.

el⁶. Printre ei, cel dintâi poate fi considerat Iuliu Maniu. Acesta era un om integru și neînduplecat în ceea ce privea morala. Era fatal să ajungă în conflict cu Regele.

Deci, încă o dată, excesele comuniste, sprijinite masiv de evrei, pe de o parte, și corupția din viața politică a țării, care a dus la sărăcirea păturii mijlocii și a țărănimii, pe de altă parte, au făcut să se nască mișcările anticomuniste și antisemite. Poporul român, din care 80% erau țărani, nu putea să trăiască fără Dumnezeu și fără pământ, deci nu putea accepta nici comunismul, dar nici afacerile urlașe pe care le făceau pe spatele lui marilor arendași, industriași și negustori, în cîrdășle cu politicienii. Așa se explică de ce formațiile politice tinere, care preconizau o înnoire morală în viața politică și promiteau că vor face legi aspre, care vor merge pînă la pedeapsa cu moartea pentru cei care vor fi dovediți că au făcut afaceri necinstite pe spatele poporului, au început să aibă o priză tot mai mare la publicul românesc. Printre acestea era și Mișcarea Legionară. Întemeietorul ei a fost Corneliu Zelea Codreanu.

A făcut liceul la Mănăstirea Dealu, un liceu militar vestit pentru strictețea, disciplina și exigența profesorilor. Dușmanii lui, citindu-l pe Petre Pandrea, afirmă că a fost un elev slab, în coada clasei, care, în afară că era foarte ambițios, nu avea nici o altă calitate. Este o încercare stîngace de a compromite un om, care niciodată nu izbuteste. Oricine judecă obiectiv, își poate da seama că un om lipsit de calități nu poate țiri după sine numărul așa de mare de oameni care l-au urmat pe C. Codreanu. Ion Banea l-a scris biografia – sub titlul „Căpitanul”, în care sînt date și notele obținute în liceu. Se poate constata că notele cele mai mici au fost unul sau doi de opt. Iar caracterizările făcute de directorul școlii, colonelul și, mai tîrziu, generalul Piperescu⁷ erau excepționale. Așa se explică de ce acest general s-a înscris și el în organizația fostului său elev.

Dar intenția mea nu este să-l apăr pe Corneliu Codreanu, ci să-i arăt greșelile. Și după ale lui pe ale noastre, toți cei care l-am urmat. Însă cu toată sinceritatea și obiectivitatea, pentru ca generațiile viitoare să poată înțelege evenimentele care au avut loc și să învețe din ele. Căci, așa cum faptele și evenimentele au fost prezentate de „istorici” ca Ion Spălățelu, Mihai Fătu, Mihai Stolan și alții – *ejusdem farinae*, orice cititor cit de puțin perspicace își dă seama că nu sînt obiectivi și că n-au făcut altceva decît să încerce să inducă în eroare pe cititor, falsificînd faptele și inundînd cu veninul urii, cu citate trunchiate și contrafăcute și cu insulte, o generație care a făcut multe greșeli, dar care s-a zbatut să găsească un drum luminos pentru țara și neamul ei.

Una din acuzele fundamentale aduse Gărzii de Fier a fost violența.

Codreanu a fost un foarte bun organizator, dar un om mîndru și

6. Ca mai toți legionarii care s-au referit la Regele Carol al II-lea, și Nistor Chiorescu exagerază.

7. După cum arată C.Z. Codreanu în *Pentru legionari*, comandantul școlii în perioada studiilor sale era maiorul, mai apoi colonelul, Marcel Olteanu. Colonelul V. Piperescu a fost, în timpul primului război mondial, comandantul Regimentului 35 infanterie, regiment în care, pentru puțină vreme, a luptat ca voluntar și viitorul Căpitan. În această unitate militară, unul dintre comandanții de companie era Ion Zelea Codreanu, tatăl liderului legionar (vezi *Pentru legionari*, p. 10-11).

intransigent. Această caracteristică a imprimat-o și organizației sale. Când a venit student la Iași, în 1919, a găsit aici o situație haotică. Un grup bine încheiat de studenți comuniști, majoritatea evrei, împreună cu un grup de muncitori, tot comuniști, se agitău mereu, declarând grevă și blocând intrările în fabrici și la Universitate. Era fiul unui profesor de liceu, care luptase în război împotriva nemților, având gradul de maior. În liceul militar primise deasemenea o educație patriotică. Având această formație din familie și din școală, tânărul student la drept nu se putea împăca cu situația de la Iași. Majoritatea studenților erau atunci apatici, ori dezinteresați, iar unii, intimidați, se fereau să se amestece în provocările comuniste. Corneliu însă, cu spiritul lui de luptător, n-a putut rămâne pasiv și s-a avântat în luptă, acolo unde credea că este datorită lui de român. Cum studențimea nu era organizată, s-a înrolat în Organizația sindicală muncitorească a lui Constantin Pancu numită Garda Conștiinței Naționale, care se opunea comunistilor, luând parte la diferite ciocniri cu aceștia, până când a fost desființată în 1922. Atunci a trecut alături de profesorul A.C. Cuza⁸, care împreună cu profesorul Paulescu⁹, alt savant de mare prestigiu, înființase Liga Apărării Național-Creștine, organizație naționalistă cu caracter anticomunist și antisemit. Între timp, Codreanu fusese ales președintele studenților în drept și izbutise să strângă în jurul său un număr mai mare de studenți, cu care se opunea studenților comuniști, începând a-i copleși prin număr și forță. De unde, la început, studenții naționaliști erau cei care luau bătaie, încet, încet, lucrurile s-au inversat.

Aceste succese i-au fost însă fatale lui C.Codreanu, căci i-au exacerbat mândria și caracterul intransigent, din care a făcut apoi o doctrină, pe care a imprimat-o și organizației sale.

Văzându-se copleșiti acum de atacurile studenților și muncitorilor naționaliști, comuniștii, cu deosebire părinții studenților evrei, care stăpîneau viața economică din Iași și care nu avuseseră nimic de spus când fiii lor manifestau și încercau să impună cu forța un sistem pe care majoritatea absolută a poporului român îl respingea, încep acum a se plînge de excesele „huliganice” și cer măsuri aspre împotriva lor. Prin Victor Iamandi¹⁰ reușesc să determine guvernul liberal să trimită la Iași un

8. A.C.Cuza a fost unul dintre principalii lideri ai antisemitismului românesc. A fondat în 1910, cu N.Iorga, Partidul Național Democrat. A participat la crearea „Ligii Poporului”, în 1918, alături de Al.Averescu și C.Argetolanu ; împreună cu savantul N.C.Paulescu a pus bazele Uniunii Național-Creștine. În 1923 a înființat Liga Apărării Național-Creștine, formațiune care, prin fuzionarea cu Partidul Național-Agrar condus de Octavian Goga, s-a transformat în 1935 în Partidul Național-Creștin. A.C.Cuza a fost, din 1901, profesor de economie politică și finanțe la Universitatea ieșeană. Doctor în științe politice și administrative și doctor în drept al Universității din Bruxelles, a fost ales membru corespondent al Academiei Române în 1903, iar în 1936 a devenit membru activ și președintele secției de istorie a înaltului for.

9. N.C.Paulescu a desfășurat o amplă activitate științifică, fiind unul dintre precursorii descoperirii insulinei. Pe plan politic a fost unul dintre ideologii antisemitismului românesc, printre lucrările sale numărîndu-se și lucrările de „fizilogie filozofică” *Spitalul, Coranul, Talmudul, Calialul, Francmasoneria* (1914) și *Cele patru patimi și remediile lor* (1921).

10. Victor Iamandi a fost președinte al organizației liberale ieșene ; a fost ales deputat al județului Iași în 1922, 1927, 1931, 1932 și din 1933 până în 1938. Subsecretar de stat la Ministerul de Interne (1933-1934) și ministru de stat din 1934 în guvernul Tătăărăscu. Ministru de justiție din 30 martie 1938 până în 24 noiembrie 1939.

chestor de poliție pe placul lor, Constantin Manciu, un om corupt, complet lipsit de scrupule și brutal. Prin daruri bogate – printre altele o superbă limuzină – îl cîștigă total de partea lor și acum începe o teribilă prigoană împotriva studenților. Manciu bate și arestează studenți și muncitori, după cum îi indicau cei care-l plăteau, indiferent dacă erau sau nu amestecați în vreo organizație, ori dacă luaseră parte la vreo manifestație. Teroarea s-a întins asupra întregii studențime. A ajuns să molesteze pînă și studente. Codreanu, ajuns între timp avocat, îl dă în judecată pe Manciu, pentru maltratarea unei studente. Încă înainte de proces, Manciu îi trimite vorbă că are să-l bată și pe el, chiar în instanță. Și chiar așa a și vrut ! În ziua procesului s-a prezentat la judecătoria, însoțit de doi inspectori. Cînd Codreanu a început să pledeze și să arate abuzurile lui Manciu, acesta s-a năpustit spre el, proferînd injurături, avîndu-l în spate pe unul din cei doi inspectori. Codreanu a scos pistolul și a tras, omorîndu-l pe amîndoi. Arestat pe loc, a fost judecat în stare de arest.

Dar abuzurile lui Manciu deveniseră atît de insuportabile, încît întreg Iașul și toată presa din țară, în afară de cea de stînga și cea de partid, pînă și moderatul Universul, s-au ridicat în apărarea lui Codreanu. Procesul și manifestații de stradă au loc în favoarea lui, cerînd să fie achitat. Atunci, guvernul liberal a intervenit și procesul a fost strămutat la Focșani. Dar și la acest Tribunal s-a format o atmosferă favorabilă acuzatului și, la intervenția guvernului liberal, procesul a fost strămutat și de aici la Turnu-Severin. Acesta era considerat cea mai puternică citadelă a Partidului Liberal la putere. Guvernul a făcut, deci, tot ce i-a stat în putință pentru a obține condamnarea. Dar, în vremea aceea, justiția nu era la cheremul puterii executive. Existau, conform Constituției, trei puteri în stat : executivă, legislativă și judecătorească, independente una de cealaltă și influența puterii executive nu putea merge pînă la anularea celorlalte două. Și, deoarece era vorba de o legitimă apărare evidentă, nici Tribunalul din Turnu-Severin n-a putut trece peste prevederile legii și l-a achitat pe Codreanu. Acesta lese din închisoare nîmbat de gloria unui luptător împotriva abuzului, nedreptății și teroarei, și este purtat în triumf¹¹.

Iată deci cum abuzul și violența creează violență și deschide perspective nebănuite. Cînd, în 1927, Corneliu Codreanu și-a format propria lui organizație politică, i-a fixat niște reguli severe și o disciplină aproape militară. Nu era primit și nu putea rămîne în organizație decît acela care o accepta și se supunea acestei discipline. I-a stabilit legi și porunci care făceau parte din Doctrina organizației. Cine vrea să le cunoască nu are decît să ceară de la organele de stat autorizația de a le studia, ele fiind păstrate în arhivă sub cheie. Ar vedea atunci că multe din ele, evident altfel formulate, figurează și în codul eticii și echității socialiste, numai că acesta din urmă a apărut cu vreo 40 de ani mai tîrziu¹².

Astăzi, la vremea înaintată la care mă găsesc, îmi dau seama cît de mult rău au făcut țării atitudinile violente și în nici un caz n-aș mai putea fi de acord cu militarismul, bravada și violența afișate de C.Z.Codreanu. Dar, în tinerețe, trebuie să recunosc că această atitudine a fost în mare măsură factorul care m-a atras în Mișcarea Legionară, deși, oricine mă

11. Pentru un plus de detalii vezi *Pentru legionari*, p. 202-252

12. Vezi nota 1, capitolul II

cunoaște mai de aproape, știe că nu am fost niciodată un om violent.

Pe de altă parte, trebuie spus iarăși, cu toată obiectivitatea, Corneliu Codreanu era un om excepțional, o personalitate deosebită și puternică. Bărbat frumos, cu o ținută mindră, corect, brav, cu o privire hotărâtă și cu o scînteie în privire, exercita o impresie deosebită asupra celor cu care venea în contact. Iar femeile erau de-a dreptul fascinate de el, deși sub acest raport era de o mare sobrietate.

De asemenea, trebuie spus că, în afară de complotul de la Jilava¹³, care nu ajunsese nici în faza de preparare, C.Codreanu nu a inițiat niciodată un act de violență ; dar, atunci cînd aceasta s-a exercitat asupra lui sau a organizației sale, a reacționat prompt și fără menajamente. Și nu împotriva micilor angajați – jandarmi sau polițiști – care le executau, ci împotriva celor care dădeau ordinele ilegale. Așa, de pildă, în alegerile din toamna anului 1933, primul ministru I. G. Duca¹⁴, se angajase fața de regele Carol II să împiedice cu orice preț intrarea legionarilor în Parlament. Pe Rege îl jenau cumplit apelurile lui Codreanu la moralitate în viața privată și cinste în viața publică.

I.G.Duca dă ordine Poliției și Jandarmeriei să împiedice cu orice preț pe legionari să țină întruniri și să lipească afișe, deși legea electorală permitea aceasta tuturor partidelor politice. Mișcarea Legionară propunea electoratului un program pe care acesta era liber să-l voteze sau nu. Abuzurile se țin lanț. La Constanța au fost împușcați mortal doi studenți, pe cînd lipeau afișe electorale ; în București au fost împușcați în același fel doi muncitori, din care numai unul a scăpat cu viață, iar la Iași alți trei muncitori au fost omoriți în timp ce lipeau afișe electorale. În afară de aceștia, zeci de muncitori și de studenți, precum și alți membrii ai organizației, au fost bătuți, arestați și maltratați. Generalul Cantacuzino, decorat cu Ordinul Mihai Viteazu din primul război mondial, precum și alți generali și oameni cu greutate, s-au dus la Duca și l-au avertizat că se joacă cu focul, că legionarii nu-i vor pedepsi pe jandarmii și polițiștii abuzivi, ci pe acela care le dă ordin să calce legea. Acesta însă n-a ținut cont de avertismente. Pînă la urmă, văzînd că popularitatea legionarilor crește cu cît sînt mai persecutați, printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri, Duca desființează organizația legionară chiar în ajunul alegerilor. Se știe ce a urmat. I.G.Duca a fost împușcat în gară la Sinaia de trei legionari¹⁵. Toți trei erau oameni cu studii superioare.

Toată presa, îndeosebi cea de stînga și cea a Partidului Liberal, s-a

13. În „complotul de la Jilava”, cunoscut și sub numele de „complotul studențesc”, au fost implicați cei care aveau să devină nucleul Mișcării Legionare de mai tîrziu : C.Z.Codreanu, Ionel Moța, Ilie Gârneață, Radu Mironovici, Corneliu Georgescu și Tudose Popescu. Ei au format, dealtfel, așa numitul grup al văcăreștenilor, datorită faptului că perioada de detenție a fost petrecută în închisoarea Văcărești (și tot aici a apărut și ideea înființării unei mișcări a tineretului care să poarte denumirea de „Arhanghelul Mihail”). În ceea ce privește complotul, trebuie menționat că acuzațiile s-au dovedit a fi nefondate, „complotiștii” fiind achitați.

14. I.G.Duca a fost ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, Agriculturii și Domeniilor în diferite cabinete între 1914 și 1918, ministru de externe (1922-1926) și prim-ministru (19 noiembrie-29 decembrie 1933), președinte al P.N.L. între anii 1930-1933. Asasinat în ziua de 29 decembrie 1933 de către legionari.

15. Cei trei erau Nicolae Constantinescu, Ion Caranica și Doru Belimace.

vălcărit și a deplins asasinarea primului ministru, dar n-a suflat o vorbă despre cei șase morți și zecile de schilodiți în bătai din ordinul lui. Au urmat sute de arestări la sate și orașe. Rînd pe rînd, arestații au fost puși în libertate, după ce au fost ciomăgiți bine. În procesul asasinării lui Duca au fost implicate vreo 40 de persoane, inclusiv Codreanu și generalul Cantacuzino. N-au fost condamnați decît cei trei asasini, restul fiind achitați. Împotriva celor care au ucis patru muncitori și doi studenți și au schilodit în bătai alte sute, nu s-a luat nici o măsură. Este adevărat însă că atitudinea lui Codreanu și a generalului Cantacuzino în acest proces l-a impresionat așa de mult pe generalul Petrovicescu¹⁶ – acuzatorul principal, și pe generalii Dona și Filip – judecători, încît, îndată după terminarea procesului, au cerut înscrierea lor în Garda de Fier. Și nu numai aceștia, dar și o mulțime de alți oameni cu răspundere și influență, care criticau decădererea moravurilor politice, le-au urmat exemplul.

E de mirare atunci, că violența a devenit o armă politică ? E de mirare că aceasta a dus la abuzuri care au creat un climat de crimă și nesiguranță ? E de mirare că la Congresul studențesc de la Tîrgu-Mureș, din 1936, studențimea care aproape în totalitate era legionară, a constituit „echipe ale morții”, care se angajau să ucidă pe unul sau mai mulți din cei pe care-i considera răspunzători de nenorocirea țării ?

E drept că, a doua zi după constituirea acelor echipe, ele au fost desființate printr-o circulară apărută în presă, dezavuînd energic hotărîrile studenților. Dar acestea nu erau, în fond, decît ecoul exacerbat al doctrinei lui Codreanu. Îmi amintesc că vestea constituirii acestor echipe venise la Sibiu, chiar în ziua constituirii lor. Venise cineva de acolo cu ea. M-am dus numaidecît la avocatul Bidianu, șeful legionar al județului și l-am întrebat dacă a auzit de hotărîrile de la Tîrgu-Mureș. Bidianu era un om foarte ponderat, foarte serios și respectat în Sibiu. Auzise și el, dar spunea că nu crede. I-am spus atunci că, dacă-i adevărat, eu nu mai rămîn nici o clipă în Garda de Fier. În prezența mea, Bidianu i-a telefonat lui Codreanu la București și acesta i-a spus că studenții au săvîrșit o nebulie nemaipomenită și că hotărîrile vor fi dezavuate prin presă. Dezavuarea a și avut loc a doua zi. Istoricii „obiectivi” nu pomenesc însă nimic despre ea.

În același an, o altă crimă legionară a zguduit opinia publică, asasinarea lui Mihail Stelescu. Acesta a fost unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Codreanu. Era ambițios, destul de deștept, bun orator, îndrăzneț și foarte vanitos. Codreanu l-a promovat, l-a pus pe lista candidaților de deputați la alegerile din 1932 cînd a și fost ales. Era așa de tînăr încît era cît pe ce să nu fie validat din cauza vîrstei. Această alegere l-a fost însă fatală. Codreanu stabilise o regulă : cei care vor fi aleși deputați să ducă o viață foarte sobră, să nu doarmă la hotel, ci în cămine legionare, să

16. Generalul Petrovicescu a ajuns ministru de interne în timpul statului național-legionar. Demiterea lui, la 20 ianuarie 1941, a constituit unul dintre principalele motive care au dus la evenimentele din 21-23 ianuarie.

mănince la cantine legionare, iar o parte din diurnă să o verse în casa Legiunii, pentru mărirea fondului Comerțului Legionar. Stelescu, odată ajuns deputat, a început să ducă o viață lipsită de sobrietate, să se lase fltat de unii, ademenit de alții și de plăceri ușurate, ceea ce făcea să nu-i mai ajungă banii. Întii a refuzat să mai stea la căminul legionar și să mănince la cantină, apoi a refuzat să mai dea Legiunii din diurna lui de deputat. În sfârșit, s-a lăsat ispitit de oameni din afara Legiunii, printre care generalul Rădescu¹⁷ și Pamfil Șelcaru¹⁸, directorul ziarului „Curentul”, care-i spuneau că ei ar susține din toată inima Legiunea dacă ar lua el, Stelescu, conducerea ei. „Codreanu este un sector cu care nu te poți înțelege” spuneau aceștia. Stelescu a căzut în ispită. Pentru a-l mai sustrage de sub influențele negative din București, Codreanu îi dă comanda unei tabere de Frății de Cruce. Aici, el începe o fină denigrare a Căpitanului și pregătirea citorva tineri, pe care-i socotea total devotați lui, cărora le-a pus la dispoziție o sticlă cu otravă ca să i-o toarne în mâncare lui Codreanu, cînd acesta urma să viziteze tabăra. Unul din acești tineri, Eugen Bîrsan, mai tîrziu avocat în Sighișoara, care mi-a povestit mie cazul, l-a denunțat pe Stelescu. Codreanu a venit în tabără, l-a luat pe Stelescu și cîțiva frați de cruce și a început să viziteze tabăra. Cînd a ajuns la dulapul din bucătărie, unde era sticla cu otravă, l-a întrebat :

– Ce-i în sticla aceea, Stelescule ?

– Oțet, căpitane, a răspuns Stelescu.

– Oțet ? Te rog, gustă-l, să te vedem noi !

Evident, Stelescu a refuzat să-l guste.

– Cum ai putut să decazi pînă într-atît Stelescule ? i-a spus căpitanul. Sînt îngrozit ! Să pleci numaidecît din tabără ! A luat sticla, a dat-o la analiză și s-a constatat că era într-adevăr otravă. A convocat apoi Senatul Legiunii, compus din cîțiva generali, profesori universitari și alți oameni de mare prestigiu, le-a prezentat cazul și i-a rugat să-l judece ei pe Stelescu. Senatul Legiunii l-a convocat pe acesta și i-a cerut să explice pentru ce a vrut să-l asasineze pe acela care l-a ridicat din nimic. Stelescu a recunoscut, spunînd că i-a luat Dumnezeu mințile și a cerut să i se dea o pedeapsă. Senatul Legionar a hotărît eliminarea lui definitivă din Legiune, Codreanu a confirmat hotărîrea, specificînd că se va putea întoarce, atunci cînd va face dovada unui mare serviciu adus Legiunii. Stelescu i-a mulțumit și s-a legat să facă tot ce-i va sta în putință, pentru a recîștiga dragostea și încrederea Căpitanului¹⁹.

Dar mușcase din mărul ispitei și cei care-l îndemnaseră la ticăloșie nu i-au mai dat răgaz să se reculeagă. I-au pus la dispoziție și tipografia

17. Generalul Rădescu, prim-ministru al României în perioada 6 decembrie 1944–6 martie 1945, nu s-a făcut cunoscut din punct de vedere politic, în perioada interbelică, decît prin apartenența la gruparea condusă de Mihail Stelescu, „Cruciada românismului” și prin participarea la un presupus complot ce ar fi vizat eliminarea fizică a Regelui Carol al II-lea.

18. Pamfil Șelcaru a fost unul dintre cei mai mari ziariști români din perioada interbelică. A activat în principal la „Cuvîntul” și, mai ales, la „Curentul”, al cărui director a fost. După război, exilat în Spania, a scris mai multe cărți, cea mai notabilă fiind *Istoria Partidelor Național, Țărănist și Național-Țărănist*.

19. Informația nu este încă probată cert.

„Curentului” și l-au asigurat că, prin perseverență și cu ajutorul lor, va câștiga bătălia. A mai găsit doi sau trei pierduți în jurul lui și au scos o revistă, „Cruciada Românismului”, în care au început să-l împroaște pe Codreanu cu tot felul de insulte și calomnii, acuzându-l, mai ales, tocmai de ceea ce nu practica, de imoralitate. Și nu numai pe el, dar și familia lui, publicînd scrisori apocrife și calomnioase despre aceasta. Pe Ion Moța, cumnatul lui Codreanu și unul dintre cei mai bine pregătiți membri ai Mișcării – avea două doctorate, unul în drept la Universitatea din Cluj și altul în economie la Grenoble²⁰ – îl arăta, într-o scrisoare falsă, ca un posedat și de o ridicolă naivitate mistică. Codreanu era foarte amărit, căci ținuse foarte mult la Stelescu. Legionarii cereau voie să-l pedepsească. El ezita. În cele din urmă a îngăduit unei echipe de studenți să-l pedepsească. Stelescu era și el student. Studenții i-au trimis vorbă să se pregătească suflătește, căci va fi executat. El s-a ascuns, ba ici, ba colo ; era dibuit mereu și izbutea să fugă. În cele din urmă s-a internat într-un spital și s-a operat de un furuncol, dar, spre nenorocul lui, a fost găsit și acolo. Zece studenți legionari au intrat în camera în care stătea ascuns, și-au descărcat pistoalele în el și apoi l-au ciopârțit cu topoarele. S-au prezentat după aceea toți zece la Poliție²¹.

Toată mișelia lui Stelescu a fost acoperită de cruzimea asasinării lui. Asasinii lui Duca au fost numiți Nicadorii (după inițialele numelor : Nicky Constantinescu, Ion Caranica și Doru Belimace), iar cei ai lui Stelescu – Decemvirii, și toți au fost făcuți comandanți legionari și decorați cu „Crucea Albă”. Codreanu întemeiasă două distincții în Legiune : *Crucea Albă* pentru vitejie în lupte și *Crucea Verde* pentru ajutoare bănești sau alte ajutoare materiale ce se acordau Legiunii.

Mărturisesc că asasinarea lui Stelescu m-a îngrozit. Îi citeam informările din *Cruciada Românismului* și eram revoltat peste măsură, ca toți legionarii, și așa fi fost de acord cu o bătălie bună, chiar și cu împușcarea lui, dar cruzimea aceasta inutilă m-a deconcertat. Și nu numai pe mine, ci pe mai mulți, mai ales dintre cei mai vîrstnici. Totuși eram fascinați de personalitatea lui Codreanu și de faptul că aceste crime, în loc să-i aducă o scădere de prestigiu, îngroșau numărul partizanilor și chiar calitatea lor. Astfel, îndată după procesul decemvriștilor, Bidianu m-a însărcinat să iau legătura cu dr. Lionel Blaga, fratele lui Lucian, care era notar public, cu dr. Mihai Velicu, directorul Băncii Albina, cu dr. Traian Ivan, unul din cei mai buni și mai prestigioși avocați din Sibiu, și cu alte persoane care voiau să intre în Asociația Prietenii Legiunii. Aceasta era o asociație secretă care ajuta Legiunea cu bani. Numele membrilor ei nu puteau fi descoperite decît în Ziua Biruinței, cînd deveneau de drept legionari. Mi s-a încredințat sarcina de a primi aceste ajutoare deoarece, fiind avocat stagiar în biroul șefului Partidului Național Liberal, fusesem scutit de marșuri și alte manifestări publice și prezentam astfel mai multă siguranță pentru

20. Fals. În urma „complotului studentesc”, Moța fusese eliminat de la Universitatea din Cluj. A plecat cu Codreanu în 1925 la Grenoble, dar s-a înscris la licență, nu la doctorat.

21. Cei 10 erau : Ion Caratănase, Iosif Bozintan, Ștefan Curcă, Ioan Pele, Ioan Gr. State, Ioan Atanasiu, Gavrilă Bogdan, Radu Vlad (care au fost condamnați la muncă silnică pe viață), Ștefan Georgescu și Ioan Trandafir (condamnați la cîte 10 ani de muncă silnică).

Prietenii Legiunii, nefiind trecut ca legionar pe listele Poliției.

În 1936 am fost trecut în cuibul profesorului de franceză și română Nicolae Petrașcu. În anul acesta a ieșit de sub tipar la Sibiu cartea lui Codreanu, *Pentru Legionari*. Se obținuse greu viza pentru tipărire și procurorul militar care ne-a dat-o ne-a sfătuit s-o scoatem repede și fără târboi. Lucram deci până noaptea târziu la corectarea tipăriturii. Ce lucra tipografia Veștemean ziua, noi trebuia să corectăm noaptea. Uneori venea și ne ajuta și avocatul Nae Lupu. A fost o mare bucurie și satisfacție când am văzut-o gata și am putut astfel expedia la București primele lăzi cu cărți.

Mișcarea Legionară, cu ultimul său nume Partidul Totul Pentru Țară, devenise acum o forță politică considerabilă. Avea înregimentată în rândurile ei o mulțime de oameni de cultură de mare prestigiu, dar și studenți, muncitori și țărani. Apar o mulțime de publicații în care este expusă doctrina Mișcării : *Pentru Legionari* și *Cărticica șefului de cuib*, de C.Z.Codreanu, *Mișcarea Legionară și Țărănimia*, *Mișcarea Legionară și Muncitorimea* de Traian Herseni, circularele căpitanului publicate în volum, *Cranii de Lemn* de Ion Moța, *Crez de Genație* de Vasile Marin²², *Cum sîntem* de Al. Cantacuzino²³, o mulțime de reviste și ziare, precum, „Arhanghelii”, „Iconar”, „Glasul Strămoșesc”, „Libertatea”, „Cuvîntul”, „Bunavestire” etc. Toate pot fi găsite în Arhivele Statului, la Academie, în arhivele universităților etc., dar sub cheie și nu au acces la ele decît foarte puțini oameni, de mare încredere. În Arhivele Securității se mai găsesc și o mulțime de declarații și „documente” confecționate de serviciile de securitate și în închisorile de la Pitești, Aiud, Gherla, Sighet, etc, din care multe sînt pătate cu sînge. Acestea din urmă ar putea induce în eroare pe cititorul care nu știe ce înseamnă teroarea soamei, a frigului, a durerilor reumatice, sau de altă natură și a bătăilor pînă la leșin. Cum au fost smulse acele declarații și „documente” voi povesti mai încolo. Acum vreau numai să avertizez pe cititorul obiectiv că singurele documente autentice, în baza cărora își poate face o opinie reală, sînt cele publicate în stare de libertate.

Să revenim însă la firul povestirii noastre și să vedem ce rezultate i-au adus Mișcării Legionare și întemeitorului ei, violența ca armă de luptă politică. Întrucît Corneliu Codreanu preconiza o morală sobră și o mare corectitudine în viața publică, promițînd grave sancțiuni celor care au jefuit țara, era fatal să ajungă în conflict cu regele Carol II, sub patronajul căruia se făceau afacerile cele mai veroase și care își repudiasse soția și își ținea amanta la palat. Început încă de prin 1938, acest conflict devenea tot mai ascuțit. Printre oamenii politici de prestigiu preocupați de aceste probleme, Codreanu a găsit foarte puțini. În primul rînd pe Iuliu Maniu,

22. Vasile Marin a făcut parte din grupul de tineri intelectuali grupați în jurul revistei „Axa”, alături de Mihail Polihroniade, Al.Constant, Victor Ion Vojen. În Legiune a ajuns pînă în funcția de șef al organizației București. A murit în Spania, alături de Ion Moța, întrînd astfel în mitologia legionară.

23. Al.Cantacuzino, și el unul dintre liderii legionari importanți, a fost asasinat în aceleași condiții ca și Ion Banca (vezi nota 3, cap.II).

apoi pe Gheorghe Brătianu²⁴, care se pare că tocmai pe aceste probleme se despărțise de vechii liberali²⁵. Numai că, dacă pe probleme interne, deosebiri de vederi între Maniu și Codreanu nu erau prea mari²⁶, pe probleme de politică externă ele erau fundamentale. Iuliu Maniu preconiza o politică alături de statele apusene, pe când Codreanu una alături de puterile Axei – Italia și Germania.

Deși regalist, Codreanu nu putea să nu vadă că de la Rege²⁷ pleacă în jos toate relele apucături în politica internă și externă a țării. Ajunge pînă acolo încît îl avertizează pe Regele Carol II că răspunde personal de nenorocirile ce se vor abate asupra țării ; și cum Regele era destul de vanitos și lipsit de scrupule, relațiile dintre el și șeful Gărzii se deteriorau tot mai mult.

În vederea alegerilor din toamna anului 1937, Codreanu încheie un *pact de neagrestune* cu Iuliu Maniu – președintele P.N.Ț. și Gheorghe Brătianu – președintele P.N.L.-nou, obligîndu-se să vegheze împreună ca alegerile să nu fie falsificate, iar în timpul propagandei electorale aceste partide să-și prezinte programul, dar să nu se atace între ele. Rezultatele scrutinului au fost de-a dreptul uluitoare pentru toată lumea. Conform legii electorale partidul care cîștiga 40% din sufragii, mai primea 20%, pentru a avea o majoritate comodă în parlament²⁸. De obicei, partidul însărcinat să facă alegeri le aranja totdeauna să obțină procentul de 40%. Ei bine, pentru prima dată de cînd exista această lege, Partidul Liberal al lui Gheorghe Tătăărăscu nu izbutește să obțină acest minim de 40% și pierde alegerile. Mai mare a fost surprinderea că, îndată după cele două mari partide de guvernămînt P.N.L. și P.N.Ț., cele mai multe voturi le obținuse Partidul Totul Pentru Țară²⁹, avînd ca președinte pe generalul Cantacuzino, care bagă în parlament 66 de deputați. La procesul lui Antonescu, Eugen Cristescu – fostul director general al Siguranței a declarat însă că s-au furat legionarilor un milion de voturi³⁰ (vezi cartea *Procesul Marei Trădări* 1946). Dacă nu s-ar fi furat acele voturi, legionarii ar fi avut în

24. Gh.Brătianu a fost în primul rînd unul dintre cei mai mari istorici români. Licențiat în drept, doctor în filozofie și literatură, profesor universitar la Iași și București, academician din 1941. Arestat după război de către comuniști, imputîndu-i-se, mai ales, înrolarea ca voluntar și trecerea Prutului, a murit în închisoare în 1953.

25. Fals. Despărțirea lui Gh.I.Brătianu de vechii liberali în 1930 a fost cauzată de faptul că tînărul istoric a fost favorabil revenirii lui Carol al II-lea pe tron.

26. Fals. Maniu a fost un apărător fervent al democrației, în timp ce Codreanu s-a remarcat ca un vajnic adversar al acesteia, considerînd-o ca fiind principala cauză a corupției și un element dizolvant al energiei naționale.

27. Este vorba strict de Regele Carol al II-lea.

28. Mai exact, amendamentul „primei electorale”, adoptat în 1926, prevedea ca partidul ce obține în alegeri minimum 40% din voturi să primească automat jumătate din locurile din Parlament, cealaltă jumătate fiind împărțită în mod proporțional între partidele care reușiseră să depășească pragul electoral de 2%, la această împărțire participînd și partidul care cîștiga alegerile. Scopul era acela de a se evita încetinirea activității parlamentare ; în același timp se urmărea mărirea stabilității politice.

29. P.N.L.- 35,92% (152 mandate), P.N.Ț.- 20,40% (86 mandate), „Totul pentru Țară” – 15,58% (66 mandate).

30. La acele alegeri, totalul votanților a fost de 3.076.695. Un milion de voturi ar însemna deci 32,55% ; dacă spusele lui Cristescu sînt adevărate, legionarii ar fi trebuit să obțină 48,13% din voturi și să aibă 290 de deputați.

realitate numărul cel mai mare pe țară și Regele ar fi fost obligat, conform legii electorale, să-l însărcineze pe generalul Cantacuzino, sau chiar pe Codreanu cu formarea guvernului. Dar, cum Eugen Cristescu a spus o grămadă de minciuni la acel proces, cred că și această afirmație trebuie cîntărită cu multă prudență. Oricum, Regele s-a speriat rău dar, cum pe liberali, care pierduseră procentul, nu-l putea însărcina, iar pe Manlu și Codreanu, considerîndu-i dușmanii, nu voia să-l însărcineze, s-a oprit la al patrulea partid, Goga – Cuza³¹, care nu obținuse nici 10% din voturi³². Îl însărcinează deci, pe Octavian Goga cu formarea guvernului³³, dar îl impune ca prim ministru pe Armand Călinescu³⁴, un aprig dușman al Gărzii, provenit de la Național-Tărăniști, în care Regele avea deplină încredere, avînd sarcina precisă de a-l lichida pe Corneliu Codreanu. Cîțiva generali, printre care se pare și Antonescu, l-au sfătuit pe Codreanu să dea o lovitură de stat, asigurîndu-l că armata și poporul vor fi alături de el. Acesta însă refuză, spunînd că nu vrea să vină la putere decît atunci cînd 51% din alegători își vor exprima această dorință prin alegeri libere. Deși preconiza un regim autoritar, Codreanu voia să aibă consensul majorității poporului român.

Îndată după Crăciunul lui 1937, reîncepe campania electorală și au loc ciocniri între legionari și poliția lui Armand Călinescu. Octavian Goga, de bună credință, îl cheamă la o întîlnire secretă pe Corneliu Codreanu și îl roagă să nu-l facă greutăți, căci Regele l-a dat mină liberă și chiar ordin să-l distrugă cu orice preț. Și acum, acești doi șefi naționaliști fac niște greșeli care le-au fost fatale amîndurora. În loc să se unească și să-l înfrunte pe Rege, se înțeleg ca să se retragă Codreanu din alegeri și să-l lase pe Goga să guverneze. Codreanu dă o circulară prin care anunță că se retrage din alegeri și dizolvă Mișcarea Legionară, iar el va pleca în Italia, unde va scrie volumul II al cărții sale. Goga se duce radios la Rege și-i raportează că Mișcarea Legionară a fost desființată de însuși șeful ei. Dar dorința Regelui nu era aceasta. El dorea distrugerea definitivă, chiar fizică, a lui Codreanu. Furios că Goga n-a înțeles aceasta, îl demite pe loc³⁵. Marele poet care nu se aștepta la o asemenea insultă, iese amețit din palatul regal și leșină pe scări. Cîteva luni mai tîrziu moare după ce apucă să mai scrie o ultimă poezie :

Îmi cîntă moartea la fereastră
Ca o vecernie-n surdină
Îmi cîntă-ncet povestea noastră,
Un joc de umbre și lumină.

31. Este vorba despre Partidul Național-Creștin.

32. 9,15% (39 mandate).

33. Oficial, guvern de coaliție.

34. Armand Călinescu a fost licențiat în filosofie și doctor în drept al Universității București, doctor în științe economice al Universității din Paris. A ocupat funcțiile de prefect al județului Argeș, secretar general la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, subsecretar de stat la Ministerul de Interne, ministru de interne, prim-ministru (7 martie-29 septembrie 1939). A făcut parte din gruparea P.N.Ț.-istă favorabilă dictaturii lui Carol al II-lea.

35. Căderea guvernului Goga a avut în primul rînd alte cauze, mai profunde și mai complicate. Este practic imposibil de estimat ponderea înțelegerii Goga-Codreanu în demiterea poetului.

Eu o ascult în noaptea mută
Din adîncimi îmi crește mare
Întreaga viață petrecută
La căpățiul meu răsare.

Și cum sub tîmpla mea fierbinte
O lume veche-mi reînvie,
Nu cite-au fost îmi trec prin minte
Ci, cite-ar fi putut să fie.

Regele dizolvă toate partidele politice și formează un singur partid, Frontul Renașterii Naționale, al cărui șef era el însuși și-l însărcinează pe patriarhul Miron Cristea cu formarea guvernului, avîndu-l ca vicepreședinte pe Armand Călinescu. Cum însă patriarhul era numai un om de paie, Călinescu era de fapt noul prim-ministru. După aceasta, Regele dizolvă Constituția și pune să se facă una nouă, conformă cu reformele sale. Pe toți foștii prim-miniștri îi numește consilieri regali cu grad de ministru. Doi foști prim-miniștri refuză să primească această calitate și să îmbrace uniforma Frontului : Iuliu Maniu și Dinu Brătianu³⁶.

La preluarea funcției de prim-ministru, patriarhul Miron ține o scurtă cuvîntare, în care spune textual : „mai bine să piară un om decît să se distrugă o țară”. Codreanu, ori nu înțelege primejdia, ori nu crede că vor merge pînă la lichidarea lui, deși într-o circulară, dată după cuvîntarea patriarhului, cere legionarilor să-l răzbune dacă va fi asasinat. Ezită să plece în străinătate, deși Iuliu Maniu, cu care a avut două sau trei întîlniri secrete, l-a avertizat că se pune la cale lichidarea lui și l-a sfătuit să plece. Pînă la urmă i s-a retras pașaportul. Ba mai face încă o greșală.

După dizolvarea Mișcării Legionare a mai rămas în ființă Comerțul Legionar, compus din cîteva cantine, restaurante și cîteva prăvălii cu bunuri de larg consum, unde erau interzise prețurile de speculă și clientela era servită cu foarte multă atenție. Nicolae Iorga, acum consilier regal, incitat de Rege, după ce acesta l-a pus la dispoziție niște fonduri pentru una din instituțiile lui de cultură, a început să scrie în „Neamul Românesc” o serie de articole împotriva lui Codreanu și a legionarilor. Sub titlul „Între blide”, în fiecare zi apărea un articol semnat de el, în care afirma că în restaurantele legionare, sub pretextul că se face comerț, se țin întruniri și se complotază împotriva siguranței statului. Iorga avea de mult un cui împotriva lui Codreanu, căci în 1931, cînd a fost numit prim-ministru, l-a cerut să între alături de el cu tot tineretul, renunțînd la unele puncte din program, cu deosebire la manifestările antisemite, spunîndu-i că, dacă vrea să scape țara de evrei, nu are decît să îndemne tineretul să între în comerț și să caute în felul acesta să-i înlocuiască. Codreanu nu s-a alăturat lui Iorga, dar sfatul l-a găsit bun și în felul acesta a luat naștere Comerțul Legionar. Iorga îl acuza acum că, sub pretextul comerțului, complotază împotriva siguranței statului. Enervat de aceste articole, Codreanu îl scrie

36. Dinu Brătianu nu a fost niciodată prim-ministru. A fost deputat și senator între 1921 și 1938, ministru de finanțe din 19 noiembrie pînă în 4 ianuarie 1934. Președinte al P.N.L., după asasinarea lui Duca, pînă la desființarea partidului.

lui Iorga o scrisoare deschisă pe care o publică în câteva ziare principale și în care îl acuză de totală rea credință, spunînd că de la el a învățat cînd era mai tînăr să-și iubească țara, de la el a învățat să se jerească pentru ea, iar, în urmă, tot de la el a primit sfatul să îndemne tîneretul român să facă comerț. Și acum, cînd i-a urmat întocmai sfatul, tot el țîpă în gura mare că, făcînd comerț, tîneretul completează. „Ei bine, domnule Iorga, și de dincolo de mormînt îți voi striga că ești necinstit sufletește !”

Îndemnat de Rege și de Călinescu, Iorga face un denunț împotriva lui Codreanu și, ca niciodată pînă atunci, acesta este arestat și judecat pentru insulte prin presă și condamnat la șase luni închisoare. Avîndu-l acum în mină, Călinescu îl pregătește un nou proces, de astă dată de înaltă trădare. Peste 70 de avocați din toată țara se înscriu în apărarea lui, dar nu sînt acceptați decît doi. Codreanu pune martori, printre alții, pe toți foștii primi-miniștri, acum consilieri regali, dar, la intervenția Regelui, aceștia refuză să se prezinte în instanță. Singur Iuliu Maniu are curajul să-l înfrunte pe Rege și arată Tribunalului Militar, că el apreciază procesul drept o înscenare, îl consideră pe Codreanu complet nevinovat și un foarte mare patriot. Deși toate dovezile confecționate de Călinescu au fost date cu ușurință peste cap, Tribunalul Militar l-a condamnat la 10 ani închisoare.

Cînd Iorga și-a dat seama cum s-a folosit de el, a mers la Rege și s-a plîns că se vorbește în multe cercuri că el a pus la cale acest proces, ceea ce e o minciună ordinară.

– Domnule profesor, cine afirmă asta ? l-a întrebat Regele.

– Păi, eu nu știu, Majestate, l-a răspuns marele savant, că, dacă aș ști, i-aș scoate și celălalt ochi !

Se știe că Armand Călinescu nu avea decît un ochi. Regele n-a luat nici o măsură, iar Iorga, supărat, s-a retras la Vălenii de Munte, văzînd că nimeni nu-l mai ascultă.

Armand Călinescu nu s-a mulțumit numai cu condamnarea lui Corneliu Codreanu. Sute de legionari au fost arestați și băgați în lagăre și o mulțime, cărora li s-a putut găsi un motiv cît de cît, au fost judecați de Tribunale Militare și băgați la închisoare. De la Sibiu au fost ridicați și trimiși în lagăr avocații Bidianu și Fleșeriu, profesorii Pimen Constantinescu și Savu Pitaru, avocatul Nicu Iancu și Mitu Dancu, iar cîțiva muncitori tineri au fost condamnați de Tribunalul Militar la închisoare, pentru că au răspîndit și lipit manifeste. A rămas nearestat Petrașcu, șeful de Regiune, fiindcă avea pe rol două procese de les-majestate, unul la Sibiu și unul la Craiova, Poliția fiind sigură că va fi condamnat. L-am apărut eu în ambele procese și, spre surprinderea și bucuria noastră, în amîndouă am obținut achitarea. Dar, îndată după ultimul proces, Petrașcu a intrat în clandestinitate.

Întrucît dr. Fleșeriu, șeful județului, fusese arestat și trimis în lagăr, Petrașcu a fost nevoit să numească alt șef de județ. Oferise funcția înții lui Spiridon Cîndea, profesor la Teologie, apoi lui Aurel Cloran, fratele lui Emil, dar amîndoi au refuzat, recomandîndu-mă pe mine ca fiind potrivit pentru o activitate clandestină, întrucît nu eram cunoscut de Poliție ca legionar. N-am fost bucuros să primesc funcția, dar n-am putut s-o refuz. Am ajuns în raporturi prea strînse cu Petrașcu, ca să-l mai pot refuza.

Mai aveam deja două funcții clandestine : aceea de șef al Frăților de Cruce, precum și aceea de casier al Prietenilor Legiunii.

Îndată după ce am fost numit șef de județ, ne-am apucat cu Petrașcu să scriem o carte : *Adevărul în procesul căpitanului*, după note stenografice primite de la București. În tipografia lui Veștemean, care tipărise și cartea *Pentru legionari*, maistrul tipograf Titus Trifa, cu tipograful său, toți legionarii, s-au legat s-o tipărească în termenul cel mai scurt posibil. Și cum aveam un lot mai mare de cărți, le expediam la București, Timișoara, Iași și alte centre mai mari. Din nenorocire, cărțile care trebuiau să ajungă la Cluj au căzut în mâinile Poliției, împreună cu avocatul Silviu Crăciunaș, curierul. Numai decît au fost arestați și Trifa cu tipograful lui. Aceste arestări l-au determinat pe Petrașcu să părăsească și el Sibiu, fugind la București.

După arestarea lui Codreanu, la București s-a constituit un Comandament legionar compus din profesorul Vasile Cristescu³⁷, Al. Cantacuzino, Horia Sima³⁸, C. Papanace³⁹ și Ion Belgea⁴⁰. Aceștia încercaseră tot ce-a fost posibil pentru salvarea Căpitanului și cînd au văzut că nu izbutesc, au început să scoată manifeste clandestine cu amenințări la adresa Camarilei și a lui Armand Călinescu, apoi și împotriva Regelui. Aveam la Sibiu un șapirograf, pe care-l țînuse Ghiță Popescu, noul șef clandestin al muncitorilor, cu care înmulțea manifestele venite de la București, iar noaptea legionarii le lipeau pe ziduri, chiar și pe la sate.

37. Vasile Cristescu a fost unul dintre importanții lideri legionari, îndeplinind la un moment dat funcția de președinte al partidului „Totul pentru Țară”.

38. Horia Sima, care avea doar 30 de ani în 1938, a ajuns la putere aproape înfîmplător, în condițiile în care cei mai mulți lideri legionari se aflau după gratii. I se atribuie radicalizarea Gărzii și folosirea sistematică a mijloacelor violente, fapt ce a dus la conturarea a două curente în cadrul Legiunii, „codremismul” și „simismul”. A fost subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale (28 iunie-3 iulie 1940), ministru al Cultelor și Artelor (4-7 iulie 1940), vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (15 septembrie 1940-23 ianuarie 1941). În timpul războiului a fost închis de nemți în lagărul Sachsenhausen. După 23 august 1944 a fost prim-ministru într-un guvern fantomă în exil¹ cu sediul la Viena, guvern dezaprobat chiar și de unii legionari (printre ei Ștefan Palaghiță).

39. Împreună cu Vasile Iașinschi, Victor Biriș, Nicolae Petrașcu, Viorel Trifa, Dumitru Grozea etc., Constantin Papanace a fost unul dintre liderii legionari importanți, mai ales în perioada statului național-legionar (cînd a fost și subsecretar de stat la finanțe). În procesul împotriva Gărzii din vara anului 1941, C. Papanace este citat al patrulea, după Horia Sima, Vasile Iașinschi, Nicolae Petrașcu, și înaintea „întemeietorilor” Ilie Gârneață, Corneliu Gorgescu și Radu Mironovici. Imediat după Rebeliune a plecat definitiv din țară.

40. Ion Belgea aflat în opoziție față de Sima în ceea ce privește utilizarea metodelor violente, a fost marginalizat în cadrul Mișcării după 1938. De menționat că el făcea parte din prima serie de legionari înaltați la gradul de Comandant legionar, ceea ce nu era și cazul lui Horia Sima.

Ar fi trebuit, cînd am văzut cu cîtă furie și lipsă de scrupule Regele și uneltele lui se reped asupra noastră, să renunțăm la orice acțiune și să-l lăsăm să-și facă de cap. Dar atunci nu ne-am mai fi numit legionari ! Educația făcută în ședințele de cuib, prin cărți și prin presă nu ne împingea spre o atitudine pasivă, ci, dimpotrivă, spre o înfruntare a răului, de oriunde ar fi venit și oricît de mare ar fi fost. Așa ne învățase Corneliu Codreanu. Au fost mulți cei care, speriați de măsurile dure ale guvernului Călinescu, s-au dat la fund. Dar au rămas destul, mai ales studenți și muncitori, care erau gata să execute orice acțiune ordonată de Comandamentul din București. În Sibiu nu aveam studenți, dar aveam o organizație muncitorească foarte puternică. Și tot așa și la sate. Aproape nu era sat în care să nu fi avut cel puțin un cuib (13 oameni) activ.

După ce am fost numit șef de județ, am procedat la reorganizarea cadrelor, lăsînd în afară pe cei necunoscuți și pe cei nesiguri, și încadrîndu-i în acțiuni numai pe cei necunoscuți de Poliție, dar hotărîți și gata să execute o misiune.

În vara anului 1938, am fost tot timpul foarte ocupat. În afară de munca de organizare și răspîndire a manifestelor, procesele legionare la Tribunalul Militar se țineau lanț. Tribunalul nu judeca numai cauze din județul Sibiu, ci, fiind Tribunal Teritorial, judeca procese din tot Ardealul de Sud. Aproape toate procesele legionare le apăram eu, gratis, dar, pe lângă acestea, mai aveam și alte procese, din care încasam onorarii frumoase. Mă specializasem în procese penale la Tribunalul Militar. La instanțele civile, unde aveam puține cauze, îmi trimiteam stagiarul, fiul colonelului Rîzescu, el însuși legionar ; dar venit de puțin timp în Sibiu, era necunoscut.

De la București am primit prin curieri mai multe manifeste, pe care le multiplicam și le dădeam apoi echipei lui Vasile Popa sau Danciu din Avrîg, ori lui Ghiță Popescu, șeful muncitorilor din Sibiu, care, cu deosebită abilitate, le lipeau noaptea pe ziduri sau pe ușile prăvăliilor. Poliția era extrem de furioasă că nu putea da de urma celor care răspîndeau aceste manifeste. Faptul că apăram aproape toate procesele legionare a dus în cele din urmă la suspectarea mea. Mi-au făcut vreo două percheziții, dar n-au găsit nimic.

Tot în vara aceasta am apărut la Tribunalul Militar un maestru de la

Arsenal care, împreună cu doi ofițeri, au fost implicați într-o afacere de aproape un milion de lei. Pentru a se asigura obiectivitatea judecării, au fost trimiși doi magistrați din București. Cel din Sibiu s-au simțit puțin șifonați din această cauză și m-au ajutat să organizez bine apărarea și să obțin achitarea inculpaților, ceea ce mi-a atras simpatia magistraților militari din Sibiu. Faptul mi-a înlesnit ușurarea situației multor acuzați și, mai târziu, chiar a mea.

Pe la sfârșitul verii, un curier de la București, Lică Popovici, mi-a adus un manifest dur împotriva Regelui și dispoziția verbală să inițiem câteva acte de sabotaj la întreprinderi evreiești din Sibiu. Am spus că manifestul îl răspundim, dar la acte de sabotaj nu mă angajez, fiindcă sînt din principiu împotriva lor și, dacă țin cu orice preț la ele, n-au decît să mă schimbe. Cîndea și Cloran au fost de acord cu mine.

Pe la începutul lui 1938 am fost chemat la București, la o întîlnire cu Horia Sima. Alecu Cantacuzino și Ion Belgea fuseseră arestați, iar Papanace și Petrașcu au fugit în Germania.

Horia Sima mi-a spus că au făcut un plan pentru evadarea Căpitanului de la Rîmnîcu-Sărat și m-a întrebat dacă pot să dau două echipe de cîte trei oameni, hotărîți să moară apărîndu-l, una care să-l conducă de la Sinaia la Sibiu și a doua de la Sibiu la Sebeș-Alba, unde-l așteaptă altă echipă, care-l va conduce pînă la graniță. I-au făcut rost de acte false și pașaport. La Rîmnîcu-Sărat totul era pus la punct și evadarea asigurată.

Am fost fericit să răspund afirmativ.

Întors la Sibiu, l-am chemat pe Ghiță Popescu, șeful muncitorilor și am discutat cu acesta misiunea. Am alcătuit două echipe : una, cea de la Sinaia, urmînd s-o conducă chiar el, iar a doua, de la Sibiu, Popa Vasile, un tînăr ofițer de curînd scăpat din armată, voinic, entuziast și foarte descurcăreț. Am stabilit parolele și legăturile, pe care le-am comunicat la București, iar Ghiță Popescu a plecat la Sinaia. O lună de zile am așteptat toți cu suflul la gură. În cele din urmă, mi s-a comunicat de la București că se contramandază acțiunea. Ce s-a întîmplat ? Căpitanul a refuzat să plece !

Amărit, am rechemat echipa de la Sinaia. Toți eram amăriți și nu știam ce să credem. Abia mai târziu, după vreo cinci ani, în lagărul de la Buchenwald, am aflat ce se întîmplase, cînd am citit notele din închisoare ale lui Codreanu, scrise pe bucățele de hîrtie aduse de cineva proaspăt venit din țară, și ajuns, și el, în „ospitalitatea camarazilor germani”. Corneliu Codreanu a refuzat să plece fiindcă, supus la cazne, umilințe și torturi morale, căzuse în mania religioasă. Nu mai era luptătorul și căpitanul de altădată. Credea că trebuie să rămînă în închisoare, pentru ca prin jertfa și suferința lui să răscumpere păcatele legionarilor și ale neamului întreg. Din această jertfă, și după ce Legiunea, și cu ea Neamul întreg, va trece prin cele trei încercări : pădurea cu fiare sălbatice, muntele suferinței și mlaștina deznădejdiei, se va ridica apoi și va crea o nouă cultură, o nouă viață spirituală, care va însemna contribuția neamului românesc la cultura lumii. Erau fraze ambigue, triste, de renunțare, de misticism, de resemnare și umilință în fața lui Dumnezeu, desemnînd o perioadă îndelungată de jertfe și cumplite încercări, pînă cînd Dumnezeu se va îndura de neamul nostru și îl va ridica din marasmul umilințelor,

încredințându-i misiunea înaltă de a aprinde făclia unei noi culturi, care să lumineze drumul popoarelor pe calea apropierii lor de Dumnezeu.

Izolarea îndelungată, aveam s-o aflu mult mai tirziu printr-o proprie și amară experiență, duce deseori la asemenea stări sufletești, dacă nu la nebunie ori sinucidere. Arareori persoane aflate în condițiile în care a fost ținut Corneliu Codreanu pot să-și mențină echilibrul moral. Să ne amintim că, Gheorghe Brătianu, mult mai tirziu – în penitenciarul de la Sighet, s-a sinucis zdrobindu-și capul de peretele celulei (știu aceasta de la P. Pandrea). Personal cunosc cel puțin o duzină de oameni care au înnebunit din cauza izolării îndelungate, a bătăilor și umilințelor din detenție. De aceea în doctrinele penologiei și științelor penitenciare cit și în legislația tuturor popoarelor civilizate se interzice menținerea în detențiune izolată a unui arestat timp mai îndelungat de două, maximum trei luni, fiind considerată ca o tortură inumană.

*

Pe la sfârșitul lui noiembrie 1938, au fost arestați un grup de țărani din Sectorul Avrig, pe cînd răspindeau un manifest dur împotriva Regelui. Manifestele le aveau de la mine. Îndată după arestarea lor, un funcționar de la Poliție, pe care-l apăsasem într-un proces, a venit într-o seară tirziu și mi-a comunicat că sînt pus sub urmărire pas cu pas. Mi-a dat numele și semnalmente celului pus să mă urmărească. Știam că avrigenii n-au să poată rezista prea mult și mă vor denunța. De aceea m-am hotărît să dispar din Sibiu. Mi-au trebuit însă două zile ca să-i pot preda lui Spiridon Cîndea toate legăturile și pînă l-am dat stagiului meu instrucțiunii, cum să procedeze cu procesele. Mă hotărîsem ca în noaptea de 1 decembrie să mă fac nevăzut. În ajunul acestei zile am ieșit de la birou și m-am îndreptat spre casă. Cînd am ieșit în stradă l-am văzut pe agentul de poliție, care s-a luat după mine. Mergînd spre casă m-am oprit la o vitrină cu aparate de radio, unde un aparat în funcțiune tocmai anunța un comunicat special : „În noaptea de 29 spre 30 noiembrie, un grup de legionari, care erau transportați cu camionul de la Rimnicu-Sărat la București, au încercat să fugă de sub escortă și au fost împușcați. Din grup făceau parte Corneliu Codreanu și alți legionari!“. Am simțit deodată că-mi vijile capul și-mi fuge pămîntul de sub picioare. M-am rezemat de un perete pînă mi-a trecut șocul, apoi am pornit la drum. Pe unde voi fi umblat nici pînă astăzi nu știu, căci acasă nu m-am dus. Pe la ora 16.30 am intrat iarăși în biroul meu din strada Mitropoliei 4 și am căzut pe un scaun. Îndată după mine a venit și Spiridon Cîndea, palid și răvășit, cu ochii duși în fundul capului.

– Ai auzit ?

Am făcut un semn afirmativ din cap. S-a așezat și el pe un scaun și și-a luat capul în mîini. Nu peste mult timp a intrat maiorul Ursu, un mare admirator al Căpitanului și susținător al nostru.

– Cum l-ați lăsat, ticăloșilor ? De ce nu l-ați salvat ? Cum a fost cu puțință ?

S-a așezat și el pe un scaun și a început să plîngă. După el am dat și noi drumul lacrimilor.

- Acum ce-l de făcut, a întrebat maiorul într-un târziu.
- Nu mă întreba, că nu știu ce să-ți răspund, am zis. Pentru moment, mi-am pierdut toată judecata.

Tîrziu, seara, cînd am ajuns acasă, soția m-a apostrofat :

- Unde umbli, omule ? De la amlază te aștept cu mîncarea !

Am pășit în cameră fără să-i răspund și m-am așezat pe un scaun. Abia cînd s-a uitat mai bine la mine s-a speriat.

- Ce-l cu tine ? Dumnezeuule, ești bolnav ? Ce s-a întîmplat, povestește !

- Nu știu ?

- Nu !

- L-au omorît.

- Pe cine ?

- Pe Căpitan !

M-am ridicat de pe scaun și m-am întins pe o canapea. Soția mea nu era prea bucuroasă că m-am lansat în această luptă și, dealtfel, nici nu prea știa ce făceam eu, căci mă feream să-i spun. A fost totuși foarte impresionată de durerea mea. A încercat să mă determine să mănînc, dar mi-a fost cu neputință. La fugă nu mă mai gîndeam. Căzusem într-o stare de prostrație. Pe la miezul nopții au venit vreo patru inși de la Poliție și m-au arestat.

Deoarece sursele oficiale nu redau modul cum au fost asasinați Codreanu și cei 13 camarazi ai săi, o fac eu.

Cei doi dușmani de moarte ai Legiunii, Regele Carol II și Armand Călinescu, nu s-au mulțumit cu aruncarea în temniță a lui Codreanu și a camarazilor săi, ci vroiau lichidarea lor fizică. În acest scop trebuiau să-și ia anumite măsuri în afara granițelor. După ce și-au pus la punct un plan, la începutul lunii noiembrie 1938, Regele face o călătorie la Paris și Londra, unde se pune de acord cu guvernele respective și se întoarce prin Germania, unde îi face o vizită lui Hitler la Berchtesgaden². În schimbul unor avantaje economice, obține de la acesta o declarație, că el nu se amestecă în frământările politice din România. Deci, departe de a-i proteja pe legionari, cum afirmă presa comunistă, îi dă mină liberă lui Carol II să-și lichideze adversarii³. Cum a intrat în țară, încă de la graniță, îl telefonează lui Armand Călinescu să pună în aplicare planul făcut înainte de plecare. Restul se știe : în toată nopții, Corneliu Codreanu, Nicadorii și Decemvirii sînt ridicați de la Rîmnicu-Sărat, urcați într-un camion deschis prevăzut cu bănci, legați cu mîinile la spate și avînd fiecare în spate cîte un plutonier de jandarmi și porniți spre București. Cînd au ajuns într-o pădure de aproape de București, maiorul Dinulescu, care conducea expediția, a oprit camionul și a dat un ordin : „Executarea !”. Jandarmii au ezitat. Corneliu Codreanu a încercat să apeleze la omenia jandarmilor, avertizîndu-i să nu-și incarce sufletul cu viețile unor oameni, care, oricum nu mai pot face rău nimănui. Jandarmii impresionați, ezitau. Atunci maiorul Dinulescu a scos pistolul și i-a amenințat :

„Cine nu execută ordinul, îl împușc pe loc !”

2. Prima întîlnire Hitler-Carol al II-lea a avut loc la Berghof.

3. Interpretare discutabilă. Alte variante susțin că asasinarea lui Codreanu a fost o ripostă a lui Carol în fața pretențiilor și aroganței lui Hitler, sau că uciderea Căpitanului ar fi fost prețul cerut de occidentali pentru sprijinirea regimului său autoritar.

Jandarmii au scos atunci fiecare sforile pregătite dinainte și și-au strangulat victimile pe care le aveau în față. Erau patrușprezece. Apoi i-au dat jos din camion, i-au întins în marginea pădurii și le-au mai tras și câte un glonte în frunte. Au fost duși apoi lângă satul Jilava și aruncați clăie peste grămadă într-o groapă mare cu var, peste care au turnat un vagon de ciment. Comunicatul de a doua zi din ziare a fost foarte scurt : „În noaptea de 29 spre 30 noiembrie, un grup de legionari au vrut să evadeze și au fost împușcați”. Li s-au dat apoi numele.

Cînd m-au arestat, soția s-a prins de gîtul meu și a început să plîngă. I-am desprins foarte încet mîinile și i-am spus :

- Te rog să fii demnă pînă la capăt. Vreau să fiu mîndru de tine !

M-au dus în fața comisarului Sîntimbreanu, un om voinic, brunet, mare bătaș, care se ocupa cu anchetarea legionarilor.

- În sfîrșit, îmi zise uitîndu-se urît la mine, te-am prins, pisică vicleană !

M-am uitat lung la el, apoi i-am strigat :

- Asasinilor ! L-ați omorît ! N-aveți decît să-mi luați și mie viața, mi-e totuna !

- Înainte de a-ți lua viața, ai să ne spui cine ți-a dat manifestele, cine este șeful județului, cu cine ai lucrat și tot ce știi !

- Nu vă spun nimic ! N-aveți decît să mă omoriți și pe mine !

- Ba ai să ne spui dumneata tot, domnule Chioreanu, și încă mai mult decît știi. Și cu cît mai iute cu atît mai bine pentru dumneata. Duceți-l jos !

M-au dus jos într-o pivniță largă cu ziduri netencuite, de-a lungul căroră era plin de excremente omenești, care exalau o putoare groaznică. Pivnița nu avea ferestre și aerisirea se făcea numai prin ușa pivniței, care era din gratii de fier. Pe jos era pămînt umed, doar la mijloc era o scîndură lungă și lată cît să poată sta culcat un om. Era în decembrie și era frig. Sobă nu era în pivniță. Eram îmbrăcat însă cu un palton gros și, în starea sufletească în care mă aflam, nici nu simțeam frigul decît la picioare, căci eram încălțat cu pantofi și ciorapi subțiri. Două zile n-a venit nimenea să mă întrebe nici măcar cum mă cheamă. Nu mi-au dat nici mîncare, dar nu-mi era de fapt nici foame. Eram încă tot uluit de moartea Căpitanului. După două zile a venit un gardian și m-a dus la domnul Sîntimbreanu.

- Ei, domnule Chioreanu, te-ai hotărît să vorbești ? Dacă vorbești îți dau de mîncare și îți schimb camera.

- Ce vreți să știți, domnule ? I-am întrebat.

- Cine este șeful legionarilor din județul Sibiu ?

- Nicolae Petrașcu, am răspuns.

- Unde este ?

- Nu știu. De cînd l-am apărât la Tribunalul Militar în ultimul proces, nu l-am mai văzut.

- Dar manifestele de unde le-ai primit ?

- Le-a adus un curier venit din București.

- Cum îl cheamă ?

- Nu-l cunosc numele. A venit la mine, mi-a dat manifestele și mi-a spus să le împart în sectorul Avrig, de care mă ocupam eu.

- Dar, în oraș, la Săliștea, la Miercurea, la Orlat și la Ocna Sibiului cine a răspîdit manifeste ?

- Nu știu. Eu mă ocupam numai de sectorul Avrig.
- Ba știu, dar nu vrei să spui. Te avertizez însă că faci rău. Pînă la urmă tot nu scapi fără să spui. Desigur ai auzit de mine ! Mă cunoști, nu-i așa ? Am dat afirmativ din cap.
- Foarte bine. Pe Horia Sima îl cunoști ?
- Da
- Unde este acum ?
- De unde vreți să știu ?
- Cînd l-ai văzut ultima dată și unde ?
- În luna mai, la București, la procesul Căpitanului.
- Ce-ai căutat acolo ?
- Mă înscrisesem și eu printre apărători.
- Și ai pledat ?
- Nu, că nu mi s-a îngăduit, N-au fost admiși decît doi apărători din vreo 70 cîți s-au prezentat.
- Unde locuiește Horia Sima în București ?
- Nu știu, nu mi s-a spus. Eu m-am întîlnit cu el la Tribunalul Militar și acolo am vorbit despre proces ; nici eu nu l-am întrebat, nici el nu mi-a spus unde locuiește.
- Nu vrei să spui nimic, bine. Mergi înapoi în pivniță și cînd te hotărăști să vorbești, cheamă gardianul și spune-i să te aducă la mine.
- Domnule Sîntimbreanu, protestez împotriva condițiilor neomenoase în care mă țineli. Dumneavoastră călcați în picioare și regulamentul închisorilor și legile omeniei.
- Regulamentul sînt eu, domnule Chioreanu, și cînd te hotărăști să vorbești, îți voi schimba condițiile.
- Cînd voi ieși de aici, domnule Sîntimbreanu, am să te dau în judecată pentru abuz de putere, purtare inumană și nerespectarea Regulamentului închisorilor.
- Bine ! Deocamdată am să te dau eu în judecată pe dumneata, pentru lesmajestate și pentru participare la o organizație politică interzisă. Și aș!ă, domnule Chioreanu, că în pușcărie au să-ți putrezească oasele ! Am vrut să te cruț de suferințe, dar văd că ești încăpățînat și recalcitrant. Am să-ți arăt atunci ce pot !

În cele două zile care au urmat, nu mi-au dat de mîncare, decît o bucată de pîine neagră și amară, cu o ulcică de apă. Ulcica era neagră și ruginită, că mi-a fost scîrbă să beau din ea. Vas de murdărie nu aveam, așa că am fost nevoit să-mi fac nevoile pe lingă pereți, ca mulți alții înaintea mea. A patra zi, la amiază, au venit doi gardieni, unul a deschis ușa de grilaj, iar al doilea a intrat și mi-a pus pe scîndură o cratiță de mîncare și un șervet în care era mămăliguță. Era caldă.

- Uite, ți-a adus nevasta de mîncare de acasă. Mănîncă !

Apoi, mi-a rostit încet : Nu mîncă ! !

Cînd a pornit să iasă, l-am întrebat :

- Dar, apă nu-mi dați ?

- Ba, îți dăm, dar mai întîi mănîncă !

Am descoperit cratița. Era tocăniță de pui cu mămăliguță ! Mîncarea mea preferată ! Avea un miros dumnezeiesc. Dar de ce mi-o fi șoptit gardianul să nu mănînc ? Am luat lingura - mi-au adus lingură în loc de

furculiță – și am gustat. Era sărată ocnă. Numai decît am înțeles ce voiau : să mănînc, apoi să nu-mi dea apă, pînă cînd nu vorbesc. Chinurile setei sînt mai teribile decît cele ale foamei. Nu m-am atîns de mîncare, deși trecuseră patru zile de cînd nu mîncasem aproape nimic. Unul dintre gardienii, care mă pîndea, a venit la grilaj.

– Nu mănînci ?

– Poți să vii s-o lei și să i-o duci domnului Sîntimbreanu.

În dimineața următoare, a venit un gardian să mă ia sus.

– Ia și mîncarea cu dumneata, mi-a spus.

Am luat-o. Mare mi-a fost surpriza cînd am găsit-o pe soția mea în biroul lui Sîntimbreanu. I-am arătat cratița.

– Tu ai pus atîta sare în mîncare, de nu se poate mîncă ?

– Cum ? Am pus sare numai cît trebuia, ia să văd. De ce n-ai mîncat ? A gustat.

– Nemaipomenit ! Nu se poate ! Eu n-am sărat-o așa. Au pus sare în mîncare ! De ce ați făcut asta, domnule ? I-a întrebat pe Sîntimbreanu.

– Îți spun eu ! Ca, pe urmă, să nu-mi dea apă. Să mă tortureze cu sete. De aceea n-am mîncat.

– Dar asta este o barbarie nemaipomenită, domnule. Îmi spui să-i aduc mîncare de acasă, ca pe urmă să i-o strici, să n-o poată mîncă ! Și uite în ce hal l-ați adus !

– Doamnă, sfătuieste-l să vorbească, altfel va fi și mai rău !

– Vorbește dragă, de ce nu vorbești ?

– Pentru că nu știu ce să răspund la întrebările pe care mi le pune. Nu știu, pur și simplu !

Sîntimbreanu se ridică de pe scaun și cu mîna întinsă :

– Domnule Chioreanu, dacă nu vorbești, o arestez și pe doamna și am să pun gardienii s-o siluiască în fața dumatăle.

Soția mea a dat un țipăt și a căzut pe un scaun. Eu am făcut ochii mari. Simțeam că mi se urcă singele la cap. Am izbutit să-i spun totuși, cu un calm cumplit de forțat :

– Atît îți mai trebuie, domnule Sîntimbreanu, dar să-ți faci și testamentul sau să mă omori ! Altfel nu scapi viu, ți-o jur ! A chemat gardianul și m-a dus din nou în pivniță. Eram într-o stare de nervi cumplită. Îmi părea rău că n-am sărit în gîtul lui. Eram convins că nu va pune în practică amenințarea, dar numai faptul că a proferat-o, și încă în prezența ei, era o ofensă nemaipomenită ! Pe seară a venit gardianul care mă avertizase să nu mănînc.

– Haideți sus, la domnul chestor.

M-a dus, într-adevăr la chestorul M.Codreanu. Ne cunoșteam bine, căci venea adesea pe la fostul meu patron Eugen Piso, șeful P.N.L. din Sibiu. M-a întîmpinat cu mîna întinsă.

– Domnule Chioreanu, îți cer scuze pentru măgăriile lui Sîntimbreanu. Ia loc ! Eu n-am fost aici zilele acestea dar, cum am aflat, l-am certat și l-am luat cazul din mînă. Trebuie să știi însă că situația dumatăle e foarte grea. Uite, ai aici mîncare bună, de la restaurant. Te rog să mănînci, după aceea stăm de vorbă. De doamna să nu fii îngrijorat, este acasă și am asigurat-o și pe dînsa că se schimbă situația. Uite, ai și un șpriț cu sifon. Nu-l vreau să dăm arestațiilor, dar eu te consider acum invitatul meu. Te rog mănîncă !

După ce am mâncat și am băut șprițul, chestorul mi-a oferit o țigară.

- Ei, acum să stăm de vorbă ca doi oameni serioși. Trebuie să știi că eu am o mare simpatie pentru dumneata. Dovezile de vinovăție sînt clare. Dar am găsit o ușiță de scăpare și încă glorioasă. Domnule Chioresanu, dumneata ai văzut Parisul ?

- Parisul ? Nu, nu l-am văzut, am răspuns mirat.

- Ei, bine, uite aici !

A scos din buzunar un pachet pe care l-a desfăcut.

- Aici e un milion de lei. Sînt ai dumitale, dacă mi-l dai pe Horia Sima. Poți să-l schimbi în franci la Banca Națională, îți dăm și un pașaport și poți să pleci cu doamna la Paris. Domnule Chioresanu, e o ocazie unică, n-o pierde ! Dă-mi-l pe Horia Sima ! Ajută-mă să-l prind. E singura condiție pe care ți-o pun. Nu știe nimeni. Îți dau cuvîntul meu de onoare, că tot ce vorbim aici rămîne între noi ! Să nu ai nici o îndolală ! El tot va fi prins pînă la urmă, de ce să nu profiți dumneata ? De ce să nu profităm noi, sibienii ? Ei, ce zici ?

Întîi am fost uluit, apoi revoltat pentru o asemenea insultă și primul meu gînd a fost să-i resping cu scîrbă propunerea, dar, gîndindu-mă mai bine, mi-am dat seama că în zadar mi-aș arăta disprețul, că n-ar înțelege. Ba, mi l-aș face și pe ăsta dușman de moarte. Mai bine să-i dau un răspuns evaziv.

- Domnule chestor, planul este admirabil și mi-ar face mare plăcere să văd Parisul, dar cum să ajungem la realizarea lui ? Eu nu știu unde este Horia Sima și nici n-am știut vreodată. Eu nu l-am întîlnit decît o singură dată, la procesul lui Codreanu și atunci n-am vorbit despre locuința lui.

- Bine, dar mai tîrziu, toate manifestele pe care le-ați răspîndit, nu veneau de la el ?

- Veneau de la Comandamentul Legionar, în care era și el, desigur, dar erau aduse de curieri.

- Ei, să-l căutăm pe curierii ăștia ! Cum îl găsim ? Cum îl cheamă ?

- Trei curieri au fost la mine cu manifeste, dar nici unul nu și-a spus numele. De fapt, nici eu nu l-am întrebat. Dacă mi-ați fi făcut propunerea asta înainte de a mă aresta, dacă m-ați fi chemat, sau dacă ați fi venit dumneavoastră la mine la birou și mi-ați fi spus, atunci puteam afla numele curierilor și poate prin ei, locuința lui Horia Sima. Dar acum, de unde să-i luăm ? Să zicem că mi-ați da drumul acum; vestea despre arestarea mea s-a dus la București prin legături pe care eu nu le cunosc. Nu eram singurul cu care aveau legătura la Sibiu. Deci, chiar dacă mi-ați da drumul, n-aș face nimic. Cel care au fost odată arestați nu pot veni în contact cu cei rămași în libertate. Aceștia nu mai intră în nici o acțiune.

- Bine, dar dumneata trebuie să-i cunoști măcar pe o parte din cei care răspîndesc aceste manifeste în oraș și în județ !

- Așa ar fi normal, numai că dumneavoastră știți mai bine decît oricine că eu am intrat de curînd în mișcare și nu am avut timp să-mi fac legături decît cu legionarii din prima linie, cu avocatul Bidianu, Fleșeriu, Iancu, Petrașcu, Banea și alți cițiva. Ori, toți aceștia sînt în lagăre ori închisori. Numai așa se explică de ce au ajuns să apeleze la mine pentru sectorul Avrig. Dar despre celelalte sectoare nu știu nimic.

- Și nu știi cine conduce efectiv județul ?

- Precis nu știu, dar cred că tot Nicolae Petrașcu. El a fost ultimul șef cunoscut.

- Și unde este el acum ?

- Nu știu. Îndată după ultimul proces, pe care l-a avut la Tribunalul Militar, a dispărut. S-ar putea să fie în București și să conducă de acolo județul, căci toți cei trei curieri au venit din București, asta știu precis.

Chestorul s-a încruntat, a tăcut un timp, apoi a zis :

- Tot în gol ne găsim domnule Chioreanu. Nu vrei să ne ajuți și să te ajuți și pe dumneata. Îmi pare rău ! Ca să te pot ajuta trebuie să arăt că și dumneata ai bunăvoință, altfel îmi este cu neputință. Du-te jos și mai gîndește-te. Cînd ți-aduci aminte de un nume, de o adresă, de o pistă pe care să putem apuca, cere să fii adus la mine. Să știi că eu sînt foarte bucuros să te pot ajuta.

*

Frecușul acesta cu Poliția mi-a prins oarecum bine. M-a trezit din depresunea în care căzusem. De ce nu am spus că eu eram noul șef al județului ? Pentru că după aceea ar fi trebuit să-l declar și pe cel cu care am colaborat, urmînd să-l tîrăsc în închisoare pe o mulțime de oameni. Nu puteam face acest lucru. Soarta mea tot n-aș fi schimbat-o. Și de altfel, nici nu prea doream acest lucru. Socoteam că tot nu mai are nici un rost viața. Pentru un lung șir de ani de acum înainte neamul românesc era condamnat să trăiască în mizerie și întuneric moral. Omul care l-ar fi putut salva s-a prăpădit. Cînd se va mai ridica altul ? Cine știe ? În nici un caz, nu în generația mea ! Deci, mai bine să mor, decît să mă salvez printr-o infamie, ca să trăiesc apoi tot într-o mocirlă morală.

În aceeași seară, pe la miezul nopții, sînt luat de doi gardieni și dus sus, de astă dată în fața domnului dr. Stanciu, șeful Siguranței din Sibiu. Era de curînd venit în Sibiu, dar ne cunoșteam.

- Domnule Chioreanu, îmi spuse, v-am chemat la mine, ca să vă înfățișez primejdia gravă în care vă găsiți. Sînt ordine directe de la București ca să vă supunem la cele mai grele cazne și să vă constrîngem, cu orice preț, să vorbiți. Cu orice preț, înțelegeți ? Noi vrem să vă salvăm, dar fără colaborare nu putem. Vă rog, domnule Chioreanu, în interesul și pentru salvarea dumneavoastră, să ne spuneți cu cine ați lucrat în Sibiu, ce legături aveți la București, unde și cum îl putem găsi pe Horia Sima ?

- Domnule Stanciu, am răspuns, puteți face ce vreți cu mine. Mai mult decît i-am spus domnului Sîntimbreanu și domnului chestor Codreanu, nu știu. Am încercat să-mi aduc aminte de alte persoane, dar n-am izbutit.

- Domnule Chioreanu, nu vă jucați cu viața dumneavoastră. Să știți că nu e glumă, sînteți în mare primejdie !

- Ce vreți să fac, dacă asta mi-e soarta ?

A mai insistat, m-a mai rugat, dar răspunsul meu a rămas același. După vreo oră de implorări și refuzuri, Stanciu îmi spuse :

- Domnule Chioreanu, îmi pare sincer rău de dumneavoastră. Eu mă spăl pe mîini. De ceea ce are să urmeze sînteți singur răspunzător. A deschis ușa din anticameră și au intrat un plutonier de jandarmi cu doi soldați. Mi-au pus mîinile în cătușe la spate și m-au luat jos. În curte, în

fața pivniței mele, era un camion deschis și, lângă el, doi jandarmi cu armele în spate. M-au ridicat și m-au trântit în camion ca pe un balot, apoi cei patru jandarmi s-au suit și ei, doi de-o parte, doi de alta. Camionul a pornit în noapte. Mă dureau cumplit mâinile și simțeam cum îmi intră cătușele în carne. Dar altfel eram liniștit. Ba, oarecum, chiar mulțumit că se termină mai repede și în modul acesta. Eram sigur că mă duc să mă împuște. Voi avea, deci, aceeași soartă cu a Căpitanului și a celorlalți camarazi asasinați. Nu-mi părea deloc rău că mor și mulțumeam lui Dumnezeu că mi-a ajutat să trec peste această încercare. Eram pe linia stră-străbunicului meu Gheoghe, spînzurat de nemeși în 1785 la marginea satului, pentru că luase parte la răscoala lui Horea, a străbunicului meu Constantin, care a luptat ca sutaș în armata lui Iancu în 1848, și a tatălui meu, care în 1918 era comandantul Gărzii Naționale din sat, și, în această calitate, l-a condus pe măgineni la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia. Doamne, ce destin din generație în generație ! Oare unde mă vor duce să mă împuște ? Eram cu fața în jos pe podeaua camionului și nu puteam să-mi dau seama încotro mergem. Simțeam însă că mașina face o mulțime de cotituri, după cum eram împins într-o parte și-n alta, în virtutea inerției. După un timp, care mi s-a părut foarte lung, camionul s-a oprit. Cei patru jandarmi au sărit jos și m-au tras și pe mine de picioare. N-am putut să-mi țin destul de bine capul sus, ca să nu simt niște zgîrieturi pe față. Dar ce importanță mai aveau acum ? M-au pus în picioare pe pământ. Eram perfect lucid. Poate puțin exaltat de bucuria sfîrșitului. M-am uitat în jur. Eram în plin cîmp, pe un teren în pantă, acoperit cu zăpadă.

- Duceți-l în pivniță, a poruncit plutonierul care mă luase din biroul șefului siguranței.

Abla cînd acesta s-a dat în lături am băgat de seamă că în dreapta era o casă izolată. M-au împins în coridorul acelei case, de acolo m-au împins într-o pivniță și am auzit cum s-a închis ușa după mine. După ce s-a închis ușa, am rămas într-un întuneric complet. Nu apucasem să mă uit în jur, iar mâinile mi-au rămas legate în cătușe, la spate. După un timp am început să pipăi cu picioarele, încet și cu precauție. Am dat de ceva solid, apoi am simțit un miros de varză acră. M-am lovit cu pieptul de butoi. Apoi m-am întors cu spatele, ca să pot pipăi. Am simțit cercurile de fier cu care era legat butoiul, apoi, încercînd să găsesc o modalitate de a mă rezema de el, am constatat că erau două butoale, unul lângă altul. M-am vîrit între ele ca să mă pot rezema mai bine și să-mi pot rezema și mâinile, care mă dureau din ce în ce mai tare. După un timp foarte îndelungat s-a deschis pivnița și a intrat plutonierul cu o lampă în mînă. A așezat-o într-o nișă, apoi s-a apropiat de mine.

- Cum te cheamă, m-a întrebat ?

Am încercat să-l răspund, dar am constatat că nu mai puteam vorbi. Am îngînat ceva neinteligibil.

- A, nu vrei să vorbești, bine. Ai să spui și cît lapte ai supt din țîța mă-tii ! Cu mine nu-ți merge, Paștele și Dumnezeii mă-tii !

A luat lampa și a plecat. Între timp rotisem ochii și am văzut că eram într-adevăr într-o pivniță. În spatele meu erau cele două butoale între care eram rezemat, în stînga o grămadă mare de nisip din care se vedeau ieșind capetele morcovilor, iar în dreapta o grămadă destul de mare de cartofi.

Aproape de uşă se vedeau nişte vase de lemn goale şi nişte bucăţi de scîndură. Pe jos era pămînt.

Am rămas iar în întineric complet. Mîinile mă dureau din ce în ce mai tare. Era un chin groaznic. Am încercat să mă las jos, dar orice mişcare a mîinilor mă săgeta pînă în creier. Sperasem să mor repede ; pe urmă mi-am dat seama că trebuie să trec prin toată gama de calvaruri. Durerile erau din ce în ce mai insuportabile şi acum se ridicau de la mîini prin braţe în sus, pînă la tîmple şi îmi pocnea creierul. Cît timp a trecut ? Ceasuri ? Zile ? Veacuri ? Într-un timp s-a deschis uşa şi a intrat iar plutonierul cu lampa într-o mină şi cu o oală de pămînt în cealaltă. A pus lampa în nişă şi oala jos, lingă mine, apoi, privindu-mă cu răutate m-a întrebat :

- Vorbeşti ?

N-am zis nimic. În cap îmi bubuia clocanele durerii. A băgat mîna în oală şi a scos-o cu sare.

- Cască gura !

Iar sare ! Deci tot metoda lui Sîntimbreanu. Evident, n-am deschis gura.

- Deschide gura, Paştele şi Dumnezeu! mă-ti ! Lasă, că ţi-o deschid eu !

A tras de la brîu baloneta, după toate probabilităţile vrînd să mi-o deschidă cu forţa. Tocmai atunci însă, s-a deschis uşa de la pivniţă şi a intrat un al doilea plutonier, care l-a strigat pe acesta :

- Ce faci măi... (i-a spus numele dar l-am uitat). Vino, repede că ţi-am adus un ordin de la Legiune⁴ ! Am venit călare ca să ţi-l aduc. Dar pe cine ai aici ?

- Un bandit !

Plutonierul s-a apropiat să mă privească şi atunci l-am recunoscut. Era plutonierul Murgu Vasile, şeful postului de jandarmi din Alămor, satul soţiei mele, pe care îl apăsasem într-un proces penal şi cu care eram în foarte bune raporturi. Acesta, cu nici un an în urmă, se înscrisese în Prietenii Legiunii şi-mi dădea mie contribuţia. M-a privit lung şi m-a recunoscut.

- Domnul dr. Chioreanu - a zis ?

Am făcut un semn afirmativ din cap.

- Extraordinar ! Apoi, întorcîndu-se către călăul meu : vino să-mi iscăleşti de primire, că mă grăbesc !

Au ieşit amîndoi. Lampa a rămas în nişă. Acum durerile de la mîini se reflectau în cap şi ele mă lzbeau groaznic în tîmple, ca nişte clocane teribile, cu fiecare zvicnire a singelui. Nu mai puteam respira. Horcăiam. Uşa s-a deschis din nou şi a venit plutonierul. S-a uitat de aproape la mine, apoi a zis :

- Domnule, domnule, ce tiran eşti cu corpul dumitale ! Întoarce-te, să te dezleg !

Nu m-am putut întoarce. M-a ridicat el dintre butoaie şi m-a întors. Cînd mi-a desfăcut cătuşele, am simţit o bubuitură puternică în cap, apoi n-am mai simţit nimic. M-am trezit afară, pe zăpadă, culcat pe spate. Un jandarm aplecat peste mine îmi făcea respiraţie artificială. Altul era la picioarele mele şi plutonierul alături.

- Trăieşte, a spus soldatul care-mi mişca picioarele în sus şi-n jos.

- În sfîrşit, zise plutonierul ! Duceţi-l repede în cancelarie, lingă sobă !

4. Este vorba despre legiunea de jandarmi.

M-au luat pe sus, m-au dus în cancelarie și m-au așezat pe o pătură, lângă sobă. Era cald și grozav de bine. Am adormit numaidecît și o zi întreagă nu m-am trezit. Cînd m-am trezit, plutonierul mi-a dat o cană cu lapte, apoi mi-a spus că s-a terminat cu suferința.

- Domnule doctor, să știi că habar n-aveam cine sînteți. Ați avut mare noroc cu plutonierul major Murgu. El mi-a spus cine sînteți. Am avut ordin de la Legiune să vă duc în pădurea Cîsnădiei, să vă împușc, dar întîi să încerc să scot de la dumneavoastră niște declarații, dacă pot. Azi dimineață am comunicat că am aflat cine sînteți și nu pot executa ordinul, dacă nu mi se dă sentința de condamnare și ordin scris. Așa că, de la mine, ați scăpat. Eu nu vă iau nici o declarație, dar sînt curios, totuși, să știu de ce vor să vă omoare ?

Am încercat să vorbesc, dar nu puteam. Am dat numai din umeri. A venit apoi nevasta plutonierului și mi-a spălat cu spirt rănila de la mîini, apoi le-a uns cu o alifie, în timp ce mă căina :

- Doamne, Dumnezeuule, cum ai putut răbda chinurile astea, domnule ? Și se uita cu ochi răi la soțul ei.

Mi-au dat apoi de mîncare și, încet, încet, mi-a revenit grațul. Am aflat că mă găseam la postul de jandarmi din Turnișor, un sat în imediata apropiere a Sibiului. Postul se găsea într-o casă izolată pe o coastă în afara satului. Auzisem că aici au fost bătuți Titus Trîfa și tipograful său, precum și mulți alți legionari.

După două zile a venit o mașină și m-a dus la închisoarea militară din Strada Gării. Eram salvat ! Abia după ce am ieșit din închisoare am aflat ce-a făcut pentru mine plutonierul major Murgu. Băiat inteligent, l-a speriat pe șeful de post din Turnișor, că am rude suspuse și vreo patru frați și n-are să scape de mîna lor, dacă mi se întîmplă ceva. Apoi s-a dus la Tribunalul Militar, unde aveam un prieten și simpatizant - locotenent-colonel, pe care îl știa și el, și i-a spus unde m-a întîlnit. Acesta a alarmat Procuratura Militară, care era singura competentă să facă cercetări și să mă trimită în judecată. Procuratura a făcut întrebări și acum, cazul devenind public, au trebuit să urmeze calea legală.

La proces, la Tribunalul Militar Sibiu, au venit să mă apere colegial patru din cei mai buni penaliști din Sibiu. M-au scos la șapte luni închisoare pentru delict de les-majestate, iar pe cei patru țărani din Avrîg la lunile efectuate deja. În fiecare zi primeam mîncare de acasă, iar stagiularul meu venea în cancelaria închisorii să discutăm împreună cauzele ce le aveam pe rol. Închisoarea era ticsită de legionari din toate părțile Ardealului. De la unul din deținuții proaspăt veniți am aflat că, la București, Comandamentul ar fi dat un comunicat în care se spunea că n-ar fi murit Căpitanul, că a izbutit să scape și să fugă în Iugoslavia. Era un zvon fals, dar care ne-a remontat atunci sufletește pe toți.

La 1 iulie 1939 m-am eliberat din închisoare. Acasă mă aștepta ordinul de concentrare. Batalionul 6 Vinători de Munte, unde îmi făceam stagiul, s-a mutat din Aiud la Beiuș, iar acum se găsea pe zonă, într-un sat, Gurbediu, în apropiere de Tinca, și nu departe de zona maghiară. Mai bine

de un an de zile l-am petrecut pe zonă. Aici m-am regăsit cu fostul meu comandant, sublocotenentul Popa Vasile, care ținea foarte mult la mine, căci ne cunoșteam încă de pe băncile liceului. Acum era locotenent și adjutantul colonelului Strat, comandantul Grupului VI – Vinători de munte, compus din patru batalioane. Prin intermediul lui Popa Vasile, am fost mutat la Grup. Colonelul Strat era un foarte bun oștean, decorat cu Ordinul Mihai Viteazu din primul război mondial și căsătorit cu o soră a lui Liviu Rebreanu. După scurt timp am ajuns în foarte calde raporturi cu dinsul și mă lua la toate recunoașterile. Am avut nenumărate discuții cu el ; nu-mi împărtășea toate ideile, dar mi le respecta.

Viața de militar pe zonă, cu numeroase recunoașteri de zi și de noapte, cu dese ciocniri cu trupe ungurești care încercau să se infiltreze la noi, ori să ne provoace, cu așteptarea ca de pe o zi pe alta să intrăm în luptă, m-au făcut să uit aproape de tot de Mișcarea Legionară. A venit ca un trăsnet din senin comunicatul de la radio despre asasinarea lui Armand Călinescu, la 21 septembrie 1939. Nici măcar nu-mi dădeam seama dacă trebuie să mă bucur ori nu. Chiar a doua zi m-am îngrozit însă de ce am auzit. Noul prim-ministru, general Argeșeanu⁵, avându-l ca ministru de interne pe generalul Gabriel Marinescu⁶, a dat ordin să fie executați toți legionarii din lagăre și închisori, precum și alți legionari cunoscuți, cite 3-4-6, din fiecare județ, în plină stradă, fără judecată. În centrul de plasă Tinca, nu departe de satul nostru, Gurbediu, au fost aduși 6 țărani din sat, cunoscuți ca legionari, și împușcați de jandarmi în mijlocul satului. Statul, care avea la îndemână legea și autoritatea, a renunțat la acestea și a adoptat legea junglei !

Nu auzisem bine execuțiile de la Tinca când m-a chemat colonelul Strat :

– Ați mai asasinat un prim-ministru, acum suportați consecințele ! Și măcar dacă ar fi fost un prim-ministru rău ! Dar era unul din cei mai buni din ultimul timp. (Cred și eu ! Iertase toate datoritiile ofițerilor la Casa Oștirii, le-a mărit lefurile și le-a dat și un rind de uniformă nouă pe gratis) Uite aici ! Am primit ordin telegrafic să te trimit legat la Sibiu. Asta înseamnă că vor să te curețe și pe tine. Dar eu nu fac politică. Pe mine mă interesează să pornesc la război cu ostași de nădejde. De tine am nevoie aici. Nu te dau ! S-ar putea însă să trimiță după tine și nu trebuie să te găsească aici. Tot trebuie schimbată garda de lângă depozitul nostru de muniții de lângă Beiuș. Am vorbit cu colonelul Greceanu (Comandantul Bataliunii VI – Vinători de munte) să dea numai garda. Comanda gărzii o lei tu. Te duci și schimbi vechea gardă. Acolo ești tu stăpîn și nimeni nu

5. Generalul Gheorghe Argeșeanu a fost unul dintre cei care au sprijinit regimul lui Carol al II-lea. Ministru al apărării naționale în al doilea guvern Miron Cristea, prim-ministru după asasinarea lui A. Călinescu (21-27 septembrie 1939). A ordonat în această calitate uciderea unor fruntași legionari aflați în închisori, drept represalii pentru asasinarea predecesorului său. Omorât la Jilava în noaptea de 26/27 noiembrie 1941.

6. Gabriel Marinescu a fost unul dintre oamenii cheie ce l-au sprijinit pe Carol al II-lea. Implicat, într-un fel sau altul, în toate fazele războiului lui Carol cu legionarii. A fost prefect al Poliției capitale, subsecretar de stat și ministru de interne, ajungînd la un moment dat, după asasinarea lui Armand Călinescu, să dețină o funcție creată special, aceea de „ministru secretar de stat, însărcinat cu ordinea publică”. A fost, ca și Gh. Argeșeanu, asasinat la Jilava.

se poate apropia fără învoirea ta. Nu vii de acolo pină nu primești ordin scris de la mine. Hai, ia-ți grupa în primire și dă-i drumul, pină nu vine cineva după tine !

Așa am scăpat a doua oară de moarte. Nu am stat însă mult în gardă, căci ordinul de execuție a fost retras după câteva zile. Dar, pentru a doua oară, am rămas cu sufletul răvășit de prinderea atîtor camarazi și frați de credință și idealuri. Ulterior, am aflat cum a fost asasinat Armand Călinescu. Pentru că istoricii comuniști prezintă lucrurile denaturat, arăt eu faptele, așa cum au avut loc.

Îndată după asasinarea lui Codreanu, Vasile Cristescu și Horia Sima au decis să-l răzbune și, în același timp, să provoace răsturnarea Regelui. Au făcut un plan pentru atacarea simultană a Președinției Consiliului de Miniștri și a Palatului Regal, cu bombe incendiare, grenade și pistoale. Locotenentul activ Dumitrescu, doctor în chimie, care lucra la Arsenalul Militar, avea o invenție nouă, cu rachete incendiare, care urma să fie folosită în acest scop. Cum lucra, însă, cu mijloace primitive la confecționarea lor (într-o casă particulară), s-a produs o explozie în urma căreia locotenentul Dumitrescu, rănit grav, a fost arestat pe loc, împreună cu alți cîțiva legionari, și torturați pină la moarte. Așa s-a descoperit complotul, în ianuarie 1939. Îndată după aceea au dibuit și locuința lui Vasile Cristescu și acesta a fost împușcat la domiciliul său. Horia Sima a reușit să fugă în Germania. Aici vine și avocatul Miti Dumitrescu, din Ploiești. El îi spune lui Horia Sima că a lăsat în țară o echipă de legionari, cu misiunea de a urmări drumurile lui Armand Călinescu, pentru ca, la momentul oportun, să-l poată dibui. În august 1939, Horia Sima și M. Dumitrescu s-au întors în țară și au luat contact cu echipa. La 21 septembrie, cînd Călinescu a ieșit de la Președinție și s-a urcat în mașină, de la un telefon din apropiere i s-a comunicat lui Miti Dumitrescu. Acesta, cu o echipă de alți șase legionari, s-au urcat într-un camion pregătit dinainte și, cu câteva minute înaintea lui Armand Călinescu, au sosit la podul Elefterie și au blocat drumul, așezînd camionul de-a curmezișul lui⁷. Cîteva minute mai tîrziu, ajuns aici cu mașina, Călinescu a fost nevoit să oprească. Cel șapte s-au dat jos din camion și l-au împușcat pe Călinescu și pe detectivul care era cu el⁸, care scosese și el pistolul, iar pe șofer l-au lăsat să fugă. S-au urcat apoi în camion toți șapte, s-au dus la radiodifuziune, i-au imobilizat pe toți angajații și au dat un comunicat special : „Anunțăm pe toți ascultătorii și pe toți legionarii că azi 21 septembrie 1939, Armand Călinescu a fost executat. Căpitanul a fost răzbunat.” Apoi au predat pistoalele și au spus : „Acum chemați poliția !”. Dacă ar fi vrut, puteau să fugă. Arestați, au fost duși și împușcați pe locul unde a fost împușcat Călinescu – fără proces. Apoi a urmat carnagiul povestit mai înainte.

Un „mare istoric”, Petre Ilie, cercetător științific principal la Institutul de Cercetări Istorice și Social Politice de pe lângă C.C. al P.C.R., scrie (*Împotriva Fascismului*, pag. 93) că împușcarea lui Armand Călinescu

7. În realitate, mașina premierului a fost blocată de o căruță și un autobuz.

8. Agentul de pază Radu Androne.

facea parte dintr-un complot mai vast, pus la cale de Germania, care în acel moment se găsea în luptă cu Polonia. Germania ar fi urmat să intre în România, dar în ultimul moment lovitura a fost anulată, însă „împușcarea lui Armand Călinescu și ocuparea Postului de Radio nu mai putuseră fi contramandate la timp”. De unde își are informațiile, cum putea fi rupt în două planul și de ce nu s-a putut contramanda în întregime, de vreme ce s-a putut în parte, nu spune „Istoricul”. Dar, atît acest cercetător științific cît și alții care-l țin în hangul, se fac a nu ști faptul că Germania nu avea nevoie să intervină în România, căci obținuse chiar de la Armand Călinescu și de la Carol II ceea ce dorea, adică subjugarea economică totală, prin așa numitul „Gelpakt” din 23 martie 1939. De ce să mai dea o lovitură ? Numai ca să irite opinia publică împotriva Germaniei ? Un raționament logic ne-ar duce mai degrabă la concluzia că asasinatul n-a fost de loc pe placul Germaniei⁹.

Anul 1940 a fost încărcat de mari evenimente. În ce mă privește, eram concentrat de un an și jumătate. La 15 iulie 1940 am fost trimis să fac școala de ofițeri de la Sfintu Gheorghe. Acolo m-a prins lovitura de la 3 septembrie 1940. Dar, despre aceasta și despre alte fapte care au dus la ea, voi vorbi în alt capitol.

5

Aș vrea să comentez puțin ura oarbă cu care scriitorii comuniști se reped asupra Mișcării Legionare și-i critică toate acțiunile, fie că ele sînt negative, fie că ele sînt pozitive. Cînd sînt negative, ele izvorăsc din caracterul „trădător și criminal al organizației”. Cînd sînt pozitive, ele nu vor decît să camufleze caracterul nociv al organizației și calitatea de „oficină a spionajului fascist și nazist”. Nu se rușinează să nege ceea ce au afirmat și să afirme ceea ce au negat. De la o pagină la alta se contrazic și, cînd le vine bine, afirmă că Mișcarea Legionară a fost compusă din indivizi proveniți din cercurile cele mai bogate și reacționare și din marii latifundiați din țară dar, tot cu atîta dezinvoltură, spun după aceea că din rîndurile ei făceau parte numai niște neisprăviți, studenți care n-au putut să-și ia examenele, intelectuali ratați, muncitori necalificați, care nu găseau de lucru („lumpen proletari”, cum îi numea Lucrețiu Pătrășcanu), țărîimea săracă dornică de pămînt, pe care au amăgit-o cu lozinca „omul și pogonul”, muncitori exasperați de șomaj și mizerie etc., etc. Cînd

9. Punctul de vedere al lui Nistor Chiorcanu trebuie consemnat ca atare. Cauzele asasinării lui Armand Călinescu, în afară de evidenta sa vinovăție în ceea ce privește asasinarea lui Codreanu, sînt departe de a fi complet elucidate.

evidența e mult prea presantă și succesele nu mai pot fi negate, atunci dau vina pe miopia și greșelile unor oameni politici de prestigiu, ca Iuliu Maniu, sau Gh. Brătianu, care le-au acordat legionarilor girul lor moral, dar în nici un caz nu ar admite că în doctrina și acțiunile acestora se exprima dorința de mai bine a întregului neam, iar succesele la public erau reflexele setei de dreptate și omenie a unui întreg popor. Nu ostensesc în a susține că poporul român a respins întotdeauna Mișcarea Legionară și n-a acceptat niciodată doctrina acesteia, dar ignoră voit voturile din 1937 și manifestările din 1940 și ianuarie 1941.

În schimb, mișcarea democratică, înțelegând prin aceasta în primul rând P.C.R. și apoi organizațiile care au colaborat cu Partidul, „au avut niște succese imense și s-au bucurat de mare prestigiu în fața masei !”. Dar se fereșc ca de foc să spună că la nici una din alegerile parlamentare n-au obținut voturi pentru a băga reprezentanți în parlament.

Pentru a compromite Mișcarea Legionară, flecare scriitor comunist, sau cripto-comunist, citează cîteva „surse autentice”, din care rezultă că mari bogătași și mari industriași din țară, și dacă nu din țară, din străinătate, au pompat sume imense în lăzile fără fund ale Mișcării Legionare, ca și cînd averile bogătaşilor din România și bugetele Germaniei și Italiei erau toate la dispoziția legionarilor, iar aceștia erau gata să se vindă oricînd și oricui, să trădeze, să ucidă, să mintă, să fure, cu o furie și cupiditate, cu o cruzime și lipsă de scrupule neegalate de nici o Mafie. Dacă s-ar găsi cineva să-și piardă timpul adunînd laolaltă toate sumele pe care scriitorii comuniști afirmă că le-au primit legionarii de la bogătașii din România, de la guvernele românești sau cele ale Italiei și Germaniei, ar ajunge la sume fantastice ! El afirmă „pe bază de probe”, ceea ce au negat tot „pe bază de probe”, ceea ce au afirmat, numai pentru a „dovedi” că legionarii au dus țara la dezastru, uitînd că între cele două războaie mondiale țara n-a fost niciodată guvernată de legionari, ci de partidele politice democrate, uitînd că acestea, împreună cu Regele Carol II și, cu deosebire, Armand Călinescu, au fost cele care au înfeudat România Germaniei din punct de vedere economic și toată strădania Gărzii de Fier a fost să nu ajungă la aceasta¹.

De unde vine ura aceasta oarbă și necruțătoare a comuniștilor împotriva Mișcării Legionare ? În primul rînd pentru că aceasta a prezentat națiunii române, în mod științific și organizat, pericolul comunismului în România. Legiunea a arătat că doctrina materialismului ateu nu se potrivește deloc cu structura sufletească a poporului român care, prin felul său de a fi, prin tradițiile și istorie, a fost și este un popor religios și nu poate accepta o viață fără Dumnezeu. *Nihil Sine Deo* a fost deviza lui ! În al doilea rînd, acceptarea comunismului, adică renunțarea la ideea de neam și acceptarea cosmopolitismului îndată după ce, cu atîta greutate și cu atîtea sacrificii, ne-am realizat un vis de veacuri : Unirea întregului neam între aceleași granițe, ar fi dus foarte ușor la o nouă destrămare, cu atît mai primejdioasă, cu cît la răsărit se ridica amenințătoare umbra colosului rusesc care, sub forma comunismului, visa să-și întindă stă-

1. Paragraful de mai sus (și mai cu seamă finalul său) are unele exagerări. Este, totuși, un punct de vedere de care trebuie să se țină cont, multe lucruri, chiar dacă tendențios interpretate, fiind cît se poate de adevărate.

pinirea peste România și peste țările balcanice, vis care de la Petru cel Mare nu-i lăsa să doarmă pe toți conducătorii Rusiei.

În 1952 am fost luat de la Alud și dus la Ministerul de Interne la o anchetă. Cel care mă ancheta era colonelul Dulgheru², pe care îl cunoșteam încă din 1945. La un moment dat, l-am întrebat pe Dulgheru :

- Domnule colonel, ce aveți cu noi ? Noi ne-am luptat cu burghezia, care este, sau ar trebui să fie, și dușmanul vostru, deși pe vremea când ne luptam noi cu burghezia, voi comuniștii nici nu prea existați.

- Ei vezi, mi-a răspuns Dulgheru, tocmai asta e ! Ne-ați luat studențimea și muncitorimea, cu care ați dat toate bătăliile și care, în mod normal, trebuiau să fie ale noastre. Pentru asta nu vă vom ierta niciodată ! Atît vă vom urmări și atît vă vom compromite, pînă cînd o lume întreagă se va îngrozi de voi !

Și într-adevăr nu ne-au iertat ! Schingiuirile fizice și morale de la Pitești, Gherla și Alud, asasinatele de la Canal și din toate închisorile stau mărturie. Și, fil atent cititorule, toate „documentele” pe care le citează scriitorii comuniști, pentru a ne mai ucide odată, sînt stropite cu sînge, sînt smulse prin oribile torturi morale și fizice la Alud, la Gherla, la Pitești, la Sighet, la Jilava, la Malmezou, la Uranus și atîtea alte închisori mai mari, ori mai mici, căci comuniștii nu iartă. Niciodată ! Chiar dacă nu le-ai făcut nici un rău ! Chiar dacă n-ai făcut decît să împiedici destrămarea unui neam, care de-abia și-a văzut împlinirea unui ideal de veacuri : Libertatea și Unitatea ! Unitate și Libertate de care tot ei profită acum ! Unitate și Libertate pe care, în sfîrșit, și-au găsit și între ei un om s-o apere cu dinții : Nicolae Ceaușescu. Cel puțin așa susține el ! Ceea ce însă nu l-a împiedicat să declare acum, nu de mult, că nu avem nici un fel de revendicări față de U.R.S.S. Biată Basarabia și Bucovina de Nord !

•

Una din acuzațiile cele mai frecvente și mai grave pe care adversarii și în special comuniștii o aduc Mișcării Legionare, este aceea că a fost o organizație teroristă și fascistă. Sper că în cele înșirate pînă aici am demonstrat, măcar în parte, că terorismul cel mai mare l-au exercitat adversarii ei și că Mișcarea Legionară n-a făcut decît să răspundă cu teroare la actele de teroare.

În ce privește acuzația că a fost o organizație fascistă, dacă am arăta numai puțină obiectivitate, ne-ar fi foarte ușor să constatăm că nu are nici un temei, dacă comparăm doctrina și obiectivele Mișcării Legionare cu cele ale fascismului și nazismului. Mișcarea Legionară a fost o organizație creștină a cărei doctrină se fundamenta pe credința în Dumnezeu și preconiza o înnoire a vieții publice bazată în primul rînd pe legătura omului cu Divinitatea. Una din condițiile pe care trebuia să le îndeplinească cei care vroiau să fie admiși în Mișcare, era să creadă în Dumnezeu.

Dimpotrivă, fascismul preconiza dominația absolută a statului asupra individului, punea măreția și demnitatea statului mai presus de orice,

2. Colonelul Dulgheru (Dulberger) a fost direct implicat, alături de colonelul Zeller și generalul Nicolski, în „reeducarea” de la Pitești.

negînd cu ostentație existența lui Dumnezeu. Se cunoaște de exemplu un discurs al lui Mussolini în Parlamentul fascist, cînd a strigat tare : „Nu există Dumnezeu ! Și dacă există îi voi cere să mă trăznească în clipa aceasta !”

Cu atît mai puțîn poate fi găsită o similitudine între doctrina nazistă și cea legionară. Nazismul vroia să creeze un om nou, rupt complet de trecut și de religie, preamărînd puritatea singelui german și superioritatea rasei germane asupra tuturor raselor și neamurilor. Rosenberg vorbește despre mitul singelui german, iar Martin Borman, într-o conferință din 7 iunie 1941, susține : „Concepția național-socialistă și cea creștină sînt incompatibile una cu alta. Concepția național-socialistă despre lume este mult superioară creștinismului”.

Aceste concepții îngăduiau celor două doctrine și sisteme, fascismul și nazismul, să preconizeze întinderea dominației lor asupra altor popoare și state, cîmpind-le sau chiar stîrpindu-le.

Sub acest raport, departe de ce susținea fascismul și nazismul, Codreanu are, în cartea lui, *Pentru legionari*, niște formulări de doctrină pe care toți acuzatorii le ignoră intenționat. Poporul român, afirmă el, este singurul popor din această parte de lume, care se poate lăuda că n-a stăpînit și n-a dorit niciodată să stăpînească alte popoare. În tot cursul istoriei sale, poporul român n-a făcut decît războaie de apărare. Iar în ce privește neamurile conlocuitoare, care toate au venit din altă parte, el spune că niciodată nu vom căuta să le impunem cu forța limba și credința noastră, dar vom crea un standard de viață, cultură și civilizație, pentru toți locuitorii României, atît de ridicate, încît minoritățile naționale vor fi bucuroase să se alăture cu specificul lor la flacăra acestei civilizații. Ei bine, poate fi numită aceasta șovinism ? Cred că domnul Nicolae Ceaușescu și toți oamenii cu răspundere din partidul comunist nu spun decît același lucru : nu stăpînire, ci înfrățirea tuturor cetățenilor români, indiferent de naționalitate, într-un efort de a crea un înalt standard de viață, din care să ne împărtășim toți în mod egal³. Deși nu găsești nicăieri în doctrina legionară afirmații șovine sau asemănătoare cu nazismul, iată ce spunea dl. Ceaușescu despre Mișcarea Legionară :

„Mișcarea Legionară, agentura hitlerismului în România, aservită în întregime imperialismului german, a dus o politică profund antinațională, prejudiciind profund interesele poporului, a subordonat țara Germaniei hitleriste, punînd în pericol însăși existența României ca stat independent și suveran” (*P.C.R. continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, a tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România* – București 1966 pag.39).

Eu l-aș întreba pe domnul Ceaușescu un lucru : cînd a subordonat țara Mișcarea Legionară dominației Germaniei hitleriste ? Știe dînsul că legionarii au fost mai mult prin lagăre și închisori, cu deosebire între 1937 și 1940, bucurîndu-se de libertate doar între iulie 1940 și ianuarie 1941 ? Nu știe dînsul că pactul economic în baza căruia România a fost înfeudată economiei Germaniei hitleriste, a fost încheiat de omul pe care îl admiră atît comuniștii, Armand Călinescu ? Oare să nu știe domnul Ceaușescu că

pentru propunerea de a alătura țara Axei Roma-Berlin, Legiunea a fost desființată, șeful ei asasinat, ceilalți conducători închiși sau asasinați și ei, iar țara a ajuns să fie condusă de cei ce au săvârșit acele crime și care au ajuns apoi și ei la soluția propusă de Codreanu, dar prea târziu, când nu s-a mai putut înlătura dezastrul ? Să nu știe domnul Ceaușescu că țara nu numai că n-a fost niciodată guvernată de legionari dar, chiar și în cele patru luni cît legionarii au colaborat cu Antonescu la guvernare, ministerele economiei și finanțelor erau conduse de miniștrii din Partidul Liberal, (Gh. Leon și Dimitriuc, apoi Mircea Cancicov) iar la Banca Națională era Crețianu, tot un liberal⁴ ? Cine ar putea crede că președintele României și șeful P.C.R. cunoaște atît de superficial istoria politică a României ?

Să mai dăm cîteva mostre de obiectivitatea cu care se poate scrie istoria.

Doi istorici comuniști, M.Fătu și I.Spălățelu, au scris o carte, *Garda de Fier, organizație de tip fascist*, care, de la început pînă la sfîrșit, este o țesătură de minciuni, de documente false sau trunchiate, de declarații smulse sub tortură de la deținuții din închisori, de afirmații care se contrazic de la o pagină la alta, un talmeș-balmeș de insulte care nu au nimic comun cu adevărul istoric și care nu au alt scop decît să compromită cu orice preț Mișcarea Legionară. Tot acești istorici afirmă pe bază de „documente” și „citeate” că Mișcarea Legionară n-a fost decît o oficină de spionaj nazist, coloana a V-a a hitlerismului în România, că a fost susținută cu bani de către cercurile reacționare din România și de către oficiile de spionaj germane. Calomniază de la început pînă la sfîrșit, convinși că, pînă la urmă, ceva din veninul calomniilor tot rămîne în sufletul cititorilor. Niciodată Beaumarchais n-a avut niște elevi mai sirguincioși ca aceștia. „*Calomniez, calomniez toujours, il reste quand même quelque chose*”. Calomniați, calomniați mereu, ceva tot rămîne, spune marele pamfletar și moralist !

Acești autori își însușesc un citat din 1936 al lui Petre Constantinescu-Iași : „Politica externă a României nu poate fi decît una singură, aceea dusă pînă acum, alături de Franța și Mica Înțelegere, de Anglia și Rusia Sovietică, alături de statele care asigură pacea, integritatea teritorială și independența națională a poporului român”. În schimb, „era clar că legionarismul reprezenta un pericol pentru soarta întregului popor, că era necesar a se impune guvernanților măsuri energice împotriva coloanei a V-a a hitlerismului în România” (pag. 148). Uită acești autori, sau se fac că nu știu, că în 1936 Anglia și chiar Franța nu erau alături de Uniunea Sovietică, ci amîndouă cochetau cu Germania nazistă, se fac că nu știu că în 1939, Rusia Sovietică a făcut un pact cu Germania nazistă în baza căruia au împărțit țările baltice și Polonia și, un an mai târziu, în 1940, tot

4. Profesorul Gh.N.Leon, fost ministru al Economiei Naționale, și-a păstrat postul, fiind însă dublat de Corneliu Georgescu, unul dintre întemeietorii Legiunii, ca subsecretar de stat. V.Dimitriuc a fost instalat la cererea Legației germane în fruntea subsecretariatului de stat pentru petrol și exploatarea minieră din cadrul Ministerului. Mircea Cancicov, neagreat de Gardă din cauza relațiilor strînse cu Carol al II-lea, l-a înlocuit, la 10 noiembrie 1940, pe Gh.Leon, la cererea aceluiași Legații germane. George Crețianu a fost ministru al finanțelor ; chiar dacă nu era membru P.N.L., el fusese directorul Băncii Românești, bancă aparținînd acestui partid.

în baza acestui pact U.R.S.S. ne-a smuls Basarabia și Bucovina de nord ? România n-a adoptat politica preconizată de Mișcarea Legionară și a rămas fidelă țărilor apusene pînă în 1940. Cum i-au garantat acestea integritatea și independența ?

Dar să mai dăm cîteva mostre de judecată politică, obiectivitate și simț de răspundere.

Iată ce spune Constanța Bogdan, cercetător științific principal la Institutul de Cercetări Economice : „Garda încasa lunar 500.000 de lei subvenții de la Ministerul de Interne, iar pentru acțiuni speciale încasa separat. Astfel, în 1933, pentru contribuția adusă la încercarea de a lichida ultimele libertăți cetățenești, Garda a primit prin Valda și V.V.Tilea 70.000.000 lei. (*Împotriva fascismului*, pag.34)

Pentru un neînțeles în istoria politicii românești, afirmația ar putea impresiona, căci puțini știu că, în 1933, Valda, în calitate de ministru de interne și Tilea, ca subsecretar la același minister, i-au snopit în bătaie pe legionarii care voiau să ridice un dig la Vișani, pentru a zăgăzui apele care se revărsau periodic peste ogoarele țăranilor, distrugîndu-le recolta. Nu se întreabă această cercetătoare ce interes aveau Valda și Tilea să vîre în buzunarele legionarilor banii furați de ei (dacă i-au furat !) din bugetul statului. Nici nu explică de ce să dea 70 de milioane legionarilor „pentru lichidarea libertăților cetățenești”, cînd aveau în mînă poliția și jandarmeria și nici cum puteau legionarii lichida libertățile cetățenești, de vreme ce se găseau în opoziție ?!

Numai într-o țară în care libertățile cetățenești nu există și unde poți face orice fel de afirmații (dacă sînt în favoarea regimului), fără teama de a putea fi tras la răspundere în fața tribunalului și a opiniei publice, sînt cu puțință asemenea minciuni deșănțate și inducerea în eroare a cetățenilor.

Cu aceeași lipsă a simțului de răspundere, tot aceeași cercetătoare reproduce o altă minciună, cum că Corneliu Codreanu ar fi primit prin *Dresdner Bank* în 1937 suma de 40 milioane lei pentru finanțarea campaniei electorale, deși i-au stat la dispoziție dezbaterile procesului pentru înaltă trădare, în care s-a dovedit cu evidență falsitatea afirmației. Citînd ziarul *Scîntela* din 5 aprilie 1934, care la rîndul său făcea o afirmație gratuită, tot această cercetătoare afirmă că Garda de Fier a fost finanțată de marii magnați : Malaxa, Mociornița, Max Auschnitt, G. Mironescu, Stelian Popescu, Z. Cantacuzino (*Ibidem* pag. 37), pentru ca, cu cîteva pagini mai încolo să spună : „Declarîndu-se în mod demagogic împotriva capitalismului, împotriva exploatării omului de către om, organizațiile fasciste, în special Garda de Fier, se adresau tuturor acestor clase și păaturi sociale, promițîndu-le rezolvarea problemelor vitale” (*Ibidem*, pag. 40). Ar rezulta de aici, că bogătașii îi plăteau pe legionari, ca să ducă lupta împotriva lor în numele păturilor sărace ! Dar iată încă o perla : „Folosindu-se de condițiile de viață grele ale păturilor mijlocii și mici, salarizarea insuficientă a masei de funcționari, descompunerea și proletarizarea țăranilor, (M.L.), prezentat în mod odios, demagogic, revendicări dintre cele mai arzătoare pentru masele populare. ca : «nici muncă fără pîine, nici pîine fără muncă», «omul și pogonul» etc. În acest fel a tîns la formarea unei baze de susținere în mase, la crearea unei agitații și a unei răzvrătiri împotriva ordinii de stat, cu scopul acaparării puterii, a aservirii statului

și economiei unui pumn de mari capitaliști și în ultimă instanță hitlerismului" (pag. 38). Astfel geniala cercetătoare descoperă într-o singură frază trei odioase crime ale legionarilor : 1) prin lozinci demagogice caută să ciștige păturile sociale mijlocii și sărace, 2) prin aceasta aservesc statul unui pumn de mari capitaliști, 3) pe toți îi vînd, în ultimă instanță, hitlerismului ! Și să te mai miri că nu știe că lozincă „nici pîine fără muncă, nici muncă fără pîine” nu este o lozincă demagogică, ci un principiu de viață care stă la baza sistemului politic socialist !

În aceeași carte cercetătoarea citează următoarea afirmație a profesorului universitar dr. Aron Petric : „În opoziție cu lozincile sale patriotarde, Garda de Fier a fost singura grupare politică din țară care s-a declarat de acord și a sprijinit Dictatul Imperialist de la Viena” (*Ibidem* pag. 50). Acest profesor universitar și onorabila cercetătoare se fac că nu știu că acceptarea Dictatului de la Viena s-a făcut într-un Consiliu de Coroană la care au participat Regele Carol II, foștii prim-miniștri și reprezentanți ai partidelor politice pe care Regele l-a putut strînge, se fac că nu știu că legionarii care făcuseră parte din guvernul Gîgurțu au demisionat toți și s-au ascuns, tocmai pentru a nu participa la această tragedie națională și, disperat că nu poate găsi nici un legionar pentru a fi de față, guvernul a recurs la rudele legionarilor. Așa l-a găsit pe tatăl lui Ion Moța, bătrînul protopop de la Orăștie, trecut de 80 de ani și senilizat, care n-a fost niciodată legionar, și la Decebal Codreanu⁵, un tînăr flușturatic, care n-a fost nici el legionar. Aveau două nume cu autoritate și asta le trebuia ! Din afirmația domnului profesor universitar ar rezulta că aceștia doi, în numele Gărzii de Fier, au determinat acceptarea Dictatului de la Viena, deși nici unul nu fusese ministru, sau măcar membru de partid. De membrii guvernului, de consilierii regali, sau măcar de Rege, care prezida Consiliul, domnul profesor nu pomeneste nimic. Iată un om de știință cu adevărat obiectiv !

O altă mostră ne-o oferă Stelian Neagoe „cercetător științific” la Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. „Cine erau partizanii gardiștilor ? Studenți cu examenele neterminate, vînzători de sîfoane în oraș, unii care se dădeau studenți”. Acestor caracterizări le-o alăturăm pe cea a lui Lucrețiu Pătrășcanu, făcută, e drept, ceva mai înainte, dar de o rară veridicitate, valabilă și pentru această perioadă. „Acel contingent de decasați, de mic burghezi înrăiți în mizerie și umilință, toată acea epavă omenească, plină de gînduri și porniri răzbunătoare – din care s-au recrutat cu predilecție, au putut da frîu liber instincțelor care stăpîneau întreaga ființă morală, minată de antecedentele vieții ei personale, corupți de propaganda asasină legionară” (*Împotriva fascismului*, pag. 58). De astădată, deci, legionarii nu mai proveneau din rîndul marilor bogătași, a celor suspuși, ci din rîndul drojdiei sociale, din rîndul oamenilor fără căpătîi ! Pe cine să credem, acum ?

Dar, fără să vrea, același cercetător științific ne explică motivul urii nemărginite a scriitorilor comuniști : „Anticomunismul Gărzii de Fier e bine cunoscut. Era una din caracteristicile de bază a întregii mișcări. În toate

5. Unul dintre frații lui Corneliu Z.Codreanu.

ocazile, în întreaga activitate, au combătut în chip brutal și înfricoșat tocmai concepția despre lume și viață cea mai avansată, care-l pune în fața hidelor realității, proprii organizațiilor de extremă dreaptă" (*ibidem*, pag. 59).

Că legionarii au fost împotriva comunismului, este foarte adevărat ! Dar că l-au combătut „în mod brutal și înfricoșat”, este absolut fals ! Niciodată, după constituirea Gărzii de Fier, aceasta n-a avut ciocniri brutale cu comuniștii. Aceștia nu pot prezenta nici o victimă, în toți anii cît Mișcarea Legionară și-a făcut propaganda. Iar din timpul guvernării Antonescu-Horia Sima, n-au decît două victime : Constantin David, un tânăr de vreo 17-18 ani, din București, și Tereza Ocsko din Timișoara, amîndoi găsiți cu manifeste asupra lor. Cînd scriitorii partidului vor să citeze pe eroii victime ale legionarilor, nu pot da decît aceste două nume. Dar, numaidecît adaugă „și mulți alții”. Cine sînt acești „și mulți alții” ? Ei, care sînt întotdeauna grăbiți să dea cele mai mici detalii cu privire la vitejii comuniste, nu pot să dea, decît aceste două nume : Tereza Ocsko și Constantin David. Cei „mulți alții” nu au nume ? Nu au nume căci nu sînt ! În schimb Piteștiul, Gherla, Aludul, Sighetul, Jilava, Rîmniceu-Sărat, Canalul și toate Securitățile Partidului, toate închisorile din România, au dat hecatombe de victime, legionari și nelegionari, torturați și desfigurați, zdrobiți moralicește și asasinați, nu cu zecile, nici cu sutele, ci cu miile !

Nu există comentator politic sau cercetător științific comunist care să nu se străduiască, din răputeri, să facă dovada că șeful Mișcării Legionare, încă de la înființarea ei, s-au vîndut lui Hitler și că toată strădania lor a fost să ia bani de la nemți și să le vîndă țara. Nu se întreabă, dacă ar fi putut-o face, nu le pasă chiar dacă ar fi vrut, dacă afirmațiile se bat cap în cap cu adevărul. De păcat nu știu, scrupule nu au, sila de minciună n-o cunosc, iar frică de vreun proces încă nu au motive să aibă. S-au specializat în a pune laolaltă dovezi fabricate, declarații forțate, trunchiate, escamotate, străduindu-se, cu o tristă tenacitate, să reconstituie un tablou de viață, care n-a existat decît în imaginația lor, dorind cu orice preț să prezinte cu totul fals o generație, care nu putea admite comunismul ca pe o formulă de viață potrivită pentru neamul românesc. Și aceasta era, de fapt, singura ei vină !

Cu toată strădania însă, uneori, fără să vrea, le mai scapă cite un adevăr. Astfel domnul Florea Nedelcu, în cartea *Împotriva fascismului*, după ce afirmă că „încă din 1933, Garda de Fier stabilise legături și aspira să ajungă la putere cu ajutorul Germaniei hitleriste” (pag. 72), tot el citează un document provenit de la Legația germană din București și spune : „maniștii, georgiștii și legionarii lansează manifeste, colaborează la redactarea unor broșuri etc. Reluînd informația primită prin intermediul lui Gh. Brătianu, în martie 1937, Wilhem Fabricius, ministrul Germaniei naziste în România, informa Berlinul asupra orientării Gărzii de Fier spre o înțelegere cu Iuliu Maniu, avînd drept bază comună opoziția lor față de Rege. O primejdie gravă pentru Rege – observa ministrul Germaniei la București W. Fabricius – ar putea deveni apropierea care se urzește în culise între Garda de Fier și Maniu. Căci aici și-ar întinde mîna doi factori

care, cu toate deosebirile dintre ideile lor politice, au un singur țel comun : lupta împotriva doamnei Lupescu și a regelui însuși, dacă nu se poate lepăda de nefasta ei influență" (*Ibidem*, pag.75). Așadar relațiile dintre Garda de Fier și Germania erau așa de strînse, încît ministrul german era nevoit să se informeze printr-o terță persoană, în speță prin Gh. Brătianu, despre raporturile pe care Garda de Fier le avea cu oamenii politici din țară ! Atunci, cum rămîne cu „legăturile vechi și strînse” dintre Gardă și Germania hitleristă ? Pentru ce dădea aceasta legionarilor milioane cu nemiluita ?

Un alt „cercetător principal” de pe lingă C.C. al P.C.R., Petre Ilie, pe care l-am mai citat, pentru a-și susține afirmația că Garda de Fier a fost cea care a primit nenumărate subvenții de la naziști și a servit de coloană a V-a germană în România, nu ezită să-i facă legionari pe Gheorghe A.C.Cuza, Nichifor Crainic, O.Goga, Ilie Rădulescu și o mulțime de alte persoane, care s-au dovedit a fi avut vreun raport oarecare cu cercurile germane, deși, orice om, cit de cit informat, știe că aceștia n-au fost legionari. Afirmă domnul Petre Ilie că în 1934 au fost plătite de Germania : „750.000 mărci germane aur, alocate problemelor interne din România pentru organizarea Gărzii de Fier” (*Împotriva fascismului*, pag. 87). Banii, nu spune direct, dar lasă să se înțeleagă că i-a încasat Gh.A.C.Cuza, O.Goga, N.Crainic și I.Rădulescu. Domnul Petre Ilie nu precizează. Domnul Petre Ilie contează că cititorul nu este bine informat, poate nici nu are timp să se informeze, așa că va spune : dacă au luat bani de la nemți, tot legionari trebuie să fie și ăștia !

Și iată ce mai scria acest om cinstit : „Pentru sprijinirea Gărzii și a organizațiilor naziste create în rîndul germanilor din România s-au folosit numeroase căi. Multe documente indică societățile anonime, sucursalele, reprezentanțele comerciale și industriale ale marilor firme germane, ca factor de activitate subversivă în România. La descînderea făcută de autorități polițienești la Societatea Bancară Română – sucursala instituției financiare *Dresdner Bank*, s-a găsit o listă cu numele persoanelor care au primit fonduri din Germania. De asemenea, în iulie 1938, în birourile reprezentanților comerciali ai firmei *I.G.Farbenindustrie*, la *Romunil*, la *Bayer*, au fost găsite dosare cu chitanțe și copii de scrisori relative la finanțarea organizațiilor prohitleriste din România. Numai în decurs de cîteva luni, totalul sumelor distribuite prin intermediul acestor reprezentanți se ridica la peste 4.000.000 milioane lei” (*Ibidem* pag.80). Domnul cercetător științific nu dă numele persoanelor care au încasat acești bani, dar prezintă lucrurile ca și cînd ar fi clar că legionarii i-au încasat ! Și cum ar mai da numele, dacă ar fi ale unor legionari, oricît de mici în ierarhie ! Dar să-l lăsăm pe dl. cercetător principal să se desfășoare ! Iată ce spune, o pagină mai încolo : „Activitatea Gărzii de Fier pentru realizarea unei alianțe cu axa Roma-Berlin reflectă în mare măsură rolul Legiunii de agentură național-socialistă în România. Declarația lui Codreanu, făcută la 1 decembrie 1937, în ajunul alegerilor din acel an, în care se arată că, în cazul venirii la putere a Legiunii, în 48 de ore România se va alătura Germaniei, s-a reflectat, între altele, și în importanța subsidiilor primite numai în luna februarie 1938, care s-au cifrat la 45.000.000 lei” (*Ibidem*, pag. 89). De astădată domnul cercetător științific nici măcar nu-și mai

aliniază afirmațiile pe cursul istoriei. Nu ține cont că, de la sfârșitul lui 1937, țara era guvernată de Partidul Național Creștin al domnilor Goga și Cuza și că în februarie 1937 Coderanu a desființat Mișcarea Legionară, apoi a fost arestat și judecat. Cine poate crede, domnule Petre Ilie, că nemții au fost chiar așa de proști și nepricepuți să-și bage banii într-o organizație care a suferit din punct de vedere politic ? De ce încerci să induci lumea în eroare, domnule Petre Ilie ? De ce minți cu atâta nerușinare, domnule Petre Ilie ? De ce încercați, domnilor cercetători științifici să clădiți un eșafodaj de afirmații pe temelii de minciună ? Oare istoria nu v-a învățat că adevărul nu poate fi ascuns multă vreme și că, mai curînd sau mai tîrziu, el iese la lumină ? Eu nu pot acum să mă măsoar cu dumneavoastră, care aveți toate posibilitățile, iar eu nici una, dar m-aș lăsa ars pe rug dacă ați putea să-mi prezentați măcar o dovadă reală și sigură că Legiunea a fost finanțată de hitleriști ! Căci eu știu ce voi nu știți ! Știu că legea onoarei era una din legile fundamentale de viață în Legiune și cine o călca, era numaidecît eliminat : „Legionarul merge întotdeauna pe drumul onoarei. Decît să învingi printr-o infamie, mai bine să cazi luptînd pe drumul onoarei” – suna această lege. Și mai știu că întemeietorul Legiunii era animat de cea mai sfîntă și curată dragoste de țară. și nu putea, nici măcar să gîndească, să murdărească această dragoste. Îmi amintesc că, în 1933, hitleriștii, prin șeful sașilor hitleriști din Transilvania, a făcut oferta ca Legiunea să trimită cîțiva legionari tineri în tabere hitleriste din Germania, pentru a se împrieteni cu tineretul acelei țări. Codreanu le-a spus că nu poate face acest lucru, căci Legiunea e prea săracă pentru a-și putea permite acest lucru, iar întreținerea de către organizațiile hitleriste n-o poate accepta, căci nu dorește să fie în nici un fel obligat străinilor, chiar dacă ne-ar fi prietenii. Și mai știu că tatăl lui Corneliu Codreanu a luptat pe front împotriva germanilor în primul război mondial, că însuși Corneliu Codreanu a fost pe front cu tatăl său, că a fost crescut în cea mai curată și mai sferbinte dragoste de țară și mai curînd și-ar fi ars miinile în foc decît să primească bani de la străini, pentru a-i face un rău patriei sale. Acesta este adevărul adevărat, domnilor cercetători științifici !

*

Se pune totuși întrebarea : de ce acuză comuniștii Mișcarea Legionară cu atîta ură, rea credință și pasiune, de toate infamiile, de toate crimele, de toate trădările ? Am să încerc să răspund la această întrebare.

1. Mișcarea Legionară a fost cea care a combătut cu argumentele cele mai puternice cosmopolitismul Partidului Comunist Român, arătînd că acceptarea acestei concepții duce la dezagregarea statului român, abia reunit între granițele lui firești, după veacuri de luptă și suferințe. Concepția materialist-atelistă nu corespundea în nici un fel cu sufletul și structura spirituală a poporului român, care este profund religios. Nu e locul să dezvoltăm aici argumentele, e suficient să arăt că ciocnirile cu cei care susțineau concepția materialistă și comunismul au început îndată după Marea Unire din 1918. Ani de-a rîndul autoritățile și mai ales studenții, s-au ciocnit cu comuniștii, care erau îndrăzneți și bine organizați. Dar, o argumentație științifică, ordonată, organizată împotriva

acestei concepții, s-a făcut abia după 1927, când s-a înființat Mișcarea Legionară și când încep să apară ziare, reviste, cărți, care combăteau curentul cu argumente științifice⁶.

2. Tot Mișcarea Legionară a fost cea care a știut să cîștige sufletul tineretului român, studenți, țărani, muncitori și intelectuali, reunindu-l în jurul Bisericii și a vechilor tradiții care au ferit neamul de dispariție și pe aceste baze solide, a știut să încălzească sufletul întregului popor pentru un ideal de viață ridicat, pentru libertate, pentru independență, pentru bunăstare și civilizație. Datorită Mișcării Legionare tineretul român, cu foarte puține excepții, n-a alunecat pe panta ateismului și cosmopolitismului și, în timp ce tineretul altor țări făcea experiențe amare sub acest raport, tineretul român și-a însușit ca ideal : *Dumnezeu și Patria !* Acestea îl erau far conducător. Dar trebuie spus că tineretul român, ca și întregul popor român, în toată istoria lui, n-a propovăduit ura de rasă și șovinismul. Acestea sînt trăsături străine de sufletul neamului nostru și nici Mișcarea Legionară nu le-a avut. Într-un capitol special vom vorbi și de antisemitismul legionar.

3. Scriitorii și istoricii comuniști încearcă să arunce în spatele Mișcării Legionare rătăcirile de care s-au făcut ei vinovați : trădarea de patrie și cosmopolitismul. Nu fac această afirmație fără să am o acoperire precisă și reală, căci nu vreau să fac și eu ca istoricii și cercetătorii științifici comuniști. Cunoșteam aceste lucruri de principiu, căci de aceea am fost legionar. Mi le-a confirmat Petre Pandrea cu argumente convingătoare în cele două luni cît am stat cu el într-o celulă de la Zarka Aiudului. Pandrea mi-a spus că el n-a fost membru de partid, dar a fost cumnat cu Lucrețiu Pătrășcanu și vreo doi ani, în 1931-1932, cît și-a făcut doctoratul la Berlin, a fost curierul pentru România și Peninsula Balcanică a lui Gheorghe Dimitrov, fostul șef al Internaționalei Comuniste. Era, deci, un om foarte bine informat și tot ce mi-a povestit el am găsit mult mai tîrziu confirmat în manualele de istorie, aprobate și tipărite sub auspiciile P.C.R. Să deschidem, deci, aceste manuale (sublinierile îmi aparțin).

Mal înții *Istoria românilor - din cele mai vechi timpuri pînă azi*, de Const.C.Giurescu și Dinu C.Giurescu - Editura Albatros 1971. Cităm :

„P.C.R. și-a desfășurat activitatea în mod legal între mai 1921 și aprilie 1924. Congresul al II-lea, ținut la Ploiești (sfîrșitul anului 1922) a adoptat statutul partidului și a ales Comitetul Central (Gheorghe Cristescu secretar general). O serie de disensiuni interne s-au manifestat însă în aprecierea problemelor politico-economice sociale și naționale, disensiuni accentuate de indicațiile primite de la Internaționala Comunistă, cum a fost lozincă adoptată mecanic de conducerea partidului, privind autodeterminarea pînă la despărțirea de statul român a unor teritorii locuite de o mare majoritate românească. În primăvara anului 1924 guvernul liberal a hotărît scoaterea P.C.R. în afara legii” (pag.623-624).

„În noile împrejurări s-au ținut Congresul al III-lea (Viena august 1924), plenara C.C. din 1925 și o conferință la Harkov (iulie 1928) în prezența a foarte puțini membri ai C.C. al P.C.R., transformată în Congresul al IV-lea

6. Nu trebuie să se înțeleagă din acest paragraf că Mișcarea Legionară a fost singura mișcare anticomunistă și că n-au existat și alte publicații, nelegionare, care să demonstreze caracterul nefast al comunismului.

al P.C.R." (Ibidem pag.624). Autorii nu spun cine au fost aleși secretari generali ai partidului la cele două congrese. Petre Pandrea mi-a spus că la Viena a fost ales un ungur, Elek Köblös, iar la Harkov a fost ales Boris Ștefanov, un rus⁷. Nici unul nu știa românește ! Se ocupau însă de destinele poporului român !

„În plină criză economică, și pentru a pune capăt luptelor fracționiste din lăuntrul partidului, s-a ținut la Moscova în decembrie 1931, al V-lea Congres al P.C.R., care a luat hotărâri privind disciplina de partid, reorganizarea activității pe baza celulelor din fabrici, crearea unei alianțe cu țărănimea muncitoare (dar excluzând de la o atare alianță țărănimea înstărită), *condamnarea în bloc a tuturor curentelor socialiste, considerate ca social-fasciste* (ceea ce a generat dificultăți în crearea unui front unic muncitoresc). La sugestia Cominternului, *Congresul a menționat ideea luptei minorităților pentru autodeterminare pînă la despărțirea de statul român* și a ales în fruntea comitetului său central un militant de seamă al Partidului Comunist Polonez, Alexandru Stefansky (Gorn)" (pag.624). Nici acesta nu vorbea românește !

Și, ca să nu se spună că acești doi istorici, Giurescu tatăl și fiul, sînt scriitorii singuratici și scrisul lor nu reprezintă un punct de vedere oficial, vom cita alți trei istorici : Miron Constantinescu, profesor universitar, fost ministru și fost rector al Academiei Ștefan Gheorghiu, Ștefan Pascu, profesor universitar și de mai multe ori rector al Universității din Cluj, deputat și membru al C.C. al P.C.R. și Constantin Daicoviciu, profesor universitar la Cluj. Aceștia au scris împreună cu alți membri ai P.C.R., manualul *Istoria Românilor*, Editura Didactică și Pedagogică - București 1970. Iată ce spun acești istorici și membrii de partid despre activitatea P.C.R. :

„Disensiunile din interiorul partidului s-au accentuat *în primele luni ale anului 1924, cînd conducerea partidului, la indicația Internaționalei Comuniste, a adoptat în mod mecanic lozincă «autodeterminării pînă la despărțire de statul român» a unor teritorii locuite în marea lor majoritate de români*. Folosindu-se de acest pretext, guvernul a dispus în primăvara anului 1924 scoaterea partidului comunist în afara legii" (pag.475). Aceeași autori arată, tot la pagina 475, că în luna august 1924 s-a ținut Congresul al III-lea al P.C.R. la Viena, dar se fereșc să spună că în fruntea partidului a fost ales un ungur, Elek Köblös, care nici măcar nu știa românește, nici că directivele principale au fost susținerea lozincii : „*autodeterminare pînă la despărțirea de statul român*".

Mai departe scriu acești autori : „În vederea dezbaterii situației din rîndurile P.C.R., Internaționala Comunistă a convocat în iunie 1928 la Harkov, o consfătuire. Deși nu erau decît foarte puțini membri ai C.C. al P.C.R., deși nu se pregătise un raport de activitate complet și nici nu se organizaseră dezbaterile: *Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste*

7. Nistor Chioresanu (sau Petre Pandrea), face aici o confuzie. La Congresul al IV-lea, de la Harkov, a fost ales ca secretar ucraineanul Vitali (Barbu) Holostenco ; la Congresul al V-lea, de la Moscova, a devenit secretar general tot un ucrainean, membru însă al P.C.Polonez, Alexandru Danieliuk, zis Gorn, iar *bulgarul* Boris Ștefanov care i-a succedat acestuia în 1935, în urma rezoluției unui comitet central aflat al Moscova, a fost înlocuit în 1940 de ungurul Foris István, a cărui numire a venit tot de la Moscova.

a hotărît transformarea consfătuirii în Congresul al IV-lea al P.C.R. Delegații Cominternului au avut cuvîntul hotărîtor la Congres" (pag.476).

Așadar, în probleme vitale ale neamului lor, comuniștii români au acceptat să hotărască străinii ! Autorii trec cu vederea că, și de astă dată a fost impus P.C.R.-ului, un șef străin, care nu știa românește (Boris Stefanov)⁸ și că din nou hotărîrea principală a Congresului a rămas lupta pentru autodeterminare pînă la despărțirea de statul român. Dar, vorbind de frămîntările din sinul partidului, mărturisesc că „o mare parte a răspunderii pentru izbucnirea luptelor fracționiste fără de principiu (N.A.-cum o fi asta ?) o poartă Internaționala Comunistă, care amestecîndu-se în treburile interne ale P.C.R. a impus în conducerea acestuia o serie de elemente necorespunzătoare" (pag.488). Tovii autori nu spun însă cît de mare a fost răspunderea comuniștilor români, care au acceptat să dispună străinii de soarta neamului lor, nici cine erau acei membri ai P.C.R.

Vorbind de Congresul al V-lea, care s-a ținut tot în Rusia, dar de această dată la Moscova în 1931, autorii spun : „pornind de la indicația Cominternului, Congresul al V-lea a considerat Partidul Social Democrat și Partidul Socialist Independent ca grupări social-fasciste, cînd în realitate ele erau partide muncitorești, care, însă, promovau o ideologie și o tactică reformistă" (pag.488) și mai departe : „Dezbătînd problema națională, Congresul al V-lea, la sugestia Cominternului, a dat mai departe directive partidului să propage ideea luptei pentru autodeterminarea naționalităților, pînă la despărțirea de statul român" (pag.488). Și la aceeași pagină, ceva mai jos : „După alegerea Comitetului Central, în fruntea căruia a fost numit Alexandru Stefansky (Gorn) un militant remarcabil al partidului comunist polonez, Congresul și-a încheiat lucrările". Un lucru uită să-l spună autorii : că acest președinte „remarcabil" nu știa nici el românește. Pentru cine și pentru ce era remarcabil ?

Așadar, timp de două decenii P.C.R. a acceptat să aibă conducători recomandați de o putere străină, care nici măcar nu cunoșteau limba țării ale cărei destine aveau pretenția să le conducă ! Timp de două decenii, acest partid a militat la porunca unei puteri străine, pentru destrămarea statului național român ! Timp de două decenii, membrii acestui partid i-au furnizat unei puteri străine – Uniunii Sovietice – tot felul de informații cu privire la viața politică, economică, dar mai ales cu privire la apărarea țării ! Cum se numește această acțiune, domnilor Stelian Neagoe, Fătu și Spălățelu, Petre Ilie, Aron Petric și toți ceilalți, care leșinați de admirație pentru patriotismul P.C.R.-ului ? Sub conducerea lui N.Ceaușescu, glonțul ar fi fost pedeapsa cea mai mică ! Generalul Șerb⁹ a făcut mult mai puțin !

Nu putem să nu remarcăm și faptul – trecut sub tăcere de istoricii comuniști – că P.C.R. a aprobat și jubilat la 26 iunie 1940 cînd, în baza pactului Hitler-Stalin de la 23 august 1939, Uniunea Sovietică ne-a smuls Basarabia și Bucovina de nord. Se laudă însă că au protestat alături de întreg poporul român cînd, prin Dictatul de la Viena, ni s-a clopîrțit o parte din Ardeal, dar nu au sinceritatea să recunoască că au protestat tot la

8. Vezi nota 7.

9. Generalul Șerb, dovedit agent K.G.B. în anii '70 ; a fost anunțată condamnarea sa la moarte ; la intervenția U.R.S.S. a fost grațiat ; se pare că trăiește în București (vezi Pacea – „Orizonturi roșii") – (n. red.).

ordinul Moscovei, fiindcă aceasta își vedea periclitată siguranța ei. În schimb minimizează cât pot manifestațiile de la 3-5 septembrie 1940 împotriva regelui trădător și asasin, organizate de legionari îndată după Dictatul de la Viena, și care au dus la abdicarea Regelui Carol II. Istoricii și cercetătorii comuniști minimizează aceste manifestații dar, dacă le-ar fi făcut ei, ar fi constituit o nepieritoare pagină de glorie pentru P.C.R. !

Acești istorici și cercetători științifici ignoră și discursul lui Horia Sima care îndată după ce s-a constituit guvernul Antonescu-Sima, afirmă că „ciuntirea granițelor țării, noi o considerăm vremelnică și nu vom cunoaște odihnă pînă nu vom revedea-o întreagă din nou, așa cum a fost înainte de 1940”. Este adevărat că acest discurs, împreună cu alte acte de independență față de nemici, au făcut pe aceștia din urmă să-l susțină pe Antonescu în conflictul său cu legionarii. Sînt însă drepturi și atitudini care trebuiesc afirmate, chiar dacă te-ar costa viața !

După citatele înșirate, aș vrea să mai fac niște precizări, care mi se par foarte semnificative, anume că, tot la ordinul Cominternului, partidele Socialist și Social-Democrat au fost combătute de P.C.R. și considerate „social-fasciste”. De ce a dat Cominternul aceste dispoziții ? Pentru că cele două partide socialiste nu recunoșteau dreptul Moscovei de a se amesteca în politica internă a României și, mai ales, nu admiteau sub nici o formă o atingere a hotarelor românești !

De ce în prezent P.C.R. ține cu orice preț să fie considerat continuatorul firesc și natural al socialiștilor români, pe care i-a combătut cât a putut pînă în 1944 ? Pentru că P.C.R. ține cu orice preț să fie considerat continuatorul luptei pentru libertate și democrație, iar rădăcinile acestei lupte sînt adînc înșirate în istorie prin aceste două partide. Comuniștii își închipuie că toată lumea a uitat că, după ce s-au instalat la putere cu ajutorul tancurilor sovietice, i-au hăcuit pe părinții și bunicii lor socialiști, ca și pe toți ceilalți adversari, umplînd temnițele cu ei. Îmi amintesc că, după arestarea mea în 1948, am ajuns și în celula nr. 1 de la subsolul M.A.I., unde, pe un prici de ciment, am găsit scrijelat numele lui C. Titel Petrescu¹⁰. După cîte știu, cu puțin înainte de a muri, l-au scos din pușcărie, să moară acasă. Iar acum, după ce l-au dat gata, se consideră succesorii lui ! Nu s-au mulțumit să-l stîrpească fizic, le-au furat și istoria și se mindresc cu ea. Și zbiară cît îi ține gura că istoria trebuie scrisă obiectiv, așa cum a fost !

Așa au fost. Astăzi comuniștii români susțin pe față că sînt patrioți. Dar nu vor să recunoască trecutul și, pentru a-l camufla, nu ezită să facă alte greșeli și chiar crime, nu ezită să acuze pe alții de erorile și crimele săvîrșite de ei, uitînd că adevărul nu poate fi ascuns la infinit și că, oricît ar încerca, nu pot scăpa de umbra lor ! Oricît ar țipa că alții au trădat și au ucis, nu pot șterge din istorie cei 20 de ani de trădări, nici crimele de la Pitești, Aiud, Gherla, Jilava, Sighet, Canal etc. Nu pot stîrpi nici setea de libertate care mistuie și astăzi poporul român !

10. Constantin Titel Petrescu a absolvit Facultatea de Drept din Paris. A fost secretar general al Federației Partidului Social Democrat între anii 1922 și 1927, șef al Partidului Social Democrat de la înființare și pînă la congresul de „unificare” cu P.C.R. După 23 august a îndeplinit funcția de ministru fără portofoliu în guvernul Sănătescu.

Și acum să vedem de ce a făcut Corneliu Codreanu declarația de politică externă de la 30 noiembrie 1937.

Profesiunea de om politic, de conducător de stat, este cea mai grea profesiune din cîte există. Căci ea angajează nu numai onoarea și viața celui care o practică dar, de cele mai multe ori, viața unui popor întreg și nu numai pentru o generație ci, de cele mai multe ori, pentru mai multe generații. De aceea un om politic, un conducător de țară, trebuie să fie foarte bine pregătit, să cunoască foarte bine sufletul, nevoile și istoria neamului său, apoi istoria vecinilor săi și în general istoria universală. Un om politic trebuie să cunoască foarte bine istoria și idealurile neamului său, să fie la curent cu tot ce se întâmplă în lume care ar putea afecta țara lui, să nu aibă alte bucurii decît cele ale poporului său, să nu prețuiască alte succese decît cele ale țării al cărei stegar vrea să fie. Un om politic trebuie să fie foarte prevăzător, să înțuiască, să prevadă ca un mare jucător de șah, ca un mare strateg, consecințele fiecărei măsuri, fiecărei atitudini pe care o ia. În fine, un om politic trebuie să aibă curajul de a spune adevărul, de a lua o hotărîre și de a înfrunta orice primejdie, chiar și moartea, dacă interesele neamului său o reclamă.

Au răspuns conducătorii poporului român dintre cele două războaie mondiale acestor deziderate ? Să aruncăm o privire asupra evenimentelor.

Se știe, oricine poate constata dacă răsfoiește presa timpului, că strădaniile conducătorilor politici dintre cele două războaie mondiale au fost de a consolida independența și integritatea României. Am ieșit din primul război mondial uniți, toți românii în același stat, sub aceeași oblađuire și pînă la limitele pe care poporul român le-a locuit întotdeauna. Nu ne-am întins stăpînirea peste neamuri străine. Cîteva naționalități, unguri, sași, sîrbi, care trăiesc printre noi în Transilvania și Banat, au venit peste noi după formarea poporului român. Și dacă ungurii au fost stăpîni politicește în Ardeal cîteva veacuri, niciodată nu au ajuns numericește, toate minoritățile la un loc, nici la jumătatea numărului românilor. Toate aceste minorități au venit de undeva și, cînd s-au așezat aici, ne-au găsit pe noi, care n-am venit de nicăieri, nu cunoaștem nici o altă origine, sîntem produsul acestui pămînt, ca și brazil, ca și fagii, ca și frunza, ca și iarba. Dacă i-ar cuprinde nostalgia locului de origine, toți ar avea unde merge. Noi nu putem merge nicăieri. E drept că nici nostalgia plecării n-o avem ! Avem, în schimb, sentimentul că sîntem la noi acasă, stăpîni ai acestor meleaguri de cînd lumea, înfrățiți cu platul și cu lunca, cu muntele și cîmpia. Și toate provinciile unde locuiesc români ne sînt la fel de dragi, fie

că se numesc Transilvania, fie că se numesc Banat, Maramureș, Oltenia, Muntenia, Moldova, Basarabia sau Bucovina. În toate locuiesc frați de-ai noștri și de oriunde ni se taie, e carne din carnea noastră și la fel ne doare.

Am spune un neadevăr grosolan dacă am afirma că, între cele două războaie mondiale, oamenii politici români n-au făcut tot ce au știut pentru a păstra cuceririle din 1918 și pentru a pune pe temelii solide pacea și securitatea hotarelor. Pentru realizarea acestui scop, statul român a pus la dispoziția ministerului de externe fonduri uriașe și, timp de aproape două decenii, cu foarte mici întreruperi, conducerea acestui minister, a fost încredințată lui Nicolae Titulescu, unul din cei mai străluciți oameni politici ai vremii, un mare patriot, un om de o vastă cultură, cu largi cunoștințe și posibilități, unul din marii oratori ai lumii, fost președinte al Ligii Națiunilor de la Geneva, cunoscut și în foarte bune raporturi cu toți marii conducători de popoare ai vremii sale. I s-au creat acestui mare om politic toate posibilitățile pentru a-i putea asigura țării sale pacea și integritatea. I s-a pus la dispoziție un vagon al său, cu care călătorea de-a lungul și de-a latul Europei. Deasemenea fonduri copioase. La Geneva închiria un colț de hotel cu etajul de sub și de deasupra lui, care rămineau goale, pentru ca nimic să nu-l tulbure, să poată lucra în liniște, să-și poată pregăti discursurile, să poată întocmi proiecte pentru pacea lumii și, mai ales, pentru integritatea țării sale. Ca un violoncel răsuna glasul lui Nicolae Titulescu în toate marile dezbateri internaționale, pledind pentru pace, pentru înțelegere între popoare, pentru rezolvarea tuturor diferendelor pe calea tratatelor. Vorbea cea mai frumoasă limbă franceză și cînd se știa că vorbește Titulescu la ședințele Ligii, era o nemaipomenită înghesuială. Toți doreau să-l asculte. A inițiat și a aderat în numele României la toate convențiile menite să aducă pacea. România a fost printre primele state care au aderat la Liga Națiunilor. A inițiat și semnat Mica Înțelegere în 1921, cu Iugoslavia și Cehoslovacia, întărită prin Pactul de organizare din 1933, apoi Înțelegerea Balcanică dintre România, Turcia, Iugoslavia și Grecia din 1934, a pledat pentru Protocolul de la Geneva, adoptat de Adunarea Generală a Societății Națiunilor în 1924, care interzicea complet războiul și institua obligativitatea arbitrajului, a inițiat și participat la Conferința pentru reducerea și limitarea armamentelor din 1932, a aderat la pactul Briand-Kellog din 1928 prin care se condamna războiul ca mijloc pentru reglementarea diferendelor internaționale, a inițiat și semnat Protocolul de la Moscova din 9 februarie 1929, prin care cele două state puneau în aplicare pactul Briand-Kellog, chiar înainte de a fi fost adoptat de toți participanții.

Tot la inițiativa și stăruința lui Titulescu, România a început o serie de contacte diplomatice cu Uniunea Sovietică, la Geneva în 1923, la Viena în 1924, la Riga în 1931, iar în 1934 a stabilit legături diplomatice cu această țară. Tot în 1934, România, datorită lui Titulescu, a fost printre primele state care au invitat Uniunea Sovietică să intre în Societatea Națiunilor. Așadar, n-a fost inițiativă de pace la care România să nu fi participat și să nu fi avut un rol activ.

Și care a fost rezultatul acestor strădanii ale oamenilor politici români și, în special, ale lui Nicolae Titulescu ? A fost că, în 1940, la 26 iunie, Uniunea Sovietică, cu aprobarea Germaniei hitleriste, ne-a smuls Basa-

rabia și Bucovina de nord, iar la 31 august, prin Dictatul de la Viena, Germania și Italia ne-au smuls o parte din Ardealul de nord și l-au dat ungurilor. Și, câteva zile mai târziu, silită de împrejurări, România cedează Bulgariei Cadrilaterul. Nu se putea un sfârșit mai dezastros după o politică externă constantă, de peste 20 de ani, alături de Puterile Apusene !

Cine poartă răspunderea pentru acest dezastru ? Am văzut ce spun „cerceătorii științifici” și oamenii de partid. Să vedem ce spun istoricii cu mai mult simț de răspundere. Iată ce citim în *Istoria României*, de Miron Constantinescu, Const. Dăicoviciu și Ștefan Pascu :

„Diplomația românească a militat activ pentru convocarea Conferinței generale a dezarmării. Îndeosebi cu prilejul adunărilor generale din 1930 și 1931 ale Societății Națiunilor, care și-au desfășurat lucrările sub președinția ministrului de externe al României, Nicolae Titulescu, dezbaterile în jurul convocării Conferinței Dezarmării au înregistrat un vădit succes. În cursul Conferinței pentru Dezarmare din 1932 - 1934, delegația română a susținut pe rînd proiectele planurilor de reducere a armatelor aduse în dezbatere, *proiecte care însă din cauza contradicțiilor dintre marile puteri, dar mai ales din cauza poziției agresive a Germaniei hitleriste, n-au fost adoptate*” (pag.483).

„În perioada care a urmat crizei economice mondiale (1928 - 1934) situația internațională s-a accentuat progresiv și ceea ce a înrăutățit și mai mult relațiile internaționale era rivalitatea între Anglia, Franța și Statele Unite ale Americii, rivalitate care izvoră din tendințele stăpînirii de a-și asigura un rol preponderent în soluționarea problemelor internaționale și acapararea sferelor de influență” (pag.500).

Mai departe, vorbind despre reînarmarea Germaniei, în disprețul Ligii Națiunilor, despre cucerirea Abisiniei de către Italia și despre războiul civil din Spania, istoricii spun textual : „Față de acest nou act de agresiune, guvernele Angliei, Franței și Statelor Unite ale Americii, au adoptat o așa zisă *politică de neintervenție, ceea ce arată, odată mai mult, că aceste țări apucaseră definitiv pe calea concesiunilor față de agresori*. Dezlănțuirea războiului civil din Spania, arată că sistemul securității colective era în agonie” (pag.501). Mai departe „.... țara noastră a susținut adeseori, în ciuda poziției de capitulare a guvernului englez și francez, să se ia măsuri hotărîte pentru stăvilirea acțiunilor agresive ale Germaniei hitleriste” (pag.509).

„Folosindu-se de atitudinea concesivă a guvernelor francez, englez și american, Germania hitleristă pășește mai departe pe calea agresiunii. La 12 mai 1938, armata hitleristă a pătruns în Austria și prin forța armelor a încorporat această țară în granițele celui de-al III-lea Reich. Actul agresiv al Austriei a fost aspru condamnat de Uniunea Sovietică și de către o serie de țări mai mici, printre care și România. În luna septembrie a aceluiași an, cercurile guvernante ale marilor puteri apusene, urmărind să canalizeze agresiunea hitleristă împotriva Uniunii Sovietice, și-au încălcat vechile lor obligații și au acceptat la München pretenția guvernului german de a cucerii Cehoslovacia” (pag.515). „Spre sfârșitul lunii august 1939 Germania a semnat un pact de neagresiune cu U.R.S.S.” (pag.516). Autorii se sfîșec să-l spună pe nume acestui pact. Îi spunem noi : e vorba de pactul Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, cînd Germania și Uniunea

Sovietică s-au decis să împartă Polonia, Țările Baltice și România. În baza acestui pact : „La 26 iunie 1940 guvernul român a primit un ultimatum din partea guvernului sovietic, ultimatum în urma căruia Basarabia și partea de nord a Bucovinei au trecut în componența Uniunii Sovietice” (pag.523).

Să cităm acum și din celălalt mare volum *Istoria Românilor* de cei doi Giurescu – Editura Albatros 1971 :

„Politica externă a fost dominată în intervalul 1919 –1939 de necesitatea fundamentală pentru România de a apăra și consolida statul național unitar constituit la 1 decembrie 1918 și recunoscut prin tratatele de pace. De aceea, politica externă a țării noastre a urmărit : menținerea statu-quo-ului teritorial rezultat în urma primului război mondial și a aplicării dreptului popoarelor la autodeterminare ; menținerea alianțelor cu puterile occidentale Franța și Marea Britanie, garante ale acestui statu-quo ; întărirea legalității internaționale, reprezentate în primul rînd prin Liga Națiunilor și Pactul ei” (pag.629)

După ce enumeră toate încercările făcute de România, atît în cadrul Ligii Națiunilor cît și în afara acesteia, pentru consolidarea păcii și evitarea războiului, autorii arată : „Lipsa totală de eficacitate a Societății Națiunilor s-a evidențiat cu ocazia acestui grav eveniment” (e vorba de ocuparea Manciuriei de către Japonia), „cînd adunarea extraordinară a Ligii, întrunită la Geneva (martie 1932) nu a putut lua nici o hotărîre definitivă în privința divergențelor dintre marile puteri ” (pag 633).

„Diplomația română a sprijinit încercările Franței și U.R.S.S. de a organiza securitatea colectivă în Europa prin încheierea unui sistem de alianțe, proiect cunoscut sub numele de Pactul Oriental, dar care, din pricina opoziției Germaniei, nu a putut fi realizat”(pag.634). Mai departe autorii scriu : „au fost folosite cu fiecare prilej cele două organisme de securitate regională : Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, pentru sprijinirea luptei antirevizioniste, pentru contracararea, după împrejurări, pe plan diplomatic a politicii de forță dusă de marile puteri revizioniste Germania nazistă și Italia fascistă. Dar, forța reală a acestor două puteri a fost foarte redusă.” (pag.635). „În martie 1938 Austria este încorporată la Reich – din nou atitudine complet pasivă din partea Societății Națiunilor și a puterilor occidentale – și concomitent încep presiunile tot mai sătîșe ale guvernului nazist pentru a revizui frontierele Cehoslovaciei, invocînd drepturile minorității germane din această țară. Deși era legată printr-un tratat formal de alianță cu Cehoslovacia, Franța nu și-a îndeplinit obligațiunile asumate. Promovînd alături de Marea Britanie politica cedării continue în fața forței brute – sub motivarea falsă că pacea ar fi fost astfel salvagardată – reprezentanții celor două puteri și-au pus semnăturile alături de cele ale lui Hitler și Mussolini pe acordurile de la Munchen (septembrie 1938) prin care zone largi din teritoriul Cehoslovaciei erau cedate Germaniei” (pag.636).

„La 15 martie 1939, nesocotind brutal și cinic obligațiile asumate chiar la München, trupele hitleriste pătrund în Cehoslovacia : Boemia și Moravia sînt transformate într-un protectorat și încorporate celui de-al treilea Reich, în timp ce Slovacia se proclamă într-un stat aparte, cu un guvern intru totul supus indicațiilor venite de la Berlin” (pag.638) și mai departe,

la aceeași pagină : „îndată după invadarea Cehoslovaciei, știrile despre iminența unui atac împotriva României deveniseră tot mai insistente și pentru a câștiga timp guvernul prezidat de Armand Călinescu, după laborioase negocieri (incepute la 14 februarie) și după comunicările cu caracter aproape ultimativ ale șefului delegației germane, a semnat la 23 martie 1939 un tratat economic româno-german, care urmărea de fapt alinarea și adaptarea producției românești, îndeosebi a celei agricole și petrolifere, la nevoile Reichului, (dau petrol și grâu, spunea A.Călinescu, ca să nu dau singe și pământ).”

Din nenorocire, după cum se va vedea, politica mioapă a guvernelor românești – și cu deosebire a lui N.Titulescu și A.Călinescu – ne-a obligat, după ce am dat petrol și grâu, să dăm singe și pământ ! Iată ce spun câteva pagini mai încolo istoricii noștri :

„La 26 iunie (1940) în urma ultimatumului prezentat guvernului românesc de către cel sovietic, teritoriul dintre Prut și Nistru și partea de nord a Bucovinei au intrat în componența Uniunii Sovietice. Noul guvern Gîgurtu (1940) cu toată legiuirea rasistă nedreaptă pe care a introdus-o, n-a izbutit să câștige bunăvoința guvernului hitlerist. România a fost nevoită să accepte așa numitul arbitraj, de fapt, Dictatul de la Viena (30 august) hotărît dinainte de cei doi miniștri de externe, ai Germaniei hitleriste și Italiei fasciste”. Și ceva mai jos, autorii citează o frază a lui Nicolae Ceaușescu : „În acest moment greu pentru destinele țării sale, poporul român s-a găsit singur, fără nici un sprijin din afară, părăsit de toate puterile Europei” (pag.651-652). Și o întrebare nu mai poate fi evitată : din vina cui ?

Din citatele date pînă aici, rezultă că guvernele române dintre cele două războaie mondiale, toate, fără nici o excepție, au acționat pe toate căile alături de țările apusene și U.R.S.S. Nicicînd nu s-a mers pe linia propusă de Corneliu Codreanu. Iar Uniunea Sovietică a fost prima care a profitat de conjunctură și și-a înfipt ghearele în trupul țării noastre. Atît de mult erau înfeudați conducătorii României politicii alături de Puterile Apusene încît, deși vedeau cum Germania, Italia și Japonia ocupau teritoriile după teritoriile și poziții după poziții, nu s-au gîndit nici o clipă să schimbe politica alianțelor și să caute protecție la cei care ne-o puteau acorda. Deși au văzut cum Occidentul abandona una după alta țările mici, deși au văzut, sau trebuiau să vadă , că și nouă ne vine rîndul, conducătorii României au rămas credincioși unei politici nerealiste, pînă în momentul cînd dezastrul n-a mai putut fi evitat.

Dar nu numai istoricii români susțin că occidentalii nu și-au respectat angajamentele și au abandonat țările mici din Europa centrală și răsăriteană, dar o afirmă mulți istorici și comentatori apuseni. Aș vrea să citez în acest sens pe doi autori englezi : Martin Gilbert și Richard Gott, care au scris o carte, *The Appeasement*, tipărită în românește sub titlul *Conciliatorii*. Aceștia ne dau o serie de documente din care rezultă atitudinea autorităților și opiniei publice britanice față de țările Europei centrale și răsăritene între anii 1939-1940. Ei arată că oamenii politici erau împărțiți în două categorii : cei care erau ostili Germaniei și unii care aveau simpatii pentru această țară și susțineau că Germania a fost nedreptățită prin tratatul de la Versailles și este datoră Marii Britanii să îndrepte greșeala.

Aceștia propuneau fel de fel de concesiile ce trebuiau făcute Germaniei. De aici termenul – *Conciliatorii*. Și conciliatorii erau destul de mulți, făceau parte din cele mai multe cercuri, uneori chiar din guvern. Iată câteva citate din această carte :

„Pentru conciliatorii «culmea realismului» era să critice tratatul de la Versailles și să arate că toate nemulțumirile manifestate în Germania după 1930 își aveau originea în nedreptățile cuprinse în acest tratat. «Politică practică» înseamnă să militeze pentru revizuirea tratatelor în favoarea Germaniei. Englezii trebuiau să renunțe la acea greșită mentalitate care acuză Germania de orice încordare survenită în Europa” (*Conciliatorii*, pag.32).

„În 1936 lordul Lethian i-a spus lui Eden, pe atunci ministru de externe, că Marea Britanie trebuie să renunțe la «politica de nepăsare» pe care Franța și Rusia o susțin, pentru a refuza Germaniei poziția ce i se cuvine în Europa, o poziție îndreptățită de istoria, civilizația și puterea ei. Rusia și Franța doreau să susțină împotriva Germaniei o alianță militară co-virșitoare. Marea Britanie n-ar trebui să li se alăture. Dimpotrivă, datoria noastră este să-i ajutăm pe germani să iasă din încercuire și să ajungă la o stare de echilibru” (*Ibidem* pag.34-35).

„Baldwin, care îl urma lui MacDonald în funcția de prim-ministru (1935), i-a spus lui Hersch că Anglia era întru totul dispusă să continue colaborarea strânsă chiar și cu o Germanie în care domnește noua ordine” (*Ibidem* pag.47-48).

„Ziarul «The Observer», proprietatea lordului Astor, scria că una din condițiile pentru o pace constructivă era ca o bună parte din Europa răsăriteană să fie reclădită sub conducere germană. Statele din Europa răsăriteană, mici din punct de vedere teritorial, slabe sub raport economic și dezbinat sub cel politic, ar trebui la fel de eficient asociate cu Germania de-a lungul întregului curs al Dunării ca și statele americane de-a lungul celui alt fluviu bătrîn – Mississippi” (*Ibidem* pag.66).

„Englezii erau adesea adepți mai înflăcărați ai politicii expansioniste germane, decât germanii înșiși” (*Ibidem* pag.67).

În problema Cehoslovaciei, cele două puteri nu erau de acord. Franța era de partea Cehoslovaciei, dar Anglia era de partea Germaniei. La 6 mai (1936) ziarul „Daily Mail” a publicat un articol semnat de lordul Rothermere și intitulat : „Cehii nu ne interesează”. În articol se spunea : „Cehoslovacia nu prezintă pentru noi nici un fel de interes. Dacă Franța vrea să-și frigă degetele acolo, e treaba ei !” (*Ibidem* pag.165). Autorii arată mai departe că, în loc să ajute Cehoslovacia, cele două puteri, Franța și Anglia, au convenit să insiste pentru ca aceasta să cedeze teritoriul sudeților fără împotrivire. La 30 septembrie 1938, Chamberlain și Daladier s-au întâlnit în arbitraj la München cu Mussolini și Hitler și au dictat Cehoslovaciei cedarea regiunii Sudeților Germaniei. La întoarcerea în țările lor, au fost primiți cu flori și aclamații, căci se spunea că au salvat pacea lumii pe un timp îndelungat. Dar abia a trecut o jumătate de an și, la 15 martie 1939, Germania și-a întins stăpânirea asupra întregii Cehoslovacii.

Și de astă dată, Puterile Apusene n-au făcut decât să protesteze formal. Uniunea Sovietică, deși avea un tratat de apărare cu Cehoslovacia, n-a intervenit nici ea. Cu puțin timp înainte ceruse României îngăduința să

treacă la nevoile cu aviația peste teritoriul ei, iar aceasta a acceptat, dar Uniunea Sovietică nu s-a grăbit să facă uz de această încuviințare.

„Urmează la rînd România și Polonia. Îndată după căderea Cehoslovaciei, Germania propune României un acord economic privind exporturile românești spre Germania, în schimb aceasta se obligă să-i garanteze granițele. România, în loc să accepte propunerea făcută în secret, tergiversează răspunsul și dă alarma la Paris și Londra. Cele două puteri fac sondaje politice la Varșovia, Ankara, Atena și Belgrad și astfel Germania află manevrele României, își retrage garanțiile, dar accentuează presiunile. În lipsă de garanții serioase din partea Angliei și Franței, România este obligată să încheie pactul economic cu Germania, dar fără să-i mai garanteze granițele.” (Conciliatorii pag.7-9 și 305-309) Chiar și Polonia refuză să încheie cu noi un pact de apărare mutuală, deși o pășteau aceleași primejdii ca și pe România (Conciliatorii pag. 305-317). Și astfel România este obligată, după ce a dat grâu și petrol, să dea și sînge și pămînt, căci, în 1940, i se ciopîrțesc hotarele, iar în 1941 este constrînsă să intre în război alături de Germania. N-au putut-o salva nici Liga Națiunilor, nici Mica Înțelegere, nici Înțelegerea Balcanică. În momentul cel mai greu al istoriei sale, cum spune Nicolae Ceaușescu, a rămas singură. Politică oarbă, de total angajament față de puterile occidentale care, din cauza unor interese meschine, de cele mai multe ori nu erau de acord între ele, ezitau mereu și mereu își călcau angajamentele față de micile puteri.

Un singur om a intuit slăbiciunea și lipsa de loialitate a Angliei și Franței și a avut curajul să preconizeze o schimbare de aliați : Corneliu Codreanu. Pentru aceasta a fost asasinat. Dacă România ar fi acceptat la timp politica preconizată de el, nu ar fi fost ciuntită în 1940¹. Germania nu avea nevoie s-o ciuntescă, dacă ar fi avut siguranța că va fi alături de ea. Și dacă la sfîrșitul războiului al doilea mondial s-ar fi ivit necesitatea să revină la vechile alianțe, ar fi făcut-o fără să piardă nimic din teritoriul ei. Căci ar fi avut mult mai mare prestigiu și alături de Occident, cît și Uniunea Sovietică, ne-ar fi dat garanții complete cu privire la integritatea teritorială, așa cum au făcut și cu Italia. Ce frumoasă, ce fericită ar fi astăzi România, chiar și sub regim comunist, dacă ar fi întregă, așa cum era înainte de 1940 ! Miopia oamenilor politici a mers pînă acolo încît l-au asasinat pe singurul om care intuise drumul care ducea spre salvarea patriei. Și astăzi mai sînt oameni înguști la judecată care, împătimiti de ură, atribuie lui Corneliu Codreanu nenorocirea României, deși acesta nu a guvernat niciodată țara, iar propunerea lui a fost totuși acceptată, dar numai atunci cînd schimbarea de atitudine n-a mai fost operantă. Se dovedește încă o dată că, în politică, nu sentimentele, ci interesele țării trebuie avute în vedere.

1. În spusele lui Nistor Chioreanu există, desigur, mult adevăr. Dar este imposibil de aflat „ce s-ar fi întîmplat dacă...”

Mărturisesc că nu sînt un meşter al scrisului şi nici timpul nu-mi permite să stau prea mult pe gînduri şi să-mi aranjez amintirile într-o anumită ordine. Mă aştept din zi în zi să-mi vină pe cap o percheziţie şi aş vrea să am consemnate pe hîrtie cit mai multe din cîte mi s-au întîmplat, sau la care am fost martor. Poate, după aceea, să le tot la puterea vremelnică. De distrus nu cred să le distrugă, căci vor trebui să justifice percheziţia şi nu pot face aceasta decît cu materialul găsit la mine. Deci, am convingerea că tot ce scriu rămîne şi cîndva se va publica, măcar ca material de arhivă. Scriind deci în grabă, adeseori trec peste unele evenimente şi mă văd nevoit să mă întorc. Este ceea ce voi face şi acum.

Spuneam într-un capitol anterior că anul 1940 a fost plin de evenimente extraordinare. Pentru noi românii unul din acestea a fost pierderea Basarabiei şi a Bucovinei de nord, la 26 iunie 1940. Eram, cum am mai spus, concentrat de vreun an de zile «pe zonă». Pe la sfîrşitul lunii iunie ne găseam cu Grupul de Vinători de Munte în satul Şuncuiuş, între Ciucea şi Oradea. Comandamentul Grupului era cantonat chiar în gară, unde i s-au pus la dispoziţie două camere pentru birouri. Toate unităţile din Grup fuseseră trecute în linia a doua şi eram oarecum într-o perioadă mai liniştită. I-am cerut colonelului Strat, comandantul Grupului, să-mi dea voie să merg, măcar pentru cîteva zile, să-mi văd soţia, pe care n-o mai văzusem de-un an. Ştiam că se găseşte la ţară la părinţi.

– Bine, mi-a zis colonelul, îţi dau zece zile şi te opreşti la Cluj, la soţia mea, şi-i spui să facă rost cum o putea de lemne pentru iarnă, că eu nu mă pot mişca de aici. Şi nici o zi în plus ! Să nu te prind că întîrzi, că în orice clipă se poate ivi ceva neprevăzut şi să am nevoie de tine.

– Bine, domnule colonel, mulţumesc.

După ce am pierdut aproape o jumătate de zi pînă la Cluj, am ajuns la socrul mei, în Alămor, seara. Abia ne aşezasem la masă cînd am auzit comunicatul cu ultimatumul rusesc privitor la cedarea Basarabiei şi Bucovinei de nord. Socrul meu avea un aparat vechi şi nu puteam distinge bine ce s-a întîmplat. Oricum însă, era ceva extrem de grav şi ar fi fost posibil ca unitatea mea să trebuiască să se deplaseze la graniţa de răsărit. M-am hotărît să plec numaidecît înapoi. Protestele soţiei şi ale socrilor nu m-au putut reţine. A doua zi la orele 11, descindeam în gara Şuncuiuş. Colonelul Strat era tocmai pe peron. A făcut ochii mari.

– Ce-l cu tine, de ce te-ai întors ?

– Să trăiţi domnule colonel, m-am întors din cauza Basarabiei. Nu

știam ce ordine vom primi și nu am mai putut să stau acasă.

Colonelul m-a îmbrățișat, apoi m-a luat de mină și m-a dus în biroul ofițerilor.

– Uitați-vă, măi ! S-a întors singur, deși avea concediu. A aflat că țara e în primejdie și n-a mai putut sta acasă. Și ăsta nu-i ofițer ! Ia, să-l faceți formele, să-l trimiteți la școala de ofițeri ! Am fi lipsiți de patriotism și de simțul datoriei dacă n-am face asta.

Peste câteva zile eram la Școala de ofițeri rezervă din Sfintu Gheorghe.

În primele zile s-au constituit companiile, apoi plutoanele. Am fost repartizat la compania a 2-a, al cărei comandant era căpitanul Păuna și în plutonul al 3-lea, comandat de lt. Drăghici. Abia am apucat să ne organizăm, că ne-au sosit de la unități dosarele. Comandantul școlii, maiorul Opriș, poate un bun ofițer, dar un mare oportunist, într-o dimineață la raport, când toată școala stătea smîrnă în fața lui, întreabă :

– Cine este elevul Chioreanu Nistor ?

– Eu, am răspuns.

– Dumneata ai fost condamnat pentru activitate antiregalistă ?

– Da !

– Atunci, cum ai ajuns la Școala de ofițeri ?

– Am fost trimis de unitate, n-a fost inițiativa mea.

– În Școala de ofițeri nu este loc pentru oameni ca dumneata. Să-ți faci bagajul și să pleci înapoi !

– Foarte bine, domnule maior, am răspuns supărat, eu n-am cerut să viu la școală, iar cei care m-au trimis știau c-am fost condamnat ; nu trebuiau să mă trimită.

Am ieșit din rînd. M-au trimis în dormitor. Mi-am făcut bagajul și așteptam să mă cheme la cancelarie pentru actele de drum. A venit însă amiaza și la ora 12 se dă un comunicat la radio : printr-o remaniere a guvernului Gigurtu au intrat în guvern trei legionari : Horia Sima, Augustin Bidianu și Vasile Noveanu¹. Eram în sala de mese și, evident, m-am bucurat din toată inima când am auzit comunicatul. Abia am terminat de mîncat cînd am fost chemat la cancelarie. Am fost întîmpinat de maiorul Opriș, care mi-a întîns mîna, zîmbind :

– Domnule Chioreanu, a fost o neînțelegere, rămîi pe loc, de oameni ca dumneata are nevoie țara !

Am rămas deci, în școală. Comandantul plutonului meu, Drăghici, era un bărbat frumos și tot atît de inteligent. În câteva discuții particulare cu el am constatat că ne potriveam în multe opinii și mă simpatiza. M-a făcut încheietor de pluton și mi-a dat sarcina de a organiza plutonul. În toate zilele mergeam la cîmp și făceam instrucție.

Așa ne-a prins a doua mare lovitură din acest an blestemat, care a umplut de durere sufletul întregii noastre țări : Dictatul de la Viena.

1. După intrarea, în premieră, a unui legionar în guvern (Horia Sima în cabinetul Tătărașcu, vezi și nota 38, capitolul III) în componența guvernului Gigurtu au intrat și trei reprezentanți ai Mișcării : Vasile Noveanu (Ministrul Inventarului averii publice), Augustin Bidianu (subsecretar de stat la Finanțe) și Horia Sima (Ministerul Cultelor și Artelor – înlocuit însă după numai trei zile cu un alt legionar, Radu Budișteanu). Faptul că tatăl lui Vasile Noveanu era evreu constituie un argument puternic pentru cei care susțin că antisemitismul Gărzii nu trebuie absolutizat.

Începînd cu a doua jumătate a lunii august, elemente turbulente din secuime atacau ici și colo autoritățile locale, iar școala noastră avea sarcina să mențină ordinea. Unitățile școlii erau de aceea mereu în exerciții de noapte prin diferite sate. Știam că ne găsim în pragul unor evenimente grave, dar precis nu știam ce, nici noi, nici ofițerii.

În această atmosferă am ajuns pe terminate cu școala cînd, într-o zi de sfîrșit de august, mă pomenesc că sînt chemat la poarta cazărnil. Nu mică mi-a fost surprinderea și bucuria cînd i-am văzut pe Nicolae Petrașcu și Spiridon Cîndea. Nu-l văzusem pe Petrașcu de doi ani. Știam că fusese fugit în Germania, că prin luna iunie 1940 a revenit clandestin în țară, împreună cu Horia Sima, că la graniță au fost prinși și, într-o ciocnire cu jandarmii, i-au spintecat burta cu baloneta și a stat o lună de zile în spital. Mai știam că după aceea, Horia Sima, Augustin Bidianu, Vasile Noveanu și Radu Budișteanu făcuseră parte din guvern dar, după numai cîteva săptămîni au demisionat. Știam că ne găsim în cursul unui arbitraj la Viena, care urma să decidă raporturile dintre noi și Ungaria, dar nu cunoșteam amănunte și toți cei de aici, ofițeri și elevi, ne găseam într-o mare tensiune nervoasă.

După bucuria dinții, prietenii mei au trecut la obiectul vizitei lor.

- Nu putem sta decît foarte puțin, mi-a spus Nicolae Petrașcu, avem foarte multe lucruri de făcut. Uite de ce am venit la tine. Vinovat de tot dezastrul țării este întîi Regele. În loc să consolideze țara, după ce a revenit la tron, a jefuit-o împreună cu toți politicienii, i-a ucis fiii cei mai buni și acum rupe tot cîte-o bucățică din trupul ei și dă la toți cit cer, numai să poată rămîne pe tron. Trebuie alungat. Este ceea ce pregătim acum și urmează să înfăptuim în zilele acestea. Manifestații urlașe vor izbucni în toate orașele mari ale țării, vor fi ocupate toate instituțiile politice și Regele va fi silit să abdice. În acțiunea aceasta ai și tu un rol. Vei pleca de aici cu cîți oameni vei putea, dacă se poate înarmați, vei veni la Brașov, unde mai sînt și alte unități și vă veți alătura lor. Acolo e constituit deja un comandament de acțiune. Te rog să ne spui sincer dacă poți și dacă vrei să ni te alături. Trebuie să știm precis pe cine putem conta.

Am rămăs uluit. Pe moment nici n-am știut ce să răspund.

- M-ați luat așa de repede și de direct, i-am răspuns, încît m-am zăpăcit. Păi, acum cînd ni se prăbușesc hotarele, cînd toată țara noastră este angajată în ciocniri cu insurgenții și secuime, cum credeți că am putea pleca de aici ?

- Deci, nu poți ! Dar alți legionari se găsesc în școală ? Poate vor vrea alții să vină.

- Stai, măi frate, nu mă lua așa de repede ! Trebuie să mă gîndesc, să dau de firul unei judecăți logice. Aici trăim în cu totul alte circumstanțe și trebuie să judec, să încerc să înțeleg raționamentele și utilitatea acțiunii voastre, altfel nu mă pot hotări.

- Dragul meu, interveni Cîndea, nu complica lucrurile, ci mai bine simplifică-le. Înțeleg, vă găsiți în ciocniri sporadice cu elementele din secuime care nu mai au răbdare cîteva zile, sau pur și simplu vor să-și arate vitejia, cînd știu că nu li se mai poate întîmpla mare lucru, anticipînd că o mare parte din Ardeal, inclusiv secuimea, este pierdută pentru noi și va trebui s-o abandonăm. Va trebui să abandonați și voi orașul acesta. Nu

puteți salva nimic. Război nu putem face, căci am rămas singuri și am păți mai rău decît Polonia. Așa încît ceea ce faceți voi aici e mai puțin important !

Pentru țară, mai mare importanță are să scape, odată cu această groaznică ciuntire, să scape măcar de regele acesta bețivan, imoral, hoț și căpcăun, ca să se poată reface pentru a se reintregi la loc. Prin manifestații urlașe, la care vor participa și elemente din armată, sperăm să-l alungăm de pe tron și să oprim prăbușirea țării în haos.

- Și, dacă nu izbutim, v-ați pus întrebarea ce se va întîmpla ?

- Nu trebuie să ne punem această întrebare acum, mi-a răspuns Petrașcu ! Ori izbutim, și atunci începe o epocă de refacere, la care ne înhămăm cu toții, toată nația, ori ne prăbușim împreună cu țara în abis. Drumul spre Înviere trece peste morminte. Nu putem vedea Învierea, dacă nu acceptăm mormintul. De altfel, acțiunea este hotărîtă și nu se mai poate schimba. Iar tu trebuie să răspunzi acum la o singură întrebare : vii cu noi la moarte sau Înviere ?

M-am gîndit o clipă. Am luat ipoteza cea mai rea : nu reușește acțiunea. Urmarea ? Vor fi împușcați ultimii șefi pe care-i mai are Mișcarea. Mai putea-voi trăi, admitînd că eu scap cu viață, mai putea-voi trăi în țara ciuntită și nenorocită, în care toți se vor privi cu dispreț ? Va fi mai groaznic decît în mormînt !

- Vin cu voi ! Spuneți-mi ce am de făcut.

- Ți-am spus, zise Petrașcu zîbindu-mi cu toată fața, la 1 septembrie să te găsești la Brașov, dacă poți cu cît mai mulți elevi ai școlii și înarmați. Acolo vă veți încadra în șuvoiul manifestațiilor. Să fii cît mai aproape de Prefectură și de Poliție, că acestea vor fi ocupate în primul rînd. Unele echipe vor ocupa Postul de Radio-Bod, de unde se va da o proclamație către țară. Dar asta nu te privește pe tine.

- Bine. La Sibiu vor avea loc manifestații ?

- Vor avea loc în toată țara, îmi spuse Cindea, însă nu de amploarea celor de la București, Iași, Brașov, Cluj. Eu mă voi găsi cu mai mulți legionari sibieni la Brașov.

- Uite ce te rog, m-am adresat lui Cindea, înainte de a pleca la Sibiu dă-mi o telegramă fulger : «Tata mort - semnat Ionaș». Ionaș este fratele meu, popa. Dacă primesc telegrama, este semnalul pentru mine că trebuie să plec. S-ar putea, în tren pînă la Brașov, să fie controlul militar. Aici sîntem în zonă de conflict. Cu telegrama în buzunar voi putea justifica plecarea din unitate, mai ales dacă voi fi singur. Dacă voi izbuti să strîng mai mulți, îmi va fi mai ușor. Dar, dacă voi fi singur, trebuie să justific neapărat plecarea din unitate.

- Bine, îți trimit telegrama. Aceasta va da semnalul de începere a acțiunii.

- Perfect ! Eu voi pleca, deci, numai dacă voi primi această telegramă. Să nu uiți !

- Nici o grijă : «Tata mort - Ionaș».

Am mai spus că lt. Drăghici îmi arăta o simpatie deosebită și mi-a încredințat organizarea plutonului, căci, spunea el, pot să-l cunosc pe elevi mai bine decît el. Am dibuit printre ei trei legionari. Pe lingă armă, fiecare elev avea un pistol și cartușe. Eram echipați de război. În alt pluton l-am dibuit pe avocatul Popescu - Buzău, care s-a arătat și el gata

să vină cu noi și să mai aducă cițiva cu el. Aș fi găsit mai mulți dacă aș fi vorbit deschis, dar făceam pregătirile cu cea mai mare discreție.

În zilele care au urmat, am trăit într-o nemaipomenită tensiune nervoasă. Îndată ce s-a cunoscut rezultatul arbitrajului de la Viena, elementele turbulente din secuime și-au intensificat activitatea și unitățile școlii erau mereu în expediție, prin diferite sate, pentru a-și justifica prezența, protejînd astfel retragerea unităților civile. Durerea pierderii unei părți din trupul Ardealului era enorm de mare, atît la ofițerii cît și la elevii școlii. Am îndrăznit să discut între patru ochi, întîi cu locotenentul Drăghici, apoi cu căpitanul Păuna, amîndoi ofițeri distinși și caractere frumoase, exprimîndu-mi părerea că tot dezastrul țării se datorează Regelui, apoi lui Titulescu, că n-au știut să dirijeze politica externă în așa fel ca să nu ajungem în izolarea totală în care ne găseam. Un astfel de Rege trebuie alungat cu scîrbă de pe tron și a-i rămîne credincios, numai pentru că i-ai prestat un jurămint, este identic cu a-ți trăda țara. Căci, atunci cînd am făcut jurămint de credință Regelui, în realitate mă legam să-mi apăr țara, pe care presupuneam că o simbolizează. Era și un sondaj pe care îl făceam, exprimîndu-mă astfel. Ofițerii nu reacționau în nici un fel, dar era evident că în adîncul sufletului erau de acord cu mine.

Școala era terminată ; acum stăteam aici numai pentru a menține ordinea și pentru a proteja autoritățile civile care se retrăgeau. De cîte ori mă întorceam din expediție întrebam dacă nu mi-a sosit telegrama. La cancelarie știau că tatăl meu e pe moarte și aștept din clipă în clipă telegrama fatală. Dar a trecut 31 august, au trecut și 1 și 2 și 3 septembrie și n-am primit nimic. Nu mai puteam dormi noaptea. La masă, camarazii îmi făceau semne de întrebare mute. Le răspundeam negativ, tot prin semne mute. La 4 septembrie s-a dat comunicat la radio, că grupe de legionari au încercat să tulbure liniștea în țară, dar au fost anihilate. Școala noastră a primit ordin să urmărească și să prindă o echipă de legionari în frunte cu Ovidiu Găină, care au încercat să ocupe postul de Radio - Bod și, neizbutind, s-a retras prin secuime. Ovidiu Găină, după toate probabilitățile, este rănit. Ordinul era să-i împușcăm, chiar dacă s-ar preda. Îmi venea să-mi sfîșii carnea de pe mine de durere. Am vorbit cu comandantul de grupe și cu servanții puștilor mitraliere să nu tragă în plin, iar locotenentului Drăghici i-am mărturisit că mai degrabă îmi voi trage un glonte-n cap, decît să trag în legionarii urmăriți. Prin atitudinea mea și a altor legionari - și nu numai legionari - am izbutit să creăm o atmosferă de simpatie pentru manifestațiile din țară, iar comandanții noștri de plutoane au condus în așa fel expedițiile prin sate, încît nu s-a găsit nici un legionar.

În ziua de 5 septembrie am avut un nou incident cu comandantul școlii - maiorul Opriș. Eram strînși toată școala în front și maiorul făcea cu noi o ultimă trecere în revistă a unui Regulament de ordine interioară. Nu eram atent căci, lîngă mine, un camarad căruia îi venise nevasta din București, îmi povestea că fuseseră manifestații în toată țara și în București s-a tras cu pușca și s-au zvîrlit grenade în Palatul Regal. Probabil maiorul a văzut că nu sînt atent și a pus-o întrebare.

- Răspunde elevul de acolo !

- Eu, domnule maior ? am întrebat.

- Da, da, dumneata.
- Nu știu.
- Nu știu ! La o întrebare atît de simplă nu știi să răspunzi și vrei să te faci ofițer. Ce școală ai, domnule ? Știa prea bine ce școală aveam, dar vroia să mă ofenseze. I-am răspuns apăsător :
- Sînt doctor în drept, domnule !
- Ce profesie ?
- Avocat !
- Avocat ! Tagma cea mai inutilă în societate, care nu știe să facă decît afaceri. Altceva nu știe.

- Domnule maior, i-am răspuns prompt, protestez împotriva acestei ofense adusă profesiunii mele, o profesiune tot atît de utilă și onorabilă ca oricare alta !

- Poți să protestezi cît ai vrea, eu tot nu-mi retrag vorbele !

N-a luat însă nici o măsură împotriva mea. În sfîrșit, în 6 septembrie - la amiază, tocmai luam masa, cînd am auzit la difuzor comunicatul despre constituirea noului guvern Antonescu în colaborare cu legionarii și abdicarea regelui Carol II. Nu mi-am mai putut stăpîni nervii și, lăsîndu-mi capul pe masă, am izbucnit în plîns. O mulțime de camarazi, cel dintîi Popescu-Buzău, au venit la mine și m-au îmbrățișat. Abia acum am văzut eu că erau cu mult mai mulți decît știam eu. A doua zi, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, maiorul Oprea îmi zîmbea binevoitor la salut.

Peste cîteva zile, tocmai cînd încărcam în camioane averea școlii, pentru a ne muta la Făgăraș, am fost chemat la Comandantul Centrului de Instrucție - generalul Bordan.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus, du-te să-ți faci bagajul și să pleci numaidecît la Unitate, de unde vei fi desconcentrat pentru a primi un post important în Stat. Am vorbit adineauri la telefon cu domnul general Petrovicescu, noul ministru de interne și fostul meu comandant. El m-a rugat în acest sens. Acum, școala ai terminat-o, urmează să se dea decretul pentru înaintarea în grad. Eu te felicit și pentru asta și pentru noua slujbă ce te așteaptă !

Mai tîrziu l-am întrebat pe Cîndea de ce nu mi-a trimis telegrama cuvenită.

- Pentru că, împreună cu Petrașcu, ne-am dat seama că acolo în secuime era atunci mare nevoie de voi, mi-a răspuns el !

8

Noua slujbă era numai una politică, aceea de șef al Regiunii II legionare, în care erau încadrate toate cele 7 județe din Transilvania, cîte ne-au rămas după ciuntirea ei. Mă înhămam la o muncă nouă, dublă de astădată, căci aveam o răspundere politică, dar nu eram încadrat în Stat, deci trebuia

să-mi câștig existența prin exercitarea profesiei. De doi ani biroul meu avocațial era condus de stagiarul pe care îl aveam. E adevărat că noua funcție mi-a adus un spor de prestigiu și câteva procese în plus, dar cum procesele noi nu aduc venituri, decît cînd sînt terminate, a trebuit să mă străduiesc să termin procesele vechi, pentru a-mi crea ceva venituri, ca să pot face față cheltuielilor zilnice. Am avut mare noroc cu un socru bogat, care îmi trimitea de la țară tot ce era nevoie pentru hrană.

Principala activitate desfășurată a fost aceea de a adăposti și a încadra într-o viață normală miile de refugiați din Ardealul de nord, instituții, arhive, biblioteci, armată, Universitate, cămine studențești, școli, cadre didactice etc. etc. Tot în zilele acelea au intrat în țară trupele germane, în baza unei înțelegeri făcute de fostul Rege Carol II și guvernul Gigurtu. A fost un mare noroc că aveam cadre foarte disciplinate, studenți și muncitori care, împreună cu intelectualii și țărani, se înhămau cu entuziasm și abnegație la tot felul de acțiuni și activități, menite să acopere nevoile urgente și să înlăture anarhia. Atunci s-a văzut ce mare lucru este disciplina consimțită și munca făcută din convingere și cu entuziasm. Într-un timp relativ scurt am izbutit să punem ordine în haosul creat prin retragerea intempestivă a instituțiilor, serviciilor și populației, și să ne adaptăm la noile condiții.

Desigur, nu toate au mers ca pe roate. Nu peste tot oamenii au fost la înălțimea greutăților. A fost nevoie, uneori, de multă improvizație, alteori de contopirea unor instituții vechi cu altele noi, sau de crearea unor instituții paralele, cum a fost Poliția Legionară, creată pe lângă Poliția de Stat, ale cărei numeroase cadre erau compromise printr-o serie de abuzuri comise sub vechiul regim și acum, ori nu mai aveau nici o autoritate, ori nu-și mai făceau datoria de teamă. La rîndul lor, cei din Poliția Legionară, fie din exces de zel, fie din necunoașterea legilor și lipsă de experiență, își depășeau uneori atribuțiile, ceea ce creia neajunsuri, dar strădania noastră era să creem o atmosferă de disciplină, corectitudine, entuziasm și încredere în toate sectoarele de viață. Și cred cu toată tăria și sinceritatea că, în împrejurările grele de atunci, nici o altă organizație politică din România n-ar fi putut realiza ce am realizat noi. Presa comunistă și istoricii acestui regim încearcă să ne acuze de fel de fel de abuzuri și crime, pe care însă nu le pot dovedi. Iar în ce privește persecutarea membrilor P. C. R., afară de două victime în toată țara, eu altele nu cunosc. Căci cele cuprinse în expresia «și mulți alții» nu pot fi luate în considerare. Cum am procedat eu cu comuniștii, am să arăt în cele ce urmează.

Într-una din zile, să fi fost prin luna septembrie, chestorul nou, Nicolae Iancu, îmi comunică la telefon că a arestat cîțiva comuniști în timp ce împărțeau manifeste. Printre ei era și hornarul Ursa, pe care în 1938 îl apăsasem într-un proces, tot pentru răspîndirea de manifeste. Atunci era șeful comuniștilor din Sibiu. M-am dus la Chestură și i-am cerut chestorului să-i aducă în fața mea. Le-am vorbit așa :

- Domnilor, știu că dumneavoastră doriți dreptate socială, libertate și pîine pentru toată lumea. Ei bine, același lucru îl dorim și noi. Lăsați-ne să încercăm să-l realizăm ! Nu ne faceți greutăți și nu ne faceți să luăm măsuri grave, pe care nu le dorim. Vedeți bine că sîntem cu nemții pe capul nostru. Cu niște manifeste nu veți izbuti să schimbați cursul

evenimentelor, ci doar să vă creați vouă înșivă greutate și suferințe. Vă lăsăm liberi, dar vă rugăm să vă astîmpărați și să ne lăsați acum să facem noi binele pe care-l putem pentru țara asta.

I-am pus în libertate pe toți. Nu mult după aceea, au fost arestați la Săliște alți vreo cinci tineri, în frunte cu Macrea, tot pentru niște manifeste. I-am pus în libertate și pe aceștia, după ce le-am vorbit cam în același fel. În 1946, cînd m-am întors în Sibiu, soția lui Ursa era primar al orașului, iar Macrea era prefect de județ, dar nici unul nu m-a ajutat să reintru în barou.

Pe la sfîrșitul lui octombrie 1940 lipsisem cîteva zile din Sibiu. Cînd m-am întors, soția mi-a spus că am fost căutat de cîteva ori de avocatul Fruma. I-am dat un telefon și l-am întrebat de ce m-a căutat.

- Pot să vin acum la tine ?

- Desigur, vino !

Mi-a spus că tatăl său vitreg, Dr. Eugen Piso, șeful P.N.L. din Sibiu și fost, ani de-a rîndul, deputat, precum și Dr. Alexandru Bărbat, fost primar al Sibiului, și Dr. Nicolae Rojman, fost prefect al județului Sibiu, au fost arestați în urmă cu cîteva zile fără mandat și fără să li se spună pentru ce.

Dr. Piso fusese maestrul meu, la care mi-am desăvîrșit cunoștințele profesionale. Cu mine se purtase totdeauna foarte corect și nu cunoșteam nici un abuz care ar fi putut justifica arestarea lui. Bărbat a lucrat în biroul lui Piso ca asociat și fusese un foarte bun penalist. Cu Fruma însuși eram în foarte bune raporturi, avea o revistă juridică la care am colaborat și eu. Eram bucuros să-l număr printre prietenii mei.

- Măcar să se procedeze corect, să se dea un mandat de arestare pe care să-l putem ataca.

Am pus mîna pe telefon și l-am chemat pe chestorul Iancu.

- Ai arestat pe Piso, Bărbat și Rojman fără mandat de arestare. De ce ai făcut asta ?

- Din ordinul prefectului. I-am spus că nu pot fără mandat de arestare, dar el a spus să-i arestez pe răspunderea lui. Ce era să fac ? El este șeful meu direct.

- Te rog să-i pui imediat în libertate. Și te sfătuiesc să nu mai ascuți de nimeni cînd e vorba de încălcarea legii, căci nimeni nu va ține spatele în locul tău.

- Bine, îi pun, dar știu că o să am necaz cu prefectul. Te rog spune-i tu că mi-ai dat ordin să-i pun în libertate.

Nu mult după plecarea lui Fruma, m-a chemat Dr. Ion Fleșeru, prefectul județului.

- De ce te apuci să-mi sapi autoritatea, contramandînd ordinele pe care le dau ?

Fleșeru, ca de altfel și Nicu Iancu și toți prefecții din Regionala mea, erau mai mari în grad decît mine și mai în vîrstă. Aceasta făcea să primească cu greu dispozițiile mele. Exista însă o lege legionară veche, pe care o cunoșteam toți : «funcțiunea primează gradul». La parăzi puteau trece ei înainte - și niciodată nu m-am îmbulzit - dar cînd era vorba să se ia anumite măsuri, cel care deținea funcția cea mai mare trebuia ascultat. I-am răspuns lui Ion Fleșeru :

- Dragul meu, nu m-am gîndit de loc să-ți sap autoritatea, ci m-am gîndit să repar o greșeală pe care sîntem pe punctul de-a o face în numele Legiunii. Noi am luptat împotriva abuzurilor și ilegalităților, iar acum sîntem pe punctul de a cădea și noi în aceleași greșeli ca și cei împotriva cărora am luptat. Ești avocat și știi bine că nimeni nu poate fi arestat decît în baza unui mandat de arestare. Te rog să-mi spui, de ce i-ai arestat pe șefii liberali ?

- Pentru abuzurile și afacerile pe care le-au făcut. Tu nu știi că toți au blocuri și vile la țară ?

- Acesta nu este un motiv, domnule ! Trebuie să ai acte precise, dovezi concrete, că au săvîrșit o faptă penală care ar justifica pedepsirea lor cu închisoarea. Deținerea lor fără un mandat de arestare și fără judecare constituie un abuz de putere și aceasta e un act penal. El se răsfrînge, din punct de vedere politic asupra Legiunii, apoi, din punct de vedere penal asupra ta. Avînd deci, și caracter politic, datoria mea e să împiedic asemenea greșeli. Sînt foarte puțini care vor înțelege și vor aproba motivul acțiunii tale și cei mai mulți vor spune că ai săvîrșit un abuz de putere. Te rog să înțelegi. Tu ești pus acolo de Legiune, iar Legiunea nu e nici a mea, nici a ta, este a noastră a tuturor și în primul rînd a țării. Să n-o compromitem din exces de zel !

Iată cum m-am răzbunat și pe cei care m-au torturat în 1938. Încă de prin luna iunie 1940, cînd au simțit că roata istoriei se învîrtește, polițiștii care se simțeau cu musca pe căciulă au început a se transfera din localitățile în care săvîrșiseră abuzuri. Astfel, chestorul Mihail Codreanu s-a transferat la Ploiești, comisarul șef Sîntimbreanu la Hunedoara și alții în alte părți. Dar Codreanu avea o simpatie în Sibiu și nu-l lăsa inima să n-o vadă din cînd în cînd. Și-a luat el măsuri să nu fie văzut, dar, într-o dimineață cînd ieșea de la amanta lui, doi legionari l-au întîmpinat și l-au invitat să stea de vorbă cu noul chestor. Chestorul Iancu, acum mai prudent, mi-a dat și mie telefon. M-am dus și eu la chestură și, în biroul lui Iancu, am stat de vorbă cu el. Era acum inspector de poliție la Ploiești și părea un legionar mai mare decît noi. Ce era să-i mai spunem ? L-am sfătuit totuși, să-și facă drumurile la Sibiu cît mai discrete, căci erau cîțiva legionari care nu-l puteau uita.

În altă zi, chestorul Iancu îmi telefonează :

- Știi că avem oaspete aici pe nașul tău ?

- Cine ?

- Sîntimbreanu !

Am povestit ce am pățit cu acest comisar și cum mi-a insultat soția. A fost cel mai mare bătăuș din Sibiu și, în afară de mine, n-a rămas nici un legionar arestat care să nu fi fost bătut de el.

- De cînd este la voi ? l-am întrebat pe Iancu.

- De vreo patru zile.

- Am să vin să-l văd și eu.

M-am dus la chestură.

- Unde este Sîntimbreanu ? l-am întrebat pe chestor.

- Este chiar în pivnița în care te-au ținut pe tine.

- L-ați bătut ?
- L-au cam bătut băieții.
- Cheamă băieții aici.

Au venit Bratu și Popa și Suciu și alții. Le-am vorbit :

- Mă așteptam să fiți mai buni și mai deștepți, măi camarazi. V-ați răzbunat pe Sîntimbreanu cu aceleași arme și metode pe care le-a folosit el împotriva noastră. Acum sînteți chit. Nu sînteți mai buni decît el. Cel puțin așa crede el. V-a bătut, l-ați bătut. Ce satisfacție jalnică ! Nici măcar nu-l mai putem trimite în judecată, să arătăm opiniei publice ce-a făcut. Căci ce-a făcut el, ați făcut și voi, deci nu sînteți mai buni decît el. Vă rog să-l aduceți aici și să mi-l lăsați mie.

Cînd a intrat și a dat ochii de mine, lui Sîntimbreanu i s-au înmuiat picioarele. Abia a putut îngîna :

- Domnule Chioreanu, să trăiți ! Vă rog să mă iertați !
- Ce faci, domnule Sîntimbreanu ? Unde lucrezi acum ?
- La Hunedoara, domnule Chioreanu.
- Și ce cauți la Sibiu ?
- Am avut un proces la Tribunal.
- Și ai venit, domnule, în gura lupului ! Dumneata nu știi cîți prieteni ai aici ? De ce n-ai fost prudent ? De cînd ești arestat ?

- De patru zile.

- Ai terminat procesul ?

- Terminat.

- Bine, acum te duci acasă. Dar să nu mai treci prin Sibiu, cel puțin pînă se mai uită isprăvile dumitale. Dați-i lucrurile pe care le are aici !

I-au dat servieta.

- Domnule Sîntimbreanu, ești liber, vino cu mine !

S-a uitat lung și îngrozit la mine, apoi a izbucnit în plîns.

- Domnule Chioreanu, vă rog, să nu mă omoriți ! Vă rog să mă iertați ! Nu vreau să mor !

- Nu fi prost, domnule ! Nu-ți fac nimic. Ți-am spus că ești liber. Dacă nu vrei să ieși cu mine, atunci mergi singur. Poți să pleci !

- Nu merg, domnule, că vreți să mă omoriți, știu eu ! Nu merg ! Omoriți-mă aici !

Abia l-am convins să iasă cu mine în stradă, unde l-am lăsat singur. Dar n-am făcut decît cîțiva pași și m-a ajuns.

- Domnule Chioreanu, nu pot merge la gară, că mă prind legionarii și iarăși mă arestează !

- Păi, ce să-ți fac, domnule ? N-ai fi avînd pretenția să merg cu dumneata la gară ? Cînd ai tren ?

- De-abia peste trei ore.

- Atunci vino să stai la mine pînă cînd trebuie să mergi la gară. Îți dau și hîrtie la mînă că ai fost arestat de mine și pus în libertate.

L-am dus la mine acasă. Îndată ce am intrat în birou a venit și soția mea. Cînd a dat cu ochii de Sîntimbreanu a început să țipe la el :

- Ieși afară ! Cum îndrăznești să pui piciorul la mine-n casă ?

Apoi, către mine :

- De ce l-ai adus aici ? Scoate-l afară, să nu-l mai văd !

- Te rog, draga mea, i-am spus, acum este el la necaz și nu trebuie să

ne purtăm și noi ca el. Fă și tu un gest creștinesc, iartă-l și dă-i ceva de mâncare ! Soția mea era foarte religioasă și am atins coarda sensibilă. După ce s-a uitat lung la mine și a văzut că vorbesc serios, a părăsit biroul și s-a întors, nu după mult timp, cu gustare și o sticlută de rachiu. Când a văzut acest lucru, Sintimbreanu s-a lăsat în genunchi și a încercat să-i sărute picioarele, bîtuind rugămintă de iertare și cuvinte de mulțumire. I-am dat și o adeverință prevăzută cu ștampila Regionalei, că a fost cercetat de mine și pus în libertate. Nu mai repet cuvintele de mulțumire.

L-am întâlnit și pe plutonierul de jandarmi de la Turnișor. Între timp fusese mutat la Legiune în Sibiu, iar aceasta se găsea în curtea Prefecturii. Eu aveam un birou pentru probleme legionare la Prefectură și, cînd mă duceam la birou nu intram prin față, ci prin spate, prin curtea Prefecturii. Plutonierul lucra într-un birou cu fereastra pe lingă care treceam eu. L-am văzut de mai multe ori sărind și retrăgîndu-se de la fereastră cînd treceam și totdeauna mă făceam că nu-l văd. Într-o zi, comandantul Legiunii de jandarmi, nou venit de la Făgăraș, a venit la mine și mi-a spus :

- Domnule, am un plutonier care îmi cere mereu să-l schimb, să-l mut de la Legiune - la un post, undeva mai departe de Sibiu. Cu chiu cu vai am scos de la el, că se teme de dumneavoastră, că v-a avut arestat la postul lui.

- Cum îl cheamă ?

Mi-a spus numele. Era șeful postului din Turnișor, care voise cu orice preț să-mi bage sare în gură. I-am povestit maiorului pățania.

- A, nemernicul, il mut ! Chiar azi il mut de-aici.

- Nu ! Te rog să nu-l muți. Eu știu de mult că este aici, dar nu m-am gîndit să-i fac vreun rău. Hai să mergem, să vorbesc cu el.

Cînd am intrat în biroul în care lucra, plutonierul a sărit de pe scaun, apoi a început să tremure. I-am întins mîna.

- Ce mai faci, domnule... ? I-am spus numele.

- Domnule doctor... vă rog... eu...

- Domnule, uite ce e ! Mi-a spus domnul maior că vrei să pleci de aici. Eu nu-ți dau voie să pleci ! Aici ești sub ocrotirea mea și nimeni nu se poate atinge de dumneata, fără învoirea mea. Dacă te muți în altă parte nu te mai pot ocroti și dumneata știi cîte prostii ai făcut. Eu am uitat pivnița din Turnișor și nu-mi amintesc decît de soția dumitale, care și-a făcut milă de mine și mi-a dat lapte și mi-a spălat rănile. Te rog să-i spui complimente din partea mea. Copii ai ?

- Am doi.

- Să-ți trăiască ! Îi iubești ?

- Sînt viața mea, domnule doctor.

- Ei, poartă-le de grijă și să-i crești în dragoste de Dumnezeu și frică de păcat. Iar pînă se mai uită de cele trecute, să nu prea ieși în drumul legionarilor, că le dai prilej să-și amintească de dumneata.

Pe Sintimbreanu nu l-am mai văzut niciodată. Dar plutonierul a venit la mine după Rebeliune, la vreo trei luni, după ce m-am întors din concentrare.

- Domnule doctor, mi-a spus, s-au întors zilele grele pentru legionari. De acord cu soția mea, vin să mă pun la dispoziția dumneavoastră. În casa noastră aveți oricând un adăpost sigur și cald. Am două pistoale, care vă stau la dispoziție, iar eu sînt gata să execut orice ordin al dumneavoastră.

L-am îmbrățișat cu foarte multă emoție.

- Îți mulțumesc, dragul meu, dar deocamdată nici eu, nici Legiunea, nu avem nevoie să apelăm la jertfa voastră. Dar pentru țară veți face foarte mult dacă vă veți crește copiii în duhul dragostei de neam și al respectului de lege.

9

Una din marile greșeli și aberații ale Gărzii de Fier a fost antisemitismul. Nici concepția despre lume și viață, nici argumentele de natură politică, nu justificau această atitudine. Afișarea antisemitismului ca un punct din doctrină a înlesnit multora să plaseze Mișcarea Legionară alături de hitlerism, cu care nu avea ca doctrină nimic comun. Mai mult, antisemitismul o plasa în contradicție cu doctrina creștină, care nu admite inegalități sociale și ura de rasă. Este adevărat, Codreanu își întemeia atitudinea antisemită nu pe argumente rasiale, ci pe argumente de natură economică și politică. El nu spunea că evreii sînt de rasă inferioară ci, dimpotrivă, un neam extraordinar de viguros, înzestrat cu o mare inteligență și putere la împrejurări vitrege, dar fără a-și pierde identitatea. Sînt foarte solidari și, oriunde se așează, izbutesc în scurt timp să răzbată, să pună stăpînire pe resursele economice și cu acestea pe puterea politică. Își sprijinea susținerile pe citate din Vasile Conta, Eminescu, Ion Găvănescu, A.C.Cuza, Paulescu și alți gînditori români. Era, însă, în același timp, împotriva marilor latifundiari și îmbogățiți (citește exploatatori) de orice fel. Așa se explică de ce a luptat mai mult cu marea burghezie din România, decît cu evreii. Și așa se explică de ce adeziunea la organizație a venit cu deosebire din rîndul țăranilor, a intelectualității, a micii burghezii, dar mai ales a studențimii și muncitorimii.

Antisemitismul i-a adus Mișcării Legionare teribile răzbunări și manifestări de ură, căci, în seama legionarilor au fost puse toate manifestările antisemite din România, deși cele mai multe excese de acest fel au fost săvîrșite de persoane care nu făceau parte din Mișcarea Legionară. Îmi amintesc de o circulară a lui Codreanu, plecînd de la o manifestație huliganică la care au fost bătuți evrei. El amintea legionarilor că huliganismul antisemit și insultarea fără temei a evreilor nu este atitudine legionară. «Asta o fac numai cuziștii cu care nu ne solidarizăm de loc. Sîntem împotriva evreilor bogați care ne exploatează țara și-i corup pe politicieni, dar nu cu bîta vom rezolva această problemă, ci prin educarea

românilor, să nu mai cumpere de la ei și de a nu se lăsa cumpărați, iar când vom ajunge la putere, prin expropriere legală și ajutorare să plece în patria lor». Într-o altă circulară, tot pe această problemă, Codreanu povestea cum, venind de la Iași la București, în compartimentul în care călătorea se găsea un colonel român și un cunoscut evreu bogat, negustor din Iași. Colonelul, crezând că i se face agreabil, a început să-l insulte pe evreu cu cuvinte din ce în ce mai grosolane, pînă ce Codreanu a fost nevoit să-i spună colonelului că nu așa se rezolvă problema evreiască, arătîndu-ne grosolani și necivilizați cu ei.

În ce mă privește pe mine personal, pot spune cu mîna pe conștiință că nu am avut aprehensiuni rasiale sau șovine, nici chiar față de țigani, categoria socială cea mai disprețuită în țara noastră. Ba, în liceu, am fost chiar ocrotitorul evreilor din clasa mea și nu am îngăduit unor colegi să-i persecute. Chiar și după ce am intrat în Mișcarea Legionară, ca avocat stagiar, apoi ca avocat definitiv, eram în raporturi de prietenie cu avocații David Solomon și, mai ales, cu Max Frölich din Sibiu. Îmi amintesc că în 1940, la scurt timp de la instalarea mea ca șef de Regiune, deci cu funcția politică cea mai mare din Transilvania, m-am întîlnit într-o zi pe stradă cu Max Frölich și i-am întins mîna, ca de obicei. Acesta mi-a întins și el mîna cu oarecare sîfială, apoi m-a întrebat :

- Măi Nistore, spune-mi, cînd veniți să mă omoriți, că eu unul nu mai am somn noaptea, aștept mereu și tresar la orice zgomot.

- Pentru Dumnezeu, măi Max, i-am răspuns, cum poți să vorbești așa ? Chiar așa de căpcăuni ne crezi, că ne apucăm să asasinăm oameni, fără nici un temei ? Și mai ales oameni cinstiți ca tine ! (Max Frölich era un om foarte corect și generos. A adoptat un copil român sărac și orfan). Noi nu asasinăm și nu arestăm pe nimeni, și, dacă sîntem împotriva evreilor, apoi nu sîntem decît împotriva celor bogați și exploataitori bine cunoscuți. Dar aici, în Sibiu, atît cît am putut controla, nu am îngăduit să fie arestați și maltratați evreii. Dacă cunoști vreun caz, te rog să mi-l comunici, că eu nu cunosc nici unul.

- Măi, îmi răspunse cu vocea caldă de altădată, un caz precis nu cunosc, dar am auzit că au fost duși mulți la poliție, bătuți și obligați să plătească mari sume de bani.

- Este o minciună, Max, ca să creeze o stare de falsă alarmă ! Hai, să ne plimbăm împreună pe stradă, să ne vadă lumea și să facem să dispară această alarmă !

- Hai, dar acum știi ce au să spună jidanii mei ? Au să spună că eu sînt informatorul tău ! Dar mai bine așa, decît să tremur mereu !

- Uite, notează-ți numărul meu de telefon și spune-l și lui Solomon și altora. Cînd vine cineva la ei, ori cînd se găsesc în vreun pericol, să mă sune la telefon și eu voi interveni numaidecît. Iar tu personal, te rog să spui oricui că ești prietenul meu și cine se atinge de tine se atinge de mine.

*

Un caz foarte neplăcut l-am avut la Mediaș. Șeful Poliției l-a batjocorit pe rabinul local, tunzîndu-i barba. Cineva mi-a adus la cunoștință faptul și mi-a spus totodată că rabinul era un om foarte doct și cumsecade. M-am

după număidecît la Mediaș și am convocat o ședință de garnizoană, în care am criticat cu asprime acest act de ofensă adus unei religii din care se trage și religia noastră, arătînd că fapta este și necreștinească și inumană și mă obligă să mă duc la rabin să-i cer scuze. M-am dus apoi la rabin. Tuns, cum era, nu mai avea prestanța cu care fusesem obișnuit să-i văd pe rabini. I-am spus cine sînt și l-am rugat să creadă că fapta șefului de poliție nu corespunde cu doctrina legionară, care respectă orice religie. La scuzele pe care i le-am prezentat abia mi-a întins mîna și mi-a spus că speră în sinceritatea vorbelor mele.

*

Pe la sfîrșitul lunii noiembrie 1940 m-am trezit cu un telefon de la Horia Sima.

– Vezi ce face chestorul Hanu la Alba-Iulia, că am primit o plîngere de la Legația germană, că a bătut pe un conte ungur și țipă toată presa din Ungaria.

– Dar cînd i-au belit pe țărani români din Ip și Trăsnea și din alte comune din Ardealul de nord și le-au băgat pămînt în burtă, au țipat, domnule comandant ?

– Lasă asta ! Este interzisă orice purtare brutală cu minoritățile. Nu trebuie să răspundem cu brutalitatea noastră la atrocitățile ungurești din Ardealul de nord. Pentru acelea am făcut proteste pe cale diplomatică.

M-am dus la Alba-Iulia să cercetez personal cazul. Contele Aczel din Aiud, un mare latifundiar care fusese expropriat de o parte din moșii în favoarea țăranilor români și unguri deopotrivă, dar care mai avea la țară o moșie frumoasă pe care i-o lucrau țărani români și maghiari, organizase o rețea de spionaj prin cooperativa de comerț Hangya din Aiud, pe care poliția românească a descoperit-o. Chemat la cercetare, cînd i-au pus dovezile în față, contele a început să înjure și să amenințe că în curînd ne va judeca el pe noi toți.

– Atunci n-am mai putut răbda, a spus Hanu, și i-am tras două palme. Atîta tot !

– Și unde este contele ?

– E arestat, în închisoarea Tribunalului.

– Pune-l numaidecît în libertate.

– Nu se poate ! E vinovat, am dovezi, îi fac actele și îl trimit în judecata Tribunalului Militar.

– Te rog să faci cum îți spun eu ! Este o problemă și de politică externă și nu ne putem permite să facem greutăți guvernului, care are și așa destule. Pune-l în libertate, supraveghează-l, strînge dovezi și pregătește-i dosarul. Cînd va veni vremea, îl vom trimite în judecată.

Cu această ocazie m-am întîlnit și cu Dr. Ilie Coltor, care era la București, șeful Comisariatului General pentru Refugiați, precum și cu Petre Paștiu, șeful legionar al județului Alba. Mi-au spus că au constituit o cooperativă și sînt pe punctul de a face un împrumut la banca Izvorul, ca să cumpere banca lui Fux. Aceasta era cea mai mare casă de comerț din județ. Proprietarul Fux era evreu.

- Nu cumva l-ați bătut ? l-am întrebat.
- Nu ! Noi cumpărăm pentru că vor sașii să pună mîna pe ea. De altfel, în cooperativă, cei mai mulți membri sînt nelegionari. E și Dănilă Tacău, fost ministru liberal și Nicolae Tudoran, și alții. Vîno, să mergem la Fux, să vorbești și tu cu el.

Ne-am dus, l-am găsit chiar în prăvălie.

- Domnule Fux, l-am întrebat, vrei să vinzi prăvălia asta așa de mare și veche ?

- O vînd, domnule, mi-a spus, că pentru noi, evreii, bate un vînt prost acum. Mi-au cerut-o sașii, dar eu prefer s-o vînd romînilor, dacă ne ajungem cu tîrgul. Mai stăm într-o diferență de două milioane.

- Nu-i vorba de vreo presiune ?

- Nu, domnule, la mine nu, sașii mi-au spus că dacă n-o vînd acum, o s-o dau mai tîrziu pe gratis. Așa că sînt hotărît s-o dau acum, dar nu lor.

- Bine, domnule Fux, atunci vă urez noroc !

După Rebeliune, Fux a dat cooperativa în judecată, cerînd încă 10 milioane, prin desfacerea contractului, pe motiv că a fost forțat să încheie contractul. L-a luat ca avocat pe Istrate Micescu¹ din București, unul din cei mai buni avocați din România. Acesta a cerut strămütarea procesului la Alba-Iulia, pe motivul că, părinții fiind localnici, ar putea influența decizia Tribunalului. Procesul a fost strămütat la Sibiu. Aici am pledat și eu, alături de Nicolae Todoran. Cînd a văzut că nu are șanse de a-l cîștiga, Istrate Micescu a cerut ca procesul să fie strămütat și de la Sibiu. Astfel, a ajuns să se judece la Brașov, dar și aici l-a pierdut, căci reclamantul nu a putut dovedi că a fost presat ca să vîndă.

Nu cred că este lipsit de interes să dau și alte explicații și amănunte în raport cu bunurile evreiești.

Îndată după instalarea guvernării Antonescu - Horia Sima și, mai ales după intrarea trupelor germane în România, evreii au început să-și vîndă întreprinderile pe capete. Simțeau amenințarea și căutau să-și lichideze întreprinderile. Și cui vindeau ? În general sașilor și germanilor cu pașaport. Aceștia aveau bani. Românii care aveau capital de investit în întreprinderi erau foarte puțini și mulți nici nu știau. Iată deci, că aceste fonduri treceau în mîna unor străini. În mîna altora, poate mai răi decît evreii, pentru că se bucurau de putere politică. M-am dus la București și am prezentat problema lui Horia Sima.

- Aceasta este problema generală pentru toată țara, nu numai pentru Ardeal. Am discutat-o în Consiliul de Miniștri și s-a adus o lege pentru exproprierea proprietăților agricole evreiești, dar aceasta nu soluționează problema, căci sînt foarte puțini evrei proprietari de pămînt. În ceea ce privește industria și comerțul, abia l-am convins pe general să numească comisari de romînzare, dar refuză să aducă o lege de expropriere. Vîno cu mine să ți te prezint și pune-i tu problema, dar vezi să-l fletezi, căci este

1. Istrate Micescu a fost unul dintre cei mai de seamă juriști români. A făcut facultatea de drept și și-a dat doctoratul la Paris ; a fost șeful Baroului Ilfov și profesor de drept civil la Universitatea din București. A îndeplinit funcțiile de vicepreședinte al Camerei Deputaților și ministru de externe în guvernul Goga-Cuza.

foarte infatuat. Poate izbutești tu ceea ce n-am reușit să fac eu.

Ne-am dus amîndoi la Antonescu.

- Domnule general, vă prezint pe șeful legionarilor din Ardeal, care dorește să vă prezinte omagiile lui Horia și Avram Iancu.

I-am spus cîteva cuvinte, arătînd cît de mîndri ne simțim noi ardelenii că la cîrma țării se găsește un mare viteaz și în același timp un înțelept, că avem credința că, sub îndrumarea lui, țara își va întregi hotarele și va atinge culmile de progres și civilizație pe care le merită.

Părea într-adevăr sensibil la cuvintele mele. Mi-a spus că este bucuros că mă cunoaște și m-a întrebat ce probleme mai importante avem de rezolvat în Transilvania. I-am povestit ce dificultăți întîmpinăm cu instituțiile transferate din Ardealul de nord, mai ales cu Universitatea din Cluj și încet, am ajuns și la problema care mă ardea cel mai mult : perspectiva ca fondurile economice și comerciale să treacă din mîna evreilor, în mîna sașilor și germanilor.

- Să vedem, să ne gîndim, mi-a răspuns el, nu trebuie să ne grăbim prea tare, căci aceasta este o problemă destul de dificilă. Una, că e foarte greu să găsim fondurile necesare pentru despăgubiri dar, mai ales, stîrnește o mulțime de complicații politice. Trebuie să ne gîndim de zece ori înainte de a porni la rezolvarea ei.

Deci, n-am izbutit nimic nici eu. Cîteva săptămîni mai tîrziu, după o manifestație cu defilări la București, Antonescu a invitat întreg guvernul la o masă în vila lui de la Predeal. Am participat și eu. De această dată venisem la București mai alarmat și avînd în buzunar un proiect de lege, menit să oprească scurgerea averilor evreiești în mîinile nemților. Proiectul prevedea exproprierea pe bază de despăgubiri. Am vorbit din nou cu Antonescu. Aveam impresia că mă simpatizează, căci mi-a propus să vin la București, să mă facă subsecretar de stat. I-am răspuns că, deocamdată, socotesc că problema cea mai importantă este să oprim scurgerea averilor evreiești în mîini străine și, abia după ce voi vedea problema aceasta rezolvată, voi avea timp să mă gîndesc și la mine. I-am spus că am proiectul gata făcut, numai să-l aprobe.

- Voi, legionarii, sînteți băieți buni, mi-a răspuns el, dar sînteți prea grăbiți. Nu aveți suficientă experiență, vă precipitați să rezolvați dintr-o dată toate problemele și nu vă dați seama cîte greutăți și încurcături poate crea această lege. Trebuie să așteptăm ! Generalul Antonescu va avea grijă să vină cu această lege la momentul oportun.

Hotărît lucru, generalul Antonescu nu vroia să ne ajute în problema această. I-am spus chiar atunci lui Horia Sima.

- Mergi cu mine la București, mi-a spus el, să ne sfătuiți cu Petrașcu, Corneliu Georgescu², generalul Petrovicescu și Traian Brăileanu. Poate găsim o soluție.

S-a găsit, într-adevăr, o jumătate de soluție. Exista o sumă de 120 milioane lei, rămași de la Straja Țării, pe care Antonescu i-a trecut prin

2. Corneliu Georgescu a fost unul dintre camarazii de început a lui C.Z.Codreanu. A fost implicat în complotul studențesc și s-a numărat printre membrii fondatori ai „Legiunii Arhanghelului Mihail”. A fost subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naționale în timpul statului național-legionar ; ministru în guvernul fantomă al lui Horia Sima. Condamnat la muncă silnică pe viață , în contumacie, în vara anului 1941.

decret la dispoziția Frăților de Cruce. Suma aceasta a fost trecută la Banca Albina din Sibiu, cu destinația de a se da împrumuturi oricărui român care dorea să cumpere fonduri comerciale evreiești, cu condiția să prezinte toate condițiile de restituire în 40 de ani, cu dobândă de 1 %. Era o sumă foarte mică în raport cu necesitățile, dar a trebuit să ne mulțumim cu atât. Suma trebuia s-o repartizăm pe județe și împrumuturile trebuiau aprobate și de șeful județului respectiv.

Întors la Sibiu, am chemat la mine pe toți șefii de județe și pe Dr. Mihail Velică, directorul Băncii Albina, care era în același cuib cu mine și am împărțit pe județe banii, câte 20 milioane județelor Brașov, Turda și Tîrnava Mare, 15 milioane la Tîrnava Mică, 10 milioane la Făgăraș și 35 milioane județului Sibiu. Banca urma să acorde împrumut oricărui român care dorea să cumpere fonduri evreiești și care putea oferi garanții legale de restituire, avînd și recomandarea șefului de județ respectiv. La Sibiu, această recomandare o dădeam eu personal.

După aceasta, am dat o circulară pe toate județele, Camerele de comerț și Administrațiile financiare, să pună în vedere tuturor negustorilor și proprietarilor de întreprinderi evreiești că nu au voie să-și înstrăineze fondurile fără autorizația Mișcării Legionare. Era un ordin ilegal, dar nu puteam să stopez altfel aceste înstrăinări. Evident, evreii s-au speriat, iar sașii s-au revoltat pur și simplu ! Au cerut o consfătuire cu toate cadrele de conducere, ale noastre și ale lor. Întîlnirea a avut loc la primăria Sibiu. Din partea noastră, în afară de mine, au participat Dr. Spiridon Cîndea, șeful județului, Dr. Ion Fleșeru, prefectul județului, colonel Rizescu, viceprimar și Aurel Cioran. Din partea sașilor a participat Dr. Göbel, primarul orașului, și alți șefi ai organizațiilor sătești, pe care nu mi-i mai amintesc după nume. Au fost niște dezbateri destul de agitate. Camarazii noștri sași și germani s-au arătat foarte revoltați, acuzîndu-ne de dușmănie fățișă, pe care nici unul din partidele politice, care au guvernat țara pînă atunci, nu le-a arătat-o. Noi susțineam că bunurile evreiești aparțin poporului român și nu este drept să intre decît în patrimoniul acestuia. Atunci ne-au amenințat că, față de această atitudine a noastră, ei se vor plînge acolo de unde vor putea primi ajutor.

- Bine, le-am spus, vă veți plînge lui Hitler și eventual lui Antonescu, iar aceștia sînt mai tari decît noi și vă vor da cîștig de cauză. De aceea, voi anula dispoziția, dar voi da alta. Voi, sașii, aveți în mînă tot comerțul și industriile din Transilvania. În centrele orașelor strălucesc numai firmele voastre. Acum vreți ca și firmele evreiești să fie tot ale voastre, iar toate jertfele legionare și moartea Căpitanului nostru rămîn zadarnice. Bine ! Luați-le ! Dar eu voi da ordin tuturor garnizoanelor din orașe, tuturor negustorilor români să ridice corturi negustorești la marginile orașelor, să negustorească acolo cum vor putea. Iar românilor, tuturor românilor din orașe și sate, le voi pune în vedere să nu cumpere mărfuri decît de la negustorii români. Cred că sînteți convinși că vom putea face ca un asemenea ordin să fie respectat !

- Da, a răspuns șeful sașilor mai domolit, credem aceasta, dar nu cred că este bine să ajungem la asemenea soluție. E mai bine să ajungem la o înțelegere.

- Este tot ce dorim și noi, i-am răspuns, să ne înțelegem. Dar în mod

cinstit. Să ne lăsați să ajungem și noi la nivelul fondurilor cumpărate de voi, iar dispoziția mea să rămână în picioare.

Am ajuns la un acord de genul acesta și am constituit o comisie mixtă, care să reglementeze aceste vânzări. Acordul a fost însă doar formal, căci sașii s-au plîns, totuși, în Germania și atitudinea noastră, refuzul lui Horia Sima de a da cereale nemților, ca și discursul aceluiasi de la Brașov, prin care spunea că legionarii nu vor avea hodină pînă cînd hotarele țării nu se vor reface ca înainte de 1940, au dus la sprijinirea lui Antonescu, atunci cînd legionarii au ajuns în conflict cu el. Antonescu a știut mai bine să le cîștige nemților bunăvoința.

În legătură cu problema evreiască, îmi vine în minte încă o întîmplare destul de semnificativă, care cred că merită să o comentez.

Doi tineri negustori români din Sibiu, Sandu și Gînscă, au cumpărat o prăvălie, chiar în piața Honterus din Sibiu. Pe lângă banii pe care-i aveau ei, au solicitat un împrumut din fondul special, pe care l-am aprobat. Evreul care vindea a venit la mine să le fac contractul. Eu nu aveam nici un venit la stat și trăiam din avocatură, iar munca pe linie politică o făceam gratuit. L-am întrebat pe evreu de ce ține să-i fac eu contractul.

- Fiindcă am auzit că dumneavoastră sînteți șeful legionarilor și, în felul acesta, mă puteți și ocroti. Eu vă dau două sute de mii ca să faceți acest contract.

Era pe vremea aceea o sumă foarte mare. Îmi pare rău că am uitat numele celui negustor, iar condițiile în care scriu nu-mi îngăduie să umblu să-l caut.

- Domnule, i-am spus, dumneata vinzi prăvălia nesilit ?

- Da, domnule doctor, o vînd nesilit de nimeni și ne-am înțeles cu cumpărătorii să rămîn vînzător în prăvălie. De aceea, le-am dat-o puțin mai ieftin.

- Ei bine, eu nu pot să-ți fac contractul, căci mîine-poimîine ai să spui că ai fost constrîns să-l faci și pe mine m-ai cumpărat. Dacă ai făcut un tîrg cîstit îți recomand să mergi la alt avocat, care nu-i legionar.

Așa am procedat cu toți care m-au rugat să le fac contracte. Cînd a dat să iasă, negustorul s-a uitat spre mine :

- Domnule doctor, nu vă supărați dacă vă spun ceva ?

- Nu !

- Ei bine, sînteți un prost ! Sînteți un om cîstit, dar sînteți un prost. Banul nu are miros, domnule !

- Mulțumesc, domnule, i-am spus, prefer să rămîn așa prost, dar cîstit.

Îndată după Rebeliune, evreul a venit la mine, să intervin pe lângă cei doi cumpărători să-i mai dea un milion de lei, sau să-i dea în judecată pentru desfacerea contractului de vînzare. Suma cîștigată astfel urma s-o împărțim amîndoi. Bineînțeles, am refuzat. S-a dus la alt avocat, dar a pierdut procesul, căci n-a putut dovedi că a fost forțat să vîndă.

Vreo șase ani au trecut de la această întîmplare. În acest timp am fost concentrat, apoi fugit în Germania, am stat în lagăr la Büchenwald, apoi, un timp, clandestin prin țară și, abia pe la începutul anului 1946, mă găseam din nou la Sibiu. În urma pactului Petrașcu - Teohari Georgescu

am ieșit din clandestinitate și m-am întors acasă. De-abia mă instalasem însă, că mă trezesc cu o vizită a unui domn între două virste.

- Domnule Chioreanu, îmi spune, vin din partea doctorului Hagher, care a locuit aici înaintea dumneavoastră și pe care l-ați scos cu sila din casă. Dînsul este dispus să lase cheștiunea baltă, dacă cădeți la înțelegere să-i plătiți o despăgubire. Altfel, vă dă în judecată.

M-am uitat lung în ochii șantajistului.

- Ascultă, domnule ! Spune-i domnului doctor Hagher că eu nu-l cunosc. Eu dețin această casă de la Mitropolia ortodoxă, cu care am contract de chirie de vreo șapte ani. Eu nu am avut niciodată vreun raport cu domnul dr. Hagher și ceea ce-mi propune este un șantaj în care nu mă las antrenat. Nu are decît să mă dea în judecată. Te rog să pleci !

Eram furios și neliniștit. În condițiile acelea, amenițarea putea să prîndă un contur. Eu dețineam locuința de la Mitropolie, dar știam că locuise acolo doctorul Hagher, care s-a mutat în casă proprie. Nu aveam nici un ban și, dacă nu ar fi fost socrul meu, aș fi fost muritor de foame. Și ăsta vine să-mi ceară bani ! Am ieșit să mă plimb pentru a mă liniști. Mergeam îngîndurat pe strada Cîsnădiei, cînd cineva mă prinde de mîină.

- Domnule Chioreanu, ce mai faci ? Mă bucur că te văd ! Știam că ai fost plecat.

Mă uitam lung la el, îl știam, dar nu știam de unde să-l iau.

- Nu mă cunoști, domnule ! Mi-a spus numele. Tovarășul lui Gînscă și Sandu, domnule !

M-am făcut că mă bucur că-l văd, dar în sinea mea mă gîndeam că ăsta va vrea să mă șantajeze și el.

- Pari necăjit, domnule doctor, spune-mi, ai vreun necaz ?

- Am, domnule. I-am spus pățania cu doctorul Hagher.

- Domnule Chioreanu, eu îl cunosc pe doctorul Hagher și am să vorbesc cu el. Dar, dacă te dă în judecată, te rog să mă pui martor. Eu am să spun la judecată că ești cel mai cinstit avocat pe care l-am întîlnit. Știi, și acum lucrez la Gînscă și Sandu. Numai că acum s-au schimbat lucrurile. Le-am dat banii înapoi, mi-am luat prăvălia și i-am angajat pe ei vînzători.

Doctorul Hagher nu m-a mai supărat și nici azi nu știu cum arată la față. În același an, 1946, am încercat să mă reinscriu la Baroul Sibiu. Susținătorii mei cei mai insistenți au fost Max Frölich și David Solomon. Zadarnic, însă, căci doi avocați români, Ilie Vasile și Nistor, s-au opus și, astfel, nu mi-am putut relua profesia.

*

Este posibil ca antipatia față de evrei să fi crescut în România și din cauză că aproape, dacă nu chiar toți, simpatizau cu rușii și ajutau propaganda și spionajul rusesc în România. Ori, se știe, oricît ar încerca comuniștii să susțină contrariul, afară de comuniști nici un român nu-i iubea pe ruși, iar războiul împotriva lor a fost foarte popular. Nici un român nu putea uita că ei au fost primii care ne-au sfișiat hotarele. Evreii, însă, au fost singurii care erau cu ei. Și nu era evreu, sărac, ori bogat, să nu contribuie la Ajutorul Roșu, prin care se strîngeau fonduri imense, din care se întrețineau deținuții comuniști din închisori, se tipăreau manifeste

comuniste și se subvenționau comuniștii din clandestinitate. Petre Pandrea mi-a povestit că și scoaterea lui Gheorghiu-Dej din Penitenciarul din Craiova s-a efectuat cu ajutorul evreilor ; fiica proprietarului fabricii Dermata din Cluj a venit cu mașina proprie și l-a scos din Craiova. După 1945 însă, comuniștii i-au fost atât de recunoscători încît au arestat-o și au torturat-o pînă a înnebunit.

Spuneam că multe din excesele antisemite au fost săvîrșite de persoane care n-au fost încadrate în Mișcarea Legionară, dar au fost puse tot în sarcină legionarilor. Se știe, bunăoară, că, atunci cînd a izbucnit războiul din răsărit, legionarii erau, unii în închisori, alții fugiți peste graniță, iar cei rămași liberi erau ascunși și pentru nimic în lume n-ar fi ieșit în stradă. S-au întîmplat, totuși, niște excese antisemite la Iași, datorate, se pare, unor greșeli săvîrșite de evrei, care s-au apucat să manifeste contra războiului. Atunci, spontan sau ordonat, soldați germani și români, poate și unii civili, au săvîrșit progromuri împotriva evreilor. Istoricii «obiectivi» le pun și pe acestea tot în seama legionarilor, deși picior de legionar n-a luat parte la ele.

Mie personal mi s-a întîmplat altceva. Prin 1955 am fost luat din penitenciarul din Aiud și dus la București, la niște cercetări în legătură cu legionarii proaspăt arestați. După ce am fost plimbat pe la Malmezon și Uranus, am ajuns și la M.A.I. într-o «garsonieră». În timpul anchetelor, la M.A.I. se dădea o mîncare mai bună și cinci țigări la zi. La cîteva zile, a fost băgat în camera mea un domn civil, grăsuț, curat, spălat, se vedea că era proaspăt arestat : Marcu Beri. I-am spus și eu numele. Nu auzise de el, dar m-a întrebat la cît sînt condamnat și pentru ce. Cînd i-am spus, a făcut ochii mari de groază și a început să țipe. L-am întrebat :

- De ce țipi, domnule ? De ce te-ai speriat ?

- De ce m-au băgat cu legionarii ? Eu nu vreau să mor ! Ce ?... Pentru niște ceasuri trebuie să mă omoare legionarii ? Să mă scoată de-aici ! N-au decît să-mi ia toată averea, dar să mă lase să trăiesc !

Abia am reușit să-l liniștesc și să-l asigur că sînt un om de treabă și nu-s sînt în stare să-i fac un rău. Omul era arestat pentru contrabandă de ceasuri aduse clandestin din Elveția. Era mare fumător și, fiind considerat arestat de drept comun, nu primea țigări. S-a mai liniștit cînd i-am dat din țigările mele. Eu mă învățasem să rabd, el încă nu.

Marcu Beri mi-a povestit că și el a contribuit la Ajutorul Roșu, că toți evreii făceau acest lucru în timpul războiului. După ce i-am cîștigat încrederea, l-am întrebat de ce s-a îngrozit așa de mine.

- Păi, gîndește-te și mata, legionarii m-au azvîrlit din tren în plin mers. Puteam să mor, dar m-am ales doar cu piciorul rupt.

- Cînd s-a întîmplat asta, l-am întrebat ?

- În 1942, mergeam cu trenul la Galați și niște soldați m-au oprit, că m-a pus dracu' să spun că n-avem ce căuta în Rusia.

- Păi bine, domnule Beri, pe vremea aceea nu erau legionarii la putere. Legionarii erau în închisori și lagăre. La putere era Antonescu cu armata.

- Antonescu, armata, legionarii, pentru mine tot un drac. Important

pentru mine este că am fost azvîrlit afară din tren în plin mers.

Omul avea logica lui și nu aveam dreptul să mă supăr prea tare. Nu aş vrea nici să susţin cu tărie că, în cele patru luni de guvernare legionară, nu s-au săvîrşit deloc excese antisemite. Dar afirm că acestea nu au constituit un obiectiv, că au fost sporadice şi în nici într-un caz nu au fost promovate oficial. Noi nu am construit lagăre pentru evrei, nici nu i-am deportat şi cred că, dacă n-ar fi fost presiunile germanilor şi dacă Antonescu ar fi dovedit mai multă înţelegere, şi problema evreiască s-ar fi putut rezolva într-un mod mult mai umanitar. Oricum, afară de două cazuri în Bucureşti, cu ocazia Rebeliunii, eu nu ştiu să fi fost omorîţi evrei în timpul guvernării legionare. În schimb, comuniştii i-au deportat pe saşi în 1945 în Ucraina, condamnîndu-i la o viaţă groaznic de chinuită şi la o moarte lentă. Cîţi s-au întors din Donbas ? Iar cei care n-au ajuns în Donbas, au fost strămutaţi în Bărăgan, numai cu ce aveau pe ei, în bărci. Şi să nu mai vorbim de torturile din închisorile şi lagărele de muncă din România în care au fost strînşi de-a valma, torturaţi şi înfometaţi, zeci de mii de oameni, numai pentru că nu erau pe placul regimului sau nu acceptau să fie jefuiţi de bunurile care le aparţineau.

Acum, la vîrsta înaintată la care mă găsesc, cînd nici o ambiţie politică nu mă stăpîneşte, dar doresc cu toată ardoarea ca neamul meu să trăiască fericit şi să aducă şi el o contribuţie ridicată la cultura şi civilizaţia lumii, afirm că antisemitismul, ca şi rasismul, ca şi orice «ism» care seamănă ură şi zavistie între oameni, constituie un păcat pe linie creştină şi o mare calamitate şi greşeală pe linie politică. Şi atît păcatul, cît şi greşeala, se plătesc. Iar Mişcarea Legionară le-a plătit din plin !

10

Două crime au săvîrşit legionarii, peste care istoria nu poate trece : asasinatelor de la Jilava şi asasinarea lui Nicolae Iorga şi Virgil Madgearu. Dacă aceste două crime n-ar fi existat, toate acuzele aduse de presa şi istoriografia comunistă n-ar putea umbri cele patru luni de guvernare legionară din 1940. Fiindcă toate celelalte acuze nu au temei şi, la o analiză cît de cît obiectivă, ele se spulberă precum fulgii de zăpadă bătuţi de vînt. Crimele acestea rămîn, însă, şi ele apasă greu pe conştiinţa legionarilor. Am întîlnit mulţi oameni, obiectivi şi binevoitori altfel faţă de Mişcarea Legionară, dar care se întreabă de ce şi cum a fost cu putinţă ca legionarii să săvîrşească acele crime. Iată întrebarea la care voi încerca să răspund cu toată obiectivitatea de care sînt capabil, cu toată cinstea sufletească de care dispun. Nu pentru a justifica crimele, ci pentru a explica cum s-a ajuns la ele.

În cartea lor, *Garda de Fier – organizaţie teroristă de tip fascist*, domnii

M.Fătu și I.Spălățelu arată că, în străinătate, Horia Sima și se pare și alții, au scris despre aceste crime¹. Eu nu știu dacă ceea ce voi spune se potrivește cu cele ce știu alții, dar voi spune ce știu eu, ce mi s-a relatat mie de unii care au fost aproape de fapte și ce cred eu despre ele. Am arătat în capitolul în care am vorbit despre asasinarea lui Corneliu Codreanu cum Nicolae Iorga a fost mreaja cu care asasinii l-au prins pe șeful Legiunii. Se știe că marele savant a făcut de toate în viața lui. A fost poet, a fost dramaturg, a fost critic literar și om politic, dar unde a excelat a fost specialitatea lui de profesor universitar de istorie și creator de cultură. În această calitate a fost, într-adevăr, inegalabil. O memorie cu totul ieșită din comun, o cultură prodigioasă, cunoștea nu mai puțin de 15 limbi, o vastă cantitate de cunoștințe și o mare scrupulozitate științifică, alături de un faimos dar al expunerii, au făcut din el un savant cunoscut și admirat în lumea întreagă. Doctor honoris causa și membru al mai multor universități și academii străine, Nicolae Iorga era o neprețuită valoare culturală și o mare mândrie a neamului nostru. Abia și-a luat doctoratul în istorie la Paris și, la o vîrstă foarte tînă, a fost numit profesor universitar, apoi ales membru al Academiei Române. Aproape 50 de ani, viața culturală din România, ca și istoria României, nu pot fi separate de personalitatea acestui uriaș care, la catedră, în areopagul Academiei, în Parlament, sau în consfăturile intime ale Casei Regale, trebuia să-și exprime părerea asupra marilor probleme la ordinea zilei care confruntau țara. De un patriotism fierbinte, el a creat o serie de reviste și instituții culturale naționale și internaționale, unde își exprima opiniile, încercînd întotdeauna să scoată în evidență rolul poporului român în mersul istoriei și în dezvoltarea culturii universale, contribuind, astfel, ca nimeni altul, la cunoașterea României și la ridicarea prestigiului ei în lume.

Înzestrat cu atîtea calități, Nicolae Iorga nu s-a mulțumit să fie numai profesor universitar de istorie și îndrumător spiritual al neamului său, dar vroia să fie și stegarul politic al acestuia. Astfel, după ce a militat politic o perioadă alături de A.C.Cuza, s-a despărțit de acesta, căci amîndoi erau personalități prea puternice și nici unul nu se putea subordona. Și-a creat propriul său partid politic, apoi, la 7-8 ani după primul război mondial, care ne-a adus unificarea totală a țării, s-a unit cu Partidul Național din Transilvania dar, după numai cîteva luni, s-a despărțit și de acesta; cu debordanta lui personalitate, nu putea suferi nici o tutelare.

Dar o personalitate înzestrată cu atîtea calități avea în aceeași măsură și defecte. Printre altele, era extrem de vanitos și nu admitea să fie contrazis, iar, dacă cineva își permitea această îndrăzneală, și-l făcea dușman. Și cu dușmanii nu era deloc generos. Se precipita asupra lor cu un potop de argumente și chiar jigniri și nu-i cruța pînă nu-i desființa. Dacă știai, însă, să-i cultivi vanitatea, era maleabil ca un copil. Alexandru Lapedatu povestea, bunăoară, cum a reușit să-l bage pe Octavian Goga la Academie. Acesta avusese un mic incident cu Iorga și din cauza aceasta profesorul se opunea la intrarea poetului în marele areopag. Iar dacă se opunea Iorga,

1. Horia Sima, *Cazul Iorga-Madgearu*, Madrid, 1961; Octavian Roșu, *De la Președinție pe Valea Prahovei (Moartea lui Iorga și încercarea de a-l salva)* în: *Mărturie despre Legiune. Patruzeci de ani de la înființarea Mișcării Legionare (1927-1967)*, Editura Dacia, Rio de Janeiro, 1967, p. 153-160.

nu era chip să intri acolo. La un spectacol al Teatrului Național, cînd se juca tocmai piesa lui Iorga, *Constantin Brîncoveanu*, cei doi prieteni, Goga și Lapedatu, s-au plasat, ca din întîmplare în hol, în fața lui Iorga, făcîndu-se că nu l-au observat. Goga i-a spus tare lui Lapedatu, ca și cînd ar fi fost în continuarea unei discuții :

«Dragul meu, tu știi că mă găsesc în raporturi reci cu Iorga, dar aceasta nu mă împiedecă să afirm că este cel mai mare om pe care l-a dat poporul român în veacul acesta și poate și-n cel trecut».

Iorga, care avea urechi foarte bune, n-a mai putut rezista. A pus mîna pe umărul lui Goga și, cu elanul cu care le făcea pe toate, i-a spus :

«A, dă-o dracului, frate Goga ! Pînă cînd doi oameni ca noi să se dușmănească ? Vino mîine la Academie, că de cînd te așteptă scaunul !».

Soția mea, care era o mare admiratoare a savantului, fiindu-i și studentă la Universitatea de la Vălenii de Munte, mi-a povestit cum marele dascăl a organizat o sabotare a lui C.C.Giurescu la Academie. Se știe că Iorga nu-l suporta pe Giurescu și nu vorbea cu el niciodată. Acesta trebuia să țină o conferință la Academie. Iorga își ducea regulat studentele la ședințele acestei înalte instituții de cultură. Le-a cerut studentelor ca, înainte de a începe Giurescu să vorbească, ele să se scoale ostentativ și să părăsească sala. Norocul lui Giurescu a fost că, prinzînd de veste ce i se pregătește, și-a contramandat ședința.

Dar, cine nu știe că Iorga nu l-a putut suporta toată viața pe Tudor Argezi și i-a negat orice talent și valoare literară, iar acesta, la rîndul lui, în ale sale *Bilete de papagal*, nu piedea nici un prilej de a ridiculiza ranchiunile marelui dascăl ? Același lucru se poate spune de Păstorel Teodoreanu, care și-a intitulat un volum de epigrame :

«Versuri cu pelin de mai

Contra Iorga Neculai »

În ce privește guvernarea lui Iorga din 1931-1932, aceasta a rămas în istoria noastră ca o mare calamitate. Căci, după ce salariile funcționarilor au fost teribil amputate, prin așa zisele «curbe de sacrificiu», ele n-au mai fost plătite deloc învățătorilor timp de șase luni. Marele dascăl a fost un excelent animator și un foarte bun sfetnic, dar la examenul practic da mereu greș.

Se știe că Iorga nu se sfia de multe ori să spună și Regelui vorbe aspre, dar, fiind un tradițional și regalist convins, nu împingea niciodată supărarea pînă la a combate instituția, sau a rupe legăturile cu tronul. Iar Carol II știa totdeauna să-l împace pe marele dascăl cu un cadou pentru una din instituțiile culturale patronate de el. Nu i-a fost greu deci, să-l ațîțe împotriva legionarilor, mai ales că studenții se îmbulzeau la cursurile lui Nae Ionescu² și lăsau sala goală la cursurile lui Iorga.

Tradiționalist și fidel prieteniei lui pentru Franța, Iorga n-a putut sesiza că, în preajma celui de-al doilea război mondial, Franța era atît de divizată și de slăbită, încît nu se putea apăra nici pe sine, darămite pe noi, de primejdia germană. Și, de altfel, nu numai Iorga, dar nici Titulescu și nici

2. Despre Nae Ionescu și despre legăturile lui cu Garda, de un real folos este consultarea lucrării lui Mircea Vulcănescu, *Nae Ionescu, așa cum l-am cunoscut*, Humanitas, 1992, în special capitolul V (p.77-102) cu precizarea că M.Vulcănescu, partizan convins al regimului Antonescu, vede lucrurile din această perspectivă.

ceilalți politicieni români nu s-au putut desprinde de simpatiile personale, pentru a privi în față numai nevoile momentane ale țării. Nicolae Iorga, cu neîntrecutul său talent gazetăresc dădea avertismente peste avertismente despre pericolul crescând al forței germane, dar nu dădea nici o soluție pentru evitarea acestui pericol. Iar pe cei care aveau soluții nu i-a înțeles și, incitat de Rege și de Armand Călinescu a îndreptat trăznete penei sale asupra legionarilor, dînd acestora motivul urei și răzbunării. Într-un capitol anterior am mai vorbit despre această tragedie. Generalul Dobrescu mi-a povestit în închisoare că, în timp ce monta al doilea proces împotriva lui Codreanu, cineva i-a atras atenția lui Călinescu că prea e cusut cu ață albă procesul ce se pregătește. Armand Călinescu ar fi răspuns că procesul nu e dezlănțuit de el, ci de Nicolae Iorga. Auzind aceasta, Iorga s-a dus la Rege și a protestat :

- Maiestate, vin să mă plîng împotriva acelor care nu au curajul răspunderii și pun în sarcina mea acțiuni care nu-mi aparțin.

- Despre ce-i vorba, domnule profesor, a întrebat Regele ?

- Despre procesul lui Codreanu. Se vorbește în public că eu am pus la cale acest proces, ori Maiestatea voastră știe mai bine decît mine că nu este adevărat.

- Dar cine spune asta ?

- Eu nu știu precis cine spune, că, dacă aș ști, i-aș scoate și ochiul celălalt.

Regele a rîs. Se știe că Armand Călinescu nu avea decît un ochi.

- Rog pe Maiestatea Voastră să oprescă această înscenare, care ar putea să-mi păteze onoarea.

- Acum nu mai putem opri procesul, a spus Regele, dar dacă acuzele se vor dovedi nedrepte, Codreanu va fi cu siguranță achitat.

Supărat, Iorga s-a retras la Vălenii de Munte și se știe ce-a urmat. Cei doi asasini, bucuroși de atmosfera creată de Iorga prin presă, l-au condamnat pe Codreanu la încă 10 ani, apoi l-au asasinat. Între bătrînul profesor și Mișcarea Legionară s-a căscat, astfel, o prăpastie, în care s-a prăbușit mai tîrziu însuși marele dascăl, prin crima pe care nimeni nu o dorea, nimeni nu o aștepta și pe care nici un legionar întreg la minte nu a aprobat-o. Iar conducerea Mișcării nu numai că nu a aprobat-o, dar a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a împiedica-o. Acest lucru îl cunosc din mai multe surse. Și, pentru că asasinarea lui Iorga este legată de asasinările de la Jilava, să povestesc faptele în întregimea lor.

După înscăunarea guvernării Antonescu - Horia Sima, s-a hotărît ca toți cei care erau vinovați de asasinarea legionarilor să fie trimiși în judecată și condamnați conform codului penal. Și pentru ca ancheta să se facă cu toată obiectivitatea, de acord cu Horia Sima, Antonescu a numit un anchetator special, în persoana unui consilier de la Curtea de Casație, Bănescu, dacă nu mă înșel. Au fost apoi arestați toți vinovații cîți au putut fi prinși și închiși la Jilava. Dar, sub diferite pretexte și, probabil, de acord cu Antonescu, anchetatorul amîna mereu începerea anchetei. Cei închiși, la rîndul lor, încercau pe diferite căi să scape, să amîne și chiar să zădărnicească ancheta. Astfel, Gabriel Marinescu a oferit un milion de lei unui legionar care-l păzea, pentru a-l ajuta să evadeze.

Din capul locului s-a renunțat la implicarea lui Iorga în proces, dată

fiind marea lui personalitate și serviciile inestimabile aduse țării. Între timp erau căutate mormintele lui Codreanu și a celor 13 camarazi asasinați odată cu el. În cele din urmă, un plutonier, căruia i s-a promis scutirea de pedeapsă a arătat locul unde au fost îngropați ; după ce au fost sugrumați pe la spate cu sfori într-o pădure de lângă București, au fost aduși lângă închisoarea Jilava și azvîrliți, claie peste grămadă, într-o groapă cu var, peste care s-a turnat un vagon de ciment. Dezgroparea a durat mult, căci pe vremea aceea la noi în țară nu existau buldozere și macarale. Între timp s-a aflat de încercarea de evadare a lui Gabriel Marinescu, acela care, împreună cu Urdăreanu³, erau cei mai apropiați prieteni ai Regelui Carol II, cei cu care a pus la cale toate asasinatele și hoțiile, cei care îi furnizau femeile cu care făcea orgiile. Mai mult, la toate insistențele depuse pentru judecarea criminalilor, Antonescu, în loc să ordone începerea anchetei, dispune transferarea arestaților de la Jilava la Văcărești, unde nu mai erau sub paza legionarilor, ci a militarilor. Deci, se creau posibilități de evadare în masă.

În noaptea de 26/27 noiembrie, legionarii, care de două zile și două nopți lucrau cu schimbul la înlăturarea cimentului de pe groapa Căpitanului, au izbutit în sfîrșit să deschidă. Și ce-au găsit ? Doar urme de cadavre aruncate unul peste altul, arse și mîncate de var, încît cu greu au mai putut fi identificate. Pe Codreanu l-a identificat un muncitor, Petre Mitrea, după bocancii pe care-i purta în momentul asasinării și pe care-i făcuse acesta. Alții au fost recunoscuți după inelele de la mîini, ori alte semne cunoscute de membrii familiei.

Paza la Jilava o făceau două echipe de muncitori legionari din București. Șeful lor, Dumitru Groza, era și el de față la deshumare, iar aceasta se făcea sub supravegherea doctorului Victor Biriș, secretar general al Ministerului de Interne. Toți care erau de față în momentul cînd s-au descoperit rămășițele de cadavre, erau extrem de revoltați. Dumitru Groza spunea :

- Și cînd te gîndești că noi ne-am purtat cu mînuși cu bestiile astea, le-am permis să-și aducă de acasă perne, plăpumi și mîncare ca să nu slăbească. Ba acum Antonescu mai vrea să-i mai facă și scăpați. Mîine vor fi mutați la Văcărești. Ar trebui să-i lichidăm noi înainte să-i mute !

- Da ! Chiar acum ! Pînă nu află cei de sus să ne pună piedici. Du-te, Mitică ! Lichidează-i pe toți ! Să-i punem în fața faptului împlinit !

Dumitru Groza a intrat la Jilava, le-a spus legionarilor de la pază cum au fost găsite rămășițele arse de var ale Căpitanului și ale celor 13, apoi a dat dispoziție ca la fiecare celulă să se posteze unul sau doi legionari și, la un semnal dat prin împușcătură de pistol să deschidă celulele și să-i împuște pe cei dinăuntru. La semnalul dat, în cîteva clipe, 65 de arestați au fost lichidați.

Dimineața, Victor Biriș s-a dus la Horia Sima și i-a povestit cum au fost lichidați prizonierii de la Jilava. Sima i-a făcut lui Biriș reproșuri aspre că n-a împiedicat aceste crime care vor îngrozi opinia publică și-i vor prilejui

3. Ernest Urdăreanu a fost Mareșal al Palatului în ultima perioadă a domniei lui Carol al II-lea și președinte al Partidului Națiunii. Porecla „Murdăreanu” spune totul în ceea ce privește caracterul său. Și-a însoțit suveranul în exil.

din nou discuții penibile cu Antonescu. Biriș a reușit să-l domolească, argumentându-i că toți cei împușcați au fost niște asasini ordinari, indiferent de poziția pe care-au ocupat-o în societate și că, în fond, s-a făcut dreptate.

În ziua următoare, adică la 27 noiembrie, mulți legionari din București, mai ales elevi și studenți, auzind cum au fost găsite cadavrele legionare și ce s-a întâmplat la Jilava, se agitau spunând că nu numai cei împușcați au fost vinovați, ci mai sînt o mulțime, care sînt liberi și toți trebuie să plătească pentru crimele pe care le-au făcut. Auzind, Horia Sima a dat ordin să se liniștească și, pentru a împingea orice exces, a dat dispoziții ca acei care-ar putea fi vizitați să fie luați de la domiciliul lor și duși la Ministerul de Interne. Astfel au fost salvați Gh.Tătărăscu, C.Argentoianu, M.Ghelmegeanu, M.Ralea și alții.

Dar vigilența și prevederea n-au putut ajunge peste tot și nenorocirea și crima au venit de unde nu se aștepta nimeni. Inginerul Traian Boeru, inspector la Uniunea Generală a Cooperației și-a alcătuit o echipă din trei sau patru colegi și au pornit să-l răzbune pe Căpitan. L-au ridicat întâi de acasă pe Virgil Madgearu⁴, care a fost un adversar al Gărzii de Fier, dar nu avea nici direct, nici indirect vreun amestec în arestarea legionarilor și l-au dus într-o pădure din marginea Bucureștilor, unde l-au împușcat. Apoi, au pornit să-l caute pe Nicolae Iorga. Întîlnindu-l în drum pe Ilie Olteanu, director general la Cooperație, l-au chemat și pe el cu ei. Acesta nu numai că nu s-a dus, dar i-a rugat, i-a implorat, nu cumva să facă asemenea crimă și nebunie de neiertat.

Boeru i-a replicat :

- Crimă de neiertat a fost și incitarea la asasinarea Căpitanului, făcută conștient și cu toată răspunderea. Se cuvine, deci, să plătească ! Și dacă nu vrei să vii cu noi, te rog să-ți ții gura.

După cum se știe, nu l-au găsit pe Iorga în București, nu l-au găsit nici la Vălenii de Munte, dar l-au găsit la Sinaia. Ilie Olteanu s-a dus numai-decît la Horia Sima să-i raporteze. Din nefericire nu l-a găsit nicăieri, fiind într-o discuție secretă și îndelungată cu Antonescu. Abia pe la 12 noaptea l-au putut găsi. Îndată ce i s-a spus, Horia Sima a pus mîna pe telefon, l-a chemat pe chestorul Paul Cojocaru din Ploiești și i-a dat ordin să-l caute pe toată linia pe Boeru și să-l oprească cu orice preț de la săvîrșirea unei asemenea crime. Nu numai atît. I-a luat pe Ilie Olteanu și pe Victor Biriș și au pornit în goana mașinii pe drumul spre Sinaia. La Ploiești l-au întrebat pe Paul Cojocaru, chestorul Poliției, dacă știe de Boeru și echipa lui. Acesta a spus că nu știe nimic, deși știa, căci trecuseră pe la el, dar s-au înțeles să nu spună nimănui. Au plecat îndată spre Cîmpina. Îndată ce au plecat, Cojocaru a pus mîna pe telefon și a chemat Cîmpina. Tocmai atunci sosise acolo Traian Boeru cu Iorga. Îl aducea de la Sinaia.

- Vezi că vine comandantul în întîmpinarea voastră ! Acum a plecat de

4. Virgil Madgearu a obținut titlul de doctor în filozofie la Universitatea din Leipzig. A fost secretar general al Ministerului Industriei (1918), ministru al Industriei și Comerțului (1928-1929 și 1932), ministru de Finanțe (1929-1930 și 1932-1933), ministru al agriculturii (1931). A fost secretar general al P.N.Ț. și șeful organizației județene Ilfov. Dar, în primul rînd, a fost unul dintre cei mai mari economiști români.

aici foarte furios.

Cînd a ajuns la Cîmpina, Horia Sima a întrebat dacă n-a fost Traian Boeru pe-acolo.

- Ba da, a răspuns șeful Poliției, adineauri a plecat de-aici spre București.

- Atunci, cum de nu l-am întîlnit ?

- Poate a luat drumul spre Pitești.

Au pornit în goana mașinii pe drumul prin Pitești. Din nefericire, n-a fost chip să-i găsească. Avertizați, din Cîmpina, în loc să meargă la București, au luat un drum lateral și, ajungînd în pădurea de la Strejnic, l-au împușcat pe marele savant, aruncînd în doliu o țară și provocînd consternarea și oprobiul unei lumi întregi. Nu era numai o crimă odioasă și absurdă, era o mare greșeală politică, ce a zguduit și a cutremurat conștiințele curate ale țării.

Faptele, așa cum le-am înșirat aici, mi-au fost povestite de Ilie Olteanu, care mi-era prieten bun, căci, înainte de a se muta la București, fusese jurist și economist la Banca Albina în Sibiu. Mi le-a povestit apoi Victor Biriș, în 1960, într-o celulă de la Zarka Aiudului, de față cu Dr. Ilie Niculescu și Alecu Ghica. Mulți îl acuză pe Horia Sima că, direct sau indirect, este responsabil de aceste asasinat. Faptele, absolut reale, înșirate de mine pînă aici, dezminț această afirmație.

Iar în ce mă privește pe mine personal mai pot adăuga următoarele : mă aflu la Sibiu cînd am auzit de asasinat de la Jilava și ale lui Iorga și Madgearu. Am avut dintr-o dată senzația că totul se prăbușește în jurul meu. Durerea pierderii unui mare savant, a unei uriașe personalități culturale, cu care se mîndrea o țară întreagă, amestecată cu sentimentul unei fatale greșeli pe plan politic, mi-au dat dintr-o dată sentimentul că legionarii nu mai sînt decît niște bande însetate de sînge, între care nu mai am ce căuta, cu care nu mai am nimic comun. Mi se spulbera un vis și se căsca un abis imens în care ne prăbușeam iremediabil. Trebuie să mă smulg de-aici, mi-am zis ! Am plecat noaptea la București. Dimineața m-am dus direct la sediul din strada Romei, unde l-am găsit pe Nicolae Petrașcu, secretarul general al Mișcării, foarte abătut.

- De ce-ați făcut crimele astea, măi Niculae, m-am repezit eu ?

S-a uitat lung la mine, apoi mi-a răspuns :

- Eu am fost la Constanța, unde am ținut o conferință. Numai în dimineața asta am venit și nu știu nimic. Du-te la Comandant. M-am dus la Horia Sima. Fără să-l mai salut, i-am spus :

- Domnule Comandant, vin să cer să mă schimbați din funcție. După crimele acestea inutile și absurde, eu nu mai am nici o încredere în rosturile Mișcării Legionare și nu mă mai simt legat sufletește de ea. În mine s-a prăbușit o lume. Noi am luptat împotriva abuzului și crimei și acum săvîrșim noi abuzuri și crime, mai mari decît ale adversarilor noștri. Aveți la dispoziție justiția, puteați face niște procese la lumina zilei, în văzul lumii, niște procese care ar fi proiectat asupra noastră o lumină foarte favorabilă și, în loc de aceasta, ați preferat aceste asasinări absurde, inexplicabile și incalificabile. Vă mărturisesc cinstit și îndurerat, nu mai pot ! Nu mai cred în rosturile Legiunii.

Horia Sima s-a ridicat de la birou cu mina întinsă spre mine și-a replicat :

- Da, măi ! Pentru că sintem niște anarhici ! Fiindcă fiecare face cum crede el, nu se mai simte legat de ierarhie. Îți dau cuvîntul meu de onoare că n-am știut de aceste execuții, decît după ce ele au avut loc ! Iar în ceea ce privește asasinarea lui Iorga, am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să-l salvez. Dar m-au mințit ! Paul Cojocaru, chestorul de la Ploiești, m-a mințit, șeful Poliției de la Cîmpina, m-a mințit și ăsta, nu l-am mai putut prinde pe nebun, pe Boeru. A fost o fatalitate, pe care n-am putut-o înlătura. Este o imensă pierdere de prestigiu, o gravă greșeală politică, asemănătoare cu cea a lui Napoleon cînd l-a ucis pe ducele d'Enghien. Dar acum ce să facem ? Să dăm bir cu fugiții ? Să lăsăm Mișcarea și țara să se prăbușească în haos ? Am da dovadă de cea mai mare lașitate și slăbiciune. Vouă vă este ușor acolo în Ardeal, că aveți multe elemente de ordine și-i puteți stăpîni pe cei cu tendințe anarhice. Dar aici în București s-au strîns toți nebulii și anarhiștii și fiecare se consideră șef și face cum îl taie capul. Trebuie să punem capăt anarhiei ! Trebuie reîntronată ordinea în Mișcare, în primul rînd ! Vinovați de această dezordine sînt morții de la Jilava. Ei l-au ucis pe Căpitan și sutele de cadre superioare ale Mișcării, ei au decimat aproape toată elita legionară. Acum au cules roadele crimelor pe care le-au săvîrșit. Noi așa am vrut să facem, un proces la lumina zilei, în văzul lumii. Dar ne-au sabotat și elementele nedisciplinate din Mișcare și Antonescu. De cei de la Jilava nu-mi pare rău, avem totuși o justificare morală : cadavrele din groapa cu var și chiar cei aproape o mie de legionari asasinați fără judecată. Dar asasinarea lui Iorga și Madgearu este foarte greu s-o justificăm. Îi vom trimite în judecată pe cei care au săvîrșit aceste două crime. Dar, în primul rînd trebuie să facem rînduială în Mișcare. Te înțeleg, înțeleg durerea ta și a celor ca tine, care s-au scîrbit de apucăturile anarhice. Durerea, mai mult decît toți, o simt și eu. Dar aceasta nu ne dă dreptul să părăsim cîmpul de luptă. Ar însemna să dezertăm de la datorie. Ar însemna să se întindă anarhia și haosul peste tot. Nu putem face asta. Trebuie să reorganizăm Mișcarea cu cadre noi și disciplinate. Cei mulți și buni stau deoparte, iar gălăgioșii și veleitarii se îmbulzesc acum să-și facă state de serviciu. Și măcar dacă s-ar pricepe și ar ști ce să facă ! Dar nu fac decît să distrugă și să nimicească un capital moral pe care Legiunea l-a strîns cu atîta jertfă. Trebuie oprit acest lucru ! Avem și pe nemți pe capul nostru. Nu noi i-am adus, ci cei care ne-au precedat la conducerea țării, Regele Carol II, în primul rînd. Dar numai noi avem autoritatea morală de a-i împiedica să ne stoarcă țara de toate bunurile. Autoritatea morală, că altă forță nu le putem opune. Așadar, nu la retragerea din fața greutăților să te gîndești, ci la modalitățile de a le face față ! Este o nouă formă de luptă, mai grea, poate, decît cea de pînă acum. Dar trebuie s-o ducem ! Ne-o cer nevoile țării, ne-o cer morții noștri ! Întoarce-te la datorie ! Supraveghează de aproape toate cadrele. Schimbă-i pe cei incapabili și pe cei incorecți. Ai tot girul meu. Nu-i schimba pe toți odată, ci pe rînd. Iar pe cei ce săvîrșesc abateri mai mari, nu ezita să-i trimiți în judecată. În curînd vom proceda și aici la o curățenie. Mai am nevoie de puțin timp, să-mi formeze niște cadre bune, cinstite și de nădejde. Înainte de Crăciun, sau îndată după Crăciun, vom ține consfătuire cu toți șefii de regiuni și de județe și cu alte cadre mai importante și vom proceda la reorganizarea Mișcării. Pînă atunci, studiază oamenii și problemele, notează-i pe toți cei

pe care vrei să-i înlocuiești și notează-i pe cei cu care vrei să-i înlocuiești. Și sus capul, bătrîne ! E greu, dar avem datoria să biruim toate greutățile. Altfel n-am fi legionari !

M-am întors la Sibiu să-mi duc crucea. Spun crucea, că bucuriile au fost așa de puține ! Mă întreb chiar dacă a fost vreuna ? !

Așadar, dacă trebuie să-i facem lui Horia Sima vreo imputare cu privire la asasinarea lui Iorga și Madgearu, aceasta nu poate fi decât că nu s-a ținut de cuvânt, de a-i trimite în judecată pe asasini. Aceștia, după isprava lor, au stat ascunși într-o vilă de la Sinaia pînă la Rebeliune, după care au fugit în Germania. Am credința că, dacă se pune puțin zel, ar fi putut fi descoperiți și dați pe mîna justiției spre a da socoteală de crima lor. Poate și timpul nu i-a mai permis lui Horia Sima să-și țină promisiunea căci, la o lună și jumătate de la aceste fapte singeroase, a avut loc Rebeliunea, care a pus capăt atîtor elanuri și a îngropat, pentru cine știe cîtă vreme, frumoasele visuri de înălțare a patriei pe culmi de bunăstare, civilizație și fericire.

Asasinarea lui Iorga și Madgearu este o crimă oribilă, absurdă și inexplicabilă. Căci, dacă asasinatele de la Jilava au putut fi explicate prin faptul că s-au găsit cadavrele din gropa cu var, Iorga și Madgearu au fost asasinați abia în ziua următoare. Minia, revolta spontană, nu mai pot fi invocate. Calitatea asasinilor este de asemenea o circumstanță agravantă. Toți erau intelectuali, iar șeful lor, Traian Boeru, era cu stagiu vechi în Mișcare.

Numai așa ar fi scăpat de răspundere Legiunea, dacă, chiar a doua zi după asasinare, făptașii ar fi fost arestați și trimiși în judecată.

Comentatorii și istoricii comuniști privesc ca o pomană picată din cer aceste crime și nu pierd nici un prilej de a le amplifica și a le prezenta ca un produs al naturii criminale și iresponsabile a tuturor legionarilor. Mihail Stoian a scris o carte „*Moartea unui savant*” în care face tot ce poate ca să prezinte moartea lui Iorga și Madgearu ca pe o crimă pusă la cale și pregătită timp îndelungat de toți șefii legionari. Pentru a demonstra aceasta, face tot felul de afirmații, incurcă date, întoarce și răsuște declarații, disecă și analizează momente și personaje și face tot ce-i stă în putință pentru a arăta că toți legionarii au fost niște monștri criminali care umblau numai cu cuțitul în dinți, gata să sfișie tot ce este românesc și ce este element democratic. Și, ca să aibă pecetea grea a unor mari personalități, cartea a fost prefătată de președintele numit al Uniunii Scriitorilor Români, domnul George Macovescu, fost ministru de externe. Acesta se cutremură cu scîrbă, «dar nu cu teamă !» de aceste feroce fiare legionare pe care le cunoaște, căci a avut de-a face cu ele ! (cînd, cum, era secret !) Aproape că îți vine să-i crezi ! Ce mai suflete blinde și miloase oamenii ăștia ! Dar, sînd să te gîndești, îți vine deodată pe buze întrebarea : bine, dar de asasinarea atîtor legionari nu aveți nimic de spus ? Despre strangularea lui Codreanu și a celor 13 n-ați auzit ? Dar despre omorîrea cu ranga a tovarășului Ștefan Foriș în subsolurile Ministerului de Interne și a bătrînei lui mame într-un sat de lingă Oradea, n-ați auzit ? Despre executarea lui Lucrețiu Pătrășcanu nu știți nimic ? Dar despre crimele de la Pitești, Gherla, Aiud, Sighet, Jilava, Canal etc. etc. ? Sau nu știți că sub „cel mai umanist regim”, regimul comunist, au fost bătuți deținuții pînă la

leşin, unii pînă la moarte, ţinuţi cu capul în hîrdăul cu murdărie umană, flămînziţi pînă li se descuama pielea de pe trup, ţinuţi izolaţi şi bătuţi pînă înnebuneau şi că unii s-au aruncat cu capul în zid ca să scape de torturi ? Să nu fi auzit domniile voastre de bătăile sistematice cu nuiaua la testicule ? Nici de dezbrăcarea deţinuşilor în pielea goală şi ţinuţi aşa, pe ciment, în camera neîncălzită, în plină iarnă, o noapte întreagă ? Nici de faimosul colonel Borcea care, la Capul Midia, întreba în fiecare seară la raport pe brigadier dacă şi-a făcut norma de morţi pe ziua respectivă ? Domnule Macovescu, domnule M.Stoian, domnilor Fătu, Spălăţelu, Liveanu, Neagoe, Petric şi cum vă mai numiţi, care leşinaţi de admiraţie în faţa „umanismului socialist”, chiar nu ştiţi pe ce temelii se construieşte acest umanism ? Ba ştiţi ! Şi degeaba ţipaţi, că nimeni nu vă mai crede ! Că toţi ştiu că ţipaţi despre crimele altora ca să le astupaţi pe ale voastre. Dar vă faceţi o socoteală greşită. Şmecheria hoţului care strigă : „prindeţi hoţul !” este prea cunoscută şi nu mai induce pe nimeni în eroare.

Între crimele legionare şi cele comuniste există o mare deosebire : legionarii au ucis numai pe cei care au ucis, sau care s-au făcut vinovaţi de uciderea legionarilor. Au ucis din răzbunare. Au ucis din patriotism şi fără torturi ! Dar comuniştii au ucis oameni care nu le-au făcut nimic, nici un rău. Şi au ucis prin torturi abominabile, din bestialitate şi sadism. Au ucis şi torturat din simplă plăcere, căci de răzbunat nu aveau ce să răzbune. Victimele lor nu le făcuseră nimic, nici un rău.

În 1952 am fost dus de la Aiud la M.A.I. pentru nişte cercetări suplimentare. Am fost anchetat de colonelul Dulgheru. Printre altele, pentru a mă strivi sub greutatea răspunsurilor, acesta îmi imputa :

– Aţi asasinat atîta oameni de valoare la Jilava şi l-aţi ucis pe Iorga, un adevărat apostol al ţării !

– Domnule colonel, eu nu sînt un om crud, oricine mă cunoşte ştie aceasta, dar pentru uciderea celor de la Jilava îmi asum partea mea de răspundere ; morală, bineînţeles ! Toţi cei care au fost împuşcaţi de legionari la Jilava în noiembrie 1940 au fost nişte asasini ; nişte ucigaşi care şi-au meritat soarta. Nu-mi pare rău de ei, dar de Iorga şi Madgearu îmi pare extrem de rău. Nici un legionar nu-şi însuşeşte această crimă. Şi toţi regretă că mai ales Iorga n-a fost lăsat să trăiască. Astăzi, aţi purta voi, comuniştii, răspunderea pentru asasinarea lui. Ar trebui să-i ridicaţi un monument lui Traian Boeru pentru serviciul care vi l-a făcut ! Dulgheru a sărit în sus.

– Cum îţi permiţi să vorbeşti aşa, domnule ! ?

– Domnule colonel, i-am spus, daţi-mi voie să fiu sincer. Nu mă gîndesc la nici o insultă. Dar eu ştiu că tocmai comuniştii au arestat şi distrus pe toţi şefii de partide şi pe toţi adversarii. De soarta aceasta n-au scăpat nici chiar fraţii lor întru marxism, socialiştii şi nici chiar şefii de partide care au colaborat cu ei pînă cînd s-au instalat bine în şa. Exemplu : Tătărăscu, Alexandrescu şi alţii. Pe toţi i-au arestat, pe toţi i-au lichidat. Iorga a fost mare şef de partid şi mare anticomunist şi, pe deasupra, şi un om care nu putea să tacă. Fără nici un dubiu l-aţi fi arestat şi ar fi avut soarta lui Iuliu Maniu, a lui Mihalache, a Brătienilor şi a atîtor altora. Deci, Boeru v-a făcut un mare serviciu că v-a scutit de această teribilă răspundere.

– Domnule Chioreanu, mi-a spus Dulgheru aşezîndu-se pe scaun, să

nu te mai pronunți așa că poți s-o pățești !

Colonelul a fost cel mai inteligent dintre anchetatorii pe care i-am avut. Știa bine că am dreptate. Și tocmai fiindcă era inteligent și nu putea să tacă în toate împrejurările, pînă la urmă a căzut și el și a murit în închisoare. Mi-a spus aceasta Marcu Beri, evreul despre care v-am mai vorbit în aceste pagini. Au rămas după el doi copii.

11

Una din acuzele pe care atît Antonescu cît și comentatorii comuniști le-au adus legionarilor lui Horia Sima este aceea că, îndată după venirea la putere, au început pregătiri pentru înlăturarea lui Antonescu. Acest lucru este cu totul neadevărat. Dimpotrivă, printre învinuirile pe care i le-aș aduce eu lui Horia Sima este, în primul rînd, că nu a fost destul de perspicace să vadă că Antonescu pregătea răsturnarea sau ingenuncherea lui, atît prin manevre interne, cît și prin contactele pe care le avea în afară cu conducătorii celor două puteri ale Axei Roma - Berlin.

Am arătat în paginile anterioare cum Antonescu refuza să rezolve unele probleme vitale pentru economia românească și ne lăsa să alunecăm încet-încet în conflict cu sașii și germanii din țară, care se bucurau de toată protecția Marelui Reich. Ceea ce am povestit eu a fost, însă, numai una din ciocnirile cu aceștia, dar aceste ciocniri au avut loc pe plan mult mai larg, căci germanii pretindeau din ce în ce mai mult, cu deosebire petrol și cereale. Se știe, cît timp Mișcarea Legionară a fost asociată la guvernare, noi am rezistat la cererile germanilor, dar după căderea Legiunii s-au înființat o mulțime de societăți comerciale și economice cu capital german, care în cîțiva ani au acaparat toată economia românească. Antonescu dădea, vrînd-nevrînd, tot ce-i cereau nemții, întocmai cum a făcut mai tîrziu și Petru Groza cu rușii. În privința acestuia din urmă, Dr. Liviu Stan, cel care i-a scris cartea „În umbra celulei”, mi-a povestit cum a fost de față cînd a venit cineva la Petru Groza și, printre altele, l-a lăudat pentru priceperea cu care netezea toate asperitățile dintre noi și ruși.

„Pe dracu !”-a răspuns acesta. „Rușii îmi cer atît și eu le dau atît !” ; și și-a dus mîna la încheietura celeilalte, la cot - „Asta-i tot secretul ! Le dau mai mult decît cer ; crezi că altfel m-aș putea înțelege cu ei ?”

Aceasta fusese și politica lui Antonescu. El nu avea nici un sprijin în interior, căci nu avea la spate un partid politic, iar în armată nu se bucura de nici o simpatie. Acest lucru îl știa toată lumea, iar eu am să dau cîteva exemple concrete.

Pe la începutul lui noiembrie 1940, m-am pomenit într-o zi cu vizita generalului Mehedinți la sediul meu din Sibiu.

- Am avut niște treburi în Sibiu, mi-a spus, și doream să cunosc cu

această ocazie și pe șeful legionarilor din Ardeal.

- Încântat, domnule general, i-am răspuns, cu atât mai mult cu cât, după cum știu, faceți parte din senatul Legiunii.

- Da, am această cinste și bucurie.

Printre problemele discutate a fost și necazul pe care-l aveam, cu trecerea fondurilor comerciale și economice evreiești în mâinile nemților. I-am povestit generalului demersurile infructuoase pe care le-am făcut pe lângă Antonescu, apoi l-am întrebat :

- Îl cunoașteți pe Antonescu, domnule general, ce fel de om e ?

- Îl cunosc foarte bine, este un om infatuat, rău și plin de sine. Și, mai ales, un om care știe urî. E un general priceput, altfel cinstit, dar un om care nu iubește pe nimeni, decît pe sine. Și răzbunător. Dacă ai apucat să te pui rău cu el, nu scapi pînă nu se răzbună. În armată i se spune „Cîinele roșu”, nu atît pentru culoarea feței, cît pentru faptul că mușcă, lovește pe oricine crede că i-a făcut vreun rău, sau îi stă în cale. De aceea, în armată nu este iubit și nu are prieteni. Își urmărește scopurile cu foarte multă tenacitate și, sînt convins că, dacă n-a rezolvat problema de care mi-ai vorbit, a făcut-o deliberat pentru că nu vrea să se strice cu nemții și e convins să vă împingă pe voi la tot felul de note și măsuri gingașe. În felul acesta, tot ce se realizează pozitiv spune că-i aparține lui, iar tot ce este negativ au făcut legionarii ! Trebuie să fiți foarte atenți. Cu Antonescu nimeni n-a făcut casă bună în armată.

În altă zi, mă aflu la teatru într-o lojă cu Dr. Spiridon Cîndea - șeful județului. Un locotenent a venit și mi-a spus că generalul Georgescu Pion vrea să-mi facă o vizită în pauză. Era într-o lojă vizavi de noi. I-am spus locotenentului că merg eu la dînsul. M-am dus și l-am salutat. Era cu soția. Nu mi-a făcut o impresie prea bună, mai ales că auzisem că nu-i prea iubește pe legionari ; știam, însă, că din inițiativa lui a fost ridicată catedrala ortodoxă din Tg. Mureș și l-am felicitat pentru asta.

- Da, mi-a răspuns el, însă, iată, nenorocirea a făcut să o părăsim !

- Da, domnule general, dar numai temporar. O să ne întoarcem acolo, căci e locul nostru sfînt.

- Da, sper să ajung să mă mai rog în această catedrală, care, nu-ți ascund, mi-e tare dragă.

Fără o prea lungă introducere, a ținut și el să mă avertizeze că n-o să facem o căsnicie lungă cu Antonescu, «căci cu ăsta nimeni nu a putut face casă bună. Știți cum îi spunem noi în armată ? „Cîinele roșu”. Așa că, vă dau un sfat : fiți foarte prudenți ! Într-o bună zi, ăsta vă dă peste cap !»

Comandantul Corpului de Armată din Sibiu era, în toamna anului 1940, generalul Petre Georgescu. Dar acesta a lipsit tot timpul din Sibiu, fiind înlocuit de adjunctul său, generalul Levente. Într-o zi, un maior s-a prezentat la mine și mi-a spus că este ajutorul generalului Levente, care ar dori să mă cunoască.

- Foarte bine, am spus, chiar mîine am să merg să-i fac o vizită.

- Bine, dar să mergeți acasă la dînsul și, dacă se poate, cu soția.

- Perfect ! Mîine la ora 5 p. m.

Mi-a dat adresa și m-am dus. Niște oameni foarte agreabili, și el, și soția. Ne-au spus că duc o viață foarte sobră, că au un singur copil, în ultima

clasă de liceu, care le dă multă bătaie de cap. Din primele clipe ne-am simțit foarte bine, căci atât generalul, cât și soția, s-au arătat foarte prietenoși. După ce am luat un pahar de vin, generalul mi-a spus :

- Hai să trecem noi, bărbații, dincolo să fumăm câte o țigară. Să nu afumăm cucoanele.

Am înțeles că generalul vrea să-mi vorbească între patru ochi. M-am înclinat în fața doamnei general și i-am urmat soțul într-o cameră vecină.

- Domnule Chioreanu, mi s-a adresat generalul, înainte de a vă cunoaște direct, m-am informat ce fel de om sînteți - și, fiindcă toate informațiile mele vă sînt favorabile, am să vorbesc pe șleau cu dumneavoastră. Sînt convins că nu mă veți dezamăgi.

M-am înclinat și i-am mulțumit pentru aceste cuvinte, exprimîndu-mi totodată dorința să nu-l dezamăgesc.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus, nu mult după instalarea regimului național -legionar a avut loc la București o ședință cu toți șefii de corpuri de armată și mari unități din România, sub președinția generalului Antonescu. Cu această ocazie, Antonescu ne-a spus, printre altele, că armata trebuie să fie oricînd gata să apere țara de dușmani interni sau externi. Și, pentru aceasta, atunci cînd va ordona el, de la general pînă la soldat, vor trebui să execute toți ordinele pe care le va da. Ne-a mai spus că va trimite în curînd la toate marile unități plicuri sigilate cu ordine cifrate, care nu se vor deschide decît atunci cînd vor primi al doilea plic cu ordin cifrat. Ne-a atras atenția că, aceia dintre noi care nu înțeleg să execute ordinele pe care le vom primi, vor face mai bine să se retragă de pe acum, căci vor fi declarați trădători și vor avea soarta trădătorilor de țară. Nu mi-a spus mai mult, dar eu bănuiesc că este ceva în legătură cu legionarii. Eu nu am făcut și nu fac nici un fel de politică. Sînt ostaș de meserie, îmi iubesc țara și doresc din toată inima s-o văd din nou întreagă, cum a fost înainte de 1940. Pentru realizarea acestui scop sînt oricînd gata să-mi dau viața. Mă îngrozesc cînd mă gîndesc că Antonescu ne-ar putea țîri într-un război civil. N-aș putea afirma că intenționează aceasta, dar, din ceea ce ne-a spus atunci și din cîte îl cunosc eu, omul acesta este capabil de orice. Este de o vanitate și ambiție fără margini. Vorbește despre sine numai la persoana a treia : „generalul Antonescu știe ce trebuie să facă”, sau „generalul Antonescu are grijă să nu se facă”. Nu suportă să fie contrazis, iar dacă cineva îndrăznește s-o facă și l-a făcut dușman. Și ca dușman este de o cruzime teribilă. Acum cîteva zile am primit plicul sigilat. Nu știu ce conține, dar instinctul îmi spune că vă privește pe dumneavoastră, pe legionari. Vă spun acest lucru pentru că sînt convins că nu mă veți desconfira și că prin aceasta voi face un mare serviciu țării mele. Noi, în armată, îi spunem „Ciînele Roșu”. Aș dori din toată inima să-l puteți pune în zgardă, căci dacă-l scăpați, va fi foarte rău de țara aceasta !

Deci, trei avertismente primite din surse foarte competente. Între timp, mai aflasem că între omul de foarte mare încredere al lui Antonescu, colonelul Rioșeanu, și doi legionari, foști miniștri în guvernul Gigurtu, rămași acum pe dinafară, au avut loc conciliabule secrete. Aceștia erau Dr. Augustin B.Jianu și Dr. Vasile Noveanu, care refuzaseră în luna iulie să execute manevrele ordonate de Horia Sima și au fost pentru un timp lăsați în umbră. Acum s-au angajat în tratative secrete cu Antonescu.

Auzind de întâlnirea pe care a avut-o cu Rioșeanu, m-am dus la Bidianu și l-am întrebat care a fost obiectul întâlnirii cu omul lui Antonescu.

– Nu mă simt obligat să dau socoteală nimănui, mi-a spus Bidianu, dar fiindcă îmi ești prieten, îți spun doar atât : Horia Sima își frînge gîtul, iar eu, care aş putea să-l salvez, n-am să întind nici măcar un deget pentru asta.

– Pentru ce ?

– Fiindcă m-a ofensat.

– Pentru că nu te-ai făcut încă o dată ministru ? Dar pentru asta ai luptat tu ? Acesta ți-a fost idealul, să ajungi ministru ? Ce trist, frate Gusti ! Ce exemplu lamentabil dai legionarilor mai tineri ! Nu te-ai făcut ministru pentru că ai dat dovadă de indisciplină și un timp ai rămas pe dinafară. Urma ca la o remaniere să reintri, dar, în asemenea condiții mă îndoiesc că ai să mai ajungi ministru. Căci Antonescu nu face miniștri decît pe aceia care au mulți legionari în spatele lor, chiar dacă sînt împotriva lui Horia Sima, ori chiar pentru aceea. Ori tu, ducînd conciliabule cu Rioșeanu care, se știe, este dușmanul nostru, nu vei avea pe nimeni în spatele tău. Cînd Antonescu se va convinge că ești singur, nu va mai da nici doi bani pe tine !

M-am dus la București la Horia Sima și i-am comunicat toate informațiile pe care le aveam. Nu s-a arătat prea alarmat.

– Bidianu și Noveanu să mai aibă răbdare. Trebuie să facă puțină carantină, dar sînt oameni pricepuți și nu ne putem dispensa de ei. Iar în ce-l privește pe Antonescu, nu cred să îndrăznească să facă ceva împotriva noastră. El trebuie să știe că nu se bucură de nici o simpatie în armată. Partid politic nu are, iar vechile partide sînt orientate toate spre Franța și Anglia, deci nu-i pot fi de nici un folos. Orice-ar încerca, e singur. Noi sîntem puterea !

Deci, departe de a se pregăti pentru o confruntare cu Antonescu, Horia Sima n-a luat în seamă semnele și avertismentele care-ar fi trebuit să-l atenționeze că Antonescu pregătește ceva împotriva lui.

S-au întîmplat apoi asasinatele de la Jilava și ale lui Iorga și Madgearu cînd, după ce n-a fost în stare să le prevină, nici după ce s-au produs n-a luat măsuri energice pentru ca asasinii să fie trimiși în judecată.

La 1 decembrie 1940 a avut loc la Alba-Iulia o uriașă demonstrație pentru comemorarea Unirii Ardealului de la 1918. Tot Palatul Românilor era înțesat cu oameni, garnizoană după garnizoană, în cea mai perfectă ordine. Antonescu, în cămașă verde, era singur în masa imensă de legionari. Au vorbit amîndoi, și Horia, și Antonescu, iar după ei, în numele orașului Alba-Iulia, Ilie Coltor. Toți și-au expimat speranța și dorința că nu va trece mult și trupul rupt al Ardealului, ca de altfel și Basarabia și Bucovina de nord, se vor întoarce la sînul maicii României.

După defilarea maselor de cămași verzi, am prins un moment în care am rămas singur și i-am spus :

– Lasă-mă să-l iau și să-l duc la minăstire, unde să-i ducem și soția și să-l izolăm de lume ! Cu el nu putem să facem tot ce trebuie să facem. Răspunderea guvernării cade numai asupra noastră ; atunci trebuie să avem mîna liberă, să facem tot ce trebuie !

– Măi, mi-a zis, să nu te mai aud spunînd asemenea lucru. Am făcut destule prostii, nu trebuie s-o mai facem și pe asta ! Mai ales că este absolut inutilă. Ar alarma opinia publică degeaba. El nu ne poate face nici

un rău. E prea singur. Nu ne are decît pe noi. Deocamdată nu gîndeşte exact ca noi, dar o să-l facem să gîndească.

La o lună şi jumătate după uriaşa manifestare de la Alba-Iulia, Antonescu a plecat în Germania pentru o întîlnire cu Hitler. A plecat singur. Pe 15 ianuarie 1941 am fost convocaţi la Bucureşti toţi şefii de regiuni şi judeţe. Înainte de şedinţă, m-am întîlnit cu Nicolae Petraşcu la el acasă. Era foarte amărît şi mi-a spus că situaţia era cît se poate de proastă. Antonescu a fost invitat în Germania împreună cu Horia Sima cu cîteva zile înainte, dar nu i-a comunicat invitaţia decît în ziua plecării. Sima a considerat aceasta ca o ofensă şi a refuzat să plece, spunînd că nu este pregătit pentru o asemenea întîlnire. Ministrul Germaniei la Bucureşti, Fabricius, care se pare că nu era străin de manevra lui Antonescu, a intervenit pe lîngă Horia Sima, spunîndu-i că refuzul de a merge ar putea fi considerat ca o ofensă. Horia Sima i-a răspuns că, dacă ţinea să meargă, trebuia să-l invite din vreme, să se pregătească ! (Fabricius îi plătea în modul acesta lui Sima pentru că ceruse schimbarea lui cu un alt diplomat). Antonescu a plecat, deci, singur la Hitler.

La şedinţa din 15 ianuarie 1941, Horia Sima a discutat cu şefii de regiuni şi judeţe doar probleme de organizare, fără să pomenească nimic de călătoria lui Antonescu în Germania. Ne-a spus că peste o lună de zile va avea loc o nouă şedinţă şi, pînă atunci, şefii de regiuni să pregătească reformele şi schimbările pe care doresc să le facă în judeţele respective pentru ca, la acea dată, Mişcarea să capete o organizare mai încheată şi mai disciplinată. După noua organizare, abaterile de la disciplina şi legile legionare vor fi sancţionate. A mai dat dispoziţii ca, pe data de 18 ianuarie, în toate capitalele de judeţe să se țină conferinţe publice de către oameni de prestigiu, cu subiectul : Ataşamentul Mişcării Legionare faţă de axa Roma - Berlin.

Venisem hotărît să întreb de ce n-au fost arestaţi pînă acum asasinii lui Iorga şi Madgearu, dar în condiţiile descrise de Petraşcu, am renunţat la întrebare.

După şedinţă, Horia Sima ne-a chemat la o convorbire intimă, pe Dr. Virgil Puşcaşu - şeful Regiunii Banat, Eugen Teodorescu - şeful Regiunii Dobrogea - şi pe mine. Ne-a pus întrebarea în ce mod ar acţiona poporul şi mai ales armata în judeţele noastre în cazul unui eventual conflict cu Antonescu ?...

Primul am răspuns eu, asigurîndu-l că, în Ardeal, poporul şi armata sînt în întregime alături de noi. La fel au răspuns şi ceilalţi doi şefi de regiune.

- Deocamdată, ne-a spus Horia Sima, nu trebuie să ne alarmăm, dar în zilele care urmează e bine să fim vigilenţi pentru ca în orice clipă să fim stăpîni pe situaţie.

Am discutat apoi probleme de organizare. Foarte vag ! Foarte anemic ! M-am gîndit atunci, oare nu are încredere în noi ? Oare nu vede pericolul iminent ? Şi de ce n-a chemat la consfătuire pe toţi şefii de regiuni ? O fi exagerat Petraşcu ? Ori îl depăşesc evenimentele ?

M-am întors la Sibiu pentru a pregăti conferinţa de la 18 ianuarie. Şeful judeţului, Spiridon Cîndea, avea de rezolvat unele probleme la Ministerul cultelor şi rămînea în Bucureşti. În ziua de 19 ianuarie au fost chemaţi la

București toți prefectii din țară. Se întorsese Antonescu din Germania. Seara, târziu de tot, m-am pomenit cu un telefon de la București. Era Spiridon Cindea ; îmi comunica faptul că a fost asasinat de teroriști necunoscuți un maior german și că au avut loc mari manifestații în București și că situația în capitală era foarte tulbură.

- Încă nu pot să mă lămuresc bine, dar mâine am să-ți telefoniez din nou, dacă am greutate. Oricum, fii atent, că se întâmplă lucruri mari !

Alarmat de acest aviz și comparînd cu discuțiile avute cu Petrașcu și Horia Sima, a doua zi dimineață am chemat la mine pe toți șefii Corpului Studentesc și Corpului Muncitoresc și, după ce le-am comunicat noutățile de la București, le-am cerut să pună corpurile respective în stare de prealarmă, iar atunci cînd îi voi chema, să fie gata de a-mi executa ordinele. Aveam la Sibiu unități foarte bune și disciplinate pe care mă puteam bizui. În afară de aceasta, studenții începuseră a se infiltra printre ofițeri încă de cînd s-au mutat la Sibiu. Mai ales cadrele tinere ofițerești, foști colegi de liceu, erau încîntați să fraternizeze cu ei. Antonescu, prevăzător, dăduse ordin că ofițerii activi nu au voie să se încadreze în Mișcarea Legionară, dar contactele studenților legionari cu ofițerii n-au putut fi evitate.

După ce am luat aceste măsuri m-am dus la generalul Levente. I-am comunicat și lui noutățile de la București, apoi i-am spus :

- Domnule general, rîndul trecut cînd am vorbit cu dumneavoastră am fost impresionat de patriotismul și sinceritatea cu care m-ați primit. V-am spus și vă repet și acum : noi, legionarii, sîntem animați de cele mai curate sentimente pentru patria noastră și sîntem gata în orice clipă să ne dăm viața pentru ea. Se pare că ne găsăm în fața unor evenimente mari, decisive, V-aș ruga să-mi spuneți, cu aceeași sinceritate, în cazul unui conflict între noi și Antonescu, de ce parte veți fi ? Ce vor face unitățile de sub comanda dumneavoastră ?

Generalul a stat puțin pe gînduri, apoi mi-a răspuns :

- Domnule Chioresanu, v-am spus că nu am făcut niciodată politică. Eu sînt militar și toată viața nu m-am preocupat decît cum aș putea să lupt mai bine și mai eficient cu mijloacele pe care le am. Și am trăit întotdeauna încadrat în ierarhie, ostășește. V-am spus că am un plic pe care nu-l pot deschide decît cînd primesc un alt plic de la București. Nu am primit nici un ordin pînă în clipa de față, deci nu acționez în nici un fel. Dar dacă voi primi un ordin, datoria mea de soldat încadrat în ierarhie este să-l execut. Însă, pentru că am o mare stimă pentru dumneavoastră și o mare simpatie pentru legionari, vă promit pe cuvînt de onoare că, orice ordin aș primi, dacă este împotriva legionarilor, cu jumătate de oră înainte de a porni la executarea lui vă voi avertiza și, eventual, ne vom sfătui împreună.

- Vă mulțumesc, domnule general !

După masă am ținut din nou o ședință cu cadrele legionare și am numit curieri care trebuiau să rămînă în permanență la sediu pentru ca, în caz de nevoie să putem convoca în cel mai scurt termen cadrele de luptă. Am stabilit apoi și unde trebuie să se prezinte pentru paza unităților publice la nevoie. După ce am luat aceste măsuri m-am dus acasă să aștept telefonul lui Cindea de la București. Dar n-a venit.

A doua zi, 21 ianuarie, m-am dus la tribunal unde am avut de pledat

într-un proces civil. Credeam că, de vreme ce nu am primit nici o în cunoștințare, lucrurile s-au aranjat și ne putem vedea de treburi. Pe la ora zece mă găseam în sala de dezbateri a Tribunalului, așteptând să-mi vină rândul la proces, când cineva mă trage de mîneacă. Era un funcționar de la Poștă, Popescu, un vechi legionar.

– Veniți, vă rog, pină afară, mi-a șoptit !

– Ce s-a întîmplat, Popescule ? l-am întrebat după ce am ieșit din sală.

– V-am căutat acasă și mi s-a spus că sînteți la Tribunal. Uitați, aceasta este o telegramă cifrată ! Eu cunosc cifrul și am descifrat-o. Înainte de a o duce la destinație, am socotit de datoria mea să v-o arăt.

Era telegrama prin care Antonescu dădea ordin să fie schimbați toți prefecții din țară și să se deschidă plicul cifrat. Am simțit un fior rece în șira spinării. De trei zile am fost prevenit de sosirea lui, de trei zile mă pregăteam să-i fac față și, totuși, m-a prins nepregătit sufletește ! Am făcut un efort pentru a-mi stăpîni emoția, apoi i-am spus lui Popescu :
– Ai făcut foarte bine că mi-ai adus-o. Du-te înapoi la serviciu, nu vorbi cu nimeni despre asta și să nu trimiți telegrama la destinație decît peste o oră.

Am intrat înapoi în sala de ședințe, am dat cauza unui coleg pentru a cere o amîinare, apoi m-am dus direct la Prefectura județului, de unde am comunicat prin telefon șefilor de unități starea de alarmă. Am trimis apoi curieri după colonelul Savu, colonelul Rîzescu, Savu Pitaru, Aurel Cioran, Dr. Mihai Velici, Dr. Păcuraru, Dr. Ion Pulca, subprefectul și alți legionari mai în vîrstă. Pînă să se strîngă toți, am încercat de cîteva ori să telefonez la București, dar mereu mi se răspundea că legăturile cu Bucureștii sînt întrerupte. Cînd toți cei convocați au fost prezenți, le-am vorbit :

– Camarazi, v-am chemat la o consfătuire de importanță excepțională. Nu știu ce cunoașteți fiecare dintre dumneavoastră, dar eu am să fac o expunere a ceea ce știu și măsurile pe care le-am luat, după care am să vă rog pe fiecare să vă spuneți părerea. Le-am povestit ce-am aflat de la Nicolae Petrașcu cu ocazia consfătuirii de la București, cum a decurs consfătuirea, convorbirea avută cu comandantul după aceea, convorbirea telefonică avută cu Cîndea după ce m-am întors de la București și măsurile pe care le-am luat cu Corpul Muncitoresc și Studentesc, apoi am continuat :

– Am încercat să vorbesc cu comandantul, sau cu cineva de la Secretariatul General al Mișcării, dar mi s-a răspuns mereu că legăturile telefonice cu Bucureștii sînt rupte. Deci acolo se întîmplă ceva grav. Rămîne, deci, în sarcina noastră să facem față evenimentelor și situațiilor ce se vor ivi aici. Eu am dat ordin Corpului Muncitoresc și Corpului Studentesc să ocupe toate instituțiile publice și cred că la ora asta faptul este întîmplat, nu, camarade Iancu ?

– Da, mi-a răspuns chestorul legionar.

– Acum un ceas, am continuat eu, a sosit un ordin dat de Antonescu, prin care sînt schimbați din funcție toți prefecții și șefii de poliție legionari și înlocuiți cu ofițeri activi. Noi le-am luat-o înainte. Am întărit acele instituții cu legionari înarmați. Vreau acum să vă întreb și să vă rog pe fiecare să vă exprimați părerea, dacă e bine să păstrăm cu orice preț instituțiile, ori să le predăm celor care vin să le preia. Noi trebuie să

hotărîm aici, căci de la conducerea noastră nu avem posibilitatea să aflăm.

— Eu cred, a răspuns Nicu Iancu, chestorul Sibiului, că nu poate fi vorba să împlinim alte ordine decît cele ale comandantului nostru. Deci, pînă nu vom primi alte ordine de la el, nu vom părăsi instituțiile publice !

— Sînteți de acord cu această opinie ? am întrebat.

— Toți, fără excepție, au fost de acord să nu cedăm în fața forței și să nu executăm decît ordinele venite de la șeful Mișcării Legionare. Am chemat apoi la telefon celelalte județe, pentru a le da dispoziții să procedeze la fel. Pe toți i-am găsit, în afară de Turda și Alba, care nu au răspuns la chemare.

Abia am terminat cu aceste măsuri că, la poarta Prefecturii s-a prezentat un general, Șerb, cu ajutorantul, maiorul Dorin, însoțiți de un pluton de ostași. Veneau să ia în primire Prefectura. Au fost opriți la poartă de gărzile legionare înarmate. Am trimis vorbă generalului că el și maiorul pot intra, dar trupa nu poate pătrunde în incinta Prefecturii. A fost condus la mine. Mi-a arătat un ordin semnat de Antonescu prin care a fost numit prefect al județului Sibiu.

— Domnule general, i-am răspuns, Dr. Fleșeru, prefectul, a fost chemat la București și încă nu s-a întors. În lipsa lui, eu, în calitate de șef al legionarilor din Ardeal, nu permit nici un fel de răsturnare. Ne găsim în regim național - legionar, înființat prin Decret Regal, fiind deci încă în vigoare, prefectii legionari nu pot fi schimbați cu oameni din afara Legiunii, iar noi, legionarii, nu predăm instituțiile publice decît atunci cînd vom primi ordin de la Comandantul nostru, Horia Sima.

— Bine, dar eu am primit ordin de la șeful statului, generalul Antonescu.

— Șeful statului nu este generalul Antonescu, ci Regele Mihai I. Dumneavoastră sînteți anti-regalist, domnule, general ?

— Eu ? Nu ! Doamne ferește ! Domnule... eu... nu știu... eu nu fac politică... eu am primit un ordin pe scară ierarhică să preiau Prefectura județului Sibiu. Eu nu sînt contra Regelui, domnule... dar mi se pare că generalul Antonescu a fost investit cu calitatea de conducător al statului și în această calitate mi-a dat ordinul...

— Noi nu executăm acest ordin, domnule general, fiindcă îl considerăm neconstituțional.

— Bine, dar atunci ce-i de făcut ? Eu trebuie să execut acest ordin că, dacă nu, voi fi pedepsit pentru neexecutare de ordin.

— Uitați ce vă propun eu, domnule, general : trimiteți soldații înapoi în cazarmă, iar dumneavoastră și adjunctul dumneavoastră puteți să intrați în Prefectură cît vă place, să stați, să controlați tot ce se lucrează, eventual să semnați unele acte. Mîine sau poimîine se va întoarce și prefectul legionar și poate pînă atunci se vor lămuri lucrurile și la București, iar noi rămînem aici oameni de omenie și de pace. Eu am încercat să vorbesc cu Bucureștiul la telefon, dar nu am reușit să primesc legătura. Pînă cînd nu primesc ordin de la șeful Mișcării Legionare, eu nu pot să mă retrag de pe poziția care mi s-a încredințat. Dumneavoastră sînteți ostași. Noi, legionarii, sîntem tot ostași, și regulamentele noastre sînt chiar mai aspre decît ale dumneavoastră. Vă rog să înțelegeți, domnule general, armata este a țării, nu a generalului Antonescu. Dar și noi sîntem ai țării și dorim că aceasta să fie fericită.

— Dar, dacă trimit soldații în cazarmă, cine îmi garantează mie siguranța

personală ?

- Noi ! Pe cuvîntul meu de onoare ! Vi se va da onorul, veți fi condus acasă și la birou. Niciodată n-ați fost într-o siguranță personală mai perfectă !

- Dar voi fi acuzat de neexecutare de ordin.

- Nu puteți fi acuzat, de vreme ce ați venit aici și faceți act de prezență. Puteți raporta că ați luat Prefectura în primire și nu-i nevoie să specificați că ați trimis trupa în cazarmă. Oricum, aici nu aveți nevoie de ea.

Generalul s-a uitat lung la maiorul Dorin. Acesta i-a spus cu o mină zîmbitoare :

- Eu cred, domnule general, că soluția este justă. Nimeni nu poate spune că nu ați luat Prefectura în primire.

- Bine, atunci du-te și dă drumul trupei să se întoarcă în cazarmă.

Același lucru s-a petrecut și la Poștă, Poliție, Telefoane. Cei însărcinați cu prelurea acestora au fost lăsați să intre, să facă act de prezență, dar trupa a rămas în stradă, apoi a fost expediată în cazarmă. Între timp, am dat alarma în satele județului și după aceea, pînă seara tîrziu, intrau cîntînd în oraș garnizoană după garnizoană, în coloană de marș, într-o disciplină impresionantă.

În timpul nopții ne-am consfățuit cu ofițerii legionari și, după ce am stabilit o ordine de bătaie, legionarii au ocupat pozițiile care trebuiau apărate. Cei care nu erau în post au fost plasați în cămine și, din patru-n patru ore se schimbau gărzile. Tot în timpul nopții am chemat din nou la telefon județele să văd cum s-au organizat. Toți au răspuns, în afară de Alba-Iulia și Turda și toți erau stăpîni pe situație, iar armata fraterniza cu ei. Șeful județului Brașov, avocatul Marian, mi-a comunicat că generalul Dragalina, Comandantul corpului V - Armată din Brașov, este în permanentă legătură cu ei și alături de legionari.

- Dar despre Comandant știi ceva ? l-am întrebat.

- Nu ! Am încercat să vorbim la București, dar n-am putut. Știm însă precis, comandanții de Armată de la Iași și Craiova sînt alături de noi.

- Dar ce este cu postul de radio - Bod ?

- Este în mîna noastră.

- Puteți difuza un comunicat al meu ?

- Cum să nu !

- Atunci așteptați puțin să-l întocmesc și vi-l comunic.

Am întocmit numaidecît un comunicat, în care arătam că-n toate județele din Ardeal legionarii sînt stăpîni pe situație, că dețin puterea în toate instituțiile publice și așteaptă ordinul comandantului lor, Horia Sima. Semnat : Șeful legionarilor din Ardeal, Dr. Nistor Chioreanu. A doua zi, toată dimineața, s-a citit acest comunicat la Radio - Bod. Dar n-am primit nici un răspuns de nicăieri !

Tot ce am povestit pînă aici sînt fapte absolut autentice¹. Întreb acum pe oamenii cinstiți și de bună credință : se poate afirma că Mișcarea

1. S-ar putea face multe comentarii pe marginea versiunii pe care o oferă Nistor Chioreanu asupra Rebeliunii. Problemele fiind însă deosebit de complicate, ele nu pot fi rezolvate într-o simplă notă de subsol. Pînă la apariția unor studii imparțiale, cititorul mai puțin avizat poate consulta, cu destul folos, și lucrarea lui Aurică Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 - ianuarie 1941*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, în care clișeele comuniste sînt destul de rare.

Legionară și șeful ei, Horia Sima, au pregătit din vreme și au executat Rebeliunea ? Nu este mai corect să se spună că, nu numai că nu au pregătit Rebeliunea, dar că au fost de o inexplicabilă lipsă de perspicacitate și de o vinovată naivitate și nepricepere, că s-au lăsat manevrați și lucrați de generalul Antonescu cum a vrut el ? Cum este cu puțință să tolerezi pe un om pe care îl ai în mână și vezi bine că-ți pune tot felul de bețe în roate, pentru a te împiedeca să-ți îndeplinești planurile și să nu iei toate măsurile pe care le consideri salutare pentru țară ? Cum este cu puțință ca tu, șef de Mișcare, să lași pe generalul Antonescu să meargă singur la Mussolini și Hitler, să te calomnieze cum îi place, și tu să nu mergi odată să te dezvinovățești ? Cum este cu puțință ca, în ajunul răsturnării tale, să îți sedințe cu colaboratorii cei mai apropiați, să faci cu ei planuri de viitor, ca și cum nici o primejdie n-ar fi în perspectivă ? Și cum este cu puțință ca, în pline tulburări, să lași organizațiile din țară să te caute peste tot – și la posturile de Radio – și să nu le dai nici un răspuns ? Și, în sfârșit, de ce ar fi fost nevoie de Rebeliune, când de atâtea ori Antonescu s-a aflat singur în mijlocul legionarilor din București, la Iași, la Alba-Iulia care oricând ar fi putut să-l facă nevăzut ? Rebeliune ? Nu, domnilor ! Din nefericire, am fost mai naivi decât niște copii ! Dacă a fost o Rebeliune, a fost una a lui Antonescu și a pregătit-o și a executat-o așa cum i-a plăcut ! Dar să vă povestesc mai departe, căci este vorba de o dureroasă și tragică filă de istorie care merită să fie cunoscută.

Mi-am stabilit cartierul general la Prefectura județului și eram tot timpul aici. În dimineața zilei de 22 ianuarie, pe la orele 8, mă pomenesc cu Petru Paștiu, șeful județului Alba, și Traian Hanu, chestorul Poliției din Alba-Iulia.

– Ce-i cu voi ? De ce nu răspundeți la telefon ?

– Păi, noi am predat toate instituțiile de ieri, când a venit armata.

– Și Turda ? Ce știți de județul Turda ?

– Au predat și ei în bună înțelegere, având în vedere că sînt în imediată apropiere cu ungurii.

– Dar voi ați fost tot în imediată apropiere cu ungurii ! De ce nu ați întrebat la Regiune ? V-ați gîndit că este în joc soarta Legiunii și a țării ?

– Păi, nu știam că este vorba de rezistență, a încercat să se scuze Paștiu.

– Nu știati ! Dar prostii ați știut să faceți ! Ce rușine ! Toate județele sînt pe baricade, stăpîni pe situație, numai Alba și Turda au dat bir cu fugiții. Țara Moșilor ! Rușine ! Vă duceți înapoi și puneți stăpînire pe instituțiile publice !

– Imposibil !

– Imposibil ? Vă rog să dispăreți din Sibiu ! Aici n-aveți ce căuta ! Dacă peste o oră mai sînteți aici, voi da ordin să fiți arestați !

Patru ore mai tîrziu Traian Hanu îmi comunică prin telefon de la Alba-Iulia că au pus din nou stăpînire pe instituțiile publice și că, din nenorocire, au și o victimă.

– Pe cine, am întrebat ?

– Pe procuror – Hinza. Cînd am intrat în Chestură, a sărit pe fereastră și, de acolo, pe acoperișul clădirii, de unde a alunecat și a căzut pe trotuar.

– Nu l-ați aruncat voi ?

– Nu ! Dimpotrivă, am strigat la el să stea pe loc că nu pățește nimic,

dar n-a ascultat.

Acest procuror a fost singura victimă a Rebeliunii în Transilvania.

Tot în dimineața zilei de 22 ianuarie am primit vizita unui ofițer german la Prefectură. Îl aveam acolo pe colonelul Savu, care vorbea perfect nemțește. Ofițerul german venea din partea generalului von Hube, comandantul trupelor germane de tancuri din Sibiu, care dorea să aibă o convorbire cu mine. M-am dus la colonelul Savu, care îmi servea de interpret. Generalul Hube nu avea decît o mină, pe cealaltă o pierduse în primul război mondial. Un om jovial, roșcovan, după ce și-a exprimat bucuria de a mă cunoaște, m-a întrebat ce este cu manifestațiile acestea masive din oraș care nu se mai termină. L-am rugat pe colonelul Savu să-l spună că la București se pare că s-a întîmplat o disensiune între generalul Antonescu și Horia Sima, șeful Mișcării Legionare, căci au fost înlocuiți prefectii legionari cu militari. Noi însă nu înțelegem să părăsim pozițiile fără ordinul șefului nostru, iar manifestații de pe stradă sînt membri ai organizației noastre, care nu înțeleg să se împrăstie înainte de a ști exact ce se întîmplă la București. Noi am încercat să aflăm, dar legăturile sînt rupte și n-am izbutit să luăm legătura cu comandantul nostru.

Generalul m-a felicitat pentru simpatiile de care ne bucurăm în popor. Atunci l-am rugat pe colonelul Savu să-l întrebe care este poziția armatei germane în acest conflict. Generalul mi-a răspuns că el execută ordinele pe care le primește de la Führerul lor, și cum pînă acum nu au primit nici un ordin, sînt sufletește alături de legionari și le doresc o grabnică biruință. I-am mulțumit și m-am întors la Prefectură. Abia am ajuns aici și în cabinetul meu au intrat Mircea Pușcaș și Bratosin; primul era comisar de românizare la o întreprindere din Ploiești, iar al doilea, maistru la o întreprindere din Cugir și ajutorul șefului de garnizoană din acest oraș. Aduceau de la Cugir un camion încărcat cu puști mitraliere și cartușe. M-au întrebat unde să le descarce. Am chemat pe comandantul ajutor Savu Pitaru, care era căpitan de rezervă, cel care a întocmit planul de apărare a instituțiilor și l-am spus să distribuie armele, dar numai celor care știu să le folosească. Am primit apoi vizita a doi căpitani și a unui maior, de la diferite regimente din Sibiu, care au venit să-mi spună că sînt alături de noi cu toate unitățile lor, că numai cîțiva ofițeri superiori s-ar opune, sau ezită, dar pe aceștia oricînd îi pot anihila. Le-am spus să se întoarcă la unitățile lor și să stea liniștiți. Cînd va fi nevoie să acționăm, vom face apel la ei.

Radio - Bod a repetat din nou apelul meu, adăugînd că generalul Dragalina, cu întreg corpul de armată din Brașov este alături de legionari. Prin telefon, Traian Marian, șeful județului Brașov, mi-a comunicat că generalul Dragalina este dispus să pornescă cu trupele asupra Bucureștilor. I-am spus să-i comunice să stea pe loc. Trebuie să aflăm mai întîi ce se întîmplă la București. Nu vom porni la o astfel de acțiune decît dacă va fi absolut necesar.

De dimineață, generalul Șerb, noul prefect, a venit ca de obicei cu adjutantul său, maiorul Dorin, au stat puțin și au plecat. În jurul orei 12 primesc un telefon de la generalul Levente, comandantul Corpului de Armată din Sibiu. Mă întreba dacă n-aș vrea să merg pînă la el.

- Cum să nu, domnule general, vin numaidecît.

M-am dus de astădată la comandament.

– Domnule Chioreanu, am tot ezitat pînă acum, dar mi-am dat seama că țara este cu legionarii, iar armata este a țării. Am aici un regiment de tancuri ușoare. Am auzit că generalul Dragalina este gata să plece cu trupele sale asupra Bucureștilor. Socotesc că este de datoria mea să nu-l las singur. Plec și eu cu tancurile !

– Domnule general, i-am spus, sînt încîntat de hotărîrea dumneavoastră și de înțelepciunea cu care ați rezolvat aceste momente grele (intenționat am pus în seama lui evitarea conflictului cu noi), dar eu socotesc că deocamdată este prematur să plecați. I-am comunicat părerea mea și domnului general Dragalina și cred că și-a amînat plecarea. Socotesc că trebuie să așteptăm informații mai precise și să vedem dacă este nevoie să faceți această deplasare. Eu tot sper să se rezolve și fără intervenția noastră acest conflict nenorocit.

Îmi era o teamă groaznică să ajungem să ne batem cu armata țării și armatele între ele. Speram că Antonescu, văzînd cît este de singur, că nu are nici un sprijin de nicăieri, va ceda și va ajunge la o înțelegere cu Horia Sima.

În seara aceleași zile, de 22 ianuarie, au venit de la București dr. Fleșeru și dr. Cîndea, prefectul județului Sibiu. Mi-au povestit că pe oriunde au trecut, legionarii erau stăpîni pe situație și au confirmat că generalul Dragalina era alături de noi. La Iași, comandantul Corpului de Armată era generalul Coroamă, senator legionar, iar comandantul armatei din Oltenia, cu toate trupele lui era alături de noi. Antonescu nu avea cu el decît cîteva regimente din București și de pe Valea Prahovei. În București au avut loc manifestații uriașe și ciocniri cu armata, care voia să ocupe cazarma gardienilor din spatele Președinției Consiliului de Miniștri, ocupată de legionari. De aici s-a tras cu tunul în Președinție, unde se găsește Antonescu. Dată fiind superioritatea numerică și tehnică a legionarilor, se spera că Antonescu va reveni asupra înlocuirii prefectilor legionari și va constitui cu Horia Sima un guvern mai omogen și unitar. Totul depinde de sprijinul pe care-l vor da nemții : dacă nu se amestecă, conflictul se va rezolva în favoarea noastră.

Le-am povestit și de convorbirea cu care am avut-o cu comandantul trupelor germane și măsurile pe care le-am luat în lipsa lor. În seara zilei de 22 ianuarie totul părea, așadar, roz. Eram convins că acest moment nefericit se va rezolva cu bine și că de-abia acum va începe epoca de mari realizări legionare. Vom întregi la loc hotarele țării și vom înfăptui o Românie din care să dispară sărăcia, ignoranța, ura și nedreptatea. Eram plin de speranță și entuziasm.

În dimineața de 23 ianuarie am încercat să chem la telefon Brașovul, căci Radio – Bod nu mai emitea, iar cineva spunea că a auzit un comunicat la Radio – București, care de trei zile nu emisese nimic, prin care Horia Sima ordona legionarilor să se retragă din unitățile publice. Tocmai cînd mă chinuiam să obțin convorbirea cu Brașovul, m-am trezit chemat din nou la generalul von Hube. M-am dus tot cu colonelul Savu.

– Herr comandant, ați primit ordinul de la Horia Sima ?

– Nu, am răspuns !

Atunci, vi-l transmit eu.

Mi-a înmînat o bucată de hîrtie pe care  ra scris la mașină în românește ordinul lui Horia Sima, prin care acesta cerea legionarilor să înceteze orice luptă, să părăsească clădirile publice  i să predea autorit  ilor militare toate armele pe care le posedau. Am sim it că se  nv rte lumea cu mine. Cred că m-am făcut foarte palid.

-Acum ! mi-a zis generalul.

Am făcut un uria  efort să-mi revin puțin.

- Domnule colonel, vă rog să-i spuneți domnului general că noi nu am primit acest ordin.

- Vi-l comunic eu !  i vă asigur că este autentic ! Totodată vă somez ca în termen de două ore să evacua i instituțiile publice, altfel voi pune tancurile mele în acțiune !

Amenin area aceasta m-a trezit din ame eal . Am ridicat capul  i, cu voce fermă, i-am spus colonelului Savu :

- Spuneți domnului general că poate pune tancurile în acțiune chiar acum ! Cel puțin istoria va consemna această atitudine  ngrat  a poporului german, care love te de moarte în singurul prieten sincer pe care l-a avut în România. Sînt ferm convins că Germania va regreta amarnic această mare gre eal  politică. Sînt cople it de durere pentru toate visurile noastre frumoase care se pr bu esc  i pentru suferințele  i temni ele care acum se deschid din nou pentru noi !

- Herr comandant, mi s-a adresat von Hube, eu vă înțeleg și vă rog să crede i ca sînt cu tot sufletul alături de dumneavoastră. Dar eu sînt soldat  i, ca soldat, sînt obligat să ascult ordinul Führerului meu.  n ce privește temni ele de care vorbiți, să  ti i că Antonescu s-a obligat să nu pedepsescă dec t pe cei care-au s v r it omoruri. Noi, armata germană, vă garantăm libertatea. De cât timp ave i nevoie ?

- De cel puțin o jum t te de zi.

- Vă dau o zi întreagă. P n  deseară. Antonescu  i-a luat angajamentul față de Führer, iar noi avem dispozi ii în acest sens. Mi-a întins mâna. I-am dat-o pe a mea, moale, aproape moartă, într-a lui. Ne-am întors la Prefectură unde, între timp se str nsese tot comandamentul legionar. Mi-au spus că s-a dat  i s-a repetat de c teva ori la radio ordinul lui Horia Sima de capitulare  i retragere. Le-am comunicat  i eu ce-am vorbit cu generalul neam . C indea a dat dispozi ii încă înainte de sosirea mea ca to i legionarii care nu erau în posturi să se str ng  în piața din fața cantinei legionare.

- Trebuie să mergem să le comunicăm ordinul comandantului  i să-i trimitem acasă.

- Vă duceți voi  i transmite i peste tot toate dispozițiile acestea noi.  i vă rog să re ine i un lucru : toată ac iunea aceasta din ultimele trei zile, tot ce s-a făcut, s-a făcut din ordinul meu  i eu singur sînt răspunzător de tot ce s-a făcut.

Am sim it deodată că mi se face rău. De trei zile n-am dormit  i n-am m ncat aproape nimic  i m-am aflat într-o continuă tensiune  i exaltare.  ocul m-a dat gata. M-au dus acasă de subsuori. Trei zile n-am  tiut pe ce lume trăiesc. Apoi, încet, încet, viața a revenit în trupul istovit de extraordinara tensiune la care a fost supus. După două săptămîni m-am ridicat din pat.

Peste aproape 50 de ani, istoricul Vlad Geogescu, într-o emisiune a

postului de radio „Europa-Liberă”, povestește cum, într-o convorbire avută cu George Barbul, fostul secretar al lui Antonescu, acesta i-a spus că, la Rebeliune, Hitler l-a susținut pe Antonescu de la început și, numai când a văzut că acesta nu-i poate da peste cap pe legionarii, i-a cerut lui Horia Sima să se supună.

Exact cum făcuse și în 1938 cu regele Carol II, când i-a dat acestuia mână liberă să-l asasineze pe Codreanu !

12

Vreo două săptămîni după aceste evenimente, o tăcere de gheață s-a instalat în viața de toate zilele. Apoi au început insinuările și calomniile, iar, după ele, cercetările polițienești. În prima zi, nu s-au făcut nici arestări, nici urmăriri, căci erau oameni cu care ne cunoșteam și am colaborat. Apoi, Antonescu spera că majoritatea legionarilor îl vor abandona pe Horia Sima și vor trece de partea lui. Prin diferite persoane interpușe a încercat să cîștige de partea lui personalități legionare cu prestigiu. Astfel, în Sibiu, profesorii de la Teologie, Cîndea și Liviu Stan au fost solicitați să facă declarații de desolidarizare cu Horia Sima, însă au refuzat. Pînă și Bidianu a refuzat să ia atitudine împotriva lui Horia Sima.

Într-o zi, aflîndu-mă cu un proces la Curtea de Apel, consilierul de curte Atanasiu m-a chemat în biroul lui și m-a sfătuit să-i expediez lui Antonescu o telegramă de adeziune.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus, depinde numai de dumneata să ajungi ministru !

- Mulțumesc pentru sfat, domnule consilier, i-am răspuns, dar eu niciodată n-am rîvnit la un asemenea post. Nu știu ce legături avea consilierul Atanasiu cu Antonescu, dar, după cîteva încercări de acestea, văzînd că nu poate face nici o breșă în solidaritatea legionară, a fost concentrat, se spune la cerere, cu gradul de căpitan și funcția de procuror militar la Tribunalul Militar din Sibiu și a încercat o acțiune de urmărire și implicarea legionarilor în tot felul de procese. După toată strădania lui Atanasiu, din județul Sibiu, doar șeful de garnizoană din comuna Mohu a trimis lui Antonescu o telegramă de adeziune.

Nu mult după așa-zisa Rebeliune, s-a întors din concediu medical generalul Petre Georgescu, comandantul titular al Corpului VI-Armată din Sibiu. Acesta n-a fost niciodată un prieten al legionarilor, și, cîtă vreme aceștia au fost la guvernare, el s-a găsit în «concediu medical». Îndată după revenirea lui, au fost schimbați și generalul Șerb din funcția de prefect, ca și ceilalți ofițeri de la Poștă, Telefoane, Chestură și înlocuiți cu ofițeri aduși din altă parte. În postul de prefect a fost adus un colonel, care era mereu în conciliabule cu Atanasiu și care a scandalizat opinia publică prin

abuzurile pe care le făcea. Regret că memoria nu mă ajută și împrejurările în care scriu nu-mi permit să mă informez, pentru a-i consemna aici numele.

Generalul Antonescu a dat publicității o invitație ca toți cei care au administrat fonduri bănești în timpul guvernării legionare să facă un raport de modul cum le-au utilizat. Am făcut și eu un raport amănunțit de modul cum am distribuit cele 120 milioane puse la dispoziție prin Banca Albina. Am cerut și foștilor șefi de județe să raporteze direct Președinției Consiliului de Miniștri și să-mi trimită și mie câte un exemplar. Când am avut toate rapoartele, am mai făcut un raport detaliat la Președinție, arătând sumele care au stat la dispoziția fiecărui județ, împrumuturile acordate, numărul contractelor la bancă și soldul banilor existenți. Banca Albina a înaintat și ea un raport separat. Deci, o administrare absolut corectă a sumelor, din care statul nu ieșea cu nimic păgubit. Noile autorități militare au inițiat o serie de anchete, încercînd să-i implice pe legionari în diferite ilegalități sau abuzuri. Am cerut tuturor legionarilor să mă informeze despre aceste anchete, pentru a putea interveni ca avocat, să se respecte legea.

Atunci, la intervenția autorităților locale, am fost concentrat toată luna martie 1941. Acolo, pe zonă, într-un sat de lângă Beiuș, un camarad ofițer mi-a adus un exemplar din ziarul *Universul*, în care Președinția Consiliului de Miniștri învinuia pe legionari că și-au însușit imense sume din fondurile statului. Printre numele indicate era și al meu, cu 120 milioane lei ! Numaidecît am făcut o telegramă către Președinție, în care arătam numărul raportului cu care am justificat distribuirea acelei sume, arătînd că banii i-a administrat Banca Albina, nu eu, cerînd să se dezmință tot prin presă această calomnie. Am făcut din nou un raport detaliat și l-am trimis și pe acela Președinției, arătînd că cele scrise în ziare sînt calomnii ordinare.

Am urmărit în fiecare zi ziarele, să văd dacă s-a dat dezmințirea la care aveam dreptul, dar ea n-a apărut niciodată.

Cînd m-am întors de la concentrare, după o lună de zile, m-am dus la Procuratura Militară în Sibiu și m-am plîns că am fost calomniat prin ziare. Am arătat și protestul care l-am înaintat la Președinție.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus procurorul șef, v-am învinuit noi, cei din Sibiu, de însușire de fonduri?

- Nu, dumneavoastră nu ! Cei din București !

- Atunci, nu la noi trebuie să vă plîngeți ! Noi nu răspundem de ce face Președinția Consiliului de Miniștri !

În toate județele se înființaseră, încă din primele zile ale guvernării, cîte o instituție numită Ajutorul Legionar, care avea ca scop ajutorarea oamenilor săraci, bolnavi, bătrîni, chiar șomeri. Pentru cei apti de muncă trebuia să se găsească un plasament în cîmpul muncii, pentru cei bolnavi să se dea ajutoare medicale, pentru cei săraci și cu copii mulți, haine și diferite ajutoare materiale. Cerșetoria era cu desăvîrșire interzisă. Fondurile și diferitele ajutoare materiale se strîngeau din donații benevole. Tot ce se dădea, haine, bani, chiar alimente, se înregistra și se elibera chitanță, după cum tot ce se cheltuia se trecea, de asemenea, în registru. În fruntea

acestor instituții au fost puși oameni de mare corectitudine, care făceau aceste servicii gratuit. La Sibiu a fost numit șef adjunct al Ajutorului Legionar preotul profesor Zosim Oancea, cunoscut ca om de cultură și de mare curățenie sufletească. După ce s-a instalat noul prefect al lui Antonescu, un colonel, om lipsit de orice scrupule, a venit la Ajutorul Legionar cu un camion, a încărcat tot ce a găsit acolo, a luat și banii și registrele și le-a dus la prefectură. Apoi a dat un comunicat prin ziarele locale că va trimite în judecată pe Zosim Oancea și pe colaboratorii lui, sub acuza că toate lucrurile găsite acolo au fost jefuite de la diferite întreprinderi și particulari. Faptul că hainele găsite nu mai erau noi, nu conta. Oamenii trebuiau să fie compromiși ! Nu contau nici registrele, căci ziceau că sînt false. Li s-a cerut atunci să fie întrebați donatorii de la care proveneau lucrurile și care erau trecuți în registre, dar s-a răspuns că vinovații s-au înțeles cu aceștia. Norocul legionarilor a fost că atunci a intervenit Mitropolitul Bălan, care s-a adresat direct Președinției Consiliului de Miniștri și a cerut lui Antonescu să nu-i compromită preoții, acuzîndu-i de fapte pe care nu le-au săvîrșit. Mitropolitul a amenințat chiar că, dacă nu se încetează cu abuzurile împotriva preoților săi, va vorbi din amvon și va arăta cine săvîrșește cu adevărat abuzuri. Astfel, la Sibiu, au încetat calomniile, dar toate bunurile găsite au fost vîndute, registrele arse iar banii și i-a însușit domnul prefect. În felul acesta o instituție pur caritabilă a devenit un motiv de calomnie și insinuări josnice. Ziarele arătau cu lux de amănunte, că la sediile legionare s-au găsit haine și bani jefuiți de la diferite persoane și instituții. Dar nu se indica nici un caz precis, nu s-a făcut nici un proces legionarilor, căci asemenea acuze trebuiau dovedite în justiție. Acuzele porneau de la oficiile de propagandă ale lui Antonescu și împotriva lor nu exista nici un mijloc de apărare, după cum nu există nici astăzi. Și astăzi istoricii și comentatorii comuniști folosesc minciunile lui Antonescu adăugînd la ele altele noi, dar nu dau nici o posibilitate de apărare împotriva lor.

Spuneam că cerșetoria era cu desăvîrșire interzisă sub guvernarea legionară. Într-o zi mă înapoiam acasă din oraș. Aproape de locuința mea am întîlnit un copil de moț, să tot fi avut 10 - 11 ani, care mi-a întins un fluier :

- Vă rog domnule, cumpărați un fluier de la mine, că sînt copil sărac și mi-e foame !

M-am oprit. Era într-adevăr palid și rău îmbrăcat, iar de gît avea atîrnată o traistă cu fluier de vînzare.

- Ți-e foame, măi, voinicule?

- Mi-e foame, domnule.

- Atunci vino la mine, stau aici aproape, să-ți dau ceva să mîncîci și să-mi aleg și un fluier bun.

L-am dus la mine acasă, l-am băgat în bucătărie și am rugat-o pe soția mea să-i dea niște ouă și cafea cu lapte. Pînă să-i pregătească mîncarea, l-am ispitit de unde este și cum a ajuns în Sibiu. Am aflat astfel că făcea parte dintr-un grup de 12 copii, toți de seama lui, din Vidra de Sus ; erau aici cu un bătrîn, care le-a găsit gazdă, unde dormeau noaptea toți pe jos, într-o singură cameră. Bătrînul îi trimitea dimineața la cerșit prin oraș cu fluier, iar seara, cînd se întorceau la gazdă, trebuiau să-i dea lui toți banii

cîştigați. L-am lăsat pe puil de moț în bucătărie să mănînce și am trecut în birou, de unde i-am telefonat chestorului Iancu, să-l aresteze pe bătrînul codoș, iar copiii să fie strînși toți și dați la orfelinat, pe cheltuiala Ajutorului Legionar. De soarta lor să fie anunțați și părinții. Din păcate, n-au putut fi găsiți decît 10 copii. Doi, împreună cu bătrînul codoș s-au făcut nevăzuți. La început copiii au plîns și au cerut să fie lăsați să plece acasă dar, după o lună de zile, cînd m-am dus la internat să le fac o vizită, m-au primit rîzînd și cu ochii lucitori. În noile uniforme școlare erau îmbujorați la față și frumoși.

*

O altă calomnie josnică a fost aceea că legionarii au omorît o mulțime de soldați și unora le-au dat foc, după ce i-au stropit cu benzină. Am încercat în zadar, îndată după așa-zisa Rebeliune și mai tîrziu, de cîte ori am putut, să aflu numele măcar al soldaților arși, dacă nu al tuturor celor morți în apărarea lui Antonescu. Nimeni nu a dat acele nume. În schimb, în cartea *Pe marginea Prăpastiei*, Antonescu publică toate telegramele de felicitare și mulțumire primite, fie dintr-un sat oarecare, fie ici-colo, de la oameni care au ajuns într-un mod oarecare în conflict cu legionarii din localitate. Oricine își poate pune întrebarea firească : de ce n-a publicat Antonescu numele ofițerilor și soldaților care au căzut apărîndu-l ? Nu meritau soldații arși atîta lucru ? Nu au avut acești soldați părinți, soții, frați, surori ? Cum se face că numele unor persoane, care au suferit cu mult mai puțin, au fost date publicității și suferințele lor au fost descrise cu lux de amănunte, iar numele acestor eroi arși în chipul cel mai sălbatic nu au fost pomenite măcar ? Cum este cu puțință atîta ingraturitudine din partea Conducătorului și a regimentelor din care făceau parte acești soldați eroi ? Ei bine, să o spunem noi ! Nu au fost publicate, fiindcă nu au existat ! Fiindcă toate cele 490 cadavre găsite pe străzi și în instituții au fost cadavre de legionari. Numele lor nu s-au putut publica niciodată, căci de atunci și pînă azi nu s-a găsit o clipă de libertate, pentru ca adevărul să poată fi prezentat opiniei publice.

Așa s-a procedat și cu «miile de evrei uciși de legionari» înainte și în timpul Rebeliunii. Toți comentatorii lipsiți de simțul răspunderii țipă că au fost uciși mii de evrei, dar întrebă-i de nume și încearcă să-i identifice, că nu-i mai găsești ! Domnii Fătu și Spălățelu în cartea lor *Garda de Fier – organizație teroristă de tip fascist* arată că, la 22 ianuarie, legionarii au luat vreo 90 de evrei, pe care-i aveau arestați la un sediu legionar, i-au dus în pădurea Jilava și i-au împușcat. Asasinii au uitat însă, un lucru esențial : să-i jefuiască ! Și scriu acești onorabili scriitori : «A doua zi ucigașii legionari au revenit la locul masacrului și au jefuit cadavrele mutilate de tot ce mai aveau : vestimente, încălțăminte, dinți de aur». În timp ce erau înleștați pe viață și pe moarte cu cei care-l susțineau pe Antonescu, și-au permis un răgaz de distracție să ducă 90 oameni în pădurea Jilavei, să-i ucidă, iar apoi au fost așa de grăbiți, că au uitat să-i și jefuiască ! Abia după 24 de ore și-au adus aminte și s-au întors să-și facă treaba pe de-a-ntregul ! E de-a dreptul impresionantă această ură neputincioasă,

această strădanie gratuită de a-i compromite cu orice preț pe legionari. Doar orice om cu judecată sănătoasă poate să-și închipuie că, practic, legionarii nici nu puteau, nici n-au avut când să săvârșească tilhăriile de care sînt acuzați. La 22 ianuarie erau înceștați de instituțiile pe care le apărau, spre a nu fi ocupate de armată. Iar la 23 ianuarie, încă din zori, primiseră ordinul de retragere și de predare a armelor și numai de jafuri nu le mai ardea !

Tot în ziua de 23 ianuarie, spun acești autori, preluînd minciuna de la Antonescu, legionarii au mai făcut una : au îmbarcat într-un camion vreo 15 deținuți de la Prefectura Poliției și i-au transportat în Splaiul Unirii, unde i-au împușcat, apoi i-au încărcat iar în camion și i-au dus la Abator, unde i-au atîrnat de ceafă în cîrlige. De ce nu i-au împușcat chiar în Prefectură, sau la Abator, de ce a trebuit să-i ducă în Splaiul Unirii să-i împuște, nu spun. Dar nici acești morți n-au avut nume ! În schimb, Tereza Ocsko și Constantin David au avut nume și asasinarea lor s-a bucurat de o descriere atît de amănunțită, încît n-au fost uitate nici cele mai mici reacții psihologice ale victimelor, ale familiilor acestora și chiar ale asasinilor. A avut nume și șeful de garnizoană din Mohu, Dragotă Viorel, care se arăta gata să-și facă datoria la ordinele generalului Antonescu, și Gogu Colțatu din Roșiorii de Vede, care a fost bătut de legionari, și Gheorghe Vieru, care se plîngea lui Antonescu de maltratările de la Iași și Vaslui. Dar nici unul din cei din Pădurea Jilavei sau cei atîrnați în cîrlige la Abator n-au avut nume ! Cum îți explici asta, *OMULE CARE JUDECI NORMAL ?*

Iată ce scriu domnii Fătu și Spălățelu în cartea amintită la pag. 263 : «În ziua de 22 după amiază și 23 ianuarie, Antonescu intensifică acțiunile de lichidare a Rebeliunii. Armata desfășoară largi operațiuni pentru a putea pune stăpînire pe toate instituțiile aflate în mîna legionarilor. Este asaltată și ocupată cameră cu cameră, cazarma gardienilor publici din București. De la Prefectura Poliției Capitalei, legionarii s-au retras prin spargerea unui zid». Apoi, dacă așa a fost, cum și cînd au mai avut timp, în aceeași zi, să se și distreze, încărcînd în camion 15 oameni, să-i ducă în Splaiul Unirii, să-i împuște, apoi să-i ducă la Abator să-i agațe în cîrlige ? Cine erau victimele de la Abator ? Fiindcă, realmente, au fost ! Iată ce mi s-a povestit mie : prin 1951 sau 1952 ne aflam la Zarka Aiudului un număr de legionari mai deochiați, cîțiva sîrbi, cîțiva spioni englezi, printre care îmi aduc aminte de Constantin Mugur, care deși purta nume românesc, era evreu, cetățean englez - și un număr de generali, colaboratori mai apropiați ai lui Antonescu. Toți aceștia eram ținuți izolați la Zarka, pentru a nu infecta cu țînuta noastră pe deținuții de la celelalte secții. În timpul acela, penitenciarul avea o fabrică de cherestea și mobilă și, probabil, niște comenzi urgente, căci se lucra în serii, ziua și noaptea. S-a strîns astfel enorm de mult rumeguș în curtea fabricii și nu aveau oameni disponibili să-l mute. Atunci s-au hotărît să ne folosească și pe noi, cei de la Zarka, dar numai noaptea. Seara, după ce se întuneca, ne scoteau în curtea fabricii, unde se făceau movilele imense de rumeguș ; trebuia să-l încărcăm în trei care și să le împingem pînă în spatele morgăi, afară din fabrică, unde le descărcam. Vreo două sau trei săptămîni a durat această muncă. Deși erau ordine stricte, să nu încercăm să luăm contact cu deținuții din fabrică,

aceștia ne-au găsit ei pe noi, și, în timpul cînd încărcam rumegușul, veneau să stea de vorbă, oarecum de conivență cu gardienii. Într-o astfel de noapte, în timp ce încărcam carul cu generalul Pantazi și Constantin Mugur a venit un deținut din fabrică și i-a dat lui Pantazi o bucată de pîine și un pachet de țigări, după ce s-a prezentat : maiorul Jenică Dumitrescu. Pantazi nu fuma și mi-a dat mie țigările, după ce m-a prezentat maiorului. Acesta mi-a spus : «Domnule Chioreanu, să știți că vă cunosc de la băieții cu care am stat în cameră și mă bucur că vă cunosc și personal».

Acest maior mi-a povestit că a făcut și el parte din unitățile care au luptat la 21 - 23 ianuarie 1941 contra legionarilor în București. «Vă dau cuvîntul meu că n-au tras nici un glonte și am fost scîrbit cînd am văzut, că după ce i-au împușcat, i-au ridicat de pe drum și i-au dus la Abator și i-au atîrnat în cîrlige».

Cum domnule, am întrebat eu, cei atîrnați în cîrlige erau legionari, nu evrei ? «Legionari, domnule, o știu absolut sigur ! Legionarii nici nu aveau cînd să se ocupe de evrei, că erau baricadați în instituții !»

- Domnule maior, i-am spus, aveți datoria de onoare să spuneți la toată lumea acest lucru și, mai mult, să-l scrieți, pentru a spulbera o minciună nemaipomenită, pentru o acuză atît de nedreaptă.

- Dacă Dumnezeu îmi va ajuta să scap de închisoare, mi-a răspuns maiorul, voi ține ca o datorie sîntă să consemnez în scris cele ce v-am spus, și altele.

- Iar eu, a adăugat Constantin Mugur, sînt sigur că mă voi elibera în curînd și mă întorc în Anglia. Mă leg să fac cunoscut ce-a povestit domnul maior.

Nu știu dacă și unul și altul și-au respectat legămîntul.

Așadar, Antonescu nu s-a mulțumit numai să împuște legionarii pe străzi și în instituții, dar după ce i-a împușcat, i-a atîrnat în cuie la Abator, i-a fotografiat și i-a prezentat apoi, drept victime ale «bestialității legionare». Sigur, n-a făcut-o personal, dar din ordinul lui, și dacă nu din ordinul lui, a aflat despre aceasta, apoi a dat dispoziții să fie consemnată în cartea pe care a semnat-o ca autor. Iar scriitorii comuniști, care cunosc perfect infamia, se grăbesc totuși să adauge fel de fel de amănunte, pentru ca astfel «crimele legionarilor» să pară cît mai odioase cu putință¹.

În una din aceste seri i-am întîlnit și pe generalul Petrovicescu, fost ministru de interne și pe scriitorul Constatin Gane. Petrovicescu era în închisoare din 1941, condamnat de Antonescu pentru Rebeliune. Deși nu luase parte în nici un fel la războiul anti-sovietic, a fost totuși implicat alături de acesta în Procesul Marii Trădări, sub acuza că luase parte alături de Antonescu la pregătirea războiului. Cu această ocazie mi-a povestit că, la proces, Antonescu s-a purtat foarte brav și că la un moment dat i-a spus :

- Petrovicescule, cu voi, legionarii, am săvîrșit o mare greșeală.

- Constatarea vine prea tîrziu, domnule Mareșal, i-a răspuns Petrovicescu, greșeala nu mai poate fi fi îndreptată.

1. În legătură cu așa numitul „Masacru de la Abator”, discuțiile continuă și azi. Diverse versiuni susțin că oamenii atîrnați în cîrlige erau evrei, soldați, legionari, sau că, pur și simplu (varianta cea mai plauzibilă), celebra fotografie este, de fapt, un trucaj.

- Din păcate nu, l-a replicat Antonescu, dar mi-ar place să se știe că Mareșalul Antonescu și-a recunoscut greșeala.

Moș Costică Gane se afla, pe la începutul anului 1945, ascuns împreună cu Lucian Blaga la un țăran legionar pe Valea Sebeșului și mi-au trimis vorbă prin șeful județului Alba, Nicolae Mîndreanu, să le fac rost să plece din țară, undeva în Apus. A durat cam mult pînă am putut să le pregătesc o plecare sigură, mai ales că Blaga voia să plece cu soția și fiica. Spre sfîrșitul verii, cînd le-am trimis vorbă că pot pleca, Blaga a răspuns că nu mai pleacă. Între timp aranjase cu cineva la București să i se publice un volum de versuri, ceea ce însemna și un «aranjament» cu autoritățile, ca să fie scos de sub urmărire. Constantin Gane a spus, că dacă nu pleacă Blaga, nu mai pleacă nici el. Cînd l-am întîlnit, împingînd la carul cu rumeguș la fabrică, i-am spus :

- Vedeți, moș Costică, n-ați vrut să plecați din țară atunci cînd v-am făcut rost, a trebuit să ajungeți aici !

- Dragul meu, mi-a răspuns, atunci am crezut că, dacă Blaga s-a putut aranja, o să mă pot și eu, cu vărul meu P.P. Panaitescu, care era în bune raporturi cu comuniștii, deși fusese și el legionar. P.P. însă, n-a făcut nimic pentru mine. Dar să știi că rău nu-mi pare. Am avut aici o experiență fantastică, de care nimeni nu poate avea habar pînă nu ajunge aici. Dacă scap din închisoare, voi avea ce scrie toată viața !

Din nefericire nici el, nici Petrovicescu, nu au ajuns să mai guste din dulcele fruct al libertății. Doi sau trei ani după această convorbire, s-au stins amîndoi la Zarka, doborîți de o boală foarte perfidă, care în pușcărie nu se tratează, deși produce niște chinuri cumplite : prostata. Astăzi nu se știe nici măcar unde își doarme somnul de veci autorul atît de apreciat al *Trecutelor vieți de Doamne și Domnițe*.

Și pentru că iar am pomenit numele lui Tereza Ocsko și Constantin David, socotesc că a venit timpul să povestesc și despre asasinarea acestora.

Tot prin 1951 - 1952 am fost scoși de sus, din celula nr. 25 și duși jos la parter, unde primele două celule din dreapta erau pline cu mazăre. Ni s-au dat niște ciure, cu care trebuia să cernem mazărea ca să cadă gărgărițele din ea. Eram mai mulți la treaba asta. Unii cerneau, alții trebuiau să le omoare cu talpa bocancilor. Erau așa multe, că din unele boabe nu mai rămăseseră decît hoaspele, miezul fiind devorat de aceste insecte. Cînd mișcai ciurul într-o parte și alta, se negrea cimentul și gărgărițele pîrîiau sub tălpile noastre. Desigur, nu toate gărgărițele cădeau din boabă, dar oricum rămîneau mai puține și nu stîrneau chiar așa scîrba deținuților care le mînceau. Eu m-am nimerit să lucrez cu un deținut, care mi-a spus că-l cheamă Tarău Ioan.

- De unde ești, domnule Tarău, l-am întrebant?

- De la Arad.

- Ce condamnare ai?

- Muncă silnică pe viață.

- Pentru ce?

- Pentru nimic !

- Ei, asta-i ! Chiar pentru nimic nu condamnă nici comuniștii la muncă silnică pe viață.

- În cazul meu, da, domnule ! Am fost condamnat pentru complicitate la asasinarea unei fete, Tereza Ocsko, deși mă jur să nu mai văd niciodată libertatea, dacă am pus măcar mîna pe ea ! Eu eram sergent de stradă și, împreună cu un coleg de-al meu, am prins-o pe cînd lipsea niște afișe comuniste pe un zid. Am dus-o la Chestură și am predat-o doctorului Preda, chestorul municipiului Arad.

- Doctorul Cornel Preda ?

- Da ! L-ați cunoscut ?

- Îl cunosc foarte bine, căci e din Sibiu, tatăl său a fost directorul Școlii Avram Iancu.

- A fost ! Căci a fost condamnat la moarte și executat.

- De ce ? Povestește, te rog !

- Cum v-am spus am arestat-o pe fata asta și am dus-o la Chestură. Doctorul Preda a legitimat-o, s-a uitat la afișele pe care le-a găsit la ea, apoi a întrebat-o de unde e. A spus că e de la Timișoara. A întrebat-o apoi, de unde are manifestele comuniste ? Ea a refuzat să spună și atunci doctorul Preda i-a tras o palmă. Fata s-a făcut palidă și a căzut într-o parte. Noi am crezut că se prefăce, dar doctorul, care de felul lui era un om foarte cumsecade, s-a aplecat s-o ridice și fata a murit în brațele lui.

- Ei, cum se poate ? Dintr-o palmă ?

- Dintr-o palmă, domnule, căci era bolnavă de inimă. A făcut un stop cardiac. Doctorul s-a speriat rău. De altfel și noi. «Ce-i de făcut acum, zicea, frecîndu-și mîinile ? Cine mă va crede că nu i-am dat decît o palmă?»

- Dar chiar nu i-a dat decît o palmă ?

- Ce interes aș avea să vă mint pe dumneavoastră ? Cazul este judecat definitiv. Preda e executat, iar noi condamnați.

- Și celălalt coleg al duminale are muncă silnică pe viață?

- Și !

- Nu înțeleg, cum v-au putut condamna la o pedeapsă așa mare numai pentru că ați arestat-o?

- Păi, să vedeți ! Fiindcă fata nu era cunoscută în Arad, chestorul a zis să nu mai facem nici un proces-verbal, s-o facem dispărută. Era seara tîrziu cînd am prins-o. Am făcut rost de un sac, am băgat-o în el și, după ce l-am cusut la gură, doctorul cu mașina lui, însoțit de noi, a transportat-o la Mureș și am aruncat-o în valuri. Asta a fost marea prostie a doctorului Preda și a noastră. Nu știu cum au aflat comuniștii, dar am fost arestați toți trei și anchetați separat. Alții ne-au bătut și torturat, pînă cînd toate declarațiile noastre s-au potrivit și din ele a reieșit că o bătușem fiecare din noi, pe rînd, pînă cînd obosisem, iar, după ce a murit din tortură, am dus-o la doctorul Preda acasă și am îngropat-o în grădina lui, apoi noaptea următoare am dezgropat-o și de-acolo am dus-o la Mureș. În realitate, casa în care locuia doctorul Preda nici nu avea grădină. Dar așa au vrut anchetatorii și așa a trebuit să rezulte.

- Nu înțeleg, de ce nu ați rămas la realitate? Nu era mai bine să prezentați lucrurile așa cum s-au întîmplat?

- Așa le-am prezentat întîi. Dar trebuia să se știe că a fost torturată, că a rezistat la toate torturile cu un eroism nemaipomenit, iar noi am fost niște bestii înfiorătoare. Pînă să ajungem să pricepem ce voiau, ne-au bătut, ne-au flămînzit și ne-au torturat, cum niciodată nu mi-aș fi putut

închipui că ar fi cu putință. Mai ales bătaia la testicule cu nuielușa era atît de groaznică, încît leșinam. Într-o bună zi l-am rugat pe anchetator : «Domnule, vă rog, spuneți-mi ce să spun și cum să spun, că eu așa zic, cum îmi spuneți !» Atunci a început să mă întrebe :

- Ai bătut-o și tu pe Tereza ?
- Bătut, domnule, am răspuns !
- De multe ori ?
- De multe, domnule !
- Pînă cînd osteneai ?
- Pînă cînd osteneam, domnule !
- Și atunci se apucau ceilalți ?
- Se apucau, domnule !
- Pînă cînd ați zdrobit-o de tot ?
- Pînă cînd am zdrobit-o de tot și a murit, domnule, că era numai răni și oase rupte.

- Ei vezi ? Așa !

Cu îngroparea în grădina doctorului Preda a fost un chin foarte lung. Nu știu cum a ajuns colegul meu să inventeze această minciună, dar știu că am leșinat de mai multe ori pînă am priceput sugestia anchetatorului. Cît despre doctorul Preda, vă pot spune că atunci cînd l-am întîlnit la proces, nu l-am mai cunoscut. Spuneți că l-ați cunoscut și dumneavoastră ?

- Da, l-am cunoscut bine.

- Ei, din bărbatul falnic pe care-l știți, n-a mai rămas nimic. Scăzuse la trup, se pipernicise și nu mai putea vorbi, decît încet, cu o voce subțire și pițigăiată. După proces ni s-a citit condamnarea în celulă.

La cîteva zile și înainte de a veni aici, am fost mutat din celula în care mă aflam, în alta mai mică. Acolo, pe un perete era scris cu roșu, probabil cu sînge : «Sînt doctorul Corneliu Preda. Mulțumesc lui Dumnezeu că am ajuns și ziua aceasta, cînd mi s-a comunicat că sînt condamnat la moarte. Acum s-a terminat cu torturile și voi merge acolo unde nu mai sînt dureri».Era celula în care stătuse doctorul Preda înainte de a fi executat.

*

Și acum, despre Constantin David. Prin 1963 am fost luat de la Zarka și mutat în Celularul Mare, la etajul III, în extremitatea aripii de nord, unde, într-o celulă i-am găsit pe Aurel Călin, un vechi și drag prieten, și pe Horia Gherman, un student, fiu de general, care în 1940 fusese comisar de poliție în București, dar pe care nu-l cunoscusem înainte. Amîndoi lucrau în fabrică. Primeau, deci mîncare mai bună, țigări și pachete. După ce mi-am exprimat bucuria de a ne fi întîlnit, le-am spus :

- Sînt încîntat că m-au băgat cu voi dar, mă întreb, de ce au făcut-o și cît va dura ?

- Am să vă răspund eu domnule Chioreanu, mi-a spus Horia Gherman, cu o voce de om cinic și blazat. V-au băgat cu noi ca să vedeți că se poate trăi în pușcărie și altfel decît la Zarka - iar durata depinde numai de dvs.

Chiar a doua zi Aurel Călin a fost mutat din cameră, dar apucase să-mi șoptească să fiu atent că este «reeducat». Eram acum și mai intrîgat, dar și

curios, să văd, să pricep transformarea sufletească a omului «reeducat». Dimineața Horia Gherman mergea la lucru în fabrică și numai după masă și noaptea eram împreună. A început să mă lămurească despre avantajele supletei în raporturile cu autoritățile, explicându-mi că rigiditatea în fața acestora nu-ți aduce decît suferință și bătaie de cap. A luat-o oarecum de departe și fără să forțeze lucrurile. După cîteva zile, cînd raporturile dintre noi s-au încălzit puțin, l-am întrebat :

- Nu mi-ai spus ce condamnare ai și pentru ce ?

- Am muncă silnică pe viață, pentru asasinarea unui comunist. Mai precis pentru participare la asasinare.

- Cîți ați fost ?

- Patru.

- Și cum l-ați asasinat ?

- L-am împușcat.

- De ce ?

- Pentru răspîndire de manifeste comuniste.

- Pentru răspîndire de manifeste ? Numai pentru atîta ați împușcat un om ? Domnule Gherman, nu te supăra, dar eu te văd om cumsecade. Cum ați putut omorî un om numai pentru că a răspîndit niște manifeste ? Cine era omul și cum ați ajuns să săvîrșiți o crimă așa de groaznică ?

Horia Gherman și-a aruncat ochii în podea, apoi m-a privit adînc în ochi.

- Am să vă povestesc lucrurile exact așa cum s-au întîmplat și nu cum au rezultat ele din anchetă. Cu cîteva zile înainte de Rebeliune, au fost răspîndite în Obor niște manifeste comuniste. A fost prins un tînăr de vreo 17-18 ani, Constantin David, dar a fost pus în libertate, că nu era un lucru prea grozav. S-a întîmplat însă să fie asasinat un maior german - Döring² - și pentru că nu aveam nici o pistă pe care să pornim, ne-am zis să-l arestăm din nou pe tînărul acesta, poate ne poate pune pe o urmă. L-am arestat, l-am interogat : de unde a avut manifestele, cu cine are legături, cum se face în asemenea situații. Interogatoriul cădea în gol. Atunci, ca să nu-l batem, am zis să-l speriem că-l ducem să-l împușcăm. Era tînăr și speram că, sperîindu-l, are să spună ce știe. L-am dus cu mașina într-un loc viran din marginea Bucureștilor, unde l-am dat jos, iar Ion Tănăsescu i-a spus că, dacă nu vrea să vorbească, îl împușcă. A scos revolverul și a tras pe lîngă el, ca să-l sperie. Din nenorocire tînărul auzind zgomotul, a făcut o mișcare bruscă în lături și glonte, în loc să treacă pe alături, i-a intrat în cap. Desigur, la cercetări am fost torturați să declarăm că l-am maltratat și l-am schingiuit în așa fel, încît l-am zdrobit de tot și la urmă ne-am hotărît să-i luăm viața. Adevărul adevărat însă este că tînărul n-a primit nici măcar o palmă. Și, ca fapta să aibă o amploare mai mare din punct de vedere politic, tînărul, care nu avea mai mult de 17-18 ani, la proces a apărut că a avut 30 ani și a fost membru al Comitetului Central al

2: De la asasinarea maiorului Döring a pornit și Rebeliunea, deoarece Antonescu a hotărît schimbarea ministrului legionar de interne, Petrovicescu (înlocuit cu generalul Dumitru Popescu). Criminalul era un grec, numit după toate probabilitățile, Dimissorialetri Sarandos (asupra lui mai avea însă un pașaport, pe numele Demetrios Sarantopoulos). Anchetarea lui nu a dat nici un rezultat, așa că în jurul asasinatului se mai fac încă speculații.

P.C.R. Mai mult, am fost forțați să declarăm, că, după ce l-am lichidat, ne-am dus într-o cârciumă și ne-am îmbătat ca porcii. Tănăsescu a fost condamnat la moarte și executat, iar ceilalți doi și cu mine am fost condamnați la muncă silnică pe viață³.

- Și acum, după cât pot eu înțelege, te-ai reeducat și ți-ai schimbat concepțiile despre lume și viață.

Tinărul s-a uitat lung la mine, a înghițit în gol, apoi mi-a răspuns :

- Domnule Chioreanu, când am intrat în Mișcarea Legionară, am intrat fiindcă mi s-a părut că găsesc acolo un mediu, o oază după care sufletul meu jinduia încă de pe la vîrsta de 15-16 ani. După ce am intrat, mi s-a părut că acea oază trebuie să ne străduim să ne-o creem noi, că ea există în sufletul nostru ca o dorință, ca o nostalgie, ca o chemare, ca o aspirație spre desăvîrșire, atît a mea ca individ, cît și a societății în care trăim. Aceasta era starea mea sufletească atunci, cînd am acceptat să intru în Poliție în 1940. Dar a venit Rebeliunea. A constituit prima prăbușire. Din aceasta mai era o scăpare, dar a venit căderea patriei noastre și a noastră ca indivizi. Poate că, ar mai fi putut surveni și acum o ridicare a mea ca individ, dar a venit a treia prăbușire : arestarea, bătăile și torturile de la Securitate. N-am știut să mor nici la prima prăbușire, nici la a doua și nici la a treia. Și fiindcă am fost laș și n-am știut să mor, am învățat să trăiesc ! Am rezistat la toate torturile fizice de la Securitate și din închisori, dar plătind un mare preț : renunțînd la suflet ! Am devenit un cinic, un farseur, un ipocrit. M-am adaptat, adică, la viața de azi și mai ales, am renunțat să mă gîndesc la dreptul de a contribui la schimbarea altora. Idealul meu de acum ? Să am ce mîncă aici în închisoare, să-mi fac viața mai ușoară și, ca un scop mai îndepărtat, cîndva, poate, o grațiere. Am devenit deci un conformist și un colaborator al puterii. M-am adaptat la împrejurări. Asta v-o spun numai fiindcă știu de la Călin și de la alții, că dumneavoastră încă mai puneți preț pe atitudini pe care eu nu mai dau doi bani. Nu mai cred nici în Dumnezeu, care lasă pe mîna diavolului creaturile lui, ca să-și bată joc de ele cum vrea. Pentru mine nu există decît o viață, aceasta de pe pămînt. În consecință, pe asta vreau să mi-o fac mai ușoară, cît mai agreabilă cu putință.

- Domnule Gherman, că ți-ai pierdut iluziile cu privire la Mișcarea Legionară și nu te mai simți atașat de ea nu-i nici un păcat. A fost o mișcare politică, socială și spirituală care, poate la timpul cînd a luat naștere, să fi răspuns unei necesități. Acum însă nu mai corespunde în nici un caz. Istoria a trecut peste ea. Dar pierderea credinței în Dumnezeu mi se pare o pierdere extrem de mare, pentru care te plîng sincer. Nu mă gîndesc să te combat. Ar fi inutil. Dintr-o astfel de situație tot numai singur ai să găsești o ieșire ; după o adîncă confruntare cu dumneata însuși.

Aceștia au fost «miile» de acei comuniști arestați, «maltratați» și asasinați de legionari. Tereza Ocsko și Constantin David ! Afară de aceștia doi, celelalte «mii» nu au nume și sînt trecuți în categoria «și mulți alții».

3. În altă variantă au fost 5 (și nu 4) asasini : Ion Tănăsescu, Ioniță Oprea, Horia Gherman, Gheorghe Păzitoru și Bebe Toma (M.Fătu, I.Spălățelu, *Garda de Fier, organizație teroristă de tip fascist*, ediția a II-a, Ed. Politică, București. 1980. n. 338-340)

Scriu la repezeală și cu frică. Mă aștept în fiecare zi ca organele de Securitate să-mi calce din nou locuința și să-mi sechestreze lucrurile. De acum, sînt nevoit să le păstrez bine ascunse, ca să nu mi le găsească și să nu mi le ridice din nou, cum au făcut în celelalte rînduri. De aceea, cînd am credința că pot scrie fără primejdie prea mare, scot caietul din ascunzătoare și aștern amintirile pe hîrtie, așa cum vin, fără a mai putea avea grijă să le dau și o formă literară. De obicei un scriitor, chiar dacă e unul cu talent și experiență, scrie de mai multe ori un text, pînă cînd îi dă o formă definitivă. Eu nu am timp pentru așa ceva. Dacă nu ar fi simțul datoriei, care nu mă lasă în pace, m-aș lăsa bucuros de această îndeletnicire, care mă ține tot timpul într-o nemaipomenită tensiune nervoasă. Și nu numai pe mine, dar și pe soția mea, care de anul trecut s-a îmbolnăvit de plămîni și a fost nevoie de un tratament îndelungat pînă să se poată pune iar pe picioare. După fiecare percheziție, în afară că pierd materialul respectiv, urmează lungi și istovitoare interogatorii. Și nu mă interoghează numai pe mine, ci și pe dînsa. Iar interogatoriile sînt însoțite de fel de fel de insulte și amenințări, care, dacă pe mine, care sînt obișnuit cu ele mă impresionează mai puțin, pe ea o dau gata. I-am promis că nu mai scriu și un timp m-am ținut de cuvînt. Dar, văzîndu-mă că sufăr din cauza aceasta, într-o zi mi-a spus :

- Văd că ești mereu supărat și rău dispus. Eu nu zic să nu mai scrii dar, te rog, fă-o cu prudență ! Eu mă fac că nu văd, dar fă în așa fel ca să nu ajungi iar la închisoare, că atunci eu m-aș prăpădi în cel mai scurt timp. Aș prefera să mor, decît să știu că ai înfundat iar temnița !

- Draga mea, i-am spus, nu ai nici un motiv să fii supărată. Eu nu m-am gîndit și nu mă gîndesc deloc să complotez, sau măcar să pledez pentru schimbarea regimului din țara noastră¹ ! Dacă scriu, eu nu scriu decît amintiri și nu vorbesc decît fapte și evenimente pe care le-am trăit, sau care mi-au fost povestite de alții. Eu nu fac decît să descriu niște fapte din trecut, la care am fost martor sau actor și le prezint așa cum au avut loc, în circumstanțele de atunci. Este o datorie de onoare, de la care nu am dreptul să abandonez. Am datoria de a pune la punct unele fapte prezentate fals și cu vădită intenție de a murdări memoria unei generații care a făcut multe greșeli, dar înfinit mai puține decît cei care vor s-o asasineze

1. Vezi nota 1, capitolul II. Aceeași sugestie pentru toată partea introductivă a acestui capitol

moral, după ce au zdrobit-o fizic și politic. Sînt destul de realist, ca să-mi dau seama că vremurile trecute sînt moarte definitiv și Mișcarea Legionară nu va mai învia niciodată. Altele sînt vremurile de acum, altele împrejurările și altele sînt nevoile neamului nostru. Deci altele sînt și soluțiile la care generațiile de azi și de mîine vor trebui să apeleze. Apoi, în ce mă privește, sînt prea bătrîn, ca să mai am ambiții politice. Ba, chiar dacă aș fi mai tînăr, cu experiența pe care o am, nu aș mai face politică activă. Nu am pentru aceasta nici aptitudini, dar nici suficientă lipsă de scrupule. Mă simt însă dator să pun pe hîrtie experiența de viață și să prezint în mod real niște evenimente, pe care unii scriitori și istorici le prezintă în mod deliberat fals.

- Dar tu nu înțelegi că tocmai faptul că vrei să prezinți altfel niște evenimente, pe care oficialii le prezintă într-un anumit fel, constituie o abatere de la normă și un act de provocare, pe care-l vor putea sancționa ?

- Nu este o abatere de la normă. Cel puțin, nu din partea mea. Atîta timp cît nu fac nici o propagandă pentru schimbarea formei de guvernămînt, constituția și legile țării îmi garantează libertatea de conștiință și de opinie. Abaterea de la normă o săvîrșesc organele de securitate, care îmi intră în casă, cotrobăiesc peste tot și îmi sechestrează tot ce am scris, deși ceea ce am scris nu este decît o prezentare reală a unor fapte din trecut și nicidecum o propagandă anticomunistă directă. Este o evidentă ilegalitate și abuz de putere, chiar după legile lor. Eu sînt încredințat că nu va trece mult timp și tot o conducere comunistă va critica aceste abuzuri, așa cum Ceaușescu a criticat abuzurile și crimele lui Gheorghiu-Dej și așa cum partidele comuniste din Apus condamnă azi toate crimele lui Stalin și abuzurile regimurilor comuniste din Răsărit. Încet, încet, vor ajunge și comuniștii români la convingerea că nu este admisibil să falsifice istoria, sau să împedice pe alții s-o scrie, numai pentru faptul că anumite fapte îi prezintă într-o formă jenantă. Dacă le-au săvîrșit, ele nu pot fi nici negate, nici ascunse. Dimpotrivă, ele trebuie recunoscute și mărturisite, căci de la aceasta trebuie să pornească și îndreptarea sau, cum spun comuniștii, ridicarea pe o treaptă superioară de cultură și civilizație. Percheziția și sechestrarea scrierilor mele constituie o ilegalitate și un abuz de putere, cu atît mai mari, cu cît oficial au desființat cenzura și au făcut din asta un tărăboi de s-a dus vestea în toată lumea. Desigur, eu știu, și toată lumea știe, că practic n-au desființat-o. Dimpotrivă, au strîns mai tare cureaua în jurul libertății de conștiință și exprimare, dar acum, cînd regimul ține atît de mult să pară democratic, nu trebuie să încetăm a-i demonstra că una spune alta face. Iar adevărul trebuie spus și repetat mereu cu orice risc. Căci numai așa neamul nostru va ajunge să impună conducătorilor să-i respecte demnitatea și libertatea.

*

Spuneam, așadar, că la Sibiu și, de altfel, în toată Transilvania, n-au avut loc excese cu ocazia așa-zisei Rebeliuni și, îndată ce au trecut cele trei zile fierbinți, liniștea s-a înstăpînit peste tot și se părea că nu vor avea loc acțiuni de represiune împotriva legionarilor. Antonescu a promis că nu va lua măsuri decît împotriva acelor care au săvîrșit asasinat și jafuri.

Se pare că aceasta a fost o condiție pusă de nemți atunci când s-au hotărât să-i dea lui ajutor, silindu-i pe legionari să se retragă din instituțiile publice. Dar armata germană și comandamentele care ne-au promis protecție erau în permanentă mișcare și deplasare și nu mai puteau nici controla, nici garanta respectarea angajamentului. Au început procesele împotriva legionarilor. Mai întâi s-au legat de Ajutorul Legionar, încercând să-i acuze pe cei care lucraseră în aceste instituții de jafuri și furturi. Când au văzut că predau acte în regulă și registre cu persoanele care au făcut donațiuni, precum și acte justificative pentru cheltuieli, au renunțat la procese, dar au sechestrat toate bunurile și sumele și nimeni n-a mai aflat vreodată ce s-a ales de ele. Acuzele și defăimările prin presă n-au încetat însă niciodată și ele continuă și acum, de câte ori se ivește prilejul. Nu s-a găsit nici un păgubaș să se plângă că a fost jefuit, dar presa a țipat și atunci, țipă și acum și nimeni, ca și atunci, nu poate spune : Mințiți cu nerușinare ! Arătați-ne păgubașii !

Au început apoi procesele pentru ocuparea ilegală a instituțiilor publice. Am dat dispoziție tuturor foștilor șefi de județe să declare că ei și cei care au luat parte la acele acțiuni n-au făcut decît să execute dispozițiile date de mine și să ceară ascultarea mea în instanță.

După ce m-am întors din concentrare, la cîteva săptămîni, am fost chemat la anchetă. Aș fi putut să mă apăr foarte ușor, arătînd că m-am înțeles cu comandanții Corpurilor de armată de la Sibiu și Brașov, dar ar fi însemnat să-i supun răzbunării lui Antonescu. Am preferat să-mi iau răspunderea personală la toate acțiunile care au avut loc în zilele de 21-23 ianuarie 1941. Este adevărat că generalul Dragalina a dat după Rebeliune o dezmințire că ar fi fost de acord cu legionarii. Noi am fi putut ușor face dovada, dar nici prin gînd nu ne-a trecut.

La intervenția noului prefect și a consilierului Atanasiu de la Curtea de Apel din Sibiu, Procuratura Militară a primit ordin să-mi deschidă și mie un proces. Fără să le cer, patru din cei mai buni avocați penaliști din Sibiu, dr. Ion Frunză, dr. Alexandru Bărbat, dr. Gheorghe Stroia și dr. Ion Pulca, s-au oferit să mă apere.

Am pregătit cu foarte multă grijă procesul, care promitea să devină un triumf pentru mine. Printre alții, s-au oferit să depună ca martori fostul comandant din timpul concentrărilor, colonelul Strat, decorat cu Ordinul Mihai Viteazul din primul război mondial și cumnat cu Liviu Rebreanu, generalul Șerb, care a fost primul prefect numit de Antonescu, și adjunctul acestuia, maiorul Dorin. Președintele Tribunalului Militar, colonelul Băluță Dumitrescu era un om integru și curajos. Totul părea să se desfășoare normal și cu succes pentru mine. Mi s-a fixat termen de judecată ziua de 12 iunie 1941.

Cu patru zile înainte de judecată, seara pe la ora 10, mă pomenesc cu un telefon de la colonelul Băluță Dumitrescu.

- Domnule Chioreanu, poți să vii chiar acum la mine ?

- Desigur, domnule colonel, numai să-mi spuneți unde stați că nu știu ! Mi-a spus adresa și m-am dus numaidecît.

- Domnule Chioreanu, îi cunosc foarte bine dosarul și am vorbit și cu generalul Levente, precum și cu alții despre cazul dumatile. Prefectul actual și consilierul Atanasiu au făcut presiuni asupra mea să ajung

neapărat la o condamnare. Le-am răspuns că nu pot anticipa sentința, dar voi fi obiectiv cu orice risc. Acum o oră am primit ordin telegrafic să plec numaidecît la București. Nu știu de ce sînt chemat, dar mă tem că tocmai pentru procesul acesta al dumatile. Ar fi posibil să fiu schimbat, căci cei doi au făcut unele aluzii în acest sens. Eu plec chiar acum la București. Cînd mă întorc, îți dau un telefon, ca să-ți spun ce s-a întîmplat. Dumneata însă să te gîndești că s-ar putea să fiu schimbat și în locul meu să vină un președinte cu ordin direct de condamnare.

– Domnule colonel, i-am spus, vă sînt extrem de recunoscător pentru această punere în gardă și admir din tot sufletul tăria dumneavoastră de caracter. Nu-mi pot ascunde însă și teama că veți putea avea necazuri.

– Nu fi îngrijorat ! În cel mai rău caz ar putea să mă pensioneze, dacă nu mă mută în altă parte. Eu însă nu voi accepta să condamn din ordin și peste conștiința mea.

Peste două zile tot seara, mi-a telefonat din nou și m-a chemat la el.

– Domnule Chioreanu, de ce m-am temut n-am scăpat. Sînt mutat la Craiova cu data de mîine, iar în locul meu vine colonelul Gelep, cu ordin să te condamne. Îl cunosc și știu că este un carierist, a cărui conștiință trece prin buzele șefilor.

– Deci, în cazul meu, sentința este dată și apărarea nu va avea nici o eficacitate !

– Din păcate, așa va fi !

– Și ce mă sfătuiți să fac, domnule colonel ?

Băluță Dumitrescu s-a uitat lung la mine.

– Dacă ți-e dragă libertatea, pune-te la adăpost. Te așteaptă ani grei de suferință și toate umilințele legate de pușcărie.

– Domnule colonel, nu știu cum să vă mulțumesc, dar vă rog să fiți sigur că, de acum înainte, cît voi trăi, voi păstra pentru dumneavoastră cel mai profund respect ! Vă mulțumesc și vă rog să mă iertați, din cauza emoției nu știu ce să vă mai spun !

– Du-te cu Dumnezeu, prietene ! M-a îmbrățișat și am plecat. A fost ultima dată cînd l-am văzut. Nu știu ce s-a mai întîmplat cu el, dar îi păstrez și astăzi o adevărată venerație.

Întors acasă, toată noaptea m-am frămîntat ce să fac. Soția mea era bolnavă în spital după o naștere prematură, cu oarecare complicații (e vorba de prima mea soție, care mai tîrziu, cînd mă găseam în temnițele comuniste, a divorțat de mine). În fiecare zi mă duceam la dînsa la spital, dimineța înainte de a merge la Tribunal și după-amiaza. Cu o zi înainte, a venit sora mea Mărioara. Venea de la Măgîna, să asiste la proces. Deși era o fată tînă, avea o judecată foarte matură. Cînd i-am povestit care sînt perspectivele, m-a sfătuit să dispar, dacă nu am șanse să fiu achitat. În parte eram hotărît la această soluție, dar doream să am și consensul soției. Dimineța, ca de obicei, m-am dus la ea la spital.

– Draga mea, i-am spus, știi că mîine am procesul. Am cunoștință că voi fi condamnat în mod sigur. Aș putea să dispar din Sibiu și să mă pun la adăpost, dar atunci ar însemna să nu ne mai vedem timp îndelungat.

– Cum să dispari tocmai acum, cînd am mai mare nevoie de tine ? Ce mă fac singură în starea în care mă găsesc ?

– Gîndește-te bine. Fără consimțămîntul tău nu plec nicăieri. Mă voi

prezenta mâine la proces și voi fi condamnat la ani îndelungați de temniță. Poate vei putea veni să mă vezi, dar acasă tot nu voi fi.

- Și nu este nici o șansă de scăpare ?

- Nu ! În zilele acestea s-au făcut intervenții puternice ca să fiu condamnat și, în acest scop, a fost schimbat și președintele Tribunalului Militar.

- Atunci, decît să te știu în închisoare, mai bine du-te ! Voi vedea eu cum mă descurc. Dar ce faci cu procesele ?

- Am să le las unui coleg să le continue.

Ne-am luat rămas bun. Aveam s-o revăd peste cinci ani.

*

Inițial am socotit să merg la București. Îndată după Rebeliune, Horia Sima a trimis un curier după mine, să merg la București, să iau comanda legionarilor rămași nearestați, el urmînd să plece în Germania. Atunci am refuzat, spunînd că nu mă simt capabil pentru o asemenea sarcină. L-am trimis pe avocatul Iosif Costea, comandant legionar și fost prefect de Hunedoara, care tocmai se refugiasse de la Deva la Sibiu. Acum nu mai aveam ce pierde și socoteam să mă alătur și eu lui Costea. Dar, apoi, m-am gîndit că mai bine să merg în Germania, unde între timp plecaseră mai mulți legionari. Tot doream să mă lămuresc pe deplin asupra jocului germanilor, să văd care a fost rațiunea pentru care l-au sprijinit pe Antonescu împotriva noastră. Dar cum să fac ? Nu vroiam să apelez la șefii hitleriști ai sașilor, cu care, așa cum am povestit într-un capitol anterior, nu eram în relații dintre cele mai calde, iar în cele trei zile de așa zisă Rebeliune uitasem cu desăvîrșire de existența lor. De altfel, nici după aceea nu m-am mai văzut cu ei. Mă evitau.

Auzisem că o mulțime de tineri sași pleacă cu trenuri militare germane pentru a se angaja în întreprinderi germane. Aveam un prieten sas, coleg de birou, Oszwald Schönauer, de vîrsta mea și totdeauna vesel și binevoitor. Am hotărît să mă adresez lui. M-am dus la birou. Cînd i-am spus ce vreau de la el, mi-a zis că n-are nici un fel de legătură și nu poate face nimic.

- Măi Osi, i-am spus (acesta era diminutivul lui), pînă acum am fost un prieten sincer al sașilor, pentru hărnicia și spiritul lor gospodăresc. Dar acum, după ce prin intervenția lor am fost doborîți de la putere, după ce am constatat că sînt de un egoism feroce, lipsiți de orice omenie și după refuzul acesta al tău, m-am vindecat de slăbiciunea mea. Să dea Dumnezeu să scap și din această încercare și mă leg să fiu unul din cei mai aprigi dușmani ai sașilor ! Să le denunț egoismul, lipsa de omenie și lăcomia de a acapara totul pentru ei ! Rămîi cu bine ! Am dat să plec.

- Stai, mă Nistore, mi-a strigat. Ce naiba te aprinzi așa iute ! Stai să discutăm, să vedem ce se poate face. Cînd vrei să pleci ?

- Mîine am procesul. Deci, la noaptea, eventual mîine dimineață sau mîine pe zi, dacă stau undeva ascuns.

- Bine, măi, și acum vii să-mi ceri să te ajut, în doi timpi și trei mișcări ?

- Acum, căci abia acum am aflat și eu că Antonescu a dat ordin să fiu

condamnat neapărat.

- Uite ce e ! Du-te acasă și fă-ți toate pregătirile. Eu am să încerc tot ce omenește este posibil. Nu te asigur sută la sută, dar să fii încredințat că pentru tine am să fac tot ce e posibil. Vino deseară pe la ora opt la mine, dar nu la birou, ci acasă. Îți voi spune ce am putut rezolva. Bine ?

Abia am ajuns acasă și a venit la mine avocatul Fruma. El își luase sarcina să-mi organizeze apărarea la Tribunalul Militar. Era de o vîrstă cu mine, dar cu o cultură juridică și talent care mă depășeau. Tatăl lui fusese tot avocat și încă unul dintre cei mai buni, iar mama lui, după ce a rămas văduvă de tînră, s-a recăsătorit cu dr. Piso, fostul meu maestru.

- Dragă Nistore, mi-a spus Fruma, totul e pierdut. Organizasem un proces splendid, cu o apărare ireproșabilă, ne-am împărțit rolurile și mergeam sigur la achitare. A intervenit însă neprevăzutul. Aș zice mai degrabă fatalitatea. Președintele Tribunalului, Băluță Dumitrescu, a fost schimbat și în locul lui a venit colonelul Gelep. Acum viu de la Tribunal, unde am aflat că e ordin de sus să fii condamnat și vei fi condamnat, orice am face noi avocații.

Fruma nu știa că eu aflasem noutatea cu o seară înainte, chiar din gura colonelului Băluță Dumitrescu.

- În cazul acesta ce crezi că e de făcut ? l-am întrebat.

- Eu te sfătuiesc să fugi ! Sau, cel puțin, să te pui la adăpost, pînă vedem cum decurge procesul. Dacă în felul acesta înțeleg ei să judece, ai și tu dreptul să te pui la adăpost împotriva abuzului.

- Bine, Bubule ! (acesta era diminutivul lui) Îți mulțumesc pentru tot ce ai făcut și pentru tot ce faci pentru mine ! Mîine nu mă prezint la Tribunal. Dar asta o știi numai tu. Amînați dezbaterile cît poți, cu motivarea că sînt la spital, unde m-am dus să-mi văd soția bolnavă, înainte de a mă prezenta la proces.

- Dar știi că ești supravegheat ?

- Știu ! De cînd s-a fixat data procesului sînt urmărit pas cu pas.

- Atunci, știi ce ai de făcut. Hai să te îmbrățișez și să-ți urez mult noroc !

Aceasta se petrecea la 11 iunie 1941. Ne-am revăzut prin luna ianuarie 1946, după aproape cinci ani ! Seara, la ora opt, m-am prezentat la avocatul Schönauer.

- Măi, ai o baftă nemaipomenită ! Mîine, pe la ora 9-10, pleacă un tren militar german în Polonia. Te vei duce cu el pînă în Cehoslovacia și de acolo găsești ușor un tren spre Berlin. Dar să ai grijă cum faci cu bagajul. Să nu iei bagaj mare și, dacă poți, să-l trimiți înainte cu cineva, să nu stîrnești suspiciunile poliției. În gară, chiar în dreapta gării, este o gheretă cu santinelă germană. Cine duce bagajul se va adresa santinelei cu cuvintele : «Fur herr Feldwebel von Osi» - pentru domnul plutonier de la Osi - și-i lasă lui bagajul. Iar tu, cînd te duci, îi spui santinelei numai atît : «Ich komme von Osi», eu vin de la Osi. Ai înțeles ?

- Perfect !

- Ei, acum mai ești supărat pe sași ?

- Deocamdată tot mai sînt, afară de tine, care-mi ești prieten și-ți mulțumesc !

- Îți urez drum bun și mult noroc.

A fost ultima dată cînd l-am văzut pe acest prieten, căci, la întoarcerea mea în țară el era mutat de mult în Germania.

În curtea blocului în care locuiam, la parter, își avea atelierul un pantofar, Petru Mitrea, legionar vechi. Pe el l-am rugat să-mi ducă geamantanul la gară și să-l dea cu toată grija santinelei germane. Toate procesele pe care le aveam în curs le-am lăsat sorei mele, să le dea avocatului Nicolae Modran, care își avea biroul în același bloc în care locuiam eu. Dimineața, în ziua procesului, am ieșit ca de obicei și m-am îndreptat spre spital. Agentul care mă supraveghea s-a luat după mine. M-am făcut că nu-l văd. Cînd am intrat pe coridorul spitalului am întors capul. L-am văzut că s-a oprit, a aprins o țigară și s-a îndreptat alene spre colțul străzii care cădea perpendicular pe strada spitalului, chiar în fața porții de la intrare. Am înțeles că se va plimba pe această stradă, pentru a supraveghea ușa pe care intrasem. Acum era cu spatele spre mine. Am ieșit repede și am cotit la dreapta spre gară. În cîteva clipe am ieșit din cîmpul lui de vedere. Acum să aștepte mult și bine !

Totul a mers fără complicații. La gară, după ce am rostit formula magică, a venit un feldwebel și m-a dus la un tren care staționa pe o linie secundară. Era încărcat cu camioane și mașini de campanie. M-am urcat într-o astfel de mașină, unde mi-am găsit și bagajul și mi-a spus să nu deschid și să nu ies de-acolo pînă cînd îmi va spune el că o pot face. Peste o oră și jumătate am plecat din gara Sibiu și pentru mine începea un nou episod de viață care, dacă îl voi putea scrie, va forma subiectul unei cărți întregi. Ulterior, în Germania, am aflat că Tribunalul Militar Sibiu m-a condamnat la 12 ani temniță grea.

14

Atît am izbutit să scriu pînă la 25 mai 1979. Întrucît pe data de 3 iunie aveam bilete de tratament balnear în stațiunea Mangalia, am pus punct și, în zilele care au urmat, am fost ocupați cu vizitele medicale și analizele de rigoare. Am pus caietul la loc sigur.

În ziua de 1 iunie, ne-am întors cu ultimile recomandări de la Policlinică și, abia ajuns acasă, a venit elevul pe care îl meditam la limba engleză. Soția era la coafor. În ziua următoare trebuia să plecăm. Bagajele erau deja făcute. Eram la jumătatea lecției de engleză cînd a sunat prelung soneria. M-am dus să deschid. Erau trei ofițeri de la Securitatea județului Alba : maiorii Lungu și Moga și căpitanul Marian. Îi cunoșteam pe toți trei, că mai fuseseră la mine.

- Domnule Chioreanu, avem ordin să vă facem o percheziție, îmi spuse maiorul Lungu.

M-a cuprins o furie cumplită, pe care cu greu am izbutit să mi-o înăbuș. M-am uitat lung la el, căci îl cunoșteam de la Aiud, din penitenciar, unde era plutonier.

- Bine, domnilor, am zis, dumneavoastră nu aveți un pic de considerație pentru liniștea oamenilor ? Tocmai acum, când sîntem pe punctul de plecare la băi și avem atîtea de făcut, acum veniți pe capul nostru cu percheziția ? Doar mi-ați mai făcut, nu de mult, două, ce mai vreți ?

- Avem ordin, domnule Chioreanu.

- Să văd ordinul.

Mi-au arătat autorizația Procuraturii Militare din Cluj cu nr.198/B (din iunie 1979). Deci, nu era *ordin*, ci *autorizație*, cerută de ei. Celelalte percheziții mi-au fost făcute cu ordinul Procuraturii civile din Alba-Iulia. După toate probabilitățile, protestele mele scrise cu ocazia perchezițiilor anterioare au avut ca efect refuzul de a le mai da autorizație, fiind obligați să recurgă la Procuratura Militară din Cluj. Nu mă puteam opune și i-am poștit în casă. În prezența lor i-am spus copilului :

- Du-te, Căline, acasă, că a venit Securitatea să-mi facă percheziție. Oamenii ăștia de omenie nu țin cont că tu vrei să înveți englezește.

- De ce vorbiți așa, domnule Chioreanu ? mi-a spus maiorul Lungu.

- Păi nu este așa ? Eu trebuie să motivez copilului de ce trebuie să întrerup lecția la jumătatea ei și nu mi-e rușine să-i spun adevărul. Dumneavoastră vă este rușine de ce faceți ?

După plecarea copilului, Lungu mi-a spus :

- Domnule Chioreanu, ca să nu vă răpim mult timp, vă rugăm să ne dați tot ce ați scris.

- Afară de romanul pe care l-ați văzut și de ceea ce mi-ați luat la perchezițiile trecute, tot ce am este pe masă. Altceva nu mai am nimic să vă dau.

Mi-au răscolit toată biblioteca, mi-au răsturnat covoarele, au pipăit saltelele și fețele de pernă. În cele din urmă au ajuns și la geamantanele împachetate pentru plecare.

- Ei, a spus maiorul Lungu, să vedem acum ce duceți la mare și poate ne spuneți și cui vreți să le dați ?

Vorbeau cu atîta siguranță, ca și cînd ar fi avut deja în mînă corpurile delict. Le scliffeau ochii la toți. Mi-au desfăcut geamantanele și au scuturat fiecare haină bucată cu bucată, după ce le-au pipăit atent. Au examinat bine și geamantanele, dacă nu cumva au fund dublu. Au rămas foarte dezamăgiți cînd au văzut că nu găsesc nimic. Doar pe masa de scris au găsit, chiar la începutul percheziției, mai multe fișe și note din cărțile citite pînă acum și de care m-am servit în cele expuse.

- Domnule Chioreanu, unde vă sînt caietele și textele pe care le-ați scris ?

- Nu am nimic, în afară de ce ați găsit pe masă.

- Nu se poate ! Din notele acestea reiese că dumneavoastră ați lucrat. Vă rugăm să ni le dați, că tot vi le găsim. Noi nu plecăm de-aici fără ele, chiar dacă va trebui să stăm o săptămînă !

- Abuzul a început cînd ați intrat în locuința mea. Acum puteți să stați

o lună, nu numai o săptămână. Abuzul va fi cu atât mai mare. Dar, pentru dumeavoastră, ce contează ! O oră, o săptămână, un an, dați-i înainte ! Eu nu am ce să vă dau !

- Dar ce este cu notele acestea de pe masă ?

- Sînt note pe care le string de mult, pentru o carte pe care doresc s-o scriu, dar de care nu m-am apucat încă. Mai am nevoie de documente. Deci, ați venit prea devreme.

- Nu se poate ! Ați scris. Unde sînt caietele ?

- Dacă nu mă credeți, căutați !

Au început să caute din nou, să răstoarne tot prin casă, dar pînă la urmă au fost nevoiți să se mulțumească cu fișele de pe masă.

Le-au ridicat bineînțeles, trecîndu-le în procesul verbal de percheziție. Tocmai pe cînd terminau procesul-verbal, a sosit și soția mea de la coafor ; cînd i-a văzut s-a făcut palidă ca ceara. Abia a izbutit să îngîne :

- Ce s-a întîmplat ?

- Fii liniștită, i-am răspuns, înainte de a pleca la băi, domnii securiști au ținut să luăm cu noi o plăcută amintire de ultimă oră. Ne-au mai făcut o percheziție.

După plecarea lor, soția mea nu îndrăznea să mai scoată o vorbă. S-a așezat pe un scaun și și-a lăsat capul pe masă. Într-un tîrziu l-a ridicat, s-a uitat lung la mine și mi-a făcut cu capul un semn de întrebare.

- Le-au găsit ?

- Nu - i-am răspuns, tot cu un semn negativ din cap. Eram convinși că tot ce vorbim în casă se aude la Securitate, de aceea, de la cealaltă percheziție, am convenit ca secretele să nu ni le spunem în casă, ci la plimbare. Pentru secrete am adoptat în casă un alfabet mut.

S-a ridicat de pe scaun și s-a dus la locul unde se găseau caietele. Cînd le-a văzut, i-au dat lacrimile, a venit și m-a îmbrățișat. «Oh, Doamne, Doamne !» I-am făcut semn cu degetul ridicat, pe care l-am dus la gură.

A doua zi dimineață am fost chemat la telefon de maiorul Moga.

- Vă rog să veniți acum pînă la noi. M-am dus și am dat o declarație, în care arătăm că, după notele pe care le-au găsit la percheziție și după altele pe care intenționez să le string, doream să scriu o carte, în care să dezminț ceea ce este scris fals despre mine în anumite cărți, cu privire la fapte în care, direct sau indirect, sînt și eu amestecat, dorind să arăt care este adevărul adevărat.

Au fost «generoși» cu mine. Nu m-au ținut mult, așa că am putut pleca cu acceleratul de 12,30 la care aveam bilete. Pe drum, în gară și în tren, i-am povestit soției cum a decurs percheziția.

- Dar de ce ne-au făcut tocmai acum, în ajunul plecării la băi, m-a întrebat dînsa ?

- E simplu, i-am răspuns. Cineva i-a informat sau, prin pereții noștri care au urechi, au aflat că mergem la mare și erau siguri că ducem cu noi ce am scris, ca să le plaseze unui străin, să le treacă în Apus. Așa se explică de ce au căutat atât de amănunțit bagajele și au fost așa de dezamăgiți cînd n-au găsit nimic.

- Dar de unde știau că plecăm la băi ?

- Fie de la vreunul din doctorii ori asistenții care ne-au făcut fișele medicale, fie de la microfoanele cu care ne ascultă discuțiile din casă. Îți

aduci aminte că, acum doi ani, cînd am fost iarăși la băi, asistenta care ne-a făcut fișele a făcut imprudența să-mi spună că s-a interesat Securitatea cînd plecăm, iar eu, ca un prost, în loc să tac, am protestat ! Biata femeie a dispărut de acolo și nici pînă azi n-am mai văzut-o. O asemenea prostie n-o mai repet !

- Mai bine ar fi să nu mai scrii, dragă. Este prea riscant. Nu vezi cum ne calcă în casă ? Am ajuns să mă simt străină între pereții căminului nostru, din care a dispărut căldura și dulceața intimității. Pînă la urmă tot te arestează și, cu sănătatea precară pe care o ai, nu vei putea rezista la detenție.

- Dar eu nu fac nimic ilegal, draga mea. Eu nu scriu nimic împotriva regimului. Nu fac decît să restabilesc unele adevăruri istorice și să-mi apăr onoarea mea personală. Legile acestei țări îmi dau dreptul, iar cel care le calcă nu sînt eu, ci ei ! Eu nu pot să nu le spun că mint cînd mă acuză de crime pe care nu le-am săvîrșit. Apoi consider că este o datorie de onoare să scriu ce mi s-a întîmplat în pușcăriile comuniste și nu numai mie, ci și altora. Eu nu sînt împotriva socialismului, adică împotriva unei dreptăți sociale. Dimpotrivă ! Pentru asta am luptat toată viața și mi-am risipit sănătatea și tinerețea prin pușcării, iar pe acest drum am făcut mai puțin rău decît comuniștii. Acum, dacă Ceaușescu vrea într-adevăr să creeze în țara noastră un «comunism de omenie», apoi trebuie să vadă în primul rînd greșelile și crimele pe care le-au făcut tovarășii lui și el însuși și, de la această constatare, pe care trebuia s-o recunoască public, să pornească la crearea «comunismului de omenie», pe care îl anunță cu toate ocaziile. De la această constatare și de la ideea că toți oamenii sînt oameni, nu numai cei cu carnet de partid !

- Cum îți închipui că ar putea face un asemenea lucru ? Într-o săptămînă ar zbura de la conducerea țării și a partidului ! Pățania lui Dubcek i-a învățat minte pe toți.

- Știu că n-are să poată face - și nu numai de frica rușilor, dar și dintr-o mîndrie și solidaritate cu partidul său. Dar, tocmai de aceea, eu și alții care cunosc lucrurile, avem datoria să le facem cunoscute așa cum au fost, pentru ca istoricul de mai tîrziu să le poată cîntări pe toate, ca să scrie apoi o istorie obiectivă.

- Doamne, așa vorbești, de parcă n-ai fi din țara aceasta și n-ai fi pățit cîte ai pățit. Mai bine să te astîmperi, omule, și să te închini realității. Că nu intri numai tu, dar mă tragi după tine și pe mine în nenorocire; chiar dacă nu intru în închisoare, crezi că aş putea trăi liniștită știindu-te pe tine în suferință ? Aș muri înaintea ta de durere ! Ai să vezi cum o să ne urmărească la mare, să vadă dacă și cu cine ne întîlnim !

- Păi asta au făcut-o totdeauna, nu numai acum. Au să mai sufere un eșec.

În adevăr, cît am stat în București și la mare i-am simțit pe urmele noastre. În București, a doua zi după ce i-am făcut o vizită vărului meu Emil Popa, pensionar, un colonel de miliție s-a prezentat la el, pentru a-i controla cartea de imobil. Abia s-a uitat la carte, în schimb l-a întrebat de unde e, ce rude are și nu s-a lăsat pînă n-a ajuns la mine, după care l-a rugat să-i spună tot ce știe despre mine. Vărul acesta fusese comunist din ilegalitate și, după 1944, ajunsese șeful comuniștilor dintr-o mare fabrică.

Cum era însă un om cinstit, n-a putut să tacă și, cînd a văzut că se fac incorectitudini, a țipat și le-a denunțat. Atunci i-au făcut un proces și l-au condamnat la 7 ani închisoare, pînă la cînd ar fi «colaborat» cu americanii. După moartea lui Gheorghiu-Dej l-au reabilitat și l-au chemat în partid ! El însă a refuzat să reprimească carnetul. S-a săturat !

La mare, o soră medicală care avea o fetiță tare drăguță, cu care îmi placea să mă joc și i-am cumpărat niște jucării, îmi spuse într-o zi :

- Vreau să vă spun ceva, dar să nu se audă, că mă nenorociți ! Securitatea m-a întrebat ce vorbesc cu dumneavoastră și dacă n-am observat că vă întîlniți cu străini. De la mine s-au dus la doctoriță și sînt convinsă că și pe ea au întrebat-o.

- Fii liniștită, doamnă, i-am spus, noi știm că sîntem supravegheați, iar înainte de a pleca de acasă, ne-au făcut percheziție. Eu mă feresc să calc legile, îi las să le calce ei !

Doctorița nu mi-a spus nimic, dar am remarcat că se purta cu mai multă deferență, dar și cu mai multă distanță decît înainte.

După ce ne-am întors de la băi, pe data de 10 iulie 1979, am fost chemați iar la Securitate, atît eu cît și soția. Pe lingă maiorii Lungu și Moga, cei care mi-au efectuat ultima percheziție, mai era de față și un colonel, brunet bine și mic de statură, cu umerii obrazului ieșiți, care cu vreo zece ani în urmă era șeful Securității din Alba-Iulia și, în această calitate, încercase să mă determine să-i dau informații. La refuzul meu mi-a răspuns cu dispreț : «M-aș fi mirat să fii dumneata așa de bun patriot», la care îi replicasem : «Într-adevăr, la atîta perfecțiune morală mi-e greu să mă ridic, domnule căpitan !». Îmi pare rău că nu-i mai rețin numele.

Ne-au băgat în camere separate, cum se face de obicei. Apoi, m-au luat la o serie de întrebări, cu replici pe care nu am timp să le reproduc în întregime, căci scriu cu grabă și cu teamă. Dacă voi mai avea timp, voi reveni. Acum redau pe scurt convorbirea cu ei. M-au întrebat de ce scriu contra lor și nu mă astîmpăr ? Am răspuns că împotriva mea și a organizației din care am făcut parte s-au scris o mulțime de minciuni, care îmi ating onoarea și nu vreau ca acestea să rămînă în picioare. Vreau să se știe adevărul ! Astăzi nu mai cred în Mișcarea Legionară și m-aș ridica împotriva ei dacă i s-ar pretinde să activeze, dar în trecut ea a răspuns unei necesități istorice și nu trebuie denigrată și, mai ales, acuzată de fapte pe care nu le-a făcut.

- Cum ?... Dar nu ați fost coloana V-a germană în România ? a zis colonelul.

- Nu ! În nici un proces, din cîte s-au făcut legionarilor, atît în timpul dictaturii lui Carol II, cît și sub dictatura comunistă, nu s-a putut face vreo dovadă că vreun legionar a luat bani de la nemți, pentru a le face vreun serviciu. Acuza s-au adus cu duiumul, dar niciodată nu s-a prezentat o dovadă concretă și precisă. Este adevărat, noi am preconizat o apropiere de Germania dar, nefiind la guvernare, nu am realizat-o. Așa numitul Pact al Petrolului, prin care economia românească a fost subjugată intereselor germane, a fost încheiat de Regele Carol II și Armand Călinescu. Dar, în timp ce pe Călinescu îl lăudați, ne acuzați pe noi, cum că am fi făcut

înțelegerea. Aducerea trupelor germane în România a tratat-o tot Regele Carol II, cu primul ministru Gigurtu, dar ne-o puneți tot nouă în sarcină. Noi am preconizat o apropiere de Germania, dar într-o vreme când aceasta ar fi fost utilă și ne-ar fi garantat hotarele țării. Dacă această apropiere s-ar fi realizat în 1937, sau chiar și în 1938, nu pierdeam nici Basarabia cu Bucovina de nord, nici Transilvania de nord. Când, în sfârșit, n-au mai avut încotro, Carol și Călinescu au ajuns la concluzia pe care Codreanu o preconizase cu trei ani înainte. Numai că acum au fost obligați să încheie înțelegerea, dar Germania nu ne-a mai garantat hotarele, căci a prins mișcarea că nu eram sinceri cu ei. Ş-apoi, ne-ați acuzat pe noi de pierderea Transilvaniei, deși nu am avut absolut nici un amestec în această nenorocire națională dar, înainte de Transilvania, am pierdut Basarabia și Bucovina de nord, în baza înțelegerii Hitler – Stalin din 1939. Atunci, în iunie 1940, când rușii ne-au luat Basarabia și Bucovina de nord, comuniștii români n-au protestat de loc. Acestea nu erau oare și ele provincii românești ?

– Lasă, nu discutăm despre asta, a intervenit colonelul.

– Știu ! Nu vă convine. Atunci n-ați zis nimic, dimpotrivă, comuniștii români s-au bucurat. Dar, când s-a luat Ardealul de nord, comuniștii români au protestat – adevărat, destul de anemic – dar numai la ordinul rușilor, care se temeau de germani, cu toate că făcuseră pactul Hitler – Stalin, pentru împărțirea Europei de răsărit. Ne-ați acuzat pe noi pentru pierderea Ardealului de nord, deși din cauza aceasta Carol II și-a pierdut tronul și a fost alungat de legionari. Dacă alungarea ați fi făcut-o voi comuniștii, ați fi considerat-o drept o nepieritoare glorie. Ne-ați acuzat că ne-am vîndut nemților, deși știați precis că este o minciună, dar de faptul că, timp de 20 ani, P.C.R. a avut numai conducători străini, care nici măcar nu știau românește și executau ordinele venite direct de la Moscova, vă faceți că nu știți. Ne-ați acuzat de crime nemaipomenite, când de fapt, afară de Iorga și Madgearu, noi n-am ucis decît criminali, vinovați direct de asasinarea a sute de legionari, în temnițe, în lagăre și chiar pe străzi, fără sentințe, dar nu pomeniți nimic de crimele acestora. Vă emoționați de crimele legionarilor, care au ucis la mînie, din răzbunare, dar vă faceți că nu știți de crimele efectuate de comuniști împotriva țăranilor care refuzau să intre în colective, nici de zecile de mii de omoruri din închisori și lagăre, pe care care le-a făcut Partidul Comunist în cele mai cumplite torturi. Condamn și eu asasinatele legionare. Nu le-am aprobat și nu le aprob, dar aș fi nedrept dacă nu aș face o distincție între asasinatele legionare și cele comuniste. Legionarii au ucis asasini, vinovați de asasinarea camarazilor lor și i-au ucis la mînie, dintr-odată, fără să-i chinuiască, dar comuniștii au ucis oameni nevinovați, care nu le-au făcut nici un rău, și i-au ucis în torturi abominabile. Lucrurile trebuie cunoscute așa cum s-au întîmplat. Dacă e vorba să dăm pe față crimele și greșelile, atunci să le dăm pe toate și absolut corect. Să știți că eu mă mențin exact în cadrul legilor noastre și nu trec peste ele, iar dacă mă persecutați și mă hărțuiți mereu, nu faceți decît să călcați în picioare propriile voastre legi. Și după ele veți fi judecați și dumneavoastră ! Nu de către mine, că eu sînt bătrîn și nu mai trăiesc decît de azi pe mîine. Dar nu mă mai sperii de dumneavoastră, puteți să-mi faceți ce vreți. Sînt convins că, mai devreme sau mai tîrziu, veți fi judecați

chiar de ai voștri, căci se va ivi o generație care va vedea prăpastia morală în care ați aruncat țara și vă va trage la răspundere pentru toate abuzurile și pentru toate crimele pe care le faceți.

– Domnule Chioreanu, mi-a spus la urmă colonelul, uite, eu îți vorbesc cinstit și te sfătuiesc : lasă-te de asemenea treburile. Nu mai scrie despre partid, nu mai scrie de închisori și de conducătorul nostru ! Dacă vrei să-ți meargă bine ! Scrie literatură, romane, lucruri de altă natură. N-avem nimic împotrivă dacă nu scrii despre noi. Dar, dacă continui cu scrisori politice, care într-un mod oarecare umbresc munca și realizările noastre, vei sfârși foarte rău, să știi ! Pe noi nu ne interesează cum interpretezi dumneata legile. Găsim noi texte în care să te încadrăm pentru a te reduce la tăcere. Să nu-ți închipui că ne lăsăm intimidati de dumneata ! Te lichidăm ca pe o măsea stricată. Nu-ți amări singur anii pe care îi mai ai de trăit ! Nu mai scrie și nu mai vorbești despre noi ! Dacă vrei ca să sfârșești bine !

Mi-au dat drumul și, după mine, au luat-o în furci pe soția mea. S-a întors acasă la o oră după mine, tocmai când îmi făceam planul să plec după dînsa. Mi-a povestit plîngînd cum au acuzat-o că ea mă sfătuiește să scriu, iar cînd le-a spus că ea nu se amestecă în scrisul meu, au trecut la insulte grosolane și amenințări. Nu le pot reda acum, că timpul nu-mi îngăduie. Am scris în fugă aceste rînduri și mă văd nevoit să încetez. Și, Doamne, aș avea atîtea de povestit ! Asasinatele din închisori, tratamentul inuman al deținuților, torturile, reeducările, cite-s, Doamne ! Putea-voi oare vreodată să le încredințez hîrtiei ? Deocamdată trebuie să încetez !

*

Doi ani n-am mai scris nimic. Acum, în 1981, încerc din nou. Nu am timp să recitesc ce am scris și din această cauză s-ar putea întîmpla să mă repet. Dacă voi avea vreodată timp să le sistematizez, voi face-o. Altfel, cel care va avea posibilitatea și crede că experiența de viață cuprinsă în aceasă carte merită să vadă lumina tiparului, n-are decît să scoată faptele care se repetă. Eu mă trudesc să pun acum pe hîrtie în toată graba și cu permanentă teamă de a nu fi surprins asupra faptului, dureroasa mea experiență de o viață. Și o fac cu convingerea sinceră că nu este numai experiența mea, ci a unei întregi generații, și trebuie cunoscută așa cum a fost, pentru ca istoria să intre în drepturile ei, pentru a putea deveni apoi, cu adevărat – *Magistra Vitae* !

Cînd s-au scris atîtea cărți, care nu exală decît minciună și otravă, cînd se încearcă pe toate căile escamotarea adevărului, cînd sub masca umanismului socialist se încearcă a se ascunde crimele cele mai abominabile, socotesc ca o mare datorie de onoare de a spune ce știu, ce am făcut eu, ce am pățit, ce am văzut și ce mi s-a relatat. Dacă este adevărat că istoria este cea mai bună școală a vieții, ea nu poate avea acest rol decît atunci cînd spune tot adevărul despre evenimentele de care se ocupă și nu caută să camufleze nimic. Numai din prezentarea completă și reală a faptelor și evenimentelor trecutului, pot generațiile prezente și viitoare să tragă învățătură pentru orientarea lor. Și a spune întregul adevăr despre faptele care ne ating istoria, constituie o mare datorie față

de patrie, față de toți fiii ei, trecuți, prezenți și viitori.

România este patria mea și ei îi datorez tot ce este bun și frumos în mine. Ei i-am închinat anii cei mai rodnici și cei mai frumoși din viață. Pentru ea am suferit bătaie, foame, frig și umilință, pentru ea am renunțat la toate bucuriile personale, numai pentru a o putea sluji cu toate puterile mele fizice și morale. Din toate sentimentele pe care le cunoaște inima unui om, nici unul nu mi-a fost străin. Pot spune și eu ca bătrînul Terențiu : „*Homo sum : homini nihil a me alienum puto*”. Vreau să spun că am fost un om normal, care s-a bucurat de toate însușirile și de toate sentimentele unui om normal. Dar, pe toate le-am subordonat dragostei de Patrie. Pe toate ți le-am supus ție, România mea mult dragă !

Au fost momente, și nu unul, în viața mea de pușcărie, cînd foamea, frigul, durerile fizice, mizeria morală și umilințele fără de sfîrșit mă împingeau la sinucidere, ca pe atîția alții, care n-au mai putut suporta. Dar atunci îmi veneau în minte cuvintele lui Jack London dintr-o carte care mi-a plăcut mult, *Martin Eden* : „viața” – spunea eroul lui Jack London – „merită, trebuie trăită. Ca să poți vedea curățenia morală ridicîndu-se din cloaca nedreptăților, ca să te poți înălța și să zărești frumusețea îndepătată și cețoasă cu ochii de pe care se scurg picăturile grele de noroi, ca să vezi cum din bicisnicie, din slăbiciune și din viciu și din cele mai înfricoșătoare străfunduri de animalitate, se înalță puterea și adevărul și cele mai alese însușiri ale spiritului”. Îndemnuri ca acestea, dar mai ales credința în Dumnezeu și în puterea adevărului și dreptății, m-au ajutat să rezist tuturor încercărilor. Și acum, dacă am trecut prin toate cîte am trecut și am ajuns un om liber (cît sînt de liber se vede din faptul că scriu pe ascuns și grija mea cea mai mare este să ascund cît mai bine caietul, pentru cazul că urmează o nouă percheziție, care plutește în aer), consider că am o mare datorie : să scriu și să spun ce s-a întîmplat. Dacă nu pe toate, măcar o parte. Spun măcar o parte pentru că scriu în fugă și la repezeală; nu mi le pot aminti pe toate și timp nu am să stau să mi le amintesc și, mai ales, să le înșirui într-o formă mai aleasă, unele fapte îmi scapă în fuga condeiului, iar fișele și notele pe care mi le-am făcut mi-au fost ridicate de Securitate. Totuși, trebuie să scriu ! Un proverb indian spune că acela care cunoaște adevărul și tace este un martor mincinos. Și după atîtea cîte s-au întîmplat, mie și altora, nu vreau să fiu martor mincinos. Să intrăm deci în materie.

Pentru mulți oameni îndrăgostiți de istorie, este foarte interesant de știut ce-a fost și cum de s-a ajuns la pactul Petrașcu-Teohari Georgescu¹, pentru care primul a fost criticat, că ar fi împins Mișcarea Legionară în brațele comuniștilor, iar al doilea pentru că a încetat acțiunea de exterminare a legionarilor, tocmai în momentul cel mai oportun pentru aceasta.

Înainte de a intra pe firul propriu-zis al povestirii, aș vrea să fac o precizare de mare importanță pentru mine : Mișcarea Legionară, cu toate

1. Teohari Georgescu, pe numele adevărat Burăh Tescovici, a absolvit 4 clase primare. Membru al C.C. al P.C.R. din 1939. Subsecretar de stat în guvernul Rădescu. Ministru de interne începînd din 6 martie 1945. Responsabil al dezlănțuirii terorii împotriva „foștilor”. Înlăturat în 1952, ajunge directorul Tipografiei Constanta.

virtuțile și cu toate defectele ei, nu mai există astăzi. Ea s-a născut din sinul națiunii române ca o necesitate de luptă politică în momentul istoric respectiv. Acel moment istoric a trecut ; au trecut și oamenii, au trecut și circumstanțele care i-au ridicat la suprafață din sinul națiunii. Astăzi alte sînt împrejurările politice, altele trebuie să fie și mijloacele și stegarii care trebuie să ducă națiunea spre împlinirea idealurilor ei. Atît Legiunea, cît și celelalte partide politice vechi, au fost decimate mai degrabă de istorie, decît de comuniști. Comuniștii au decimat oamenii, în mod inuman, barbar, bestial, dar ideile politice pe care le-au preconizat vechile partide politice, exceptînd libertatea de conștiință, libertatea individuală de asociere și pluritatea partidelor, nu mai corespund. La nivelul tehnicii moderne, al culturii, al idealurilor de libertate și dreptate pentru toți oamenii, altele sînt mijloacele de realizare, decît cele preconizate de vechile partide politice, înaintea celui de-al doilea război mondial. Cu această precizare, să intru în șirul povestirii.

Profesorul Nicolae Petrașcu era locțiitorul lui Horia Sima la conducerea Mișcării Legionare, iar eu eram înlocuitorul lui, avînd ca sarcină specială conducerea echipelor de luptă și, în paralel, legăturile cu cei care trăiau în clandestinitate. Avocatul Vică Negulescu era consilierul lui Petrașcu și cel care făcea legăturile cu diferitele fracțiuni ale Mișcării și cu oamenii politici din alte partide. Este cunoscut că, în 1930, înainte de a fi arestat, Corneliu Codreanu a dat o circulară, în care îndemna pe legionari ca, în cazul că el va fi asasinat, să asculte sfaturile lui Iuliu Maniu, omul politic cel mai înțelept și cu dragoste de țară din acel timp. Întemeiați pe acest îndemn, după 1945, mulți legionari s-au înscris în P.N.Ț., fapt care le-a dat comuniștilor motive să atace partidul și mai ales pe șeful lui, deși au fost destul de mulți și aceia care s-au înscris în partidul comunist, cu deosebire muncitori.

Într-o convorbire secretă pe care Petrașcu a avut-o cu Maniu, s-a căzut de acord ca legionarii să nu intre în masă în P.N.Ț., ci să se dilueze pe cît posibil, pînă cînd împrejurările le vor permite să iasă la suprafață. Pînă atunci, să ajute din umbră P.N.Ț.-ul să cucerească puterea politică. Vică Negulescu, cum am mai spus, avea sarcina să țină legăturile cu diferitele partide politice și cu unele fracțiuni legionare. În această activitate, a fost descoperit și arestat de agenții generalului Nicolski². Cum în acest timp (era pe la sfîrșitul anului 1945) comuniștii erau puțini și slabi, aveau mare nevoie de liniște în țară, pentru a le dovedi celor din apus că sînt mulți și se bucură de popularitate. Doreau deci să ajungă la o înțelegere provizorie cu legionarii, care erau elementele cele mai experimentate și mai active în lupta clandestină. Nicolski i-a făcut în acest scop propuneri lui Vică, spunîndu-i că, dacă legionarii ar ieși din clandestinitate și ar înceta orice activitate politică ei, comuniștii, nu i-ar mai urmări și ar înceta orice

2. Cetățeanul sovietic Alexandru Nicolski a făcut „studii” la N.K.V.D.-ul moscovit ; în România i s-a dat gradul de general de securitate și funcția de Director General al Serviciului de Anchete din cadrul Ministerului de Interne. Se pare că el a avut ideea ca „Metoda educativă Makarenko” să fie aplicată deținuților români, idee ce a dat naștere „fenomenului Pitești”. Este considerat „eminența cenușie” a represiei din perioada 1948-1962. Mort (?) în 1992.

acțiune dușmănoasă împotriva lor. Vică i-a răspuns că ideea ar fi realizabilă, dar singurul care are autoritatea să dea o astfel de dispoziție este N. Petrașcu. Dacă l-ar pune în libertate, el l-ar sfătui pe Petrașcu în acest sens. L-au pus în libertate pe Negulescu și acesta s-a dus direct la locuința clandestină a lui Nicolae Petrașcu, pe care o cunoștea. N-a trecut o oră și agenții lui Nicolski i-au arestat pe amândoi.

A doua zi eu, rămas în fruntea legionarilor, am dat un comunicat în care făceam cunoscută arestarea lui Petrașcu și Negulescu spunând că lupta continuă și dacă cei doi vor fi asasinați, va urma o răzbunare înfricoșătoare. Știam că acest comunicat va ajunge la urechile lui Teohari Georgescu.

Petrașcu și Negulescu au fost duși în fața lui Teohari Georgescu, ministrul comunist de interne, cu care au stat îndelung de vorbă. Acesta le-a cerut să dea un comunicat către legionari, în care să se arate că Mișcarea Legionară a pierdut definitiv lupta și că în împrejurările actuale singurul partid capabil să salveze țara este P.C.R. Deci, toți trebuie să iasă din clandestinitate, să predea armele pe care le au și să se pună la dispoziția acestui partid, care îi va încadra în cîmpul muncii. I-a amenințat că, dacă legionarii nu ies din clandestinitate, vor fi împușcați și după ei vor urma alții. Petrașcu a răspuns că este de acord în principiu, numai că un astfel de comunicat n-ar avea nici un efect, dacă nu mă au și pe mine de partea lor, că numai eu aveam legătura cu formațiile clandestine și acestea numai de mine ascultau. Atunci l-au pus din nou în libertate pe Vică Negulescu, să mă căute pe mine. De astădată, Vică a fost mai circumspect și a ajuns la mine, fără a putea fi urmărit de agenții lui Nicolski. Mi-a adus ciorna comunicatului cerut de Teohari Georgescu. Mi s-a părut prea compromițătoare și am făcut o scrisoare către N. Petrașcu, în care îi spuneam că sînt gata să dau dispoziție tuturor legionarilor să iasă din clandestinitate, dacă Ministerul de Interne dă un comunicat prin presă, prin care pune în vedere organelor de poliție și de siguranță să dea acte de legitimație tuturor persoanelor care trăiesc în clandestinitate și se prezintă de bună voie, predînd și armele pe care le au asupra lor, încadrîndu-i totodată în cîmpul muncii conform pregătirii lor. Mai puneam o condiție : să nu fie interogați unde și cum au stat pînă la prezentare. Încheiam scrisoarea, spunîndu-i lui Petrașcu că, dacă aceste condiții nu vor fi acceptate și ei vor fi executați, îi vom răzbuna și vom merge înainte.

Soluția propusă de mine a fost acceptată. Petrașcu și Negulescu au fost puși în libertate. Ministrul de Interne a dat comunicatul și Petrașcu a dat circulara către toți legionarii aflați în clandestinitate, să se prezinte la autorități. Eram toți sătui de mizerie și hărțuială, așa că în zece zile s-au prezentat aproape toți autorităților, au predat armele și au primit acte. Printre cei din urmă m-am prezentat și eu – și încă la generalul Nicolski, care și-a exprimat dorința să mă cunoască. M-am dus cu Vică Negulescu. Ne-am urcat cu liftul la un mai știu care etaj și, într-un birou cu ușă capitonată, am găsit un domn, mic de statură, brunet, cu fața smeadă, palidă și, după cît îmi amintesc, cu defect la un ochi (albeață sau privire încrucișată). Fața-i zîmbăreață și aparent binevoitoare, trăda violenție, care-i țîșnea parcă prin toți porii. Cînd m-a prezentat Vică, s-a sculat în picioare și mi-a întins zîmbind amîndouă mîinile.

- A, iată-l, în sfârșit, și pe Moșul ! (În lagărul de la Buchenwald fiind într-un timp bolnav de reumatism, mă mișcam foarte greu ; din această cauză unii mi-au spus Moșul - și „moș” am rămas și după ce am ieșit din lagăr). Domnule Chioreanu, după pseudonim mă așteptam să văd un om mai în vîrstă, dar văd că sînteți foarte tînăr.

Avea un accent rusesc foarte pronunțat.

- Nu sînt chiar așa de tînăr, domnule general, i-am răspuns, am aproape 40 de ani.

- Mulți înainte, dar să știți că nu arătați. Mă bucur să vă cunosc și sper că, așa cum ne-am înțeles cu domnul Petrașcu și cu domnul Negulescu, nu ne veți face nici dumneavoastră greutăți la intrarea în legalitate a legionarilor.

- Nu, domnule general, fiți sigur că și eu voi fi fericit dacă mă voi putea întoarce la o viață liniștită.

- Foarce binye ! Din partea noastră nu veți întâmpina nici o greutate în această privință și sper că veți folosi autoritatea dumneavoastră pentru a-i determina pe toți legionarii să intre în legalitate. Noi vrem să avem liniște, ca să puchem porni la organizarea unei vieți normale în țară. De aceea, ca să puchem colabora pentru intrarea în legalitate a tuturor legionarilor, v-aș ruga să vă stabiliți pentru un timp în București.

- Bine, sînt de acord, am răspuns.

- Ce adresă vă punem în Buletinul de identitate ?

Am dat adresa colegului și prietenului meu Nelu Rusu, din Teiul Doamnei 90. Îndată după primirea buletinului, am plecat la Sibiu, unde se găsea soția mea, pe care n-o mai văzusem de aproape cinci ani.

*

După Crăciun, la începutul anului 1946, am încercat să mă înscriu în Baroul Avocaților din București. Secretarul Baroului m-a întrebat unde am funcționat înainte. I-am spus că la Sibiu și i-am prezentat și dovada.

- Atunci, tot acolo trebuie să vă reinscrieți.

- Bine, am răspuns, dar acum am buletin de București.

- N-aveți decît să-l schimbați, mi-a răspuns !

M-am întors la Sibiu. Aș fi preferat și eu să mă stabilesc aici, unde, de bine de rău, tot mă mai cunoștea cîte ceva, deși absentasem din oraș vreo cinci ani.

Baroul din Sibiu avea o compoziție nouă și printre membrii din consiliu erau și doi evrei, de care mă temeam că se vor împotrivi reintrării mele în Barou. Unul era Max Frulich, cu care fusesem prieten înainte de 1941, dar pe care de atunci nu-l mai văzusem și nu știam acum în ce ape se scaldă, și al doilea era David Samson. Amîndoi erau membri de partid. L-am întîlnit întîi pe Max. Cînd m-a văzut, a sărit și m-a îmbrățișat. M-a pus să-i povestesc pe unde am peregrinat în cei cinci ani de cînd nu ne-am mai văzut și mi-a promis că mă susține și va vorbi și cu Samson, dar ar fi bine să mă duc și eu să-l rog. M-am dus.

- Bině, domnule coleg, mi-a răspuns, dar cum pot eu să te susțin, cînd dumneata ai fost totdeauna un adversar al evreilor ?

- Domnule Samson, i-am spus, ce părere ai dumneata despre lupta pe

care o duc evreii în Palestina pentru a-și crea o patrie, e justă sau nu ?

- Desigur că e justă !

- Ei bine, și eu sînt de aceeași părere ! E o luptă justă și sfîntă, pe care o aprob din toată inima și dacă aș putea-o ajuta, n-aș ezita de loc !

(Se știe că îndată după al doilea război mondial, evreii din lumea întreagă s-au bătut cu toate puterile mari ale lumii, îndeosebi cu Anglia, pentru a-și putea întemeia o țară liberă în pămîntul strămoșilor lor și abia la 14 mai 1948, după jertfe imense, și-au putut realiza visul lor de veacuri).

- Vorbești serios, domnule coleg, m-a întrebat Samson ?

- Ai cuvîntul meu de onoare ! Și află că, eu și majoritatea legionarilor, n-am luptat contra evreilor din ură de rasă. Am luptat în general împotriva tuturor celor care exploatau neamul meu sărac, indiferent dacă era evreu sau român. Lupta noastră a avut caracter antisemit numai în măsura în care exploatorii erau evrei. Dumneata personal, sau Max Frûlich, sau alți evrei, chiar bogați, din Sibiu, ați avut vreun neajuns din partea noastră ?

- Eu nu, ce-i drept !

- Ei vezi ? Legionarii nu i-au considerat pe evrei rasă inferioară, ca nemții, dimpotrivă, i-au pus mult mai sus decît neamul lor de țărani, toți fiind în profesii intelectuale, ori tehnico-negustorești și în felul acesta mulți au fost exploatați. Noi legionarii am luptat pentru libertatea neamului nostru, în felul cum luptă acum evreii, să-și făurească o țară liberă pe pămîntul strămoșilor lor. Aceasta a fost lupta mea. Te întreb : este corect să mă dușmănești pentru asta ?

- Domnule coleg, eu te susțin la Barou !

Eram aproape sigur, deci, că voi fi reprimat. Dar n-am fost. Nistor Vasile, președintele Baroului, a întrebat la partid și de acolo i s-a spus că în nici un caz să nu fiu reprimat. Și n-am fost ! M-am dus la București și ne-am sfătuit cu Petrașcu și Vică Negulescu, ce e de făcut. Nici Vică nu fusese reprimat, deși el era chiar din București. Vică s-a dus la Nicolski și la Teohari Georgescu ; amîndoi i-au spus să avem răbdare, că au și ei o grămadă de greutăți, dar lucrurile se vor aranja. Dar nu se aranjau deloc. Doar, ici-colo, cite unul care accepta să intre în partid, sau făcea anumite servicii comuniștilor, putea să-și facă rost de o slujbă, ori de o sursă de venit.

M-am întors cu Petrașcu la Sibiu. Eram tot mai convinși că lucrurile merg din rău în mai rău și că în degringolada economică și politică existentă, neamul nostru urma să plătească polițe grele. Rușii au pus stăpînire pe toate sursele de venituri ale țării - cu deosebire, prin sovromuri³ și secondați de secetă, secău toată vloga poporului român. Ei

3. În urma acordului din mai 1945, în România au fost constituite următoarele societăți mixte : *Sovrompetrol* (controla 30% din industria petrolieră și exercita un monopol *de facto* asupra noilor zăcămintele), *Sovromtransport* (întreprindere pentru transporturi fluviale și maritime ; românii dădeau toate șantierele și toate vasele, iar sovieticii dădeau citeva nave confiscate în porturile românești ca pradă de război. Contribuția U.R.S.S. nu depășea 5% din capitalul angajat, în timp ce partea de beneficiu era de 51,2%), *Sovrommetal* (cuprindea cele mai importante uzine metalurgice ale țării), *Societatea mixtă de navigație aeriană Tars* (deținea monopolul asupra tuturor transporturilor aeriene din România), *Sovromlemn* (controla 50% din producția de lemn a României și, bucurîndu-se de nenumărate privilegii, ca orice sovrom, își permitea să livreze lemn românesc pe piața externă la un preț sensibil inferior celui propus de firma românească Lemnexport, cauzînd astfel, și prin această concurență neloială, mari probleme economiei românești) și *Sovrombank* (care controla 40% din capitalurile depuse în bănci, 90% din exporturi treceau prin filiera ei și finanța 75% din tranzacțiile importante).

conduceau și acțiunea de înlăturare a tuturor forțelor politice care se opuneau comunismului. Așa se scurgea anul 1946. Și au venit alegerile de la 19 noiembrie, când s-au produs cele mai nerușinate falsuri electorale pe care le-a cunoscut istoria noastră. Nici falsurile caimacamului Vogoride din 1857 n-au atins nivelul celor manipulate de comuniști în toamna lui '46. Un magistrat, care a prezidat alegerile dintr-un sector al județului Sibiu, Mihăilescu, cu care mă cunoșteam foarte bine, mi-a spus că, la sediul său de votare, au fost obligați pur și simplu să treacă rezultatele obținute de P.N.Ț. și P.N.L. la comuniști, iar ale acestora să le treacă partidelor istorice, care au obținut astfel mai puțin de 15% din voturi. Pe candidatul P.N.L., dr. Al. Bărbat, care a încercat să împiedice escamotarea, l-au bătut, apoi l-au arestat sub învinuirea că a încercat să „tulbure desfășurarea pașnică a alegerilor”. Și așa s-a procedat în toată țara. Așa s-a înscăunat partidul comunist la conducerea țării în România.

Cu vreo trei luni înainte de aceste alegeri avusesem, împreună cu Petrașcu, o întâlnire cu Iuliu Maniu. Acesta se internase, prin intervenția unui medic prieten, în Spitalul Sibiu și, prin mijlocirea medicului, am avut și întâlnirea. Cu Petrașcu se cunoștea de mai înainte. Eu însă nu-l cunoșteam personal. Am fost introduși în salonul lui cu multe precauții.

- Domnule președinte, i-a spus Petrașcu, dați-mi voie să vă prezint pe prietenul și camaradul meu Nistor Chioreanu.

- Sînt foarte bucuros că te cunosc personal, domnule Chioreanu, mi-a spus bătrînul, strîngîndu-mi mîna. Abia acum am prilejul să-ți mulțumesc, pentru că în 1940 ai salvat ziarul nostru, *România Liberă*, cînd au vrut să-l suspende nemții.

În adevăr, în 1940, după pierderea Ardealului de nord, ziarul *România Liberă* s-a mutat de la Cluj la Sibiu și, în urma unui articol cu aluzii negative la adresa celor care au dictat ciuntirea hotarelor noastre, nemții au intervenit la Procuratura Militară, iar aceasta a comunicat numaidecît ziarului că este suspendat. Nepotul lui Maniu, dr. Zaharia Boilă, directorul ziarului, pe care îl cunoșteam încă de cînd fusese student la Cluj, a venit la mine și m-a rugat să fac ceva pentru a salva ziarul. M-am dus cu el la Procuratura Militară și am izbutit să anulăm dispoziția.

La asta făcea aluzie acum Iuliu Maniu.

- Atunci am mai putut cite ceva, domnule Președinte, i-am răspuns, dar acum sîntem cu toții la aman și nu știu pe unde vom putea scoate cămașa.

- Cu ajutorul lui Dumnezeu, dragule, vom scăpa și din situația asta. Nu pierd neamul nostru cu una cu două. În curînd se vor face alegeri și atunci se va vedea că neamul nostru nu dorește regim comunist.

- Domnule Președinte, i s-a adresat Petrașcu, după sfatul dumneavoastră la moderație, noi am făcut o înțelegere cu guvernul, să ieșim din clandestinitate, ca să putem intra în viața normală. Eram o mulțime de oameni care o duceam extrem de greu.

- Ați făcut foarte bine, dragule, foarte bine! Acum urmează o mare bătaie, bătaia alegerilor. Acum întreaga nație trebuie să fie solidară și să ajute P.N.Ț. să cîștige aceste alegeri. Sper că ne ajutați și dumneavoastră ca să cîștigăm aceste alegeri la un scor cît mai ridicat.

- De asta să fiți încredințat, domnule Președinte, i-a răspuns Petrașcu.

Important este ca dumneavoastră să fiți acum sănătos, ca să puteți ține bine cîrma în aceste momente atît de decisive pentru neamul nostru.

– Faci aluzie la sănătatea mea, dragule ? Să știi că sînt sănătos. M-am internat numai pentru un control general și, mai ales, pentru a mai scăpa de urmărire. Chiar și aici sînt ochi indiscreți, de aceea nu vă țin mult și vă rog să păstrați discreția întîlnirii și fiți voi înșivă foarte prudenți. Nu uitați că alegerile care urmează ne vor scăpa, dacă vom fi vrednici, din unul din cele mai grele momente ale istoriei noastre. Dumnezeu să ne ajute, să fim la înălțimea acestui moment !

Bătrînul tribun nu-și închipuia că, sub protecția rușilor, comuniștii vor falsifica cu atîta nerușinare voința poporului român. Iar cînd a protestat împotriva falsurilor, nu credea că Puterile Apusene nu vor interveni pentru anularea lor. Mai mult, în anul următor, Iuliu Maniu și toată conducerea partidului său au fost arestați și condamnați la ani grei de temniță, pentru trădare de patrie. Același lucru l-au făcut comuniștii cu conducătorii P.N.L. și cu socialiștii. Nici un adversar politic n-a scăpat nearestat. Iar la toate acestea, Occidentul se mulțumea să adreseze Uniunii Sovietice niște proteste anemice.

Într-o dimineață, pe la începutul lunii martie 1947, se prezintă la locuința mea din Sibiu doi agenți de securitate și-mi spun că sînt invitat pînă la Chestură. I-am întrebât dacă sînt arestat, ca să știu cum să mă îmbrac.

– Nu ni s-a spus asta, așa că noi credem că veți veni înapoi.

M-am îmbrăcat deci ca pentru stradă. La Chestură am fost ținut un sfert de oră într-o anticameră, apoi am fost condus de un alt agent într-o cameră de închisoare cu două paturi; pe un pat era un om slab, blond, cu barba nerasă de mult, cu hainele boțite, se vedea că era de mult arestat. M-am prezentat și mi-a spus și el un nume, pe care nici nu l-am remarcat, fiind foarte îngrijorat de noua mea situație. M-am așezat pe patul liber și mi-am luat capul în mîini. După un timp colegul de cameră m-a întrebât :

– De ce sînteți arestat, domnule ?

– Nu știu, am răspuns. Numai adineaori m-au luat de acasă și m-au adus aici, fără să-mi spună măcar că sînt arestat. Dumneavoastră de cînd sînteți aici ?

– De trei luni și jumătate.

– Pentru ce ?

– Sînt englez și se presupune că am făcut spionaj.

Abia acum m-am uitat mai bine la el. Avea fața ovală, delicată și inteligentă, de nordic. Vorbea destul de bine românește, dar se remarcă îndată accentul străin. Crezusem că este sas sau alt minoritar român.

– Și sînteți cu adevărat spion, domnule ? Mă interesează, că am citit unele cărți de spionaj, dar n-am văzut nici unul în carne și oase.

– Sînt ziarist și în această calitate mă interesează toate aspectele țării în care sînt acreditat.

– Și cum de au îndrăznit românii să vă aresteze ?

– Păi, sînt dirijați de ruși din umbră.

– Aha ! Prietenii voștri ! Drept mulțumită că ne-ați dat pe mîna lor, pe noi, pe unguri, pe bulgari, pe cehi și pe polonezi acum nu vă mai lasă să vă

băgați nasul în ciorba lor ! Noi românii nu putem decît să ne bucurăm. Și, într-adevăr, nu simțeam nici o compasiune pentru el.

- Dumneavoastră ați făcut politică, domnule, m-a întrebat ?

- Din nefericire am făcut.

- Ce politică ați făcut ?

- În nici un caz una agreată de englezi. Am fost legionar.

- Cum ați spus că vă cheamă ?

I-am spus din nou numele meu.

- Ah, va să zică dumneavoastră sînteți domnul Chioreanu ! Cît am vrut să vorbesc cu dumneavoastră la Brașov în toamna lui 1944 și ați refuzat ! Mare greșeală ați făcut atunci, domnule !

Mi-am adus aminte îndată că, în toamna lui 1944, în Brașov, Aurel Călin, dacă nu mă înșel, a venit la mine și mi-a spus că un ziarist englez dorește neapărat să stea de vorbă cu mine. În timpul acela eu aveam conducerea legionarilor din țară. I-am spus să-i comunice că refuz să stau de vorbă cu un englez și le-am dat dispoziție să rupă orice legătură cu el.

- Pentru ce ați refuzat să stați atunci de vorbă cu mine ?

- Pentru că am învățat din pățania sîrbilor, domnule. Sîrbii naționaliști au avut încredere în englezi, v-au primit în taberele lor din munți, pe urmă i-ați dat pe mîna comuniștilor, ca să-i poată distruge. Cine i-a spus Angliei *Perfidul Albion*, a știut ce spune. În trecut *Perfidul Albion* a știut să-și creeze un imperiu, stîrnind invidia și admirația unei lumi întregi, dar de la începutul acestui veac nu face decît să piardă rînd pe rînd tot ce au cîștigat două mari regine, Elisabeta și Victoria. Din nenorocire, cu politica pe care o duce, Anglia tîrăște în nenorocire și sclavie o mulțime de alte neamuri.

- Sînteți greșit informat, domnule, și cu privire la Iugoslavia, și cu privire la aluzia aceasta ; nu știu la ce vă referiți, cînd spuneți că împingem în nenorocire alte neamuri, cînd Anglia este gata să elibereze toate coloniile care doresc aceasta.

- Da ! Este gata să le elibereze, fiindcă nu poate face altfel. Dar eu nu mă refer la coloniile Angliei și nu mă interesează acestea. Mă interesează țara mea și toate țările pe care Anglia și America le-au pus la dispoziția balaurului rusesc. Cum ați putut face o politică atît de mioapă ? Cum ați putut să dați pe mîna rușilor Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România și Ungaria ? De trei sute de ani Rusia se străduiește să cucerească Europa, dar oamenii politici lucizi au știut s-o țină acolo, între granițele ei. Acum, doi oameni, care se consideră mari genii politice, Churchill și Roosevelt, au slobozit-o să se prăvale dintr-un salt pînă în mijlocul Europei. Acum e gata să pună mîna și pe Austria și, după asta, în cel mult cinci ani, va cădea și Germania de apus, iar după aceasta, căderea Franței și a întregii Europe Occidentale este numai o chestiune de luni. Va veni și rîndul *Perfidului Albion* și așa veți ajunge și voi să faceți cunoștință cu binefacerile lagărelor de muncă forțată, cu asasinările fără judecată și condamnările pentru delikte de opinie. Noi românii nu vom avea nici un motiv să vă plîngem de milă, dimpotrivă ! Ne-ați dat pe mîna rușilor, acum nu dorim decît să ajungeți și voi cît mai curînd în brațele lor, ca să vedeți ce înseamnă dragostea rusească !

- Ați fi vrut mai bine să rămîneți sub stăpînirea germanilor ? Căci asta era alternativa.

- Nu, domnule ! În lagărul de la Buchenwald ne rugam lui Dumnezeu să-i bateți pe germani cu ajutorul rușilor, pe urmă să-i opriți pe aceștia să iasă din granițele lor, făcându-i să înțeleagă că trebuie să fie mulțumiți că nu i-ați lăsat pe nemți să-i înghită.

- Ați fost în lagărul de la Buchenwald, domnule ?

- Am fost.

- Băgat de nemți ?

- Da !

- Ei, vedeți ? Prietenii alături de care ați luptat n-au ezitat să vă înlocuiască cu Antonescu și să vă mai bage și în lagăr.

- Așa ați făcut și voi cu sirbii lui Mihailovici. Dar noi am luptat alături de nemți ca să nu ajungem în mâinile rușilor și ne-am rugat lui Dumnezeu să-i bateți pe nemți, fiind convinși că veți avea perspicacitatea, instinctul de apărare, de a nu-i lăsa pe ruși să intre în Europa. Din nenorocire, Churchill, și cu atât mai puțin Roosevelt, n-au înțeles această primejdie, pe care orice om politic cît de mediocru ar fi trebuit s-o înțeleagă. Acum eu mă rog lui Dumnezeu să vă vină rîndul cît mai curînd !

- Dumneavoastră credeți în Dumnezeu, domnule ?

- Cred !

- Mă mir. Ce pregătire aveți ?

- Sînt doctor în drept și am făcut avocatură.

- Eu nu cred în Dumnezeu. Am studiat filozofia și vă mărturisesc că, dacă mi-aș alege o religie, aceasta n-ar fi religia creștină, ci cea indiană, a Vedelor...

- Cu atât mai rău, domnule, am replicat, pentru dumneavoastră și pentru compatrioții dumneavoastră... Cred că sînteți foarte mulți care nu credeți. Cîtă vreme ați crezut în Dumnezeu, v-ați creat un imperiu ; acum, cînd nu mai credeți, pierdeți imperiul și în curînd vă veți pierde și libertatea.

- Să știți că greșiți, domnule. Anglia va avea de jucat încă un mare rol în istorie.

Ușa s-a deschis și un domn în civil mi-a făcut semn să ies. I-am întins mîna englezului și nu l-am mai văzut. Mi-a părut rău că m-au luat de acolo, căci aș fi vrut să-mi descarc tot sufletul împotriva acestei Anglii care, dintr-un egoism îngust și dintr-o miopie politică, ne-a lăsat pe mîna imperialismului rusesc, care pe vremea țarilor voia să ne înghită cu ajutorul doctrinei pan-ortodoxe și pan-slave, iar acum ne înghite cu ajutorul lui Churchill și al doctrinei comuniste.

dădea de mâncare de trei ori pe zi, dar nu aveam plimbare și nu puteam vedea pe nimeni. La vreo două zile după ce am ajuns aici, cineva a deschis vizeta și mi-a suflat : „Și Călin este aici” și a închis la loc. Nici pînă azi nu știu cine a fost. Mă gîndeam că tot așa se putea să fi fost arestați și Petrașcu și Vică Negulescu și alții. Deci, pactul Petrașcu-Teohari Georgescu n-a ținut mai mult. Ce va urma acum ? După ce și-au format cadre și, prin alegeri falsificate, și-au constituit un parlament cum au vrut, acum încep acțiunea de distrugere sistematică a adversarilor. Să văd cum vor proceda ! Ne vor băga direct în lagăre, ori ne vor condamna la ani grei de temniță ? Motive pentru a face procese vor fi ușor de confecționat. Dascălii și stăpînii de la Kremlin îi vor învăța cum să procedeze. Mîncarea nu era rea, dar grija despre ce va urma să se întîmple făcea să nu mă uit la ce bag în gură. Cum eram singur, gîndurile rele îmi vijiiu prin cap ca un roi de bondari.

În a patra zi am fost scos din celulă și dus în curte, unde aștepta o mașină. Abia am urcat între doi agenți în civil că am și pornit. Eram foarte atent, să văd unde mă duc. Cînd am văzut că trecem de Piața Victoriei, îndată mi-a trecut prin cap că mă vor duce undeva spre răsărit, pentru a fi transportat în Rusia. Dar, abia ajunși în șoseaua Kisseleff, mașina a cotit la stînga și am intrat într-o curte lungă, la capătul căreia era o clădire mare. Mi-am adus aminte că, pe vremuri, aici a fost un restaurant cu grădină de vară. Ajunși în fața clădirii, am fost debarcat și un ins în uniformă rusească m-a luat de braț, m-a coborît într-o pivniță imensă, în care erau vreo 10-15 celule proaspete, înșirate una după alta. M-a împins într-una din ele și m-a închis înlăuntru, înainte de a-mi putea da bine seama ce se întîmpla. Celula era extrem de mică. Un prici de scînduri, fără saltele, fără pătură, fără pernă, pe care ar fi încăput patru oameni, dacă se strîngeau. Spațiu pentru plimbare nu era. M-am întins pe prici și cu mîinile sub cap, am încercat să mă gîndesc.

Deci, ne-au dat pe mîna rușilor ! Ar fi posibil să fim duși în Rusia și să ne putrezească oasele în vreun lagăr din Siberia. N-am fi noi primii. În toamna anului 1944 inginerul Ion Bogdan, profesorul Constantin Stoi-cănescu, muncitorul Ion Pop și alții, au fost arestați de N.K.V.D. și duși în Rusia. Ne așteaptă aceeași soartă ? Va trebui să protestez cu vehemență și să fac tot ce este posibil pentru a evita aceasta. Dar cum ? Deocamdată, aici era o liniște de mormînt. Nu se auzea nici o mișcare, de parcă aș fi fost singurul locatar al acestei pivnițe de vinuri, transformată în celule de deținuți. După un timp destul de îndelungat, văzînd că tăcerea se prelungește, am bătut în ușa. Nu peste mult s-a deschis vizeta și a apărut un cap cu bonetă rusească.

- Șto ?

- Domnule, am nevoie de WC.

- Niet găvăreat paruski ?

- Nu știu rusește, domnule, am nevoie de WC. I-am făcut și niște semne. A deschis ușa. Era un soldat rus, care mi-a făcut un semn energic cu mîna, spunîndu-mi :

- Davai, iob tvoiu mati !

S-a dus lîngă ușa pe care am intrat unde, pe niște scări, am intrat într-un WC improvizat, destul de primitiv. La întoarcere am vrut să vorbesc cu soldatul.

- Domnule, vreau să vorbesc cu șeful dumatăle.

- Șto ?

- Vreau să vorbesc cu comandantul !

- Davai, davai, iob tvoiui mati - și m-a împins în celulă.

Am stat toată noaptea întins pe prici, făcând fel de fel de planuri și ațipind din când în când. Deși nu aveam nici saltea, nici pătură, nu-mi era frig. Dimineța am auzit forfotă mare. Scoteau oamenii din celule la WC. Abia acum am putut constata că erau acolo oameni mulți arestați. La un moment dat, m-am auzit de la a doua celulă de mine !

- Moșule, ești aici ?

- Aici, am răspuns ! Cine-i ?

- Călin. Sîntem numai noi doi arestați, sub acuzația că am pornit la reorganizarea Mișcării. E o minciună pe care o negăm. Sîntem anchetați de ruși.

În clipa aceasta am auzit iar înjurătura rusească cunoscută în toată lumea și cum l-au scos pe Călin și l-au mutat în fundul pivniței, așa că, pînă cînd ne-au pus în libertate, n-am mai putut vorbi cu el.

M-am hotărît să protestez împotriva deținerii de către autoritățile rusești la noi în țară. Cînd am fost scos iar la program, i-am repetat soldatului să mă scoată la raport. Evident, în românește, căci nu cunoșteam de loc limba rusă. Răspunsul a fost :

- Niet panimai, iob tvoiui mati !... și m-a împins în celulă. Am refuzat mîncarea. A doua zi soldatul m-a scos din celulă și m-a dus în fața unui locotenent, care a început să vorbească cu mine rusește.

- Domnule, i-am spus, eu nu cunosc limba rusă și nu știu ce vorbiți.

- De ce ați refuzat mîncarea ? m-a întrebat în românește.

- În semn de protest, am răspuns, pentru deținerea mea ilegală, de către o armată străină, în timp de pace, în țara mea suverană. Dacă am săvîrșit o abatere de la lege, atunci numai autoritățile românești au dreptul să mă aresteze și să mă judece, în nici un caz dumneavoastră.

- Faceți rău că vă situați pe punctul acesta de vedere, complicînd lucrurile. Eu vă sfătuiesc să renunțați la această atitudine, care pe noi nu ne impresionează de loc. Nu e bine să adoptați o atitudine dușmănoasă, încă înainte de a sta de vorbă cu noi. Mergeți jos și mai gîndiți-vă la sfatul meu.

Cinci zile la rînd am refuzat mîncarea. Acum începuse să-mi fie frig, din cauza foamei, iar teama că ne vor duce și pe noi în Rusia, ca pe atîția alții, creștea cu fiecare zi. În a cincea noapte de cînd eram în greva foamei, am auzit mișcare pe la celule. Apoi, s-a deschis și la mine ușa și a fost împins înăuntru un domn, ca la 35-40 de ani, zvelt, cu o față simpatcă și destul de bine îmbrăcat. A început să-mi vorbească rusește.

- Domnule, i-am spus, eu nu știu de loc rusește și nu pricep ce-mi spuneți.

- Sînteți român, domnule ? m-a întrebat în românește.

- Da !

- Păi cum ați ajuns dumneavoastră aici, că aici sînt numai ruși fugiți din Rusia, pe care aștia îi prind și-i duc înapoi.

- Dar dumneavoastră cine sînteți, l-am întrebat ?

- Eu sînt inginerul... (mi-a spus numele, dar l-am uitat), sînt ucrainean

și am făcut parte din armata lui Vlasov. Când s-a apropiat frontul rusesc de Basarabia, am trecut în România cu nevasta și doi copii. Îmi făcusem un rost aici, am învățat românește și ne descurcam destul de bine. Și eu și nevasta aveam serviciu, iar copiii au învățat și ei românește. Acum totul s-a năruit. M-au dibuit probabil în urma unui denunț. Am fost arestat pe stradă. Toți cei din celelalte celule sînt ucrainieni, ca și mine, și toți au luptat contra stăpînirii rusești. Acum ne strîng de prin toate părțile și, cînd fac cîte un transport, ne încarcă într-un tren, ne duc în Rusia și ne împușcă. Îmi pare tare rău că n-am apucat măcar să-i spun soției că, în cazul cînd voi fi arestat, ea să nu renunțe la planul nostru. Nu înțeleg însă de ce v-au adus pe dumneavoastră aici ? Ce activitate ați avut afară ?

- Nici o activitate, domnule. Am făcut politică, pînă ne-au venit rușii în țară dar, după venirea lor, n-am mai desfășurat nici o activitate. Dacă-i așa cum spuneți, că toți cei arestați vor fi duși în Rusia, atunci aceeași soartă mă așteaptă și pe mine. Eu însă n-am să ajung acolo. Prefer să mor aici, pe pămîntul țării mele. De cinci zile n-am mîncat nimic.

- Aa, acum înțeleg rostul acestor bucăți de piine de pe marginea patului. Sînt rațiile zilnice de piine. Și nu v-au întrebat pentru ce faceți greva foamei ?

I-am povestit convorbirea pe care am avut-o cu ofițerul rus.

- Domnule, mi-a spus inginerul, ascultați ce vă spun eu : dumneavoastră veți fi pus în libertate. Nu-i duc în Rusia decît pe ruși, adică cetățeni ruși. Nu înțeleg de ce v-au adus aici dar, dacă e vorba de judecată, veți fi judecat numai de instanțe românești. Veți fi pus în libertate și cel mai bun lucru pe care-l puteți face este să mîncăți. Eu îi cunosc pe ăștia foarte bine. Cum încetați greva foamei, cum vă cheamă la anchetă și vă spun pentru ce ați fost adus aici. Credeți-mă pe mine ! Veți fi pus în libertate. Așa de mult cred în asta, încît am să vă rog să-mi faceți un serviciu cum ieșiți. Să vă duceți în strada... nr...(l-am uitat) pe lingă Obor, s-o căutați pe soția mea, să-i spuneți că eu sînt arestat împreună cu mai mulți ucrainieni și că vom fi duși în Rusia. Ea să plece de acolo, să treacă cu copiii în Spania și de acolo în America de Sud și tot la trei luni să dea semnalul stabilit cu mine. Eu am să încerc pe drum să omor santinela și să evadez, înainte de a ajunge în Rusia. Dacă ajung acolo, nu mai am nici o șansă de scăpare. Au să ne împuște pe toți. Domnule, îmi promiteți că o să mergeți la soția mea să-i spuneți ? Vă rog foarte mult !

- Vă promit, domnule inginer, numai să mă pună în libertate, ceea ce eu nu cred. Mai degrabă cred că merg și eu în Rusia, dacă nu izbutesc să mor înainte.

- Nici să nu vă gîndiți la asta ! Eu sînt sigur că veți fi pus în libertate și vă mulțumesc înainte pentru marele serviciu care mi-l faceți !

Dimineața am băut ceaiul cu două bucăți de piine în plus. Le-aș fi mîncat pe toate, dar tot inginerul m-a sfătuit să nu fac așa ceva, că mă pot îmbolnăvi. Nu mult după ce am mîncat, am fost dus sus, de astădată în fața unui ofițer mai în vîrstă, un maior, care avea alături un interpret și, nu departe, în trei fotolii, trei civili, dintre care unul era îmbrăcat numai cu o cămașă roșie cu mîneci scurte, care lăsa să se vadă niște mușchi uriași. Trebuie să fi fost halterofil. După musculatura pe care o etala, cred că m-ar fi putut cu ușurință ridica de la pămînt cu o singură mînă.

- Găspădin Chioreanu, a început maiorul și interpretul îmi traducea, eu sînt maiorul - mi-a spus un nume - și am sarcina să stau de vorbă cu dumneavoastră asupra cîtorva probleme.

- Domnule maior, am răspuns, eu sînt cetățean român și mă găsesc în țara mea, țară suverană, care singură are dreptul să mă aresteze și să mă ancheteze. Protestez, deci, împotriva arestării mele, în țara mea, de către o putere străină și nu accept să fiu anchetat în țara mea prin interpret.

- Găspădin Chioreanu, mi-a răspuns maiorul, dumneavoastră vă înșelați. Eu nu v-am spus că sînteți anchetat, v-am spus că am dispoziție să stau de vorbă cu dumneavoastră. În al doilea rînd, protestele dumneavoastră nu au nici un temei. Raporturile dintre guvernul român și cel sovietic sînt foarte strînse și frățești și ne îngăduie, în baza internaționalismului proletar, să ne ajutăm reciproc în tot felul de probleme interne și internaționale. Dumneavoastră, avînd mai ales în vedere trecutul dumneavoastră, nu puteți influența în nici un fel aceste raporturi. Nu puteți face altceva decît să vă acomodați la situația dată. Eu vă sfătuiesc deci, sincer și prietenește, să lăsați protestele de-o parte și să stați de vorbă cu mine, să ne cunoaștem, să-mi dați ocazia să vă cunosc, să ne înțelegem și vă asigur că are să fie mai bine decît dacă ne certăm. Cred că înțelegeți că eu sînt cel mai tare și dumneavoastră cel mai slab și cel mai bun lucru pe care-l puteți face este să acceptați această situație și să răspundeți sincer la întrebările mele.

Am plecat capul și m-am gîndit. În fond omul, cu tot cinismul lui, avea dreptate. Autoritățile românești au fost cele care m-au arestat și m-au dat pe mîna lor. Ce protecție mai puteam să aștept din partea lor ? Sau din partea altora ? Nici una !

- Bine, domnule maior, accept să răspund la întrebări, dar numai supunîndu-mă forței, pe care n-o pot înlătura.

- Foarte bine, găspădin Chioreanu, uite, vă rog să vă serviți cu o țigară și să stăm prietenește de vorbă. Vă rog să-mi faceți mai întîi o prezentare autobiografică cît se poate de amănunțită. Să nu vă grăbiți, avem suficient timp la dispoziție. Eu am să vă pun întrebări, cînd doresc vreo explicație sau vreun amănunt. În fiecare zi o să stăm de vorbă o oră, o oră și jumătate, sau chiar mai puțin cînd vă simțiți obosit sau rău dispus. Pentru astăzi e destul atît. Mîine vom sta mai mult de vorbă.

M-am întors în celula mea. Pe inginer nu l-am mai găsit acolo și nu l-am mai văzut niciodată. Astfel a început o anchetă, care a durat două luni. Nu mă scoteau în fiecare zi la anchetă. Uneori treceau două - trei zile și nu mă scoteau, sau mă lua ofițerul de serviciu, mă ducea sus în birou, îmi punea în față țigări și chibrite să fumez și după o oră, o oră și jumătate, mă ducea iar jos, fără să fi vorbit cu cineva. De cîteva ori am fost anchetat de un locotenent tînăr, care vorbea bine românește și nu avea nevoie de interpret. Cred că era evreu basarabean sau chiar evreu din România, îmbrăcat în uniformă rusească, fiindcă voia să știe pentru ce eram antisemit și pentru ce am luptat împotriva evreilor. Am încercat să-i demonstrez că Mișcarea Legionară n-a fost mai antisemită decît antimaghiară sau antirusă, ori în trecut antigreacă sau antiturcă. Poporul român a avut nenorocirea să fie multă vreme stăpînit, cînd de turci, cînd de greci, cînd de austro-maghiari, cînd de ruși. A fost nevoită deci să lupte

împotriva acestor forțe, care îi amenințau existența, să fie deci *anti*. Noi nu am fost împotriva evreilor din dispreț sau ură de rasă. Nu ne-am considerat rasă superioară, ca hitleriștii, ci dimpotrivă, i-am considerat pe evrei superiori nouă, prin cultură, inteligență și spirit de afaceri și alte calități, prin care ne-au exploatat și au încercat să dărime esența noastră morală, sufletul și concepția noastră despre lume și viață. Reacția a venit în mod natural, izvorînd din instinctul de apărare al nației. În momentul cînd această primejdie nu ne mai amenință, noi, toți românii, le întindem evreilor mîna și-i considerăm frați.

La fel, m-a întrebat maiorul, de ce ne-am dat cu nemții și am luptat împotriva rușilor.

- Pentru că, am răspuns, rușii au pus totdeauna în pericol existența noastră, pe de o parte prin faptul că ne-au smuls o parte din trupul țării, care niciodată n-a fost a lor, fiind totdeauna locuită de români iar, pe de altă parte, fiindcă rușii au încercat mereu să ne deznaționalizeze, în trecut prin biserică și pan-slavism, iar acum prin comunism.

- Dar nemții nu v-au luat o parte din Transilvania, pe care noi v-am dat-o înapoi ?

- Pardon. Nu voi ne-ați dat-o înapoi, ci cei peste o jumătate de milion de români - care au luptat împotriva nemților pînă în munții Tatra - și Conferința de pace de la Paris, care a recunoscut jertfa noastră. Voi, dacă ați fi vrut să ne dați ceva, ați fi putut să ne dați înapoi Basarabia, care este un teritoriu curat românesc.

N-am mai apucat să continui că maiorul a sărit în picioare, gata să se arunce asupra mea.

- „Iob tvoiui mati” am înțeles, restul mi l-a tradus translatorul, ești un fascist ordinar, un dușman al omenirii, însetat de sînge nevinovat, antisemit nerușinat, ai mîinile pline de sînge, fiară fascistă, trădător ordinar, nu meriți să stea cineva de vorbă cu tine, obraznicule și nerușinatule !

M-am sculat și eu în picioare și i-am răspuns :

- Domnule maior, eu sînt deținut aici cu forța de dumneavoastră și la insultele pe care mi le adresați nu vă pot răspunde. Mi-ați cerut să fiu sincer. Eu am fost sincer, v-am vorbit ca un român și om de onoare. Constat că adevărul și sinceritatea mea nu vă plac și, fiindcă la insultele dumneavoastră nu vă pot răspunde, din clipa aceasta eu nu mai vorbesc cu dumneavoastră. E singurul lucru pe care-l pot face.

Am fost trimis înapoi în celulă. Peste trei zile am fost dus din nou în fața lui. Am refuzat țigările și am refuzat să vorbesc. M-a amenințat că de acolo n-am să mai ies, m-a insultat din nou, dar eu n-am deschis gura. M-a trimis înapoi în celulă. Abia după o săptămînă am fost dus din nou sus, dar de astă dată nu mai era maiorul cu interpretul, ci un căpitan singur.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus în românește, știu ce s-a întîmplat între dumneavoastră și maior, de aceea de azi înainte nu veți mai avea de-a face cu el, ci cu mine, și sper să ne înțelegem amîndoi mai bine. Pe mine nu mă interesează sentimentele dumneavoastră patriotice, mă interesează activitatea dumneavoastră desfășurată împotriva trupelor sovietice de ocupație. Dar despre aceasta vom discuta mîine ; acum însă,

vreau să vă rog să vă serviți cu țigări și să vă destindeți.

Pînă am fumat două țigări, m-a întrebat dacă sînt căsătorit, dacă am copii, dacă profesiunea de avocat aduce satisfacții și alte nimicuri. Abia a doua zi m-a întrebat ce activitate am desfășurat împotriva trupelor sovietice.

- Domnule căpitan, i-am spus, eu n-am desfășurat nici o activitate împotriva forțelor sovietice de ocupație. Din clipa cînd a intervenit înțelegerea dintre Petrașcu și Teohari Georgescu am ieșit din clandestinitate, m-am prezentat la Ministerul de Interne, am primit buletin de identitate și nu am mai desfășurat nici o activitate, nici împotriva rușilor, nici împotriva autorităților românești.

- Dar înainte ?

- De activitatea dinainte nu vorbesc. Aceea a fost amnistiată prin acel pact și numai în baza acelui pact am intrat noi în legalitate, avînd promisiunea solemnă, dată în scris și publicată în ziare, că nu vom fi întrebați ce am făcut pînă în momentul cînd ne-am prezentat autorităților.

- Bine, să admitem că ar fi valabilă și pentru noi prostia făcută de Teohari, dar după aceea ? Noi avem dovezi că dumneavoastră ați mai desfășurat anumite acțiuni. Ați fost la Aiud la închisoare, ca să vorbiți cu legionarii de acolo, apoi ați fost în Cluj toamna trecută în timpul manifestărilor studențești.

- Adevărat ! Am fost la Aiud și am cerut autorităților penitenciarului să-mi permită să vorbesc cu cîțiva din șefii legionari întemnițați de Antonescu, să le explic convenția intervenită între noi și guvern și să le comunic dispoziția lui Petrașcu, ca toată lumea să se conformeze acelei înțelegeri. Directorul penitenciarului nu mi-a dat însă voie să vorbesc cu nimeni. Iar la Cluj m-am dus tot din dispoziția lui Petrașcu, pentru a ordona studenților să înceteze manifestațiile anti-ruse și anti-comuniste și să iasă din grevă. Pentru asta, însă, nu ne puteți învinui, căci dispoziția lui Petrașcu v-a fost favorabilă, ea atrăgînd după sine încetarea grevelor studențești din Cluj.

- Bine, să admitem și asta dar, acum mai recent, nu ați dat dispoziții de luptă nimănui ?

- Nu, domnule !

- Absolut sigur ?

- Absolut sigur !

- Îl cunoașteți pe numitul Fintină din Poiana Sibiului ?

- Da ! A fost în 1940 șeful muncitorilor legionari din Sibiu.

- Ați vorbit cu el după venirea dumneavoastră din Germania ?

- Nu, niciodată !

- Dar lui Aurel Călin i-ați dat dispoziții să pornească la reorganizarea echipelor de luptă ?

- Nu, categoric nu !

- Nici la constituirea unei echipe cu misiunea da a asasina pe unii membri ai guvernului român ?

- Nici ! Ar fi absurdă o astfel de dispoziție, mai ales în condițiile actuale !

- Dar Fintină spune că, într-o discuție pe care a avut-o cu Călin, acesta i-ar fi propus să intre într-o echipă, care urma să asasineze pe un membru al guvernului.

- Minte ! Călin este un om foarte disciplinat și mult prea apropiat sufletește de Petrașcu și de mine și în nici un caz n-ar porni la o asemenea acțiune, fără să ne spună.

- Dar ce interes avea Fintină să facă o afirmație atât de gravă ?

- Nu știu dacă a făcut o astfel de afirmație și, dacă a făcut-o, nu știu pentru ce. În orice caz, e o minciună.

- Bine, domnule Chioreanu, mergeți jos, luați-vă lucrurile pe care le aveți acolo și sînteți liber. Vă așteaptă Călin, să plecați împreună. E bine să mergeți pe la tovarășul Nicolski, care dorește să vă vadă și el. Îmi pare rău că nu am momentan nici o mașină aici, să mergeți cu mașina pînă în oraș.

În antreu l-am găsit pe Călin, cu care ne-am îmbrățișat și am ieșit împreună, fără să mai zicem „bună ziua” ! Prima întrebare pe care i-am pus-o a fost :

- Bine, mă, ce-i cu idiotul de Fintină, că din cauza lui am fost arestați !

- Da ! El are ceva rude pe la Cluj. În toamna trecută, aflîndu-mă și eu pe acolo, l-am întîlnit întîmplător pe stradă și una-două s-a repezit la mine, că toată lumea se mișcă, manifestă, numai noi nu facem nimic ! L-am întrebat, ce am putea face ? Îl știam fricos și gură goală. La întrebarea mea, a zis că trebuie să ne mișcăm și noi, să acționăm puternic împotriva comuniștilor. Cum îl știam fricos, i-am zis : „Bine, hai să facem o echipă, s-o ucidem pe Ana Pauker, intri și tu ?”. Numai decît a dat înapoi și mi-a spus că nu-mi poate răspunde momentan, că trebuie să aranjeze cu mama lui, care era bolnavă, dar are să-mi spună el. Mai mult nu l-am văzut dar, din gluma aceasta, s-a născut arestarea noastră. Ceea ce nu știu însă este dacă Fintină s-a dus singur să ne denunțe, ori a spus cuiva despre discuție și acela ne-a denunțat.

- Bine, dar cum am ajuns eu în această chestiune ?

- Păi, nu ești dumneata șeful echipelor de luptă ?

- Fost !

- Fost, dar de unde să știe rușii și comuniștii noștri că nu ești actual ?

*

Ne-am dus întîi la Vică Negulescu.

- Vă așteptam, ne-a spus acesta. Vă așteptam de mai bine de o săptămînă, dar mi-a spus Nicolski că te-ai certat cu anchetatorul. Din cauza asta a întîrziat punerea voastră în libertate. De ce v-ați certat ?

I-am povestit discuția despre Basarabia și insultele pe care mi le-a adresat, după care am refuzat să mai vorbesc cu el.

Ne-am dus toți trei la Nicolski. Acesta ne-a primit cu rînjetul lui fals de bunăvoință. Deși Vică era de părere să n-o fac, eu totuși am protestat împotriva arestării noastre și, mai ales, pentru că ne-au dat pe mîna rușilor.

- Cum se poate, domnule Nicolski, dumneavoastră nu aveți nici măcar atîta autoritate în țara asta, ca să faceți o anchetă banală ? Și de ce era nevoie de anchetă ? Nu puteați să ne chemați pur și simplu, să ne spuneți ce-ați auzit, sau ce vi s-a spus ? Trebuia numai decît să ne dați pe mîna rușilor, să ne insulte cum le place în țara noastră ?

Nicolski mi-a dat un răspuns încurcat, și pe jumătate amenințător, că dacă nu ne astîmpărăm, va putea fi și mai rău. După ce am ieșit de la el mi-a zis Vică :

- Ai și nimerit-o, măi Nistore ! Nicolski e rus, pus acolo de ruși, să-i ajute pe „tovarășii” români și tu te plîngi că te-a dat pe mîna rușilor !

- Cum adică, e chiar rus, cetățean rus ?

- Desigur ! Și NKVD-ist ! Și nu-i numai el. Sînt o mulțime, cu nume românești, infiltrați în toate ministerele. De generalul Vidrașcu ai auzit ?

- Cel care l-a omorît cu ranga pe Ștefan Foriș ?

- Da ! Văd că-l știi. Ei, nu-l cheamă Vidrașcu, ci Videnko și e tot NKVD-ist, ca și Nicolski. Și ca ei sînt o grămadă. Amestecul sovieticilor în treburile noastre interne este aproape pe față și ceea ce este mai grav e că americanii și englezii știu asta, dar nu mișcă un deget ca să se schimbe situația. Ba, mai mult, au tolerat falsificarea alegerilor din anul trecut, mulțumindu-se doar cu niște proteste foarte anemice. În 1857, cînd caimacamul Vogoride, sub protecția turcilor, a falsificat voința națiunii, Franța și Italia au intervenit și s-au anulat alegerile. Acum, falsurile sub tutela rușilor au fost și mai evidente și pe deplin cunoscute, dar americanii și englezii, care ne-au dat pe mîna lor, nu mișcă un deget ca să ne ajute. De aceea, trebuie să fim foarte prudenți.

I-am povestit lui Vică și despre inginerul ucrainean care a fost băgat peste mine în celulă și care m-a rugat să merg la soția lui, să-i spun ce s-a întîmplat cu el.

- Nu fi naiv, omule ! Nu înțelegi că acela a fost un agent băgat peste tine, să te sfătuiască și să te asigure că nu vei fi trimis în Rusia ? Cum te-ai lăsat de greva foamei, cum l-au luat de acolo. Rușii sînt meșteri neîntrecuți în asemenea proceduri.

16

M-am întors la Sibiu, unde o mulțime de alte necazuri personale mă strîngeau de gît. Cel mai mare dintre ele era că nu cîștigam nimic și trăiam pe spinarea socrilor mei. Nicăieri n-am găsit un mijloc de cîștig și țara se găsea în plină degringoladă a monedei, inflația creștea de la o săptămînă la alta. Eram căsătorit cu o femeie destul de bogată, respectiv cu părinți bogați, și nu avea decît o soră, învățătoare, al cărei soț era funcționar la Banca Națională în Sibiu. Socrii mei trăiau într-un sat - Alămor, unde seceta acelor ani n-a ajuns. În acest sat nu exista un țaran să nu aibă cel puțin 5 jugăre de pămînt, iar cei mai bogați aveau pînă la 60 - 80 de jugăre. Socrul meu era printre aceștia. În plus, avea și prăvălie și cîrciumă și mașină de treierat. Era considerat deci printre oamenii cei mai bogați din jur. Și, cum în această regiune n-a fost secetă deloc, țaranii cîștigau bani

foarte buni pe cerealele vândute. Erau, de altfel, și generoși, așa că aproape nu era familie să nu fi luat un copil din Moldova bintuită de secetă, să-l întrețină. Avea și socrul meu o fetiță de vreo 8-9 ani.

Cum nu găsisem nici un serviciu la Sibiu, nu câștigam nimic ; stăteam cu soția mai mult la socri, ajutându-le în gospodărit. Faptul acesta nu le prea convenea socrilor, care se rușinau că ginerele lor, fost «domn mare» la oraș, a ajuns acum să trăiască ca un țăran la sat. Cu deosebire soacră-mea era tare amărită. Au început deci aluziile, uneori mai fine, alte ori mai directe, care mă răneau în amorul propriu până când, într-o zi, mi-a spus direct :

- Eu nu mi-am măritat fata după un țăran. Lucrul pe care-l faci aici e lucru de țăran și pot să tocnesc un om să-l facă. Nu-i locul tău aici.

- Bine, dar vezi că nu găsesc o slujbă și profesia nu mi-o pot face deocamdată.

- Asta din vina ta. Așa ai știut să te cumpănești, așa ai ajuns. Numai că eu nu sînt dispusă să te țin aici, ca să ajung de rîsul satului.

- Bine, am zis, vrei să plec ?

- Cît mai repede cu putință, mi-a răspuns.

- Uite, am zis, chiar acum, dacă vrei.

- Chiar acum !

- Perfect ! Eu nu ți-am cerut niciodată să te ții de cuvînt, să-i cumperi fetei dumitale casă la oraș și mașină, așa cum te-ai legat la căsătorie, dar dumneata profiți de faptul că împrejurările de moment nu-mi permit să-mi câștig existența și mă alungi. Bine, plec, dar fata nu ți-o duc cu mine, că n-am cu ce-o ține. Am să-ți trimit acțiunea de divorț.

Soția mea, prezentă la discuție, n-a zis nimic. În cîteva minute mi-am făcut geamantanul și am deschis ușa să plec.

- Rămîneți cu bine !

Abia acum soția s-a trezit din apatie și a sărit de gîtul meu plîngînd :

- Te rog stai, nu pleca ! De ce vrei să mă pedepsești pe mine, fiindcă te-ai certat cu mama ? Vezi, mamă, ce-ai făcut ? M-ai nenorocit pe toată viața ! Eu ce să fac acum fără el ?

Soacră-mea a dat un țipăt și a leșinat. Acum soția țipa mai tare :

- Mama moare și tu vrei să mă părăsești ! Cum poți să ai un asemenea suflet ?

A trebuit să las geamantanul jos, să-i cer o sticlă cu oțet, am turnat pe batistă și i-am dus-o la nas. După un timp a deschis ochii. Am dus-o în pat. M-a prins de mină și, cu voce slabă, mi-a spus : «Te rog, nu pleca !» Și n-am plecat. După asta se purta frumos cu mine și nu știa cum să facă să uit insulta.

Într-o zi îmi spune : «Hai, Nistore, să numărăm banii pe care-i avem !» Asta era o mare plăcere a soacrei, pe care eu n-am avut-o niciodată. Am disprețuit totdeauna banii și, cum veneau, așa-i cheltuiam. Pentru a-i face pe plac, m-am dus să numărăm banii. Erau teanc lingă teanc, 70 milioane lei într-un sertar.

- Uite ce vă sfătuiesc eu, i-am spus, acum mai puteți face ceva cu acești bani. Aveți două fete. Cumpărați-le la amîndouă casă, pînă nu-i prea tîrziu. Banii se devalorizează de la o zi la alta și o să ajungeți să n-aveți ce face cu ei.

- Bine, mi-a zis, du-te la Sibiu și căutați cu Ioniță (cumnatu-meu) casă.

M-am dus la Sibiu, unde locuiam de fapt, și după două zile am găsit o casă mare, cu două apartamente, fiecare cu trei camere, baie, gaz, dependințe și intrare separată, chiar în centru. Era cum nu se poate mai potrivită. Costa 80 milioane. Cu 10 milioane mai mult decât avea soacra. M-am gândit îndată la un împrumut. M-am dus la Banca Albina, al cărei director, Mihai Velicu, îmi era prieten și l-am întrebat dacă l-ar putea împrumuta pe socru-meu cu această sumă. Îl cunoștea pe socrul-meu, deci mi-a răspuns :

– Îi dăm chiar mai mult, să vină.

Nu m-am dus să-l caut pe cumnatul meu, să-i spun și lui, că pierdeam autobuzul. M-am întors la Alămor, încredințat că nu vor lăsa să le scape chilipirul. Soacră-mea avea însă o mare încredere în celălalt ginere și mai puțin în mine, așa că m-a întrebat :

– Dar cu Ioniță ai vorbit ?

– Nu, că n-am avut timp, am răspuns.

– Păi, trebuie să-l întrebăm și pe el, că-i la bancă și știe bine cum trebuie să facem.

– Bine, întrebați-l, am răspuns cam șifonat.

Abia după vreo trei zile a venit și Ioniță la Alămor și, cred că mai mult pentru amorul propriu, n-a fost de acord cu împrumutul la Bancă, motivând că s-ar putea să nu fim în stare să-l restituim. «Oricum, eu am să studiez problema și am să vă spun». După două săptămîni însă, cînd și-a dat consimțămîntul, casa se ridicase la 130 milioane. Eu am zis să o luăm și așa, dar n-a mai vrut nici el, nici soacra.

Într-una din zile, găsindu-mă în Sibiu, l-am întîlnit din întîmplare pe dr. Ilie Coltor, fost în 1940 comisar general pentru refugiați.

– Ce faci, Nistore, m-a întrebat ?

– Ce să fac, Ilie, trag mița de coadă, nu mai am nici un ban și nu găsesc nici o slujbă. Tu cum te descurci ?

– Eu fac comerț clandestin cu sodă caustică. Cumpăr la preț oficial de la Ocna Mureșului și o vînd la prețul de speculă al zilei. Dau pe un butoi 15000 și îl vînd cu trei milioane. Nefiind săpun în comerț, țărani – și nu numai ei – o cumpără la orice preț. Îți dau și ție trei butoaie la prețul de cumpărare, ca să-ți faci rost de bani.

– Dar trebuie să mă aștepți cu plata, că acum nu am nici un ban.

– Te aștept ! Mi-i dai după ce vinzi.

Mi-a indicat locul de unde pot să ridic marfa. Am chemat pe socrul meu să vină cu căruța, s-o ducă și s-o vîndă în prăvălie la kilogram. Au scos mai mult de trei milioane pe un butoi, dar nu mi-au plătit decât două butoaie, la prețul de trei milioane. Am fost foarte mulțumit, căci alimente nu cumpăram – socrii ne aprovizionau cu de toate – iar cu banii de pe sodă mi-am putut rezolva necazurile. Pînă la urmă, Coltor nu mi-a mai pretins datoria.

*

Pe la începutul lui august 1947 mă găseam iar în Alămor, la socrii mei, cînd a venit Aurel Călin și mi-a spus că Petrașcu și Vică Negulescu fac o

excursie în Munții Făgărașului, să merg și eu să ne întâlnim la lacul Bilea. I-am spus că nu pot merge, că tocmai eram angajat în niște treburi din gospodăria socrilor.

– Păi trebuie să mergi, mi-a spus, că-i vorba de o consfătuire de mare importanță. A venit Eugen Teodorescu¹ din străinătate cu o mulțime de noutăți și instrucțiuni.

– Ce vorbești, omule ? Și vine și el la munte ?

– Da ! Domnul Petrașcu este la Simbăta, la părinții lui, cu familia. Eugen vine cu Vică de la București, îl iau eu pe el de la Simbăta și ne întâlnim toți la cabana Bilea. Noi ne urcăm pe la Arpașul de sus.

Călin era îmbrăcat ca pentru excursie și cu o raniță în spate. Mi-am pregătit și eu numaidecît ranița și am plecat cu el. Ai mei se învățaseră să nu mai protesteze. Știau că ar fi zadarnic. Ne-am urcat în tren, pe care l-am schimbat la Sibiu cu un altul care mergea la Brașov prin Făgăraș. Seara am dormit în Arpașul de sus, la un legionar pe care îl cunoștea bine Călin, iar a doua zi am pornit să urcăm Munții Făgărașului. Era prima dată cînd le făceam cunoștință mai de aproape. Am urcat pe o cărare de picior arcuită, pe deasupra unei văi adinci, care devenea tot mai sălbatică și mai misterioasă, pe măsură ce urcam. Din loc în loc cărarea noastră ducea pe lingă peretele gol de stîncă, de unde priveam în adîncimea amețitoare apele spumegînde ale riului Arpaș, care venea tocmai de sus, de la lacul Bilea. După ce am trecut de pădurea de fag și carpen și am apucat în pădurea de brad, aerul încărcat de ozon ne desfăta din plin plămîinii. La un izvor, întâlnit nu departe de cărare, ne-am oprit și am mîncat. Slănina afumată cu o salată de ardei, roșii și ceapă tăiată pe o merindoată țărănească, constituiau aici o mîncare mai bună decît orice meniu într-un restaurant de oraș. Apa de la izvorașul nostru a completat regalul.

Pe la ora 2 am ajuns la *Cabana din brazi*. Pînă sus, la Bilea, mai era un drum bun de făcut. *Cabana din brazi*, unde de fapt trebuia să ne întâlnim cu prietenii noștri, era situată într-o poiană destul de largă și adîncă, situată la poala ultimei păduri de brazi, deasupra căreia se țirau pe stînci tufe de jnepeni, și asta doar pînă la un loc, de unde stîncă se ridica goală și semeață, să înfrunte viscoalele și gerurile iernii. *Cabana din brazi* era nouă și destul de confortabilă. Jos era bucătăria și o sală de mese largă, magazia și cîteva dependințe, iar la etaj, unde urcai pe o scară interioară în spirală, erau camerele de dormit, unele mai mari, cu patru paturi, altele mai mici cu două. Cabanierul era tînăr și era aici cu soția și un copilaș. Am luat cu Călin o cameră cu două paturi.

Fiind încă devreme, am ieșit să contemplăm peisajul din jurul cabanei, așezată într-o splendidă poiană, înconjurată de o măreață pădure de brad. Cu deosebire, pădurea de pe coasta răsăriteană, aflată acum în bătaia luminii, prezenta un imens covor verde, în care soarele de după amiază își juca razele, care, doar ici-colo izbuteau să străbată tainicul întuneric al frunzișului. Era o pădure deasă, bătrînă, fără goluri între copaci. Jos, în jurul poienii, apele lacului Bilea veneau grăbite de sus, rostogolindu-se

1. Singura activitate notabilă a lui Eugen Teodorescu, fost înainte de război comandant legionar în Dobrogea, a fost nefericita încercare de organizare a unui sistem de informații, menit să sprijine lupta anticomunistă.

înspumate printre bolovani și silindu-se să ajungă cît mai degrabă la Olt. Mai aveau de aici încă drum lung de făcut. Dincolo de vale, coasta se ridica mai semeață și mai sălbatică, iar pădurea nu izbutea să acopere peste tot stîncă. Pentru că în partea aceasta peisajul ni s-a părut mai majestuos, ne-am oprit privirile mai mult într-acolo. La un moment dat, Călin îmi arată :

– Uite o capră neagră, cum se urcă pe un țănc, unde omul nu îndrăznește să se aventureze !

– Unde e ? am întrebat.

– Uite, vezi vîrfurile acela ascuțit și golaș, cel mai înalt de pe coastă ?

– Văd.

– Privește acum între el și celălalt vîrf, mai puțin înalt, uite, nu-i numai una, sînt două.

– Ah, le văd și eu ! Ce plăcere la animalele acestea, să se aventureze printre stînci atît de sălbatice și primejdioase !

– Da, fiindcă acolo lupul nu le poate ajunge, iar ele găsesc printre stîncile golașe destule tufe de iarbă cu care să se hrănească.

După ce ne-am satisfăcut ochii cu peisajul magnific, ne-am întors în cabană, unde tocmai nimeriseră trei turiști, care coborau de sus, de la Bilea. Ne-au spus că au petrecut o noapte la cabana de la lac, unde au mîncat păstrăvi splendizi, prinși proaspeți din lac. Aveau de gînd să doarmă peste noapte aici, iar mîine dimineață intenționau să urce prin uriașa pădure de brad și să coboare apoi pe spinarea muntelui, pînă în dreptul Făgărașului. Abia înspre seară au nimerit și prietenii noștri. Am făcut cunoștință cu ei, ca și cînd nu ne-am fi cunoscut. Toți ne-am dat nume false. Cabanierul nu ne-a cerut să ne legitimăm.

M-am uitat lung la Eugen Teodorescu. Mic de statură și subțirel, cu umerii plecați, față neagră și doi ochi verzi, foarte jucăuși, nimeni nu și-ar fi închipuit prin cîte a trecut și de cîte era capabil omulețul acesta. Era licențiat în drept și un vechi și neînfricat luptător al Mișcării Legionare, care însă a știut totdeauna să iasă din încurcături în așa fel că niciodată n-a putut fi arestat. Era din Constanța și, în 1940, a fost șeful de Regiune al Dobrogei. Era specialist în trecerea granițelor. Au închiriat și ei trei o cameră și ne-am înțeles ca, a doua zi, să urcăm și noi la lac, să mîncăm păstrăvi. Aici ne-am ferit să abordăm problemele pentru care am pornit de acasă. Peste noapte am fost martorii unei furtuni cum n-am mai văzut în viața mea. Fiind reumatic, oboseala și o schimbare a presiunii atmosferice îmi dădeau dureri de picioare. Deși ne-am culcat devreme, fiind obosiți, după urcarea muntelui, eu nu puteam dormi și îl invidiam pe Călin, care sforăia de țiuiau ferestrele. Uitaseam să-mi iau de acasă niște aspirine și mă întorceam de pe o dungă pe alta, cînd un tunet groaznic m-a făcut să sar din pat drept în mijlocul camerei. S-a trezit și Călin și, cu siguranță, toți cîți se aflau în noaptea aceea în cabană. O lumină orbitoare ne-a inundat camera, apoi tunetele și fulgerele se succedau unul după altul, urmate de rafale de vînt, care legănau cabana, de părea că ne găsim pe mare. La un moment dat o rafală de vînt ne-a deschis fereastra, a trîntit-o de perete, de s-a făcut țandări. Am auzit și alte ferestre zdrobindu-se. Am coborît din cameră jos, în sala de mese, unde s-au strîns pe rînd toți turiștii, precum și cabanierul cu familia. Toți erau speriați și cabanierul

ne-a spus că, deși a crescut aici prin munți, niciodată n-a văzut așa o vijelie. La un moment dat un tunet formidabil s-a prelungit cel puțin două minute într-un duruit imens, care a făcut-o pe soția cabanierului și pe copilașul de vreo 5-6 ani să izbucnească în plins. Apoi tunetele au încetat și a început să cadă o ploaie deasă și apăsătoare, pe un întuneric de nu se vedea nimic. Ne-am urcat iar în odăile noastre și ne-am întins să ne culcăm, îmbrăcați cum eram, căci pe fereastra stricată intra acum aerul rece și umed. Am adormit abia spre ziuă. Când ne-am trezit, un soare vesel își trimitea razele să ne salute prin fereastra fără sticlă. Călin s-a dat cel dintîi jos din pat. Îl aud deodată exclamînd :

- Fantastic ! Nemaipomenit !
- Ce e, ce s-a întîmplat ? l-am întrebat.
- Pădurea ! Nemaipomenit ! Uită-te !

Am sărit și eu din pat și m-am uitat pe fereastră. Era, într-adevăr, o priveliște teribilă. Pădurea aceea de brazi falnici de pe coastă era culcată la pămînt de sus pînă jos, dar nu pe toată lățimea, ei, în zig-zag, pe o lățime de 200-250 de metri și, acolo pe unde a trecut furtuna în zig-zag, nici un copac n-a rămas în picioare. De sus, de pe coama pădurii, pînă jos în poiană, era polog, copac peste copac culcați la pămînt.

- Teribil, domnule, am exclamat eu ! Acum îmi explic vuietul prelung și cumplit de azi noapte, care ne-a speriat pe toți. Ceea ce mă miră este cum de a rămas cabana în picioare și n-a fost aruncată în vale cu noi cu tot ! Și iarăși mă mir, cum de nu s-a aprins pădurea aceasta de rășinoase de la fulgerele care cădeau în trombă unul după altul ? Închipuie-ți cum ar fi ars, dacă se aprindea !

Jos, în sala de mese, au comentat toți această formidabilă dezlănțuire a forțelor naturii, apoi, după ce-am prînzit, ne-am luat rămas bun de la cei trei, care și ei porneau să escaladeze coasta, pentru a parcurge apoi coama Făgărașului - și am pornit pe cărarea ce urca la lacul Bilea. În timpul acesta cărarea era destul de dificilă, căci urca pleptiș și cel care mergea înainte trebuia să aibă grijă, să nu stîrnească vreun bolovan, care prin rostogolire ar fi putut lovi pe cei care veneau în urma lui. Abia cînd ne-am oprit într-un popas mai comod, l-am îmbrățișat pe Eugen Teodorescu. De trei ani nu ne mai văzusem, de cînd am plecat în țară și el a rămas la Viena.

- Eu zic să facem aici un popas mai lung, să ne sfătuim înainte de a ajunge la lac, unde s-ar putea să dăm peste alți turiști, care ne-ar putea îngreuna consfătuirea.

Propunerea mea a fost acceptată. Eugen aducea o informație foarte importantă și o dispoziție de la Horia Sima. Informația era că în Apus li s-a comunicat tuturor partidelor : țărăniști, liberali, legionari și socialiști, că în anul următor - 1949 - vor avea loc alegeri libere la noi în țară, la care vor putea să participe toate partidele politice, inclusiv comuniștii. Alegerile vor avea loc sub supraveghere internațională, pentru a se evita măsliuirea lor. Dispoziția lui Horia Sima era să pornim la reorganizarea Mișcării Legionare pe județe, ca, atunci cînd va începe campania electorală, să fim gata pentru a intra în acțiune. Aceasta era misiunea cu care a venit el, Eugen. După Eugen a vorbit Nicolae Petrașcu.

- Știrile aduse de Eugen sînt foarte importante și ele au darul de a ne

mișca dintr-un echilibru destul de fragil, în care am reușit să ne stabilim acum un și jumătate. Știți bine că am făcut o înțelegere cu guvernul, de a nu mai desfășura nici o acțiune politică. Dacă pornim la reorganizare, înseamnă că ne călcăm angajamentul și vor avea prilejul să înceapă arestarea în masă a legionarilor. Se pune problema : ne putem lua o astfel de răspundere ? De aceea, vă rog pe fiecare să vă roștiți părerea, după ce veți judeca foarte serios consecințele acțiunii noastre.

Primul care s-a rostit am fost eu.

- Este adevărat că a porni la o acțiune de reorganizare înseamnă a se călca angajamentul pe care ni l-am luat. Dar acel angajament era reflexul altui angajament, acela al guvernului de a se îngădui, mai mult, de a ne înlesni încadrarea în muncă, fiecăruia după profesiunea sa, permițându-ne astfel să ne câștigăm existența. Ori, guvernul nu și-a respectat angajamentul. Nici unul nu s-a putut încadra undeva, într-o muncă, nici noi cei de față, care am fost inițiatorii înțelegerii cu guvernul, darămite alții ! Mai mult, eu personal, când am vrut să mă reinscriu în Baroul avocaților, comuniștii au fost cei care m-au torpilat. Eu nu cunosc nici un caz de legionari ieșiți din clandestinitate care să fi fost încadrați în câmpul muncii. Impresia mea este că nu numai că nu ni se îngăduie să ne încadrăm în câmpul muncii, dar ni se pregătește o lovitură crincenă. Și nu numai nouă, ci tuturor partidelor de opoziție. Falsificările grosolane ale alegerilor din toamna trecută nu sînt nici ele de bun augur. Eu cunosc întrucîtva istoria comunismului rusesc și știu că Stalin n-a cruțat pe nici unul din adversarii săi și n-a cunoscut nici un scrupul în urmărirea obiectivelor. De aceea, eu cred că pactul nostru cu Teohari Georgescu l-au călcat ei, neaplicîndu-l, și îl vor călca și mai mult, cînd împrejurările le vor permite să ne aresteze și să ne zvrle în lagăre și închisori. În consecință, pe noi nu poate să ne lege altceva decît interesele neamului nostru. Și dacă știrea adusă de Eugen este adevărată, atunci socotesc că datoria noastră este să pornim la reorganizarea Mișcării.

- Nistor are perfectă dreptate, a continuat Vică Negulescu. Guvernul, comuniștii sînt cei dinții care au încălcat înțelegerea. Și nu numai prin neîncadrarea noastră în câmpul muncii, ci și prin arestarea unora dintre noi, printre care chiar a lui Nistor și Călin, mai în primăvară. Înțelegerea de acum aproape doi ani n-a avut decît un rost, și pentru noi, și pentru comuniști. Noi, pentru a ne mai putea trage sufletul, în speranța că puterile apusene își vor da seama de greșeala de a fi lăsat o serie de țări pradă imperialismului rusesc, iar guvernul pentru a câștiga timp, să se consolideze și să pregătească zdrobirea noastră. Și nu numai a noastră, ci a întregii rezistențe anticomuniste. Deci, ceea ce trebuie să hotărîm, este cînd să pornim la acțiune, dacă este oportun să ne reorganizăm acum, ori mai tîrziu.

Aurel Călin a fost și mai categoric.

- Eu cred că nu este nici un motiv să nu pornim la reorganizare. Avem prea multe semne că ei, comuniștii, pregătesc o lovitură puternică și pe scară mare împotriva tuturor adversarilor. O sumedenie de muncitori și studenți mi-au spus aceasta și mi-au cerut să pornim la acțiuni de rezistență, pînă nu-i prea tîrziu. Și de vreme ce celelalte partide au început să-și strîngă rîndurile, ar fi o greșeală dacă nu am porni și noi. Și-apoi, pe cît pricep eu,

este un ordin al comandantului. El știe de ce l-a dat, a avut mai multe posibilități decît noi să se informeze și să aprecieze oportunitatea acțiunii.

- Tocmai aceasta este problema, a intervenit Petrașcu. Eu nu sînt convins că cei de acolo văd just problemele de aici. Una este optica din Franța sau Germania, și alta cea de aici. Știu și eu că înțelegerea cu Teohari Georgescu este foarte fragilă și comuniștii își bat joc de ea. Știu că mai curînd ori mai tîrziu se vor azvîrli asupra noastră, dar cu cît vor face-o mai tîrziu, cu atît mai bine pentru noi. N-aș vrea să-i provocăm noi. N-aș vrea să le furnizăm noi argumentele pentru dezlănțuirea prigoanei. Aș prefera să le lăsăm lor întreaga răspundere.

- E foarte just ce spui tu, Nicolae, a intervenit Eugen Teodorescu, dar nu este vorba de a porni acum la reorganizarea masivă a Mișcării. Ar fi o greșeală fatală și, de altfel, nici dispozițiile cu care am venit eu nu merg așa departe. Trebuie să fiți foarte prudenți, să procedați cu multă grijă, să selecționați elementele cele mai sigure și să construiți numai scheletul, șefii de județe și, eventual, șefi de plasă, oameni de mare încredere, care nu vor face decît să ochească ici-colo oameni de nădejde, care vor fi propuși pe listele electorale sau în diferite acțiuni cînd va veni timpul. Eu personal mai am o sarcină, aceea de a organiza un serviciu de informații. Dar acesta va fi cu totul separat de Mișcare și cu oameni care nu vor fi folosiți în acțiunea voastră. De asta nu trebuie să știe absolut nimeni, afară de cei care ne găsim aici, și nu trebuie să se mai pomenească de asta. Chiar și voi trebuie să uitați de mine.

- Bine, a intervenit Petrașcu, revin la ceea ce spuneam adineaori, cei din străinătate nu pot vedea lucrurile exact așa cum sînt aici, și mă tem că sînt prea optimiști. Aici, în țară, nu se merge spre o destindere, care ar fi premiza unor alegeri libere ; dimpotrivă, lupta dintre comuniști și toți adversarii lor se întindește permanent . Știți că Iuliu Maniu și Mihalache, precum și o mulțime de alți național-țărăniști și liberali, au fost arestați și acum li se pregătesc procese. Ori, acestea numai semne de destindere nu pot fi.

- De ce nu ? am zis eu. S-ar putea ca tocmai arestarea celor mai autentici reprezentanți ai democrației din România să precipite presiunile menite să pună capăt abuzurilor comuniste. În cele din urmă, democrațiile din Apus au văzut și ele că rușii nu respectă convențiile și s-au hotărît să intervină. Dar acest fapt trebuie să ne găsească pregătiți, cum spune Eugen.

- Adevărat, a spus și Vică. Dar trebuie să punem și altfel problema ; chiar dacă alegerile nu vor avea loc anul viitor, noi tot trebuie să avem un minim de organizare și niște legături oricît de slabe, pentru unele comunicări. Nu este deloc bine să nu știm unii de alții, măcar pentru a nu lăsa să-și facă fiecare de cap.

- Eu, a completat Călin, sînt de părere că trebuie să pornim la reorganizare. Nu putem rămîne chiar așa, în vînt. Iar mie să-mi lăsați muncitorii, printre care am mulți prieteni.

- Bine, a zis la urmă Petrașcu. De vreme ce toți sînteți de părerea asta, nu pot fi eu de alta. Pornim la reorganizarea Mișcării ! Nistor va fi înlocuitorul meu, dacă se întîmplă să cad, iar tu, Vică, să te gîndești la niște șefi buni pentru București, Muntenia și Oltenia. Căline, tu cu

muncitorii. Pentru studenți îl avem deocamdată pe Costache Oprișan². Vă rog să fiți foarte prudenți cu alegerea oamenilor. Nu veți încadra decît oameni de foarte mare încredere, cărora le veți face tot așa recomandări. Deocamdată însă, nu vă grăbiți. Este vară, oamenii sînt împrăștiați, iar studenții sînt foarte greu de găsit. Abia la toamnă vom putea porni serios la acțiune, dar, încă odată, cu toată prudența ! Cu deosebire tu, Căline, trebuie să fii foarte prudent, că mulți muncitori s-au lăsat ademiniți de nimfa comunistă. Pe aceștia să-i izolezi și să nu te mai ocupi de ei. Și acum, să zicem și noi, ca țărani noștri cînd se apucă de un lucru : Dumnezeu să ne ajute !

*

După ce luarăm această hotărîre, am pornit cu toții spre lacul Bilea. Pe drum ne-am întreținut cu Eugen. L-am întrebat despre unii camarazi de-ai noștri rămași în străinătate și a trebuit să constat că era foarte reținut. De ce a fost așa, n-am putut pricepe. Mi-a spus totuși, printre altele, că șefia Partidului «Totul pentru Țară» a fost luată de Mircea Eliade, ceea ce mi-a produs o mare bucurie, căci, deși nu-l cunoșteam personal, aveam o mare stimă pentru acest mare om de cultură.

La lac s-a nimerit să fim numai noi. Deși nu este grozav de mare, acest lac constituie unul din punctele de atracție a munților Făgăraș. Cu o suprafață de aproximativ 500 m² și o adîncime maximă de 11 metri are o apă rece și cristalină și în apele lui se desfătau o mulțime de pești dolofani. Cabanierul, un om încă tînăr, singur, a fost foarte bucuros să ne prindă și nouă cîtiva și să ni-i pună la fript. Evident, contra plată. Au fost cei mai buni păstrăvi pe care i-am mîncat în viața mea.

Ar fi urmat să petrec și eu cu prietenii mei cîteva zile prin munți, dar Vică Negulescu mi-a dat o știre foarte importantă.

Într-o zi-două urma să se facă stabilizarea monedei românești la o cotă foarte redusă. Se vor scoate din circulație milioanele nenumărate și schimbul se va face numai pînă la o anumită sumă. Cine posedă mai mulți, va rămîne cu ei. M-am gîndit numaidecît la socrii mei. Vor pierde o grămadă de bani. Trebuia să-i ajut. Celălalt ginere este prea încrezător într-un anumit șablon și, probabil, nici nu va afla despre schimbare. M-am hotărît să plec numaidecît acasă. Călin și Petrașcu, care cunoșteau toate cărările, mi-au dat indicații pe unde să cobor, unde este cea mai apropiată gară și noaptea, pe la ora unu, eram la Alămor. I-am sculat pe toți.

- Ei, le-am spus, nu m-ați ascultat cînd v-am sfătuit să cumpărați casă. Ați rămas cu banii. Acum, am fugit din vîrfurile muntelui ca să vă mai dau un sfat. Dacă vreți, mă ascultați, dacă nu, eu mă spăl pe mîini. Miine, ori poimîine se schimbă banii. Pentru cîteva milioane se vor da cîteva sute. Dar nu se schimbă decît 5 milioane de persoană. Restul, puteți să-i

2. Plecat la începutul războiului să studieze, la Freiburg, filozofia cu Martin Heidegger, Constantin Oprișan a fost internat de nemți la Buchenwald. Eliberat, ca dealtfel toți legionarii din Germania, după 23 august, s-a întors în țară și s-a ocupat cu reorganizarea Frățiilor de Cruce. Arestat, a făcut parte, în închisoarea de la Pitești, din prima serie destinată reeducării. A murit la Jilava.

aruncați în foc. Singurul lucru pe care-l puteți face acum este să mergeți mîine, adică azi, că e trecut de miezul nopții, să cumpărați tot ce găsiți în tîrg și ce se poate revinde după aceea : vite, marfă pentru prăvălie, tot ce puteți. Altfel, rămîneți cu banii și vă puteți toți distra numărîndu-i.

- Cum se poate, zise soacra, dar Ioniță de ce nu ne-a spus nimic ?

- Fiindcă Ioniță nu știe. Și nimeni nu știe. Eu am primit vestea în Munții Făgărașului, de la un om care a venit din București și are relații foarte sus. Să aveți grijă, că e un mare secret și, dacă se află că ați știut, vă iau toți banii și intrați și în pușcărie !

Cum s-a făcut ziua, socrul a plecat la tîrg la Luduș, în raionul Miercurea, de unde a cumpărat două junci cu 50 milioane lei, iar soacra s-a dus și ea la Sibiu și a cumpărat marfă pentru prăvălie de alte cîteva milioane. În ziua următoare s-a decretat schimbarea banilor. Aproape toți banii care le-au rămas au intrat în schimb, încît au avut foarte puține pierderi. Casă, însă, tot n-am putut cumpăra. După multele supărări pe care le-am făcut socrilor mei, acesta a fost singurul serviciu de care s-au bucurat din partea mea. Abia acum soacrei îi părea rău că nu m-a ascultat.

17

Acționînd cu foarte multă prudență și discreție, pînă la sfîrșitul anului 1947, aproape toate județele țării erau reorganizate. Evident, numai cu un număr foarte restrîns și numai cu oameni de mare încredere. Ne-a zguduit condamnarea lui Iuliu Maniu și a altor corifei politici democrați, precum și alungarea Regelui Mihai, dar, cum eram optimiști și încrezători în ajutorul Puterilor Apusene, ziceam că încă în anul următor, 1948, Mihai are să se întoarcă pe tron, iar cei din închisori vor fi puși în libertate, nimbați de gloria persecuției comuniste.

Printre grijile politice, nu puține, nici mici, mai erau și grijile familiale. Pe la începutul lunii mai am adus-o la Sibiu pe mama și, după consultarea cu cîțiva medici, am internat-o în spital pentru operație. Mă duceam în fiecare zi la dînsa.

În dimineața zilei de 15 mai, o zi de luni, m-am dus, ca de obicei la spital. Încă nu era operată. Stăteam lingă ea pe pat și sporovăiam, cînd a venit Roji, o unguroaică din Alămor, care venea și stătea uneori cîte o săptămînă-două la noi și-i ajuta soției să facă în casă curățenie mare. Speriată, îmi spuse în șoaptă :

- Domnule doctor, să nu veniți acasă, că or venit de la poliție și or întreat de dumneavoastră. Doamna le-o spus că sînteți în oraș și trebuie să vă întoarceți. Pe mine m-or lăsat să ies, că nu știau cine sînt, dar pe soția dumneavoastră și pe sora dumneavoastră le-or oprit să iese din casă. Doamna mi-o șoptit să vin să vă spun.

- Bine, Roji dragă, acum du-te prin oraș și mai tîrziu mergi iar la noi

și spune-i doamnei că am să dispar din oraș și mai târziu, când voi putea, am să-i dau veste despre mine.

Mama a fost martoră la convorbire. După plecarea lui Roji, i-am spus :

- Mamă dragă, după cum ai auzit, s-a stîrnit furtuna. Trebuie să mă pun la adăpost. Încă nu știu unde mă va purta soarta. Te rog să fii vitează, așa cum ți-ai învățat și feciorii ! Nu știu cînd ne vom mai vedea. Sărută-l pe tata, sora și pe ceilalți frați pentru mine. Rămii cu bine, să te faci sănătoasă și să dea Dumnezeu să ne vedem cît mai curînd !

Biata mamă făcea eforturi disperate să nu plîngă. Am sărutat fața-i crispată de truda de a-și opri lacrimile. Ca să nu geamă, și-a încheștat gura și n-a putut articula nici un cuvînt. A fost ultima dată cînd am văzut-o. După 16 ani, cînd am ieșit din închisoare, am aflat că de mai multe ori a venit la poarta Penitenciarului, a ajuns pînă la colonelul Crăciun, l-a rugat, aproape în genunchi, s-o lase să mă vadă, numai o dată, de la distanță, dar în zadar. Inima lui Crăciun era de piatră. Biata mama s-a stins în 1960, fără a mai avea bucuria de a-și vedea fiul.

Am plecat de la spital și, pe căi lăturalnice, am ajuns la părintele Zosim Oancea, un bun prieten, om cu frumoasă cultură și de o mare curățenie sufletească, atît el, cît și preoteasa, care era învățătoare. Le-am spus că am fost căutat acasă de poliție și că am să încerc să ajung la București, unde voi încerca să mă pun la adăpost. Îl rugam să comunice acest lucru lui Nicolae Petrașcu și soției mele. Abia dacă a trecut însă o jumătate de oră de cînd mă găseam la ei, cînd a intrat doamna Petrașcu și a izbucnit în plîns :

- L-au arestat pe Nicu, ce să fac ! ?

Mi-am dat numaidecît seama că asupra noastră s-au dezlănțuit primejdii mult mai mari decît îmi închipuiam la început. Am încercat s-o îmbărbătez pe doamna Petrașcu.

- Doamna Livia, te rog să te stăpînești și să fii bravă. Ești doar din familia Banea (era soră cu Ion și Dumitru Banea). Te rog povestește-ne cum s-a întîmplat ?

- Ne-am dus ieri la Săliște, la un fin de-al nostru și, întîrziînd, am pierdut autobuzul, așa că am dormit la ei. Azi noapte, ori azi dimineață, am fost căutați aici acasă. Cineva le-a spus că sîntem la Săliște și ne-am pomenit cu ei acolo. L-au ridicat și l-au dus cu mașina, nu știu unde. Acum vin de la Săliște cu autobuzul.

- Doamnă Livia, și pe mine m-au călcat acasă, dar eram la spital la mama și așa am scăpat. Se vede că este o acțiune mai mare. Te rog încă o dată să fi bravă, și să o încurajezi și pe soția mea. Este obolul pe care trebuie să-l plătim pentru libertatea neamului nostru. Apoi, ridicîndu-mă, eu plec. Voi încerca să ies din oraș pe un drum mai lăturalnic că, de bună seamă, gara și drumurile principale sînt încheiate de miliție.

- Vin și eu cu tine, pînă ieși din oraș, zise Oancea.

- Vezi-ți de treabă, i-am răspuns ! Vrei să te vîri și tu în primejdie ? Trebuie să încerc singur.

Ne-am îmbrățișat cu toții și am plecat. Tot pe căi lăturalnice am ajuns în strada Moldovei, la Spiridon Cîndea¹, aproape de drumul Rășinariului.

1. Poate și datorită relațiilor cu comuniștii, numele lui Spiridon Cîndea nu apare în lucrările postbelice dedicate perioadei.

Cindea a fost în 1940 șef de județ la Sibiu dar, după 23 august a intrat în Frontul Plugarilor și era în excelente raporturi cu P.C.R.

- Nu te-ai întâlnit cu polițiștii ? - a fost prima vorbă când m-a văzut. Adineaori au plecat de aici. Pe unde ai venit ?

- De la mama, de la spital, și n-am venit pe strada principală.

- De aceea nu te-ai întâlnit cu ei. Mă tem că iar vin.

După ce am ieșit de la Oancea, socoteam să mă adăpostesc pentru o zi, două, la Cindea. Am văzut însă că le era frică și am plecat. Cindea m-a întrebat : «Unde mergi ?» «Nu știu» i-am răspuns. Nu departe, într-o casă vecină, stătea doamna Crețu, nașa-mea. Soțul ei, dr. Aurel Crețu, a murit pe front la Odesa și fusese frate cu cumnatul meu. Nașul meu fusese liberal. Când m-a văzut, nașa a început să se văicărească.

- Fugi, fiule ! Nu te las în casă, că adineaori a răscolit-o poliția căutându-te pe dumneata. Nu vreau să mă nenorociți și pe mine !

- Nu te speria, nașa, că plec. Dacă mai vin, spune-le că am fost la dumneata, dar nu m-ai primit.

Mi-am dat seama că îmi cunosc toți prietenii și rudele și, oriunde voi bate la ușă, nu voi fi primit. Nu-mi rămânea decît să ies din oraș, cît mai repede cu putință. Am apucat pe strada Dumbrăvii, spre ieșirea din oraș, și, după ce am trecut de ultima casă am luat-o la stînga peste cîmp, pînă în pădurea satului Veștem. La Veștem era gară și știam că la ora 2 noaptea circula un tren personal la București, prin Rîmniceu-Vilcea. Am stat în pădure pînă noaptea. Norocul meu era că apucasem să iau bani la mine. Eram însă îmbrăcat subțire, ca de vară și cu capul descoperit. Cu o noapte înainte a nins, ca niciodată, și acum era așa de frig, încît frunzele fragede ale copacilor cădeau moarte la suflarea vîntului. Ca să mai scap de frig, am fost nevoit să mă mișc tot timpul prin pădure. Satul și gara nu erau departe. Aproape de ora două am ieșit din pădure și m-am dus la gară. Abia mi-am scos biletul cînd am auzit trenul apropiindu-se, spre bucuria mea, căci eram singurul pasager și casierul, care era și șeful gării, începuse să se uite lung la mine. Odată în tren, o mulțime de griji au pus stăpînire pe mine. Stînd cu ochii închiși și făcînd pe somnorosul, încercam să găsesc un luminiș în raionul grijilor. Pe la ora zece dimineața am ajuns în București. În Gara de Nord era mare forfotă. Se făceau legitimări, dar nu legitimau pe toată lumea. Cu capul descoperit și părul răvășit am pornit și eu spre ieșire, cu o nonșalanță destul de bine jucată. Cum nu mîncasem de 24 ore, după frigul din pădure și o noapte de nesomn, nu prea semănam cu mine. Am scăpat nelegitimată. Aveam în București o locuință foarte sigură, pe care n-o cunoștea decît Mircea Nicolau, profesor de filozofie și șeful legionarilor din București. Era într-un bloc pe strada Spaniolă, lîngă Piața Națiunii, la o domnișoară mai în vîrstă, o foarte bună prietenă a lui Titi Giță, Ioana, studentă și șefa femeilor legionare din București. Aceasta m-a adus o dată aici și cum domnișoara Ioana avea două camere și bucătărie și locuia numai singură fiind și necunoscută ca legionară, am hotărît ca aceasta să fie gazda mea. M-am dus deci la gazda mea, unde nu mai dormisem decît o singură dată. Am găsit-o și a fost bucuroasă să mă primească. Mi-a spus însă că lumea în București este foarte speriată, că s-au făcut multe arestări, că și Titi Giță fusese arestată. Amănunte însă nu știa. Am rugat-o să-l caute pe Mircea Nicolau, să mi-l aducă. Ea știa

unde putea fi găsit. Mircea m-a pus la curent cu situația. Dezastrul era mult mai mare decât îmi închipuiam eu. O mulțime de legionari fuseseră arestați, printre ei foarte mulți care nici nu fuseseră reincadrați. Au fost arestați și Vică Negulescu, Nelu Rusu, frații Bălănescu și mulți alții.

- Cum se explică dezastrul ăsta ? l-am întrebat pe Mircea Nicolau. Cine a trădat și de când sînt comuniștii pe urmele noastre, fără să știm ?

- N-a trădat nimeni, mi-a răspuns Mircea. Acțiunea nu este îndreptată numai împotriva noastră, ci împotriva tuturor acelor care se opun regimului comunist. Au fost arestați o mulțime de țărâniști, liberali, socialiști și mulți, foarte mulți ofițeri. Ravagiile cele mai mari s-au produs printre studenți. Nu s-a știut de reorganizarea noastră, dar, cu siguranță vor afla acum de la cei arestați. Se pune acum problema ce facem, noi, cei care am rămas nearestați ?

- Ce facem ? Pornim la reorganizarea Mișcării cu cadre noi și schimbăm întreg sistemul astfel ca, dacă vor afla anumite lucruri de la cei arestați, loviturile să cadă în gol. Te rog să fii adjunctul meu și să mă ajuți în această muncă !

*

În decurs de o lună de zile am refăcut toate legăturile cu organizațiile județene și în București, am stabilit cadre noi, necunoscute de cei arestați. Între timp, știrile rele se înmulțeau. De la unul care nu se mai considera de mult legionar și care a primit să dea informații, după ce a fost pus în libertate, am aflat o serie de informații. Astfel, ne-a comunicat că Titi Giță s-a sinucis în închisoare. Era studentă la litere, dintr-o familie modestă din județul Turda, foarte inteligentă, de o frumusețe robustă, de la țară. Avea ochi albaștri, mari, în care lucea flacăra unei mari credințe. Securitatea aflase că știe foarte multe lucruri și că deținea cheia multor legături și, pentru a o sili să le declare, au bătut-o zile la rînd. În cele din urmă, o bestie a dezbrăcat-o, i-a smuls sutienul și a început s-o strîngă de sîni, provocîndu-i niște dureri insuportabile. A leșinat. După ce a trezit-o cu apă rece, a trimis-o jos în celulă, dîndu-i răgaz să se răzgîndească. Au găsit-o mai tîrziu în WC-ul celei, spînzurată cu o fișie din prosopul ei. Pe un alt student al cărui nume nu mi-l pot aminti, care fusese șeful organizației de tineret *Frățiile de Cruce*, l-au bătut pînă a sucombat pentru ca să spună cu cine a avut legături. Ca să șteargă apoi urmele bătăilor, l-au aruncat de la fereastra etajului VI pe asfalt. Sper să-mi aduc aminte de numele lui.

Tot acest informator ne-a spus că și Nicolae Petrașcu și Vică Negulescu se găseau la Ministerul de Interne, unde au fost bătuți cumplit și s-ar putea ca și aceștia să fie morți. Aceste zvonuri, ajunse la urechile legionarilor, au creat în rîndurile celor rămași nearestați o teribilă agitație. Unii s-au dat la fund, dar cei mai mulți îmi cereau să le dau voie să treacă la represalii și propuneau fel de fel de acțiuni. Acest lucru nu l-am permis, dar, într-o întîlnire cu șefii de regiuni, le-am spus că de-acum nimeni nu se mai lasă arestat fără să se apere.

O foarte mare greutate o constituia lipsa de mijloace materiale. Mulți dintre noi trăiau în clandestinitate și prietenii cu rosturi materiale, care ne adăposteau și ne ajutau din umbră, erau din ce în ce mai puțini.

Întilnirile cu șefii de unități le aveam regulat pe stradă, la ore fixe, în locuri fixe. Îmi lăsasem mustață, mi-am vopsit părul, am făcut rost de o legitimație falsă și nu mai semănam decît foarte puțin cu mine. Treceam la întîlnire la o oră anumită pe strada stabilită și mă întilneam ca din întîmplare cu camaradul meu, îmi spunea ce avea de spus, îi dădeam dispozițiile în consecință și după ce fixam locul întîlnirii viitoare, ne despărțeam. Eu aveam vreo trei gazde pe care nu le cunoștea decît Mircea Nicolau și mă mutam de la una la alta, pentru a nu le uza prea mult. Cu Mircea mă întilneam la Ioana, în strada Spaniolă, dar de cele mai multe ori pe stradă.

Aveam în București un frate, un văr și două verișoare, dar, socotind că locuințele lor sînt supravegheate, nu m-am dus pe la ei. Vrînd să aflu vești despre familia mea, într-o zi m-am dus totuși cu un camarad, pînă în apropiere de locuința fratelui meu, pe Ferentari, și de-acolo l-am trimis singur, să întrebe de ei. L-am văzut de departe pe camaradul meu întorcîndu-se cu cumnată-mea. Aceasta mi-a povestit, abia ținîndu-și lacrimile, că toată familia noastră este arestată : tata, mama (au ridicat-o de la spital), soția, fratele Ionaș, preot în Alămor, fratele Emil. Fratele Victor, țaran în satul nostru Măgina, a izbutit să evadeze de la jandarmi. În schimb, au luat-o pe soția lui - Veta - și au dus-o în Aiud, unde au bătut-o apoi două bestii, Stoica și Groza Traian, au supus-o la curent electric pînă a leșinat. Pe sora mea Mărioara au ridicat-o din Teiuș și au dus-o la Alba-Iulia, cu o fetiță de două luni în brațe. Soțul ei, funcționar în finanțe, s-a dus să intervină pentru eliberarea ei și l-au arestat și pe dînsul. Toate aceste abuzuri și atrocități se executau din ordinul colonelului Gheorghe Crăciun, inspector regional de securitate.

Știrile acestea m-au amărit foarte mult, căci dezastrul din familia mea devenise general. Crezusem orbește în știrile aduse de Eugen Teodorescu în anul trecut și sperasem ca anul 1948 să ne aducă puțină libertate și măcar o mică destindere în viața politică. În loc de aceasta însă, viața internațională, atît cît puteam desprinde din presa românească, se delimita tot mai mult, iar prigoana comunistă din țara noastră lua forme dementiale. A fost arestat și Eugen Teodorescu, cu tot serviciul lui de informații. În jurul meu se strîngea tot mai mult cercul ; două din gazdele

mele, cele mai sigure, căzuseră, nu pentru găzduirea mea, ci în alte relații, pe alte temeuri. Acum se făceau arestări pe simple bănuieli, sau în urma unui denunț dușmănos. Oamenii nevinovați erau arestați pe simpla bănuială și bătuți pînă la sînge, să spună ce legături au avut cu «dușmanii poporului». Dacă nu izbuteau să scoată nimic de la ei, găseau totuși motive să-i condamne la 2-3 ani de închisoare, sau îi trimiteau în lagăre de muncă, fără condamnare. Unii se mai eliberau totuși, dar numai după ce se angajau să facă diferite servicii de informatori.

Am stabilit cu colaboratorii mei cei mai apropiați să ne întîlnim mai rar, numai din trei în trei zile, trecînd la o anumită oră pe o anumită stradă. Dacă într-o jumătate de oră cel așteptat nu vine, întîlnirea se amîină cu trei zile. La una din aceste întîlniri au venit, pe la jumătatea lunii iulie, doi ingineri tineri, amîndoi foarte inteligenți, capabili și descurcăreți : Simion Obreja și Șerban Secu.

– Moșule, avem bani, mi-a spus unul din ei.

– Bravo, măi ! În sfîrșit, mai aud și o vorbă bună în noianul de știri rele din ultimul timp. Cîți bani aveți și cine vi i-a dat ?

– Mulți ! Treisprezece milioane și i-am luat noi.

– Nu înțeleg.

– Am dat o lovitură la C.F.R. și am pus mîna pe banii ăștia. O parte din ei i-am transformat în aur, pe care l-am ascuns, iar pe ceilalți i-am plasat la diferite persoane sigure, că nu putem ține asupra noastră sume așa de mari. De la aceste persoane îi putem ridica cînd vrem.

Vorbea cu o liniște desăvîrșită, în timp ce mie mi-a înghețat sîngele în vine. Dar parcă tot nu înțelegeam bine.

– Măi oameni buni, stați puțin și faceți-mă să înțeleg : ce lovitură ați dat și cum ați procedat ?

– Moșule, îmi răspunde Obreja, un camarad de-al nostru este funcționar la Casieria Centrală a Căilor Ferate. El ne-a dat indicații, unde se găsesc acești bani. Într-o noapte ne-am dus cinci inși, i-am sustras de acolo, fără să lăsăm nici o urmă. Acțiunea a mers perfect. Nu știe nimeni, afară de noi cinci și acum dumneavoastră

De necrezut ! Aproape să mi se facă rău ! A trebuit să las să treacă puțin timp, pînă mi-am revenit. Apoi, groaznic de abătut, am izbucnit :

– E teribil ! E nemaipomenit ! Cum v-a luat Dumnezeu mințile, să vă apucați de jefuit ! ? Ce deosebire este între voi și gangsteri ? Voi, cei mai buni, cei mai curați și cei mai devotați copii ai Legiunii ! Cum ați putut face lucrul acesta ?

– Moșule, s-a repezit Obreja, Stalin n-a spart Banca din Tilsit cînd a avut nevoie de bani ? Cine i-a făcut vreun reproș pentru asta ?

– Bine, măi Simioane, măi ! Dar voi vă comparați cu Stalin ? Voi sînteți comuniști ? ăștia nu au Dumnezeu, ăștia au cu totul altă morală decît noi. Noi nu putem, nu avem voie să facem asemenea lucruri. Una din legile noastre legionare spune : «Legionarul merge numai pe drumul onoarei. Decît să învingi printr-o infamie, mai bine să cazi luptînd pe drumul onoarei !» Ați călcat în picioare una din legile fundamentale ale Legiunii și ați făcut și un lucru absolut inutil. Banii ăștia nu pot fi folosiți pentru lupta legionară. Interzic categoric acest lucru ! Să mergeți să duceți banii înapoi. Este sublimă intenția voastră, știu ce suflete curate aveți, înțeleg

că ați vrut să ajutați cu orice preț lupta noastră, dar, din nenorocire, n-ați ajutat-o ! Dimpotrivă, ați mai atârnat o piatră de moară de gîtul Legiunii, acum cînd e pe punctul să se înece. Închipuiți-vă că unul din voi cade și nu poate rezista torturii. Vă spune pe toți și dintr-odată Legiunea apare ca o bandă organizată de gangsteri. Oribil ! Duceți banii înapoi !

- Cu neputință, Moșule. Acolo sînt acum cercetări și pază, iar parte din bani i-am transformat în aur. Nu-i putem aduna laolaltă.

- Măi băieți, nu ne putem certa aici. Nu are nici un rost. Baniiăștia nu vor fi folosiți pentru lupta legionară ! Încolo, faceți ce vreți. Eu nu vă mai pot porunci. Vă rog doar un lucru : faceți tot ce puteți ca să nu se audă de fapta voastră ! Fie-vă milă de Legiune ! N-o amestecați în treaba asta !¹

I-am lăsat în drum, fără să mai stabilim o nouă întîlnire. Și nu i-am mai văzut niciodată. Patru sau cinci ani mai tîrziu, am fost dus de la Aiud, la Ministerul de Interne și cînd am dat ochi cu colonelul Dulgheru, acesta s-a și repezit la mine :

- Vezi, domnule Chioreanu, multe ne-ai ascuns la anchetă, crezînd că nu le vom afla niciodată. Dar uite că, rînd pe rînd, le descoperim pe toate. I-am prins pe Obreja, Secu, Florescu, și ceilalți, care au jefuit Casa de la C.F.R. Am găsit și banii, aproape toți. Obreja mi-a relatat și discuția purtată cu dumneata pe această chestiune. Te rog povestește și dumneata cum a fost. Acum nu mai ai nici un motiv de reținere, și așa știm absolut tot.

- Domnule colonel, i-am răspuns, vă spun sincer, numai asta n-aș fi vrut să se aște vreedată. Dar, acum că știți tot, am să vă povestesc și eu ce am aflat și ce am făcut în chestiunea aceasta.

I-am povestit lui Dulgheru cele ce le-am povestit mai sus. La urmă, Dulgheru mi-a spus :

- Da ! Așa au povestit și «băieții» dumitale. Eh, domnule Chioreanu, să vezi acum ce bucurie îți vom face, cînd vom publica în presă despre banditismul acesta !

- Domnule colonel, m-am adresat eu lui Dulgheru, spuneți-mi sincer, pentru ce ne urîți atît ? Nu în cazul acesta, pentru că aici legionarii n-au făcut decît să-l imite pe zeul comuniștilor, pe Stalin, dar, în general, ne arătați o ură teribilă, deși nu v-am făcut nimic. În definitiv, noi legionarii n-am prea luptat cu comuniștii. Am luptat mai mult cu burghezia bogată din țara asta. Și pe vremea cînd eram înțeleștați în luptă cu burghezia, voi, comuniștii, nici nu prea existați în țara noastră, sau, în orice caz, erați foarte puțini. Ce v-am făcut ? De ce ne urîți atît ?

- Ei vezi, domnule Chioreanu, tocmai aceasta este vina cea mare a legionarilor. Am fost puțini fiindcă ne-ați luat muncitorii și studenții. Și amîndouă aceste forțe trebuiau să fie ale noastre. Și pentru asta, nu vă vom ierta niciodată ! Partidele burgheze vor muri prin inaniție ; le mai

1. Mihai Fătu și Ion Spălățelu scriu astfel despre furtul de la C.F.R. : „Fără a-și dezminți în nici o privință tradițiile, legionarii s-au dedat și la jafuri de proporții, executate după toate regulile banditismului de înaltă calificare. Unul dintre acestea l-a constituit atacul asupra tezaurului din Palatul administrativ C.F.R., efectuat în 1948 de către o echipă de legionari condusă de Spiridon Obreja” (*op. cit.*, p. 383). Dar nici măcar ei, cu toate că se bazează pe documente obținute prin tortură, nu afirmă că furtul ar fi fost o urmare a unei decizii „de sus”

ajutăm și noi pe ici, pe colo, dar pe legionari va trebui să-i distrugem și să-i compromitem chiar în virtuțile lor ! Și-i vom distruge și-i vom acoperi cu oprobriu în așa fel, încât istoria nu va putea vorbi despre ei decât cu groază !

Și cine ar putea spune că nu s-au străduit să facă în acest sens, tot ceea ce imaginația și lipsa de scrupule au fost în stare să iscodească ? !

Așadar, aceasta era mare vină a legionarilor : le-am luat studenții și muncitorii. Și pentru asta autoritățile comuniste inventează crime peste crime, pentru asta bat, torturează, flămînzesc, schingiuesc în cele mai abominabile chinuri mii de tineri, care nu au altă vină, decât că și-au iubit prea mult țara și au pus mai presus de viața lor, viața patriei. Groaznică monstruozitate ! Vrednică de cei mai mari doi diavoli ai veacului nostru : Stalin și Hitler!

19

Cu vreo două zile înainte de întâlnirea cu Secu și Obreja, ne-am dus, cu noua mea gazdă, să petrecem o zi pe malul Argeșului. Am luat un autobuz, care mergea pe șoseaua Giurgului, pînă în satul Jilava. De acolo am făcut drumul pe jos, cam vreo doi kilometri. Cînd am ajuns la pod, am cotit la dreapta pe malul riului, pînă am ajuns la niște arini mari, care dădeau o umbră plăcută. Cum luasem din oraș provizii suficiente, am stat toată ziua pe malul Argeșului, dezbrăcați la chiloți, și cînd în apă, cînd în soare sau la umbră, am petrecut o zi foarte plăcută.

În apropiere de locul unde ne-am scăldat, era un teren destul de mare, cu trifoi cosit și clădit pe capre de lemn, ca să se usuce. Sub caprele acelea se putea dormi perfect.

După convorbirea cu Obreja și Secu, fiind extrem de amărit, și avînd presimțiri din cele mai sumbre, am hotărît să dorm noaptea sub cerul liber, departe de lume, să mă pot gîndi liniștit. Purtam pe umeri o răspundere extrem de grea și, în momentele acelea, nu știam ce să fac. Aș fi putut fugi în străinătate, că aveam o legătură în acest sens, dar mă gîndeam că am niște obligații față de toți oamenii care s-au angajat în acțiune la îndemnul meu. A pleca acum echivala cu o trădare. Am hotărît să mă izolez de lume, și, în singurătate, să-mi pot încropi un plan precis de acțiune. Mi-am luat de la gazdă fulgarinul și geanta, am trecut pe la o bodegă, de unde m-am aprovizionat cu alimente și o sticlă cu apă minerală, și m-am dus iar la Argeș. Am ales o capră cu trifoi și mi-am pregătit un pat sub ea. Cum în ziua următoare nu aveam nici o întâlnire, am petrecut toată ziua pe malul Argeșului, cînd la soare, cînd la umbră, iar noaptea am dormit în cîntecul privighetorilor din arinii de pe malul riului. Au fost două zile splendide. A treia zi aveam întâlnire cu Mircea Nicolau. Abia așteptam să-l întîlnesc, să discut cu el «lovitura» de la C.F.R. Mi-am lăsat fulgarinul și geanta sub căpița de trifoi și am plecat în oraș. Am ajuns la locul întîlnirii la ora precisă. Mircea nu era acolo. L-am așteptat jumătate de oră, dar n-a venit.

Am stat un sfert de oră în plus, dar tot n-a venit. Semn rău, mi-am zis ! M-am dus și a doua zi, dar tot n-a venit. Altă legătură nu mai aveam acum cu camarazii mei. În tot acest timp dormeam noaptea sub căpița de fin de pe malul Argeșului. Știam că Mircea dormea și el uneori în strada Spaniolă, la domnișoara Ioana. Nu mai fusesem pe acolo de vreo două săptămîni. Numai acolo îi puteam lua urma din nou. M-am dus deci în strada Spaniolă. La poartă era acum un văcsuitor de ghețe. Niciodată nu-l văzusem pe ăsta aici și nici nu avea ce căuta, căci strada era foarte puțin circulată. Și judecata și instinctul meu de om încolțit, instinctul care de multe ori m-a scăpat din primejdie, îmi spunea să nu intru, că locul nu e curat. Aici trebuie să fie o capcană. Dar tot eu mi-am zis că sînt laș, de aceea mi-e frică. A fost zadarnic. Și am intrat. Era liniște peste tot. Am sunat. Mi-a deschis un domn numai zîmbete.

- O caut pe domnișoara Ioana, am zis.

- Poftiți, eu sînt fratele ei, mi-a răspuns.

Știam că domnișoara Ioana nu avea frate și am dat să mă întorc, dar din spate mă și împingeau doi domni, care ieșiseră din WC-ul de vizavi, cu pistoalele în mîini. Înăuntru mai erau doi. Toți s-au sculat în picioare și își frecau mîinile de bucurie. M-au percheziționat, mi-au luat actele și mi le-au examinat. Știam că din mîinile lor tot n-am să mai scap, de aceea le-am spus numele adevărat și că actele sînt false.

- De cînd vă așteptam, domnule Chioreanu, pe unde ați umblat atîta vreme ? m-a întrebat cel care mi-a deschis ușa. Eram așa de abătut, de emoționat și de epuizat de puteri (deși aveam mîncare sub căpița mea, nu mîncasem aproape nimic în ultimile zile), încît, la un moment dat, mi s-a părut că plafonul se strîmbă într-o parte și.... m-am trezit culcat pe o canapea. Unul din cei prezenți mă bătea ușor cu palma pe obraz. Am dat să mă ridic, dar domnul mi-a spus :

- Stați așa ! Stați liniștit, să vă reveniți bine. Suferiți cu inima ?

- Da, am spus, deși pînă atunci nu mi se întîmplase niciodată să leșin și nu știam să fiu bolnav cu inima.

Așa a luat sfîrșit activitatea mea clandestină, în ziua de 19 iulie 1948. Leșinul acela mi-a fost de mare folos în cercetările care au urmat, căci se știa acum că sînt bolnav de inimă.

Cum stăteam culcat pe spate cu ochii închiși, mă gîndeam la patimile care mă așteaptă, și pentru că niciodată n-am putut suporta bătaia - iar acum în nici un fel nu voi putea evita această umilință - va trebui să mă sinucid. Voi face acest lucru îndată ce mă vor închide într-o celulă. Dar cum ? Gîndindu-mă la această soluție, mi-a apărut deodată în fața ochilor minții icoana mamei. De multe ori, în primejdiile cele mai mari, gîndul îmi zbură la mama și atunci, din ceața primejdiilor se alegea luminiș, un gînd, o soluție care ducea spre salvare. Gîndindu-mă, deci, la mama, mi-am amintit de o întîmplare din copilărie, pe care niciodată nu mi-o mai evocasem. Era în primul război mondial. Să tot fi avut 8-9 ani. Tata era în război și mama era singură cu cinci copii, din care cel mai mare, Ionaș, era doar cu doi ani mai în vîrstă decît mine. Era însă de ajutor mamei în gospodărie și la lucrul cîmpului, iar eu mergeam toată vara cu vitele la pascut. Eram încălțat cu opinci. Într-un timp mi se stricaseră obielele, că

nu le mai puteam folosi. Căutînd prin cămară, am găsit un prosop, tocmai bun pentru două obiele. L-am tăiat în două și m-am încălțat. În zadar a căutat mama prosopul peste tot. Peste vreo trei săptămîni, uitînd de isprava mea, m-am descălțat în vîzul mamei. Cînd a văzut unde a ajuns prosopul ei, a pus mîna pe o nua, iar eu vîzînd primejdia, am zbughit pe ușă, apoi prin tîrnat, spre grădină, dar la ușa tîrnatului m-a ajuns. Eram mult mai slab decît mama, dar i-am smuls totuși nuaia din mînă, am rupt-o în bucăți, apoi, la rîndu-mi în genunchi, am rugat-o :

- Mamă dragă, decît să mă bați, mai bine ia un cuțit și omoară-mă !

Nu m-a mai bătut și vîzînd groaza din ochii mei, m-a ridicat, m-a strîns la piept și a pornit a mă certa, în timp ce cu o mînă își ștergea lacrimile.

- Cum poți tu să fii așa de nepriceput, să nu știi cită muncă pun io pînă Țes un ștergar ! Ș-apoi, de ce te sperii chiar așa de cîteva lovituri de nua ? Nu știi, că unde dă mama crește carnea ? Ce-ai să te faci, cînd vei ajunge să te bată străinul ?

Și acum, la 41 de ani, am ajuns să mă bată străinii, fiindcă doream cu orice preț să afirm pentru neamul meu niște drepturi, legale și naturale, pe care le are orice neam într-o țară civilizată. Nu, mamă ! N-au să ajungă să mă bată străinii, fii fără grijă !

Am sărit de pe canapea și le-am spus gealaților mei :

- Haideți, domnilor, duceți-mă unde aveți ordin.

- Nu vă grăbiți, mi-a spus cel care părea șeful, tocmai așteptăm dispoziția unde să vă ducem.

N-a trecut mult și a intrat un nou personaj. L-am recunoscut. Era vîcsuitorul de ghetе de la poarta blocului.

- Ei, ai vorbit ? a întrebă șeful. Unde-l ducem ?

- La Interne, la tov. colonel Dulgheru, fu răspunsul.

- Haidem, atunci ! Domnule Chioreanu, mergem !

Jos ne aștepta un jeep. Ne-am urcat în el și, în cîteva minute am fost la ministerul de interne, în fața domnului colonel Dulgheru.

O figură frumoasă ; rumen, elegant, surîzător.

- Iată-vă, în sfîrșit, aici, domnule Chioreanu, mi-a spus cînd m-a văzut în fața lui. Nu vă puteți închipui cit v-am căutat ! Luați loc.

- Domnule colonel, i-am spus luînd loc pe scaunul din fața biroului său, nenorocul m-a dat în mîinile dumneavoastră. Aș vrea să știți de la început un lucru : nu pot suporta bătaia. Puteți să mă puneți la zid, să mă împușcați, nu-mi pasă. Îmi sînteți dușmani și nu vă cer îndurare. Dar umilința bății n-o pot suporta și mă voi apăra, cu pumnii, cu unghiile, cu dinții, cu ce pot, pînă la moarte !

- Domnule Chioreanu, noi nu batem, mi-a răspuns.

- Ba bateți, domnule, i-am replicat ! Ați bătut-o pe Titu Giță pînă ați omorît-o, l-ați bătut pe....(i-am spus numele, pe care acum nu mi-l amintesc) și după ce l-ați omorît, l-ați aruncat pe fereastră de la etajul VI și după cit mi s-a spus, i-ați omorît în bătaie și pe Petrașcu și pe Negulescu.

- Cine v-a spus aceste lucruri v-a mințit, domnule Chioreanu. O să aveți ocazia să vă întîlniți cu ultimii doi la proces. Să știți că nici nu am avut probleme grele cu ei. Aproape s-a și terminat ancheta cu ei. Trebuie să știți că atitudinea anchetatorului depinde în mare măsură de atitudinea anchetatului, iar toți cei anchetați înaintea dumneavoastră ne-au furnizat

suficiente informații despre activitatea dumneavoastră, că ar fi lipsă de inteligență și dovadă de rea voință să vă apucați să ascundeți sau să tăgăduiți anumite activități, pe care noi oricum le știm de la aceștia. Deci, atitudinea anchetatorului este în funcție de atitudinea dumneavoastră, să nu uitați acest lucru !

- Domnule colonel, știți că eu sînt avocat de profesie și, ca avocat, știu că legea penală obligă organele anchetatoare să pună în fața celui anchetat acuza și dovezile pe care aceasta se sprijină. Vă rog, deci, să-mi comunicați pentru ce m-ați arestat, cu ce sînt acuzat și pe ce se întemeiază acuza ?

- Mă mir că mai puneți această întrebare, domnule Chioreanu, cînd dumneavoastră ați pus la cale răsturnarea guvernului și a regimului nostru, ați complotat cu puteri străine și ați organizat un serviciu de spionaj, care trimitea știri americanilor. Cum se numesc toate acestea, dacă nu complot și înaltă trădare ? Și mai sînt și altele.

- Domnule colonel, eu nu am organizat nici un serviciu de spionaj.

- Cum nu ? Nu v-ați întîlnit la Bilea cu Eugen Teodorescu și n-ați pus la cale organizarea unui serviciu de spionaj ?

- Dacă știți că ne-am întîlnit cu Teodorescu, atunci știți și că la acea întîlnire s-a hotărît ca Mișcarea Legionară să nu fie amestecată în acțiunea de informații pe care urma s-o organizeze Eugen Teodorescu. Iar, în ce privește activitatea cealaltă, de organizare politică, aceea izvora din dreptul meu de cetățean liber, al unei țări libere, n-a fost complot.

- Uitați ce e, domnule Chioreanu, dumneavoastră deocamdată vă găsiți numai în fața unor organe de cercetare. Noi, organele de cercetare, nu facem decît să aducem la lumină toată activitatea dumneavoastră, după aceea procuratura va intra în acțiune, vă va pune sub acuzație și vă va trimite în fața justiției poporului, unde vă veți putea apăra cum credeți. Eu mă mir totuși că puneți problema în felul acesta. E bine să reflectați adînc și să mergeți pe calea mărturisirii vinovăției, pe care au mers toți camarazii dumneavoastră. Acum vă duceți jos și de mine ori poimîine, veți începe ancheta. Și încă o dată vă spun și vă sfătuiesc, nu fiți recalcitrant, că nu are nici un rost.

A sunat și îndată a intrat un domn în civil și m-a luat de acolo. M-a coborît cu ascensorul la subsolul I și m-a băgat într-o celulă. Întîi un antreu mic, din care în dreapta se intra într-un WC și drept înaintea într-o cameră în care se găsea un pat, o masă și două scaune. Totul în ciment și fix. Nimic nu se putea mișca de la loc. Înainte de a intra aici, cel care m-a adus, mi-a luat cureaua de la pantaloni, cravata și șireturile de la pantofi. Pe patul de ciment era o rogojină, o pernă și o pătură.

După ce mi-am examinat îndelung camera, m-am trîntit pe spate în pat și am încercat să examinez îndelung situația. Dulgheru a spus că ei nu bat și că îi voi întîlni pe Petrașcu și Vică Negulescu la proces. Deci, dacă ne vor face proces, s-ar putea să scap fără bătaie, ca să nu am prilejul să mă plîng la proces că am fost maltratat. Așadar, nu se poate pune deocamdată problema sinuciderii. Vom vedea cum decurge ancheta. Oricum, un capitol din viața mea s-a terminat. Într-un fel, m-am liniștit. Mare lucru afară tot nu mai puteam face. Mai curînd ori mai tîrziu, tot aici aș fi ajuns.

Ar fi foarte interesant de descris mizeria fizică și mai ales morală, prin care am trecut timp de trei luni, cît au ținut cercetările și ancheta. Trebuie însă să restrîng cît se poate mai mult povestirea, căci în orice clipă poate să sune la ușă securitatea, iar caietul trebuie să fie cît mai subțire, ca să-l pot dosi la loc sigur, unde să nu poată fi găsit.

Colonelul Dulgheru era, după toate probabilitățile, cel care coordona ancheta în procesul care ni se pregătea. Am fost dus în fața lui de vreo trei ori și trebuie să mărturisesc că totdeauna s-a purtat civilizat cu mine. Mai tîrziu, în detenție, am auzit că el era șeful anchetelor împotriva legionarilor și că în dosul unei umanități de suprafață se ascundea o mare cruzime. El era cel care ordona din umbră bătăile și schingiuirile. Se pare că nu degeaba a fost, alături de colonelul Sepeanu, cel mai apropiat colaborator al generalului Nicolști.

Anchetatorul meu dorea să știe de la mine trei lucruri : ce intenționam să realizeze Mișcarea Legionară prin reorganizarea începută în anul trecut, ce legături am stabilit în toată țara și unde am fost adăpostit pînă la arestare.

La prima întrebare am izbutit cu greu să-i dau un răspuns mulțumitor, căci anchetatorul ținea cu orice preț să răspund că am complotat cu americanii pentru a răsturna ordinea politică din România. După multe aminări și reveniri, a rămas că am pornit la reorganizare, fiindcă am fost informați că puterile aliate din al II-lea război mondial au convenit ca în 1948 să se facă alegeri libere în România, la care să participe toate partidele politice, inclusiv Mișcarea Legionară. Este adevărat că informația a adus-o Eugen Teodorescu din Apus și s-ar putea să fie numai o promisiune fără acoperire, făcută de americani. La a doua întrebare am răspuns că nu am parvenit să numim șefi decît în cîteva județe, arestările pornite la 15 mai găsindu-ne la începutul acțiunii de reorganizare. Cînd mi s-a cerut să dau numele șefilor deja numiți, am răspuns că nu le știu și chiar dacă le-aș ști, nu le-aș spune. Anchetatorul a insistat, m-a amenințat, mi-a spus că ei tot le știu, dar o mărturisire a mea ar constitui o dovadă de bunăvoință, care va conta foarte mult la proces. Anchetatorul meu era un om foarte bine hrănit, elegant și grozav de infatuat. De multe ori m-a lăsat să înțeleg că a avut un rol important în lupta clandestină a P.C.R. La insistențele de a face declarații cum îi place lui, i-am pus și eu o întrebare :

- Domnule anchetator (niciodată nu i-am aflat numele), ca luptător în

ilegalitate cum ați fost, dacă PCR v-ar fi încredințat o misiune și ați fi avut nenorocul să fiți arestat, ați fi fost capabil să vă denunțați colaboratorii ?

- Nu, în nici un caz, fu răspunsul.

- Ei, să nu vă supărați, dacă fac și eu același lucru. Ca om de onoare, cred că înțelegeți atitudinea mea.

La a treia întrebare, unde am stat în București, am răspuns că la adresa unde am fost arestat, iar când n-am stat acolo, am stat pe malul Argeșului, sub o căpiță de trifoi, unde mi-au și rămas lucrurile. N-au decît să trimită oameni să verifice. După indicațiile mele au găsit acele lucruri lăsate. Aceasta însă nu l-a satisfăcut. Faptul că nici la gazda din strada Spaniolă, nici sub căpița de pe malul Argeșului nu s-a găsit lenjerie intimă, dovedește că aveam și altă gazdă. Unde ? Pînă la urmă, i-am spus că nu pot să-i declar altceva decît i-am spus pînă acum. Evident, răspunsul n-a fost de natură să-l satisfacă și raporturile cu el începeau să fie tot mai neplăcute. În cel din urmă a mai găsit o întrebare, de mare importanță pentru el : relațiile Mișcării cu marea burghezie și ajutoarele materiale primite de la aceasta. Am răspuns foarte categoric, că nu am fost ajutați niciodată de marea burghezie, că dimpotrivă, lupta noastră a fost îndreptată în mare măsură împotriva acesteia, că noi n-am fost finanțați niciodată de nimeni, nici dinlăuntru, nici din afară, iar în ce privește marea burghezie, noi legionarii i-am dat acesteia lovituri mai mari decît comuniștii. Chiar antisemitismul nostru n-a fost îndreptat decît împotriva evreilor bogați și exploatatori ai sărăciei noastre românești.

Toate au mers pînă într-o zi cînd anchetatorul meu m-a întrebat despre Aurel Bozdog, avocat în Alba-Iulia. Ce știu și ce pot să-i spun despre el ?

- Ce să știu, am răspuns ? Și-a făcut și el stagiul în Sibiu, ca și mine, apoi a făcut avocatura în Alba-Iulia. Știu că a fost legionar, dar nu-i cunosc activitatea pe acest tărîm.

- Nu l-ați numit șef de județ în Alba, acum la reorganizare ?

- Nu !

- Dar, pe cine ați numit șef acolo ?

- N-am apucat a numi pe nimeni.

- Domnule Chioreanu, uite, aici, în dosarul acesta sînt dovezi care spun cu totul altceva. V-am pus o întrebare precisă, ar trebui să înțelegeți că n-aveam de unde să o iau dacă n-aș fi avut probe sigure. Vă rog să vă gîndiți bine și să-mi dați un răspuns corect, să nu mă siliți să-mi schimb atitudinea față de dumneavoastră.

M-a trimis jos în celulă și m-a chemat a doua zi, tot cu această problemă. Cînd m-a văzut că mă mențin la declarația făcută cu o zi înainte, s-a făcut deodată roșu, a luat dosarul de pe masă și s-a ridicat în picioare.

- Bine, domnule Chioreanu, n-ai vrut să înțelegi omenia mea, am să-ți arăt că pot să fiu și altfel !

A ieșit. Rămas singur în biroul lui, mă gîndeam acum la ce măsuri va recurge împotriva mea. Nu știu cît timp a trecut, dar la un moment dat, am avut impresia că m-a uitat. Apoi, cînd am început să mă gîndesc la altceva, ușa s-a deschis și au intrat trei inși în civil. Pe unul l-am recunoscut numai decît. Era uriașul care m-asistase la prima parte a anchetei pe care mi-au făcut-o rușii anul trecut în Șoseaua Kisseleff. Pe ceilalți doi nu-i cunoșteam. Cînd au intrat, eu m-am sculat în picioare.

Unul din cei doi necunoscuți s-a apropiat de mine și fără să-mi spună nimic, fără să mă aștept, mi-a tras la repezeală două palme. Peste el, uriașul mi-a tras un pumn în cap. Atîta știu. M-am trezit pe dușumea, cînd cineva îmi turna apă rece pe față. Era gardianul care mă ducea și mă aducea de la anchetă. M-am ridicat de jos, încă năuc. Cei trei bătauși dispăruseră, iar pe jos era apă și singe. Am constatat că singele era din nasul meu, dar cînd m-au bătut și dacă mi-au dat mai mult decît cele două palme și pumnul în cap nu-mi dădeam seama. Gardianul m-a dus jos. Toată ziua am stat pe patul de ciment într-o stare de prostație. Gardianul mi-a pus mîncarea pe masă, dar nu m-am atins de ea. Cînd a venit să ridice farfuria și a văzut că n-ăm mîncat, m-a întrebat :

- Ce, faci greva foamei ?
- Nu, am răspuns !
- Atunci, de ce n-ai mîncat ?
- Nu știu... nu mi-e foame, am răspuns.

N-am mîncat nici seara, dar peste noapte mi-am revenit și am putut judeca cu toată luciditatea. Pînă acum au încercat cu vorbe bune să scoată de la mine declarații pe voia lor. Acum încep cu bătaia și mă vor chinui și mă vor umili, pînă cînd n-am să mai pot rezista. Cunoșteam sistemul. Era de la tovarășii de la răsărit, căci au făcut școală și la noi. Ca să nu ajung la asemenea umilințe, trebuie să mă hotărăsc să mor. Nu există altă scăpare. Ei știu că eu cunosc mult mai multe lucruri decît cele declarate și au hotărît să le scoată de la mine prin bătaie și poate, la nevoie, prin tortură. Ei bine, am să le-o iau înainte ! Mă sinucid ! Odată hotărîrea luată, am adormit.

M-am trezit destul de tîrziu. Mă gîndeam acum cum să-mi pun planul în aplicare. Gardianul mi-a adus ceaiul. În timp ce mîncam, am găsit soluția. Aproape de pat era unul din cele două taburete pătrate de ciment, avînd un colț chiar în dreptul patului. Dacă mă ridic în picioare în pat și mă arunc cu toată greutatea corpului cu capul în colțul ascuțit al taburetului, îmi zdrobesc neapărat capul și nici nu am să simt durerea. Am pus farfuria pe masă și m-am așezat în genunchi lingă pat, să-mi fac ultima rugăciune și să-i cer iertare lui Dumnezeu pentru păcatul sinuciderii. Nu terminasem rugăciunea, cînd ușa s-a deschis și gardianul mi-a spus :

- Hai sus !

Ce era să fac ? M-am dus cu el, dar de astă dată cu un etaj mai jos. Am intrat într-o cameră îngustă, lungă, unde la un birou se afla un domn mai în vîrstă decît anchetatorul meu, cu o față jovială și binevoitoare, care m-a invitat să iau loc pe scaun, în fața lui.

- Domnule Chioreanu, mi s-a adresat, numele meu este (mi-a spus un nume, dar l-am uitat) și am sarcina să vă anchetez în chestia cu Aurel Bozdog.

- Domnule anchetator, am spus, îmi pare rău că nu pot să vă spun mai multe, decît ce am spus la ancheta de ieri.

- Domnule Chioreanu, nu știu cum să vă fac să înțelegeți că-i faceți un deserviciu lui Bozdog, refuzînd să declarați. El este arestat la Sibiu, are un complet de judecată favorabil și speră să scape ușor, dar lipsește de la dosar declarația dumneavoastră.

- Regret, domnule anchetator, dar mai mult nu știu.

- Domnule Chioreanu, nu mă credeți, dar să știți că eu nu vă sînt

dușman. Eu fac parte din poliția veche și am fost numit în funcție în 1940, la recomandarea domnului Petrașcu, că sîntem vecini cu satele. Credeți-mă, nu vă cer să faceți un lucru dezonorant, Bozdog a declarat că dumneavoastră l-ați numit șef de județ la Alba, că în această calitate a strîns suma de 3000 lei pe care vi i-a dat dumneavoastră. Vă mai dau o știre, pe care poate n-o știți. Soția și toți frații dumneavoastră au fost puși în libertate, după arestarea dumneavoastră. Uitați, eu vă las să vă gîndiți și mă duc, că am puțină treabă. A lăsat pe masă dosarul masiv pe care îl avea în față și a ieșit. Cum eram cu scaunul chiar aproape de birou, mi-am aruncat privirea pe foaia unde era deschis dosarul. Am văzut în josul foi semnătura lui Aurel Bozdog, pe care o cunoșteam foarte bine, căci, colegi de liceu, am stat împreună în gazdă ; eram colegi de profesie, camarazi și prieteni buni. Abia acum am înțeles că anchetatorul mi-a lăsat anume dosarul pe masă, ca să-l văd. L-am întors și am citit în întregime declarația lui Bozdog, prin care arăta în amănunt, cum m-am dus la Alba Iulia, cum i-am dat sarcină să organizeze județul, cum, după vreo lună de zile a venit la mine de la Sibiu și mi-a adus 3000 lei. «Fir-ar să fie !» mi-am zis, «el spune tot, iar eu iau bătaie și sînt gata să mă sinucid, ca să-l acopăr ! Ce situație timpită ! Dar cum dracu are un dosar așa gros ?» Am întors dosarul și m-am uitat la copertă. Pe ea era numele meu. Deci, nu era dosarul lui Bozdog, ci al meu. L-am răsfoit în grabă și am constatat că erau și alte declarații și aproape toată activitatea mea trecute în revistă. Întorcînd la repezeală foile, am dat peste o notiță îngustă, cu un scris bolovănos : «Cutare, cutare și cutare (trei nume de legionari cunoscuți) s-au prezentat la mine și mi-au comunicat că Nistor Chioreanu și Călin s-au apucat să reorganizeze Legionarii ; semnat Crăciun. Am rămas înlemnit. Nu-mi venea să cred și a trebuit să mai citesc o dată nota, ca să mă dumiresc. Acum de-abia, înțelegeam de ce am fost arestați anul trecut și dat pe mîna rușilor, să mă ancheteze. Flecarul de Fîntînă le-a spus acestora trei, ori unuia din ei și, pentru a se pune la adăpost, ei s-au dus și ne-au denunțat. Numele celor trei îl duc cu mine în mormînt. Toți au copii și nu vreau ca aceștia să se rușineze de părinții lor.

Cînd anchetatorul s-a întors în cameră, i-am spus că m-am răzgîndit și sînt gata să-i spun tot ce știu în legătură cu Aurel Bozdog. Mi-a dat o coală de hîrtie, prin care am confirmat tot ce a declarat el. La despărțire, anchetatorul mi-a strîns mîna și mi-a făcut un semn încurajator din cap. Sînt convins că n-a făcut mulți pureci prin Securitate !

Ultimul anchetator înainte de proces a fost colonelul Sepeanu. Pe cît am putut să-mi dau seama, rolul lui a fost mai mult să regizeze procesul, căci mereu căuta să-mi sugereze să recunosc că am făcut mari greșeli ; că,

precum în trecut am făcut jocul nemților, acum îl făceam pe al americanilor, iar pe planul politicii interne am fost mai mult alături de marea burghezie, decît alături de clasa muncitoare și țărănime ; că, deși am afișat o mare grijă de țărănimea săracă și muncitorime, în realitate cei care au profitat de pe urma noastră și care ne-au ajutat din umbră au fost marii latifundiari și fabricanți.

Tot pentru a mă determina la o anumită ținută în proces, Sepeanu s-a dus în fața ministrului de justiție Avram Bunaciu. Foarte mîeros, acesta m-a tratat cu țigări Dunărea și m-a întrebat unde mi-am făcut studiile. Cînd i-am spus că la Cluj, între anii 1928 - 1934, s-a mirat.

- Cum se face că nu ne-am cunoscut, că tot în anii aceștia mi-am făcut și eu studiile și tot în drept ?

- Păi, dumneavoastră ați frecventat regulat cursurile, pe cînd eu n-am avut acest noroc. Fiind sărac, am intrat funcționar și mergeam numai la examene. Îi plăteam regulat lui Chețan (omul de serviciu de la Facultate), ca să prezinte indexul profesorilor spre semnare. Și acum, comuniștii mă acuză că sînt împotriva săracilor !

- Păi, nu sînteți ? Nu v-ați pus în slujba burgheziei internaționale, care vrea să răstoarne clasa muncitoare din România, cînd abia a izbutit să pună mîna pe putere ?

- Domnule ministru, i-am răspuns, dumneavoastră știți foarte bine, nu se poate să nu știți, că aceste acuze nu au nici un temei. Noi nu ne-am pus în slujba burgheziei internaționale, după cum nu ne-am pus nici în slujba hitlerismului. Noi ne-am pus în slujba neamului nostru, sărac și amenințat să fie înghițit de toate marile imperii, fie din apus, fie din răsărit. Poate că n-am știut să ne orientăm bine și de aceea am pierdut bătălia. Să dea Dumnezeu ca bătălia pierdută de noi s-o cîștige neamul românesc, așa cum se pare că dumneavoastră credeți ! Vedeți, eu nu vă contest buna credință și dragostea față de țară și popor. De bună credință nu ne puteți acuza că nu am fost și noi.

- Ați fost șovini și antisemiți și asta este o mare crimă și mare greșeală politică.

- N-am fost mai șovini decît Eminescu, Vasile Conta, Xenopol, Bărnăuțiu, Densușianu și alți părinți ai culturii române, iar în ce mă privește pe mine personal, puteți întreba pe evreii din Sibiu, cît am fost de antisemit.

- Atunci de ce v-ați afiliat la Garda de Fier ?

- Pentru că am crezut că aceasta luptă cu mai multă eficacitate împotriva a două primejdii care stăteau să sufocă neamul meu : pe de o parte, marea burghezie în cîrdășie cu capitalismul evreiesc - și numai în acest sens eram antisemiți, nu din considerente de rasă - iar pe de altă parte, primejdia care venea din răsărit, din Rusia, care pe vremea țărilor urmărea să ne înghită prin panslavism și ortodoxie, iar acum ne amenință să ne înghită prin comunism. Poate că în ultima ipoteză să fi greșit noi. Poate că neamul românesc să supraviețuiască, poate că îi va fi dat să se ridice și chiar să aibă o epocă de glorie prin comunism - și aici să ne fi înșelat noi. Dar asta se va vedea. Depinde și de patriotismul dumneavoastră și al celor care țin acum în mînă frinele și poate destinul poporului român.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus apoi Bunaciu, să știți că nu-mi

displace felul cum vedeți problema, dar la proces trebuie să fiți puțin mai categoric în ce privește greșelile de orientare. Să știți că Tribunalul și opinia publică țin foarte mult cont de recunoșterea sinceră a greșelilor și de dorința de redresare pe care veți arăta-o la proces.

Tot colonelul Sepeanu m-a dus și în fața președintelui Tribunalului Militar, proaspătul general Petrescu, cel care l-a judecat și pe Iuliu Maniu și, dacă nu mă înșel, îl judecase și pe mareșalul Antonescu. M-a luat cu o mașină de la Interne și m-a dus la fostul liceu Negru-Vodă, transformat acum în Tribunal Militar.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus proaspătul general, peste câteva zile începe procesul dumneavoastră și doream să vă văd în particular, înainte. Trebuie să știți că sancțiunea se va da și în funcție de atitudinea pe care veți avea-o la proces. Veți fi judecat de un complet de ofițeri din justiția militară și modul cum veți răspunde și vă veți apăra va atârna greu în cântarul judecății. Aveți un avocat să vă apere ?

- Nu am avocat, că nu am posibilitatea să-l plătesc.

- Atunci, veți primi un avocat din oficiu. Are să vină să stea de vorbă cu dumneavoastră și să vă întrebe cum înțelegeți să vă apărați. Dumneavoastră sînteți avocat și știți cum să puneți problema. Și pentru că hainele acestea pe care le aveți sînt boțite și ruinate, veți primi de acasă un pachet cu haine.

- Domnule general, am spus, dar aș dori să văd și eu dosarul, care sînt acuzele care mi se aduc, pe ce dovezi se întemeiază, ca să știu cum să mă apăr.

- Dosarul nu-l puteți vedea, îl studiază avocatul pentru dumneavoastră. Vă va spune el de ce sînteți acuzat și împreună veți puteți stabili strategia apărării. Eu însă, vă repet, condamnarea depinde în mare măsură de atitudinea dumneavoastră la proces.

- Dar, pe cît am putut să-mi dau seama, sînt implicat în proces cu mai mulți acuzați, aș vrea să știu măcar cine sînt aceștia ?

- Sînteți mai mulți și o să vă vedeți atunci. Acum, rămîneți aici, la dispoziția Tribunalului.

A sunat și un domn în civil a venit și m-a dus într-o cameră, în aceeași clădire, cu pat, masă, două scaune și dulap. Patul avea saltea moale, curată, cearceaf și pernă. În ziua următoare am primit de acasă un pachet cu un costum de haine și un rînd de lenjerie de corp, dar nici un rînd de la soție. Iar, o zi după asta, a venit în celula mea și apărătorul. S-a prezentat, dar nu i-am reținut numele. Mi-a spus că sînt acuzat de complot, acțiune de spionaj și înaltă trădare. La dosar se găsesc declarațiile mele, ale celorlalți acuzați și a citorva martori.

- Dar cine sînt ceilalți acuzați, l-am întrebat ?

- Drept să vă spun, nu m-am uitat decît la declarațiile dumneavoastră, așa că nu le știu numele.

- Adică, nu aveți voie să le știți, am zis.

- Eee, da, știți...

- Am înțeles și cunosc sistemul, am zis din nou.

Din toate manevrele acestea, cu ducerea mea în fața ministrului justiției, apoi a președintelui Tribunalului, bunăvoința pe care mi-o arăta Sepeanu, care mi-a spus și el că toți membrii familiei mele au fost puși în

libertate, inclusiv soția, care personal mi-a trimis hainele, din toate acestea mi-am dat seama că se urmărește să fac la proces niște declarații, cum fac în Uniunea Sovietică victimele serviciilor de securitate, care în fața instanțelor de judecată se consideră toți vinovați și regretă rătăcirile. Din modul de purtare al apărătorului meu am înțeles de asemenea că nu va face nici un efort să mă apere. De aceea, i-am recomandat să se ghideze după dovezile din dosar și să le dea, pe cât posibil, o interpretare favorabilă mie.

- Foarte bine, domnule Chioreanu, așa voi face !

Am hotărît să mă apăr singur, după ce voi vedea probele și acuza procurorului.

N-am fost însă judecați la Tribunalul din Negru-Vodă. Au hotărît să facă un proces de mare răsunet și cu mult tam-tam, cu muncitori care să ne huiduiască și să ceară condamnarea la moarte a „dușmanilor poporului” și pentru asta nu aveau la Negru-Vodă o sală destul de mare. De aceea ne-au dus la Casa Armatei, pe str. Petru Groza, unde astăzi este Academia Militară. Cu o zi înainte de proces am fost dus cu mașina acolo, într-o cameră frumos mobilată, cu o canapea largă, pe care am putut dormi foarte bine. Cu o săptămână înainte de proces, mîncarea s-a îmbunătățit foarte mult și a ținut așa tot timpul procesului. În dimineața procesului a venit un bărbier, m-a tuns, m-a ras, apoi agentul de securitate, care a fost tot timpul prezent, mi-a spus să mă îmbrac cu hainele cele bune și să-mi pun cravata. După asta mi-a spus :

- Domnule Chioreanu, acum mergeți în sala de judecată. Vă atrag atenția că în boxă nu aveți voie să vorbiți cu ceilalți acuzați. Dacă aveți vreo cerere de formulat, atunci vă adresați avocatului dumnevoastră sau Tribunalului. În nici un caz nu aveți voie să vorbiți cu ceilalți acuzați. Haideți !

O sală imens de mare, înșesată cu oameni. În față, în colțul din dreapta, era boxa acuzaților. Aceste două elemente mă interesau cel mai mult : spectatorii, pentru că la intrarea în sală ne-au primit cu huiduieli și cu strigăte „la moarte ! la moarte !” și boxa, pentru că, în sfîrșit, vedeam cu cine eram implicat în proces. Am fost ultimul condus în sala de judecată, dirijat de agenții care m-au scos din cameră. În boxă am fost așezați alături doi cîte doi. Eu am fost ultimul din dreapta, avîndu-l în stînga mea pe Nicolae Petrașcu. Față de tribuna judecătorilor noi doi eram primii, toți ceilalți fiind înșirați cîte doi în spatele nostru. Cînd m-am apropiat de boxă am avut timp să-i privesc pe toți cei care erau acolo. În stînga mea deci : Nicolae Petrașcu, în spatele meu Eugen Teodorescu, alături de el și în spatele lui Petrașcu un necunoscut, în spatele lui Eugen l-am cunoscut pe profesorul universitar de fizică atomică George Manu. Eram deci, patru legionari. Dar mai erau în boxă șapte persoane pe care nu le cunoșteam. M-am mirat și m-am întrebat : cine să fie ? Cunoșteam destul de bine Mișcarea Legionară ca să-mi pot da seama că nu erau legionari. În stînga boxei acuzaților, despărțită de aceasta printr-o cărare largă, care venea din fundul sălii pînă la tribuna judecătorilor, erau două bănci în care se aflau apărătorii. L-am recunoscut pe apărătorul meu în banca a doua, iar în banca primă l-am recunoscut pe Ionel Teodoreanu. Îl cunoscusem personal la Tribunalul Militar din Sibiu, unde pledase în niște procese. Pe

vreame aceea mă găsisem și eu pe banca apărării. L-am auzit pledind foarte frumos, cu multă logică și suflet. M-am întrebat, oare acum pe care dintre cei din boxă îi apără ? Mai erau vreo zece avocați, printre ei și o femeie, dar nu i-am cunoscut pe nici unul. În sală, mai aproape de noi, dar cu spatele la noi, un agitator țipa lozinci, ca : „moarte trădătorilor”, „moarte jefuitorilor muncii noastre”, și făcea semne energice către masa celor mulți, așezați pe scaune, care răspundeau foarte anemic la îndemn. În sfârșit, a intrat și Tribunalul, în frunte cu proaspătul general Petrescu, cu mai multe decorații pe piept, omul care a realizat adevărate loopinguri de conștiință și care, cu o măiestrie de pisică, a știut să cadă mereu în picioare. Drept răsplată pentru flexibilitatea sa, purta acum uniforma de general și frumoasele decorații de pe piept. Pe banca acuzării au luat loc doi procurori în uniforme militare. Președintele deschide ședința și ordonă grefierului să facă apelul acuzaților. Ascult cu toată atenția numele lor : Nicolae Malaxa, lipsă, Max Auschnit, lipsă, apoi : Bujoiu Ioan, Pop Alexandru, Balș Alexandru, Gheorghiu Dumitru, Mărgineanu Nicolae, Măcelaru Horia, Bontilă Gheorghe, Manu George, Teodorescu Eugen, Petrașcu Nicolae și Chioreanu Nistor – toți prezenți¹.

Îl aveam deci, în stînga mea, pe Nicolae Petrașcu. În timpul cînd se făcea apelul l-am întrebat în șoaptă : «Cine sînt ăștia ?» «Ai să vezi», mi-a răspuns el. Securistul care m-a adus în sală și care a rămas în dreapta mea, aproape de perete, a observat că vorbesc și a venit lingă mine : «V-am spus că n-aveți voie să vorbiți» mi-a zis.

– Deci, a spus președintele, cei doi acuzați sînt lipsă, ce propune acuzarea ?

– Propunem judecarea în lipsă a acuzaților Nicolae Malaxa și Max Auschnit, care sînt fugiți în străinătate, a spus un procuror.

– Apărarea are obiecții de făcut împotriva acestor propuneri, a întrebat din nou președintele ?

– «Nu !»

Atunci, Tribunalul dispune judecarea cauzei. Rog acuzarea să citească actul de acuzare.

Îmi pare rău că nu am la îndemîină actul de acuzare și că nu-l pot reproduce mai pe larg, ca să se poată vedea țesătura de minciuni și falsuri prin care eram tîriți în fața Tribunalului Militar. În esență, din actul de acuzare rezulta că după ce poporul a răsturnat Monarhia în România, întreaga reacțiune a pornit să-și strîngă rîndurile, să-și dea mîna și să încerce o răsturnare a regimului popular instaurat în această țară, avînd și sprijinul din afară al americanilor și englezilor. În acest scop, marea industrie, prin Nicolae Malaxa și Max Auschnit și marea finanță din România, prin Ion Bujoiu, Pop Alexandru, Balș Alexandru și Gheorghe Dumitru pompează miliarde de lei elementelor liberale, țărăniște, legionare, unor elemente militare prin amiralul Măcelaru și chiar unor elemente izolate de specialiști trădători, ca profesorul Bontilă, pentru a-i ajuta să se organizeze și să ducă împreună lupta împotriva poporului care, prin actul

1. Este, totuși, greu de crezut că Nistor Chioreanu nu-i cunoștea, măcar din auzite, pe inginerul și industrișul Ion Bujoiu, fost ministru al Economiei Naționale în patru cabinete, în perioada 1 februarie-23 noiembrie 1939, sau pe amiralul Horia Măcelaru.

de la 6 martie 1945, prin alegerile din 19 noiembrie 1946, precum și prin răsturnarea Monarhiei de la 30 decembrie, a răsturnat oligarhia din România. Cei aduși aici prin acest proces, în fața Tribunalului Militar, sînt numai o parte din virfurile marii finanțe și ale reacțiunii din România, cei care constituiau și prin care se făceau legăturile între toate forțele reacțiunii din țara noastră. Banii luați de la întreprinderi și instituții bancare, erau smulși de la gura muncitorilor și puși la dispoziția celor care unelteau să-i aducă pe muncitori din nou în sclavia capitalismului.

- Cine sînt uneltitorii din boxă, se întreabă cu patos un procuror ? Și tot el dă răspunsul : Ion Bujoiu, inginer, fost profesor universitar, fost director al Minelor de cărbuni din Valea Jiului, fost proprietar și director al Exploatărilor Miniere din Ardealul de nord și mare moșier, fost ministru și ginerele lui Dumitrescu, directorul Băncii Românești, cea mai mare bancă și instituție de credit din România, în întregime în stăpînirea Partidului Liberal ; Alexandru Pop, inginer, director general la Reșița, care acționa din însărcinarea lui Max Auschnit proprietarul a mai mult de jumătate din acțiunile acestor uriașe întreprinderi ; Alexandru Balș, inginer, director al Minelor de pe Valea Jiului, care au fost aproape în întregime în mîinile Partidului Liberal ; Dumitru Gheorghiu, inginer, director la Creditul Minier, altă instituție bancară, în întregime liberală, toți aceștia activînd ei înșiși și susținînd cu bani pe toți cei care acționau împotriva poporului, precum : Horia Măcelaru, amiral în Marina Română, care se considera urmașul de drept a lui Antonescu, un mare dușman al poporului, susținut cu multe sume de bani, pentru a întreține dușmănia unor elemente putrede din vechea armată împotriva regimului popular ; Nicolae Mărgineanu, doctor în sociologie și psihologie, care și-a făcut studiile în America, la Institutul Rockefeller, a ținut legături cu americanii, fiind finanțat de Reșița la dispoziția lui Alexandru Pop, cu care erau buni prieteni ; profesorul de sociologie Gheorghe Bontilă, fost membru al Partidului Socialist, a primit și el sume considerabile pentru a-și trăda crezul și a se pune în slujba dușmanilor poporului și trădătorilor de țară. Urmează legionarii : George Manu, doctor în fizică atomică de la Paris, a scris o carte în limba engleză, *În afara Cortinei de Fier*, plină de minciuni și insinuări prin care încearcă să compromită țara noastră în ochii străinilor și pe care a trimis-o apoi în străinătate. Nu s-a mulțumit numai cu atît, ci, după firea și năravul legionarilor, a plănuț să arunce în aer Camera deputaților de pe Dealul Spirii, (în timpul cînd urma să se țină o ședință solemnă, la care să ia parte toată conducerea țării și reprezentanții poporului) prin săparea unui tunel, de jos pînă sub clădire, unde urma să fie așezată o mare cantitate de dinamită, căreia i s-ar fi dat foc în timpul ședinței ; Eugen Teodorescu, avocat, fost comandant legionar și mare specialist în trecerea clandestină a frontierei, vine în 1947 în țară trimis de Sima cu dispoziția de reorganizare a Mișcării Legionare și înființare a unui serviciu de spionaj, care urma să transmită regulat informații lui Horia Sima, pe care acesta să le dea americanilor. Nicolae Petrașcu, comandant legionar, profesor de franceză și română, locțiitorul lui Horia Sima, a ținut legături cu toți politicienii vechi, cu toate virfurile reacționare, în special cu trădătorul Iuliu Maniu, uneltind la răsturnarea regimului popular, deși acesta s-a arătat generos cu toți legionarii și a încetat punerea lor sub

urmărire, după ce Petrașcu personal și colaboratorii lui cei mai apropiați, Chioreanu și Negulescu, s-au angajat solemn să înceteze orice activitate împotriva poporului și să se încadreze într-o muncă cinstită ; Nistor Chioreanu, doctor în drept, avocat, fost comandant legionar, a fost ajutorul și locțiitorul lui Nicolae Petrașcu și cel mai apropiat colaborator al acestuia, nefiind străin de nici una din activitățile clandestine și criminale ale legionarilor. În ce-i privește pe cei doi acuzați absenți, Nicolae Malaxa și Max Auschnit, patronii celor mai mari întreprinderi industriale din țara noastră, aceștia, după ce s-au îmbogățit exploatând sudoarea muncitorilor, când au văzut că muncitorii s-au deșteptat și nu se mai lasă exploatați, au dat cu nemiluita banii, furați de la muncitori, tuturor celor care s-au arătat gata să se înhame la răsturnarea puterii populare, iar când au simțit că poporul este pe punctul de a pune mâna pe ei și a-i judeca, au șters-o în străinătate, la frații lor capitaliști, pentru a-i ațîța și pe aceia împotriva clasei muncitoare din țara noastră.

După citirea actului de acuzare, care a ținut foarte mult, Tribunalul a ridicat ședința pînă a doua zi. Cu aceiași grijă de a mă ține complet izolat, cerberul meu m-a luat din boxă, și fără a putea să schimb nici o vorbă, m-a dus înapoi în camera mea.

*

A doua zi, tot cu dispoziția de a nu vorbi cu nimeni, am fost adus din nou în scenă. De astă dată publicul din sală, ales pe sprînceană și adus de pe la toate întreprinderile mari, ne-a primit cu huiduieli și din nou cu strigăte : «La moarte ! La moarte !». Afară, în stradă, alte sute de muncitori fuseseră scoși din producție și aduși aici, să strige : «Să fie condamnați la moarte dușmanii poporului și trădătorii de țară !». Cu toate că agitatorii le făceau semne și-l îndemneau în tot felul, masa de muncitori aduși aici cu sila, nu se arăta însă prea pornită împotriva noastră. Mi-am dat seama de asta, după strădania gratuită pe care o puneau agitatorii în a-i antrena. Pînă la urmă, lozincile declamate de agitatori au rămas fără răspuns din partea muncitorilor.

Abia cînd manifestările de dușmănie din partea publicului au încetat, a intrat și Tribunalul. După ce a deschis ședința, președintele a luat interogatoriul acuzaților. Toți au negat că au complotat pentru a răsturna cu forța regimul, recunoscînd însă că au acționat ca membri ai unor partide legale, exercitîndu-și niște drepturi izvorîte din constituția țării și tratatele internaționale. În ce privește banii pe care i-au dat unor organizații sau persoane, era un drept pe care, ca proprietari ai banilor, nu putea să-l conteste nimeni. Nu s-a luat nimic din drepturile legale ale muncitorilor. Toți legionarii au declarat, scurt, că n-au complotat să răstoarne cu forța ordinea politică din țară, dar că intenționau să-și exercite un drept politic îngăduit de lege. Eu am declarat în plus că neg faptul că legionarii ar fi fost finanțați direct sau indirect, dinăuntrul sau din afara hotarelor.

S-a procedat apoi la audierea martorilor. Rînd pe rînd au venit funcționari de la Reșița, Malaxa, Întreprinderile Miniere, Creditul Minier, Banca Românească și alte instituții bancare și industriale, care au declarat că la dispoziția șefilor lor, acum pe banca acuzaților, au dat sume importante la

diferite persoane trecute într-un cont special. Era într-adevăr vorba de multe sute de milioane, iar la Reșița chiar de miliarde. Nci un martor n-a spus însă că a dat bani legionarilor. M-am hotărît să exploatez acest fapt în apărare.

Împotriva legionarilor din boxă n-a fost ascultat decît un singur martor : Ion Pădureanu, avocat, care a declarat că, fiind în ultimul timp în foarte strînse raporturi cu Iuliu Maniu și Ion Mihalache, cunoaște pe Petrașcu și știa în mod precis că acesta a mai avut multe întîlniri cu Iuliu Maniu, Mihalache și alți oameni politici din vechile partide și, în calitate de locțiitor a lui Horia Sima, a dus tratative cu ei, în vederea unei acțiuni comune pentru răsturnarea regimului comunist. Știa de asemenea că George Manu, pe care-l cunoștea personal, a scris o carte în limba engleză, a cărei titlu este *În afara Cortinei de Fier*, pe care apoi a trimis-o spre a fi publicată în străinătate. Mai știa că, după 23 august 1944, o mulțime de legionari activau în P.N.Ț.

Interogatoriul inculpaților și audierea martorilor a ținut o zi întreagă. Abia a treia zi s-a dat cuvîntul acuzării. Procurorii au repetat cele formulate în actul de acuzare, dar de astă dată mai pe larg și susținîndu-le cu declarațiile făcute de martori. Au cerut condamnarea la muncă silnică pe viață a tuturor acuzaților, afară de Gheorghe Bontilă, pentru care au cerut muncă silnică pe timp limitat. După aceea, Tribunalul a suspendat ședința pentru ziua următoare.

În timpul cît vorbeau procurorii, am izbutit să mai leg cîteva cuvinte cu Petrașcu. L-am întrebat cum ne apărăm. «Nicum!» a fost răspunsul, scurt. «Eu am să încerc totuși o apărare» i-am spus din nou. «Ești liber să faci ce crezi» mi-a răspuns. Atît am putut vorbi, căci cerberul meu, care era la perete, în dreapta mea, observînd probabil ceva, a venit și s-a rezeamat cu cotul de boxă, chiar lîngă mine.

N-am putut pricepe dacă Petrașcu mi-a dat o dezlegare sinceră, ori cu supărare, așa cum mi se părea. Cu omul acesta am fost prieten foarte apropiat. L-am iubit pentru curățenia lui sufletească, pentru dragostea pe care o purta familiei și pentru devotamentul pe care l-a arătat Legiunii și neamului său în toate împrejurările. Știam că tot așa ține și el la mine. Acum însă, mi s-a părut că mi-a spus cu ciudă : «Ești liber să faci ce vrei». Ca avocat mi-am dat seama mai bine decît toți ceilalți acuzați din boxă că procesul acesta are o montare foarte artificioasă, menită să arate opiniei publice «cîrdășia» dintre marea finanță din România și Mișcarea Legionară – și evident, serviciile de spionaj americane. Prin probe administrate însă, nu s-a putut face nici o dovadă în acest sens. Ba mai mult, nu s-a putut face nici o dovadă că ar fi existat vreo legătură între legionarii din boxă și ceilalți coacuzăți. Nici măcar nu s-au cunoscut înainte de proces ! Unde era atunci «comitetul de finanțare cu banii furați de la muncitori» ? Eram convins că avocații se vor abține să apere sincer cauza noastră și, de aceea, m-am hotărît s-o fac eu. Numai să vedem, dacă mă vor lăsa să vorbesc ! În Rusia, modelul ce se urma acum în România, o apărare sinceră era cu neputință. Acuzatul nu poate face altceva decît să-și mărturisească vina, să recunoască că s-a lăsat ademenit de dușmanii poporului într-o acțiune primejdioasă și dușmănoasă față de clasa muncitoare. Putea-voi oare eu face mai mult ?

De trei zile, muncitorii de la cele mai mari fabrici din București erau aduși aici în fața Casei Armatei (azi Academia Militară) și incitați să strige fel de fel de hudieli și lozinci, printre care cele mai frecvente erau : «moarte dușmanilor poporului», «la moarte ! la moarte !». Mărturisesc că, în prima zi cînd i-am auzit, am fost impresionat, dar apoi m-am obișnuit și pînă la urmă aproape că-mi era milă de ei. În prima zi și cei care erau în sală s-au arătat dușmănoși și repetau hudieliile celor puși anume să le rostească. Pe măsură ce se desfășura dezbateră, probabil își dădeau seama că tot procesul nu era decît un simulacru, o formă. Cei mai mulți, dacă nu toți muncitorii prezenți, erau oameni maturi, deci, oameni care știau că, pînă în 1944, fiecare om era liber să facă ce vroia cu banii lui. Fabricile nu fuseseră colectivizate și proprietarul era liber să-și administreze banii cum găsea de cuviință. Salariile erau controlate de stat și de sindicate și foarte arareori se întîmpla să nu se ajungă la o armonizare a salariilor cu veniturile întreprinderii și cu scumpetea pieții. Muncitorii nu aveau încă conștiință comunistă și nu credeau că fabricile sînt ale lor, după cum nici azi nu cred, deși li se spune mereu asta.

În sfîrșit a venit și ultima zi a mascaradei. Acum trebuia să vorbească apărătorii și să se dea cuvîntul și acuzaților. Ca de obicei, am fost ultimul dus în sala de dezbateră, după ce însoțitorul meu mi-a pus din nou în vedere că n-am voie să vorbesc cu cei din boxă. Hotărîsem să mă apăr și de aceea am urmărit cu cea mai mare atenție acuzația ce mi s-a adus mie și camarazilor mei. Nu aveam nici o încredere în avocatul delegat din oficiu să mă apere.

În ce privește vina ce ni se aducea în sarcină, toți acuzații erau învinuiți de trădare, complot, sabotaj, trădare prin comunicarea de secrete de stat unei puteri străine, propagandă cu caracter fascist și cred că mai erau și altele. Din nenorocire, tot ce scriu, scriu din memorie, căci nu am nici o posibilitate să consult o arhivă, sau să mă consult cu vreunul din cei care au fost în proces cu mine, căci cei mai mulți sînt morți, iar altor doi, care am auzit că s-ar găsi încă în viață, nu le cunosc adresa și nici nu îndrăznesc să le-o caut, căci, îndată s-ar auzi și am stîrni suspiciuni și din nou ar urma percheziții și interogatorii la Securitate. Îmi aduc, însă, bine aminte că nici unul din capetele de acuzare nu erau precis conturate, și mai ales, nimic nu se întemeia pe fapte concrete și dovezi irefutabile. Recunoașterea acuzațiilor, se știe, nu poate constitui o dovadă, dacă nu se sprijină și pe alte dovezi. Ori, nici recunoașterea nu există la dosar. Îmi construiesc în gînd o apărare scurtă, dar energică și sprijinită pe argumente foarte raționale, logice și bazate pe lege.

Abia am intrat în boxă, că și-a făcut apariția și Tribunalul. Avocații erau și ei prezenți toți. După ce se face apelul acuzaților, Președintele dă cuvîntul apărării. Am asistat atunci la un spectacol, pe care niciodată nu l-am mai văzut în cariera mea de avocat, nici pe vremea dictaturii lui Carol II, deși atunci pledasem în mai multe procese în fața Tribunalului Militar din Sibiu și din Craiova. Toți avocații aceștia, care trebuiau să ne apere, s-au repezit asupra noastră, a celor din boxă, și ne-au acuzat pe baza

afirmațiilor din actul de acuzare, mai tare decât procurorii militari. Cu o singură excepție : avocata care îl apăra pe Gheorghe Bontilă a fost singura care a avut curajul să afirme despre clientul ei că este nevinovat, că nu s-a prezentat nici o dovadă de vinovăție a lui și a cerut să fie achitat. Cel mai revoltător, însă, mi s-a părut Ionel Teodoreanu. În esență, pledoaria lui s-a desfășurat în modul următor :

– Onorat Tribunal, am fost angajat să-l apăr pe acuzatul George Manu. M-a angajat familia și, se știe, un avocat nu poate refuza apărarea decât în cazuri speciale, anume prevăzute de lege. Dar ieri m-am întâlnit cu cineva pe stradă, cunoscut și mie și lui Manu și m-a întrebat : «Ce-ai să faci mâine în cazul Manu ?». I-am răspuns : «N-am să-l apăr pe Manu !». Și n-am să-l apăr, Onorat Tribunal ! Când un om ca el, un savant – a fost concurentul lui Hortolomei la catedra de Fizică atomică – este capabil de atîta ură, ca să pregătească asasinarea aleșilor națiunii cu un total cinism și sînge rece, ei bine, un astfel de om, ori este un dement iresponsabil și trebuie internat într-un spital de nebuni, ori este total pervertit sufletește, plin de ură și periculos din punct de vedere social. Locul lui nu poate fi printre oamenii liberi. Cum aş putea să apăr un asemenea om ? Nu pot ! Las la aprecierea Onoratului Tribunal să-i cîntărească vina și răspunderea.

Nimic despre faptul că a fost numai un gînd al său, dacă a fost, că n-a fost nici o acțiune de pregătire a infracțiunii, că infracțiunea era imposibilă, că n-a existat nici măcar un plan bine pus la punct, deci, nu putea fi vorba nici de pedeapsă. Nimic din toate aceste motive de apărare, pe care, nu numai un maestru ca Teodoreanu, dar orice stagiar le-ar fi ridicat. Încaltea, apărătorul meu a fost mai cîstit. A povestit Tribunalului că a fost la mine în celulă și m-a întrebat cum înțeleg să mă apăr în proces și eu i-aș fi răspuns că nu am nici o apărare de făcut ; deci, aş fi recunoscut astfel, indirect vina și a cerut Tribunalului să țină cont de această recunoaștere la dozarea pedepsei. Președintele a întrebat apoi pe fiecare acuzat, ce are de spus în apărare ? Toți au răspuns : «Nimic !», pînă la mine care eram ultimul.

– Eu aş avea de spus unele lucruri, Onorat Tribunal.

– Poftim, spune !

– Întîi, aş avea de spus că, afară de acuzații Manu, Teodorescu și Petrașcu nu cunosc pe nici unul dintre acuzații din acest proces, nici direct, nici indirect. Nu i-am văzut niciodată și nici n-am auzit măcar de existența lor, pînă am ajuns aici în boxă cu ei. Adică, să nu mint, de doi dintre ei, cei care lipsesc, Malaxa și Auschnit am auzit. Sînt cunoscuți în toată țara. Dar, am auzit numai, nu i-am cunoscut niciodată. În fața dumneavoastră s-au perindat o serie de martori, toți angajați în subordine ai necunoscuților mei coacuzăți din boxă, care au spus că la ordinele șefilor lor, au dat sume imense unor persoane sau unor partide. Nici unul n-a spus însă, că mi-ar fi dat mie, sau camarazilor mei, un leu măcar ! Am să vă mai spun că, în viața mea, eu nu am fost niciodată un om bogat și singurul meu capital, un capital cu care vreau să merg în mormînt, este cîntea mea sufletească și dragostea curată pentru patrie și pentru poporul muncitor din care mă trag. Și atunci, vă întreb : Ce caut eu în acest proces ? Ce legătură am eu cu milioanele de lei despre care se vorbește aici ?

În clipa aceasta un procuror se ridică și spune :

- Acuzatul vrea să țină un discurs electoral. Vă rog să interziceți aceasta. Președintele îmi spune :

- Destul ! Stai jos ! Tribunalul încheie dezbaterile și amână pronunțarea.

Judecătorii și procurorii s-au ridicat și au părăsit sala, iar pe mine m-a luat paznicul meu și m-a dus în celulă. Deci, așa cum mă temeam, nu m-am putut apăra. Acum îmi părea rău că am încercat să mă apăr. Mai bine tăceam și rămâneam în ton cu ceilalți acuzați. Ah ! Și ce ușor mi-ar fi fost să-mi dovedesc nevinovăția ! Și nu numai a mea, ci a tuturor celor din boxă ! Poate tocmai de aceea nu m-au lăsat să vorbesc. Ce poate ! Sigur ! Am fost un naiv. Cum m-am putut gândi că o să fiu lăsat să arăt că arestările și toată acuzația nu au nici un temei legal și juridic ? !

22

La trei zile după mascarada procesului, un procuror a venit în celula mea și mi-a citit sentința : 20 ani muncă silnică pentru trădare, 20 ani pentru complot, 20 ani pentru sabotaj, 20 ani pentru transmitere de informații unei puteri străine și încă 20 ani, nu știu pentru ce. Prin contragere voi executa numai 20 ani. N-a trecut mai mult de o oră de când mi s-a comunicat sentința și s-a deschis iar ușa ; un om înarmat cu un pistol mitralieră mi-a spus :

- Ia-ți tot ce ai și vino !

Afară mă aștepta o mașină jeep - și în câteva minute am fost la gară și urcat într-un vagon, unde i-am găsit pe toți cei din boxă.

- Bună ziua, domnilor, am zis, iată, abia acum avem prilejul să facem cunoștință.

Am dat mâna cu fiecare din ei, dar am simțit numaidecât o răceală față de mine. M-am făcut că nu observ și i-am întrebat pe fiecare ce pedeapsă a primit, după ce le-am spus mai întâi pe a mea. Bujoiu, Pop, Măcelaru, Manu, Teodorescu și Petrașcu au fost condamnați la muncă silnică pe viață, Mărgineanu la 25 ani muncă silnică, iar Balș și Bontilă la câte 15 ani muncă silnică.

- Ce credeți, am întrebat, oare unde ne vor duce ?

- Cred că la Aiud, a spus Mărgineanu, care părea cel mai volubil dintre toți.

După ce trenul s-a pus în mișcare, atmosfera s-a mai încălzit puțin și Nicolae Mărgineanu a făcut o propunere :

- Domnilor, procesul acesta ne-a unit pe toți în același destin. De aceea propun ca grupul nostru să rămână în raporturi de prietenie și după ce vom ieși din pușcărie. Toți am avut aceeași atitudine în fața judecății, păcat de Nistor, că dînsul a făcut excepție.

- Păcat că nu am fost lăsat să vorbesc, am zis eu, că dacă mă lăsau, le-aș fi arătat cât de absurdă și neîntemeiată era acuza pentru toți. Eu am fost foarte mirat, pentru ce nu v-ați apărat nici unul ?

- N-avea nici un rost, dragă, mi-a răspuns tot Mărgineanu, peste cel mult un an de zile toți vom fi liberi.

- E bine să fii optimist, i-am răspuns, dar trebuie în același timp să fim și realiști. Eu unul nu văd o dezlegare așa rapidă a necazurilor noastre, care se împletesc cu cele ale țării.

- Avem temeiuri puternice pe care ne întemeiem optimismul, dragul meu, pe care poate nu le știi. Oricum, eu propun ca grupul nostru «Al Marii Finanțe» cum l-au numit gazetele, să rămână și după eliberare legat într-o strînsă prietenie. În acest scop, propun ca de acum înainte să ne tutuim toți între noi.

Propunerea a fost acceptată de toată lumea. Eu însă am simțit, am intuit mai mult, o anumită răceală a tuturor, inclusiv a camarazilor mei, față de mine. Cum cu Petrașcu eram strîns într-o colaborare și prietenie veche de peste 12 ani, l-am prins la un moment dat între patru ochi și l-am întrebat :

- Nicule, de ceilalți nu-mi pasă, dar pe tine cred că am dreptul să te întreb, ce înseamnă atitudinea asta rece față de mine ?

- Fii liniștit, mi-a răspuns el, prietenia noastră este prea solidă ca să se distrugă. Ai făcut o greșală, nu trebuia să vorbești.

- Dar asta e stupid, măi Niculae ! Trebuia să vorbesc ! Ne-a finanțat pe noi Malaxa sau Max Auschnit sau Bujoiu, sau tot concernul bancar liberal ? Am avut noi vreo legătură cu ei ?

- Nu ! Dar prietenia lor cu americanii ne poate folosi și nouă în viitor și, de aceea trebuie să păstrăm și să cultivăm prietenia cu ei. Dar să lăsăm asta, ce-a fost, a fost. Și poate nici n-a fost chiar rău.

L-am abordat apoi pe George Manu.

- Spune te rog, George, ce-a fost cu istoria asta, cu Dealul Mitropoliei, că n-am putut pricepe nimic.

- Păi, nici n-a fost nimic ! M-am bătut într-una să spun ce complot am pus la cale și, în cele din urmă, am inventat chestia cu planul de a ridica în aer clădirea Parlamentului în timpul unei ședințe. După ce le-am spus asta, nu m-au mai bătut.

- Bine, dar de ce n-ai spus asta la proces ?

- Da ce, eram prost ? Să mă ia iar la bătaie ? Peste un an, doi, cînd vom scăpa de-aici, din iadul acesta, voi avea tot timpul să arăt absurditatea faptului.

- Cum, am zis, și tu crezi că n-are să dureze mai mult ?

- E absolut sigur ! Țștia au promisiuni de la americani.

Am dat din cap, dar am căzut pe gînduri. S-ar putea ca oamenii aceștia să aibă totuși dreptate. Sînt, doar, oameni serioși. Bujoiu a fost ministru și profesor universitar, în afară de faptul că e președintele și aproape proprietarul unui extraordinar de puternic concern minier, Balș e adjunctul lui, Gheorghiu e directorul Creditului Minier, Pop Alexandru mîna dreaptă și omul de încredere a lui Max Auschnit, amiralul Măcelaru prieten cu ăștia toți. Vor fi avînd dreptate, vin americanii ! Ei, numai de-ar veni !

- Dar, spuneți, domnilor, ce părere aveți de minunații noștri apărători ?, a întrebat Mărgineanu.

- A, a răspuns Bujoiu, eu îl cunosc bine pe al meu, a primit de la soția

mea o grămadă de bani. Știam că este o lichea, dar nu mă așteptam să fie chiar într-atît de ticălos. Să mai vină în casă la mine, că am să-l prind de guler și am să-l dau pe ușă afară !

- A, zice și Balș, eu nu mă mulțumesc cu atît, eu am să-i trag și un picior în cur ! Ticălosul !

Fiecare din nelegionari, plus George Manu, și-au angajat avocații cu onorariu, numai Petrașcu, Teodorescu și eu am avut apărători din oficiu. Și deoarece i-au plătit, toți se așteptau să fie apărați, nu acuzați de apărătorii lor.

- Mie, am zis eu, mi s-a părut că cel care a bătut recordul lichelismului a fost Ionel Teodoreanu. În afară că este un foarte bun scriitor, este tot așa de bun avocat. L-am auzit pledînd de cîteva ori la Tribunalul Militar din Sibiu și pentru nimic în lume nu m-aș fi așteptat să-l văd acum într-o postură atît de lamentabilă. Un om care a scris atîtea cărți, cum poate să-și risipească cu atîta ușurință capitalul moral pe care-l are ?

- Colegul lui de scris, Sadoveanu, e mai bun ? interveni Balș. Nu-i tot o lichea patentată, ca și acesta ? Te înșeli, dacă crezi că ăștia au capitaluri morale. ăștia, așa scriitori cum sînt, nu știu ce este acela capital moral. În schimb, știu foarte bine, ce este un capital material și sînt gata de cele mai mari infamii pentru a-l obține.

Discuțiile au alunecat apoi pe pante personale și familiale ; în ce mă privește, eu mă gîndeam la ai mei. Le vor fi dat cu adevărat drumul din închisoare ? Colonelul Sepeanu și încă un anchetator mi-au spus că au fost eliberați. Mă gîndeam la soția mea. Ce va face după ce a trecut și ea prin arestare ? Cît timp am fost în lagărul din Buchenwald, familia, la sfatul unchiului ei Viorel, magistrat, i-a cerut să divorțeze. Ea însă, a refuzat. «Ai făcut bine», i-am spus, cînd mi-a povestit : «Să știi că eu nu mă supăr dacă divorțezi, dar consider divorțul definitiv. Înțeleg să fim soț și soție și la bine și la rău. Nu-ți convine să suferi alături de mine ? Divorțează, dar definitiv ! Și organizează-ți altfel viața, fără mine. Recăsătorește-te.»

Am ajuns la Aiud după-masă devreme. Ne-au încărcat într-un camion, jos pe platformă, și un zdrahon de gardian ne-a atras atenția să ținem privirea numai la platforma camionului, în nici un caz nu aveam voie să ridicăm capul și să privim în jur. Patru gardieni, doi pe o parte, doi pe alta, ne păzeau. Aiudul era orașul meu. Aici am făcut liceul superior și, la 7 km, se găsea satul meu natal, Măgina. N-am putut rezista tentației de a privi peste balustrada mașinii. Un pumn în cap m-a readus cu nasul la podea.

- N-ai înțeles ce ți s-a spus ? - a zis gardianul de lingă mine. Vezi că mă faci să-ți dau cu patul armei în cap !

Cînd am ajuns în curtea închisorii și ne-am dat jos din camion, m-am uitat lung la el.

- Ce te uiți așa la mine, m-a întrebat ?

- Ca să te țin minte, i-am răspuns.

- Mi se pare că uiți unde te găsești. Vezi că ai s-o pățești rău de tot, dacă uiți. Închisoarea nu mai e ce-a fost odată. Acum, una-două, o capeți la ceafă.

Nu vorbea cu răutate, mai degrabă cu oarecare milă.

După o scurtă ședere într-o cameră goală din față, am fost trecuți din curtea primă în curtea a doua, apoi, pe sub o poartă, în curtea a treia și

am ajuns la Zarka, cea mai grea secție a închisorii din Aiud. De ani de zile nu mai fusese folosită, acum o reînauguram noi. Avea 32 celule, 16 la parter și 16 la etaj. Am fost urcați toți la etaj, în partea stîngă a scării, tot cîte doi în celulă, afară de mine, Balș și Gheorghiu, care eram trei. Vecini cu noi erau Petrașcu și Teodorescu. Camerele aveau 3,5 m pe 2,5 m, fără paturi, numai rogojinii. În dreapta, cum intrai, era o sobă mică de metal, iar în stînga două tinete de pămînt.

- Ce-i asta, a întrebat Gheorghiu, pămînt unde o să dormim și unde o să stăm ?

- Pe jos, domnule, am răspuns eu, pe rogojinile astea. Se pare că acesta este regimul pentru muncă silnică.

După ce i-a plasat pe toți, gardianul a venit iar la noi, ne-a aruncat trei pături, apoi ne-a dat trei gamele și trei linguri.

- Azi primiți numai mîncare, ne-a spus el, fără pîine, că n-ați fost puși în drepturi. De mîine încolo, veți primi și pîinea care vi se cuvine.

- Domnilor, le-am spus celor doi tovarăși de celulă, vă rog să vă alegeți fiecare cîte o pătură, rogojină, gamelă și lingură, precum și locul unde vreți să dormiți. Odată făcută alegerea, rămînem toți cu ce am primit.

Deși aveau fiecare cîte o pătură de cămilă, colegii mei și-au luat fiecare păturile cele mai bune, lăsîndu-mi mie pe cea mai subțire, care era și spartă în vreo trei locuri. Și-au ales apoi locurile din fund, lăsîndu-mi mie locul de lîngă ușă, pe unde trăgea curentul. Eu nu aveam altă pătură, dar aveam un palton destul de bun și speram să fac față cu el, dar în nici un caz paltonul meu nu era mai bun ca ale lor.

- Dar ce facem pentru nevoile trupului, a întrebat Gheorghiu, cerem să ne dea drumul totdeauna la WC ?

- Nu, am zis și i-am arătat cele două tinete de pămînt, una mai mare și largă la gură și una mai mică și strîmtă ; tineta mare este pentru nevoile trupului, iar cea mică pentru apa de care avem nevoie. Ia să vedem ! Am ridicat tineta de apă și am clătinat-o, era goală. Va trebui să cerem să ne dea apă.

- Dar cum mama dracului o să putem să ne facem nevoile în vasul acela, a zis Gheorghiu ?

- Va trebui să ne învățăm să-l folosim, am zis eu.

- Dumneata ai mai fost în pușcărie, domnule Chioreanu ?

- Am fost !

- Cînd și pentru ce ?

- În 1938-1939, pentru un manifest pe care l-am scos și răspîndit împotriva regelui Carol II.

- Ce limbi străine vorbești domnule Chioreanu ? m-a întrebat tot Gheorghiu, care era mai vorbăreț.

- Limba germană.

Apucasem să le spun în tren că în timpul războiului am fost în Germania, apoi în lagărul de la Buchenwald.

- Franceză nu știi ?

- Nu, dar mi-ar face plăcere să învăț cît sînt aici, cu dumneavoastră.

Cînd a venit gardianul și ne-a dat cina, l-am rugat să ne dea și apă.

- Hai, ia tineta mică, fugi în fund la WC, spal-o și ia apă în ea.

I-am învățat apoi pe ortacii mei cum să folosească tineta, cum să se

spele, am hotărît împreună cum să facem pe rînd curăţenia şi alte mici servicii absolut necesare. Dar, cu toate că mă străduiam din toate puterile să le fiu agreabil, raporturile dintre mine şi ei deveneau din ce în ce mai reci. Am încercat să abordez cu ei diferite probleme de viaţă, de istorie, de literatură, dar de multe ori, în timp ce eu încercam să povestesc ceva, începeau o convorbire banală în franţuzeşte, parcă anume, ca să-mi dovedească dispreţul lor faţă de mine. Vorbeau degajat fiindcă erau convinşi că nu ştiu o boabă franţuzeşte. I-am lăsat să creadă așa.

Am venit la Aiud la începutul lunii noiembrie şi, odată cu luna decembrie, am început să simt frigul. Într-o zi, cînd şi ei s-au plîns de frig, le-am propus să ne strîngem laolaltă şi să ne acoperim toţi cu toate păturile. Ei s-au strîns, dar pe mine nu m-au acceptat. Foc nu ne-au dat şi frigul se întîrtea. Din cauza aceasta am început să dorm noaptea încălţat şi uneori, cînd nu mai puteam suporta frigul, mă sculam în miez de noapte şi făceam gimnastică. În una din aceste nopţi, cînd încercam să-mi alung frigul, îl aud pe Gheorghiu spunîndu-i lui Balş : « Ah, comme cette singerie m'agace ! » (tare mă indispuie maimuţăreala asta), la care Balş răspunde : « Je le hais ! » (eu îl urăsc). Din clipa aceea n-am mai făcut gimnastică. Mă ridicam numai în capul oaselor şi îmi frecam picioarele şi mîinile, fără a face nici un zgomot, ca să nu-i trezesc. În schimb, ei cînd se sculau noaptea, ca să meargă la tînetă, treceau peste mine şi nu se sfiau să mă atingă şi să vorbească franţuzeşte cu voce tare. Eu mocneam, dar nu ziceam nimic, ca să nu-i fac să mă urască şi mai tare.

În fine, pe la sfîrşitul lunii ianuarie 1946, au început să ne dea foc. Primeam în fiecare zi o porţie de cărbuni şi surcele, iar gardianul ne dădea cîţiva cărbuni aprinşi, pe care trebuia să-i potrivim repede în sobă, căci, dacă nu izbuteam să aprindem focul cu jarul puţin pe care-l primeam, a doua oară nu ne mai dădea foc, şi dîrdîiam toată noaptea de frig. Fiind fiu de ţaran, eu mă pricepeam să fac focul, dar colegii mei se chinuiau amar pînă izbuteau să-l aprindă, mai ales, că de multe ori gardianul anume ne dădea jar puţin. I-am rugat să mă lase pe mine totdeauna să fac focul. Gheorghiu s-a învoit, dar Balş nu. Nu vroia, pasămite, să-mi rămînă îndatorat, ori poate să se dovedească mai nepriceput decît mine. De cîteva ori s-a întîmplat că a stins focul. În cele din urmă am ajuns la ceartă. Într-o seară, cînd se anunţa un ger cumplit, era tocmai el, Balş, de rînd la foc. Cînd a primit jarul, l-a pus în sobă şi am văzut că se tot mocăie, înjură şi la un moment dat zice : « Fir-ar al dracului, iar s-a stins ! ». Atunci mi-am pierdut firea, l-am prins de guler şi l-am dat de-o parte, spunîndu-i :

« Treci de-o parte boierule, că te lipesc acum de perete ! Ți-am spus să mă laşi pe mine să fac focul, însă te încăpăţînezi să faci ce nu ești în stare. »

M-am apucat să-l aprind eu. Am găsit o mică scînteie de jar, am reînviat-o şi, cu multă trudă, am izbutit totuşi : « De azi înainte numai eu fac focul ! dumneavoastră nu aveți obligații decît la celelalte sarcini de cameră ! ».

- Dar eu nu vreau să faci dumneata nimic pentru mine, a spus Balş.

- Eu nu fac pentru dumneata, domnule, fac pentru mine, că dacă nu se aprinde focul, eu îngheţ, pe cînd dumneata nu, că ai două pături şi astfel, în timp ce dumneata dormi toată noaptea, eu dîrdîi de frig.

- Trebuie să recunoști, domnule Chioreanu, a intervenit Gheorghiu, că ai fost de-a dreptul necuvincios cu domul Balș. Din modul cum l-ai brutalizat, ai dat dovadă că ne urăști.

- Să vă urăsc ? De ce să vă urăsc, domnule ?

- Știu eu !... Poate, pentru că noi sîntem de viță nobilă și dumneata ești din neam de țaran.

- Așaa ? Ei bine, domnilor boieri, am zis, hai atunci să punem lucrurile la punct ! Să vedem care dintre noi este de viță mai nobilă și care dintre noi urăște ! Să vedem ce înseamnă să fii de viță nobilă ! De viță nobilă, din punct de vedere românesc, înseamnă să ai un sînge curat, curat românesc, neamestecat cu sînge străin, nu-i așa ? Ei bine, eu sînt român, de aici, din munții Apuseni, în satul meu sînt numai români, români ortodocși. Neam de neamul meu, de la Decebal și Traian, n-au ieșit din sat și nu s-au corcit cu alte neamuri, pe cînd voi ? Dumneata, domnule Balș, te tragi din caimacanul care a falsificat voința poporului român, ca să-i împedice unirea. Antecesorii dumitale, ca și dumneata însuși, v-ați născut din tată român și mamă grecoaică, ori mamă română și tată grec. La fel, dumneata, domnule Gheorghiu, mai zilele trecute îi spuneai franțuzește domnului Balș că și bunicul dumitale a venit în țară din Macedonia și că o bunică de-a dumitale a fost grecoaică. Deci, din punct de vedere românesc, dacă am sta să ne facem analiza singelui, al meu este precis mie în sută, sînge nobil, curat românesc, pe cînd al vostru mă îndoiesc dacă are unu la sută sînge românesc ! Dar a fi nobil mai înseamnă ceva. Mai înseamnă a fi bun, milos, generos, drept, înseamnă a iubi pe semenul tău și a-l ajuta la nevoie. Să vedem, aveți măcar din acest punct de vedere noblețe, dacă sînge românesc nu aveți ? Cînd am intrat aici, nu știați să vă chivernisiți deloc. Eu v-am învățat să dormiți, eu v-am învățat să folosiți tineta, eu v-am învățat să țineți curățenia cu mijloacele extrem de reduse pe care le avem. În schimb, cum v-ați purtat voi ? Deși aveți păături groase de cămilă, v-am lăsat să alegeți și v-ați ales, fără jenă, păturile cele mai bune și mi-ați lăsat-o mie pe cea subțire și spartă, deși ați văzut că eu nu aveam altă pătură. Considerați că aceasta se numește noblețe sufletească ? V-ați ales locurile cele mai bune și m-ați lăsat pe mine aici în bătaia curentului. Aceasta este noblețea voastră ? Mai mult, cînd eu mă sculam noaptea și făceam gimnastică, fiindcă nu mai puteam suporta frigul, dumneata domnule Gheorghiu îi spuneai domnului Balș «Ah, comme cette singerie m'agace !», iar dumnealui îi răspundea «Je le hais !». Erați siguri că nu pricep nimic franțuzește, dovedind că nici măcar nu v-ați căznit să judecați că un om care a făcut un doctorat, chiar dacă nu l-a făcut la Paris, nu se poate să nu aibă măcar cîteva noțiuni de limbă franceză. Dar să mergem mai departe, nobililor domni ! Credeți că vă invidiez pentru că voi sînteți bogați și eu sărac ! Vă înșelați amar ! Oricînd am putut să fiu bogat. Dintr-un singur proces am cîștigat 400000 lei și o mașină. I-am dat toți pentru Mișcarea din care făceam parte, căci niciodată nu m-au interesat banii. Idealul meu nu sînt banii. Eu consider că noblețea este în suflet, nu în sipetele de la bancă. Așadar domnilor, sînge nobil românesc, curat, nu aveți, generoși nu sînteți, nu știți să iubiți, voi știți numai să uriți, de priceput, dacă ați ajuns la greu, n-ați știut să vă descurcați, a trebuit să vă ajut eu. Nu vă cunoașteți țara, cu istoria ei, cu problemele ei

adevărate, cu cultura ei. Voi sintetiza mult mai francezi decât români. România este numai țara pe care ați exploatat-o și doriți s-o mai exploatați, dar de iubit, iubiți Franța sau, știu eu, poate nici Franța ! Și atunci, domnilor, de ce să vă invidiez ? Ce aveți voi de invidiat ? Nimic ! Nu vă invidiez, domnilor, că n-am pentru ce ! Poate ar trebui să vă urăsc, nu pentru că ați fi nobili, pentru că nu sintetizați, ci pentru răutatea voastră. Dar sînt prea bun creștin ca să vă urăsc, mai ales acum, în situația în care ne găsim toți. V-am dovedit prin purtarea mea că nu vă urăsc, dar de acum înainte, pînă cînd veți da dovadă că aveți un pic de suflet în voi, vă disprețuiesc. Mi-e milă de voi că în împrejurări așa de tragice, ca acestea prin care trecem, vă dovedeți mici la suflet și meschini și n-ați înțeles nimic din gravitatea momentului..

Au urmat două zile de tăcere totală. Acum nu mai vorbeau nici franțuzește, că aflaseră că știu și eu. A treia zi dimineața, după program și după ce am primit terciul, tocmai mă hotărisem să reiau raporturile cu ei, cînd s-a deschis ușa și un gardian m-a chemat afară. M-a dus în fața directorului Farkaș.

- Domnule Chioreanu, mi s-a adresat acesta, vreau să fac cu dumneata un gest de bunăvoință. Îți ofer să intri în fabrică. Știi că cei care lucrează în fabrică, se bucură de o hrană mai bună, li se reduce o treime din pedeapsă și o parte din ciștișul care se realizează se pune la CEC pe numele lor și îl primesc la eliberare. Vei putea, deci, să te bucuri și dumneata de acest avantaj. Ce zici ?

Era o ofertă foarte surizătoare. Mîncarea la Zarka era extrem de slabă și nemișcarea, ca și enervarea permanentă cu tovarășii de cameră, erau suficiente motive să mă facă să accept. Dar, numaidecît, mi-am pus întrebarea : de ce îmi oferă numai mie acest avantaj ? Vor să ne despartă ? De ce ? Ce-ar fi să încerc să pledez și pentru ei ?

- Domnule director, am întrebat, numai mie îmi oferiți acest prilej de a lucra ? Celorlalți din lotul meu nu ?

- Nu ! E un avantaj pe care ți-l ofer numai duminică.

- Atunci nu-l primesc. Ne-au legat în același proces, fără nici un temei, acum înțeleg să împărtășesc același tratament cu toți cei din lotul meu. Scoateți-i pe toți la lucru, că toți ar vrea să mănînce mai bine.

- Nu se poate, numai pentru dumneata am dezlegare.

- Eu înțeleg să rămîn solidar cu ceilalți din lotul meu.

- Bine ! Ai să regreti amar această hotărîre. Poți pleca !

Un alt gardian m-a condus înapoi la Zarka. Cînd am intrat în celulă, amîndoi s-au repezit cu întrebări :

- Unde ai fost ? De ce te-au chemat ?

- Am fost la directorul Penitenciarului. Mi-a oferit să lucrez în fabrică.

- Și ?

- Și eu n-am primit.

- De ce ?

- Pentru că, de vreme ce am fost judecat în lot cu voi, înțeleg să împărtășesc soarta voastră. Nu ne-am legat așa în trenul care ne aducea la Aiud ? I-am spus directorului că numai așa primesc să lucrez, dacă vor lucra și ceilalți din lot. Mi-a răspuns că nu se poate și că voi regreta amar această hotărîre. Au făcut ochii mari, și, după ce a înghițit odată în sec, Mitică Gheorghiu a zis :

- Uite, Nistore, noi te rugăm să ne ierți. Ne-am făcut în lipsa ta un proces de conștiință și ne-am dat seama că am avut față de tine o atitudine cu totul inadecvată.

- Te rugăm să uiți, a continuat Balș și, de azi înainte, să fim prieteni cu adevărat. Pentru mine, în ce mă privește, lecția pe care mi-ai dat-o n-am s-o uit cît voi trăi. Voi fi onorat dacă de azi înainte mă vei considera prietenul tău și mă vei tutui.

Am fost foarte impresionat deodată. De emoție n-am mai putut grăi nimic, am deschis doar brațele, iar cei doi, m-au îmbrățișat de o parte și de alta.

Au urmat zile cu adevărat frumoase. Îndată ce primeam mîncarea, dacă se întîmpla ca unul să primească o porție mai bună, o egalizam, în așa fel, ca nici unul să nu mănînce mai puțin decît ceilalți. Ne-am făcut program. Aveam acum ore de istorie, istoria României și cu deosebire a Transilvaniei, pe care o povesteam eu, ore de conversații în franțuzește, pentru perfecționarea mea, ore de literatură, adică fiecare povesteam conținutul unei cărți pe care am citit-o. De obicei ei povesteau în franțuzește, din lecturi franțuzești, pe cînd eu le-am prezentat din literatura română pe Liviu Rebreanu, Cezar și Camil Petrescu, Gib Mihăiescu, Mihai Sadoveanu, Ion Marin Sadoveanu, Octav Desilla, Alecu Russo, Bălcescu etc. etc. Mîncarea era însă din ce în ce mai slabă. Cel dintîi care s-a îmbolnăvit a fost Mitică Gheorghiu. Cădea mereu în stare de somnolență, picioarele, apoi mîinile și la urmă fața i s-au umflat, încît părea foarte gras, dar dacă apăsai oriunde cu degetul pe corpul său se făcea ca o groapă și pielea nu se netezea, decît după un timp mai îndelungat. Era boala mizeriei fiziologice. În țesutul subcutanat al pielii nu mai era sînge, era mai multă apă, pe care țesutul slăbit nu mai biruia s-o elimine. Am cerut mereu gardianului să cheme medicul, pînă cînd într-o zi l-a scos din celulă și l-a băgat alături, de unde l-au scos pe Nicolae Petrașcu și l-a dus mai în fund. A doua zi l-a scos și pe Balș din celula mea transferîndu-l într-o celulă mai în fund, cu Ion Bujoiu. Prin perete am primit știrea că Nicolae Petrașcu era în celula 29 din fundul coridorului, lîngă WC, numai el singur. Mitică Gheorghiu era acum hrănit și spălat de Eugen Teodorescu. Nu se mai putea ridica de jos. Abia după încă o săptămînă i-au dat ceva medicamente, dar era prea tîrziu și prea puțin ca să se poată reface, ar fi trebuit o hrană specială și medicamente mult mai reconfortante. Vreo două săptămîni a tot agonizat, pînă cînd într-o dimineață, după ce Eugen l-a spălat cu o cîrpă udă, cînd a vrut să-i dea terciul, n-a mai putut deschide gura. Și-a îndreptat ochii la infinit și a rămas țepăn pentru veșnicie. Eugen a bătut tare în ușă. A venit gardianul. «Ce-i ? Ce vrei ?» «A murit domnule ! Uite, a murit !» «Și dacă a murit ce-i ? Ce pot eu să fac ? Stai liniștit. O să-l scoatem îndată de acolo.»

Nu peste mult timp doi deținuți de drept comun l-au ridicat, l-au pus pe o targă și l-au dus.

Mitică Gheorghiu a fost primul din lotul nostru care a murit. Cum pînă la moartea lui eram în Zarka numai cei 11 din lotul Marii Finanțe, gardianul nu ne prea avea grijă. După ce ne scotea la program și după ce ne dădea mîncarea, ne încuia și cobora jos în curte, unde mai putea lega o vorbă cu personalul închisorii. Noi începeam să ne chemăm prin perete,

ori pe la ușă și puteam să și vorbim unii cu alții prin ușa închisă. După moartea lui Mitică Gheorghiu, vreo două zile a fost o liniște desăvîrșită. Pe toți ne-a impresionat această primă capitulare a unuia dintre noi. Anul 1949 era pe sfîrșite și schimbările în bine pe care cei mai mulți dintre noi le speram, nu s-au realizat. Dimpotrivă, mizeria și strînsoarea erau tot mai accentuate. Pentru că în ultimile luni cît am fost împreună ne-am înfrățit total, am simțit o mare durere pentru pierderea fratelui meu de suferință Mitică Gheorghiu și m-am rugat îndelung lui Dumnezeu pentru el. Cît timp fusesem împreună, am abordat și problema aceasta tulburătoare a existenței lui Dumnezeu. Mitică era agnostic, iar Balș era ateu. Tot discutînd și argumentînd au ajuns și ei să creadă că lumea nu s-a putut naște din nimic și odată ideea creațiunii, aceasta a dus și la recunoașterea Celui care a creat lumea. Atunci, am ajuns împreună la concluzia că și suferințele noastre aici în închisoare ar putea avea o explicație și un rost superior și din ele, din suferințele noastre și a multor altora, se va putea naște cîndva o lume mai bună, din care concepția - «homo homini lupus» - să dispară și să fie înlocuită cu învățătura lui Iisus : «iubiți-vă unul pe altul » ! Era sîngerarea în extremis, cu care ne purtam suferințele.

23

Cum am mai spus, pînă în 1950 nu eram în toată Zarka decît cei din Lotul Marelui Finanțe, adică 11 deținuți și după moartea lui Mitică Gheorghiu - 10. Nu mult după moartea lui Mitică, l-au luat și pe Eugen Teodorescu din camera de alături și l-au mutat undeva mai în fund, încît acum era izolat de ceilalți camarazi. Abia pe la sfîrșitul anului 1950 au început să aducă și alți deținuți, atît jos la parter, cît și la etaj. Eu am rămas însă tot singur. Mă simțeam acum din ce în ce mai slab și mă dureau cumplit picioarele. Îmi înghețaseră peste iarnă și, de la gleznă în jos, toată laba piciorului mi se înnegrise. În plus începuse să mi se umfle și mie mîinile și picioarele din cauza cașexiei. Corpul lipsit aproape cu desăvîrșire de proteine și vitamine nu mai reușea să elimine apa din organism. Abia izbuteam să mă ridic de pe rogojină ca să-mi duc tineta. Într-o zi a venit doctorul, însoțit de un sanitar. Mi-a pipăit mîinile și picioarele și a spus: «Mizerie fiziologică, dar n-am nici o posibilitate să te ajut». S-a uitat la sanitar, care vorbea cu gardianul din ușă, și-a băgat mîna în buzunar, a scos un pumn de buline, pe care mi le-a băgat în buzunarul de la piept și mi-a șoptit: «Cite una după mîncare, dar vezi să nu te vadă !». Erau probabil polivitamine. Doctorul Ranca mi-a fost coleg de clasă în liceu. S-a afirmat despre el că a fost unul din călăii Aiudului, că a lăsat pe mulți deținuți să moară, refuzînd să-i trateze. Adevărul este că orice medicație trebuia aprobată de directorul Penitenciarului și, ca să îi poată ajuta numai pe cei

care-i indica directorul, doctorul era totdeauna însoțit la vizită de un sanitar și de un gardian. Când a putut face ceva pentru deținuți, n-a ezitat¹.

Era în luna aprilie sau mai 1951. De câteva zile auzeam pe coridor o forfotă neobișnuită. Scara care urca la etaj era chiar la mijlocul coridorului. În stînga ei și în dreapta era un număr egal de celule. Eu eram în prima celulă din stînga scării și toți ceilalți din procesul meu erau mai în stînga de mine. Mișcarea pe care o auzeam era în dreapta scării. La un moment dat, aud o voce: „Adu-l aici pe Chioreanu !”. Îndată s-a deschis ușa și gardianul mi-a spus :

– Ia-ți tot bagajul și treci în infirmerie.

Tot bagajul era un schimb de lenjerie, pe care îl țineam sub cap în loc de pernă. M-am ridicat de jos, mi-am luat pachetulul și am ieșit pe coridor ; pe dreapta era doctorul Ranca.

– Hai, Chioreanu, hai, îmi zise, treci în camera asta ! Ai pat, ai hrană mai bună și primești și medicamente.

Înființaseră în Zarka o secție de infirmerie pentru deținuții căzuți în mizerie fiziologică și doctorul m-a băgat și mine într-o cameră. Aici am găsit trei bolnavi și patru paturi. Unul era liber. După doi ani de detenție, avem în sfîrșit un pat ! Am făcut cunoștință cu noii mei colegi de cameră. Cel de alături de mine, aproape de ușa, era Radu Lecca. Citisem înainte de a intra în închisoare o carte destul de groasă, intitulată, dacă nu mă înșel, *Procesul Marei Trădări*, în care era redat procesul Mareșalului Antonescu și a colaboratorilor lui apropiați. În această carte era trecut și Radu Lecca, fost spion german în Franța. Fusesse numit de Antonescu, probabil la recomandarea nemților, Subsecretar de stat cu problemele evreiești și, în această calitate, i-a stors pe evrei de bani și le-a făcut o sumedenie de șicane. Printre altele, se povestea, că din banii încasați de la evrei, îl aproviziona și pe Killinger, ministrul Germaniei de la București, cu whisky, pe care îl aduceau tocmai de la Istanbul. A fost condamnat la moarte, dar i s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viață. Acum era aici, nu se putea mișca de pe pat. La capul meu era colonelul Alexandru Văsescu, fost atașat la Legația Americană, acum condamnat la muncă silnică pe viață, pentru spionaj. La capul lui Radu Lecca era un ungur din Tg.Mureș, Șandor și nu știu mai cum, licențiat al Academiei Comerciale. Era cel mai rău bolnav dintre noi. Avea tot muncă silnică pe viață, pentru că, în timpul stăpînirii maghiare a Ardealului de nord persecutasese evrei. Vorbea destul de rău românește, dar, cu cît mai vorbeam eu ungurește, ne înțelegeam destul de bine amîndoi. Ei erau aici de vreo săptămînă aduși de pe la alte secții ale Penitenciarului. Lecca și Vlăsescu se cunoșteau de afară și păreau a fi prieteni. Amîndoi erau boieri la origine. Lecca era nepotul scriitorului Haralamb Lecca, iar Văsescu era nepotul altui colonel Văsescu, care a făcut parte din complotul care l-a răsturnat pe Alexandru Ioan Cuza de la domnie.

Eram de-a dreptul fericit că fusesem scos din izolare, că aveam pat și cearceaf și pernă, deși mîncarea era doar cu foarte puțin mai bună decît la comun. Dintre toți patru, numai Văsescu și cu mine ne puteam mișca și întreține curățenia în cameră. Eu mi-am luat în plus sarcina de a-i da

1. Afirmație confirmată și de Adrian Marino (vezi „Memoria”, nr.2, p.83-84).

mîncare lui Șandor, care nu se putea mișca și a-l ajuta la igiena personală. Pînă n-am venit eu, în cameră era o atmosferă destul de grea, după cum mi-au spus tovarășii mei. Eu am propus un program de convorbiri și povestiri, în așa fel încît tot timpul să fim ocupați. Plictiseala și monotonia erau, alături de hrana proastă, unul din factorii cei mai activi de distrugere a individului în închisoare. Am făcut și un program riguros în ce privește curățenia și disciplina nevoilor corporale. Toate nevoile ni le făceam în cameră, într-o tinetă mare de murdărie, și mai aveam una ceva mai mică, pentru apă. Golirea tinetei și îmborsărea apei se făcea de două ori pe zi, dimineața, înainte de a se da terciul, și seara, înainte de cină. La insistențele mele, am izbutit ca nevoile mari să ni le facem cu o jumătate de oră înainte de a începe programul ca, după program să putem aerisi și să putem crea o atmosferă mai respirabilă în cameră. Deoarece nu aveam hîrtie igienică, i-am învățat pe colegii mei să se spele cu apă la fund, după care ne turnam reciproc apă și ne spălam cu săpun. Pe Șandor, care nu se putea mișca singur, îl așezam eu pe tinetă și îl ștergeam cu o cîrpă udă, pe care o spălam apoi, ca să fie totdeauna curată. Avea o batistă, pe care o udam și îl apăsam cu ea pe față, pe gît și pe la subsuori. Era așa de slăbit, încît nu putea nici să mănînce. Am început să-i dau cîte puțin cu lingura în timp ce povesteam cu el, pînă cînd termina tot ce avea în gamelă. Îndată după aceea adormea. Uneori îmi cerea să îi dau mîna și mi-o ținea în mîna lui, în timp ce mă fixa adînc cu privirea.

- De ce ești așa bun ? Nistor, mă întreba în ungurește.

- Nu sînt bun, Șandor, sînt eu și sînt fratele tău, îi răspundeam.

Mîncarea fiind acum mai bună, toți am început să ne întremăm. Eu m-am umflat și mai tare în primele zile, apoi m-am dezumflat și abia acum se vedea cît eram de slab. Dar eram salvat. Așa am avut impresia că se împlinse și cu Șandor. Nu se putea da jos din pat și nu putea face singur nici nevoile cele mai intime, dar, la insistențele mele, a început să-și mănînce toată mîncarea ceea ce îmi făcea o mare plăcere și îl laudam.

- Numai de dragul tău mănînc, Nistor, dar simt că n-am s-o mai duc mult, îmi răspundea.

Îl dojeneam pentru pesimismul său, dar, într-o dimineață, la program, fu apatic de tot, iar cînd a venit terciul, n-a mai putut deschide gura și privirile i s-au împăienjenit. Am chemat numaidecît gardianul și i-am cerut să anunțe doctorul. Din împlinire acesta era chiar în secție. A venit, s-a uitat la el, i-a deschis mai tare ochii, apoi mi-a făcut un semn: „S-a terminat cu el !” I-a spus gardianului să-l mute în altă cameră, unde nu mai era decît unul singur. Șandor s-a trezit din letargie și i-a spus doctorului că vrea să rămînă cu mine. Doctorul i-a spus: „Nu se poate, te duci numai în vecini, unde primești un regim mai bun și îți schimbi și medicamentele”.

- Nu vreau ! Nu vreau să merg, lăsați-mă aici !

Doctorul i-a făcut un semn gardianului, acesta a chemat cele două plantoane de pe coridor care, în ciuda protestelor lui, l-au luat pe sus și l-au mutat în a doua cameră de lîngă noi. Peste vreo două ore, plantonul a deschis vizeta și ne-a comunicat că Șandor a murit. Era al doilea tovarăș de cameră care murea de foame și mizerie fiziologică, lîngă mine. Mă gîndeam, oare cînd îmi va veni rîndul ?

Încă de cînd am venit în camera aceasta, am băgat de seamă că Radu Lecca era în bune raporturi cu plantonul de pe coridor. În timpul programului, cînd ne duceam cu tinetele, îndată ce părăseam camera și pînă cînd ne întorceam, ei doi își șopteau și de multe ori, după ce ne încuia din nou, ne arăta că a primit țigări.

- Mi-a trimis, spunea, prietenul meu colonelul Sachelarie țigări. Cel de pe partea noastră era căpitanul Ursache. Colonelul era pe partea cealaltă, de pe scară în stînga. A fi planton pe coridor era un mare avantaj pe care îl făcea ofițerul politic unui deținut, căci nu stătea toată ziua nemișcat în putoarea din celulă și în plus, mîncă cît îi trebuia, căci el aducea ciubărul cu mîncare de la bucătărie, se servea primul și scotea din ciubăr cît voia și ce voia. În plus, avea de acasă pachet și țigări. În schimb, trebuia să facă și el unele servicii. În afară că întreținea curățenia pe coridor, aducea și servea masa și era ochii și urechile ofițerului politic. Trăgea cu urechea la ușă, să audă ce povestesc deținuții în cameră, îi trăgea de limbă pe unii în timpul programului, îi avantaja la polonic pe alții, pentru a obține de la ei diferite informații. Și gardienii se temeau de ei, căci și pe ei îi turnau, dacă vedeau că fac anumite avantaje unor deținuți. La program, în timp ce spălam tineta în WC, l-am întrebat pe Văsescu :

- Oare pe care dintre noi îl toarnă Lecca lui Ursache ?

- Pe toți, fu răspunsul ! Țsta este în stare să toarne și pe maică-sa pentru un avantaj personal. Eu mă cunosc bine cu el de afară, și sînt sigur că n-ar sta o clipă în cumpănă să mă toarne. Așa că, fii atent ce vorbești. De ce crezi că i-au comutat pedeapsa ?

Eram fumători și eu și Văsescu, dar am refuzat să primim cîte o jumătate de țigară din cînd în cînd, motivînd că nu vrem să ne incităm numai apetitul.

După moartea lui Șandor, Radu Lecca a început să-mi facă mereu declarații de dragoste, că rar a avut un coleg de cameră așa de agreabil ca mine și că el nu mă va uita atunci cînd va ieși din închisoare. Într-o zi, după ce ni s-a servit terciul, Lecca îmi spune :

- Domnule Chioreanu, eu sînt foarte bun prieten cu colonelul Sachelarie. Am stat mult cu el în celulă și ne-am sudat perfect sufletește. Am cu el un plan și cred că în curînd vom fi liberi. Fiindcă am încredere în dumneata, ți-l comunic, căci prea îmi ești drag și vreau să profit și dumneata. Iată planul : în curînd vine cineva din străinătate cu o mașină diplomatică, ne ia de aici cu acte în regulă, pașapoarte și pînă la Viena nu ne oprim, eu, Sachelarie și Ursache. Le-am spus că fără dumneata eu nu plec, așa că te-am inclus și pe dumneata în plan. Cum ieșim din oraș, în mașină avem haine civile și acte diplomatice. Pînă la Viena te ducem și pe dumneata, de acolo te descurci singur.

În prima clipă n-am știut cum să iau cuvintele lui, ca o glumă ori ca o batjocură ? I-am răspuns :

- Bravo, domnule Lecca, îmi place că ai imaginație bogată și, deși bolnav, nu ți-ai pierdut umorul. Ce bine ar fi dacă ai putea face treaba asta !

- O pot ! Și pînă la 15 iulie vom pleca.

Mă găseam chiar la începutul lunii iulie, dar discuției nu i-am acordat

nici o importanță și zilele au trecut. La 15 iulie, după programul de dimineață, stăteam întins în pat, chinuit de dureri reumatice când, ridicat într-un cot, Lecca îmi spune încet:

- Domnule Chioreanu, miine!

Chinuit de dureri, nu i-am acordat nici o importanță. A doua zi, la 15 iulie, am ieșit cu Văsescu la program și îndată ce ne-am întors, m-am așezat iar în pat. Îmi făceam în gând rugăciunile și nu am băgat de seamă că pe coridor se făcuse o liniște neobișnuită. Radu Lecca a fost cel care a observat-o.

- Ce-i cu liniștea asta, a zis?

S-a sculat din pat și a închis ușa. Ca niciodată, ușa era descuiată. Și-a băgat capul pe ușă, apoi spuse :

- Ia te uită ! Extraordinar ! Au uitat să închidă ușa ! Apoi, către mine: domnule Chioreanu ușa e deschisă și pe coridor nu e nimeni.

- Ei și, zic eu ?

- Ei ! - spune el, ultima ușă de lângă scară duce la pod. Doi pași faci pînă acolo. Ajuns în pod, zidul e foarte slab, numai de o cărămidă, și foarte subțire, un brînci îi dai cu umărul și se dărîmă. Sari din pod în grădina din spatele Zarkăi și la capătul ei este mașina noastră. Eu speram să mă fac bine, să pot pleca și eu, dar nu pot. Du-te singur ! Domnule Chioreanu, eu nu pot, sînt olog. Du-te ! Hai, domnule, du-te ! Gardianul cu siguranță a plecat după terci, nu-i nimeni pe coridor, să te împiedice, fugi domnule Chioreanu, fugi ! Un prilej ca acesta n-ai să mai prinzi niciodată !

M-am ridicat în capul oaselor, l-am privit îndelung, apoi i-am spus :

- Domnule Lecca, ești cea mai ordinară ființă pe care am întîlnit-o în viața mea. Din clipa aceasta, nu mai vorbesc niciodată cu dumneata, oricît aș trăi !

M-am așezat iar pe spate în pat. Și liniștea aceasta de mormînt a ținut mai bine de o jumătate de oră. În timpul acesta mă gîndeam dacă nu cumva și Văsescu, pe care începusem să-l simpatizez, era amestecat în acest complot mîrșav. N-a zis nimic în tot timpul discuției mele cu Lecca și tăcea ca mormîntul și acum. În sfîrșit, după un timp foarte lung, s-au auzit mai mulți pași pe coridor. S-au oprit la ușa noastră ; au deschis-o. Erau : un căpitan, doi plutonieri de miliție, gardianul șef Hamzec Ion și, în spatele lor, gardianul de pe coridor, Barabaș ; toți înarmați cu pistoale. Întrucît eram în celulă de infirmerie, nu eram obligați să ne ridicăm în picioare. S-au uitat lung la noi, apoi gardianul șef a întrebat :

- Ce-i cu ușa asta, de ce e deschisă ?

- Pe noi ne întrebați ? am răspuns eu. Întrebați-l pe domnul gardian, că el e cu cheile, nu noi.

- Barabaș, de ce-i deschisă ușa ?

- Am uitat s-o închid, a răspuns gardianul, un om foarte rău, dar și foarte meticulos totdeauna.

- Să nu se mai întîmple asta, a mai spus gardianul șef Hamzec.

Au închis ușa și au plecat. După asta gardianul a dat terciul. Abia am terminat de mîncat și ușa s-a deschis din nou și un gardian i-a spus lui Radu Lecca :

- Lecca, ia-ți tot ce ai și ieși afară.

A plecat. După un timp destul de îndelungat, Văsescu zise :

- Ce ticălos poate să fie omul acesta ! Toată viața lui a fost un ticălos și escroc. Trăia mai mult prin străinătate și nimeni nu știa din ce trăiește. Nu știu cum l-a putut numi Antonescu într-o funcție așa înaltă. Dacă te pretai la îndemnurile lui, gealații ăștia te lichidau.

N-am răspuns nimic. Eram furios. Cum și-a închipuit conducerea închisorii că sînt atît de naiv, să mă las tîrit într-o cursă așa ieftină ! Și gardianul șef era din Lespedea Veche, sat vecin cu satul meu de naștere și rudă mai îndepărtată cu mine. Era cunoscut ca un om total lipsit de scrupule, dar să meargă pînă la a lua parte la asasinarea unui văr de-al doilea n-aș fi crezut ! Pe aproape de amiază s-a deschis iar ușa și un alt gardian îmi spune :

- Chioreanu, încălță-te și vino cu mine.

M-au dus la direcțiune, într-o cameră mare, în care se găseau : căpitanul care venise la ușa mea cu gardianul șef Hamzec, colonelul Sepeanu din Ministerul de Interne, directorul Penitenciarului, Farkaș, un civil gras, pe care mai tîrziu l-am identificat, ca fiind Selețian, șeful Raionului Aiud, și încă doi civili. Colonelul Sepeanu mi-a grăit :

- Bună ziua, domnule Chioreanu, ce mai faci ?

- Nu așa bine ca dumneavoastră, domnule colonel, am răspuns.

- Ia loc, te rog, pe scaunul acela.

M-am așezat pe scaun, în fața mesei lungi după care se găseau toți cei înșirați mai sus.

- Domnule Chioreanu, mi s-a adresat iar Sepeanu, n-ai vrea să ne povestești și nouă despre planul acela ?

- Ce plan, domnule colonel ?

- Planul dumitale de evadare.

- Îmi pare rău, domnule colonel, că puneți în sarcina mea un lucru la care nu m-am gîndit niciodată.

- Cum nu te-ai gîndit, vrei să-l aduc pe Radu Lecca, să-l confrunt cu dumneata ?

- A, despre asta este vorba ? Apoi, despre planul acela poate să vă povestească mai bine domnul director Farkaș, cu turnătorii de pe coridor și desigur, Radu Lecca, doar e planul lor, nu al meu.

Directorul a sărit de după masă și s-a repezit la mine, înjurîndu-mă: „Tu-ți Dumnezeu! mă-ti !”. Eu m-am ridicat, am trecut în spatele scaunului și l-am prins cu amîndouă miinile de spetează, hotărît să-i sfîrm capul dacă se apropia. Colonelul a strigat la el :

- Farkaș ! Vino încoace ! Stai la locul tău !

Directorul s-a reîntors pe scaunul său, iar Sepeanu a continuat :

- Domnule Chioreanu, stai jos te rog și povestește tot ce știi în legătură cu acest caz.

M-am așezat iar pe scaun și am povestit de prietenia lui Lecca cu plontoanele de pe coridor, despre propunerile făcute mie cu vreo două săptămîni în urmă și întîmplarea de azi dimineață, apoi am continuat :

- Toate aceste lucruri nu s-au putut întîmpla fără cunoștința domnului director. Dinsul este un om prea inteligent și prea devotat serviciului, ca să nu știe tot ce se întîmplă în Penitenciar. Apoi, după știința mea, oamenii de serviciu umblă în incinta Penitenciarului dezarmați. Să vă spună domnul căpitan (am arătat spre el), cum a ajuns la Zarka împreună cu alți

doi plutonieri de miliție și gardianul șef; înarmați cu pistoale ? Și cum puteau să ajungă acolo, fără cunoștința domnului Director? Și nu știu dacă nu cumva și a dumneavoastră ! Că ar fi prea ciudată prezența dumneavoastră aici, tocmai azi ! Știți ce cred eu, domnule colonel ? Ați vrut să mă lichidați, implicându-mă într-un simulacru de evadare. Ei bine, eu nu mă pretez la jocul dumneavoastră ! Sau, dacă dumneavoastră nu sînteți implicat, la jocul Penitenciarului. Să știți că nu mă tem de moarte. Cînd am intrat în pușcărie, mi-am dat seama că s-ar putea ca aici să-mi fie sfîrșitul. Dar vă las dumneavoastră toată răspunderea lichidării mele. Pușcați-mă ! Lichidați-mă ! Dar, fără contribuția mea ! Cum am ghicit că este o cursă ? Am ghicit din prima clipă, cînd mi-a spus Lecca de posibilitatea de a ajunge la Viena. Dar am luat-o întîi ca o glumă sinistră. Ceea ce mă indignează mai mult domnule colonel, este că Administrația mă consideră chiar așa de ușuratic, să mă las tirat într-o cursă cusută cu ață albă !

- Domnule Chioreanu, poți să așterni pe hîrtie tot ce ne-ai povestit nouă aici?

- Pot, de ce nu?

- Bine, uite, îți dau un pachet de țigări - mai fumezi ?

- Fumez, cînd am !

- Îți dau un pachet de țigări, treci dincolo într-un birou și, fumînd, pui pe hîrtie tot ce ne-ai povestit nouă aici, bine ?

După ce am scris declarația, un gardian m-a condus înapoi la Zarka. Cîteva zile am fumat cu Văsescu țigările primite de la colonelul Sepeanu. Dar nu știu ce să zic. Era și el, Sepeanu, amestecat în această farsă, ori a nimerit în Aiud tocmai azi, din întîmplare? Ce căutau șeful de raion și ceilalți oficiali aici ?

Peste cîțiva ani, povestind întîmplarea într-o celulă, cineva mi-a spus că știe precis despre Radu Lecca că a murit. Și a murit în niște chinuri groaznice. După farsa cu mine, a fost luat din Aiud și dus la Jilava, unde l-au băgat într-o celulă cu homosexuali. Aceștia l-au siluit - și fiind mai bătrîn, i-au distrus sfîcterul, încît a cancerat și a murit în niște chinuri cumplite.

*

După cîteva zile, în locul lui Radu Lecca și a lui Șandor, au fost aduși alți doi deținuți : doctorul Petre Tomescu, fost ministru al sănătății în guvernul Antonescu și un avocat ungar din Oradea, Gyula și nu mai știu cum. Gyula a fost căpitan de jandarmi în timpul războiului și colabora cu nemții la arestarea evreilor și trimiterea lor în crematoriile din Germania. Amîndoi aveau muncă silnică pe viață.

Doctorul Tomescu era un om volubil și simpatic. Specialitatea lui era psihiatria și povestea cu mult talent întîmplări din profesiunea lui. Avea însă, o teribilă idiosincrazie pentru microbi. Cum atingea ceva, cum punea mîna pe săpun și ne ruga să-i turnăm apă, să se spele. Colegul meu ungar avea niște răni supurate la urechea și obrazul stîng și doctorul i-a dat niște medicamente, un fel de spirt și un unguent, spunîndu-ne să-l tratăm noi. Doctorul Tomescu a refuzat să se apropie de bolnav, ca să nu ia și el

microbi, dar, la cererea mea m-a sfătuit cum să procedez. Din păcate însă, îl tratam degeaba. Din obrazul descuamat al bolnavului curgea într-una un lichid viscos. L-am întrebat atunci pe doctor, de ce nu se vindecă, poate că nu sînt bune medicamentele ?

- Ba medicamentele sînt bune, însă, la stadiul de slăbire al organismului și la hrana aceasta cu totul insuficientă nu mai prind nici medicamentele.

- De ce hrană are nevoie organismul uman, pentru o viață normală, domnule doctor ?

Ne-a făcut un adevărat curs de hrănire sistematică, dîndu-ne și cantitățile de lipide, glucide, vitamine și proteine de care are nevoie un corp omenesc într-o viață normală.

- Și le primim astea în hrana noastră ?

- Nici pe departe ! Ce primim în hrană era considerat altădată ca absolut insuficient. Experiența făcută în închisorile comuniste răstoarnă toate datele științifice de pînă acum. Nimeni n-ar fi crezut că organismul uman poate rezista un timp atît de îndelungat cu hrană așa de redusă. Atît este de subnutrit organismul nostru, chiar și în condiții de infirmerie, adică de refacere, încît foamea este o obsesie permanentă. Din cauza subnutriției, organismul uman nu mai poate reacționa nici la medicamente. Acesta este cazul și la dînsul. Dacă ar primi o hrană bună, suficientă, în trei zile s-ar vindeca.

Într-o zi, gardianul a deschis ușa și ne-a aruncat la fiecare cîte un rînd de haine vîrgate, manta, bonetă, bocanci, două perechi de obiele, două cămăși și două izmene.

- Vă dezbrăcați de hainele voastre, ne-a spus, și vă îmbrăcați cu cele pe care vi le-am dat. Cele ale voastre le împachetați și le punem în magazine. Fiecare aveți cîte un număr cusut pe un petic de pînză, pe care îl coaseți pe pachet. Vă atrag atenția că nu aveți voie să rețineți din lucrurile proprii decît două batiste și o pereche de ciorapi, celelalte toate le puneți în pachet. După ce veți preda pachetele, vă fac percheziție și tot ce găsesc în plus, vă iau și nu mai ajung în pachetul vostru.

- Cînd am venit la Aiud, acum vreo trei ani, le-am spus colegilor mei de cameră, toți cei din lotul meu erau siguri că, în cel mult doi ani, vom fi liberi. Iată că a trecut sorocul și în loc de semne de eliberare, ne dau haine vîrgate. Ce cumplită dezamăgire ! În loc să dea semne de slăbire, comuniștii string tot mai mult cureaua.

- Da, zise Văsescu, și el un optimist incorrigibil, dar și aceasta poate fi un semn bun. Ca orice criză, tensiunea crește mereu, pînă ajunge la apogeu și se produce dintr-o dată zguduitorul sau, cum spun comuniștii, schimbarea bruscă a cantității în calitate și a calității în cantitate. Eu nu pot crede că Apusul asistă insensibil la această macerare de oameni, care se întîmplă nu numai la noi, ci în toate statele de după Cortina de Fier. Apusenii sînt metodici, se mișcă încet și pregătesc cu grijă orice acțiune politică.

- Eu mă tem de un singur lucru, dragul meu, mă tem că ne facem iluzii deșarte și că Marile Puteri și-au împărțit în întîlnirile de la Ialta și Potsdam zonele de influență și acum nu se mai amestecă în acestea decît formal ; practic, fiecare face ce vrea în zona ei. Numai așa îmi explic nepăsarea cu

care rușii își întăresc pozițiile din zona lor, ignorând protestele formale ale apusenilor și doar așa se explică de ce apusenii nu intervin mai energic.

— Mă tem și eu că aveți dreptate, a adăugat doctorul Petre Tomescu oftând.

24

În pușcărie nimic nu ține mult, afară de mizerie. Chiar și aceasta își schimbă forma. Într-o bună zi, la vreo trei luni după întâmplarea cu Radu Lecca, am fost scos din infirmerie și mutat din nou în partea stângă a scărilor, într-o celulă cu Ion Bujoiu, amiralul Horia Măcelaru¹, Eugen Teodorescu și inginerul Puiu Ioan². Bineînțeles, iar pe jos, iar la rogojină. Bujoiu s-a arătat foarte încântat de întâlnirea cu mine.

— Mă bucur din toată inimă, dragă Nistore, că ne întâlnim. Mi-a vorbit Balș tare frumos de tine și doream foarte mult să te am aproape de inima mea.

— Mă bucur și eu de acest prilej, dar ce-i cu Balș, el unde este ?

— Nu mai știu acum. După moartea lui Mitică a fost mutat aici cu mine, dar într-o bună zi l-au luat și se pare că nu se mai găsește în Zarka. Ori este în fabrică, ori este mutat la Sighet.

— Ei, zic eu, spuneți-mi, vă rog, după trei ani de pușcărie sînteți și acum tot așa de optimiști, ca în trenul care ne aducea la Aiud ?

— Desigur, a răspuns Horia Măcelaru. Nu avem nici un motiv să nu fim. Chiar azi, cînd am fost la program, m-am uitat din WC pe fereastră și din partea cealaltă a curții, de la magazie, un deținut care m-a văzut, s-a uitat în stînga și dreapta, dacă nu-l vede cineva, apoi a ridicat mina în sus și a făcut V-ul. Plutește în aer, dragă !

— Dar faptul că ne-au dat hainele astea de pușcărie nu vă spune tocmai contrariul ?

— Nu ! De ce ? Niciodată oamenii care dețin puterea, cu deosebire tiranii, nu-și dau seama cînd se apropie prăbușirea. Prin măsurile tot mai severe pe care le iau, își închipuie că-și consolidează puterea, cînd, în realitate, acestea nu sînt decît dovada slăbiciunii lor.

— Să dea Dumnezeu să aveți dreptate ! Eu însă, sînt mai sceptic decît dumneavoastră.

— Nu dumneavoastră, ci voi, a spus Bujoiu ! Parcă așa ne-am legat

1. Amiralul Horia Măcelariu a fost Șef de Stat Major al Marinei începînd din 1941 și comandantul Forțelor Navale Maritime din 1943. A condus operațiunea de evacuare a trupelor din Crimeea. După confiscarea efectivelor flotei românești de către sovietici, a devenit comandantul Școlii de Marină. A fost trecut în rezervă în martie 1945. A fost unul dintre conducătorii Mișcării Naționale de Rezistență. Arestat la 19 aprilie 1948, a fost implicat în același proces cu Nistor Chioreanu. A fost eliberat la 29 iulie 1964 și a murit la București, în ziua de 11 iulie 1989.

2. Inginerul Puiu avea să devină, în 1990, membru al C.P.U.N., ca reprezentant al P.N.Ț.C.D.

venind cu trenul de la București la Aiud, să ne tutuim, indiferent de vîrstă.

— Da, așa ne-am legat, dar nu știam dacă n-ați uitat, oamenii mai uită, se mai schimbă.

— Ei bine, te înșeli ! Și ca să vezi că n-am uitat și că eu personal țin foarte mult la tine, am să-ți dau o veste, care sînt convins că are să-ți facă plăcere. Dar, mai întîi, spune-mi ce ai de gînd să faci, după ce ieși din pușcărie ?

— Știu eu ? Cred că nu-mi rămîne decît să mă apuc iar de meseria mea, de avocatură.

— Avocatură, bun ! Ei, uite, eu îți ofer ceva mai bun și mai rentabil. Sînt președintele și, în mare parte, proprietarul minelor aurifere din Ardealul de nord, mine foarte bogate, mai bogate decît ale lui Gigurtu. Te numesc jurisconsultul-șef al minelor și al tuturor afacerilor mele. Vei avea un salariu mai mare decît un ministru, vei avea sub autoritatea ta mai mulți juriști și funcționari, vei călători foarte des la Paris cu avionul. Va fi o muncă frumoasă și o viață largă, ce zici ?

— Îți mulțumesc, dragă Ionel, dar, de zis, nu pot zice nimic.

— Cum, nu-ți convine ? Poate te gîndești să faci politică, dar chiar și atunci putem colabora amîndoi. Uite, toți cei de față sînt încadrați și au primit cu mare plăcere propunerea mea.

— N-aș putea spune că nu-mi convine, iar politică n-am de gînd să mai fac dacă ies din pușcărie, însă n-aș vrea să-mi fac nici un fel de iluzii și să-mi iau angajamente. Să dea Dumnezeu să ieșim din pușcărie și atunci să-mi faci propunerea !

*

Mîncarea la comun era extrem de slabă. Dimineața primeam un polonic de terci și o bucată de piine de 80 de grame pentru toată ziua. La amiază un polonic mare de ciorbă, de cele mai multe ori de arpacaș, sau fasole, dar arpacașul și fasolea erau foarte rare. Măcelaru s-a apucat să numere boabele ; de arpacaș erau în medie circa 250-300 de boabe, iar fasolea în jur de 30 de boabe. Seara, mîncarea era și mai slabă. Cam o dată sau de două ori pe săptămînă se dădea și carne, dar, cînd era mai multă, nu depășea 30 de grame. N-a fost de ajuns că mîncarea era proastă și nu ne scoteau la plimbare, dar într-o bună zi au bătut și geamurile în cuie și au vîruiet ochiurile de jos, să nu le mai putem deschide și să nu ne mai putem uita pe fereastră în curte. Era acum în cameră o putoare infernală, mai ales dimineața și seara, cînd ne făceam programul. Dormeam noaptea pe rogojini, doi de-o parte, trei de alta, iar ziua stăteam în capul oaselor cu spatele rezemați de pereți. Într-o bună zi, numai ce-l auzim pe Bujoiu exprimîndu-se în franțuzește cu glas slab : „Ah, mon Dieu, mon Dieu, je m'étouffe !" (Ah, Doamne, Doamne, mă înăbuș !) S-a lăsat moale cu capul pe perete. L-am întins pe spate, cu capul sub fereastră, pe unde mai venea un fir de aer curat de afară pînă și-a revenit. În fiecare zi ținea să-și facă expunerea despre noua organizare a statului, pe care o va susține după ce vom ieși din închisoare. Avea soluții destul de bine gîndite pentru toate sectoarele de activitate. Era convins că va ajunge printre oamenii cu cea mai mare răspundere în conducerea Partidului Național Liberal.

Într-o zi am fost luat din celulă și dus cu o mașină la Alba Iulia, unde am fost anchetat de colonelul Crăciun, pe atunci șeful Inspectoratului Regional de Securitate din Sibiu. Voia să știe dacă înainte de a fi arestat în București, am fost adăpostit de un văr al meu, comunist din ilegalitate.

- Nu, domnule colonel, i-am spus, am fost mult mai prudent decât să mă adăpostesc la rude.

- Ei, acum că lucrurile au trecut, pot să-ți spun domnule Chioreanu că am fost foarte supărat pe dumneata în '48, când mi-ai scăpat din mână.

- Ați fost supărat și v-ați răzbunat, arestându-mi toată familia, domnule colonel.

- De unde știi?

- De la colonelul Sepeanu, care a fost mai generos decât dumneavoastră și chiar în ajunul procesului mi-a comunicat că toți ai mei au fost puși în libertate. Eu nici nu știam că fuseseră arestați.

- Toți trebuie să-ți mulțumească dumitale că, în loc să te astîmperi, după ce noi am fost generoși cu voi, legionarii și v-am dat posibilitatea să trăiți liniștiți, v-ați apucat iar de organizare.

- De ce sînteți nedrept, domnule colonel? Cum ați fost generos cu noi? Înțelegerea cu Ministerul de Interne a fost că avem dreptul să reintrăm în câmpul muncii, fiecare în profesiunea lui. Ei bine, când am făcut cerere, să fiu reînscris în Barou, toți au acceptat, pînă și avocații evrei, numai comuniștii nu - și după cît mi s-a spus chiar din dispoziția dumneavoastră. Ce era să fac atunci? Nu ne-a rămas decât să reluăm lupta.

- Bine, bine, ați reluat lupta și uite unde ați ajuns. Dar, ca să nu mai zici că sînt rău, îți dau un pachet de țigări și cîteva chibrituri. Mai ești fumător?

- Mai sînt, vă mulțumesc!

M-am întors, deci, de la Alba Iulia cu un pachet de țigări *Naționale* și cîteva bețe de chibrit. Eram patru fumători în cameră. Le-am împărțit în mod egal la toți.

- De ce le împarți? a zis Bujoiu. Ține-le și cînd vrei, ne dai și nouă.

- Nu, am zis, în fiecare clipă s-ar putea deschide ușa, să ne ridice pe unul din noi. N-ar rămîne ceilalți fără țigări? Afară de asta, fiecare trebuie să aibă mulțumirea că le știe în buzunarul lui și poate să fumeze cînd vrea.

Naționalele au fost întotdeauna, ca și azi, cele mai proaste și mai ieftine țigări. Dar nouă ni se păreau superbe. Parcă îl văd și acum pe Bujoiu stînd în fața mea, cu capul rezemat de perete și oficiind cu ochii închiși suptul țigării. Trăgea cu sete fumul în piept, îi dădea drumul pe gură, iar apoi îl trăgea încă o dată pe nas.

- Ce Dumnezeuiesc de bune sînt țigările astea! spunea el; două lucruri voi face după ce ies din pușcărie: voi mîncă dimineața terci și voi fuma *Naționale*!

Aproape totdeauna cînd primeam de mîncare fasole, își aducea aminte de soția lui - Ana:

- Biata mea Ana! Acasă, arareori, cînd aveam fasole la masă, făceam concurs amîndoi, care mîncăm mai mult. Acum te-aș bate la o mare diferență!

Într-o zi s-a întîmplat o catastrofă. De cîteva zile se suprimase terciul de dimineață și ni se dădea ceai. Un ceai prost, un polonic de apă caldă,

fără nici o valoare nutritivă. Pîinea însă a rămas aceeași. Ca să simțim cît de cît că am mîncat ceva, o mîncam toată odată, dimineața. Bujoiu ne-a învățat să o mestecăm îndelung și s-o ținem în gură pînă cînd se topea, în cerul gurii, și lăsa un gust dulce de alcool. Fiecare fărîmă de pîine o gustam astfel și consumarea ei dura un timp mai îndelungat. Abia după aceea ne beam ceaiul, gol. Într-o dimineață, ca de obicei, după program, am primit ceaiul și pîinea. Ne-am așezat toți pe rogojină și am început să oficiem absorbția pîinii, avînd gamela cu ceai în față. Bujoiu avea imediat în stînga lui și tineta de murdărie, dar goală și spălată. În fața lui Bujoiu eram eu, avînd gamela lingă a lui. La dreapta mea era Măcelaru, la stînga Eugen Teodorescu. În dreapta lui Bujoiu era inginerul Puiu. Toți tăceam, savurînd pe îndelete dulcele gust al pîinii. La un moment dat, îl văd pe Bujoiu că face o mișcare bruscă, apoi se uită în tinetă.

– Fantastic, spune, am scăpat o bucată de pîine în tinetă !

Toți am înmărmurit și ne-am uitat consternați la el. Eu m-am aplecat să văd miezul căzut. În adevăr, era acolo, pe fundul tinetei, dar era un miez mic, să tot fi avut doi centimetri pătrați.

– Eu o iau, a zis Bujoiu, uitîndu-se la mine, apoi la Măcelaru.

– Ia-o ! am zis eu.

– Ia-o, Ionele ! a zis și Măcelaru.

A băgat mîna în tinetă, dar n-a ajuns la fund și a scos-o brusc.

– Nu, zise, încă sînt eu !

N-a vrut s-o ia, deși toți l-am sfătuit să n-o lase acolo. Văzînd că nu vrea s-o ridice, eu m-am uitat încă o dată, să văd cît era de mare, apoi am rupt cam jumătate cît era acolo, din pîinea mea, și i-am întins-o.

– Împărțim paguba, i-am spus.

– Nu, a zis el, nu primesc !

– Ionele, te rog s-o iei, i-am spus, nu pentru valoarea ei nutritivă, căci bucățica asta în plus sau în minus nu contează, dar pentru valoarea ei simbolică. În clipele acestea suferința ne înfrățește pentru veacul veacului.

– Da, a zis el, așa o primesc !

A luat fărîma, a băgat-o în gură, a închis ochii și și-a ridicat capul spre cer, apoi, nemaiputîndu-și ține lacrimile, spuse :

– Momentul acesta n-am să-l uit niciodată, chiar dacă aș trăi zece vieți.

Nistore, vino să te sărut ! Apoi, ceva mai tîrziu : Știți voi ce m-a oprit să scot fărîma ? Fiica mea Ioana. Am și văzut-o îngrozindu-se, cînd am să-i povestesc întîmplarea.

– Numai pe Ioana o ai ?

– Numai. Ea însă a scăpat din iadul acesta. Este în străinătate. Ultima știre despre ea o am din Elveția. Se descurcă foarte bine. De biata maică-sa e mai rău, că a rămas singură.

Deși era extrem de slăbit, nu se îndoia nici o clipă că în curînd va ieși din închisoare și va avea de jucat un rol important în reorganizarea și refacerea țării. Din nenorocire, n-a fost să fie așa. După vreo două sau trei luni aveam să ne despărțim și să nu-l mai văd niciodată. Mulți ani mai tîrziu am aflat că atît el, cît și Balș, și-au pierdut viața în minele din Ardealul de nord, ca simpli deținuți politici.

Și iată-mă din nou mutat. De astădată, într-o celulă cu George Manu, Nicolae Petrașcu, Ilie Nicolescu, toți legionari, un colonel, al cărui nume l-am uitat și un student la Politehnică în Timișoara, Luca Damaschin, fugit în Austria după 1945 și întors de acolo, pentru a-i furniza informații lui Horia Sima. Nu știu prin ce împrejurări a scăpat de a fi trimis la Pitești, unde erau strinși toți studenții. Toți, afară de mine, erau condamnați la muncă silnică pe viață. Ne-am bucurat de întâlnire, dar, în același timp, toți ne-am gândit, de ce ne-au băgat împreună și dacă nu cumva colonelul și studentul acesta, pe care nu l-am cunoscut pînă acum, erau turnători ? Deja aveam un pic de experiență, suficientă pentru a ne determina să fim atenți. Prin semne mute, am hotărît să fim prudenți în manifestări și discuții. Exprimîndu-ne mirarea, de ce ne-au băgat atîția în cameră, că nu ne puteam mișca deloc, cei doi, care veneau de la Celularul mare, ne-au spus că în toate camerele au băgat șase deținuți, ba, în unele chiar mai mulți.

Bănuiala noastră s-a adevărit a doua zi dimineață, cînd pe Luca Damaschin l-a scos gardianul să măture pe coridor. După aceea l-a scos și pe colonel. Primul care a reintrat în celulă a fost Luca Damaschin. Cum a intrat, ne-a spus :

- Vă rog să aveți grijă ce vorbiți în prezența colonelului ; el e trimis ca să asculte ce vorbiți și să raporteze. Chiar acum este în camera gardianului, cu ofițerul politic. Probabil primește instrucțiuni. De altfel, și eu sînt turnător și am sarcina să vă trag de limbă, pe dumneavoastră și pe alți deținuți și ce aud să raportez ofițerului politic. Dumneavoastră sînteți șefii cei mari ai legionarilor și de aceea v-au băgat împreună. Eu m-am angajat să fac un joc foarte periculos, cu intenția de a salva oamenii din Zarka. Știu că îmi joc capul, dar face să încerc. Însă dacă dumneavoastră îmi interziceți să fac acest lucru eu nu-l fac și voi intra și eu în celulă. Vă rog deci, să-mi spuneți, dacă îmi dați voie să ies planton pe coridor ! Vă promit că n-am să comit nici o infamie, dar am să salvez mulți oameni de la moarte.

Nu i-am putut da nici un răspuns, căci a venit colonelul. În dimineața următoare au fost scoși amîndoi la măturat pe coridor. Am putut discuta deci, în liniște. Întorcînd problema pe toate laturile, am ajuns la concluzia că nu-i putem nici interzice să facă ceea ce a hotărît să facă și deja făcea, nici să-l aprobăm în acțiunea lui. Îi vom lăsa deci libertatea de a decide singur. Cînd a reintrat singur în cameră și a întrebat ce-am hotărît, Petrașcu i-a răspuns :

- Uite, Luca, tu ți-ai luat singur o sarcină, pe care nu ți-a încredințat-o nimeni. Ai luat-o fără să ceri o aprobare prealabilă. Acum e prea târziu să-ți interzicem să faci ceea ce ai început să faci. Ți lăsăm toată libertatea să decizi singur. Dar, îți atragem atenția, că poți face și mult bine, dar și foarte mult rău. Dacă ai suflet curat, dacă crezi în Dumnezeu, vei putea salva mulți oameni nenorociți din mizerie. Dacă nu, conștiința ta va decide. Ne-ai spus că ești căsătorit. Ai copii ?

- Am un băiat.

- Ei, gîndește-te la ei, la soție și la băiat. Mai ales băiatul, nu trebuie să se rușineze de faptele tatălui său. Și să nu uiți un lucru : jocul este extrem de periculos și ai putea să-ți pierzi capul !

- Vă mulțumesc, domnule comandant că-mi lăsați libertatea de a proceda după conștiința mea. Cum voi acționa, veți vedea !

Zarka era acum plină de deținuți. De unde aproape trei ani am fost aici numai cei din Procesul Marii Finanțe, și numai cîte unu, cel mult doi într-o cameră, acum toate camerele erau ocupate, cu cîte 4-5-6 și în cîte o cameră chiar 8 persoane. Au fost aduși aici toate vîrfurile politice din toate partidele, foști ofițeri din guvernarea lui Antonescu și intelectuali de prestigiu, chiar dacă nu jucaseră un rol de primă mînă în viața politică. Amintesc printre alții, pe Ghiță Pop, fost ministru, Aurel Dobrescu, fost ministru, Toader Roxin fost deputat, Ștefan Nenitescu, Anton Ionel Mureșan, dr. Ilie Rădulescu, Alexandru Marcu, ziariști și oameni de litere, generali : Iacobici, Pantazi, Dobre, Jienescu, Marinescu (doi cu același nume), Șova, Popescu (Codiță), Macici, Ghinăraru, Petrovicescu, profesorul universitar Gheorghiu de la Iași, Constantin Gane, Constantin Mugur, Radu Mironovici, Radu Budișteanu, Traian Herseni, Petre Țuțea, Nichifor Crainic, Alexandru Hodoș, Mircea Vulcănescu, Radu Cioculescu. Sînt numai cîțiva, pe care mi-i amintesc la repezeală. Luca Damaschin mi i-a înșirat pe toți. În celularul mare erau în jur de 2000, în cele trei secții, I-II și III, alți 2000 de deținuți, care nu lucrau, dar erau mulți, în jur de 6000 care lucrau în fabrică și care se bucurau de o hrană ceva mai bună. În total, eram în acea vreme în închisoarea Aiudului vreo 10000 de deținuți, într-o permanentă pritoceală și vînzoleală. Unii erau trimiși în diferite penitenciare, alții la Canal, ori în diferite tabere de muncă forțată și mine, în timp ce alții le luau locul aici. Cei din Zarka erau relativ mai stabili. Erau cei cu pedepse mari și trebuiau ținuti izolați, fiind considerați mai periculoși și nerecuperabili pentru noua societate socialistă. Planul oficialităților era, după cum se va vedea, ca să fie toți lichidați, dar pe rînd și numai după ce se va scoate de la ei tot ce știau negativ, pentru a fi compromiși și din punct de vedere moral. Că nu s-a întîmplat chiar așa cum au plănuit, se datorește în mare măsură inteligenței cu care o parte dintre turnători au știut să înlăture loviturile pe care oficialii le pregăteau împotriva deținuților.

Cel care avea toată răspunderea pentru distrugerea, pentru compromiterea deținuților din Zarka, era ofițerul politic, un locotenent major, al cărui nume nu izbutesc să mi-l amintesc. Era mai degrabă mic de statură, grăsuț, rotofei, cu obrajii bucălați și grozav de infatuat și, mai ales, plin de înalta lui misiune. Cînd mergea își legăna mîinile, care păreau anormal de scurte, dar nu le legăna pe lingă corp, ci în lături, ca pinguinii

aripile. Cineva i-a spus Pinguinul și așa i-a rămas numele printre deținuți. Cum Pinguinul avea o părere grozav de bună despre sine, nu i-a fost greu lui Luca Damaschin să-i câștige încrederea, exprimându-și admirația pentru frumusețea lui fizică și mai ales, pentru inteligența și perspicacitatea lui. Încet, încet, l-a convins că, pentru a putea scoate informații de la deținuți, trebuie să-i mai atingă din când în când cu câte un supliment de mâncare și știa să pună în așa fel problema ca inițiativa să vină de la el, de la Pinguin. Până la urmă, Pinguinul a dat ordin să se dea la Zarka un ciubăr de mâncare în plus. L-a mai convins să-l schimbe pe colonelul nostru, care-și luase rolul în serios, cu un alt deținut, tot legionar, Costică Coniac, un muncitor extrem de inteligent și simpatic, care se înțelegea perfect cu Luca. Amândoi au creat în Zarka o atmosferă de largă respirație și posibilități de contact. Tăblițele cu scrisori circulau de la celulă la celulă. Acestea erau niște bucăți de tablă de furnir, de mărimea unei foi de caiet, aduse din fabrică prin legionarii de la bucătărie ; le ungeau cu DDT și, după ce se uscau, scriam pe ele cu o bucată de lemn ascuțită în formă de creion. DDT aveam acum destul, procurat tot prin grija lui Luca și Coniac, pentru stîrpirea ploșnițelor. Unii învățau engleză, alții franceză sau chiar matematică. Eu, spre exemplu, îmi perfecționam cunoștințele de engleză, scriind sub supravegherea lui Manu o istorie a Transilvaniei în englezește, pentru cei care doreau să învețe două lucruri deodată și istorie și limba engleză. Cei doi câștigaseră și încrederea gardienilor, căci îi păzeau ca să poată dormi, iar istețul Coniac le-a făcut la toți, pentru nevestele și copiii lor, papuci de casă foarte drăguți. Informații din cele mai interesante se strîngeau la Pinguin, dar toate mergeau în gol. Luca și Coniac îi dăscăleau pe cei cărora le cereau informațiile în așa fel încît toți să iasă bine. Spre exemplu, într-o zi Luca îmi spune :

- Moșule, mi se cere să dau ceva despre dumneata ; ce fac?

- Bun, zic eu, iată : prin 1944-'45, pe cînd eram în clandestinitate, am avut o întîlnire cu unul dintre șefii sașilor din Sibiu, Karl May. Legătura mi-a făcut-o un băiat de-al nostru, student, Ionel Cristea. Îmi amintesc că m-a dus într-o noapte într-o străduță din cartierul Trei Stejari. Am intrat într-o ogradă, apoi, din ogradă într-o casă mare, foarte confortabilă. Printre altele, am discutat cu Karl May despre iminenta ridicare a tuturor sașilor apți de muncă, pentru a fi duși în Rusia. Informația o primise tot Ionel Cristea, care avea o legătură de partid. Îi spuneam lui May să se pună la adăpost.

„Eu cu nevasta sîntem pregătiți, mi-a spus el, dar, din nenorocire, nu-i putem preveni pe toți și nici cei preveniți nu vor avea toți posibilitatea să se pună la adăpost”.

- Dar dumneata cum crezi că ai să scapi, l-am întrebat ?

Atunci a ridicat tabla de metal din fața sobei de la teracotă, a dat-o la o parte și sub ea a apărut o scară de metal. „Veniți cu mine, mi-a spus”. Am coborît într-o cameră, în care totul era perfect organizat pentru o viață comodă, pat, masă cu două scaune, dulap încărcat cu alimente pentru un timp mai îndelungat, pînă și un WC cu apă.

- Bravo, domnule May, i-am spus, dar nu v-ați gîndit că lipsa pivniței la o casă așa mare stîrnește suspiciune ?

- Ba da, dar casa are două pivnițe și noi numai una am camuflat-o.

- Și cine rămîne să întîmpine autoritățile în lipsa dumneavoastră ?
- Părinții mei, care sînt trecuți de 65 de ani și nu mai este pericol să fie ridicăți. Ei de mult sînt pregătiți să spună că de vreme îndelungată nu mai știu nimic de mine și de soția mea.

- Ei, zic, este bună povestea mea ?

- Excelentă, mi-a răspuns Luca ! Dar ce se întîmplă dacă îl iau la întrebări pe Ionel Cristea ?

- Nu-l mai pot lua, că a murit la Crăciunul lui 1945.

Peste vreo două săptămîni am fost dus în față, într-o cameră de anchetă, unde un securist civil, mi-a spus pe un ton de reproș :

- Domnule Chioreanu, în declarațiile dumneavoastră nu ne-ați spus nimic despre legăturile pe care le-ați avut cu sașii din Sibiu. De ce ?

- Păi, n-am avut, am răspuns.

- Ei, nu ! Degeaba ascundeți, că noi știm tot. Karl May a fost mai sincer decît dumneavoastră și ne-a spus tot.

- Atunci, dacă el a grăit, să vă spun și eu.

Am înșirat povestea de mai sus, adăugînd și unele amănunte, ca s-o fac mai verosimilă.

- Bine, de ce n-ați spus asta la cercetări?

- Pentru că am socotit că omul nu avea nici-o vină că s-a ferit să fie dus cu forța în Rusia la lucru. Să lucreze aici în țara lui !

- Nu mi-ați spus adresa, unde v-ați întîlnit cu May.

- În cartierul Trei Stejari, asta știu precis, dar numele străzii nu-l știu, și nu l-aș putea descrie, că m-a dus acolo un student, Ionel Cristea, pe o noapte întunecoasă.

- Și asta unde e ?

- Știu eu ? Undeva, prin vreo închisoare o fi și el. Eu nu l-am văzut din 1945, cînd am ieșit din ilegalitate.

Dacă Pinguinul sau anchetatorii ar fi citit pe autorul lui Winnetou, le-ar fi fost ușor să ghicească că și în acest caz este vorba numai de o poveste. Asemenea povestiri, mai mult sau mai puțin apropiate de adevăr, creau cei doi, Luca și Coniac, și cu ele au izbutit să dea de mîncare deținuților de la Zarka timp de aproape doi ani de zile. Pînă la urmă, cineva de la Ministerul de Interne a descoperit jocul ; l-au înlăturat pe Pinguin, iar pe cei doi i-au supus la niște anchete și încercări teribile. Izolați, bătuți, slab hrăniți, unul dintre ei, Costică Coniac nu s-a mai putut reface și la puțină vreme după eliberare, a murit. Medicamentele și vitaminele nu l-au mai putut salva.

*

A început la Zarka o nouă perioadă grea. După ce ne-au făcut niște percheziții foarte amănunțite și ne-au luat toate tăblițele și acele, au schimbat gardienii și au adus alții, foarte răi, care băteau deținuții pentru nimica toată și ne pedepseau cu reducerea porției, mai ales a cărnii, care și așa era extrem de redusă. Consemnez numele a trei dintre ei : Man Gheorghe, Toma Vasile și Popa Iacob. Toma Vasile avea o mare plăcere să vadă deținuții fugind la ciubăr, cînd dădea masa. Trimitea plantonul (acum aveam plantoane de drept comun, care nu vorbeau niciodată cu noi), să deschidă ușa, iar el stătea cu polonicul în mînă și striga la deținuți să

fugă. Și fugeau bieții generali și profesori universitari, cât puteau, pentru ca să primească un polonic de zeamă, în care pluteau câteva frunze de varză și câteva fire de orez. Nu mai țin minte de unde știam că acest gardian era dintr-un sat din apropierea Aiudului și fusese slugă la popa din sat. Acum își ridea de generali, miniștri și profesori universitari. Am propus celor din cameră să nu mai fugim la ciubăr.

- De ce să ne expunem să ne bată, a zis Manu. Dă-l dracului, nu ne facem de lucru cu el !

- Lăsați-mă pe mine înainte ! Sper să-l dezvăț de plăcerea asta.

M-au lăsat. Când s-a deschis ușa, am pornit în pas normal.

Toma Vasile a început să urle : "Fugiți ! Fugi, mă banditule. Paștele și Dumnezeii mă-ti !". Și văzînd că nu fug, a luat o rudă de la ciubăr și a azvîrlit-o după mine. Ruda a nimerit cu un cap în perete apoi a ajuns la mine, după ce și-a atenuat viteza. Am prins-o din zbor și m-am apropiat de el tot la pas. Când a văzut că mă apropii, a pus și el mîna pe cealaltă rudă, dar s-a retras puțin de la ciubăr. M-am oprit în fața ciubărului cu ceilalți trei în rînd înapoia mea.

- Domnule gardian Toma Vasile, i-am spus, să știi că noi nu primim batjocura asta a dumitale. Dacă vrei să ne dai de mîncare, omeneste, bine, dacă nu, noi nu fugim ca purceii la troacă, cînd le dai drumul din coteț. Noi sîntem oameni, nu purcei. Știu că ești de pe aici, din jurul Aiudului. Eu sînt tot de pe aici și am să te țin minte !

I-am aruncat ruda la picioare. Ne-a dat mîncarea, fără să spună un cuvînt. Din ziua aceea n-a mai strigat la nimeni să fugă.

26

Într-una din zilele anului 1952 am fost ridicat dintre colegii mei de celulă, dus în curtea din față, urcat într-un jeep și pînă la București nu ne-am oprit. Cei doi gardieni în civil care mă însoțeau n-au catadicsit să-mi adreseze nici un cuvînt tot lungul drumului. Nici eu nu i-am întrebat unde mergem, nici de ce m-au ridicat de la Zarka. În București ne-am oprit la Ministerul de Interne, unde m-au dat jos din mașină și m-au dus la subsolul I într-o *garsonieră*. Mai fusesem aici înainte de a fi judecat. Li se spunea *garsoniere* acestor celule, fiindcă erau destul de mari, aveau trei paturi de ciment, masă și două scaune tot de ciment, precum și un antreu cu duș, WC și apă rece și caldă. Chiar de a doua zi am fost pus la regim de anchetă : primeam deci cinci țigări la zi și mîncare mai bună ca la Aiud.

Am fost dus apoi sus, la colonelul Dulgheru, cel care a dirijat și a pregătit procesul nostru - Procesul Marii Finanțe. Cu o mină foarte veselă, Dulgheru mi-a spus că, deși eu am refuzat cu încăpăținare să le dau vreun concurs în cadrul achetelor, ei tot au izbutit să descopere „isprăvile băieților” mei. Printre ele și pe cea de Casieria Căilor Ferate și i-au arestat

astfel pe inginerii Obreja, Secu-Florescu și ceilalți care fuseseră implicați.

- Am găsit și bartii, domnule Chioreanu, așa că statul nici măcar nu a suferit o pagubă prea mare. Acum, cred că nici dumneata nu mai ai nici un motiv să refuzi să ne dai lămuririle complete în cauză.

Am arătat mai pe larg într-un capitol anterior discuția cu Dulgheru în această chestiune. Răspunsul meu a coincis cu cele spuse de cei doi anchetați, așa că, într-o singură întrevedere cu Dulgheru, acesta s-a lămurit în privința participării mele la această lovitură. M-a trimis jos și mi-a spus că mă va mai chema. Au trecut așa vreo zece zile. Într-o zi, un tânăr cu haine civile și bine îmbrăcat a intrat în celula mea și mi-a spus :

- Domnule Nistor, faceți-vă bagajul, că plecați la Aiud. Vă duc eu.

- Chiar acum ?

- Chiar acum !

Se vede că Dulgheru uitase de mine, ori problemele s-au lămurit pe altă cale. Mi-am pregătit numaidecît bocceaua, iar securistul, o figură cunoscută, pe care făceam eforturi să-mi amintesc de unde o cunosc, mi-a spus că pînă la gară va trebui să-mi pun cătușe, dar acolo are să mi le dea jos. Am ieșit, ne-am urcat într-un jeep și în cîteva minute am fost la Gara de Nord-Triaș. Ne-am urcat în trenul care mergea la Cluj, dar încă nu era tras pe peron.

- Domnu' Nistor, acum vă dau jos cătușele, împotriva dispoziției pe care o am. Vă rog foarte mult să nu încercați să fugiți, că mă băgați pe mine în pușcărie. Uite, am mîncare, am țigări și n-o să vă simțiți rău. Acasă sînt liberi toți. Doamna Letiția (soția mea) are serviciu la o cantină, părintele (fratele meu) și doamna preoteasă cu copiii sînt sănătoși și ei. De cei de la Măgina nu știu nimic, dar cred că sînt bine, că dacă s-ar fi întîmplat ceva rău aflau ai mei și îmi spuneau.

Deodată mi-am adus aminte de el. Amănuntele despre fratele meu, preotul din Alămor, mi-au dat deslegarea. Era Karoly ! Băiatul lui Ioșka lui Gyuri, vecinul fratelui meu, cu care acesta era în raporturi foarte bune, și, prin ei, erau prieteni și cu mine. Soția lui Karoly a fost servitoare la mine înainte de 1940, cînd făceam avocatură în Sibiu.

- Ei, bată-te norocul Karoly, zic, mă tot frămîntam să-mi amintesc de unde te cunosc și abia acum îmi aduc aminte de tine, după ce mi-ai vorbit de cei din Alămor. Ești securist la minister ?

- Nu aici, ci la Sibiu, dar fiindcă Aiudul ține de Inspectoratul nostru, Internele au cerut să trimită un om după dumneavoastră și m-au trimis pe mine. Dacă aș fi știut pe cine trebuie să escortez, m-aș fi dus întîi pe la doamna Letiția și poate vă aduceam ceva, deși să știți că este strict interzis să dăm informații sau pachete celor pe care îi escortăm. De aceea vă rog să nu spuneți nimănui nici o vorbă despre mine că, de se aude, nu numai că mă dau jos din slujbă, dar mă bagă și la închisoare.

- Fii liniștit, Karoly, mă cunoști doar.

Povestind cu el, ca și cu un prieten, drumul pînă la Aiud mi s-a părut foarte scurt. Cum am trecut de Teiuș mi-a pus iar cătușele, și am făcut drumul de la gară pînă la penitenciar cu ele pe mină. În penitenciar mi-a dat jos cătușele și le-a spus celor care m-au luat în primire că am voie să păstrez țigările și mîncarea pe care le-am primit la M.A.I.

M-au dus iar la Zarka, dar, cînd să intru acolo, mai, mai să cred că am

ajuns în altă parte ! Ce era? În fața Zarkăi, de o parte și de alta a intrării, erau două ocoale mari îngrădite cu scindură pînă sus, să nu se poată vedea în ele. Am ajuns tot în camera din care plecasem, cu două luni înainte, cu Petrașcu, Manu și Ilie Nicolescu. După bucuria revederii și țigara fumată cu Petrașcu, i-am întrebat ce-i cu îngrăditura aceea din fața Zarkăi. Mi-au spus că s-au făcut două ocoale în care sînt scoși deținuții la plimbare în fiecare zi cîte o jumătate de oră.

Le-am spus și eu pentru ce am fost dus la București și discuția avută cu Dulgheru. Cînd au auzit despre jaful de la Casieria Căilor Ferate și-au pus mîinile în cap. Mai ales Petrașcu a fost foarte neplăcut impresionat.

- Cum au putut face prostia asta ?

- Trebuie să recunoașteți că acțiunea n-a fost decît un act de mare jertfă, a spus Ilie Nicolescu. Faptul că, deși, cu siguranță, aveau și ei mare nevoie de bani, dar după ce Nistor le-a interzis să-i folosească nu s-au atîns de ei, face dovada că nu dintr-un interes meschin s-au apucat să jefuiască.

- Ce folos, măi Ilie ? S-au nenorocit și pe ei și au furnizat și dușmanilor argumente excepționale de hulă, a zis Petrașcu. Mi-e groază să citesc ce scriu ziarele ! Bine, măi Nistore, am stat atîta împreună, de ce nu ne-ai spus nimic despre isprava asta ?

- Tocmai ca să nu vă mai amărăsc și în speranța că poate nu se va afla niciodată de prostia asta.

- Adevărat, zise Manu, o mare prostie, sublimă și inutilă.

Mi-au spus și ei noutățile de la Zarka. De Luca Damaschin și Costică Coniac nu se mai știe nimic. Condițiile de detenție au devenit foarte severe. Nici o legătură nu mai există în afară, iar între celule nu se mai poate comunica decît cu vecinii, prin alfabetul Morse. Singurul lucru bun este plimbarea în aer curat. Dar și aici au găsit un mijloc de șicană. Plimbarea se face în cerc, cu mîinile la spate și n-ai voie să te apropii de cel din fața ta și să vorbești cu el. Te plimbi cu ochii în pămînt și nu te uiți la nimeni. Generalii Iacobici, Macici și Petrovicescu sînt bolnavi rău și li se refuză medicația.

A doua zi, la plimbare, m-am salutat totuși cu unii din cei care formau roata. Ne uitam la gardianul care supraveghea plimbarea și cînd vedeam că se uită în altă parte, ridicam privirea și ne uitam în jur. M-am salutat astfel cu generalul Pantazi, pe care îl cunoscusem la un Consiliu de miniștri în anul 1940, la care luasem și eu parte, apoi la Antonescu, la o cină în vila de la Predeal - și pe urmă aici în Zarka. De asemenea, ne-am salutat cu generalii Sava și Dobre, cu moș Costică Gane, autorul minunatelor *Trecute vieți de Doamne și Domnițe*, precum și cu generalul Anton Marin, unul dintre eroicii aviatori care au apărut Bucureștiul după 23 august 1944. Cînd l-am întrebat, cu vreo jumătate de an în urmă, de ce a ajuns în pușcărie, mi-a răspuns : „De ce ? Fiindcă sînt român ! Chiar numai pentru asta !”.

Peste cîteva zile, tot la plimbare, era s-o pățesc. Vroiam să aflu de la generalul Pantazi ce-i cu generalul Iacobici. Era cu el în cameră. Mă uitam cu coada ochiului la gardian și, atunci cînd mi s-a părut că și-a întors privirea în altă parte, am țîșnit de la locul meu și m-am plasat în spatele lui Pantazi. Gardianul însă, atent, m-a văzut.

- Măi, ăla ! Tu ! Ia vino încoace ! De ce ai ieșit din rînd și ai trecut acolo ?
- Domnule gardian, am vrut să-l salut pe generalul Pantazi, fost ministru de război, cu care sînt prieten. Nu ne-am văzut de mult.

- Da' știi că n-ai voie să-ți părăsești locul și să vorbești în timpul plimbării ?

- Știu, dar am riscat și am pierdut. Nu știam că dumneavoastră sînteți atît de vigilent.

Am băgat de seamă că i-a plăcut răspunsul.

- Cum te cheamă ?

- Chioreanu Nistor.

- De unde ești ?

- Din Măgîna, doar 7 km de aici.

A făcut ochii mari și chiar în clipa aceea l-am recunoscut și eu. Era din satul meu.

- De-al cui ești ?

- A lui Iacob a lui Tulpiș.

- Părinții dumitale știu că ești aici ? Du-te în rînd, la locul dumitale și nu mai face prostii, că te nenorocești și nenorocești și pe alții.

Mai mult nu l-am mai văzut la Zarka. Gardienii se fereau ca de foc să aibă vreo legătură sau să facă vreun serviciu deținuților, căci riscau să-și piardă nu numai slujba, dar și libertatea.

La vreo două zile după întîmplarea aceasta, unul din cei trei gardieni pe care-i aveam s-a schimbat. În locul lui Gheorghe Man a venit Alexa, un om brunet, care făcea gălăgie mare, dar niciodată nu pedepsea. Într-o zi, cînd spălam tineta de murdărie la WC, mă întrebă :

- Domnule Chioreanu, spune-mi, colegii dumitale sînt oameni de încredere ?

Surprins că-mi știe numele, am răspuns totuși prompt :

- Garantez cu capul de ei ! Dar de unde mă cunoașteți ?

- Te cunosc, că și eu sînt de pe aici.

După asta, venea adesea pe la noi în celulă și ne dădea noutăți, iar cînd servea masa, avea grijă să bage polonicul pînă la fund, de unde se putea scoate ceva mai gras. Cînd intra la noi, ne certa cu voce tare, ca să audă plantonul care mătura pe coridor și cu vocea mică ne spunea noutățile. Într-o dimineață ne-a spus una care ne-a înfiorat pe toți. În timpul programului a fost foarte serios și insista să terminăm repede cu spălatul tinetei și luarea apei. Apoi, plantoanele dispăruseră de pe coridor. Îndată după ce a terminat programul a venit la noi.

- Știi ce s-a întîmplat azi-noapte ? Trei deținuți au omorît pe un altul care era la centrala electrică. Au distrus apoi centrala și au fugit, trecînd cu scara peste zid. Pe cel care a trecut ultimul l-a prins patrula de alarmă, să vedeți acum ce se întîmplă !

- Domnule Alexa, i-am spus, te rog povestește-ne cum s-a întîmplat și cum au putut ăia să umble noaptea prin curtea închisorii ? Și dacă știi, cum îi cheamă ?

- Doi sînt foști aviatori (le-a spus numele) iar al treilea, zice că a fost ziarist și-l cheamă Rusu-Șirianu. Toți trei s-au purtat foarte bine și erau oameni de încredere, făceau diferite lucrări prin curte, primeau mîncare mai bună și de multe ori s-au urcat și sus pe zid, la santinele, unde reparau

instalația electrică. Toți îi cunoșteau, iar noi gardienii ne feream de ei, că erau și turnători. Se vede că și-au făcut de mult planul de evadare, că au pregătit o scară pentru trecerea zidului și azi-noapte pe vreme ploioasă au hotărît s-o șteargă. Pentru a le reuși fuga trebuiau să distrugă centrala electrică. Au intrat în centrală, dar acolo au dat peste deținutul de pază. I-au propus să plece cu ei, dar acela n-a vrut. Atunci au pus mîna pe niște unelte de fier ce erau acolo, l-au lovit în cap omorîndu-l, apoi au stricat centrala și n-a mai fost curent nici în închisoare, nici în fabrică. Aștia trei s-au dus apoi cu scara la zid și au strigat la santinelă :

– Măi tovarășe, ai grijă, că trecem cu scara, să reparăm curentul !

– Bine, a zis santinela, care îi mai văzuse pe zid. Noi avem o patrulă de alarmă care în fiecare moment este gata să intervină cînd este nevoie. Îndată ce s-a stins lumina, patrula a pornit să înconjoare penitenciarul și a ajuns la locul pe unde au trecut criminalii, chiar în momentul cînd trecuse și cel din urmă. Au fugit după el și l-au prins. Ceilalți doi însă au scăpat, dar nu cred că vor putea ajunge prea departe. Acuma este ședință cu cadrele de conducere și urmează să se ia măsuri severe împotriva tuturor deținuților. Nu mai avem nici plantoane pe coridor. Să știți că o să fie rău !

Și a fost într-adevăr rău. La tura următoare Alexa n-a mai venit la Zarka. În locul lui a venit iar Gheorghe Man. Cei trei camarazi ai mei au fost scoși din celulă unul cîte unul și am rămas singur. În curte auzeam în fiecare zi în timpul amiezii strigăte : „Mișcă, mă, mișcă și fugi”, dar nu ghiceam ce este. La plimbare nu ne mai scoteau. Într-o zi, l-am auzit pe Gheorghe Man, îndată ce ne-a dat masa, spunîndu-i altui gardian : „Hai să mergem, să batem legionari !” Am înțeles atunci : chemarea era în legătură cu zgomotul din curte. Cum gardianul era plecat jos, precum auzisem, am pus tineta pe pămînt – era destul de mare și solidă – sub fereastră și urcîndu-mă pe ea, am zgîriat, într-un colț mai ferit, varul de pe fereastră și m-am uitat jos în curte. Am văzut mai întîi un mare număr de gardieni, toți cu bîte în mîini. Curtea Zarkăi era foarte mare și chiar în mijlocul ei era o clădire destul de largă, unde luau masa deținuții care lucrau în fabrică. Mîncau în 3-4 serii, fiindcă erau foarte mulți. Cînd mi-am aruncat privirea în curte, n-am văzut decît gardieni, vreo 20, fiecare cu bîte în mîini. Apoi, i-am văzut că s-au înșirat pe două rînduri, de la ieșirea din sala de mese pînă la poarta Zarkăi. Îndată după aceea am văzut deținuții ieșind în fugă din sala de mese și trecînd printre cele două rînduri de gardieni ; cînd ajungeau aproape de poartă, aruncau gamela din fugă într-o vană mare cu apă. Gardienii prin dreptul cărora treceau îi băteau cu bîtele, strigînd la ei : „Fugi mă !” „Fugi mă !” „Mișcă banditul !”

Era o singură bucătărie uriașă pentru tot penitenciarul. Celor închiși în celule li se dădea mîncare cu ciuberele de către plantoane sau deținuți privilegiați. Numai cei care lucrau în fabrică luau masa în sală, fiindcă după ce mîncau, se întorceau în fabrică la lucru. Bucătăria se întindea de la poarta din colț a Zarkăi pînă la zidul celulelor, pe o întindere de cel puțin 100 m. De la ieșirea din sala de mese pînă la poarta Zarkăi erau cam 150 de metri. Pe distanța aceasta, deținuții care veneau din fabrică obosiți și flămînzi trebuiau să treacă în fugă după ce-și astîmpărau foamea, încercînd să încaseze cît mai puține bîte. Să scape de tot de lovituri era cu

neputință pe o distanță atât de mare. Această bătaie a devenit un ritual. În fiecare zi strigătele și loviturile curgeau. La rîndul meu, eu mă stabileam la observație, fără frică de a fi văzut de gardianul de serviciu. Era totdeauna în rîndul bătaușilor. Eram de-a dreptul îngrozit de bestialitatea aceasta inexplicabilă. Ce vină aveau deținuții care lucrau pe rupe în fabrică, că alți deținuți cu sarcini de încredere prin curtea penitenciarului au ucis alt deținut și au fugit? Cu siguranță cei mai mulți nici nu-i cunoșteau, nici nu auziseră de numele lor. Ce vină aveau deținuții că autoritățile penitenciarului i-au lăsat noaptea, liberi și nesupravegheați pe fugari prin curte ?

De multe ori, cînd foamea mă mistuia și simțeam cum puterile îmi slăbeau ceas cu ceas, regretam că atunci cînd mi s-a oferit să lucrez în fabrică am refuzat. Acum, cînd priveam prin mica gaură de lumină la acea deslănțuire de sălbăticie și bestialitate, ziceam că Dumnezeu mi-a dat gîndul cel bun.

Chiar în timpul cînd avea loc această desfășurare de furie dementă a venit un gardian, mi-a spus să-mi iau lucrurile și să merg cu el. Mi-a ticăit inima. Ce fac dacă mă iau și pe mine la bătaie ? Îmi era cu neputință să suport. Va trebui să mă apăr pînă la moarte! M-a dus în față unde mă aștepta o mașină și doi agenți în civil. Și iar la drum și iar la București. Pe de o parte îmi părea bine, că am scăpat din iadul de la Aiud, dar acum mă muncea gîndul ce o să se întîmple. Ce mai vor de la mine ? De astă dată nu m-au mai dus la M.A.I., ci la Malmezon. Nu mai fusesem aici niciodată, dar auzisem de această închisoare și am identificat-o numaidecît. Am fost băgat într-o cămăruță foarte mică, cu două paturi suprapuse și o măsuță. Altceva nu mai încăpea în ea, nici măcar un scaun. Nici vorbă de loc de plimbare. Abia după cinci zile am fost scos în fața unui anchetator cu barbă neagră și priviri ascuțite.

- Domnule Chioreanu, îmi spune, sînt colonelul - mi-a spus numele, dar nu-l mai țin minte - dumneata ai fost în timpul războiului în Uniunea Sovietică, te rog să-mi spui pe unde ai umblat și cu cine te-ai întîlnit.

- N-am fost, domnule, în Uniunea Sovietică niciodată.

- Ba, ai fost, uite, avem aici declarații de la persoanele cu care te-ai întîlnit acolo.

Mi-a arătat dosarul destul de voluminos din fața lui.

- Persoanele care afirmă acest lucru mint, domnule colone. În timpul războiului eu am fost în Germania, în lagărul de la Buchenwald. Nu puteam fi și în Uniunea Sovietică.

- Pe domnișoara - mi-a spus un nume, care nu-l mai rețin - o cunoști ?

- N-o cunosc și nici nu am auzit de acest nume.

- Totuși, această domnișoară susține că te-a întîlnit pe dumneata în Uniunea Sovietică, unde ai făcut spionaj pentru nemți, cum a făcut și ea.

- Domnișoara asta, dacă susține acest lucru, este beteagă la cap, domnule, iar pentru dumneavoastră este foarte ușor să verificați spusele mele. Aveți arestați o mulțime de legionari care au fost cu mine în lagărul de la Buchenwald, n-aveți decît să-i interogați pe ei dacă știu că am lipsit vreodată măcar cîteva ceasuri din lagăr!

- Bine, o să verificăm spusele dumitale. Ai primit porția de țigări zilnică ?

- Am primit cinci țigări în fiecare zi.
- Bine, asta e porția la care ai dreptul. O să mai vină cineva în cameră cu dumneata, care nu are drept la țigări. Te rog să nu-i dai din țigările dumitale.

- În cazul acesta, vă rog să mi le luați și mie. N-aș putea să fumez și să văd pe altul înghițind în sec. Prefer să nu fumez nici eu.

- Bine, vom vedea.

La întoarcere, am găsit în patul de jos un tânăr în haine civile, care s-a ridicat speriat.

- Stai, domnule, acolo, că scaune nu avem și nici nu încăpem amîndoi în camera asta, decît dacă stăm pe pat. I-am spus numele meu, mi l-a spus și el pe al său, dar l-am uitat. I-am spus ce condamnare am și l-am întrebat dacă el este condamnat, ori e numai în cercetări.

- Am avut o condamnare de 6 luni, pe care am executat-o la Pitești, dar am impresia că vor să mă implice în altă chestiune.

- Ce profesie ai dumneata ?

- Sînt student la Politehnică, adică am fost, că după condamnare cu siguranță m-au exmatriculat.

- Și pentru ce ai fost condamnat ?

- O nimica toată, domnule, pentru omisiune de denunț, care niciodată n-a existat de fapt, căci eu nu știam despre colegul pe care l-am ocrotit două zile la mine că era urmărit. Un coleg din Cluj, care mi-a fost coleg și în liceu, a venit la București, a stat două zile la mine și a plecat. Nu mi-a spus că era urmărit, dar, după ce a fost arestat, a spus că a stat și la mine două zile.

- Domnule, dumneata ești fumător ?

- Da, dar din păcate nu am țigări.

- Uite, eu primesc cît timp sînt în anchetă, cinci țigări la zi. Anchetatorul mi-a spus că n-am voie să împart țigările cu nimeni. Eu, însă, i-am spus anchetatorului că prefer să nu fumez nici eu, decît să-mi supun colegul de cameră la chinul acesta. Am patru țigări ; una am fumato azi de dimineață. Le fumăm împreună, eu două, dumneata două - și, după toate probabilitățile, mâine ne punem pofta în cui.

- Vai, domnule, dar eu mă mulțumesc și numai cu cîteva fumuri din țigara dumneavoastră, ori cu o jumătate de țigară, nu trebuie să-mi dați una întreagă, vă mulțumesc foarte mult.

- Nu-mi plac meschinăriile, domnule, îmi plac lucrurile făcute pe de-a-ntregul. Poftim, ia o țigară.

Mica noastră cămăruță s-a umplut de fum îndată. Ca să putem vorbi pe îndelete, m-am așezat și eu lingă el, pe patul de jos și în ameteala fumului de țigară au început să ni se dezlege limbile. I-am povestit despre iadul pe care îl lăsasem la Aiud.

În ziua următoare am constatat cu plăcere că nu ni s-au tăiat țigările, așa că prietenia cu tânărul meu coleg de cameră s-a strîns. Camera de anchetă nu era prea departe de celula noastră, doar a treia sau a patra ușă pe dreapta, în capul coridorului. A doua noapte de cînd eram cu tânărul meu tovarăș, m-am trezit în niște urlete teribile de femeie torturată. Am sărit în sus și eu și dînsul.

- Ce însemnează asta, domnule, am întrebat ?

- O bat iară, domnule! Este o femeie pe care au bătut-o săptămîni de-a rîndul. De cîteva zile n-am mai auzit-o țîpînd. Am crezut că a plecat de aici. Nu știu ce a făcut nenorocita, dar o chinuiesc rău.

- Te pomenești că este femeia care a spus că m-a întîlnit pe mine în Rusia !

I-am spus de ce sînt anchetat în prezent. În două zile m-am împrietenit cu colegul meu și, într-un moment de sinceritate, mi-a spus că de fapt el a fost băgat aici cu mine ca să înregistreze tot ce vorbesc și să spună apoi anchetatorului, acesta fiind ultimul lui test înainte de eliberare.

Apoi a început să povestească despre viața deținuților de la Pitești.

- Acolo, domnule Chioreanu, se petrec monstruoziități pe care nimeni nu poate să-și imagineze că sînt posibile într-o țară civilizată. Este o pușcărie de tineret ; majoritatea studenți, apoi elevi din liceul superior. Cei mai mulți sînt legionari, dar sînt și din alte partide politice, liberali, țărăniști, socialiști - doi sau trei - și cîțiva evrei. Cu concursul autorităților penitenciarului, un student, Țurcanu, a întreprins reeducarea deținuților prin tortură. Întîi, prin bătaie, umilire și tot felul de insulte, și-a făcut o echipă de torționari, cu care îi supune pe deținuți la cele mai teribile torturi și umilinte, pînă cînd izbutesc să-l transforme pe om în monstru. Îi bat, îi supun la foame, îi bagă cu capul în tinetele de murdărie, îi pun să-și sugă sexul unul altuia, să se înjure unii pe alții, să-și bată joc de mamele lor, să-și vorbească de rău părinții, pînă cînd tinerii se transformă realmente din oameni în bestii și nu mai au nici ei alte bucurii, decît să-și facă rău unii altora. Cîțiva au încercat să se sinucidă, dar n-au reușit, căci sînt păziți zi și noapte. Între etaje sînt pînze de sîrmă și degeaba sari, că te oprești în sîrmă și după ce te scoate de acolo, bătaia și tortura sînt mai amare. Țurcanu spune : „N-ai voie să mori, băiete, decît cînd vreau eu !”. El iese din cameră cînd vrea. S-a întîmplat odată că mai mulți deținuți s-au solidarizat și au sărit pe Țurcanu și bestiile lui, dar au venit gardienii în ajutor și i-au nenorocit în bătaie. Unul a rămas mort pe loc. Piteștiul este un infern de neimaginat, domnule. Mulțumesc lui Dumnezeu că am scăpat de acolo ! Vă rog, domnule Chioreanu, să nu spuneți ce v-am povestit, că mă nenorociți.

A trecut astfel aproape o săptămîină. Într-o dimineață, după ce am luat ceaiul, s-a deschis ușa și un civil i-a spus să-și ia tot ce are și să iasă. La plecare mi-a făcut doar un semn de salut cu capul. Mai mult nu l-am văzut. Am rămas iar singur cu gîndurile mele, cu soarta mea. Mă întrebam uneori cine o fi nenorocita aceea, care spunea că m-a întîlnit în Uniunea Sovietică și cum o fi ajuns să facă asemenea afirmații? Într-o noapte am auzit iar țîpetele femeii torturate. Asta să fie oare, cea care m-a confundat pe mine cu cine știe cine? Și zilele treceau, mîncarea era mult mai bună decît la Aiud, dar nenorocirea era că aveam un spațiu așa de mic, încît nu puteam nici să mă plimb, nici să fac gimnastică.

De vreo două zile auzeam niște vorbe și zgomote ciudate în camera din stînga mea, iar gardianul de pe coridor deschidea mereu ușa și spunea celor sau celui dinăuntru : „Mișcă, mișcă ! Hai, mișcă !”. În a treia noapte erau doi care dădeau ordine. Am auzit pe cineva dinăuntru îngîinînd ceva, apoi niște înjurături și brustuiele și, în sfîrșit, vocea unui gardian :

- Măi, nu fi bestie ! Nu vezi că nu mai poate? Hai să-l punem în pat !
După alte câteva zile am fost dus din nou la anchetă. Același anchetator cu barbă.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus, mi se pare că ați avut dreptate, debitoaca aceea ne-a indus în eroare. Sper, însă, că nu vă supărați că ați făcut această divagație de la viața monotonă și mîncarea proastă de la Aiud. Acum vă duceți înapoi.

Dar n-am mers numaidecît înapoi. Întîi, am fost dus cu o mașină la M.A.I. - subsolul I, într-o garsonieră în care mai erau trei deținuți, toți în haine proprii și cu însășișare de oameni proaspăt veniți de afară. M-am prezentat și mi-au spus și ei numele, dar le-am uitat numaidecît. Le-am povestit de unde veneam și ce-am auzit cu câteva zile înainte în camera alăturată.

- Păi, eu sînt acela, îmi spune unul dintre ei, un inginer. După ce mi-au tras o bătaie strașnică, m-au băgat în camera aceea, au tras patul în mijlocul camerei și m-au pus să mășăluiesc în jurul patului. Trei zile și două nopți am mășăluit într-una. Cum mă opream, cum strigau la mine : „Hai, mișcă, mișcă !”. A treia noapte, cum mergeam în neștire, fără să mai cuget, am căzut jos și am adormit pe loc. Au aruncat apă pe mine, probabil m-au și bătut, dar nu m-am trezit. Probabil că tot ei m-au pus în pat, că eu m-am trezit în pat și tot ud. Alaltăieri m-au adus aici și sper că miine ori poimîine să fiu pus în libertate, pentru că, în fond, n-am făcut absolut nimic.

Nici unul din cei trei nu erau condamnați, toți erau proaspăt arestați și nici unul nu știa ce vină i se pune în sarcină. În ziua următoare am fost ridicat de la M.A.I. și dus la Jilava cu un jeep, într-o cameră din prima curte, cu 40 de paturi suprapuse, unde nu mai aveam regim de anchetă, ci regim de închisoare. Aproape toate paturile erau ocupate, dar nu cunoșteam și nu am reținut nici un nume. După ce am stat și aici o săptămînă, într-o zi am fost luat de un agent în civil și, cu cătușele la mînă, am ajuns din nou la tren și din nou la Aiud.

27

Iată-mă, deci, din nou la Zarka. De astă dată singur în celulă, izolat, uitat de lume și parcă și de Dumnezeu. Celulele din ambele părți erau goale și aveam impresia că sînt puțini deținuți, fiindcă nu mai auzeam forfota obișnuită în timpul programului. Nu mai auzeam nici strigătele și bătăile din curte de la ieșirea de la masă a celor care lucrau în fabrică. Era acum o liniște așa de mare la Zarka, de mi se părea că mă găsesc undeva departe, într-un fund de lume, singur, la mii de kilometri de ființele omenești. Pe gardian nu-l socoteam om. Era dușmanul, care mă ura fără nici un motiv, din simplă lene de a gîndi. I s-a spus că eu sînt dușmanul

lui și trebuie să mă urască și să mă chinuie și făcea acest lucru, fără să gîndească că în fapt eu nu i-am făcut nici un rău, nici lui, nici rudelor lui, nici nimănui altuia. Mă ura și pace ! De aceea, nu-l consideram om, nici de cele trei ori pe zi cînd îl vedeam, dimineața, la amiază și seara. Nu mă uitam la el nici măcar atunci cînd mă scotea la program.

Pentru a nu uita să vorbesc, mă plimbam singur prin celulă și îmi povesteam cu glas tare, fie din cărțile pe care le-am citit, fie încropeam discuții în limbile engleză, franceză și germană. Apoi, cu timpul, mi-am perfecționat programul în așa fel, ca toată ziua să fiu ocupat. Aveam astfel, convorbiri cu familia, îmi pledam din nou procesele din trecut. De cîteva ori a venit gardianul la vizetă și mi-a făcut un semn cu mîna la cap, că adică mi s-a stricat capul ? Dar nu mi-a păsătorit. Cu timpul s-au obișnuit și gardienii să mă audă vorbind singur în celulă. Am pierdut și noțiunea timpului. Nu mai știam nici luna, nici ziua în care mă găseam. La plimbare nu mă mai scoteau. Am intrat într-un fel de automatism. Cum goleam tineta și-mi primeam amărîta de mîncare, începeam iară și iară programul meu de plimbare și vorbire zilnică. Cît timp a trecut așa ? Nu știu. Nici nu mă interesa.

Într-o bună zi am fost scos din celulă cu bocceaua mea și dus în față. Mi s-au pus cătușele la mîini și am fost urcat într-o dubă, în care i-am găsit pe Nicolae Petrașcu și Aurel Călin. Și ei cu cătușele la mîini. Un căpitan de securitate ne-a așezat în așa fel, ca să nu putem vorbi unii cu alții, fiind despărțiți prin cîte un gardian de pază. Și am pornit. Unde oare ? De ce ? Ce s-a întîmplat iară ? Iată întrebări, iată gînduri, iată griji ! Am băgat de seamă că ieșind din Penitenciar, duba a luat-o la dreapta și apoi tot înainte. Deci, mergeam spre Cluj.

Bănuiala a devenit o certitudine cînd, coborînd Dealul Feleacului, foaia de cort care ne acoperea vederea a fost ridicată de o pală de vînt la o cotitură. Mai rămînea să vedem dacă ne oprim în Cluj ori trecem mai departe, spre Gherla ori spre minele de la Sighet. Ne-am oprit în Cluj și, în momentul cînd m-au dat jos din mașină, am și recunoscut locul. Eram în fostul cămin al studenților în medicină, de pe strada Dr. Gh. Marinescu. Am dormit aici la un prieten medicinist cînd am fost student și veneam la examene. M-au dus jos la subsol, într-o cameră întunecoasă, cu două paturi și o măsuță, dar fără ferestre, aerisirea făcîndu-se doar cînd se deschidea ușa. Cum ferestre nu erau, toată ziua era aprinsă lumina. Se putea ușor deduce că aceste celule au fost improvizate din pivnițele cele mari în care administratorii căminului mediciniștilor de odinioară stringeau rezervele de alimente. Am mai văzut așa ceva cu cîțiva ani înainte, cînd fusesem arestat și predat rușilor în Șoseaua Kiseleff. Elevii români au luat exemplul de la maeștrii lor și în acest domeniu. O umezeală nesănătoasă stăruia în cameră. Era totuși un noroc : în cameră nu era tinetă și, de cîte ori aveam nevoie, băteam în ușă și gardianul îmi dădea drumul la WC. Am bătut în peretele din stînga, am bătut în peretele din dreapta, dar nu mi-a răspuns nimeni și n-am auzit nici gardianul umblind la ușile vecine. Camerele erau neocupate. La WC am găsit o carte franțuzească, o parte numai dintr-o carte, care trata despre viața Maicii Domnului. Cine știe de pe la ce casă creștină au rechiziționat-o și au pus-o la WC în loc de hîrtie igienică. Aveam o mare stringere de inimă de cîte ori

o foloseam. Și cînd mergeam acolo, îmi prelungeam cît puteam șederea, pentru ca să pot citi cîteva pagini. În celulă degeaba le-aș fi adus, căci lumina era extrem de slabă și nu se putea deloc citi.

La vreo 3-4 zile de la sosirea mea aici, mi-au băgat în cameră un om în jur de 40-45 de ani. Fusese mic funcționar într-un orașel din jurul Clujului și a fost arestat pentru o abatere foarte puțin importantă. Nu-mi mai amintesc abaterea, dar știu că abia dacă putea fi sancționată administrativ. Era în arest preventiv. După ce mi-a povestit cazul, i-am spus să nu aibă nici o teamă, că vor trebui să-i dea drumul, că nu există nici un motiv să fie condamnat. Evident, și eu i-am povestit necazurile mele. După vreo două zile, omul a început să mi se destăinuiască :

- Domnule Chioreanu, acum, că văd că sînteți un om cu frica lui Dumnezeu și după ce am aflat prin cîte ați trecut, vreau să vă mărturisesc adevărul și să vă cer un sfat. Eu am fost băgat aici cu dumneavoastră ca să povestesc pe urmă tot ce-mi spuneți. Eu știu că abaterea mea nu poate fi pedepsită după lege și aștia mi-au promis că mă pun în libertate. Vor însă să mă facă informator dacă ies de aici. Dumneavoastră ce sfat îmi dați?

- Eu nu pot să-ți dau nici un sfat, domnule. Întreabă conștiința dumitale, căci aceasta este cel mai bun sfetnic. Am bănuir din clipa în care ai intrat aici că ești informator, dar să știi, așa cum vorbesc eu cu dumneata, așa vorbesc cu toată lumea. Și cu Securitatea. Nu știu anume ce vor de la mine prin dumneata, întreabă-mă și îți spun. Dar, dacă m-ar fi întrebat ei direct, tot așa le-aș fi răspuns și lor.

- Îmi dau seama, domnule Chioreanu, dumneavoastră sînteți un om fără frică, fiindcă nu mai aveți ce pierde, dar mie mi-e frică, domnule, mi-e groaznic de frică și de Securitate, dar și de Dumnezeu și nu știu ce să fac. De aceea vă rog să mă sfătuiți.

- Ți-am spus, domnule, întreabă-ți conștiința. Dacă ea îți spune că nu trebuie să te gîndești decît cum să-ți faci dumitale cît mai bine aici pe pămînt, atunci ascult-o. Dacă însă conștiința îți spune să nu faci ceea ce nu ți-ar place să-ți faci altul dumitale, îți spune că este un Dumnezeu în cer, care te vede și te aude și mai curînd sau mai tîrziu te va răsplăti după faptele dumitale, atunci iar ascult-o ! Numai conștiința dumitale poate hotărî drumul pe care trebuie să mergi. Eu nu pot să-ți dau nici un sfat.

A doua zi, după micul dejun, omul mi-a spus :

- Domnule Chioreanu, toată noaptea m-am gîndit și m-am rugat lui Dumnezeu. Vă mulțumesc din suflet că m-ați învățat să judec. Conștiința mea îmi spune acum că trebuie să rămîn curat. Voi putea dormi liniștit și nu mă voi rușina să privesc pe oricine în față dacă rămîn curat. Uitasem de porunca „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face”. Am să-i spun lui Gruia că nu pot primi, să facă ce-o vrea cu mine.

- Cine este Gruia ? l-am întrebat.

- Căpitanul Gruia este șeful Securității. Face ce vrea în Cluj. Este de prin Moldova și înainte l-a chemat Grumberg, dar și-a schimbat numele. Are o foarte mare pricepere în a-și face informatori, amenințînd pe unii, promițîndu-le fel de fel de avantaje la alții, șantajîndu-i pe cei care au făcut o mică greșeală, ca mine ! Ah, ce altă greșeală era să fac, domnule Chioreanu ! O altă greșeală, mult mai mare. Ce bine îmi pare că v-am

întîlnit pe dumneavoastră ! Parcă îmi luase Dumnezeu mințile. Dar, acum sînt liniștit. Vreau să rămîn curat ! Vreau să pot dormi liniștit !

Ceva mai tîrziu a venit un gardian și l-a luat. Și dus a fost. Nu l-am mai văzut niciodată. A doua zi, m-a dus și pe mine la anchetă. Mă aștepta căpitanul care mă luase în primire la Aiud.

- Mi-ai smuls omul din mînă, domnule Chioreanu. Ți l-am dat acolo ca să nu fii singur, să nu te plictisești, și dumneata te-ai apucat să-i faci educație morală !

- Nu pricep, domnule căpitan.

- Ba, pricepi foarte bine, dar să trecem la oile noastre. Uite, ai aici hîrtie, te rog să-ți faci autobiografia cît se poate de amănunțit. Ai aici țigări, fumezi și scrii. Cînd obosești, te duci jos. Nu-ți dau țigări în celulă, că nu este aerisire și așa-i regula la noi. Nu se fumează decît sus, în timpul anchetei.

Deci, acesta era căpitanul Gruia, șeful Securității din Cluj. Nu puteam pricepe nicicum de ce ne-a adus aici. Nu se grăbea deloc cu ancheta. Scriam numai cîteva rînduri, fumam două, trei țigări și mă trimitea înapoi în celulă. Doar de cîteva ori mi-a cerut niște precizări la cele scrise. A trecut o lună de cînd mă găseam aici și mă refăcusem destul de bine. Îi eram aproape recunoscător căpitanului Gruia că m-a adus aici. De Petrașcu și Călin nu știam absolut nimic, nici anchetatorul meu nu mi-a spus și nu m-a întrebat nimic de ei. Socoteam că nu puteam să le meargă nici lor mai rău decît mie. Am terminat autobiografia și mergeam sus numai ca să fumez.

Într-o zi am fost chemat din nou la căpitanul Gruia. Nu-l mai văzusem de vreo săptămînă.

- Domnule Chioreanu, în ce împrejurări l-ați cunoscut pe Rusu-Șirianu ?

- Domnule căpitan, pe Rusu-Șirianu nu l-am cunoscut, că trebuie să fi murit cam prin anul în care mă nășteam eu, dar știu că a fost unul din conducătorii luptei naționale a românilor din Ardeal și a fost directorul gazetei *Tribuna* din Sibiu.

- Nu acela, domnule, Rusu-Șirianu, gazetarul țărănist, ceva mai tînăr decît dumneavoastră !

- Pe ăsta nu l-am cunoscut și nu știam de existența lui.

- Dar el spune că vă cunoaște, și de afară, și din penitenciarul Aiud.

- S-ar putea, dar eu nu-mi aduc aminte de el.

- Nici pe căpitanul aviator (mi-a spus un nume) ?

- Nici !

- Ei, ăștia sînt cei care în anul trecut n-au ezitat să asasineze pe un alt deținut, ca să poată evada din închisoare. Ați auzit de cazul acesta ?

- Am auzit, dar nu știam cum îi cheamă.

- ăștia sînt și pentru fapta lor au fost condamnați la moarte.

- Dar auzeam că erau trei ?

- Trei, dar unul, cel care a fost prins primul, n-a luat parte la asasinat. A luat numai muncă silnică pe viață. Deci, spuneți că nu i-ați cunoscut deloc, nici nu ați avut vreo legătură directă sau indirectă cu ei ?

- Nici o legătură, de nici un fel, domnule căpitan.

- Bine, mergeți jos și fiți gata de plecare.

Se făcuse seară cînd m-au scos din celulă și m-au urcat în dubă. De astă dată, fără să-mi mai pună cătușele. În dubă erau Petrașcu, Călin și încă doi deținuți în haine vărgate. Le-am întins mîinile, una lui Petrașcu, alta lui Călin și dînd din cap, le-am spus celor doi numele meu. Cel mai scund, măruntel și brunet la față mi-a răspuns :

- Rusu-Șirianu.

Și-a spus și celălalt numele, dar nu l-am reținut. Deci aceștia erau cei doi asasini, senini, veseli chiar și foarte vioi. Nu citeam nici o urmă de regret pe fața lor, ba mi s-a părut că și-au declarat numele cu oarecare mîndrie, mai ales Rusu-Șirianu. Nu știam ce să cred. Auzisem chiar din gura căpitanului Gruia că sînt condamnați la moarte și iată-i acum cu noi în aceeași dubă. Nu cumva ne duc și pe noi să ne execute cu ei ? Nu l-au executat fără judecată și pe unul de-al lor, pe Ștefan Foriș ? Și nu i-au asasinat pe ațiția deținuți în lagăre, în închisori, la canal ? M-am uitat la camarazii mei. Erau liniștiți, iar Călin mi-a zîmbit. Poate nu știau ce știam eu ! S-a urcat în dubă și căpitanul Gruia.

- Domnilor, ne-a spus, vă duceți înapoi la Aiud. Ar trebui să vă pun cătușe, dar n-o fac. Am încredere că nu-mi faceți nici un fel de greutate. Dealtfel, aveți aici la ușă doi milițieni, înarmați. Cum faceți o mișcare, cum au ordin să tragă. Șirianu, ne-am înțeles ?

- Înțeles, domnule căpitan, vă rog numai să-mi dați o țigară.

- Lasă țigara acum. Ți-o dau în Aiud. În dubă nu-i voie să fumezi.

S-a dat jos și l-a ușă s-au postat, într-adevăr, doi milițieni cu pistoale automate în mîini. Pe drum am vorbit cu prietenii mei, apoi cu cei doi. Petrașcu și Călin au fost tratați ca și mine. Cei doi asasini ne-au povestit că au fost condamnați la moarte, au făcut recurs, care li s-a respins și au făcut recurs la Tribunalul Suprem. Ieri li s-a comunicat că s-a admis recursul și au rămas condamnați la muncă silnică pe viață - și acum se întorc la Aiud. Nu puteam citi nici un regret pe fața lor. Rusu-Șirianu părea nervos și agitat, în timp ce celălalt era apatic și doar din cînd în cînd avea o ușoară tresărire. Mă uitam din cînd în cînd lung la ei și încercam să ghicesc regretul, părerea de rău că au luat viața unui om. Viața unui om care poate că avea o nevastă, copii, un om care iubea libertatea ca și ei. Nu puteam ghici pe fața lor procesul de conștiință. Doar Rusu-Șirianu se mișca într-una, întorcîndu-se într-o parte și alta, celălalt, adormit parcă, tresărea numai din cînd în cînd. Îmi era și milă și silă de ei. Trebuia să fi fost pe-aproape de miezul nopții, cînd am ajuns la Aiud. Cei dintii ne-am dat jos eu, Petrașcu și Călin. Ne-au băgat într-o sală mare, goală, unde am dormit pe jos. Pe cei doi nu știu unde i-au dus. Dimineața, ne-au luat cîte unul de aici. Eu am fost ultimul. Dar în loc să mă ducă la Zarka, după ce am ieșit din curte, am luat-o spre celularul mare. Nu ne-am oprit însă nici aici, ci am trecut înainte, apoi la stînga și ne-am oprit la Morgă.

Gardianul a deschis ușa și mi-a spus :

- Vezi-i ?

Jos, întinși alături, erau cei doi, Rusu-Șirianu și căpitanul aviator cu care venisem aseară în dubă de la Cluj. Erau morți. Fețele lor încremenite erau vinete. M-au cuprins întii fiori, apoi, revoltat aproape, am strigat :

- De ce m-ați adus aici ? Ce am eu cu aștia ?

- Am avut ordin să-i vezi, mi-a spus gardianul, acum hai la locul tău.

M-a dus înapoi în Zarka, în celula din care plecasem acum mai bine de o lună. M-am întins pe rogojina mea și cuprins de niște flori, am început a plînge. Două zile nu mi-am putut reveni. Am stat culcat, îmi vîjîia cumplit capul și abia puteam să înghit mîncarea slabă pe care o primeam. Nici astăzi nu pot să-mi dau seama de ce mi s-a făcut așa lehamite. Am văzut în viața mea destui morți, în timpul războiului cu deosebire. La Rostock, în timpul bombardamentelor engleze, la Buchenwald, în timpul bombardamentelor americane, am văzut cadavre, am văzut oameni tremurînd, am văzut trupuri omenești sfîrtecate și totdeauna mi-am păstrat calmul. De moarte nu m-am speriat niciodată. Am sărit cu parașuta de la o înălțime de la peste 2000 de metri, fără să simt vreun fior de frică, deși nu făcusem nici un exercițiu înainte, am trecut printre patrulare care mă căutau, am sfidat echipe de poliție care legitimau oamenii pe stradă, căutîndu-mă pe mine. Niciodată nu mi-am pierdut firea. Și, dacă mă gîndesc bine, nici acum nu simțeam vreo frică. Îmi era doar lehamite de toată această hărțuială de ani de zile, de toată mizeria asta, care lua mereu altă și altă formă și nu se mai termina. Ura aceasta stupidă, gratuită, inexplicabilă a unor oameni contra altor oameni, plăcerea aceasta de a face pe altul să sufere îmi rănea adînc sufletul. Cum au putut oamenii să devină fiare în numele unei doctrine care propăvăduia dragostea, adevărul și egalitatea ?! Propăvăduiau dragostea, dar practicau ura, propovăduiau adevărul, dar foloseau minciuna, propovăduiau binele, dar nu se simțeau bine decît atunci cînd puteau face rău !

Încet, încet, mi-am revenit și într-o noapte m-am rugat îndelung lui Dumnezeu să mă ajute să-mi duc crucea pînă la capăt și, cu deosebire, m-am rugat lui Dumnezeu să-mi păstreze neatînsă dragostea de oameni. Să nu ajung să urăsc pe semenii mei !

28

Voi povesti acum cîteva întîmplări care, dacă nu s-au succedat în ordinea povestirii mele, sînt absolut autentice.

Cînd m-am întors de la Cluj am găsit Zarka aproape goală – și timp de vreo trei săptămîni am primit o mîncare extrem de slabă. Dimineața nu mai era terciul acela din cîteva grame de făină de porumb opărită, care nouă ne plăcea foarte mult, pentru că, cel puțin, ne astîmpăra foamea. Acum primeam 70-80 grame de pîine pentru toată ziua și, dimineața, drept ceai, un polonic de apă care nu avea altă calitate decît că era caldă. La amiază și seara, cîte un polonic de ciorbă, care nu avea în ea decît cîteva frunze de varză, și acelea foarte puține. Foamea mă chinuia cumplit și, cum adormeam, nu visam decît că mîncînc și iar mîncînc și nu mă mai satur. Și nu orice mîncare, ci fel de fel de bunătăți ! Uneori visam că

mănînc chiar și treaz fiind. În două săptămîni slăbisem, de abia mă ridicam de pe rogojină. De vreo două nopți auzeam cum venea la capul meu un șoarece și se ospăta din rogojina pe care dormeam. M-am gîndit, ce-ar fi să-l prind și să-l mănînc ? După cît sînt de flămînd, nu cred că stomacul meu l-ar refuza, ori s-ar îmbolnăvi, chiar dacă-l mănînc crud ! L-am pîndit și, cînd l-am simțit că roade iar din rogojină, am dus încet mîna și haț ! L-am prins și l-am dus la gură. Era extrem de mic și tremura în palma mea. Îi simțeam inima zbătîndu-se de groaza morții. Și deodată mi s-a făcut milă de el. Sărmană ființă, am zis, cu tine sau fără tine, foamea mea rămîne aceeași. De ce să te omor ? Du-te cu Dumnezeu ! L-am lăsat din mînă și s-a dus. Mai mult, n-a mai venit la rogojina mea.

*

După o carantină de vreo trei săptămîni am fost mutat în altă celulă în care, după mine, a fost adus și Nelu Rusu, avocat din București și prieten foarte bun, în casa căruia m-am adăpostit de multe ori înainte de a fi arestat. El venea de la Sighet, de la băile de plumb. Lucrase acolo doi ani și, îmbolnăvindu-se, a fost adus aici cu un alt grup de condamnați. Și, ca prin farmec, iar s-a umplut Zarka de deținuți și au început să ne scoată iar la plimbare. Toți erau slabi, flămînzi și jigăriți. Aveam acum din nou un gardian foarte rău, Iacob Popa, care bătea deținuții și căuta tot felul de mijloace pentru a-și bate joc de ei. Am spus într-un capitol anterior că plimbarea se făcea în două țarcuri îngrădite cu scînduri. În curtea penitenciarului se aciuiseră mulți porumbei, cărora deținuții de la bucătărie le aruncau de mîncare. Iacob Popa a găsit altă soluție să-i hrănească : le arunca boabe de porumb tocmai pe cărarea pe care ne plimbam noi. Deținuții, morți de foame, se aplecau din mers, culegeau boabele și le ronțăiau după ce se întorceau în celule. Într-una din zile, după ce ne-am înșirat roată pe cărarea de plimbare, Iacob Popa dă un ordin :

– Ascultă aici ! N-aveți voie să vă aplecați să culegeți boabe de pe jos ! Alea sînt pentru porumbei, nu pentru voi !

Generalul Augustin Popa, doar după cîteva minute, n-a putut rezista ispitei și s-a aplecat să culeagă o boabă. Ca o fiară, Iacob Popa s-a repezit la el și cu toată forța l-a lovit cu piciorul încizmat în spate. Generalul a dat un țipăt și a căzut jos leșinat. Am sărit peste cei doi din fața mea, am ingenuncheat lîngă el și, după ce i-am prins capul în mînă, m-am adresat gardianului :

– Omorîtu-l-ai, domnule Iacob Popa ? Să ții minte, că-l cheamă generalul Augustin Popa și este chiar de aici, din Aiud. După cîte știu, dumneata ești de peste Mureș, din Băgău !

Generalul a deschis ochii și a început a plînge. Atunci l-am ridicat în picioare. Era un moment de încremenire. Tot șirul s-a oprit și aveam impresia că sînt gata să sară pe gardian, care a strigat atunci :

– Dați-i drumul sus în camere ! Sus !

L-am prins de subsuoară pe Augustin Popa și l-am condus pînă în celula lui, în care mai erau doi generali. Pe generalul Augustin Popa îl cunoșteam de mult. În anii de liceu, eram vecin cu tatăl său, un țaran

chiabur, iar fratele lui, tot ofițer, mi-a fost comandant de companie în timpul stagiului militar. Mă așteptam să fiu pedepsit de gardian, dar hotărâsem să-l înfrunt orice s-ar întâmpla. Am constatat că nimic nu-l intimidează pe gardieni mai tare decât faptul că le cunoști numele și știi de unde sînt. Eu îl știam de la gardianul Alexe, care era un om cumsecade. Cînd a venit să închidă ușa, m-a măsurat lung.

- De unde știi cum mă cheamă ? m-a întrebat.

- Păi, din zvon ; dacă nu ne cunoaștem noi, aștia de pe aici, cine să ne cunoască ?

- De unde ești ?

- Din Măgina, la aceeași distanță de Aiud ca și Băgăul, numai că-i în partea opusă.

- Vezi că ți-i gura prea mare și poți s-o pățești !

A încuiat ușa. Deci s-a intimidat și am rămas nepedepsit. Nu mult după asta, Iacob Popa a fost mutat de la Zarka, fiind înlocuit cu Boldor, un om mai cumsecade. A fost mutat și Nelu Rusu în fabrică și iar am rămas singur. Și iar am început să vorbesc singur și tare în cameră, după același program bine pus la punct. Și în stînga și în dreapta mea camerele erau goale. Într-o zi gardianul Boldor m-a întrebat, de ce tot mereu vorbesc singur ?

- Ca să nu uit, domnule Boldor, să vorbesc. Ai văzut că, dacă ai o unealtă, bunăoară coasa, dacă nu o folosești multă vreme, chiar dacă este ascuțită și o ții la uscat, tot prinde un pic de rugină și cînd vine vremea să o folosești, trebuie să o ascuți din nou. Așa și cu vocea omenească, dacă nu faci exerciții, uiți să mai dai glas cuvintelor. În afara de asta, vorbind tare, mai alung uritul.

•

Înainte de a mă părăsi, Nelu Rusu mi-a povestit că munca pe care o făceau în minele de plumb era foarte grea și nesănătoasă și că foarte mulți se îmbolnăveau. Printre cei care au venit odată cu el de la Sighet se afla și un student, pe care, din motive binecuvîntate, nu îl voi numi cu numele lui, ci-l voi spune Ionică. Era bun prieten cu Nelu Rusu și îl cunoscusem și eu, înainte de arestări. Era un tînăr frumos, înalt, brunet, o figură de bărbat falnic și inteligent. Fusesse șeful studenților legionari de la Politehnică. L-am cunoscut la Nelu Rusu în casă. A fost printre studenții reeducați la Pitești și, după reeducare, trimis să lucreze în minele de plumb din Ardealul de nord. Acolo a avut o revenire și a refuzat să mai facă turnătorie. Atunci l-au supus la tot felul de presiuni și bătăi, pînă cînd și-au dat seama că omul era dezaxat la cap. L-au trimis la Aiud, fără un diagnostic precis. Bănuind că mai mult se face decât este nebun, l-au băgat singur într-o celulă și îi făceau fel de fel de șicane. A început să se bată cu gardienii și într-o zi au tăbărit mai mulți pe el în celulă și l-au bătut foarte rău, pînă la leșin. Cînd s-a trezit a auzit probabil pe gardianul care dirija activitatea deținuților în curte, strigînd: „Baia ! Paștele mamei voastre ! Baia !”. A început să țipe și el această înjurătură ; zi și noapte țipa într-una: „Baia ! Paștele mamei voastre ! Baia !”. Nu vorbea nimic, orice l-ar fi întrebat gardienii, dar înjura într-una - și noaptea, cînd se trezea. Era singur în

celulă și nu era scos la plimbare. Odată cu plecarea lui Nelu Rusu au încetat și țipetele lui Ionică și îmi imaginam că l-au ridicat și pe el din Zarka. După vreo lună de zile însă, într-o dimineață, după program, mă trezesc că Boldor deschide celula și îl bagă pe Ionică în camera mea. Cum a intrat s-a dus drept în fundul celei și a luat loc pe rogojină. Am presupus că a fost la spital și acum s-a întors în Zarka, vindecat. I-am grăit :

- Ionică, ce-i cu tine ? Bine ai venit ! Ce multă vreme a trecut de când nu ne-am mai văzut !

I-am întins amândouă mâinile, dar el m-a ținut cu niște priviri de gheață și n-a schițat nici un gest ca să răspundă la avansul meu, și în ochii lui negri n-am putut ghici nici o scînteie de bucurie pentru această întîlnire. N-a spus o vorbă, dar m-a privit îndelung, rece, dușmănos. M-am înfiorat de această privire. Am mai încercat :

- Ionică, ce-i cu tine ? Nu vrei să vorbești cu mine ? Știi doar cît de mult țin eu la tine !

Nimic ! Mă privea doar, tot timpul, cu privirea aceea rece, sticloasă, neomenească. Aveam impresia că acum, acum, sare la gîtul meu. Cînd ne-au dat masa, m-am dus cu gamela la ciubăr și atunci i-am spus gardianului că eu nu mai intru în cameră.

- Domnule Boldor, pentru ce l-ați băgat pe omul acesta cu mine ? Ca să mă omoare ? Eu nu mai intru acolo !

- Acum a venit la Zarka și am primit ordin să-l bag cu dumneata. Văd că nu ți-a făcut nimic. E pașnic.

- Pașnic, deocamdată, dar tot timpul se uită la mine cu ură, nu vorbește nimic, dar mă pîndește ca să sară la gîtul meu. Eu nu mai intru acolo pînă nu-l scoți pe el !

- Hai, hai, intră și cum dau masa, mă duc și raportează ce mi-ai spus. De capul meu nu pot face nici o schimbare.

Gardianul s-a ținut de cuvînt. După masă, m-am pomenit că-l bagă în cameră pe Nelu Rusu. Ne-am îmbrățișat, apoi s-a îndreptat și spre Ionică și i-a strîns mîna.

- Noroc, Ionică ! Și tu ești aici ?

Ionică a mormăit ceva și i-a întins mîna lui Nelu. Apoi acesta a povestit că, de cînd nu ne-am mai văzut, a lucrat în fabrică, dar fiindcă se simte foarte slab și îi tremură mîinile, a cerut să fie băgat în spital pentru o perioadă de refacere. „În loc de asta, m-au adus la Zarka”.

După vreo jumătate de oră l-au băgat peste noi și pe George Manu, pe care l-au adus de la Celularul mare. Cu ațîția în cameră nu mai puteam protesta. Ionică și-a păstrat locul în fundul camerei, lingă el s-a așezat pe rogojină Nelu Rusu, apoi George Manu și, în fine, eu, lingă sobă. Chiar de a doua zi ne-am hotărît să ne facem un program. Nelu Rusu vroia să învețe englezește, eu m-am oferit să-l ajut, sub supravegherea lui Manu, care cunoștea foarte bine limba. Manu s-a oferit să ne facă istoria Franței, iar eu pe cea a Transilvaniei și o succintă istorie a literaturii române, cu povestiri din autorii prezenți. I-am sugerat lui Nelu să-l întrebe pe Ionică dacă nu cumva vrea să intre și el în programul nostru. Acesta i-a răspuns cu o înjurătură :

- Du-te în p... mă-ti !

- Mulțumesc, Ionică, i-a răspuns Nelu, știi ce bine te primea mama de

cîte ori veneai la noi. Acum o înjuri.

Văzînd că nu vrea să intre în nici un fel de relații cu noi, ne-am făcut programul fără el. Dar pe el, chiar de a doua zi, îndată ce primeam terciul de dimineață, îl scoteau din cameră și nu se întorcea decît cu cîteva minute înainte de a se da prînzul. De vreo două ori Nelu Rusu, singurul cu care mai schimba o vorbă, l-a întrebat unde a fost. De fiecare dată îi răspundea cu o înjurătură scîrboasă pe care n-o suportă hîrtia. Așa a trecut aproape o săptămînă. Nu vorbea niciodată nimic, mîncă în tăcere și, în ce privea curățenia, nu-i puteam aduce nici o învinovățire.

Într-o dimineață, ca de obicei, îndată după program, ni s-a dat terciul. Iar aveam terci dimineața. Pe cînd ne delectam cu îngurgitarea lui, fiecare pe rogojină și cu spatele rezemat de perete, îl vedem pe Ionică că se scoală de la locul lui, vine spre ușă și ia în mînă tineta de murdărie. Era o tinetă destul de mare, de pămînt ars, cu pereți groși și destul de grea. În partea de sus, la gură, avea două găuri prin care era trecută sfoara de cîneapă. Tineta era goală. Cînd a ridicat-o, s-a uitat pe rînd la toți. Noi, crezînd că vrea să o folosească și se rușinează, ne-am plecat fiecare privirile în gamela cu terci și am continuat să mîncăm. Am auzit deodată, mai degrabă am simțit, un trăsnet imens descărcat în capul meu... Cînd m-am trezit, Nelu Rusu și Manu îl țineau strîns pe Ionică și unul din ei bătea cu pumnul în ușă. Cum fusesem cu spatele rezemat de perete, așa am rămas cînd m-a lovit. Doar gamela o scăpasem din mînă. În jurul meu erau cioburi de tinetă și din cap îmi curgea sîngele șiroi, încît nu puteam ține ochii deschiși. L-am auzit pe Ionică spunîndu-le celor din cameră :

- Lăsați-mă ! Acum m-am liniștit. Îmi pare rău că nu l-am omorît.

În sfîrșit, a venit gardianul. Cînd a deschis ușa și m-a văzut plin de sînge, a strigat la el :

- Ce-ai făcut, Ionică ! Paștele mă-ti, ia-ți lucrurile și ieși afară !

L-a dus într-o cameră goală, apoi a venit și mi-a spus că merge chiar acum să anunțe spitalul, să vină doctorul. N-a venit doctorul, ci un sanitar, care m-a spălat cu apă rece, m-a dezinfectat cu spirt și m-a legat cu un tifon.

- Acum nu-i aici doctorul, mi-a spus, dar mîine dimineață o să te vadă neapărat.

- Dar de ce nu-l duceți în spital ? a zis Manu.

- Asta nu se poate face decît cu aprobarea direcțiunii, a zis sanitarul. Cînd ne aprobă, îl ducem.

Nu m-a dus nici la spital și n-a venit nici doctorul, nici sanitarul timp de patru zile. La insistențele camarazilor mei, gardianul răspundea :

- Eu am raportat și am cerut. Altă putere nu am.

A cincea zi a venit sanitarul și m-a pansat.

- Ați avut mare noroc că nu s-a infectat, mi-a șoptit, că, de se infecta, vă curățați. Să știți că doctorul Ranca a vrut să vină încă din prima zi, dar directorul i-a interzis. Nu cumva să spuneți, că m-au curățat !

Director nu mai era Farkaș, căruia i-a sărit un ochi într-un accident de mașină, ci căpitanul Bărbulescu. Umbla îmbrăcat în uniformă de milițian cu galoane de căpitan. După alte cîteva zile, cînd a venit iar sanitarul să mă panseze, a venit și directorul Bărbulescu să mă vadă.

- Ei, vezi ce ți-a făcut camaradul, mi-a zis ?

- Camaradul pus de dumneavoastră, domnule director, pentru care vă mulțumesc ! Este încă o dovadă de omenie comunistă.

- Nu l-am pus eu. Dacă vreau să te lichidez, eu am la dispoziție alte mijloace, nu pun un dobitoc de ăsta. Iar în ce privește omenia, noi cu bandiții nu sîntem oameni. Bandiții trebuiesc lichidați !

- Bine că recunoașteți faptul că sînteți puși aici ca să ne lichidați, nu să ne păziți ! Atunci de ce nu ne lichidați, domnule, de ce ne chinuiți și ne batjocoriți în halul acesta ?

- Ia lasă gura ! Am să te învăț eu minte, obraznicule ! În aceeași zi, Manu și Nelu Rusu au fost scoși din celulă și iar am rămas singur. Acum nu mă mai scotea nici la plimbare și nici sanitarul n-a mai venit să-mi schimbe pansamentul. Totuși, rana s-a închis încet, încet. Cicatricele le port și acum și, cînd dau cu mîna pe cap, le simt acolo.

Pe Ionică l-am mai întilnit o dată, peste mulți ani, în 1964, pe la sfîrșitul lunii iulie. Am fost trimis la magazie să-mi iau hainele civile în vederea eliberării. Tocmai cînd am dat să intru în magazie, ieșea Ionică, îmbrăcat civil, cu un bagaj în mînă. Cînd m-a văzut, a făcut ochii mari, a lăsat pachetul jos și a îngenucheat în fața mea și, împreunîndu-și mîinile, îngîină :

- Moșule... vă rog ... vă rog foarte mult, să mă iertați !... să știți că eu nu...

Nu l-am lăsat să continue, l-am ridicat de jos, l-am sărutat și i-am spus :

- Ionică, te iubesc ca și înainte de a intra în pușcărie. Să uităm tot ce s-a întîmplat aici ! Nu te mai gîndi la asta ! Îți urez multă sănătate și noroc !

Era acum normal, căci făcuse cîteva luni tratament cu medicamente adecvate. Mă întreb dacă mai trăiește. Dacă aș ști că nu-i fac rău, i-aș da numele adevărat.

*

Directorul Bărbulescu avea ca adjunct pe un văr de-al lui, tot căpitan ; îl chema tot Bărbulescu. Era un bețiv care toată ziua umbla prin penitenciar legănîndu-se. Îmi amintesc că la o plimbare în cerc prin fața Zarkăi a trecut pe lîngă noi căpitanul adjunct, legănîndu-se ca de obicei. Colonelul Pătrășcoiu, de două ori decorat cu ordinul Mihai Viteazul din primul război mondial, nu s-a putut abține și cînd a trecut pe lîngă el a zis tare :

- Bun îi vinul ghiurghiuliu...

Bărbulescu s-a oprit și i-a replicat :

- Pătrășcoiule, vinul noi îl lucrăm, noi îl culegem și noi îl bem. Probabil se cunoșteau mai de mult.

- Că-l beți, e sigur, i-a răspuns deținutul Pătrășcoiu, dar că-l lucrați, mă îndoiesc !

- Ha, ha ! Te'n c... pe mă-ta, obraznicule, i-a răspuns Bărbulescu rîzînd timp, ai noroc, că nu sînt mînios !

După ce am rămas iar singur, am constatat că în Zarka era o liniște mai mare ca de obicei. Mi-am dat seama că iar au golit-o de deținuți. De ani de zile fac acest lucru. Cînd o ghiftuiesc cu deținuți, cînd o golesc, și nu lasă decît foarte puțini. Numai pe mine nu mă mai mută în altă secție. De 6-7 ani, de cînd am intrat în pușcărie, sînt tot în Zarka. Numai cînd am fost dus la anchete am părăsit-o.

La vreo două-trei luni după cea de-a doua tentativă de asasinare a mea, eram tot la Zarka, tot singur și slăbisem, de-abia mă mai țineam pe picioare. Într-o zi aud mai mulți pași pe coridor, care s-au oprit în dreptul ușii mele.

- Cine este aici, a întrebat o voce.

- Chioreanu, a răspuns altă voce.

- Dar Petrașcu unde e ?

- Tocmai în partea cealaltă, în fund. Ăla e prăpădit de tot, trebuie să-l băgăm în infirmerie, că nu se mai poate ridica de jos.

- Dă-l în p... mă-si ! Toțiăștia trebuie să moară în termen de șase luni ! Auzi ? Toți ! Ia, deschide aici !

Cînd am auzit că umblă la celula mea, m-am ridicat în picioare. Era colonelul Sepeanu, cu directorul și altă suită după el.

- Ce faci, domnule Chioreanu, m-a întrebat.

- Vă fac pe plac, domnule colonel, mor. Încet, încet, dar vă fac pe plac !

- De, domnule, dumneata ți-ai ales calea asta, nu eu.

Dar, după cum am mai spus, în pușcărie lucrurile se schimbă mereu. La vreo două săptămîni după vizita lui Sepeanu am fost luat de la etaj și dus la parter, în ultima celulă din partea dreaptă, unde i-am găsit pe generalul Stavrescu, fost comandant al Corpului de Armată din Sibiu și fost comandant al Armatei a IV-a, care s-a umplut de glorie în campania din Apus împotriva nemților, pe fostul ministru național-țărănist Ghiță Pop, poetul Radu Gyr și Eugen Teodorescu. Deși se chema că este cameră de infirmerie, numai Stavrescu avea pat, ceilalți dormeau pe rogojini. Ghiță Pop și Radu Gyr erau bolnavi rău, că abia se mișcau, dar, fiindcă nu făceau temperatură, lor nu le-au dat pat. Primeau toți medicamente, în schimb, Eugen și cu mine primeam numai vitamine. Mîncarea era cu puțin mai bună decît sus. Totuși Eugen și cu mine ne-am refăcut cel mai repede și noi eram cei care întrețineam buna dispoziție în cameră și, evident, curățenia. Am stabilit și aici un program de viață. În acest program, în afară de Eugen și de mine, mai intra și Radu Gyr cu poezii. Nu totdeauna era în putere să ne poată recita, dar, cînd putea, era o adevărată beție de artă. Avea Radu Gyr niște poezii făcute în închisoare, de o extraordinară frumusețe și profunzime. Din păcate, n-am fost în stare să memorez nici una. Nu știu ce s-a ales de poeziile lui, îmi place să cred că, după ce s-a eliberat, a avut grijă să nu lase să se piardă. Erau bijuterii literare, nu numai pentru poezia românească, dar și pentru cea universală.

Ghiță Pop a făcut parte din delegația care a tratat în 1944, la Moscova,

armistițiul cu U.R.S.S. și puterile apusene. L-am rugat să ne povestească cum a decurs evenimentul. Ne-a povestit pe scurt căci, fiind bolnav, povestirea mai îndelungată îl obosea. După ce comisia, în frunte cu Lucrețiu Pătrășcanu, a ajuns la Moscova, a fost găzduită la un hotel și timp de 10 zile n-a stat nimeni de vorbă cu ei. Apoi au fost duși la Ministerul de Externe sovietic, unde li s-au citit condițiile de armistițiu. Despre Basarabia nici nu li s-a dat voie să vorbească. De altfel nici celelalte condiții, extrem de împovărătoare pentru țară, nu au putut fi modificate. La toate aliniatelor rostite de delegatul sovietic, miniștrii americani și englezi la Moscova nu spuneau altceva decât „I agree, I agree” – de acord, de acord ! Nu li s-a permis să vorbească. Lucrețiu Pătrășcanu a încercat să le spună rușilor că sînt condiții extrem de împovărătoare pentru țara noastră, dar i s-a răspuns :

„Acestea sînt condițiile, nu puteți decît ori să le acceptați așa cum sînt, ori să le respingeți în bloc.”

Evident că nu le mai puteau respinge și au fost obligați să le accepte, așa cum au fost întocmite de ruși ; ele îngenuncheau țara din punct de vedere economic și chiar politic. Nici reprezentantul american, nici cel englez n-au schițat nici un gest, n-au murmurat nici un cuvînt ca să ne apere.

Cu generalul Stavrescu ne cunoșteam de afară din vremuri foarte dramatice pentru patria noastră. Eu mă găseam în clandestinitate, căutat de NKVD, iar el comanda Corpul de Armată din Sibiu, înainte de a i se încredința comanda Armatei a IV-a pe frontul de Apus.

Într-un moment istoric dramatic am ajuns cu el la o înțelegere : în preajma Crăciunului din 1945 am fost informat că P.C.R. pregătește, cu sprijinul rușilor, să dea o lovitură la 1 ianuarie, pentru a schimba guvernul și pe toți prefecții aflați în funcție. Cu ajutorul unui colonel, al cărui fiu era legionar, am izbutit să plasez știrea generalului Stavrescu. El și-a exprimat dorința să mă vadă. M-am dus îmbrăcat ofițer, pentru a nu stîrni suspiciuni. Mi-a spus că informația pe care i-am transmis-o o primise și de la București ; dorea să știe cum vom face față pericolului. I-am spus că aproape toată studențimea și o mare parte din muncitori sînt alături de noi și vom respinge încercarea comunistă, dacă armata nu intervine. Mi-a răspuns nu numai că nu intervine, dar ne va sprijini și ne poate da și arme. Am stabilit cu el și modalitatea de colaborare în caz de necesitate. Comuniștii au prins de veste că am pus în stare de alarmă toate echipele de luptă în toată țara, și au contramandat lovitura. Abia peste trei luni, la 6 martie 1945, au izbutit, cu ajutorul rușilor, să schimbe conducerea țării și să instaleze guvernul Petru Groza. Dar pentru asta a fost nevoie să vină Vișinski, să bată cu pumnul în masa Regelui Mihai.

Acum Stavrescu era foarte bolnav. Făcea temperatură constantă în jur de 38 de grade și grija ce i se acorda aici nu era suficientă pentru a-l salva. Ca orice militar, avea predilecție pentru literatura istorică și, cum și mie mi-a plăcut acest gen de literatură, m-a rugat să-i povestesc tot ce am citit din Al. Dumas, Walter Scott, Felix Dahn etc., dar mai ales Sadoveanu. Tuturor celor din cameră le plăcea să asculte povestirile mele, căci ele îi scoteau pe toți, inclusiv pe povestitor, din mizeria celeulei, transportîndu-i într-o lume în care curățenia sufletească, dragostea de

patrie, de adevăr și vitejia se împleteau cu viața obișnuită, de toate zilele.

Aproape zilnic Stavrescu mă ruga să-l spăl cu o cîrpă udă pe tot corpul. Febra mare îl ajuta să nu simtă frigul. Nu avea poftă de mîncare și nu-l puteam determina să mînce, decît amenințîndu-l că nu-i mai povestesc nimic. Și de vreo două ori așa am și procedat. Am refuzat să-i povestesc, pînă ce n-a mîncat tot ce-i dădeam eu cu lingura. În zilele cînd se simțea mai bine ne povestea și el momente mai dramatice din luptele în care și-a comandat ostașii prin munții Cehoslovaciei. Febra însă îl măcina încet și sigur. Fusesse unul din cei mai frumoși bărbați pe care i-am văzut în viața mea, dar acum, boala care îl rodea mereu, mereu, a făcut ca din falnicul bărbat de odinioară să nu mai rămînă decît o înșirare de oase pe care te mirai cum de le mai ține pielea laolaltă. Într-o zi mi-a spus :

- Dragă Nistore, s-ar putea ca eu să nu mai văd ziua Învierii neamului nostru. Cred în ea, dar nu este exclus ca Dumnezeu să mă pedepsească pentru păcatele mele și să n-o văd. În cazul acesta te rog pe tine, cînd vei putea, s-o cauți pe soția mea și să-i spui că ultimul meu gînd a fost la ea. Să mă ierte pentru multele necazuri pe care i le-am făcut în viață, dar vreau să știe că ea a fost dragostea mea cea mai scumpă și mai curată, și cu numele ei pe buze voi trece în lumea veșniciei. În ce privește averea pe care o las, ei îi rămîne pensia mea, care îi asigură o viață fără griji materiale. Băieții aș vrea să se înțeleagă frățește între ei. Sînt numai doi. Sfatul meu este ca Mișa să ia vila de la Balcic, iar Gică să ia casa. Dar acesta e numai un sfat. Dacă ei hotărăsc altfel, e bine, numai să nu se certe.

- Nu, domnule general, i-am spus, treburile acestea o să le aranjați dumneavoastră împreună cu familia, căci vă veți duce acasă, este sigur ! Eu nu admit să-mi faceți figuri ! Vreau să vin să vă văd la casa dumneavoastră cu doamna și cu feciorii - și, eventual, cu nepoții pe genunchi !

- Bine, bine, să dea Dumnezeu să fie așa !

Dar n-a fost. Era din ce în ce mai rău. Nu se mai putea ridica deloc din pat și într-o zi l-am provocat în zadar să vorbească. Nu mai putea. Am chemat gardianul și i-am spus: Acesta a chemat doctorul. Cînd a văzut în ce stare se găsește, doctorul a dat dispoziție să fie mutat la spital. Cînd l-au ridicat să-l ducă, s-a trezit din letargie și a început să strige :

- Nu mă luați de aici ! Vreau să rămîn cu Nistor ! Nistore !... Nistore !...

Am început să plîng. Ceva mai tîrziu gardianul a venit și ne-a spus că pînă la spital a murit.

*

După moartea generalului Stavrescu am rămas numai patru. Fiindcă Radu Gyr era tot mai rău, am propus să se culce el în patul rămas liber. Acesta a refuzat însă, spunînd că trebuie să-l lăsăm pe Ghiță Pop, care era mult mai în vîrstă decît noi, și era și el bolnav. Pînă la urmă ne-a împăcat administrația, căci a scos patul afară din cameră.

Cea mai mare plagă, ca și cel mai mare noroc în închisorile comuniste, o constituiau plantoanele. Aceștia erau deținuți care acceptau să dea informații ofițerului politic sau directorului. Unii dintre aceștia se dedau

la cele mai josnice acțiuni, pîndind la vizete să-i prindă pe deținuți dacă aveau ace sau cuțite, ori dacă povesteau diferite fapte, nedeclarate la anchetă. Profitînd de faptul că cei de sub lacăt erau totdeauna flămînzi, îi scoteau la lucru pe cei pe care doreau să-i tragă de limbă, de obicei la măturat coridorul, le dădeau cîte o gămelă de mîncare, în timp ce le cereau să spună anumite secrete sau discuții din cameră. Cînd plantonul era deștept și avea puțin suflet, proceda în așa fel încît să facă mai puțin rău și cît mai mult bine, cum am văzut că au procedat Luca Damaschin și Costică Coniac.

Aveam acum drept plantoane pe Nae Paleacu și pe colonelul Plesnilă. Nae era condamnat la muncă silnică pe 20 de ani, fiindcă făcuse parte din Gărzile Iuliu Maniu. După cît îmi amintesc, absolvise o universitate cînd a intrat în pușcărie. Era un tip roșcovan, totdeauna vesel și în camera noastră nu s-a sfiit să ne spună sincer că este turnător. Spunea că este „cîntăreț”.

„Eu sînt, domnilor, tenor. Cînt cît se poate de sus, dar numai cu voia dumneavoastră. Vă pun întrebarea sincer, fără nici o viclenie, iar dumneavoastră îmi răspundeți cum vreți. Și puteți să faceți în așa fel ca nici dumneavoastră și nici altcineva să nu sufere și să am și eu cîștigul meu”.

Proceda cam în același fel ca Luca Damaschin. „Eu, spunea el, nu pîndesc niciodată la vizetă. Asta este specialitatea tovarășului meu Plesnilă”. Îl iubea foarte mult pe Radu Gyr – erau, printre altele, olteni amîndoi și l-a învățat o grămadă de poezii. Într-o zi, Nae mi-a spus prin vizetă că în țarcul din fața noastră se plimbă Nicolae Petrașcu. Am încercat, printr-o gaură zgîriată în varul de pe geam, să-l văd, că nu-l mai văzusem de ani de zile. Se plimba de unul singur, ceea ce însemna că era izolat. Nu arăta rău.

Într-o zi, colonelul Plesnilă a deschis ușa și m-a întrebat dacă n-aș vrea să ies la măturat pe coridor. „De ce nu ?” i-am răspuns. Am ieșit, dar n-am apucat bine să mătur, că a și venit cu o gamelă plină cu ciorbă de fasole – și groasă, nu zeamă cum ne dădea nouă.

– Domnu’ Chioreanu, veniți încoace, mi-a spus insinuant !

M-am dus după el în WC, unde îmi dădu gamela și-mi spuse :

– Mîncăți, pe urmă stăm de vorbă.

N-am așteptat să-mi spună de două ori. Niciodată n-am mîncat în libertate o friptură cu pofta cu care am mîncat fasolea aceea. Plesnilă ieșise și s-a întors cînd eram pe terminate cu ospățul.

– Ei, e bună, m-a întrebat ?

– Excelentă, am spus !

– Ei, dacă ne înțelegem, o să mai pice ! Domnule Chioreanu, cred că nu vă închipuiți că v-am dat fasolea pentru măturat. Nu pentru asta v-am scos din cameră.

– Nu ? Dar pentru ce ? am întrebat.

– Vreau să vă întreb de un fost camarad de-al meu de la Brașov, căpitanul Bogdan, îl cunoașteți, nu ?

Fusesem anchetat de vreo două ori despre acest ofițer care mi-a fost de mare ajutor în împrejurări grele. Și totdeauna am susținut că nu-l cunosc.

– Nu, i-am răspuns și lui Plesnilă, nu l-am cunoscut.

- Ei, nu, pe dracu ! Doar dumneavoastră ați fost șeful legionarilor din Ardeal, nu se poate să nu-l fi cunoscut.

- Știi precis că am fost șeful legionarilor din Ardeal ?

- Desigur !

- Atunci, domnule Plesnilă, cum îți închipui că pentru o gamelă de mîncare am să-ți vînd dumitale soarta unui om ? Chiar așa de mișel mă consideri, domnule ? Te rog să mă bagi numaidecît la cameră !

- Domnule Chioreanu, dar nu m-am gîndit la asta, pe onoarea mea...

- Te rog să mă bagi la cameră !

M-am dus la ușa celei și n-a avut încotro, mi-a deschis-o. Le-am povestit celor din cameră ce-am pățit. Ceva mai tîrziu a venit Nae la vizetă și m-a întrebat :

- Ce-ați pățit cu Plesnilă, că mi-a spus că sînteți cel mai afurisit om pe care l-a întîlnit în viața lui ?

I-am povestit întîmplarea adăugînd :

- Spune-i ofițerului politic să-și găsească turnători mai inteligenți decît cei ca Plesnilă.

Atît a așteptat Nae, să-l poată turna el pe Plesnilă, cu care nu se înțelegea deloc. De a doua zi chiar, Plesnilă a dispărut de pe coridor. L-am întrebat pe Nae cum a făcut ?

- Simplu ! I-am povestit politicultui ce mi-ați spus ; și am adăugat de la mine că în felul acesta Plesnilă ne desconspiră rostul și ajungem să nu mai putem obține nici o informație. L-a înjurat de mamă și l-a trimis în fabrică !

*

Radu Gyr era din ce în ce mai rău. Avea momente cînd își pierdea cunoștința și, cînd se trezea, respira așa de greu de parcă ar fi avut o piatră de moară pe piept. În timpul unui asemenea leșin am chemat gardianul și l-am rugat să aducă doctorul. A venit doctorul Ranca și măsura pe care a luat-o a fost să-l mute în altă cameră. Toți eram îndurerați, căci acum cunoșteam procedeul : pe muribunzi îi muta dintr-o cameră în alta. Chiar a doua zi, după programul de dimineață, am auzit mișcare neobișnuită pe coridor și, după un timp, a venit Nae la vizetă ; cu lacrimi în ochi, ne-a spus :

- A murit domnul Radu Gyr !

Toți am rămas incremeniți. Ne așteptam la acest sfîrșit, dar tot speram într-o minune.

- Cum a murit, Nae ? l-am întrebat.

- Era singur în cameră și gardianul se uita tot mereu pe vizetă. Cînd l-a văzut că stă întins și nu mai mișcă a deschis ușa, l-a mișcat și a văzut că e mort. M-a trimis pe mine repede după doctor. Acesta a venit numaidecît și a constatat moartea. A dat dispoziție să fie dus la Morgă. Adineaori l-au pus pe targă și l-au dus. Sînt dezolat că nu i-am învățat toate poeziile, ca să le pot duce afară cînd mă voi elibera !

El era disperat pentru pierderea poetului, dar noi eram disperați și pentru pierderea poetului și pentru pierderea omului, a camaradului. Căci sufletul lui Radu Gyr era pur, ca și poeziile lui. O durere adîncă ne-a copleșit pe toți. Bătrînul Ghiță Pop, care nici el nu mai avea mult, a spus :

- Mai bine muream eu, căci așa nu pierdea nimic cultura românească !
Toată ziua am petrecut-o într-o tăcere cernită, tristă. Ne-am închis fiecare în durerea lui - poate și pentru că fiecare gîndeam că mai curînd ori mai tîrziu, pe toți ne paște același sfîrșit. A doua zi, după programul de dimineață, eram toți tăcuți și triști. La un moment dat auzim pași, la vizetă apare Nae :

- Domnul Radu Gyr trăiește !

Toți ne-am ridicat în capul oaselor.

- Ce vorbești, Nae, ai înebunit ?

- Să vedeți minune ! Ieri, cînd treceau cu el prin fața spitalului spre Morgă, din spital tocmai ieșea doctorul (i-a spus numele, dar nu l-am reținut), deținut și el, dar care lucrează în spital. I-a întrebat pe cine duc acolo. „Pe Radu Gyr”, au spus. „Vai săracul ! Tot n-a scăpat ! Lăsați-l jos, să-l mai văd o dată. L-am cunoscut foarte bine”. Doctorul s-a uitat lung la el, apoi i-a deschis genele și deodată le-a strigat: „Băgați-l în spital, repede !” „Dar avem ordin să-l ducem la Morgă”. „Băgați-l în spital, că s-ar putea să nu fie mort ! Hai, repede !”. L-au băgat în spital și doctorul i-a făcut numaidecît o injecție, după care mortul a început să respire ! Închipuți-vă ! Trăiește ! Numai datorită unei întîmplări. Dacă nu se întîmpla să iasă doctorul chiar atunci din spital, ajungea la Morgă, unde, chiar dacă se trezea pentru moment, tot murea de-a binelea. Sau, mai rău, îl înmormîntau de viu !

Cîțiva ani mai tîrziu, poetul Radu Gyr a ieșit din temniță și sper că minunatele lui poezii din închisoare vor vedea odată lumina tiparului.

29

Într-o zi gardianul ne-a avertizat să ne luăm toate lucrurile, că ne mutăm în Celularul Mare. Eram bucuroși, căci știam că acolo mîncarea era mai bună și deținuții erau scoși regulat la plimbare. Nae, care se foia pe lîngă ușa noastră, a deschis vizeta și ne-a spus că ne mutăm, pentru că se va introduce încălzire centrală și la Zarka.

La Celular ne-au despărțit. Eu am fost dus la etajul III într-o cameră în care am dat peste avocatul și profesorul universitar Istrate Micescu, fost ministru de externe în guvernul Goga din 1937-1938, generalul Pantazi, fost ministru de război în guvernul Antonescu, generalul Gh.Dobre, fost ministru al Aprovizionării Armatei în guvernul Antonescu și încă un avocat din București. Pe cei doi generali îi cunoșteam din timpul colaborării legionarilor cu Antonescu. Pe Istrate Micescu îl cunoștea toată lumea din faimă, căci era cel mai bun avocat din România. Eu l-am cunoscut și personal, căci am avut cîntea să-l fiu adversar într-un proces care s-a strămutat la trei tribunale : Alba Iulia, Sibiu și Brașov, și pe care l-am cîștigat, e drept nu pentru că eu aș fi fost mai bun decît el, nici vorbă, ci

doar pentru faptul că nu avea dreptate clientul lui.

Pe toți ciți eram în cameră, Istrate Micescu ne depășea prin cultură și printr-un dar extraordinar al vorbirii. O întâmplare, oricât de banală, o povestea cu atita farmec, încît te captiva cu desăvîrșire. De altfel, nici unul din camarazii mei de celulă nu era un om comun sau banal. Toți erau figuri interesante, cu o bogată experiență de viață și multe cunoștințe. Aveau, deci, fiecare ce povesti, ceea ce mie îmi făcea o deosebită plăcere. Din păcate, Istrate Micescu s-a îmbolnăvit de prolaps al intestinului gros, boală care pînă la urmă l-a dus în mormînt. Își făcuse studiile la Sorbona unde a fost coleg cu Titulescu, pe care toată viața l-a dușmănit. Și-au făcut o foarte mare concurență la studii, căci erau cînd unul, cînd altul șef de promoție, amîndoi luîndu-și doctoratul cu excepțional. Amîndoi au ajuns profesori universitari de tineri, dar pe cînd Titulescu s-a îndreptat spre cariera diplomatică, Micescu s-a lansat în avocatură. Deși amîndoi erau oameni străluciți, se pare că între ei era totuși o mare deosebire. Pe Titulescu nu l-am cunoscut, dar, pe cît am putut să-mi dau seama din cele citite despre el, se pare că a fost un om generos, un entuziast, un mare patriot și un mare iubitor de oameni. De aceea, nu e de mirare că a avut și prieteni care țineau cu adevărat la el. Istrate Micescu era, dimpotrivă, un mizantrop. Dumnezeu să mă ierte dacă greșesc, așa l-am văzut și n-aș vrea să aștern pe hîrtie cuvinte care nu izvorăsc dintr-o cinstită convingere. Îl critica pe fratele său Didi, o critica pe mama sa, că nu s-a dus să stea cu el la Paris, cum a făcut mama lui Titulescu ; a criticat-o pe fiica lui că s-a căsătorit cu un procuror de la Curtea de Casație, împotriva îngăduinței lui, și mereu spunea că n-o va ierta niciodată : „Nu-i las nimic ! Nimic nu-i las !”. Am intervenit, spunîndu-i :

– Nu se poate, maestre ! După cum spuneți, este singurul copil. Eu sînt sigur că ea plinge gîndindu-se la suferințele tatălui său și sînt convins că va fi fericită, cînd veți ieși din închisoare, să vă îngrijească, să vă înconjoare cu cea mai caldă dragoste filială, ca să vă facă să uitați suferințele din închisoare. Ar putea marele maestru Micescu să rămînă impasibil la aceste dovezi de dragoste ? Ar însemna să vă torturați pe dumneavoastră înșivă sufletește și chiar trupește, dacă n-ați răspunde cu dragoste la dragostea filială.

A doua zi, pe cînd vorbeam despre alte lucruri, s-a exprimat deodată : „Da ! Dacă voi ieși de aici, am s-o iert și pe nefericita aia de fiică-mea”.

Altădată, nu-mi mai amintesc în ce context, ne-a spus deodată : „Ah, să ies de aici ! Numai trei zile să fiu ministru de interne să pun mitraliera în țărani care mi-au luat pămîntul !”.

Moștenise de la mama lui o proprietate la țară, destul de frumoasă ; a luat-o și pe a fratelui său după moarte, căci n-a avut succesori direcți, și și-a mai rotunjit-o și cu ce a mai cumpărat de la țărani cu care se învecina. Și n-o muncea el, că o munceau țărani în arendă sau dijmă. Am rămas stupefiat cînd l-am auzit exprimîndu-se astfel.

– Dar bine, maestre, i-am spus, dumneavoastră nu știți că nu țărani v-au luat pămîntul ?

– Dar cine ? a întrebat.

– Partidul comunist, care își urmează politica de desființare a proprietății private. Și nu l-au luat numai pe al dumneavoastră. L-au luat și pe al

țăranilor, oricît de mic ar fi fost. I-ați împușca absolut pe degeaba pe țărani.

Era un om mîndru și de o excepțională dîrzenie. La vreo trei luni după ce am fost mutat în cameră cu el, prolapsul i s-a agravat și nu mai putea ieși la plimbare. Apoi, cînd avea scaun (toate nevoile ni le făceam în cameră), avea niște dureri teribile. Îi ieșea intestinul gros și nu izbutea, decît cu mari dureri și eforturi, să-l vîre înapoi. L-am sfătuit să ceară gardianului să cheme doctorul. A refuzat.

- N-am să mă rog eu de ei ! Doctorul trebuie să vină în mod regulat, să facă vizite medicale prin celule. Odată, am să-l întreb cum și-a făcut datoria.

Era convins că se va elibera și că va mai juca un rol de mîna întîii în politica românească. Cu timpul, starea lui s-a agravat în așa măsură, că nu mai putea mîncă toată mîncarea și zăcea tot timpul în stare de somnolență. Într-o zi mi-am luat eu inima în dinți și i-am spus gardianului :

- Domnule șef, domnul Istrate Micescu este bolnav rău, vă rog chemați doctorul.

- Aici nu sînt domni ! mi-a răspuns gardianul.

- Nu sînt pentru dumneavoastră. Pentru noi sînt.

- De ce nu cere el, te-ai făcut tu avocatul lui ?

- Tocmai pentru că e bolnav rău și nu mai vorbește.

Abia după cîteva zile, cînd a văzut că îi dădeam mîncarea afară, s-a îndurat să cheme medicul. După ce l-a văzut, doctorul a dispus internarea în spital. Din nefericire, prea tîrziu, căci prolapsul cancerase. După o lună de spitalizare s-a stins, după cum am auzit, în niște chinuri cumplite.

Pe gardianul acesta îl chema Vasile Maier și era unul din cei mai neomenoși gardieni din Penitenciar. Colegii de cameră mi-au povestit că bătea rău deținuții și aplica niște pedepse care adesea duceau la moarte. Astfel, pe un deținut l-a dezbrăcat în plină iarnă la cămașă și izmene și l-a închis seara în WC, pe ciment. Omul a țipat un timp, apoi a tăcut. Dimineața l-au scos din WC înghețat. Un altul, muncitor din Teiuș, Popa T. Ion, pentru că în fabrică refuzase reeducarea, a fost dat pe mîna lui Maier. În cîteva luni omul s-a îmbolnăvit și cerea să fie dus în spital sau să fie scos la raport. I s-a refuzat și una și alta, pînă cînd a declarat greva foamei. Atunci a fost scos la raportul directorului, dar acesta, tot așa de omenos ca și Maier, a refuzat să permită internarea și tratarea bolnavului. Torturat de boală, muncitorul le-a spus celor din cameră :

- Nu-mi mai rămîne decît să mă sinucid, că nu mai pot suporta durerile.

Era bolnav de stomac. Într-o zi, la plimbare, a ieșit din rînd și s-a îndreptat spre sîrma ghimpată. Gardianul care supraveghea plimbarea a strigat la el : „Treci înapoi ! Treci înapoi, mă !”, dar bolnavul a ajuns la sîrmă și a încercat să o escaladeze. Santinela de pe zid a îndreptat arma spre el. Deținuții au început să strige : „Nu trage, nu trage, e nebun !”. Dar santinela a tras trei gloanțe, lăsîndu-l agățat în sîrmă. Soldatul a fost făcut sergent, a primit o decorație și o lună de zile concediu. Așa o viteză nu putea rămîne nerăsplătită !

*

După mai bine de trei luni am fost dus înapoi la Zarka, din nou singur în celulă. Soba dispăruse și în locul ei, în fundul celulei, era o țevă groasă

care trecea prin toate camerele și le încălzea. În celular dormeam pe un prici comun. Aici am revenit la rogojină. Zarka era foarte populată și ieșeam zilnic la plimbare, când, chiar dacă nu puteam vorbi, mă vedeam cu mulți. Uneori mai puteam schimba și câteva cuvinte cu vecinii. Am aflat astfel că au murit foarte mulți și că zilnic este scos cu targa cel puțin un mort. Au murit generalii Iacobici, Macici, Petrovicescu, doctorul Aurel Dobrescu și foarte recent Mircea Vulcănescu și Alexandru Marcu. Amîndoi aceștia au fost oameni de înaltă cultură. Mircea Vulcănescu a fost elev al profesorului Nae Ionescu și una din mințile cele mai luminate ale generației sale; majoritatea celor din generația lui erau naționaliști, alături de maestrul lor Nae Ionescu. Nu apucase să scrie decît câteva articole în care își așternuse doar o parte din gîndirea sa filozofică, preambul al unor studii mai ample pe care le avea în vedere, cînd furtuna s-a abătut peste țara și generația lui, deci și peste el. Avea o structură masivă, voluminoasă, care n-a putut rezista la hrana absolut insuficientă ce se dădea în închisoare. Alexandru Marcu, un om de mare ținută intelectuală, a fost multă vreme atașat cultural la Roma, n-a făcut nici un fel de politică, fiind un om timid și sfios ca o fată. În schimb era tobă de carte și a făcut foarte frumoase traduceri din limba italiană. Era un om încîntător și plin de proiecte, pe care dorea să le așternă pe hîrtie, după ce va ieși din închisoare. Le-a dus cu el la Morgă pe toate.

30

Într-o după-masă, din iarna 1954/1955, mi se spune să-mi iau tot ce am și să ies afară din celulă. Un gardian mi-a pus ochelari negri și m-a luat de braț. M-a dus în curtea din față unde erau birourile și m-a urcat într-o mașină. Ne-am oprit la Tribunalul din Alba Iulia, unde am fost băgat într-un birou. Cînd mi-au luat jos ochelarii, m-am văzut în fața colonelului Crăciun, cel care îmi arestase toată familia în 1948.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus, am primit ordin să te trimit la București. Mai merge cineva cu dumneata. Pînă la Sibiu vă duc eu cu mașina, iar de acolo veți merge cu trenul. Ce știi despre familia dumitale?

- Nu știu nimic. Poate îmi spuneți dumneavoastră.

- După cîte știu, sînt toți sănătoși, numai fratele Victor încă n-a apărut. Pînă la urmă, însă, o să-l prindem noi și pe el.

Un securist în civil a intrat și a raportat.

- A venit și celălalt.

- A venit? Atunci, hai să mergem, a zis Crăciun.

Ne-am dus la mașină și ne-am urcat lingă alt deținut, cu o față lunguiață, nas acvilin, o figură distinsă.

- Pune-le cătușe, că n-am încredere în domnul Chioreanu, a zis Crăciun, că mi-a mai făcut figura.

Ne-au legat pe amîndoi cu aceleași cătușe, eu de o mînă, celălalt

deținut de alta. Erau niște cătușe strîmte și n-am plecat bine, că a și început să mă doară mîna. Aveam în fața noastră doi securiști, iar Crăciun era în față lingă șofer.

- Domnilor, m-am adresat securiștilor, mă strîng grozav cătușele și mă doare, vă rog să le lărgiți.

Crăciun și-a întors capul.

- Lasă, că ajungem îndată, zise, nu mai oprim pentru atîta lucru.

Cînd am ajuns la Sibiu, ne-au băgat la Securitate într-o cameră mare, goală și abia am așteptat să ne scoată cătușele. Mîna mi se învinetise și mi se umflase. Nici n-am băgat de seamă cînd au ieșit securiștii, atît eram de ocupat să mi-o dezmoțesc. Colegul meu făcea același lucru. Cînd am băgat de seamă că sîntem singuri, i-am spus :

- Domnule, dați-mi voie să mă prezint, sînt Nistor Chioreanu, avocat din Sibiu.

- Vă știu după nume, domnule Chioreanu, eu sînt arhitectul George Cantacuzino.

- Rudă cu Alecu Cantacuzino ?

- Da, văr. Toți Cantacuzinii sînt rude între ei.

- N-ați fost profesor la Academia de Arhitectură ?

- Ba da.

- Atunci, știu de unde vă cunosc. S-a făcut mult zgomot în jurul numelui dumneavoastră la cutremurul din noiembrie 1940.

- Exact. Eu am făcut planul hotelului Carlton, care s-a prăbușit. Am dovedit că nu eu eram de vină pentru dărîmarea clădirii. Eu făcusem planul cu un pilon de susținere la mijloc, pe care constructorul l-a eliminat fiindcă, între timp, schimbase destinația clădirii și pilonul îl deranja. Cînd am arătat planul făcut de mine, am fost pus în libertate și s-a hotărît arestarea constructorului. Acesta însă, a avut grijă să se pună la adăpost fugind în străinătate.

- Și acum pentru ce ați fost condamnat ?

- Ca legionar, dar de fapt pentru că am refuzat să colaborez cu autoritățile comuniste la noile proiecte de construcții. Acum, însă, am revenit asupra acestei hotărîri și am speranța că voi fi în curînd pus în libertate.

- Vă doresc asta din toată inima ! Acum, fiindcă e destul de frig și pături nu ne-au dat, hai să ne așezăm jos, cu spatele la soba asta mare de teracotă, care văd că e caldă, să încercăm să dormim.

Ne-am așezat amîndoi jos, cu spatele la sobă, și așa am petrecut noaptea. Dimineața, fără să ne dea nimic de mîncare, ne-au urcat într-o mașină, ne-au legat din nou cu cătușe unul de altul și ne-au dus la tren. De astă dată aveam numai doi agenți cu noi. Urcînd în mașină, apoi coborînd și urcînd în tren, cătușele au început să mă strîngă din nou. Le-am spus cerberilor noștri să ne lărgască cătușele, că ne intră în piele. Le-au lărgit la maxim, dar tot mă dureau încheieturile. L-am întrebat pe Cantacuzino dacă pe el nu-l doare.

- Cum să nu ! Mă doare și pe mine, dar n-avem ce face.

Unul din cei doi securiști ne-a promis că de la Copșa Mică, îndată ce ne urcăm în trenul ce vine de la Cluj, o să ne ia cătușele pînă mîncăm. Trenul cu care am plecat din Sibiu mergea numai pînă la Copșa și a trebuit să așteptăm într-un vagon pînă a venit trenul de la Cluj. A fost un chin, căci

durerea a devenit insuportabilă. În sfârșit, a venit trenul și am trecut în el. Cum ne-am așezat alături pe o bancă, am și cerut să ne dezlege cătușele.

- Mai așteptați pînă pleacă trenul.

- Domnule, nu mai pot aștepta ! Dacă nu-mi desfăceți acum cătușele, încep să țip de se adună tot trenul aici! Ce înseamnă această tortură barbară ?

- Ei, haide, haide, uite acum vă dezleg și vă dăm și de mîncare, numai să nu ne faceți necaz. Avem și noi ordinele noastre, pe care trebuie să la respectăm.

- Aveți ordine să ne torturați pe drum, domnule ?

În sfârșit, ne-au dezlegat. La amîndoi ne-au intrat cătușele în carne, acum aveam fiecare un cerc de carne vie, roșie-vînătă, eu la mîna dreaptă, el la mîna stîngă. În tot timpul, însă, Cantacuzino n-a scos o vorbă de protest, deși, așa cum mă durea pe mine, trebuia să-l doară și pe el. Probabil, mă gîndeam în sinea mea, îi era rușine să se plîngă că-l doare. Într-adevăr, oricum îl priveai, din față sau din profil, avea o înfățișare distinsă ; chiar și în haina vărgată pe care o purta toată ținuta lui impunea respect. Ne-au dat de mîncare cîte o bucată destul de mare de pîine cu carne și o sticlă cu apă. După ce am mîncat, au vrut să ne pună din nou cătușele.

- Vă dați cuvîntul de onoare că nu încercați să evadați ?

- Îmi dau.

- Și dumneavoastră, domnule ?

- Și eu.

- Bine, atunci pînă în Gara de Nord nu vă punem cătușele, dar vă rog să nu ne siliți să vă omorîm !

Cum peste noapte am dormit foarte puțin, am dormit aproape tot lungul drumului, rezemîndu-ne unul de altul. Cînd ne-am apropiat de București, ne-au pus iar cătușele, dar am schimbat mîinile. În gară ne aștepta o mașină. În cîteva minute am fost la Malmezon. Cum am intrat pe poartă, ne-au luat jos cătușele. Primul m-am dat jos din mașină eu, fără să mă gîndesc, în grabă, să-l salut pe Cantacuzino. Am fost dus într-o cameră cu un pat de ciment. Pe arhitectul George Cantacuzino n-aveam să-l mai văd niciodată. Mult mai tîrziu, peste vreo 23-24 de ani, în 1978, într-un drum la București, am găsit într-un anticariat cartea *Izvoare și Popasuri* de G.M. Cantacuzino. Am cumpărat-o și am citit-o cu multă curiozitate. Mărturisesc cu toată sinceritatea că și acum, cînd scriu aceste rînduri, mi-e rușine de ignoranța mea. Nu știam aproape nimic despre una din cele mai distinse personalități ale culturii românești. Dar cîți din cititorii lui știu oare că acest mare artist și profund analist al Artei și Culturii, a celei românești cu deosebire, a fost aruncat de comuniști în temniță, flămînd și cu lanțuri la mîini și la picioare ? Biograful lui nu suflă un cuvînt despre aceasta. Ba, mai mult, ca să camușleze timpul cît a stat în închisoare, comite un mic fals care trece neobservat de cititorii care nu cunosc mai deaproape viața lui G.M.Cantacuzino. Anume, la pag. 510 a cărții, în *Tabel cronologic*, sînt scrise următoarele :

„1953 - 1956 : desfășoară în cadrul DM3 o intensă activitate de catalogare a vechilor monumente și lăcașuri de artă românească”. Este numai pe jumătate adevărat, stimate biograf Adrian Anghelescu. În 1956

da ! Dar, pînă în 1955, de prin 1948, sau 1949, arhitectul și pictorul G.M.Cantacuzino a fost în închisoare ! Ca biograf, este imposibil să nu fi știut asta. Mai sincer, Tudor Arghezi trece altfel peste această perioadă, cînd la deschiderea expoziției de pictură din octombrie 1956 spune : „Mai înainte de a fi cutezat să ies în public cu asemenea semne, notate pe o hîrtie, venisem să văd ce a mai putut să izbutească, după atîția ani de tăcere a paletei, arhitectul, și am plecat din mijlocul tablourilor lui, concentrate ca niște sonete, mai curat și mai întinerit”.

Lată-mă, deci, la Malmezon. Cunoșteam închisoarea, că mai fusesem aici. Știam că este numai o închisoare de tranzit sau de cercetări. Aici, afară de faptul că eram singur, totul era mai avantajos pentru mine. Mîncarea era mai bună, pe patul de ciment era o saltea destul de groasă, cu cearceaf și pernă, precum și o pătură groasă. Nu-mi era frig, deși căldura venea de afară, de pe coridor. Mîncarea era mult mai bună decît la Aiud și pîinea de trei ori mai mare. După trei zile, am văzut că gardianul se uita insistent la mine, cînd mă scotea la program. Într-o zi m-a întrebat :

- Ce-i cu dumneata, domnule, de te-ai umflat așa ?

Abia atunci m-am uitat la miini și la picioare și am constatat că, într-adevăr, mă umflasem peste tot. Oriunde apăsam cu degetul, se făcea o groapă care rămînea un timp mai îndelungat pînă să se retragă. A venit doctorul și i-am arătat.

- Nu-i nimic, mi-a spus, se vede că organismul dumitale a fost flămînzit o vreme mai îndelungată și acum, cînd primește o hrană mai abundentă, nu mai are putere să elimine toată apa ce se formează în țesutul subcutanat. Dar, în cel mult două săptămîni, o să revii la normal, mai ales că am să-ți prescriu niște polivitamine, cîte trei pe zi, după mîncare.

Într-adevăr, după vreo zece zile umflătura s-a retras și organismul meu a intrat în normal. Din camera aceasta cu un singur pat am fost mutat apoi într-o cameră cu două paturi, unde am dat peste un domn mai în vîrstă cu vreo zece ani decît mine, care nu era judecat și era arestat numai de vreo 4-5 luni. Spunea că nu avea nimic la activul lui, că n-a făcut nici un fel de politică, dar că se trage dintr-o familie de boieri basarabeni și o ramură a familiei sale trăise peste Nistru, în Ucraina. El era însă român. Nu-i mai rețin numele. M-a pus la curent cu viața de afară, pînă la arestarea lui. După vreo trei săptămîni l-au scos din cameră, probabil a fost pus în libertate, cum spera.

Aveam aici drept gardieni doi țigani, în uniformă de sergenți majori. Unul era foarte bun și simpatic. Cînd mă scotea la program, mă lăsa să termin și să mă spăl. Celălalt era foarte rău. Regula era aici să nu vorbești niciodată, mai ales tare. Dacă aveai ceva de raportat, trebuia să bați ușor în ușă ori, dacă venea la vizetă și aveai ceva de raportat, să ridici un deget în sus. La program îmi puneă totdeauna ochelari negri și mă ducea de braț pînă la WC, unde îmi scotea ochelarii, iar la întoarcere mi-i puneă din nou. Gardianul cel de treabă mă ducea cu grijă, să nu mă împiedic, mă lăsa să termin și numai după aceea mă aducea la cameră. Cel rău era nervos, mă zgîlția, mă lovea de alte uși pînă ajungeam la toaletă, iar acolo mereu striga

la mine : „Hai ! N-ai terminat ? Termină!“. Într-o zi m-a trîntit mai tare de o uşă şi a pufnit în ris. Atunci n-am mai putut răbda. Mi-am smuls ochelarii de la ochi şi am strigat tare :

- De ce-ţi baţi joc de mine, domnule ? Nu suport acest lucru ! Eu sînt condamnat şi n-aveţi dreptul să mă supuneţi la astfel de tratament.

El : „sst...sst...pune ochelarii“ (tot în şoaptă). Eu, tot mai tare şi mergînd spre toaletă : „Nu-i pun ! De azi înainte, nu mai admit să-mi puneţi ochelari. N-aveţi decît, să staţi cu pistolul în mînă, pînă îmi fac nevoile, dar ochelarii nu-i mai pun !“.

M-am dus la toaletă ; după ce am terminat, a vrut să mi-i pună din nou. Am refuzat şi m-am dus, cu el în urma mea, pînă la cameră. „Ei, am zis, vedeţi că nu s-a întîmplat nimic ? De ce-i nevoie să vă bateţi totdeauna joc de mine ?“

În aceeaşi zi am fost mutat în altă cameră, la etaj, într-o garsonieră. Aici aveam toaleta în cameră, şi duş, şi în fiecare zi aveam apă caldă. E adevărat, nu mai ieşeam deloc din cameră, dar nici nu-şi mai bătea nimeni joc de mine.

Trei luni de zile n-am ieşit din cameră decît de vreo două ori, cînd am fost chemat de un anchetator şi întrebat de nişte persoane pe care nu le-am cunoscut. Apoi, într-o zi am fost luat de aici şi mutat la Uranus, o altă închisoare pentru anchete. Eram tot singur, dar nu mai aveam toaletă în cameră şi din nou a început calvarul cu „hai, mişcă !...hai termină...n-ai terminat ?“ şi niciodată nu puteam să mă încadrez în termenul dat de gardian. Am mai dat aici peste o altă regulă : nu aveam voie să dorm cu mîinile sub pătură. O regulă pentru care am dat o adevărată bătălie ca să o suprim. Chiar a doua zi seara, cînd m-am culcat, s-a deschis vizeta (dormeam cu becul aprins) şi o voce îmi şopteşte :

- Scoate mîinile de sub pătură !

Am încercat să-mi ţin mîinile afară, dar fiind reumatic, au început deîndată să mă doară braţele şi umerii. M-am acoperit din nou. Din nou mi s-a ordonat la vizetă să scot mîinile de sub pătură. De astă dată m-am făcut că nu aud. Şi aici era regula să nu se vorbească decît în şoaptă. S-a deschis uşa şi un locotenent cu un plutonier au intrat în cameră.

- Scoate mîinile de sub pătură, îmi porunceşte ofiţerul !

- De ce, domnule ? am zis. Eu sînt condamnat şi regulamentul închisorilor nu prevede să dorm cu mîinile afară din pătură.

- Aşa-i regula aici. Scoate mîinile de sub pătură !

- Nu le scot, domnule ! Nu aveţi dreptul să mă supuneţi la asemenea torturi. Eu sînt reumatic şi nu pot dormi cu mîinile afară din pătură.

- Scoate mîinile ! „Nu le scot !“. „Scoate mîinile, că este ordin chiar de la tovarăşul ministru Drăghici !“

Atunci am început să strig, în timp ce amîndoi oamenii puterii sisîiau : „Ssst ! ssst ! ssst !“.

- Drăghici, ministrul ? Nu are voie ministrul să calce legea ! El e pus acolo să vegheze la respectarea legii, nu să ordone încălcarea ei şi să-şi bată joc de oameni ! Nu le scot !

Atunci au smuls pătura de pe mine şi au ieşit cu ea afară, în timp ce eu ţipam : „Barbarilor ! Asasinilor ! Criminalilor !“. M-am îmbrăcat şi m-am întins aşa în pat. Primăvara era abia la început, dar nu-mi era frig, căci pe

coridor au început să duduie caloriferele. Mi-au luat pătura, dar au dat căldură mai mare. A doua zi, după program, plutonierul mi-a dat pătura înapoi ; și din ziua aceea, nimeni nu mi-a mai cerut să scot mîinile de sub pătură. Pe cei care mi-o luaseră nu i-am mai văzut. După vreo două luni, într-o duminică dimineată, după program, se deschide vizeta și gardianul îmi face semn cu degetul să mă apropii. M-am dus la vizetă.

- Uită-te la mine, mă cunoști ? îmi zice.

M-am uitat lung, dar nu-l cunoșteam.

- Îmi pare rău, domnule, dar nu vă cunosc.

- Nu-ți aduci aminte că acum două luni ți-am luat pătura fiindcă n-ai vrut să scoți mîinile de sub ea ?

- A, dumneavoastră ați fost ? Uite, am și uitat, am zis eu.

- Dumneata ai uitat, dar pe noi ne-a pedepsit. Locotenentul este și acum în închisoare, fiindcă a pronunțat numele ministrului. Nu trebuia să faci asta.

- Îmi pare rău, domnule, că ați avut de suferit de pe urma mea, dar să știți că nu pot dormi cu mîinile afară din pătură, chiar dacă m-ați omorî. Și de atunci nici nu mi-a mai spus nimeni că trebuie să dorm cu mîinile afară.

- Păi, sigur că nu, fiindcă atunci s-a anulat dispoziția.

- Asta dovedește că n-a fost legală. Dar sper că nu sînteți supărat pe mine pentru împlinirea asta.

- Nu ! Poți fi liniștit.

Și ca să-mi dovedească că nu e supărat pe mine, mi-a dat supliment de ceai. Duminica nu era nici o mișcare aici. Nu erau anchete, nu erau vizite și personalul de serviciu era și el redus numai la cei care serveau mîncarea și scoteau deținuții la program. Probabil că gardianul nostru se plictisea căci, după ce ne-a dat dejunul, a venit la vizeta mea.

- De unde ești, domnule ? m-a întrebat.

I-am spus de unde sînt, ce profesiune am, ce condamnare, după care mi-a spus și el că ziua cea mai plicticoasă aici este duminica, fiindcă nu are aproape nimic de făcut.

- Dumneata cum nu mori de urît, domnule ? Eu, pentru nimic în lume n-aș putea trăi așa singur. Hai, povestește ceva, să ne treacă de urît și duminică și mie.

- Bine, domnule, am zis, hai să-ți povestesc. Uite, afară e primăvară. Eu sînt băiat de țaran și la noi, la țară, cele mai frumoase zile ale anului sînt zilele de primăvară. Peste tot miroase a iarbă verde, miei zburdă pe coline în jurul oilor, grădinile sînt înflorite, păsările cîntă iar albinele zboară din floare în floare și strîng mierea. Te-ai uitat dumneata vreodată cum își duc albinele viața ?

- Nu, niciodată. Eu am trăit toată viața în oraș.

- Dar te interesează viața albinelor ?

- Sigur că da ! Ai vrea să-mi povestești ?

Citsem, nu cu mult înainte de a intra în pușcărie, un curs de albinărit, căci, neavînd altă ocupație, intenționam să mă ocup cu albinăritul. Am început să-i povestesc gardianului despre viața albinelor, despre modul lor de trai, de solidaritatea lor, de modul cum strîng mierea, cum îngrijesc puietii - și trîntorii, pînă fecundează matca, apoi îi omoară - , cum își

împart funcțiile în cadrul stupului, etc. Povestirea mea l-a interesat așa de mult că, îndată ce a dat masa, a venit iar la vizetă.

- Hai, domnule, mai povestește-mi de albine.

I-am povestit pe toată durata mesei și trebuie să mărturisesc că și mie mi-a trecut timpul mai bine. Încă n-am terminat de povestit când a trebuit să înceapă programul de seară.

- Domnule, mi-a spus gardianul, dar multe mai știi dumneata ! Ce păcat că trebuie să-ți irosești tinerețea în pușcărie ! Să știi că am să mai vin să mai stau de vorbă, dar... ! (a dus două degete la gură).

I-am făcut și eu semn, liniștindu-l, să nu-i fie teamă. Din păcate, numai câteva zile a mai făcut serviciu și a dispărut, iar povestea mea despre albine a rămas neterminată.

Trecuseră mai bine de patru luni de când m-au luat din Aiud și mai bine de două luni de când mă găseam la Uranus și încă n-am ajuns să înțeleg de ce m-au luat din Aiud. În sfârșit, după aproape trei luni de când eram aici, într-o zi se deschide ușa și un domn în civil îmi pune ochelari negri, mă ia de braț și-mi spune : „Haide !”. Mă urcă pe niște scări ciudate, care nu urcau continuu, ci făceam câțiva pași pe loc drept și, când nu mă așteptam, începeau din nou scările, că niciodată nu nimeream : ori călcam în gol, ori mă împiedicam pe scară. Nevăzînd pe unde merg, făceam niște mișcări foarte stîngace, ceea ce îl distra grozav pe însoțitorul meu, care mereu pufnea în rîs. Tocmai când m-am hotărît să protestez, m-a împins într-o cameră și mi-a luat ochelarii jos, lăsîndu-mă în fața a doi domni pe care nu-i mai văzusem niciodată. Unul brunet, sprîncenat, cu părul dat peste cap și o figură energică, un bărbat destul de bine ; al doilea, mai bondoc, roșcat și bine hrănit. Stăteau în spatele unui birou masiv, ridicat, parcă ar fi fost o estradă judecătorească.

- Ce mai faci, domnule Chioreanu ? mă întreabă cel brunet, cu înfățișarea energică.

- Ce să fac, domnilor, aștept de aproape cinci luni, de când am plecat din Aiud, să-mi spună cineva de ce am fost luat de acolo și ținut aici, într-o completă izolare. Știți dumneavoastră că, după cele mai moderne reguli penitenciare, un deținut nu are voie să fie ținut izolat mai mult de două luni ? Eu sînt izolat de aproape cinci luni, iar la Aiud tot așa, am făcut mai multă pușcărie în izolare decît în comun. Dumneavoastră, comuniștii, care v-ați plîns împotriva ilegalităților săvîrșite de burghezi, călcați mai mult decît aceștia legile în picioare.

- Călcăm în picioare legile burgheze, domnule Chioreanu, dar nu pe ale noastre. Noi avem alte legi.

- Adică vreți să spuneți că dumneavoastră, care vă laudați că sînteți progresiști, deci mai omenoși decît burghezii, în materie penitenciară ați dat înapoi?

- Vrem să spunem că noi facem legi să ne meargă nouă și poporului bine, iar cu dușmanii clasei muncitoare sîntem necruțători.

- Dar de unde ați scos-o că eu sînt dușmanul clasei muncitoare ?

- A scos-o Tribunalul Poporului, atunci când te-a condamnat pentru trădare de țară și pentru complot împotriva securității statului.

- Nici dumneavoastră nu credeți ce spuneți, domnule. Tribunalul n-a fost numit nici de popor și nici măcar de clasa muncitoare, ci de partidul

comunist, care i-a dictat și pedeapsa. Și o știți foarte bine și dumneavoastră.

- O știm foarte bine și nici nu o negăm. Numai că noi mai știm ceva ce dumneata nu știi sau nu vrei să știi : că partidul este avangarda clasei muncitoare și face tot ce trebuie pentru ca să asigure acestei clase dominația în stat și, prin ea, fericirea țării și a poporului.

- Credeți că poporul e fericit, cu zeci de mii de oameni în pușcării și lagăre, torturați, flămânzi și asasinați ?

- Acolo este locul dușmanilor ! Ca să avem liniște și să putem construi o țară fericită, am fost nevoiți să-i izolăm pe cei care se pun împotriva strădaniei noastre.

- Niciodată nu veți construi o țară fericită cu zeci de mii de oameni în pușcărie și asasinați, fiindcă acele zeci de mii au și ei frați, părinți, copii, sute de mii, milioane, au prieteni și cunoscuți - și toți aceștia suferă pentru cei închiși și astfel, cel puțin jumătate din populația țării, dacă nu trei sferturi, este alături de cei care suferă, nu alături de dumneavoastră. Și atunci, unde este fericirea pe care ați adus-o țării ? Și, mai ales, unde este omenia, de care faceți atita caz ? Dumneavoastră știți ce se întâmplă în închisori ? Știți că oamenii sînt bătuți, torturați, flămânziți, umiliți, mințiți cum nu se mai întâmplă nicăieri în lume, poate doar în China ? Această numiți dumneavoastră reeducare ? Acesta este omul nou pe care vreți să-l creați ? Omul lipsit de personalitate, timorat, care nu știe și nu îndrăznește să spună decît da ? Omul care face din minciună adevăr și transformă adevărul în minciună ? Așa nu refaceți țara, domnilor ! Dar izbutiți să distrugeți sufletul unui popor...

- Gura ! strigă brunetul. Nu ai învățat nimic și nu meriți nici o considerație ! Credeam că putem sta de vorbă cu dumneata, dar nu meriți. Te duci înapoi în celulă și te gîndești bine, poate că așa îți vin mințile la cap !

A apăsător pe buton și a intrat îndată gardianul.

- Du-l înapoi în celulă !

Eram nespus de furios, și pe mine, și pe cei doi. Dacă au fost oameni din conducere, cum îmi făcea mie impresia, am ratat o mare ocazie. Eram furios pe mine fiindcă n-am procedat bine, n-am pus bine problema. Trebuia să-mi păstrez calmul, să le povestesc cum am fost bătuți, cum s-a încercat asasinarea mea, cum, în curtea Zarkăi din Aiud, gardienii așezați pe două rînduri, cu bîte în mîini, îi alungau pe deținuții care lucrau în fabrică, ca pe niște sălbătăciuni, ce-am auzit că se întâmplă la Pitești și în alte închisori, și numai după aceea să trag concluzii. Așa, am pus carul înaintea boilor și n-am izbutit decît să-mi complic situația. Eram furios și pe ei care nu vedeau că au luat-o pe un drum cu totul greșit, că persistă pe acest drum și nu văd că pe această cale, cu aceste metode, nu construiesc ci distrug sufletul unui neam întreg. Nici măcar nu știu cine au fost. Cel brunet, cu fața energică, sprincenată, trebuie să fi fost mai mare, căci el a condus discuția și tot el m-a dat afară. Amîndoi trebuie să fi avut în jur de 45 de ani. Plimbîndu-mă în sus și în jos prin cameră, m-am liniștit, dar m-am hotărît ca în viitor să fiu mai circumspect în întîlnirile cu oamenii stăpînirii.

Se pare că discuția mea cu cei doi a avut totuși un efect, căci a doua zi am fost scos la plimbare. Plimbarea se făcea într-un țarc, să tot fi avut 15

metri lungime și 5 lățime, închis din toate părțile cu gard înalt de ciment. Pînă acolo mă ducea gardianul, cu ochelarii negri la ochi, pe care mi-i scotea după ce mă băga înlăuntru ; apoi mă închidea acolo cu cheia și, cînd mă ducea înapoi, îmi puneă iar ochelarii. Era, totuși, un pas înainte. Mă puteam bucura de o jumătate de oră de soare și aer curat cu miresme de primăvară.

Am dat, însă, de un alt necaz : a început să mă doară o măsea. Era stricată, avea o gaură chiar în mijloc pe care o pipăiam cu limba și cînd ajungea mîncarea acolo, mă ardea ca un foc. Am cerut de mai multe ori să vină doctorul. Într-o bună zi, iată-l în celulă la mine. O figură urîtă, cu o față de cal, roșie și pistruiată, mîncată de vărsat.

– Domnule doctor, am o măsea stricată, care mă supără rău.

– Dar noi aici nu plombăm măsele, numai scoatem.

– Bine, dacă n-o puteți plomba, scoateți-o !

– Dar nu avem anestezic ; dacă accepți, putem să ți-o scoatem fără anestezic.

– Accept.

Asistentul lui aduce un taburet de pe coridor, mă așez pe el și-i spun doctorului unde este măseaua. Casc gura, doctorul viră clește, prinde o măsea și trage și trage, dar nu vrea să iasă. Eu asud de durere, el asudă de trudă. În sfîrșit, o zmicitură, și iată-l cu măseaua în clește.

– Uite-o, dar nu e stricată cum spuneai.

Mă uit la măsea și într-adevăr era curată, frumoasă, fără nici o carie. Dau cu limba și constat că mi-a scos măseaua bună, de lingă cea stricată. Scuipl sîngele din gură și-i spun :

– Bine, domnule, dar mi-ai scos măseaua bună și mi-ai lăsat-o pe cea stricată !

– Nu face nimic, îmi răspunde rînjind ca un diavol, o scoatem și pe aia !

Nu m-am putut stăpîni, am sărit de pe taburet și înjurîndu-l, m-am repezit spre el. Gardianul s-a interpus între noi și doctorul cu asistentul au ieșit pe ușă afară.

– Roagă-te lui Dumnezeu să nu ies din închisoare, i-am strigat, că am să te caut și am să-ți rup toți dinții din gură, bestie ce ești !

Atunci aș fi fost în stare să-l omor, dar mai tîrziu am primit și alte dovezi de „omenie” și numărul celor care m-au rănit și m-au umilit a crescut mereu, încît am hotărît să mă las păgubaș de răzbunare. În clipele cele mai grele m-am rugat lui Dumnezeu :

– Doamne, dacă vei hotărî să ies vreodată din pușcărie, ferește-mă de ură ! Ajută-mă, doamne, să nu urăsc pe nimeni, nici chiar pe cei care m-au chinuit și m-au batjocorit !

Și Dumnezeu mi-a îndeplinit rugămîntea. Am ieșit din închisoare cu sufletul plin de dragoste pentru toți oamenii. Nu urăsc pe nimeni, nici pe cei care m-au băgat în pușcărie, nici pe cei care au vrut să mă omoare, nici pe cei care m-au supus la tot felul de torturi și nici chiar pe cei care mi-au sechestrat caietele în care mi-am așternut gîndurile și suferințele prin care am trecut. Ura este o otravă a sufletului. Mulțumesc lui Dumnezeu că această otravă nu s-a prins de mine !

Din ziua aceea nu m-a mai durut măseaua și cîteva luni mai tîrziu s-a hotărît singură să iasă din alveolă. Într-o bună zi eram cît pe ce s-o înghit

cu o coajă de piine. Era toată găurită și neagră.

La vreo două săptămîni după întîmplarea cu măseaua, sînt scos din celulă cu tot bagajul și transportat la M.A.I., unde mai fusesem și înainte și după ce am fost judecat. Întîi am fost băgat într-o celulă extrem de mică, fără fereastră, în care nu încăpea decît patul. Aerul era de nerespirat. Am refuzat mîncarea și după două zile m-au scos și m-au băgat într-o garsonieră la demisol, într-o cameră cu trei paturi și masă, toate din ciment, dar cu WC și duș. Aici era bine, primeam mîncare destul de bună și cinci țigări la zi. Încă tot n-am aflat de ce m-au adus de la Aiud și mă trec din închisoare în închisoare și prin tot felul de încercări.

La vreo săptămîină de cînd mă aflu în garsonieră, mi-au băgat încă un tovarăș, îmbrăcat în haine civile, grăsuț, rotofei, vioi și foarte agitat. S-a uitat speriat la mine. Poate pentru că m-a văzut în haine vărgate.

- Bună ziua, domnule, i-am spus, cine sînteți dumneavoastră ?

- Bună ziua ! Eu sînt Marcu Beri, dar dumneavoastră cine sînteți ?

- Eu sînt Nistor Chioreanu.

- De ce purtați haine vărgate ?

- Pentru că sînt condamnat, domnule, și sînt de mult prin închisori.

- Ce condamnare aveți ?

- Douăzeci de ani de muncă silnică.

- Pentru ce ?

- Am fost legionar.

- Legionar ! Ce cauți eu în celulă cu legionarii ? Vor să mă omoare ? Dumnezeule ! Nu vreau să mor !

Se repede și bate cu pumnul în ușă.

- Domnule, i-am spus, cu o voce cît am putut mai blîndă, bateți degeaba, că atunci cînd v-au băgat aici, știau bine că și eu sînt aici. Vă văd în toată firea, de ce v-ați speriat ?

- Nu vreau să mor, domnule, de ce m-au băgat pe mine cu legionarii ? Eu nu sînt condamnat și n-am făcut nici un fel de politică.

- Stai liniștit, domnule, că nu ți se întîmplă nimic. Legionarii sînt și ei oameni, de ce ți-e așa frică de ei ? Ești evreu ?

- Sînt evreu, domnule, și legionarii m-au aruncat în tren în plin mers, de mi-am rupt un picior.

- Aia care au făcut treaba asta au fost niște ticăloși, domnule, să știi că n-au fost legionari. Cînd s-a întîmplat asta ?

- În 1941, după izbucnirea războiului, mergeam de la București la Galați, că atunci locuiam la Galați. Aproape de Galați, un soldat care călătorea în același compartiment, s-a uitat lung la mine și zice : „Tu ești jidan, tu-ți mama mă-ti, jos din tren !”. M-a luat de guler, m-a tras pînă la ușă, a deschis-o și m-a împins afară. Am căzut și m-am rostogolit în șanț cu piciorul rupt. Noroc că m-au găsit niște oameni și m-au ridicat de acolo.

- Păi vezi, domnule, dumneata spui o minciună. Acela n-a fost legionar. În timpul războiului, legionarii erau în închisori și alții fugiți ori ascunși cine știe unde. Soldatul era de-al lui Antonescu, nu era legionar.

- Antonescu, legionarii, pentru mine tot un drac !

- Foarte rău faci că spui așa, fiindcă este o minciună. Legionarii au fost trîniți de la putere în ianuarie 1941 și unii au fost băgați în închisori, mulți alții au fugit ori stăteau ascunși. Nu le mai ardea lor să se bată cu

evreii. Deci, n-ai dreptate ! Iar în ce mă privește pe mine, uită-te bine în ochii mei ! Par eu așa fioros ca să-ți fie frică de mine ? Crezi că sînt capabil să omor un om ? Îmi pare foarte rău dacă crezi asta !

A început să se mai liniștească, dar tot se plimba cuprins de frică de-a lungul camerei.

- Măcar dacă aş avea o țigară, zice, m-aş linişti.

- Eşti fumător, domnule Beri ? zic.

- Şi încă mare !

- Dacă îţi dau o țigară, o fumezi ?

- Îmi dai dumneata ?

- Poftim ! Stai frumos colea în faţa mea, pe pat, şi fumează. Şi linişteşte-te ! Să ştii că eu nu sînt în stare să omor nici o muscă. N-ai nici un motiv să te sperii.

Primisem țigările cu cîteva minute înainte de a intra el şi nu apucasem încă să fumez. I-am întins o țigară, pe care o luase cu ezitare, am pus şi eu una în gură şi le-am aprins pe amîndouă. Rareori am văzut un om fumînd cu atîta patimă ca el. Se uita la mine, trăgea din țigară şi nu-i verea să creadă.

- Domnule Beri, pentru ce eşti arestat ?

- Pentru ceasuri, domnule. Sînt acuzat că am făcut parte dintr-o organizaţie care aducea ceasuri din Elveţia fără să le treacă prin vamă şi le vindea aici.

- Domnule Beri, eu sînt avocat de profesie, dacă ai încredere şi-mi povesteşti mie cum s-a întîmplat, poate am să-ţi pot da un sfat, cum să ieşi mai uşor din încurcătura asta.

Se uită lung la mine, apoi îndrăzneşte :

- Cîţi evrei ai omorît, domnule ?

- Ți-am spus, domnule Beri, n-am omorît nici evrei, nici români, nici măcar un pui de pasăre. Eu sînt condamnat pentru că am încercat să organizez partidul nostru, ca să luăm parte la alegerile libere care se anunţau pentru anul 1948.

- Şi numai pentru asta ți-au dat 20 de ani?

- Numai. Alţii au luat muncă silnică pe viaţă, tot numai pentru asta. Dumneata ai auzit de Iuliu Maniu, Mihalache, Brătianu, Bujoiu, şi atîția alții ?

- Cum nu ? Am auzit, fireşte !

- Ee, am fost condamnat ca şi ei. De Malaxa, Max Auschnit, Bujoiu, Pop ai auzit că au fost condamnaţi la muncă silnică pe viaţă ?

- Am auzit, au scris şi ziarele.

- Ei, în acelaşi proces cu Max Auschnit şi Malaxa am fost condamnat şi eu, odată cu alţi 12 arestaţi.

- Şi Max Auschnit ce condamnare are ?

- Muncă silnică pe viaţă, ți-am spus, el şi Malaxa au fost condamnaţi în lipsă, căci au izbutit să fugă în străinătate înainte de a putea fi arestaţi.

Am fost nevoit să-i povestesc întreg procesul pentru ca încet, încet, să ciştige oarecare încredere în mine. M-am așezat apoi pe spate în pat şi m-am gîndit la necazurile mele, lăsîndu-l pe el cu ale lui. Nici acum nu izbuteam să desluşesc motivul pentru care am fost scos de la Aiud şi purtat din închisoare în închisoare, aplicîndu-mi-se tot felul de tratamente. După

ce am luat masa, am scos iar două țigări și i-am întins una lui Marcu Beri.

- Ne mai rămîne o singură țigară pentru seară. Nu primesc decît cinci țigări la zi.

- Eu nu înțeleg, zise el, de ce mie nu-mi dau țigări, căci am bani, pe care mi i-au luat cînd am intrat în închisoare. Am cerut să-mi cumpere din banii mei țigări, dar au refuzat. De ce ?

- Probabil, domnule Beri, fiindcă dumneata ești considerat deținut de drept comun și regulamentul închisorilor prevede cinci țigări la zi numai pentru deținuții politici și numai în timpul anchetei.

După ce a tras cu sete de cîteva ori din țigară, Marcu Beri mi se adresează iar :

- Eu nu înțeleg un lucru, domnule, văd că fumezi și dumneata cu multă plăcere, tragi fumul în piept ca și mine, ai numai cinci țigări și totuși le împarți cu mine. De ce faci asta ?

- Aici sîntem frați de suferință, domnule Beri. Eu n-aș putea să fumez și să mă uit la dumneata cum te chinuiești. Fumăm amîndoi și cînd nu mai avem, răbdăm amîndoi. Așa mă învață legea mea creștină. Aici sîntem frați la bine și la rău.

- Așa judecă toți legionarii ?

- Da ! Asta este legea noastră creștină și legionară.

- Atunci de ce ați omorît atîția evrei ?

- Eu nu știu să fi omorît legionarii evrei și eu în nici un caz n-am omorît.

- Dar pogromul de la Iași l-ai uitat ?

- Cînd asta ?

- În ziua cînd a izbucnit războiul cu Rusia, n-ați omorît, împreună cu nemții, mii de evrei în Iași ?

- Iar faci confuzie, domnule Beri. Războiul cu Rusia a început la 22 iunie 1941. În timpul acela legionarii erau fie în închisori, fie ascunși care pe unde au putut, încă de la începutul lui februarie 1941. Deci nu puteau să facă pogromul din iunie. Acela a fost făcut de nemți împreună cu soldații lui Antonescu. Legionarii în vremea aceea erau urmăriți și căutați de poliția lui Antonescu și nu puteau lua parte la o acțiune publică de o mare anvergură. Nu trebuie să faceți confuzie, domnule. În România nu numai legionarii au fost împotriva evreilor. Au mai fost și cuziștii și goghiștii și chiar o parte din liberali și țărăniști. Nu-i corect să puneți toate excesele antisemite în spatele legionarilor. Și apoi, trebuie să punem problema și altfel. Uite, eu îți pun dumitale o întrebare și te rog să-mi răspunzi sincer : dumneata ai contribuit la Ajutorul Roșu ?

- Desigur, domnule. N-a fost evreu în România, sărac ori bogat, să nu fi contribuit la Ajutorul Roșu. Asta era lupta noastră împotriva antisemitismului.

- Nu, domnule Beri ! Asta era lupta evreilor împotriva poporului român, care nu voia să se înstăpînească rușii în țara lui. Toți evreii au mizat, de frica nemților, pe cartea rușilor, băgîndu-i și pe români în talgerul nemțesc. Evreii sînt în general un popor foarte inteligent care, în decursul veacurilor, a știut să navigheze prin toate furtunile, ca să-și poată salva ființa. Dar, în cazul cu România, n-au înțeles că și românii făceau cu nemții același joc. S-au dat cu nemții ca să se poată apăra de ruși, așteptînd

momentul să se smulgă din îmbrățișarea lor. Pentru români, rușii erau mai primejdioși decât nemții, căci, chiar de la sfârșitul primului război mondial, rușii au organizat acțiunea pentru desființarea statului unitar român. Rușii susțineau că nici Basarabia, nici Bucovina, nici Transilvania, nici Dobrogea nu aparțineau de drept României. Și pentru a duce lupta împotriva unității noastre naționale, au înființat Partidul Comunist Român care, ani de-a rândul, a militat împotriva unității românești, iar evreii, chiar dacă n-au fost membri de partid, chiar dacă erau bogați, au ajutat P.C.R.-ul, contribuind cu sume imense la Ajutorul Roșu. De ce vă mirați atunci că românii au devenit antisemiți ? Nu făceau decât să-și apere ființa și unitatea ! Așa trebuie să înțelegeți pogromul de la Iași. El n-a fost făcut de legionari și nu putea fi făcut de legionari, ci a fost făcut de români, în general, împotriva celor care ajutau pe la spate pe dușmanii unității lor. Acesta este adevărul adevărat, domnule Beri ! Românii nu sînt rasiști, domnule. Asta este cea mai mare stupiditate și minciună ce se poate spune despre români. Noi am fost împotriva evreilor numai în măsura în care ne-au primejduit existența și unitatea. Când evreii vor lupta pentru libertatea și unitatea României, va dispărea cu desăvîrșire și antisemitismul.

– Eu nu mă pricep la politică, domnule, eu am fost negustor. Dacă mi s-a spus să dau pentru Ajutorul Roșu, că este în interesul nostru, al evreilor, am dat. Dar dușman al românilor n-am fost niciodată, domnule, că mi-e dragă țara asta și nu doresc să trăiesc în altă țară. Aici m-am născut și eu și nevasta și avem un copil, care-i procuror. Nici unul nu cunoaștem altă limbă decât limba română. Apoi, cum să nu-mi fie dragă țara ?

– Spui că ai un copil procuror ?

– Am, domnule ! E un băiat deștept, a făcut universitatea aici, în București, și acum e procuror tot aici.

– Atunci, de ce te sperii, domnule ? Are să te scape el !

– Nici vorbă ! Nu se poate băga el pentru mine. Și-ar distrage cariera. Nici nu vreau și nici nu poate. Dacă aș putea scăpa măcar de Macistale ! Când îl văd pe ăla, îl văd pe dracul ! Nu mai pot nici vorbi de frică.

– Dar cine-i ăla, Macistale ?

– Macistale îi zic eu, că nu știu cum îl cheamă, dar este un anchetator uriaș. Domnule, ai văzut filmele cu Macista ? „Văzut”. Ei, ăsta este mai mare și mai puternic decât Macistale și chiar decât Samson din Biblie. Are niște mușchi ca pulpele mele pe din sus de genunchi. Când m-a prins de ceafă și m-a ridicat în sus cu o singură mînă, tot m-am udat de frică. Mi-a spus : „Să spui tot Marcule, că altfel vezi ? Cu mîinile astea am să te lungesc, pînă te faci ca o funie de subțire, Marcule, ai înțeles ?”.

– Ce vorbești, domnule ? Ai putea să mi-l descrii ?

După descrierea lui Marcu Beri, cred că l-am identificat pe uriașul care a asistat la anchetarea mea făcută de ruși la începutul anului 1947 în Șoseaua Kiseleff și cel care în 1948, aici, la M.A.I., m-a culcat la podea cu un pumn. I-am spus lui Marcu Beri că și eu am avut de furcă cu el, cu vreo 7 ani în urmă.

După masa de seară am aprins ultima țigară, am tras de vreo trei ori din ea, apoi i-am întins-o lui Beri.

– Poftim, domnule Beri, sper că nu ți-e scîrbă să fumezi după mine.

- Ce scirbă, domnule ! Mulțumesc foarte mult, dar să știi că eu tot nu înțeleg. Nu înțeleg bunătatea dumitale.

- Nu-i nevoie s-o înțelegi. Eu mă bucur că pot să-ți alin suferințele.

A doua zi tot așa am împărțit țigările cu el. Cum era arestat numai de curind, am aflat de la el o mulțime de lucruri mai mărunte. Am constatat că despre problemele mai mari de politică nu avea habar, Marcu Beri era un negustor care, nemaiputând face acum negustorie ca în trecut, se ocupa cu contrabanda de ceasuri elvețiene. Încet, încet i s-a dezlegat limba și s-a încredințat că nu sînt în stare să-l torn sau să-l fac vreun rău. A treia zi mă pomenesc că-mi spune :

- Avocatule, m-am convins că ești un om cinstit și că poți să-mi dai un sfat bun. Spune-mi, cum să fac să ies cît mai ușor din necazul meu ?

- Ca să te pot sfătui, domnule Beri, trebuie să știu tot, ciți sînteți implicați în contrabandă, cum erați organizați, cîtă marfă ați trecut prin Vama Cucului, cum s-a descoperit afacerea și ciți din tovarășii dumitale mai sînt arestați. Numai după ce-mi povestești toate acestea, pot să-ți dau un sfat avocațial.

Era o afacere de contrabandă în stil mare, în care erau angajați o mulțime de oameni, pînă și un rabin, avînd ramificații în mai multe orașe, din Bistrița pînă la București. El, Marcu Beri, era printre ultimii arestați. Aveau legături și cu unii angajați de la C.F.R., căci făcuseră anumite ascunzișuri în vagoanele care veneau din Elveția. Mii de ceasuri elvețiene au intrat astfel în țară, fără să treacă prin vamă.

- Domnule Beri, i-am spus, de ce crezi că ai fost arestat dumneata ?

- Pentru că m-au turnat cei care au fost arestați înaintea mea.

- Exact ! Au mai rămas nearestați din rețeaua voastră ?

- Eu știu ? Cei mai importanți au fost arestați toți. S-ar putea să mai fi rămas din cei care au mai puțină importanță.

- Ei, vezi, în situația asta, înseamnă că toți cei care au fost arestați înaintea dumitale au vorbit. În zadar ai încerca dumneata să nu spui ori să ascunzi adevărul. Te expui numai la bătaie. Fără să-ți poți ușura în nici un fel situația. Așa, dacă vei fi sincer, declarațiile dumitale corespund cu ale celorlalți, cercetările merg mai repede, scapi de bătaie și la judecată se ține cont și de sinceritatea dumitale. Sfatul meu este să fii sincer de la început.

- Așa am să fac ! Numai de nu m-ar ancheta Macistale ! Cînd îl văd îmi îngheață sîngele în vine și nu mai pot grăi nimic !

Odată ce și-a fixat atitudinea, tovarășul meu se liniști. Era un om vesel, știa o mulțime de bancuri și glume pe care le povestea cu mult haz. A urmat o săptămînă de adevărată destindere. Pe urmă ne-a mai venit un tovarăș, Pavel Pavel, fost director al ziarului *Chemarea* din Cluj, care, din 1940, fusese plecat în Anglia, ca prieten intim al lui Viorel Tilea. În 1946 s-a întors în țară și, după cîțiva ani, acuzat de spionaj pentru Anglia, a fost băgat în pușcărie. Nu-l cunoscusem pînă acum, deși făcuse Universitatea în același timp cu mine și tot la Drept. În schimb, se cunoștea foarte bine cu Marcu Beri, căci se tutuia și discutau despre cunoșcuți comuni. Pavel Pavel credea că a intervenit pentru el dr. Petru Groza, cu care se cunoștea foarte bine de mult. I-au spus de curind, la anchetă, că va fi grațiat pentru restul de pedeapsă și va fi pus în libertate. Mergea în fiecare zi sus la

anchetă și, în afară de cele 5 țigări zilnice, se întorcea cu buzunarul plin de chiștoace și țigări fumate pe jumătate. Din chiștoace îi dădea lui Beri două-trei, dar nu mai multe, pe cînd eu continuam să împart țigările cu el. În lipsa lui Pavel Pavel, Beri mi-a atras atenția să fiu circumspect cînd vorbesc în prezența lui. Mi-a mai spus că soția lui Pavel a divorțat și s-a recăsătorit cu baritonul Ștefănescu-Goangă, prieten bun al lui Pavel. Acesta însă nu știe nimic și nu trebuie să-i spunem.

Manevra cu chiștoacele era una din metodele prin care anchetatorii acționau pentru umilirea și desființarea morală a deținuților. Era aproape o regulă generală : te ducea la anchetă și, în timpul interogatoriului, anchetatorul aprindea țigară după țigară, trăgea de cîteva ori din ea, apoi o stîngea și o arunca în scrumieră. La urmă dădea voie anchetatului să golească scrumiera de chiștoace. Niciodată nu m-am pretat la asemenea mașinațiuni. De cîteva ori anchetatorii mi-au făcut semn și m-au întrebat : „Nu fumezi, domnule Chioreanu?” „Ba da, am răspuns, dar numai țigări întregi”. Stăpinindu-mi această pasiune, am scăpat de multe ori de o umilință în plus și, mai ales, de durerea de a mă rușina de mine însumi. Pe această chestiune am avut o mică ceartă cu Pavel Pavel. Primea și el cinci țigări la zi, ieșea aproape zilnic la anchetă și se întorcea totdeauna cu chiștoace în buzunar ; rareori îi dădea din ele și lui Marcu Beri. Nu se sinchisea să fumeze singur, în timp ce bietul Marcu se uita lung la el și se plimba nervos prin cameră. Într-o zi s-a întîmplat să fiu scos la anchetă, în timp ce colegii mei nu fuseseră scoși de vreo trei zile. Cum am revenit în cameră, Pavel m-a întrebat :

- Ai adus ceva chiștoace ?
- Nu, am răspuns.
- De ce, anchetatorul dumitale nu fumează ?
- Ba da, a fumat tot timpul și scrumiera era plină de chiștoace, dar nici nu m-am gîndit să le iau. Eu nu fumez chiștoace.
- Auzi, domnule ! sare în picioare Pavel Pavel, ce mîndrie stupidă ! Să le fi luat pentru noi, dacă în situația asta dumneata mai poți avea mîndrie ! E o prostie, domnule, să lași scrumiera plină și să nu te gîndești că ne puteai face un mare bine.

Altfel era un om foarte distractiv. A călătorit mult, prin Țara Sfîntă, Egipt, Africa, Spania, Franța și Anglia, și povestea cu mult farmec ce-a văzut pe unde a umblat. Într-o bună zi, un gardian i-a spus să-și ia tot ce are și să iasă afară. În toiul emoției nici nu și-a adus aminte să-și ia rămas bun. Niciodată nu l-am mai văzut. Mulți ani după ce m-am eliberat și eu, cineva mi-a povestit că, pus în libertate, s-a dus acasă, unde a găsit-o pe soția lui, dar aceasta i-a spus că a divorțat de el și s-a recăsătorit cu Goangă și că hainele pe care le avusese înainte de a intra în pușcărie le-a vîndut înainte de a se recăsători, ca să aibe ce mîncă. Umilit, sărac, bolnav, n-a putut suporta atîtea nenorociri și s-a sinucis.

Am rămas, deci, iar cu Marcu Beri. Împărțeam în mod egal cu el țigările și îmi plăcea să-l ascult, căci știa o mulțime de cancanuri, întîmplări, glume și anecdote, și le povestea cu mult haz. Într-o zi îmi spune :

- Avocatule, te rog să primești de la mine un mic dar, în semn de prietenie. Vreau să știi că eu te iubesc sincer și dacă ne-om despărți, vreau să-ți amintești mereu de mine. Uite, ia cămașa asta. Altceva nu am.

L-am strîns la piept cu drag, apoi i-am spus :

- Domnule Beri, prietenia noastră nu poate fi determinată de o cămașă. Îți mulțumesc foarte mult, dar n-o pot primi. Dumneata ai două cămași, dar și eu am două. E drept, ale mele sînt de pușcărie și sînt mai vechi, dar sînt două. Nu pot schimba cu dumneata, că nu-i vreau. Dacă-ți iau una, rămîi numai cu una și ce te faci ?

- Nu te doare capul, mai am la bagaj două !

- Ba mă doare, că la bagaj nu poți umbla cînd vrei dumneata, ci numai cînd îți dau vreau, și asta n-o poți ști niciodată.

- Atunci, măcar o batistă. Uite, batista asta, e spălată încă de afară, de nevastă-mea.

- Bine, domnule Marcu, asta o primesc, dar știi ce simbolizează o batistă încredințată poporului nostru ? Înseamnă despărțire. Să dea Dumnezeu să nu ne despărțim prea curînd, fiindcă, să știi, și eu țin foarte mult la dumneata.

Chiar a doua zi am fost chemat la anchetă. Toate anchetele aici erau simple pretexte, ca să stea de vorbă cu mine cînd unul, cînd altul, fără să mi se pună probleme mai serioase, ori întrebări despre o acțiune precisă. Cînd m-am întors în cameră, nu l-am mai găsit pe Marcu Beri. Și nu l-am mai văzut niciodată. Mi-a spus adresa lui de pe strada Romană, dar, după cîteva ani, cînd m-au eliberat, m-am sfiit să-l caut, mai ales că avea un fiu procuror.

31

Două zile mai tîrziu, am fost mutat și eu jos, la subsolul II, într-o celulă cu două paturi, fără fereastră, și unde lumina venea de la un bec, iar aerul era tras și primenit prin niște țevi care treceau pe deasupra ușii și care bornăiau în permanență. Dacă bornăitul înceta, după cîteva minute începeam să respir greu și să asud. Cît timp funcționa însă sistemul de aerisire, aerul se primenea continuu și chiar dacă fumam, fumul dispărea repede. Într-o boxă a celei era WC-ul și chiuveta cu apă. Aici liniștea desăvîrșită și o lumină permanentă, uniformă, m-a făcut să pierd curînd noțiunea timpului. La anchetă nu mă mai chema, suflet de om nu mai vedeam, chiar și gardianul care îmi aducea mîncarea deschidea vizeta, îmi cerea gamela, îmi pune mîncarea în ea și de multe ori dispărea, fără măcar să-l văd. După vreo săptămînă, cred, se deschide celula și este băgat un civil. Se prezintă : Dumitrescu¹. Îi spun și eu numele meu.

- Chioreanu ați spus?

- Da.

- Moșul ?

- Moșul ! Dar de unde cunoașteți acest pseudonim ?

1. Fostul director, în perioada reeducării, al penitenciarului din Pitești.

- Extraordinar, domnule ! De ce m-or fi băgat pe mine cu dumneavoastră ? Numele meu nu vă spune nimic ?

M-am uitat lung la el, apoi l-am întrebat :

- Domnule Dumitrescu, ce condamnare ai ?

- Muncă silnică pe viață.

- *Sic transit gloria mundi* ! - așa trece gloria lumească, domnule Dumitrescu ! Iată-vă, după atâtea crime, alături de cei pe care i-ați bătut și torturat și pe care ați vrut să-i distrugeți prin cele mai neomenoase mijloace. Mi-e milă de d-ta, domnule ! Eu știu pentru ce mă găesc în închisoare, dar, te întreb, dumneata știi ? Ce spune acum conștiința dumitale, domnule ?

Omul tăcu îndelung, ținînd capul în podea. Apoi îl ridică încet și-mi spuse :

- Domnule Chioreanu, la Pitești eu am fost numai un instrument în mîna altora.

- Eu te cred, domnule, și chiar știu asta. Dar cîți te vor crede ? Mai ales că, sînt convins, nici la proces n-ai îndrăznit să spui ce mi-ai spus mie acum. Ș-apoi, chiar dacă ai fost numai un instrument în mîinile altora, vina dumitale rămîne întreagă. Sînt legi morale și chiar legi pozitive care nu te scutesc de răspundere.

Am scos o țigară și am aprins-o. Am văzut că se uită la mine, de parcă îi ieșeau ochii din orbite.

- Ești fumător, domnule Dumitrescu ?

- Oh, da, și încă mare ! Și nu țin minte de cînd n-am mai fumat. Am scos o țigară și l-am întins-o. Nu-i venea să creadă, a întins mîna, a retras-o, apoi iar a întins-o.

- Cum, domnule Chioreanu, acum cînd știți cine sînt, îmi dați totuși o țigară ?

- Aici nu ești decît un deținut, domnule, poate mai nenorocit decît mine. Eu nu am dreptul, mai ales aici, să te judec. Cît timp ești cu mine în pușcărie, îmi ești frate.

A luat țigara, a tras din ea cu lăcomie de cîteva ori, apoi a izbucnit în plîns. Cînd s-a mai liniștit, a zis :

- Jur, pe ce am mai scump, că, dacă voi mai ieși vreodată din închisoare, am să spun tot adevărul despre Pitești !

Abia terminarăm țigările și s-a deschis ușa. Un paznic în civil l-a făcut semn lui Dumitrescu să iasă. Nu l-am mai văzut niciodată. Și nici n-am auzit să fi spus vreodată adevărul despre reeducările de la Pitești, așa precum s-a legat. Mi-a părut foarte rău că l-au luat. Dacă aș fi stat mai mult cu el, cu siguranță aș fi auzit multe lucruri interesante din gura lui. Mă întreb și astăzi : de ce l-au băgat cu mine și de ce l-au scos apoi așa de repede ?

Au început apoi pentru mine cîteva zile foarte grele. Aveam impresia că sînt înmormîntat de viu în această subterană. Afară de bornăitul permanent și monoton al sistemului de aerisire, nu se mai auzea nici o mișcare cît era ziua de mare. De trei ori pe zi venea gardianul și-mi aducea mîncarea și, odată cu ceaiul de dimineață, țigările, și din nou se întindea în juru-mi tăcerea de mormînt. Am bătut în pereți dar erau de beton masiv și nu transmiteau sunetul. Am bătut la ușă, am chemat cu glas tare ; nimeni

n-a răspuns. Nici măcar gardianul. Probabil și el cobora de sus numai cînd îmi aducea mîncarea. Eram așa de izolat, încît nu mai era nevoie de nici o pază. Uneori aveam impresia că mă găsesc singur în cu totul altă lume, pe o planetă la mii și mii de kilometri de pămînt, singurul supraviețuitor pe lumea aceasta. A început să-mi plară pofta de mîncare. Mă rugam la Dumnezeu de trei ori pe zi, în genunchi. De cîteva ori sistemul de aerisire a încetat să mai funcționeze și atunci, după cîteva minute, începeam să suflu greu, mă rostogoleam din pat și țineam gura căscată la cîmentul rece, unde aveam impresia că se mai găsește puțin aer – și cînd gîndeam că mi-a sosit clipa din urmă, începea bornăitul sistemului de aerisire și dintr-o dată aerul din cameră devenea respirabil. Mă întindeam pe spate cu mîinile în lături și îmi umpleam plămînil cu aer. Întrucît lumina era în permanență aceeași, nu mai știam cînd se face ziua și cînd se face noapte. Am pierdut șirul zilelor și noțiunea timpului.

*

În sfîrșit, într-o zi, după ce am primit ceaiul, a venit un gardian în ținută civilă și m-a dus la ascensor. Nu știu la care etaj ne-am oprit. Am fost băgat într-o cameră cu un birou așezat pe o catedră înaltă, în fața căreia era o măsuță și un scaun. Cel care m-a adus mi-a spus să iau loc pe scaunul acela. Cînd m-am așezat, am constatat că atît scaunul cît și măsuța erau fixate de podea și nu puteau fi mișcate. Nu puțin după asta a intrat un ofițer rus în uniformă de căpitan, gras, roșcovan, buhăit, cu fundul mare, avînd în buzunarul de la spate al pantalonilor un obiect destul de mare, probabil un pistol. Se așază la birou.

– Domnule Chioreanu, îmi spune, nu am de gînd să fac nici o anghetă cu dumneavoastră. Eram numai curios să cunosc și eu un fascist român. Sînteți ghispus să stați cu mine ghe vorbă? Tot vă plictisiți singur acolo jos. Avea un oribil accent rusesc.

– De ce nu, domnule căpitan, i-am răspuns, numai că vă înșelați ; eu nu sînt și n-am fost niciodată fascist.

– Cum, nu ? Nu sînteți dumneavoastră comandant lejonar și n-ați fost la un moment dat locșitoru' lui Horia Sima la conducerea lejonarilor ?

– Ba da ! Am fost legionar, dar n-am fost fascist, domnule. Dumneavoastră simplificați, cum face totdeauna propaganda comunistă, bagă în aceeași oală toate mișcările naționaliste. Ori, aceasta constituie o mare greșeală și un mare neadevăr. Între noi și fascism este o foarte mare deosebire.

– A, ați fost naziști ! Era cît pe ce să uit prietenia cu Hitler și ajutorul pe care vi l-a dat.

– N-am fost, domnule, nici naziști, ba naziști chiar mai puțin decît fasciști. Dacă aveți timp și vă interesează, pot să vă arăt ce deosebire era între noi, foștii legionari, și între fasciști și naziști.

– Ghe ce spuneți foștii legionari? Acum nu mai sînteți ?

– Nu, domnule. Mișcarea Legionară a fost o mișcare naționalistă care s-a născut dintr-o necesitate istorică. Această necesitate istorică a trecut. A trecut și rostul legionarilor în viața poporului român. Istoria ne-a eliminat și tot ea va scoate la suprafață alte forțe, alte forme și alte mijloace prin care

neamul nostru să-și facă loc în concernul celorlalte popoare. S-ar putea să fie chiar prin comunism, nu știu, sînt de atîta vreme închis și nu-mi pot da seama de evoluția poporului român în anii de cînd sînt izolat de el.

- E foarte interesant ce spuneți, domnule Chioresanu, vă rog să fiți foarte gheschis, io nu scriu nimic, dar, vă rog, aș vrea să văd chiar așa cum jughecați dvs, cum ați fost și cum sîncheți. Avem timp, nu-i nici o grabă. Fumați ?

- Da.

- Uitați, vă dau țigări și chibrite, fumați și povestiți. Spunlați că nu sîncheți nici fasciști, nici naziști, atunci ce sîncheți ?

Mi-a dat un pachet de țigări lungi, cu un tutun foarte fin. Am aprins o țigară și am început să-l povestesc.

- Să facem o corectare, domnule căpitan, să vorbim la trecut, adică despre ce am fost, căci astăzi nu mai sîntem decît simpli deținuți, epave ale unei corăbii sfărîmate de uraganul istoriei. Așadar, ce am fost ? Am fost o mișcare naționalistă, autentic românească, născută din nevoile de viață ale poporului nostru. Doctrina noastră se deosebea atît de fascism, cît, și mai mult, de nazism. Pe cînd pe noi ne interesa să promovăm dreptul națiunii noastre la o viață materială și spirituală liberă, pe fasciști și pe naziști îi preocupa să facă un stat puternic care să poată face cuceriri. Pe cînd noi ne declarăm că sîntem o mișcare naționalistă creștină - și afirmam credința în Dumnezeu ca un fundament de doctrină - , fasciștii și naziștii negau existența lui Dumnezeu, iar Mussolini a mers pînă acolo încît, chiar de la tribuna parlamentului, i-a cerut lui Dumnezeu să-l trăsnească, dacă există ; pe cînd noi nu primeam în organizație oameni care nu credeau în Dumnezeu, naziștii primeau în organizația lor de elită SS numai oameni care nu credeau ; pe noi ne preocupa să ne păstrăm unitatea națională în granițele în care a trăit totdeauna poporul român și refuzam orice gînd de expansiune peste hotarele noastre ; fasciștii și naziștii urmăreau să cucerească „spațiul vital”, chiar împilind și subjugînd alte popoare ; pe cînd naziștii susțineau că sînt rasă superioară, noi dimpotrivă, susțineam că și noi avem dreptul la o viață liberă spiritual și material, ca toate popoarele lumii, și nu doream decît să nu mai fim exploatați de alții. Vedeți, ce deosebiri fundamentale de doctrină erau între noi și cele două mișcări, fascistă și nazistă ?

- Dar de ce-i zicea Mișcare Legionară ?

- Ca să accentuăm caracterul nostru latin, adică acela de urmași ai legiunilor romane staționate în Dacia care, apoi, au colonizat aici și, din însoțirea lor cu femei dace, s-a născut poporul român.

Discuțiile au durat cam o oră, apoi căpitanul îmi spuse :

- Domnule Chioresanu, ne oprim aici. Cînd am vreme, am să vin să continuăm. Luați țigările. La revedere !

Întors în celula mea, m-am gîndit să protestez împotriva acestui amestec direct în treburile interne ale țării noastre, dar, gîndindu-mă mai bine, am ajuns la concluzia că ar fi cu totul zadarnic. Țara era atît de împînzită cu oficiali ruși, încît nu se putea face nici o mișcare, dacă nu era îngăduită de aceștia. Mai bine să aștept să văd ce vrea rusul acesta de la mine. Peste trei zile am fost dus iar în fața lui.

- Domnule Chioresanu, mi-a spus, ați afirmat că Mișcarea Legionară

n-a fost rasistă, dar atunci cum explicați antisemitismul ei ? Că sper că n-aveți ghe gînd să spuneți că n-ați fost antisemiți. Ați omorît atîta evrei, cum explicați crimele aștea ?

- N-am să susțin, domnule căpitan, că Mișcarea Legionară n-a fost împotriva evreilor, dar susțin că n-a fost rasistă, în sensul în care a fost hitlerismul. Adică nu ne-am considerat rasă superioară, care trebuia ferită de încrucișări cu străinii, mai ales cu evreii, care ar fi putut să-i deterioreze calitățile superioare. Noi ne consideram, și chiar eram, o națiune coplesită de străinii care au venit peste noi, au pus mîna pe bogățiile noastre, pe comerț, pe industrie, ne exploatau, ne sărăceau, și, avînd în mînă puterea economică, au pătruns și în cultura noastră, abătîndu-ne de la identitatea noastră națională. Străinii aceștia erau în majoritate evrei. Industria era în mîinile lor, comerțul aproape în întregime era în mîinile lor, au început să cumpere terenuri agricole, să se facă stăpîni și pe pămînt. Au pătruns în presă și în cultură. Cele mai mari ziare și reviste din România erau în mîinile lor. Și, prin forță economică și presă, exercitau și o mare influență politică. Mișcarea Legionară nu urmărea subjugarea sau persecutarea acestor străini, ci să scape țara de exploatarea lor și de influența pe care o exercitau în toate domeniile, sărăcindu-ne și falsificîndu-ne sufletul. Noi n-am pretins că avem dreptul să cucerim teritoriile care nu ne aparțin și să exploatăm alte neamuri în virtutea faptului că am fi rasă superioară, cum susțineau naziștii, ci dimpotrivă, doream să înlăturăm exploatarea străinilor asupra noastră, să fim un neam liber, egal în drepturi cu toate popoarele, pentru a putea contribui cu aportul nostru original la cultura lumii. Noi nu eram antisemiți propriu-zis. Eram împotriva evreilor, fiindcă ei ne exploatau. Dacă ar fi fost englezi, ori americani, ori chiar francezi, tot așa am fi fost împotriva lor, cum am fost și împotriva grecilor în timpul fanarioșilor. Iar, în ce privește omorurile, nu am pretenția că legionarii au fost cu totul nevinovați, dar afirm cu tărie și cu toată convingerea că se exagerează foarte mult și, mai ales, se minte foarte mult.

- Domnule Chioresanu, continuăm altă dată, acum e tîrziu.

Firește, argumentația mea a fost mai amplă și a durat peste o oră. Am vorbit despre acestea toate în capitolul 12 și nu mai revin.

Deși nu scria nimic, aveam impresia că, undeva, în masa aceea înaltă în formă de birou, rusul avea așezat un microfon care înregistra tot ce spuneam. De aceea eram decis să flu cît se poate de sincer, dar și hotărît, să-i prezint poziția Mișcării Legionare așa cum am văzut-o eu totdeauna, doctrina pentru care am luptat și pentru care am ajuns în pușcărie.

Peste cîteva zile am fost dus iar în fața căpitanului rus.

- Ați spus că n-ați fost fasciști, nici naziști, că n-ați avut nimic comun cu cele două doctrine politice ; și totuși, Codreanu a declarat că în 48 de ore ghe la preluarea puterii în stat, să va alătura la Axa Roma - Berlin, iar legionarii, ghe cîte ori or fost perzecați, or găsit adăpost în Germania nazistă. Cum explicați asta ?

- Domnule căpitan, se spune, în general, că o țară nu are prieteni permanenți, ci numai interese permanente. Codreanu, deși tînr atunci cînd a fixat doctrina politică a organizației, a cîntărit cu foarte mare grijă care ne sînt prietenii și pe cine ne putem bizui pentru a ne putea apăra integritatea teritorială și independența. A văzut că la sud îi avem ca vecini

pe bulgari, care ne cereau Dobrogea, la vest îl avem pe unguri, care ne cereau Transilvania, iar la răsărit îl avem pe ruși, care ne pretindeau Basarabia, ba chiar mai mult. Eram amenințați, deci, din trei părți. Mai mult, Uniunea Sovietică, un uriaș pe lângă noi, a început prin P.C.R. să acționeze din interior la destrămarea României. E drept, aveam convenții cu țările din Apus, cu Franța și Anglia, să ne sprijine. Mai aveam Mica Înțelegere și Alianța Balcanică, dar toate acestea numai pe hirtie. Practic, nimeni nu ne asigura nici un ajutor concret, așa cum s-a văzut mai târziu. De aceea, cîntărind toate posibilitățile și perspectivele, Codreanu a crezut că e bine să se alieze cu puterile Axei, pentru a scăpa de amenințările care veneau asupra țării noastre din cele trei puncte cardinale. Poate n-a fost bine, dar așa a judecat. Poate, dacă Uniunea Sovietică ne-ar fi dat asigurări că nu are pretenții teritoriale asupra noastră, și dacă n-ar fi acționat prin P.C.R. la destrămarea României, am fi fost alături de ea, împotriva Germaniei. În 1937 Corneliu Codreanu nu s-a gîndit, n-a avut perspicacitatea să prevadă că în 1939, la 23 august, Germania va face o înțelegere cu Uniunea Sovietică prin care vor împărți România. În baza acelei înțelegeri, cunoscută sub numele de pactul Ribbentrop-Molotov, URSS ne-a luat în iunie 1940 Basarabia și Bucovina de nord, Bulgaria ne-a luat Cadrilaterul, iar cîteva luni mai târziu, Germania ne-a luat o parte din Transilvania și le-a dat-o ungurilor.

- Dar Transilvania am luat-o noi de la unguri și v-am dat-o înapoi.

- Da, dar pentru asta România a luptat împotriva nemților pînă în munții Tatra, cu peste o jumătate de milion de soldați. Așa că, mai degrabă, se poate spune că ne-am luat-o singuri înapoi.

- Și cu Basarabia ? Ce creșteți ghespre Basarabia ?

- Ce crede orice român. Basarabia este pămînt românesc, dintotdeauna. Cetățile de pe Nistru, ridicate de Ștefan cel Mare, ca și locuitorii ei stau mărturie.

N-am mai putut continua, căci rusul s-a ridicat de pe scaun și roșu la față și contorsionat, proptindu-și amîndouă mîinile pe birou, mă apostrofă cu indignare :

- Apăi, domnule Chioreanu, dumneata ești un trădător arginar !

- Recunosc, domnule căpitan, sînt un trădător al imperialismului rusesc, în nici un caz, însă, al drepturilor românești. Orice român care-și iubește numai puțin patria și-i om cinstit, va spune ce am spus și eu. Basarabia este pămînt românesc !

- Trădător arghinar !

A sunat, a intrat gardianul și, de furios ce era, n-a mai avut glas, a suierat numai și i-a făcut semn să mă ia. Mă gîndeam, după ce am ajuns în celulă, cum se va răzbuna pentru că l-am înfruntat. Nu-mi părea însă deloc rău că l-am răspuns astfel. Sînt momente cînd adevărul trebuie spus cu orice risc. Ce este viața mea pe lângă viața Patriei ? Eu sînt un biet trecător pe acest pămînt, pe cînd România ? România trebuie să fie veșnică ! Ei trebuie să-i închinăm tot ce este bun și curat în noi ! Și nici o palmă din sfîntul ei pămînt, să n-o tăgăduim, chiar dacă ni s-ar tăia capul !

La vreo săptămână de la întîmplarea cu căpitanul rus, am fost scos din celulă, urcat într-o mașină și, cu ochelari negri la ochi, am ajuns la Jilava. O mică formalitate în biroul de la intrare, apoi am fost condus în curtea primă și, printr-o poartă, în curtea a doua ; ne-am oprit în dreapta, la o poartă cu grilaj de fier. Gardianul care m-a adus a deschis lacătul și m-a împins înăuntru. Grilajul închidea un fel de antreu într-un hangar imens cu ziduri înalte, de formă rotundă sau romboidală și nu avea decît două ferestre mici în fund, care nu puteau alunga întunericul din hardughie. Lumina, puțină, venea de la un bec murdar agățat în mijlocul plafonului. Antreul era cu ciment pe jos, dar, cum treceai pragul pentru a intra în hangar, călcai în mocirlă, dacă nu aveau grijă să pășești pe niște scînduri puse cap la cap, care erau întinse pînă în mijlocul hangarului, sub bec, unde se vedea o insulă albă. Am stat în ușa hangarului pînă mi s-au obișnuit ochii cu lumina slabă pe care o răspîndea becul. Am văzut că noroiul se întindea în tot hangarul și era frămîntat, dar parcă nu de pași omenești, ci de animale. Deși ușa era deschisă, dinlăuntru venea un miros greu, de aer stătut. Am pășit cu grijă pe scîndurile puse cap la cap și am ajuns la insula din mijloc, care nu era decît o ridicătură de teren uscat pe care erau așezate niște scînduri și peste acestea o rogojină și o pătură ce duhnea a murdărie. Doi oameni puteau sta întinși aici. Întîi m-a cuprins o furie teribilă, apoi o disperare neputincioasă. Am căzut în genunchi și m-am rugat lui Dumnezeu, după care m-am liniștit și m-am putut gîndi îndelung cum trebuie să mă apăr împotriva acestei noi tentative de distrugere fizică și morală. Am hotărît să refuz mîncarea atîta vreme cît mă vor ține aici și să refuz să vorbesc cu oricine ar veni aici din oamenii Administrației. Odată luată această hotărîre, am ieșit în antreul împrejmuit cu grilaj și m-am uitat în toate părțile printre gratii. În față, cam la 100-150 de pași era o clădire cu ferestre, în spatele căreia se ridica zidul fortului. În dreapta, în fund, la vreo 250-300 de pași se vedeau alte clădiri și alte ziduri, iar în stînga era cel de-al doilea zid al fortului de la intrare. Dar nicăieri nu se vedea țipenie de om. În antreu, într-un colț, se afla un vas mare de lemn, pentru nevoile trupului, iar în dreptul uși de la intrare, o poliță de tablă, probabil pentru pus mîncarea. M-am plimbat tot timpul prin antreul destul de mare și cînd am văzut că apare din stînga un gardian cu două vase în mînă, am intrat în hangar și m-am întins pe pătură. Gardianul a adus o gamelă cu mîncare și o tinetă de pămînt cu apă. A deschis, le-a pus pe poliță, apoi m-a strigat :

- Hai la mâncare, mă ! Mă, n-auzi ? Hai la mâncare !

Dacă a văzut că nu-l răspund, a plecat. Nu m-am atins de mâncare, dar toată după amiaza m-am plimbat în antreul hangarului. După săptămînile petrecute la subsolul II al M.A.I., aproape că mi se părea preferabil aici. Aveam cel puțin aer curat și lumină naturală. Seara a venit gardianul cu o altă gamelă de mâncare și cînd a văzut că nu m-am atins de prima, a început să vorbească singur :

-Ia te uită că n-a mîncat ! Se vede că vine de la trai bun ! Lasă, că ai să mîninci tu cînd îl flămînzi. Mă !, m-a strigat, ia ieși de-acolo, afară !

Nu m-am mișcat deloc de pe pătură. M-a mai strigat de vreo două ori și dacă a văzut că nu-l mai răspund, a luat prima gamelă, mi-a lăsat-o pe a doua și a plecat. Prima noapte am dormit îmbrăcat, dar fără să mă acopăr cu pătura. Era încă vară și destul de cald. Am dormit relativ bine.

A doua zi, alt gardian mi-a adus dimineața o gamelă cu ceai și o bucată de piine, cam 150 grame. Le-a lăsat pe poliță și a luat gamela cu mâncare, fără să spună nimic. La amiaza a venit iar cu o gamelă cu mâncare, a luat-o pe prima și a lăsat-o pe cea adusă acum, tot fără să spună vreo vorbă. Abia seara, cînd a văzut piinea și gamela cu mîncarea neatînsă, m-a strigat :

- De ce n-ai mîncat, mă ? Mă, n-auzi ? Ia, ieși afară de acolo ! Dacă faci greva foamei trebuie să declari, ca să se știe. Ori, dacă ești bolnav, trebuie să spui, ca să te ducem la doctor. De ce n-ai mîncat ? Mă, n-auzi ? Treaba ta, dacă nu vrei să răspunzi !

Patru zile au trecut așa. Îmi schimbau mîncarea, afară de piine, care se adăuga bucată cu bucată pe poliță. În fiecare zi gardienii încercau să vorbească cu mine, dar eu mă retrăgeam pe insula mea de cum îl vedeam că apar în curte, și nu le răspundeam. Din cauza foamei începuse să-mi fie frig și am fost nevoit să mă acopăr cu pătura murdară și puturoasă. Dar și așa îmi era frig, căci frigul venea dinlăuntrul corpului care se consuma pe sine însuși. A cincea zi, după masă, la o oră neobișnuită, am văzut că vine iar gardianul, fără nimic în mînă. M-am retras pe insulă. După ce-a intrat, îmi spune :

- Hai, domnule, că te muți de aici, într-o cameră cu paturi și cu mai mulți. Ia-ți tot ce ai și vino !

M-am ridicat de jos și am ieșit în antreu.

- Ia-ți piinile și gamela cu mîncare și hai să mergem. M-a dus la poarta a II-a, am intrat pe sub ea, apoi am cotit pe un coridor la stînga și ne-am oprit la o ușă pe dreapta ; a deschis-o și mi-a spus să intru. Înlăuntru, o cameră mare cu trei rînduri de paturi suprapuse. Aproape toate paturile erau ocupate. Toți s-au uitat la mine.

- Bună ziua, domnilor ! Sînt Nistor Chioresanu și vin din curtea a doua, dintr-un hangar infect. N-am mîncat de patru zile și sînt epuizat de puteri. Vă rog să-mi indicați și mie un pat unde să mă trîntesc.

De sus, dintr-un pat de după ușă, sare jos un deținut viol, în haine vărgate, foarte jovial și zîmbitor :

- Domnule Chioresanu, îmi zise, eu sînt Nae Cojocar, avocat din Tulcea, prieten și coreligionar cu Eugen Teodorescu, prietenul dumitale. Eu zic să iei patul ăsta de jos, de sub mine. Tot e gol.

Am luat patul, Nae mi-a turnat apă ca să mă spăl, apoi m-am așezat să-mi mînînc mîncarea de la amiază. Eram așa de flămînd că aș fi mîncat

toată pâinea pentru cinci zile, pe care o aveam. Nae m-a povăţuit însă :

- Nu mînca acum mai mult de o bucată de pâine, poţi să te îmbolnăveşti. Peste o oră ai să mănînci din nou.

Aşa am făcut. Cum am terminat de mîncat, m-am trîntit pe pat şi am adormit. Abia cînd s-a dat masa de seară, Nae Cojocaru m-a trezit să mănînc iară. După ce am luat cîna şi încă o bucată de pâine, m-am culcat din nou şi m-am trezit a doua zi, cînd a sunat deşteptarea. Şi cu asta am intrat în ritmul de viaţă al camerei ; scularea la ora 6, apoi programul : golirea tinetei de murdărie, un clubăr mare cu două toarte, şi îmborsă-tarea apei, într-un clubăr aproape tot aşa de mare. Serviciul se făcea cu rîndul. După program, urma ceaiul, plimbarea, o jumătate de oră, la amiază se dădea masa, după masă mai urma o plimbare de o jumătate de oră, între zidurile Fortului, în cerc şi la o distanţă de trei paşi. Urma programul de seară, tot cu golirea tinetei de murdărie şi îmborsă-tarea apei, cîna şi, la ora 10, stingerea. Între aceste programe oficiale se desfăşurau programele de interior. Cum eram destul de mulţi în cameră, în jur de 30 de persoane, oamenii se grupau după prietenii şi preocupări. În general cînd unul povestea ceva interesant, ascultau toţi. În vreo trei zile am povestit şi eu experienţa mea de puşcărie, de la Aiud, Malmezon şi Uranus, apoi de la M.A.I. şi de aici, din curtea a doua.

- Rău ai făcut, mi-a zis Cojocaru, că i-ai dat ţigară lui Dumitrescu, fostul director de la Piteşti. Este o bestie care a supus deţinuţii la nişte torturi fizice şi morale cum nu cred că s-a mai întîmplat nicăieri în lume, nici chiar în China. Mie mi-a povestit la Gherla un student care fusese la Piteşti, că a pus pe unul Țurcanu, care a dat cu nasul prin Frăţile de Cruce, să facă reeducarea deţinuţilor, numai studenţi şi elevi, bătîndu-i şi schingiindu-i sub supravegherea lor şi a gardienilor şi supunîndu-i la tot felul de umilinţe, pînă cînd distrugeau în ei orice simţ al datoriei şi onoarei. Îi transforma în bestii capabile de orice infamie şi ticăloşie. Pînă acolo a mers, că-i silea să-şi sugă sexul, să se vîre unul pe altul în tineta de murdărie, să-şi acuze părinţii şi rudele de tot felul de obscenităţi. Cînd Țurcanu nu răzbea singur, năvălea Dumitrescu cu gardienii şi-i bătea pînă la leşin. Nu puteau nenorociţii nici să se sinucidă, că-i păzeau şi-i băteau şi pentru asemenea încercări, pînă ce deveneau şi ei bestii insensibile la umilinţă şi dezonoare.

- După cît am înţeles eu de la Dumitrescu, am zis, el însuşi nu era decît un instrument şi acţiunea era pornită de la Bucureşti. Odată se va şti cine a ordonat aceste perversităţi criminale. Ceea ce nu pot înţelege este cum a ajuns Dumitrescu în puşcărie !

- Păi, n-a ajuns numai el, a zis Cojocaru. Au ajuns mai mulţi directori de puşcărie şi comandanţi de lagăre de muncă. Acţiunea aceasta criminală, măcinarea aceasta de oameni a avut loc şi în alte închisori şi lagăre. Se spune că un înalt funcţionar, un colonel din Ministerul de Interne, a fugit în străinătate cu o mulţime de documente privitoare la viaţa deţinuţilor din lagăre şi închisori şi, în special, cu torturile de la Piteşti, şi le-a publicat acolo. Atunci, deşteptii ăştia de la M.A.I., ca să acopere crimele patronate de ei, au săvîrşit altele : au adunat pe studenţii reeducaţi la Piteşti, adică dresaţi, care erau răspîdiţi prin toate închisorile să facă şi ei la fel cu alţii. I-au strîns la Bucureşti, i-au îmbrăcat în haine civile, le-au dat mîncare

aleasă, apoi a venit unul mai mare și le-a ținut o cuvîntare, cam așa :

- Tovarăși, voi ați realizat niște experiențe educative de o extraordinară importanță. Pentru aceea, rolul vostru în închisori s-a terminat. În curînd vă veți duce în libertate, urmînd ca unii dintre voi, dacă doresc, să rămînă în serviciul Securității Statului, cu grade de la maior în sus, sau în alte servicii publice, unde dorec, și, bineînțeles, cei care vor să-și continue studiile vor primi tot sprijinul. Mai întîi însă, vă rog pe fiecare în parte să-și aștearnă pe hîrtie realizările pe care le-a obținut, experiența, metoda folosită, cu cazuri concrete, precise, pentru ca experiența voastră să poată fi folosită în realizarea noli societăți socialiste. După aceea, viața voastră va lua o nouă turnură.

Li s-a dat apoi toc și hîrtie și flecare, în camera lui, s-a pus pe lucru. Cîteva săptămîni au tot scris. Țurcanu, fiara cu chip de om, a scris peste o mie de pagini. După ce au terminat și s-a strîns tot materialul, au mai fost lăsați cîteva zile apoi, într-o zi, au venit oamenii în uniformă, i-au silit să dea jos hainele civile, i-au îmbrăcat din nou în haine de pușcărie și i-au dus în fața unui Tribunal Militar unde au fost acuzați că, din ordinul lui Horia Sima, trimis din străinătate, au torturat și schingiuit pe camarazii lor din pușcăril, cu scopul de a compromite regîmul comunist din România, prezentîndu-l în străinătate ca pe un regim inuman și criminal cînd, în realitate, este un regim care are grijă ca pînă și în închisori viața, onoarea și personalitatea omului să fie respectate. Zadarnice au fost țipetele lui Țurcanu, că tot ce a făcut a făcut din ordinele și la indicațiile generalului Nicolski și a coloneilor Dulgheru și Sepeanu. Zadarnic s-a dezbrăcat la piele Costache Oprișan și le-a arătat trupul torturat și numai oase, pe care se vedeau bine semnele „omeniei comuniste” și le-a strigat : „Priviți, domnilor, dacă vreți să știți precis ce-a fost Piteștiul, el este imprimat pe trupul meu !”. Zadarnic ! Au fost condamnați la moarte și executați, ca să rămînă imaculată „omenia comunistă”. Foarte puțini dintre ei s-au ales doar cu muncă silnică pe viață. Numai că Dumnezeu nu vrea chiar așa. Sînt cîțiva care știu ce s-a întîmplat la proces, chiar dintre ai lor și, cînd va veni vremea, vor vorbi. Dar regîmul s-a gîndit că nu-i destul să-i condamne numai pe deținuții torționari. Mai trebuie, pentru ochii lumii, pedepsiți și cîțiva directori de penitenciare și comandanți de lagăre, ale căror crime au ajuns notorii. Așa l-au condamnat pe căpitanul Dumitrescu și pe colonelul Bercea și, probabil, și pe alții. De colonelul Bercea ai auzit ?

- Mărturisesc că nu, pînă acum.

- Aa, pîi asta a fost una dintre fiarele cele mai feroce. A fost comandant de lagăr la Canal și la Capul Midia. Asta nu putea dormi noaptea dacă nu murea în flecare zi un număr de deținuți. Seara, la raport, întreba pe brigadier - știu, deținutul care, torturat de foame și bătăi, s-a distins pe urmă în executarea ordinelor și a ajuns brigadier. Întreba Bercea : „Meciulschi, ți-ai făcut norma de morți pe ziua de azi ?”. Și dacă Meciulschi nu putea răspunde afirmativ, era vai de el !

- Cine era Meciulschi, tot student trecut prin Pitești ?

- Da' de unde ! Trebuie să se știe că nu numai studenții au ajuns torționari, ci și alți nenorociți care n-au mai putut suporta foamea și umilințele și s-au transformat în unelte oarbe ale Administrației. Dar să-ți spun despre Bercea ! Într-o zi este băgat chiar aici, peste noi, un deținut în

haine civile. Nici măcar nu se prezintă, cum ai făcut tu, ci se uită în jur, își alege un pat și se așează pe el. Patul era însă al altui deținut, care momentan discuta ceva mai încolo. „Domnule, îi spune, patul acela este al meu, caută-ți altul”. Dar acesta îi răspunde : „Caută-ți tu altul, pe acesta îl iau eu !”. De aici, ceartă. Unul mai din fund îl recunoaște și strigă : „Fraților, acesta e comandantul Bercea de la Capul Midia. Îmi pun capul că e el !” Bercea, nici una, nici două, îi răspunde : „Și dacă ? Te bag în p... mă-ti și pe tine !”. Atunci nu m-am mai putut reține. De aici, din patul al treilea, am sărit drept în capul lui. Au sărit apoi mai mulți, l-am tăvălit pe jos în pumni și lovituri de picioare. A avut noroc că s-a deschis ușa și atunci ne-am retras. Gardianul l-a pus să-și ia lucrurile și să iasă afară. S-a ridicat de pe jos și, cu o mustață de sînge și cu hainele boțite, a ieșit afară. Ce s-a ales de el nu mai știu. Alături nu e ; nu e nici mai încolo, că am întrebat prin perete.

Mult mai tirziu, după ce am ieșit și eu din pușcărie, am aflat că toți directorii de penitenciare și comandanții de lagăre care au fost condamnați pentru torturarea deținuților au fost amnistiați scurtă vreme după condamnare și reintegrați în diferite servicii.

L-am întrebat pe Nae Cojocaru ce condamnare are și mi-a povestit un roman senzațional, care ar merita să fie așternut pe hîrtie de un mai mare meșter al scrisului decît mine. Eu nici nu pot, nici nu am timp acum. Nu mă pot opri totuși să nu prezint omul, măcar în cîteva fraze.

Fusese legionar. Tocmai își începuse cariera de avocat în Tulcea, cînd a venit guvernarea Antonescu – Horia Sima și apoi Rebeliunea. Cum nu luase parte la ea, și-a văzut de carieră, pînă cînd a izbucnit războiul cu U.R.S.S. Concentrat ca sublocotenent în rezervă, ajunge pînă la Stalingrad cu plutonul său, unde este făcut prizonier și ajunge în lagărul de la Vorkuta, dincolo de Cercul Polar, unde întîlnește nemți, unguri, spanioli, italieni și mulți japonezi. Numai viața din lagărul de la Vorkuta ar merita o carte întreagă. Repatriat în 1947–1948, refuză să se integreze în noul sistem și i se înscenează un proces, în urma căruia ajunge la Gherla, una din cele mai grele închisori din țară. Aici era director malorul Goiciu, cumnatul lui Gheorghiu Dej, și unul din cei mai cruzi oameni pe care i-a avut regimul comunist. Bătăla, foamea și o mulțime de cazne inventate de el, îl vor trece, cred, în istoria celor mai mari tortionari ai veacului XX. Nae Cojocaru, care avea o pedeapsă foarte mică, dar un curaj foarte mare, precum și o limbă foarte ascutită, nu putea să nu ajungă în conflict cu Goiciu. Pedepsele curgeau mereu. Mai ales cînd Goiciu venea în fața deținuților și încerca să le țină cîte o lecție de educație, cel care-l persifla în mod regulat era Nae Cojocaru. În urma unei astfel de confruntări, Nae a fost scos din cameră și dus în fundul coridorului, unde fu băgat într-o carceră din zid, în care nu încăpea decît în picioare. După ce a fost încuiat acolo, ușa de fier a fost zidită cu un rînd de cărămidă, lăsîndu-se numai o gură pătrată, cît să-i bage mîncarea pe ea. Tot timpul trebuia să stea în picioare, căci numai atîta loc avea. Îi dădeau de mîncare regulat, dar puneau ulei de ricină și nu apuca să termine de mîncat, că și trebuia să evacueze. Tinetă nu avea și nu putea nici măcar să-și dea pantalonii jos. Așa l-au ținut cinci zile, încît împuțise tot colțul acela al penitenciarului. Bietul Nae era cumplit de flămînd, căci toată mîncarea se transforma în fecale, care-l îngroșau

pantalonii, dar îi subțiau pîntecele. Singurul lui noroc era că gaura prin care primea mîncarea era chiar la înălțimea gurii. A cincea zi, cînd i-au dat drumul, după ce au spart zidul, gardianul i-a spus să meargă direct în baie, care era în apropiere. Pînă acolo a lăsat o diră de fecale în urma lui. A trebuit să între sub duș, îmbrăcat cum era. O întîmplare norocoasă a făcut să fie trimis de la Gherla la București, altfel Golciu îl dădea gata și pe el, cum i-a dat pe mulți alții. Acum aștepta să fie pus în libertate, căci trecuse mai bine de o lună de cînd și-a împlinit pedeapsa, dacă nu cumva îl vor trimite în vreun lagăr sau, mai rău, dacă nu vor găsi motive să-l facă un nou proces.

La cîțiva ani după eliberarea mea din închisoare, am auzit că maiorul Golciu a murit de cancer. (Dar, pînă atunci, a trebuit să fac și eu cunoștință cu el ! Să nu antcipăm, însă.)

33

La Jilava am stat vreo trei săptămîni. În timpul acesta am învățat de la Nae alfabetul Morse de închisoare, pe care, spunea el, orice deținut care se respectă trebuie să-l cunoască. Vecini cu camera noastră erau, printre alții, inginerul Ghiță Brahonschi și Eugen Teodorescu. Brahonschi fusese șeful studenților legionari pe țară. Era un om foarte bine pregătit pe linie profesională și cu un suflet curat, ca o apă de izvor. După ce am învățat alfabetul Morse, vorbeam zilnic cu cei doi prieteni prin zid. Într-o dimineață, după ce am luat cealul, s-a deschis ușa și un gardian a întrebat :

– Care-i Chioreanu Nistor ?

– Eu, am răspuns !

– Ia-ți catrafusele și ieși afară, repede !

Abia am avut timp să fac cu mîna un gest de salut pentru toți și lată-mă pe coridor cu ochelarii la ochi, condus spre ieșire. Am fost urcat într-o dubă cu vreo șase boxe, trei pe o parte și trei pe alta, cu un coridor strîmt pe mijloc. Cum m-au băgat în una din ele, mașina a și pornit. După cîteva viraje la stînga și la dreapta, s-a angajat apoi la drum întins. Mi-am dat seama că am ieșit din București și goneam spreo destinație necunoscută. După un timp destul de lung, aud în peretele din stînga mea apelul Morse. Răspund și vecinul îmi spune că este Ghiță Brahonschi. I-am spus și eu cine sînt și l-am întrebat dacă știe unde mergem. „Probabil la Rîmnicu-Sărat”, mi-a răspuns, „dar nu sînt sigur”. L-am mai întrebat dacă mai este cineva cu noi și mi-a răspuns că în boxa din față este Eugen Teodorescu. I-a cunoscut vocea cînd a vorbit cu gardianul care ne păzea în coridorul dintre celule. După mai multe ceasuri de drum întins, mașina se oprește. Aud mișcări la boxele vecine. Îmi vine și mie rîndul, un paznic deschide ușa și îmi spune : „Hai, repede !”. Cum mă dau jos din mașină, mă ia altul în primire și n-am apucat să mă uit înapoi, că am și intrat

într-un hol, iar de acolo într-o clădire mare cu coridor larg pe mijloc și celule de o parte și alta, parter și etaj. Sînt dus în fundul coridorului și băgat în ultima celulă pe dreapta. O cameră de 3/2 metri cu un pat de fier, o sobă înaltă de argilă, în forma unui cuptor primitiv, cum nu mai văzusem decît în copilăria mea la niște vecini mai săraci din satul natal. Pe jos era un pămînt mocirlos, amestecat cu gudron, moale de intrau bocancii în el și lăsam urme cînd pășeam. Sus, pe cuptorul sobei, era o gamelă și o lingură, iar în colțul opus, nelipsita tinetă pentru murdărie. Patul de fier avea pe el o saltea moale, cearceaf alb, pernă și pătură. La vreo oră după ce am intrat aici, ușa se deschide și intră gardianul cu un ofițer, căpitan.

– Ascultă, îmi spune în șoaptă, fără să-mi pronunțe numele, iți comunic care este regulamentul acestei închisori.

– Cred, am replicat, că ar fi nimerit să-mi spuneți mai întîi cu cine am onoarea.

– Sst, vorbește încet ! Sînt directorul închisorii. Aici nu se vorbește decît în șoaptă. În timpul zilei, de la deșteptare pînă la stingere, nu ai voie să te întinzi culcat în pat. Stai numai pe marginea patului, totdeauna îmbrăcat. Cînd auzi că se umblă la lacăt, pentru a se deschide ușa, te scoli în picioare și te întorci cu fața spre fereastră și nu te întorci decît dacă ți se spune ori după ce auzi că s-a închis din nou ușa. Dacă ai ceva de raportat, bați încet în ușă, vine gardianul și dacă vrei să-i raportezi lui ceva, ridici un deget în sus. Cînd ești bolnav și ceri să vină doctorul, ridici două degete în sus. Nu ai voie să te ridici pe pat și să te uiți pe fereastră. Patul n-ai voie să-l muți de la locul lui. Orice abatere de la această regulă se sancționează aspru.

– Dar vas pentru apă nu-mi dați ?

S-a uitat împrejur, apoi i-a spus gardianului :

– Dă-i o gamelă pentru apă.

– Bine, am zis eu, acestea sînt obligațiile, dar nu mi-ați spus care sînt drepturile pe care le am !

– Nu ai absolut nici un drept. Tot ce primești, primești din bunăvoința noastră. Să nu uiți asta !

A ieșit. Și astfel a început unul din cele mai grele capitole din viața mea. Cîteva zile am stat cu urechile la pîndă, ca să aud mișcările gardianului, pentru a le putea coordona cu ale mele. Am observat că venea foarte des la vizetă, trecea repede, pentru a putea ajunge la vizetele următoare, dînd roată pe la toate. Uneori doar mișca vizeta, fără să se uite, alteori se întorcea pentru a mă surprinde cu o abatere. Fereastra ! N-aveam voie să mă uit pe fereastră. Și mă atrăgea. Doream să văd ce este dincolo și nu puteam, decît dacă mă ridicam în picioare pe pat. Și atunci trebuia să-mi scot bocancii din picioare, căci altfel murdăream patul cu norolul de pe jos. În sfîrșit, după ce am studiat bine situația, într-o zi, cînd am auzit că gardianul era ocupat la o cameră mai încolo, mi-am scos repede un bocanc, am pus un picior pe pat și m-am săltat în sus. Dintr-o dată am cuprins cu privirea tot ce se putea vedea de la fereastra mea. O curte foarte largă, dincolo de care era un zid înalt și, pe zid, din loc în loc, cite o gheretă și lingă ea, pe o platformă, un soldat înarmat. Atît deocamdată. Repede m-am dat jos, spre a nu fi surprins. În altă zi am îndrăznit mai mult. Uitîndu-mă tot așa, am văzut plimbîndu-se roată prin curte o femeie cu părul cărunț, tăiat scurt. Era departe de mine și nu i-am putut distinge

fața. „Cine să fie oare?” m-am întrebat. Auzisem prin închisorile prin care am trecut că Ana Pauker și Vasile Luca au fost arestați și condamnați ca deviaționiști. Să fie oare asta „Ana a noastră”? Se spunea că ea și-a denunțat soțul ca deviaționist lui Stalin și acesta l-a condamnat la moarte. I-a venit și ei rîndul? În alte zile am văzut un bărbat, tot cărunt, dar nici acestuia nu i-am putut distinge fața. Am încercat de mai multe ori să bat în peretele din stînga mea, dar nu mi s-a răspuns și, pînă la urmă, m-am convins că celula vecină era goală.

Începusem să mă obișnuiesc cu celula și să-mi fac un program. Într-o zi gardianul deschide ușa și-mi spune :

– Dezbracă-te și dă jos tot de pe tine, tot, la pielea goală !

Am crezut că îmi face percheziție. După ce m-am dezbrăcat, mi-a spus să fac un pachet din toate hainele și să le învelesc în manta. După asta mi-a dat totul nou : două cămăși, două izmene, două prosoape, un rînd de haine vărgate noi, manta, bonetă, bocanci și două perechi de obiele. Aveam o pereche de ciorapi de lină și genunchiere tot de lină, pe care am cerut voie să le păstrez, dar nu mi s-a îngăduit. Nu peste mult timp a venit iar, mi-a spus să-mi iau tot ce am, afară de gamelă și să ies afară. M-a dus spre ieșire, dar nu m-a scos, cum credeam, ci m-a băgat pe cealaltă latură, la camera nr.3. O cameră ca și pe aceea pe care am părăsit-o, cu deosebire că fereastra nu avea geamuri duble și era deschisă, iar soba, tot de lut, nu avea ușă. Se vedea că fusese smulsă recent. Cum era în septembrie, nu-mi era frig și nu am dat nici o importanță faptului. A venit însă luna octombrie, apoi noiembrie și începea să-mi fie frig. Pătura pe care o aveam acum era subțire și în câteva locuri găurită. Am cerut gardianului să-mi închidă fereastra, că începuse să plouă și îmi uda patul. S-a făcut că-mi împinge geamul, dar acesta nu sta. Am încercat și eu, noaptea, cînd nu mă vedea el, să închid, dar nu avea cîrlig și parcă avea arc, așa îl împingea să rămînă deschis. Pe la sfîrșitul lui noiembrie au început să dea foc. Mi-a dat și mie o gamelă de cărbuni și jar. Dar, cum soba nu avea ușă, tot fumul de cărbuni ieșea în cameră – și căldură nu se făcea deloc. I-am cerut gardianului să mă mute în altă cameră, sau să repare ușa de la sobă și fereastra. Mi-a răspuns că va face aceasta cînd va avea ordin. În schimb cărbuni și jar nu mi-a mai dat, căci fumul de la sobă ajungea și la el pe hol. Ploaia din noiembrie s-a schimbat în zăpadă în decembrie și acum mă ninge, iar noaptea zăpada se topea de căldura picioarelor mele căci, pentru a mă apăra de frig, nu dormeam cu capul la fereastră ci cu picioarele. Tot gîndindu-mă cum să mă apăr de frig, am găsit un mijloc. Noaptea nu aveam voie să mă plimb prin cameră și cum, din cauza frigului, nu-mi dădeam jos bocancii din picioare, mă strîngeam în partea opusă a ferestrei, pe spate, cu genunchii strînși, puneam pe mine cearceaful, peste acesta pătura și făceam un fel de clopot închis și stăteam așa sub pătură, cu cap cu tot, pînă se încălzea aerul și adormeam. Dar poziția nu era prea comodă, căci de multe ori mi se strangelau vinele de la genunchi și mă dureau. Atunci eram nevoit să-mi întind picioarele, să le frec, să frec genunchii, pînă începea să circule sîngele din nou. Dar, pînă făceam operația aceasta, pierdeam aerul cald. Erau niște nopți cumplite. Așa a trecut luna noiembrie, așa a trecut și decembrie și Crăciunul. Mă gîndeam la Nansen, la Amundsen, la Scott, la toți exploratorii Polului Nord, care au dormit în

adăposturi de gheață și au rezistat frigului. Trebuie să rezist și eu ! În noaptea de Anul Nou m-au trezit niște împușcături de undeva, nu prea departe. Primul lucru la care m-am gândit a fost că este revoluție în țară. În sfârșit. Voi fi liber ! Voi scăpa de frig ! Am împins pătura de pe cap, m-am ridicat în picioare pe pat și m-am uitat pe fereastră. O feerie și o mare deziluzie ! În oraș sute și sute de pușcături și explozii de artificii brăzdau cerul în toate culorile curcubeului, anunțând lumii începutul unui an nou. Iar eu aici, uitat de oameni, înghețam de frig ! M-am învelit în punga mea de aer și m-am rugat îndelung lui Dumnezeu ca anul care începe să aducă un sfârșit suferințelor mele.

După Anul Nou frigul s-a întetit, gerul era cumplit, partea dinspre fereastră a saltelei mele era înghețată, vântul și gerul intrau pe fereastra deschisă și își descărcau săgețile de gheață drept în mine. Nu mai puteam răbda. M-am hotărât să trag patul de la fereastră cu orice risc. Zis și făcut. O fi fost după miezul nopții. M-am sculat și, încet, am tras patul de la fereastră, până aproape de ușă, am măturat cu mîna zăpada de pe saltea și m-am așezat iar în clopotul meu de aer. Abia am adormit însă, cînd aud că se deschide ușa. Mă descopăr să văd cine e. Era directorul închisorii cu gardianul de serviciu. M-am dat jos din pat.

- Du patul la loc, mi-a spus în șoaptă ! Ți-am spus că n-ai voie să muți patul de la locul lui.

- Uitați-vă domnule la fereastră, am zis eu. Este posibil, pe gerul acesta, să mă țineti cu geamul deschis în bătaia crivățului și a zăpezii ? Uitați-vă la sobă, e fără ușă, eu dorm fără foc.

- Vorbește încet ! În șoaptă ! Mută patul la loc !

- Nu-l mut că îngheț.

- Mută patul la loc !

N-am mai putut. Am început să țip cît mă ținea gura :

- Nu-l mut, măi criminalule ! Asasinule ! Scoate pistolul și trage în mine ! De ce vrei să mă omori cu frigul ? Omoară-mă dintr-o dată, bărbătește ! De ce ești laș ? Omoară-mă, măi ciine feroce !

Zadarnic tot sisăiau între dinșii, el și gardianul, că nu mă puteam opri. Au părăsit celula amîndoi. Am mai strigat puțin, apoi am tăcut. M-am așezat în pat, să mă culc iar, cînd ușa s-a deschis din nou și trei gardieni au intrat în cameră. M-am dat iar jos din pat. Mi-au pus ochelari negri și doi m-au luat de o parte și de alta. M-au dus undeva, nu prea departe, am coborît vreo patru sau cinci scări, au deschis o ușă, mi-au luat ochelarii de la ochi și m-au împins înăuntru, după care au închis ușa la loc. Nu vedeam nimic, dar simțeam că am călcat în apă, căci îmi intrase în bocanci și era rece. Am întins mîna în dreapta și în stînga, dar n-am dat de nimic. Atunci am pipăit perețele de lîngă ușă și am constatat că apa curgea pe el. Am mers tot pe lîngă perete și tot pipăind prin apă cu piciorul, pînă am ajuns de unde am plecat. Pe toți patru pereții curgea apă și jos era apă pînă la glezne. Numai pe ușă nu curgea, dar și aceasta era umedă și rece, căci era de metal. Auzeam acum apa cum se scurgea pe pereți. Probabil că pe undeva avea o scurgere, căci, deși pe pereți venea într-una, jos nu se ridica mai sus de gleznă. Am stat înmărmurit o vreme îndelungată.

- Doamne, Dumezeule, mă gîndeam, pot fi oamenii alit de răi ? Tu i-ai făcut, Doamne, după chipul și asemănarea Ta. Cum au putut deveni așa, Doamne ?

Am crezut că dacă se vor obișnui ochii cu întunericul, am să văd măcar cît de cît. Da' de unde ! Au trecut ceasuri, zile, și n-am văzut decît întunericul opac, gros, impenetrabil. După toate probabilitățile, pereții erau dați tot cu material din acela negru, impregnat cu gudron, care se găsea în celule, pe jos. Am început apoi o plimbare fără sfîrșit. Mergeam într-una, fleoșc, fleoșc, prin apa rece, de la ușă pînă la fund și înapoi. Cînd oboseam și nu mai puteam, mă rezemam cu spatele de ușă, pînă cînd adormeam și picioarele îmi scăpătau să cad jos. Atunci porneam din nou. Am învățat să dorm cite puțin în picioare, dar nu prea mult căci dacă adormeam bine, cădeam jos. Cît voi fi umblat așa ? Niciodată n-am să știu. La un moment dat am simțit că nu mai pot, că trebuia să mă las jos. Și asta însemna moartea. Mi-am făcut rugăciunile, mi-am luat rămas bun de la soție, de la părinți, de la frați, de la prietenii, m-am rugat la Dumnezeu și la urmă am zis : „Iartă-l, Doamne, și pe cei care mi-au făcut mie rău !” Abia m-am lăsat în apă, cînd s-a deschis ușa și o voce mi-a spus :

- Hai, ieși afară de acolo.

Nu m-am putut ridica. Am simțit cum m-au ridicat doi gardieni, unul mi-a pus ochelarii, m-au prins de braț și, cu ajutorul lor, am urcat cele patru-cinci trepte, tîrîș-grăpiș, și am ajuns în camera mea. Cum m-am lăsat pe pat, am și adormit. Cît am dormit ? Habar n-am. Cînd m-am trezit, mă frecam la ochi și nu-mi venea să cred că sînt în camera mea. M-am așezat pe dunga patului, încă amețit. Nu peste mult, s-a deschis ușa și a intrat directorul. M-am sculat în picioare.

- Ei, muți patul la loc, m-a întrebat ?

- Îl mut, am răspuns pocăit.

- Mută-l acum, pînă te văd eu.

Am încercat să-l împing, dar eram așa slăbit că nu l-am putut mișca din loc.

- Ajută-l, i-a spus directorul gardianului.

- Ei vezi, mi-a zis, după ce am mutat patul la loc, că eu sînt cel mai tare ?

- Cînd ai putere, domnule, am răspuns, nu-i mare lucru să faci rău ; mai greu este să faci bine.

- Și bine pot să fac, dacă vreau, mi-a răspuns.

- Asta n-o cred, am zis. Dacă puteți, atunci dați-mi ciorapii de lînă și genunchierele de la magazie, că mă chinuie durerea de picioare.

- Bine !

Peste zece minute gardianul mi-a azvîrlit ciorapii și genunchierele pe vizetă. Le-am ridicat și nu-mi venea să cred că le am. Le-am tras în picioare și mă simțeam foarte bine cu ele. Ba, am băgat de seamă că nici curentul nu mai năvălea așa pe fereastră. Abia acum m-am uitat și am văzut că fereastra era închisă și încă cu geam dublu. M-am frecat la ochi ! Uitîndu-mă apoi în jur, am constatat că și ușa de la sobă era reparată, iar jos, lîngă sobă, o grămăjoară de cărbuni aștepta să fie băgată în sobă și să li se dea foc. Am făcut-o îndată după program. Și cînd focul duduia în sobă, răspîndind o binefăcătoare căldură, aproape pot spune că de ani de zile nu m-am simțit așa de bine. A fost prima noapte din larna aceea cînd am dormit și eu dezbrăcat. Chiar de a doua zi, am intrat într-o perioadă de refacere. Numai că durerile reumatice, care m-au chinuit mult în anii trecuți, acum au reînceput cu mai multă intensitate. Mă dureau picioarele și cînd îmi era prea cald și cînd mă descopream, ca să moderez căldura.

În afară de asta, a început să mă chinulască și stomacul. Modul de hrană era la Rîmnicu-Sărat tot un mijloc de distrugere fizică a deținuților. Se dădea cite o lună, o lună și jumătate, o mîncare extrem de slabă, încît deținuții slăbeau și erau lihniți de foame. După asta, urma o săptămînă sau chiar două, o mîncare foarte bună (pentru pușcările, evident), cînd se umplea gamela cu ciorbă groasă de fasole boabe, cu jumări de slănină prin ea și mămăligă destul de multă. Era o mîncare foarte apetisantă, pe care o îngurgitam cu multă plăcere. Organismul, slăbit și avid de refacere, nu putea rezista postei. Numai că mămăliga, aproape nefiartă, și grăsimea din fasole nu puteau fi mistuite de un stomac total debilitat de postul îndelungat la care a fost supus și începeau niște dureri de stomac foarte neplăcute. Pe de o parte, organismul întreg fremăta pentru a fi hrănit, iar pe de alta, cum îngurgitam mîncarea, începeau durerile de stomac și diareea. Și, evident, nu eram singur în această situație. Începea să se răspîndească în toate celulele și în holul închisorii o putoare sufocantă. Gardianul era acum bucuros, dacă îi ceream voie să deschid fereastra. Și cum deschideam fereastra începeau să mă chinulască, pe lingă stomac, și durerile reumatice. La repetatele mele cereri, a venit medicul și, cînd l-am spus de durerea de stomac, mi-a spus că îmi prescrie un program potrivit, apoi, tot pipăindu-mă, mi-a șoptit să evit mămăliga, fiindcă este nefiartă și jumările să le scot să le mănînc dimineața cu piine. Și să mănînc cît se poate de încet. El îmi prescrie regim, dar știe că n-am să-l primesc.

După pedeapsa din camera neagră, am fost scos la plimbare o jumătate de oră pe zi. Aveam o curte foarte largă de plimbare, înconjurată în exterior de ziduri foarte înalte, pe care se găseau santinele de pază. În iarna aceea a nins enorm de mult, dar deținuții de drept comun au curățat zăpada de pe pista de plimbare, strîngînd-o la mijlocul terenului. Movila de zăpadă era cît un munte și îmi plăcea să o înconjur în pas vioi și să aud scîrțîind zăpada sub picioarele mele.

De cînd m-am certat cu directorul, gardianul care fusese de față se arăta ceva mai binevoitor față de mine. El m-a încurajat să-l întreb într-o zi :

- Domnule șef, dar pe mine nu mă mai scoateți din izolarea asta ? Să am și eu cu cine schimbă o vorbă, că am să uit să mai vorbesc.

- Aici nu există camere de comun, mi-a răspuns. Toți sînt izolați și n-au voie să vorbească decît cînd sînt întrebați. Apoi, încet : aproape în fiecare zi scoatem cite unul mort din cameră. Însă camerele se ocupă iar, că vin mereu alții.

Deci „vin mereu alții”. Cu toate acestea, camerele vecine cu mine erau goale. Cu siguranță că n-am să pot în nici un fel comunica cu nimeni. Mă gîndeam adeseori la prietenii mei, Eugen Teodorescu și Ghiță Brahonschi, cum au trecut peste aceste încercări și dacă au trecut, ori, vor fi printre cei scoși pe targă ?

Iarna a ținut anul acesta pînă în luna martie. Pe la mijlocul lui martie au început niște zile senine și calde, și mă miram în fiecare zi, cînd ieșeam la plimbare, cît de repede scădea movila de zăpadă din curtea închisorii. Chiar la fereastra mea, sub streășină, niște vrăbii au ocupat un cuib de rîndunică și se certau cît era ziua de mare. Îmi făcea o deosebită plăcere căci, cu puțină imaginație, izbuteam să evaderez din lumea mizeriei umane și să revin în satul meu, în lumea copilăriei, populată cu vrăbii, rîndunele și privighetori.

Într-una din primele zile ale lunii aprilie, gardianul intră în camera mea și-mi trîntește pe pat hainele cu care am venit la Rîmnicu-Sărat.

- Dă jos, îmi spune, tot ce ai pe dumneata de aici și îmbracă-te cu hainele cu care ai venit, că pleci.

- Unde merg, domnule șef ? am întrebat bucuros de schimbare.

- Nu știu, ai să vezi dumneata.

M-a dus în fața directorului, care mi-a spus :

- Domnule Chloeanu, pleci de aici la Cluj. Ar trebui, după regulament, să te pun în lanțuri, dar, dacă îți dai cuvîntul de onoare că nu încerci să evadezi, te las dezlegat.

- Îmi dau cuvîntul că n-am să evadez.

- Bine ! De altfel, însoțitorul duminică este înarmat și la prima încercare are ordin să tragă în plin.

- Unde dracu' aş putea să fug, domnule, în hainele acestea și cînd sînt rupt de viață de atîta ani și slab de mă bate vîntul ? Nici măcar n-aș ști unde să merg.

- Ai dreptate ! Dați-i drumul, că pierdeți trenul.

Am ieșit cu însoțitorul meu în haine civile și, pe jos, în cîteva minute, am fost la gară. N-am așteptat mai mult de cinci minute și a venit trenul. Am găsit un compartiment aproape gol. La Ploiești ne-am dat jos și am așteptat personalul care venea de la București. Acesta avea atașat un vagon dubă. Pe dinafară era un vagon ca toate celelalte, dar, cînd am intrat în el, am văzut că ferestrele erau false, că nu existau decît pe dinafară. Am fost băgat într-un compartiment de patru persoane, firește singur, și încuiat acolo. Pentru nevoile trupești, compartimentul avea o gaură într-un colț. Administrația românească a învățat ceva de la cea mai avansată societate din Răsărit !

La Cluj ne aștepta un jeep în gară. Cum ne-am urcat în el, mi-au pus ochelarii negri. Zăream totuși cu coada ochiului printr-un geam și, cum cunoșteam foarte bine Clujul, căci aici mi-am făcut studenția, cunoșteam strada pe unde treceam. Am fost dus la închisoarea Tribunalului Militar, din spatele Tribunalului Civil, și băgat într-o cameră de la primul etaj, cu fereastra spre curtea interioară. Cînd am văzut că mă bagă tot singur, am hotărît să fac un demers energic, să-mi dea asistență medicală - stomacul mă chinua foarte rău - și să mă scoată din izolarea în care mă țineau de atîta timp. Am refuzat mîncarea și am cerut să îmi aducă medicul și procurorul. Medicul a venit în ziua cînd l-am cerut, mi-a dat medicamente pentru stomac și mi-a prescris un regim potrivit. A doua zi a venit și procurorul, un tînăr în civil, mic de statură și neînsemnat ca figură. S-a oprit în pragul ușii de la celula mea și mi-a spus :

- Eu sînt procurorul, domnule Chloeanu, pentru ce m-ați chemat ?

- Domnule procuror, i-am spus, vă mulțumesc pentru că ați venit aici. Dumneavoastră fiind un om de drept, veți putea să apreciați just plîngerea mea, atît din punct de vedere uman, cît și din punct de vedere legal. Știți bine, ați învățat și dumneavoastră la Universitate, că un deținut nu poate fi ținut izolat mai mult de două luni, fără să i se cauzeze grave consecințe

de ordin nervos. Toate legislațiile moderne prevăd acest maxim de detenție izolată și nu cred că dispoziția a fost scoasă din legea românească. Ei bine, eu, din opt ani cât am făcut pînă în prezent, mai bine de jumătate i-am făcut în izolare și acum mă găsesc într-o izolare mai mare de șase luni. Mai acum vreo patru ani, aflîndu-mă la Ministerul de Interne la o anchetă, am primit de vreo cîteva ori ziare. Știți ce am citit într-un exemplar din *Scînteia* ? Că în Grecia deținuții comuniști au făcut grevă, ca să li se îngăduie în fiecare zi contact cu familia, fiindcă nu li se permitea decît de două ori pe săptămînă. Pretindeau să li se aducă presa în fiecare zi, nu numai de două ori pe săptămînă. Și, evident, *Scînteia* susținea greva deținuților din Grecia. Oare deținuții din România nu sînt tot oameni ? Eu de opt ani de zile nu știu nimic de familia mea, de opt ani de zile, cu excepția pe care v-o spusei, nu am citit un ziar, nu am citit o carte, de opt ani de zile mi se dă o hrană de distrugere și din acești opt ani, cel mai mulți i-am făcut în izolare. Credeți că procedeul acesta este legal ? Credeți că este uman ?

- Domnule Chioreanu, mi-a răspuns procurorul, nu trebuie să uitați că dumneavoastră sînteți unul din conducătorii Mișcării Legionare și că aveți la activul dumneavoastră atîtea crime.

- Ce crime, domnule procuror, vă rog să-mi spuneți una.

- Păi, nu trebuie decît să ieșiți la marginea Clujului, pe Dealul Felea-cului, ca să vedeți crucile de la căpățile victimelor dumneavoastră.

- În marginea Clujului ? întreb mirat. Victimele mele din marginea Clujului ? De cînd, domnule procuror ?

- Păi, din 1940-1941-1944, domnule Chioreanu !

- Bine, domnule procuror, dar din 1940 pînă în 1945, Clujul cu marginile lui, pînă aproape de Turda, ținea de Ungaria. Dumneavoastră puneți acum și crimele ungarilor în sarcina mea ? Ar trebui să știți măcar atîta istorie, domnule, să nu faceți asemenea afirmații absurde !

Procurorul a trîntit ușa, fără să mai aștepte perorația mea ; am mai continuat puțin, apoi m-am oprit. Poftim, de la cine cer eu omenie și legalitate.

Tratamentul medical și regimul alimentar, precum și aerul curat din cameră, au contribuit la refacerea mea rapidă. La vreo două săptămîni după ce am ajuns la Cluj, am fost dus sus la Tribunalul Militar și abia acum mi-au spus pentru ce am fost adus aici. Trebuia să depun ca martor în procesul fostului meu camarad și prieten, Viorel Boborodea¹, fost șef de județ la Hunedoara. Pînă să-mi vină rîndul la proces, am așteptat într-o fundătură de coridor, unde se găseau și alți martori. Am avut marea bucurie să-l întîlnesc aici pe bunul meu prieten, camarad și fost coleg de liceu, ingînerul Ion Bogdan, care în 1944 dispăruse din Brașov, arestat de NKVD. Mi-a povestit că a fost în Rusia, de unde se întorsese numai de vreo doi ani. Tot aici l-am întîlnit pe Ion Pop, muncitor din Oradea, fost legionar, fost în lagărul de la Buchenwald cu mine și care fusese și el arestat de NKVD în 1944 și dus în Rusia. Pop a fost adus ca martor din închisoare, ca

1. Învățătorul Viorel Boborodea avea să devină, în 1962, unul dintre participanții la ultima fază a reeducării, inițiată de autorități la Aiud, într-o perioadă în care se aflau acolo preotul Dumitrescu Borșa, Victor Vojen, Victor Biriș, Iosif Costea, Nichifor Crainic (eliberați ca „reeducați”), Radu Gyr, Nicolae Petrașcu, Nistor Chioreanu ș.a.

și mine. Bogdan mi-a povestit că locuia în Alba Iulia, că s-a căsătorit, este încadrat în muncă, dar se teme că vor să-i facă și lui proces. L-am rugat să-i comunice fratelui meu, preotul Ionaș din Alămor, unde și cum m-a întâlnit. Procesul nostru s-a amînat cu 30 de zile și atunci l-am rugat pe Bogdan să-i comunice fratelui meu ca, la noul termen, să vină să ne întâlnim. N-a venit el, a venit cumnata mea, preoteasa Aurica. A venit cu fosta mea prietenă din liceu, Nicuța Spaniol, acum profesoară în Cluj, cu patru copii și înrudită prin alianță cu noi. Nicuța a fost totdeauna o admirabilă camaradă, veselă, cu un suflet ca o piine albă și cu glas de privighetoare. Ar fi făcut o frumoasă carieră, dacă ar fi urmat Conservatorul. Printr-o greșeală administrativă, amîndouă au ajuns în sala martorilor, și astfel am putut sta de vorbă cu ele.

– Val, Nistore dragă, mi-a spus cumnată-mea, cum ai slăbit și cum te-ai schimbat ! Mai, mai, să nu te cunosc ! Acasă sint toți bine acum. Toți au fost arestați, dar, după ce te-au prins pe tine, au fost puși în libertate. Și Letiția (soția mea) este sănătoasă.

– Ea de ce n-a venit ?, am întrebat.

– I-am spus că vin eu să te văd, dar nu și-a exprimat dorința să vină. Știi că ea nu lese din cuvîntul măcă-si. Probabil n-a lăsat-o.

N-am putut să vorbesc decît puțin cu cumnată-mea, căci am fost chemat să depun ca martor și, îndată după depozitie, am fost condus înapoi în celula mea. A fost singurul contact pe care l-am avut cu familia în 16 ani de închisoare și fără știrea oficialităților.

După eliberare, am aflat că soția mi-a trimis pachet la Aiud, dar nu mi l-au dat. Cine știe cine s-a înfruptat din el ! Au încercat și părinții mei să ale ceva despre mine. Mama, care a prins un fir de undeva, a umblat zile întregi pe la poarta Penitenciarului Aiud, s-a rugat plîngînd de noul director Crăciun să-i îngăduie să mă vadă numai o dată. Dar colonelul Crăciun n-a avut milă de blata bătrinică. În 1948 a ridicat-o din spital și a băgat-o în pușcărie, dar, după aceea, cînd l-a implorat s-o lase numai o dată să mă vadă, înainte de a muri, inima de piatră a colonelului Crăciun a rămas de piatră. În februarie 1960 blata mamă s-a stins cu fusul în mînă și cu dorul neîmplinit în suflet. Cu un an înainte murise tata. Ridic capul de pe caietul pe care aștern în fugă aceste rînduri și-l văd pe amîndoi în poza de pe perete. Tata, trist și blajin, cu părul și mustața albe, mai înalt, mama, mărunțică, în minunatul port din satul nostru, cu sprîncenele încă negre și cu cosița albă care se vede puțin sub năframa neagră, mai are putere să zîmbească. Scumpi bătrîni ! Un val de pioasă dragoste și recunoștință îmi umple sufletul, de cîte ori îmi arunc privirea pe poza voastră. Căci, tot ce am mai bun și mai curat în sufletul meu, este de la voi.

•

La o săptămînă după procesul lui Viorel Boborodea, am fost luat cu o mașină din Cluj și dus la Gherla. Închisoarea aceasta avea o veche și tristă faimă. În satul meu am auzit încă în copilărie blestemul : „Mîncă-te-ar Gherla !”. În regimul comunist cu deosebire, sub direcția maiorului Goiciu, a dobîndit o nouă faimă, și mai mare ! Mi s-a povestit, bunăoară, că studenții reeducați la Pitești făceau la Gherla niște reeducări care îngrozesc

sufletul unui om normal numai cînd aude de ele. Aşa, bunăoară, pe muncitorul Emil Gligor, care a refuzat reeducarea, după mai multe bătăi, l-au dezbrăcat la piele şi, cu un fier înroşit în foc, l-au imprimat pe fesă semnul Gărzii de Fier. Ca să-l poarte toată viaţa ! După ce s-a eliberat, întimplarea a făcut să se întâlnească în tren cu fostul torţionar care l-a aplicat fierul roşu. Ruşinat, tînărul l-a prins de mîină şi l-a rugat :

- Nea Emile, poţi să mă terţi ? la care acesta l-a răspuns :

- Vezi-ţi de treabă, măi băiete ! Cum aş putea să-ţi port pică pentru fapte săvîrşite în timpul unor furturi ca acelea ? Vino să te sărut şi uită şi tu, cum am uitat şi eu !

Cînd scriu aceste lucruri, îmi sare deodată în faţă ultimul roman al lui Marin Preda : *Cel mai iubit dintre pămînteni*, în care vorbeşte despre un legionar în închisoare, care, bolnav de dizenterie, este îngrijit de un folclorist evreu, condamnat şi el, şi cînd se trezeşte din leşin, îl înjură de mamă. Nu ştiu ca Marin Preda să fi fost în închisoare - şi dacă n-a fost, cu atît mai mare este meritul său scriitoricesc - şi nu ştiu nici dacă în libertate a cunoscut mai de aproape foşti legionari. Cred că nu ! Şi e păcat ! Căci, dacă ar fi fost în închisoare, sau măcar dacă l-ar fi cunoscut pe legionari, cu talentul său şi, evident, dacă ar fi fost obiectiv şi sincer, ce pagini frumoase ar fi scris !

Aşadar, iată-mă şi la Gherla. Am fost băgat în Celularul mare, la etaj, în stînga cum urci scările, într-o cameră imens de mare, cu paturi, cearceafuri, perne, dar fără deţinuţi. Deci şi aici, tot singur ! Am bătut în pereţi în stînga şi în dreapta. N-am primit nici un răspuns. La program şi cînd mi s-a dat mîncarea, am constatat că toată aripa aceasta a penitenciarului era goală. În ziua următoare, uitîndu-mă pe fereastră, am văzut jos în curte deţinuţi plimbîndu-se în cerc. Eram destul de îngrijorat. Cu salma pe care o avea Gherla şi directorul ei Goiciu, numai linişte nu-mi lăsa în suflet. Faptul că mă ţineau singur într-o cameră aşa de mare mă făcea să cred că nu voi sta multă vreme aici. Ori vor aduce şi alţi deţinuţi, ori mă vor muta într-o cameră mai mică.

N-a fost nici una, nici alta. La vreo zece zile, am fost dus jos într-un birou, unde am fost anchetat despre fratele meu Victor, ţăran, singurul rămas la plug din cei cinci copii ai părinţilor noştri. Ştiam că izbutise să fugă de arestări şi trăia pe undeva ascuns. Cu vreo doi sau trei ani în urmă, colonelul Crăciun îmi spusese că încă nu l-au prins, dar îl vor prinde. Se pare că l-au prins. Anchetatorul nu mi-a spus, dar am dedus eu. Apoi au mai trecut vreo zece zile şi, într-o dimineaţă, după ce am primit cealul, gardianul îmi spuse să-mi iau tot ce am şi să ies. M-a dus jos în curte, la o fierărie, unde mi-au legat de picioare nişte lanţuri teribil de grele. Nu mă puteam mişca deloc. Apoi doi gardieni m-au ridicat pe sus, m-au trîntit într-un camion şi m-au dus la gară, unde m-au azvîrlit într-un vagon de marfă, pe care l-au închis pe dinafară. Puţin după asta, trenul plecă. Unde ? Nu ştiu. Se opreşte, iar pleacă, iar se opreşte, de mai multe ori şi, cînd credeam că toată viaţa am s-o petrec în vagonul acesta de marfă, la o oprire, se deschide uşa şi o voce aspră îmi spune :

- Hai, dă-te jos de acolo !

Încerc să mă dau jos, dar nu pot. Doi gardieni mă ridicară pe sus și mă azvirliră într-un camion, ca pe un sac cu fasole. În câteva minute am fost din nou în Penitenciarul Aiud. Era seară. Călătorisem o zi întreagă de la Gherla la Aiud. Mi-au tăiat lanțurile și un gardian m-a dus la Zarka, în camera pe care o ocupasem prima dată cu nouă ani în urmă împreună cu Mitică Gheorghiu și Alexandru Balș. Numai că acum eram singur, aveam pat, saltea cu cearceaf, pernă și pătură. Am respirat oarecum ușurat. După un periplu de trei ani, m-am întors la Penitenciarul meu ! Până când, oare ?

34

Deoarece am ajuns târziu, după ora închiderii, n-am văzut pe nimeni prin curtea Penitenciarului. La Zarka am dat peste un gardian pe care nu-l cunoșteam. Ceea ce m-a frapat numaidecît a fost că fereastra, bătută în cuie și cu ochiurile de jos vopsite cu var, mai avea în afară un oblon de lemn vopsit, care nu permitea pătrunderea luminii decît de sus. N-am simțit nici o mișcare, nici în stînga, nici în dreapta. Ori camerele nu erau ocupate, ori dormeau toți. „Voi vedea mîine, acum nu e bine să ciocănesc în perete.”

Dimineața, intensă mișcare în partea dreaptă. Cînd a ajuns în partea stîngă, am remarcat îndată că aici mișcarea era mult mai anemică. Am înțeles numaidecît că în acea parte celulele nu erau așa de încărcate. După toate probabilitățile, aici mai erau unii izolați. Celulele din stînga și dreapta mea nu erau ocupate. Eram, deci, din nou izolat. Ieșirea la program se făcea celulă cu celulă, astfel că deținuții nu se puteau vedea între ei. Mîncarea o dădea gardianul. Doi deținuți de la bucătărie aduceau ciubărul, îl puneau în mijlocul coridorului, gardianul lua polonicul și trimitea pe unul din bucătari să deschidă ușa la celulă, să dea drumul deținuților, să vină cu gamelele pentru a primi mîncarea de la ciubăr. Acolo unde era un singur deținut, acesta dădea gamela bucătarului, să-i aducă mîncarea. În primele două zile mi-a dat mîncarea un bucătar necunoscut. În cea de-a treia zi, bucătarul care a deschis ușa să-mi ia gamela, cînd a dat cu ochii de mine, a exclamat : „Hi !” și a închis ușa. Cum nu mă uitasem bine la el, nu știam de ce a dat drumul exclamației, dar mi-a atras atenția, și, cînd s-a întors cu gamela, l-am privit mai bine.

- Moșule, de cînd ești aici ? m-a întrebat.

- De trei zile, am răspuns.

Abia după ce a închis, mi-am adus aminte de figura lui. Era doctorul Ighișan, care fusese și el în Germania cu mine - și la Buchenwald, dar pe care nu-l văzusem niciodată în haine vărgate, ba nici nu știam că a ajuns și el în pușcărie. Așadar, din doctor a ajuns bucătar. Tot nu era prea rău ! La amiază, tot el a venit să-mi ia gamela. Pînă mi-a luat-o, apoi pînă mi-a

dat-o, am putut schimba cîteva cuvinte eu el. Gardianul era departe, în mijlocul coridorului, la ciubăr. Mi-a spus că, aici sus, la etaj, sînt aproape numai legionari și cîteva ofițeri de-al lui Antonescu, iar jos sînt numai național-țărăniști și cîteva liberali. A doua și a treia zi am mai aflat că dintre legionarii mai de văză, a treia și a patra celulă de la mine, sînt Radu Mironovici și George Manu. De Nicolae Petrașcu nu se știa nimic. A fost luat și el din Alud, curînd după mine, și de atunci nu se mai știa nimic de el, cum nu se știa nici de mine. Mi-a mai spus că în Celularul Mare mai sînt în jur de 5000 de legionari, care nu lucrează, sînt foarte rău tratați, și de mult se agită ideea unei greve generale, dar nici Radu Mironovici, nici George Manu și nici alți oameni mai cu greutate nu s-au încumetat să dea dezlegarea pentru o asemenea acțiune. După ce le-a comunicat că eu mă găsesc la Zarka, mai mulți, printre care Aurel Călin, doctorul Miha, doctorul Boeru și alții, mă roagă pe mine să le dau dezlegare pentru o grevă generală în tot Penitenciarul, căci mizeria a ajuns la culme și n-o mai pot suporta. Îmi era foarte greu să dau o asemenea dezlegare care ar fi putut provoca suferințe enorme, pe de o parte, iar pe de alta, s-ar fi putut solda cu un mare eșec, dacă nu vor intra toți în grevă. Cum eram mereu singur, nu mă puteam sfătui cu nimeni; chiar doctorul Ighiașan abia dacă putea să-mi arunce frînturi de frază în timp ce-mi lua și-mi dădea gamela cu mîncare. Pe Ighiașan îl cunoșteam foarte bine, știam că este un om de mare încredere și destoinic. I-am spus să întrebe pe Radu Mironovici, pe Manu și alți cîteva, ce părere au despre grevă. Au răspuns că toți vor urma dispoziția mea. Acum nu mai scăpam de insistențele lui Ighiașan care, de fiecare dată cînd îmi lua și îmi dădea gamela, îmi spunea că cei din Celular mă roagă să le dau voie la grevă.

În sfîrșit, m-am decis. În a opta sau a noua zi de la sosirea mea la Alud, cînd Ighiașan a deschis ușa și mi-a cerut gamela, i-am spus cu voce tare:

– Te rog spune-i domnului șef că refuz mîncarea. Cu ziua de azi intru în greva foamei. Îl rog să-mi dea hîrtie și creion să declar și în scris.

Numai decît a venit gardianul și m-a întrebat:

– De ce nu vrei să mîncîci?

– Domnule șef, i-am răspuns, eu sînt de peste cinci ani izolat. Nu mai pot suporta singurătatea și de aceea declar greva foamei, ca să fiu scos din izolare.

– Treaba ta!

Mi-a trîntit ușa și a încuiat-o. La amiază mi-au oferit mîncare, dar am refuzat-o. Seara, cînd mi-a cerut gamela, Ighiașan mi-a putut șopti că Zarka este pe jumătate în grevă. La fiecare masă venea și-mi cerea gamela, o golia de mîncarea veche și o umplea cu mîncare nouă. Cu acest prilej îmi comunica și stadiul grevei. A treia zi tot Celularul și toată Zarka erau în grevă – și nu numai legionarii, ci și țărăniștii, liberalii, militarii și alte formații. Niciodată nu s-a pomenit la Alud o grevă de asemenea proporții.

În a cincea zi de grevă, dimineața, un gardian m-a luat din celulă și m-a dus în față, într-o cameră de anchetă. Îndată după mine au intrat doi ofițeri, un colonel și un maior. Colonelul mi s-a adresat:

– Domnule Chioreanu, eu sînt colonelul – nu i-am reținut numele – din Ministerul de Interne și sînt trimis aici ca să anchetez isprava dumitale. Abia ești venit la Alud și te-ai și apucat să tulburi liniștea oamenilor.

Pentru ce motiv ai dat ordin să se intre în această grevă ?

- Domnule colonel, l-am răspuns, de ce vă bateți joc de mine ? De ani de zile mă țineți izolat complet de lume, de ani de zile eu nu mai văd oameni, afară de gardienii care mă păzesc, și acum mă acuzați că am dat ordin să se facă grevă ! Cine face grevă, afară de mine ? Și prin cine aș putea da ordin ? ...Prin gardian ? Nu vi se pare că acuzația este nu numai nedreaptă, dar și absurdă ?

- De ce faci greva foamei ?

- Tocmai pentru a fi scos din izolarea în care sînt ținut de peste cinci ani.

- Zici că n-ai dat ordin, dar atunci cum explici că pînă n-ai venit dumneata n-a fost nici o mișcare aici, și cum ai venit dumneata toți legionarii au intrat în grevă ?

- Eu să explic ? Cum să explic ? Ce posibilități am eu de a comunica cu cineva ? Eu nici nu știam că și alți deținuți fac greva foamei, acum aflu de la dumneavoastră.

- Domnule Chioreanu, te rog să ieși din greva foamei și să dai dispoziții și celorlalți legionari să iasă, altfel va fi foarte rău, nu numai pentru dumneata dar și pentru mulți alții. Dumneata vei fi răspunzător pentru cele ce vor urma !

- Domnule colonel, în ce mă privește, eu ies din greva foamei îndată ce mă scoateți din izolare și îmi veți da posibilitatea să iau legătura cu familia mea. Sînt opt ani de cînd am fost arestat și de atunci nu mai știu nimic de ei, și tot de atunci n-am mai citit o carte, o revistă sau un ziar. Nu cred că mai există pe globul pămîntesc o țară în care condițiile deținuților să fie așa grele. Pentru aceasta am făcut greva foamei. În ce privește cererea ca eu să dau ordin deținuților să iasă din grevă, dacă, precum spuneți, sînt în grevă, eu n-am cum să dau un asemenea ordin, căci sînt complet izolat. Dar, chiar dacă n-aș fi izolat, tot n-aș da nici un fel de ordin. Eu nu am calitate de a da ordine. Din momentul cînd am fost arestat, eu nu mă mai simt legat politic de nimeni. Sînt un simplu deținut și nu răspund de faptele nimănui, după cum nimeni, afară de mine, nu răspunde de faptele mele.

Discuțiile au fost lungi și anevoioase ; colonelul cînd mă amenința că în pușcărie au să-mi putrezească oasele, că ei nu se lasă înduplecați de atitudinea mea, cînd îmi imputa că această atitudine nu face decît să aducă suferință și necazuri celorlalți deținuți.

- Ești un egoist, domnule Chioreanu, că nu te gîndești decît la ambiția dumitale și nu-ți pasă că alți camarazi de-ai dumitale o să plătească cu viața această prostie.

Ceasuri întregi au trecut astfel. Aproape de amiază, cînd colonelul slobozea un nou asalt cu amenințări asupra mea, auzim strigăte puternice venind de la Celularul Mare.

- Ne omoară !... Ne omoară !... Murim de foame !... Ne asasinează !... Apoi niște zgomote puternice, ca și cînd s-ar sparge ușile și ferestrele. Tot așa veneau strigăte și zgomote de la Zarka. Colonelul și maiorul s-au ridicat în picioare, au ascultat puțin, apoi au ieșit din cameră și m-au înculcat acolo. Zgomotele și pușcăturile au mai continuat cam o jumătate de oră, apoi au încetat. În tot timpul cît au durat țipetele și împușcăturile eram

într-o stare sufletească teribilă. Mă gîndeam că putea să se fi tras în deînuți și, pînă la urmă, rezultatul acestei greve să fie numai un morman de cadavre. Mă gîndeam acum că, dacă au făcut să curgă sînge, mie nu-mi mai rămînea decît să țin greva pînă la moarte. O tăcere apăsătoare s-a lăsat în întreg Penitenciarul. Nu mai auzeam absolut nici un zgomot. A trecut astfel ziua și începea să se întunece. În sfîrșit, s-a deschis ușa și un gardian mi-a spus să ies. M-a dus înapoi la Zarka. Ajungînd în curtea Zarkăi, am văzut că în fața clădirii era o grămadă de paturi, iar în momentul cînd am dat să intru, tocmai ieșea din Zarka un ofițer în uniformă kaki, cu vreo trei subofițeri după el.

- Ce-l cu ăsta ? a întrebat ofițerul pe gardian.

- A fost la anchetă, a răspuns gardianul.

- De cînd ?

- De azi dimineață.

- Deci n-a fost aici cînd s-a produs scandalul ?

- Nu...

- E singur în cameră, ori cu alții ?

- Singur.

- Du-l atunci la locul lui.

Am intrat în camera mea, pe care am găsit-o cum am lăsat-o. Toate camerele în care erau deînuți nu mai aveau obloane. Mi-am dat numaidecît seama ce s-a întîmplat. Deînuții au spart ferestrele și au doborît obloanele. Ca pedeapsă, li s-au luat paturile la toți. Al meu nu l-au luat fiindcă nu fusesem aici. Dimineața, cînd am ieșit să-mi golesc tineta, mi-am luat îndrăzneala să-l întreb pe gardian :

- Ce s-a întîmplat aici, domnule șef, că eu am lipsit ?

S-a uitat lung la mine, apoi mi-a răspuns :

- Or stricat ferestrele și or doborît obloanele și drept pedeapsă li s-or luat paturile.

Vorbea cu destulă bunăvoință. Se vedea că l-a impresionat manifestația.

- Dar cu pușcăturile ce-a fost ?

- Au venit pionierii de la cazarma din apropiere și au tras în aer, ca să bage frica în ei. Acum, ce faci ? Măninci ?

- Nu ! Continui greva pînă la moarte.

La vreo jumătate de oră după aceea, mi-au luat și mie patul și mi-au dat în schimb o rogojină. Mă așteptam să mă ducă din nou la anchetă, dar nu m-au dus. Gardianul m-a mai întrebat de cîteva ori dacă vreau să măninc. I-am răspuns totdeauna prin nu ! Am dormit și eu o noapte pe rogojină apoi, în dimineața următoare, deci în a șaptea zi de grevă a foamei, a venit un gardian și mi-a spus :

- Ia-ți tot ce ai aici și vino !

M-a dus în curtea primă, unde mă aștepta un camion-dubă. Am fost ultimul care m-am urcat în el. Mai erau acolo, cu spatele către mine, alți șase deînuți. Am putut să-i recunosc pe Radu Mironovici, George Manu, Călin Aurel și doctorul Mija. Pe ceilalți doi, chiar din față, nu i-am putut identifica. Înainte de a mă urca în camion, mi-au legat miinile la spate cu cătușe, apoi doi gardieni m-au ridicat și m-au așezat pe platforma camionului, cu spatele către ceilalți. Patru gardieni cu pistoale automate aveau grijă să nu facem nici o mișcare. Cum am ieșit pe poartă, camionul

a cotit la dreapta, apoi drept înainte spre Cluj. Mă întrebam acum dacă ne duc la Cluj ori înapoi la Gherla, precum și dacă, odată plecați din Alud, mai are rost greva ? Pentru mine, da, atîta vreme cît motivele care au cauzat-o nu vor fi înlăturate. Dar eu trebuia să mă gîndesc la toți ceilalți. Toți au înțeles semnalul meu și au intrat în grevă îndată după mine. Acum, dacă nu ies din grevă și ei mă vor urma, o mulțime dintre ei se vor îmbolnăvi grav, poate unii vor muri. Ori intenția mea n-a fost aceasta. Grevă a fost un semnal de alarmă, care, cu siguranță, a fost auzit și la București și în opinia publică, deci și-a atins scopul. Dacă autoritățile vor persista în menținerea unui regim de exterminare, eu nu am dreptul să grăbesc și, mai ales, să agravez acest regim. Se pune deci problema ce atitudine să adopt în continuare. Personal eram obișnuit cu grevele. Făcusem mai multe pînă acum și știam că numai primele 3-4 zile sînt mai chinuitoare, după aceea corpul intră într-un fel de letargie, foamea nu te mai chinuiește, dar simți cum puterile fizice te părăsesc cu fiecare zi, apoi cu fiecare oră. Mă aflu acum în această fază. Foamea nu mă mai chinuie, iar facultățile mintale erau întregi. De ele aveam acum mare nevoie, ca să găsesc atitudinea justă pe care trebuia s-o adopt în continuare. Tot gîndindu-mă la atîtea probleme legate de această grevă, nici n-am știut cînd am ajuns la Cluj și m-am trezit coborînd serpentinele de pe Dealul Feleacului. Mare mi-a fost mirarea cînd am văzut că, în loc să cotească de la Teatrul Național pe str. Dr. Petru Groza (fostă Regina Maria), mașina trece drept înainte pe lîngă catedrala ortodoxă și ne oprim în curtea fostului liceu Gh. Lazăr. Așadar, Securitatea mai avea un local, nu-i era de ajuns cel din strada Dr. Marinescu. Un cămin studentesc și un liceu au fost desființate, pentru a face loc birourilor și celulelor Securității. Am fost coborît primul și dus într-o cameră la parter, unde mi-au dat jos cătușele. O cameră mică, dar curată, cu pat, saltea, cearceaf, pernă și pătură. Lîngă pat, la cap, o măsuță și un scaun. Părea mai degrabă o cameră de student sărac, decît celulă de închisoare. M-am trîntit pe pat și, cum în noaptea trecută n-am prea dormit, am căzut repede într-o somnolență semitrează. Într-un timp, un locotenent major a deschis ușa și m-a întrebat dacă vreau să mînînc. Am răspuns : nu !

După-amiază, un domn în civil m-a invitat să merg la „tov. colonel”. M-a dus într-o cameră elegantă unde, la un birou, un colonel cu ochelari m-a invitat să iau loc pe scaunul din fața lui.

- Domnule Chioreanu, începu el, eu sînt colonelul... din M.A.I. și am sarcina să anchetez greva de la Alud și să fac actele de trimitere a dumneavoastră și încă a cîtorva conducători în judecata Tribunalului Militar, pentru rebeliune în închisoare. Ce aveți de spus ?

- Domnule colonel, eu mă bucur din toată inima că, în sfîrșit, am să ajung în fața unei instanțe de judecată, unde să pot spune și arăta condițiile inumane în care sînt deținut de ani de zile, precum și torturile și atentatele la care am fost supus. Sînt convins că forurile superioare, nici cele politice, nici cele justițiare, nu cunosc aceste condiții, și acum voi avea prilejul să le fac cunoscute. Chiar dacă s-ar întîmpla să mai adaug cîțiva ani la cei 20 la care sînt condamnat, va fi totuși un cîștig, nu numai pentru mine, dar și pentru toți deținuții din toate închisorile.

- Pentru cei cărora le-ați dat ordin să intre în grevă ?

- Eu n-am dat nici un ordin, domnule colonel ; dar un alt colonel, acum câteva zile, în Aiud, aducându-mi aceeași acuză, mi-a spus că tot Penitenciarul Aiud este în grevă. De la el am aflat, nu din altă parte. Eu, repet, nu am dat nici un ordin, și nici nu puteam da, chiar dacă aș fi vrut, căci de ani de zile sînt ținut izolat și n-am văzut decît gardieni în uniformă. Cum aș fi putut, și prin cine, să dau ordin ? Mai mult, de cînd am intrat în închisoare, am renunțat la orice activitate politică, deci din acest punct de vedere nici nu mai am cui să dau ordine, nemaismîindu-mă legat de cineva.

- Bine, acestea le veți lămurii în fața Tribunalului. Acum mie să-mi dați o declarație scrisă în care să arătați motivele care v-au determinat să faceți greva foamei, și dacă ați dat sau nu ordin și altora să facă același lucru. Bine ?

- Bine, domnule colonel, sînt gata să dau o astfel de declarație.

- Acum, domnule Chioreanu, din moment ce v-ați atins scopul de a face cunoscute doleanțele dumneavoastră, nu credeți că greva nu mai are nici un rost mai departe ? Sînteți și așa destul de slăbit. Eu vă sfătuiesc să mîncăți, să prindeți un pic de putere pentru ancheta și judecata care, oricum, urmează !

- Bine, domnule colonel, în aceste condiții renunț la greva foamei.

- Îmi dați o declarație scrisă ?

- Da.

Mi-a dat hirtie și cerneală și am făcut o declarație scurtă, în care am arătat că, în vederea procesului care mi se pregătește, renunț la greva foamei.

- Bine, mi-a spus foarte vesel și binevoitor colonelul ; acum, domnule Chioreanu, sînteți foarte slăbit și nu e bine să mîncăți o mîncare substanțială. Vă dau un cozonac ușor, cu un ceal vitaminizat și, de mîine dimineață, veți primi o mîncare mai substanțială, apoi, după ce vă refaceți puțin, începem ancheta. Acum mergeți să mîncăți.

A sunat și a intrat același civil care m-a adus.

- Du-l pe domnul Chioreanu în cameră și ai grijă să primească o hrană bună, de refacere. Acum, numai ceal vitaminizat, cu cozonac.

Discuția cu colonelul s-a terminat tîrziu, așa că cealul cu cozonacul le-am luat în loc de cină și au fost extrem de gustoase. După ce am mîncat, foamea m-a chinuit toată noaptea. Și nu numai foamea, dar și gîndurile. Nu știam dacă am făcut bine că am renunțat la grevă. Întorcînd problema pe toate părțile, am ajuns la concluzia că, dacă am renunțat la grevă, va trebui să fiu foarte ferm la proces, să arăt toate torturile, toate crimele și abuzurile ce se săvîrșesc în închisori, ce mi s-a întîmplat mie și ce am auzit de la alții, cu toată izolarea în care am fost ținut de cînd mă găsesc în detenție.

Dimineața, la dejun, am primit câteva bucăți de șuncă cu piine albă și din nou un ceal foarte gustos, iar la amiază trei feluri de mîncare și, ca niciodată pînă atunci, cuțit și furculiță la masă !

În trei zile am terminat de așternut pe hirtie tot ce doream să se știe. La urmă colonelul mi-a spus :

- Domnule Chioreanu, eu am terminat cu dumneavoastră. Așteptați liniștit. Voi înainta dosarul acolo unde trebuie. Pot să vă comunic că lucrurile s-au liniștit și la Aiud ; toți au ieșit din grevă.

- Dar cei care au fost aduși aici odată cu mine ?

- A, ei au ieșit îndată ce le-am spus că ați ieșit dumneavoastră. Și au fost tratați tot așa ca și dumneavoastră.

Pe colonel nu l-am mai văzut niciodată. La vreo zece zile de la venirea la Cluj, un gardian, de această dată în uniformă, îmi spune :

- Ia-ți lucrurile și hai !

M-am urcat într-un *jeep*, între doi gardieni, și am pornit. Eram sigur că mă duc la Tribunalul Militar. Mare mi-a fost însă mirarea când am văzut că mașina cotește și apucă spre ieșirea din oraș, pe Valea Someșului. Când am văzut că am intrat în Gherla și am cotit la stînga, spre falmoasa închisoare, abia atunci mi-am dat seama că toată amenințarea cu Tribunalul și cu ancheta de la Cluj n-a fost decît o farsă. Mi-au luat întîi declarația de renunțare la grevă, pe care au arătat-o cîtorva la Alud, pentru a potoli greva, iar pe mine m-au dus la Gherla, să mă dea pe mîna falimosului Goiciu, cumnatul lui Gheorghiu-Dej.

Abia trecuse o lună de zile de cînd plecasem de aici și îată-mă înapoi. Numai că, de astă dată, cînd am ajuns la închisoare, în loc să cotească la dreapta, pe poarta Celularului, *jeepul* a intrat drept înainte, pe o poartă mare, în vechiul castel nobiliar din veacul XVII - chiar lingă închisoare, transformat acum în închisoare severă. Am intrat într-o curte nu prea largă, avînd în stînga castelul propriu-zis, cu două etaje, și în dreapta niște încăperi, probabil magazii, toate prevăzute cu uși de fier. Am coborît din mașină și am intrat în stînga, într-un hol lung și ne-am oprit în fundul holului, la ușa nr.7, unde am intrat. Era noua mea locuință pentru un an de zile, care vor constitui, cu o intermitență de cîteva zile, cele mai groaznice zile din viața mea. Dar să nu anticipăm. Camera nr.7 era aproape de două ori cît o celulă de la Zarka Aludului. Avea trei paturi suprapuse, deci șase paturi, cîte două în cele trei laturi, afară de ușă, rămînînd pe mijloc suficient loc pentru plimbare. Numai un pat avea saltea, cearceaf, pătură și pernă. Cele două paturi din fund astupau aproape în întregime fereastra destul de mare, cu gratii de fier pe dinafară. De-a lungul peretelui din fund, pe sub fereastră, se vedea țeava de la calorifer. Aveam, deci, încălzire centrală. După ușă, nelipsita tinetă de murdărie, în partea opusă un vas de pămînt cu apă, gamela și lingura. Totul era pregătît pentru primirea mea.

35

Un singur pat, cel din interior, era prevăzut cu saltea, cearceaf, pătură și pernă, celelalte erau numai fiarele goale. M-am trîntit pe spate în pat și am început să mă gîndesc la noua mea situație. N-am apucat însă să mă adîncesc prea mult în gînduri, că am auzit o bătaie în perete. Am răspuns în alfabetul Morse de închisoare, iar vecinul m-a întrebat cine sînt. I-am spus numele. „Moșul ?” „Da.” „Sigur ?” „Da.” „Veniți la țeava de la calorifer.”

M-am ridicat și m-am dus la cele două paturi din fund, care acopereau aproape în întregime fereastra și caloriferul. M-am lungit în patul de jos, cu urechea la țeava care lega caloriferul meu de cel al camerei vecine.

- Moșule, mă auzi ?

- Te aud foarte bine, cine ești ?

- Sînt doctorul Mija și mă bucur din toată inima că vă știu aici. Știam că ați fost la Cluj, unde a avut loc un simulacru de anchetă cu privire la greva de la Aiud. Pe noi ne-au amenințat că ne vor trimite în judecată pentru încercarea de rebeliune în închisoare. Ne-au arătat declarația dumneavoastră de renunțare la grevă și atunci am renunțat și noi. A doua zi după renunțare, în loc să ne trimită în judecată, ne-au adus aici. Ne temem că pe dumneavoastră vă vor judeca totuși, deși noi am negat că am primit de la dumneavoastră ordin sau că am avut cu dumneavoastră vreo legătură.

- Așa mi-au spus și mie mereu, că mă trimit în judecată pentru rebeliune în închisoare și eram convins că așa vor face, pînă cînd am văzut că am intrat pe poarta acestei închisori. Totuși, e bine că s-a terminat greva. Prelungirea ei nu mai avea rost. Cu cine ești în cameră ?

- Cu trei național-țărăniști, între ei inginerul Puiu, cu care vă cunoașteți, și doi legionari muncitori.

- Dar Radu Mironovici, George Manu și Călin unde sînt ? Și ei au venit la Cluj odată cu mine.

- Bădia Radu este în prima cameră de la intrare, cu încă 5 legionari, George Manu este deasupra lui, la etaj. Călin este și el undeva pe la etaj. Deasupra dumneavoastră, la etaj, sînt șase legionari, dintre care unul este doctorul Boeru.

- Cîți au fost aduși de la Aiud aici ?

- În jur de 100 de legionari, vreo 20 național țărăniști, 5-6 liberali și 4-5 alte formații. În fiecare celulă, alături la parter cît și la cele două etaje, sînt cîte șase în cameră, afară de camera dumneavoastră care a fost goală pînă acum.

- Și cum este regimul ?

- Mult mai bun ca la Aiud și două plimbări pe zi, cîte o jumătate de oră și medicamente celor bolnavi.

- Cînd s-au întîmplat țipetele și împușcăturile în curtea Zarkăi, eu eram în față, la anchetă. Mă ancheta un colonel care spunea că este de la București ; cînd au început țipetele a plecat și m-a lăsat singur în camera de anchetă. Deci nu știu ce s-a întîmplat. N-ai vrea să-mi povestești ?

- Cînd ați fost dus la anchetă s-a aflat numaidecît și cineva de la Zarka a început să strige : „Dați-ne de mîncare și legătură cu familia !”. Apoi au început mai mulți. Unul a lovit oblonul de la fereastră și l-a doborît jos. După el, au făcut și alții la fel. La Celularul mare, am început să țipăm și noi : „Ni-e foame !.. Ni-e foame !”. Apoi a venit armata și a început să tragă pentru a ne intimida. Atunci am început să strigăm : „ne omoară !” „Ajutor !” „Vrem mîncare !” „Vrem legătură cu familia !” și altele. O mulțime de ferestre au fost stricate, oamenii țipau, soldații trăgeau și în vacarmul acesta s-a strîns lumea din oraș pe străzile din jurul Penitenciarului. De sus, de la etajul III, am văzut cum a venit armata și i-a împrăștiat. A fost un haos și niște urlate cum n-a mai văzut Aiudul niciodată. A fost adusă

armata și gardienii de pe la alte închisori. Ne-au luat paturile și ne-au dat din nou rogojini. Apoi, încet, încet, s-a făcut liniște. Vreo cițiva dintre noi și dumneavoastră am fost duși la Cluj, unde am fost amenințați că ne trimitt în judecata Tribunalului Militar pentru incitare la rebeliune în închisoare. Cînd ne-au arătat declarația dumneavoastră că renunțați la grevă, am dat și noi declarație. Aceste declarații le-au dus îndată la Aiud unde le-au arătat la cițiva oameni mai cu influență și atunci, în decurs de o zi, tot Penitenciarul a renunțat la grevă. Au luat apoi cam o sută treizeci din cei mai cu influență și i-au adus aici, cam tot atunci cînd ne-au adus și pe noi. Numai de dumneavoastră nu știam ce s-a ales. Credeam că v-au trimis totuși în judecată, făcîndu-vă răspunzător de grevă. Cred că inițial asta le-a fost intenția, dar se pare că și-au dat seama că n-au nimic de ciștigat dintr-un proces și s-au hotărît să ne disperseze. Oricum, eu și noi toți credem că un efect bun tot a avut greva.

- Da, am zis și eu, mai mult decît atît nu se putea obține, așa că e bine că s-a terminat cu atît.

Personal însă, nu m-am ales cu nici un ciștig. Am rămas tot izolat și, față de hrana pe care spuneau vecinii mei că o primesc, hrana mea era mult mai slabă. Eu, fiind izolat, puteau să-mi drămuiască mîncarea cum voiau. Eram totuși mulțumit că prin perete, cu ajutorul alfabetului de închisoare, și la țevă, direct, stăteam mereu de vorbă cu vecinii mei. Inginerul Puiu mi-a povestit că la Aiud fusese în cameră cu un consătean de-al meu, dr. Costică Hagea, fost în alegerile din 1946 al doilea candidat pe listele național-țărăniste din județul Alba, pe care l-a lăsat grav bolnav.

Apoi a venit toamna și a început să fie frig. Vecinii mei îmi spuneau că primesc căldură prea multă, pe cînd caloriferul meu era rece. Am cerut gardienilor de mai multe ori să-l repare, căci îmi era frig. După mai multe plîngerii, gardianul a venit cu un meșter în salopetă, să-l repare. Pentru că a fost strigat undeva, l-a lăsat singur și a ieșit. Am profitat de moment și m-am adresat meșterului.

- Domnule, vă rog, dacă aveți un pic de suflet, să-l reparați cumsecade, că sînt singur și mi-e tare frig. Din cauza frigului mă încearcă mai rău și durerile reumatice.

- Ce condamnare ai dumneata? m-a întreat.

- 20 de ani de muncă silnică.

- Dar pe cine ai omorît, omule, de ți-au dat atîta ?

- N-am omorît pe nimeni, domnule, eu sînt condamnat politic și nu sînt în stare să omor nici o pasăre, darămite un om !

- Așa ? Ei, atunci se schimbă chestia, fii liniștit !

Mi-a făcut un semn, că tocmai se auzea apropiîndu-se gardianul. Mi-a reparat foarte bine caloriferul și acum aveam o căldură foarte plăcută în cameră. Fiînd însă izolat, eu nu mă bucuram de plimbarea de care se bucurau toți ceilalți deținuți. Nici măcar tineta nu mă duceam s-o golesc. O puneam la ușă, gardianul îmi spunea să mă întorc cu spatele, venea un alt deținut, probabil de drept comun, îmi golea tineta, îmi schimba apa și numai după ce se închidea din nou ușa puteam să mă întorc.

De multe ori a încercat gardianul să mă prindă vorbind la perete ori la calorifer, dar niciodată n-a izbutit. Vecinii mei au vorbit cu vecinii lor și aceia mai departe, pînă la prima celulă din coridor, unde era în permanență un deținut de pază la ușă. Cum intra gardianul sau oricine pe coridor, dădea un semnal convenit care ajungea de la celulă la celulă pînă la mine și toate convorbirile între celule încetau.

Mă obișnuisem oarecum cu singurătatea, mai ales că acum nu era chiar absolută, iar corpul mi se adaptase și el la hrana puțină pe care o primeam. Începusem să-mi fac iar un program de viață în izolare.

Într-o zi de duminică, după ce mi-a dat ceaiul, gardianul deschide ușa și îmi spune :

– Ia-ți capela și vino cu mine !

Am crezut că mă duce la o anchetă în vreun birou, dar mare mi-a fost mirarea cînd, după ce am ieșit în curte, în loc s-o luăm la dreapta spre poartă, o luăm la stînga, spre fundul curții și, cînd ajungem pe la jumătatea acesteia, se oprește la o ușă de fier, o deschide și mă împinge înăuntru, încuind repede. O putoare teribilă de closet m-a pălit drept în cap, în timp ce în aer pluteau aburi groși, aproape sufocați. Uluît, am stat un timp cu spatele rezemat de ușă. La început n-am văzut nimic din cauza aburilor, apoi, încet, încet, ochii mi s-au obișnuit cu lumina și am putut vedea unde mă aflu. Era o hrubă din cărămidă netencuită, să tot fi avut 3/2 metri, cu plafonul jos, să-l atingi cu mîna, rotund, cu o lampă murdară agățată la mijloc, care abia izbutea să facă puțină lumină în aerul gros și puturos. Aburul acesta venea de la un grătar de fier de formă pătrată, așezat în podeaua de ciment, aproape de peretele din stînga, 60-70 de cm². În dreapta grătarului, nici la un metru de el, era un pat scund, de fier, cu saltea, pătură, cearceaf, pernă, iar jos, pe ciment, lingă pat, o gamelă cu apă și o gamelă goală cu o lingură. Tinetă de murdărie nu aveam, că nici nu era nevoie. Grătarul de fier avea grădelele destul de largi. Am înțeles, în sfîrșit, că mă găseam într-o gură a canalului de scurgere a fecalelor din Celularul mare. Mi-am adus aminte de cele povestite de avocatul Nae Cojocaru într-o celulă de la Jilava. Acesta era, se pare, modul în care maiorului Golciu îi plăcea să-și tortureze deținuții. M-am întors și am început să bat cu pumnii în ușa de fier, pînă cînd au început să mă doară, dar n-a venit nimeni. Lipsa de aer și putoarea erau sufocante. M-am întins pe pat și m-am gîndit ce e de făcut. Ca să nu pățesc ca Nae Cojocaru, să-mi murdăresc hainele cu fecale, am hotărît să refuz să mă hrănesc cît timp mă găsesc aici. Aburii groși pluteau prin hrubă și nu biruiau să iasă prin gaura de deasupra ușii. La amiază au venit doi gardieni, au deschis ușa și mi-au cerut gamela. Dacă era numai unul, aș fi încercat să sar afară, dar tocmai de aceea erau doi, ca să mă oprească. N-am făcut nici o mișcare și atunci a intrat unul cu gamela cu mîncare și mi-a luat-o pe cea goală. Așa au făcut mereu timp de 6 zile, cît am stat aici. Începînd cu ziua a treia, nu mă mai puteam ridica din cauza durerilor de șale, căci aburii pătrunseseră peste tot, ca și în hainele de pat, care acum miroseau nu numai a fecale, dar și a putreziciune. De fiecare dată cînd deschideau ușa să-mi schimbe mîncarea,

strigam : „Să vină medicul ! Să vină medicul !”. În sfârșit, cînd n-am mai putut vorbi decît în șoaptă, în ziua a șasea, zi de vineri, a venit medicul. Cînd s-a deschis ușa și a dat să intre, ca și cînd putoarea l-ar fi îmbrîncit, a făcut imediat un pas înapoi, apoi a spus :

– Sînt doctorul, de ce m-ai chemat ?

Am făcut un efort, m-am ridicat în capul oaselor și, cu vocea foarte slabă, i-am spus :

– Doamnă doctor, ca om și ca medic, puteți admite ca un deținut să fie ținut aici, în aceste condiții ? Sînt bolnav și nu mă mai pot scula din pat. Fac apel la conștiința dumneavoastră de om și de medic să mă ajutați ca, înainte de moarte, să mai pot respira aer curat.

– Cum te cheamă, domnule ?

– Nistor Chioreanu. Vă rog să țineți minte numele meu și, cînd va veni vremea, să povestiți condițiile în care am murit.

A făcut ochii mari cînd i-am spus numele. Poate mă cunoștea de undeva.

– Am să fac tot ce e omenește posibil – și a plecat.

Nu aveam nici o încredere că va putea face ceva. Auzisem despre maiorul Goiciu atîtea ticăloșii și acte de cruzime încît nu-mi puteam face nici o iluzie. Totuși minunea s-a întîmplat. După-masă a venit gardianul și mi-a spus să ies afară. Am încercat să mă ridic din pat, dar mi-a fost cu neputință. Orice mișcare echivala cu mii de cuțite virite în șalele mele, plus o totală lipsă de putere. Atunci a venit el și m-a ridicat, dar în loc să mă ducă în camera mea, cînd am ajuns la ușa pivniței fostului castel, am coborît jos pe scări și am ajuns la subsol. Aici, din pivnița imensă a fostului conte, „cel mai avansat sistem social din lume” a făcut camere de izolare. Gardianul m-a băgat și pe mine într-o astfel de cameră, în care erau două paturi suprapuse, o măsuță de ciment și două taburete tot de ciment. M-a culcat pe patul de jos și m-a acoperit tot cu pătura, apoi s-a grăbit să plece, bănuiesc, din cauză că puteam îngrozitor. Aerul era curat aici și îl respiram cu mare lăcomie. Fiindcă de șase zile nu dormisem decît pe apucate, am căzut într-un somn adînc. M-am trezit în niște dureri teribile de șale și picioare. Și îmi era grozav de frig. Cînd a venit gardianul cu mîncarea am refuzat, spunîndu-i că nu voi mîncă pînă cînd nu mă pun în condiții omenești de deținere. L-am rugat să pună pe mine și pătura de pe patul de sus, ceea ce a făcut. A doua zi a venit medicul și i-am spus și lui că refuz să mă hrănesc pînă nu voi fi pus în condiții omenești de deținere.

Mi-a spus că dacă mîncînc, el îmi va da medicamente și o hrană de refacere, dar mai mult nu poate face. Am stat și aici o săptămînă, fără să mîncînc, și acum stăteam tot timpul cu cele două paturi acoperit și pe cap, pentru a-mi face un clopot de aer cald, ca la Rîmnicul-Sărat. Putoarea care stăruia tot timpul, pînă și în sufletul meu, mi-a devenit indiferentă.

În sfârșit, în a șasea zi, au venit doi gardieni, m-au ridicat pe sus și m-au dus întîi în fundul curții, la baie, unde m-au dezbrăcat la piele și au dat drumul la apă caldă. M-au spălat îndelung, apoi m-au îmbrăcat cu alte haine, curate, după care m-au dus în camera mea de la nr.7.

Aici era cald și aerul curat. Dar eram tot singur.

– Mîncînc acum ? m-a întrebat gardianul de serviciu.

– Nu mîncînc pînă nu mă scoateți din izolare.

A venit iar doctorul. De astă dată s-a apropiat mai mult de mine, mi-a promis că-mi dă medicamente și o hrană de refacere, dar în ce privește scoaterea din izolare, este o problemă care-l depășește și nu poate face nimic. Am refuzat mîncarea. În ziua următoare a venit iar, cu un sanitar și un gardian.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus, dacă continui să refuzi mîncarea, te vom hrăni cu forța. Măninci ?

-Nu, i-am spus.

Atunci gardianul m-a prins cu mîinile pe la spate, sanitarul și-a implintat degetele între fălcile mele și mi-a deschis cu forța gura, iar doctorul, cu o lingură, mi-a turnat în gură un lichid dulce. Eu însă, l-am împins afară cu limba. Atunci, cu coada altei linguri, a încercat să-mi fixeze limba, dar atît m-am zbatut, pînă cînd m-a podidit singele.

- Gata, a spus doctorul. Lăsați-l în pace. Nu-l putem forța. Domnule Chioreanu, faceți foarte rău. Eu vreau să vă salvez de la moarte și dumneavoastră refuzați să vă lăsați ajutat. Să știți că aveți corpul foarte slăbit și dacă nu mîncăți, veți muri. Îmi pare foarte rău că nu vreți să mă înțelegeți !

Nu intenționez să mor, dar vroiam să merg pînă la ultima limită a puterilor. Vecinii de alături mă chemau și ei mereu la perete și mă rugau în alfabetul Morse să renunț la grevă. Necazul cel mare era acum că mi se umflaseră gingiile și mă dureau foarte rău, de nu mai puteam închide gura, iar dinții mi se clătinau toți. Două zile n-a mai venit doctorul. Simțeam că mă apropii de limita puterilor, că viața nu se mai ține decît foarte slab în trupul epuizat de toate rezervele. După două zile doctorul a venit iar. Acum nu mai puteam nici vorbi și din stomacul meu, fript de toate suferințele, simțeam că iese o putoare care și mie îmi provoca scîrbă. Eram în a 18-a zi de nemîncare. Doctorul m-a examinat, s-a uitat la gura mea deschisă, la pupilele ochilor, apoi mi-a spus :

- Domnule Chioreanu, astăzi încă vă mai pot salva, dar mîine nu mai garantez de viața dumneavoastră. Corpul vă miroase deja a cadavru. Dacă acum ieșiți din greva foamei, mă fac luntre și punte să vă salvez. Nu sînt sută la sută sigur că voi izbuti, dar o șansă mai am. Mîine însă, este absolut prea tîrziu. Vă mai promit că voi încerca, după ce vă refăceți, să vă ajut să ieșiți din izolare. Primiți ?

Am făcut din cap un semn afirmativ. Peste cîteva minute doctorul s-a întors și, cu mîna lui, mi-a dat, puțin cîte puțin, o ulcică destul de mare de lichid dulce, cu tot felul de vitamine și întăritoare. Apoi mi-a spus :

- Acum dormiți, și cînd vă sculați vă dau altceva.

I-am făcut semn la gingiile umflate, care mă dureau. Alte dureri nu mai simțeam. Mi-a spus că umflăturile se vor retrage după cîteva zile și leacul lor se găsește în lichidul pe care l-am îngurgitat, și va fi hrana pe care o voi primi.

După plecarea doctorului, vecinii mei mă chemau insistent la perete dar acum nu mai puteam face nici o mișcare. Am dormit, iar seara, cînd m-am trezit, mi s-a adus o mîncare mai substanțială, o ciorbă mai groasă, cu tocătură de carne prin ea. Și iar am dormit toată noaptea. Trei zile la rînd am mîncat sub supravegherea doctorului, care mi-a spus să frec ușor gingiile de sus în jos și de jos în sus cu degetele, pînă cînd se dezumflă.

După trei zile umflăturile au început să se retragă și puteam închide gura. M-au lăsat și durerile de mijloc și de picioare și, a patra zi de când am început să mănînc, am putut răspunde și apelurilor la perete. Le-am spus că am renunțat la grevă și că doctorul pare să fie un om cumsecade, care îmi poartă o grijă deosebită. Doctorul Mija m-a sfătuit și el să-mi frec ușor gingiile în sus și în jos.

După asta auzeam mereu la perete, undeva pe lângă țeava de calorifer, niște rîcileli, scurmături, parcă ar fi fost șobolani care scurmuau undeva în perete. Doctorul n-a mai venit la mine, dar o săptămînă la rînd am primit hrană substanțială : ceai vitaminizat și polivitamine pe care le luam după fiecare mîncare. În cea de a opta zi, la amiază, în loc de mîncarea de regim, gardianul îmi dă o gamelă aproape plină cu fasole.

- Domnule șef, am zis, eu am regim, nu fasole.

- Asta mi s-a dat să-ți dau, asta-ți dau. Altceva n-am pentru dumneata.

Îmi spunea dumneata numai cînd nu-l auzea nimeni. Începusem să mă ridic din pat, dar eram încă departe de a fi fost refăcut. Mi-au sistat și medicamentele. Mi-am dat seama că, dacă mănînc ciorba aceea de fasole, stomacul meu se face praf. Nu m-am atins de ea și m-am hotărît să intru iar în greva foamei. I-am comunicat prin perete doctorului Mija situația și hotărîrea mea.

- Pentru nimic în lume să nu faceți treaba asta, Moșule ! mi-a spus. Fasolea e o hrană perfectă, dar să n-o mîncăți, ci să o sugeți boabă cu boabă, ca pe bomboane, iar învelișul îl aruncați în tînetă. Stați culcat și sugeți boabă cu boabă. Pînă diseară terminați. Și aveți puțină răbdare, că într-o zi, două, găsăm noi mijlocul să vă dăm vitamine.

Așa am făcut. Pînă la mîncarea de seară am terminat de supt boabele de fasole. Supa o sorbisem încă de la amiază și, deși foamea îmi dădea ghes, n-am înghițit o boabă întreagă. Seara am primit ciorbă de cartofi, tot groasă și tot așa am mîncat-o încet și pe îndelete. Și de acum, am terminat cu regimul special, dar mîncam încet și prelungeam ospățul cît mai mult. Rîcilele la perete erau tot mai insistente. La două zile după ce am terminat cu regimul, Mija mă cheamă la bara de la calorifer.

- Moșule !

- Da !

- Fii atent, am lărgit gaura din perete pe lângă țeavă și îți împingem niște polivitamine învelite într-o cîrpă. Ia cîte una după fiecare mîncare.

Deci astea erau rîcilele de șobolan ! Îndată am auzit mișcarea pe care o făcea pachetelul cu polivitamine-de-a lungul țevii de calorifer și, nu după mult, a apărut. L-am luat în primire. Era un gest așa de măreț, o jertfă așa de frumoasă, încît, de emoție, mi-au dat lacrimile și nu găseam cuvintele potrivite pentru așa o faptă.

- Mija !

- Da, Moșule !

- Mă, nebunilor, voi sintetiza niște îngerî, mă !... Sint așa de emoționat că nu știu ce să vă spun. Vă sîrut pe toți cu lacrimi în ochi, dar vă rog să nu faceți vreo imprudență, că de vă prinde vă omoară Goiciu !

- Să n-ai teamă, Moșule ! La ușa de la intrarea în coridor este în permanență un om de pază și cum intră cineva, în cîteva clipe se dă alarma. Numai dumneata să găsești un ascunziș pentru medicamente.

- Dă-mi-l, te rog, pe Puiu.

Puiu vine la țevă și ne salutăm :

- Te sărut, Moșule, ne întâlnim și aici.

- Te sărut și eu, mă nebunule, ai o inimă de legionar, măi.

- De român, Moșule, de român adevărat, dar tot una e.

- De unde ai venit aici, tot de la Zarka ?

- Tot, dar național-țărăniștii erau jos, la parter și știi cu cine eram în cameră ? N-ai să ghicești, dar îți spun eu : cu Costică Hagea, consăteanul tău. Era bolnav și, în timpul grevei, atunci când în curtea Zarkăi soldații au început să tragă, i s-a făcut dintr-o dată rău, că abia l-au trezit din leșin. Când m-au luat din cameră, l-am lăsat într-o stare foarte proastă. Mă tem că n-are să mai țină mult.

- Val, săracul Costică, îmi pare tare rău de el.

Era doctor în drept, gazetar și unul din secretarii lui Maniu. În 1946 a fost al doilea candidat pe lista de alegători ai Județului Alba - și au ieșit cu peste 80% - dar voturile s-au furat, ca în toate părțile de altfel.

- Dar ia spune-mi, ce mai știi de Bujor și de Balș ?

- Morți amîndoi, la minele din Ardealul de nord. Dar știi cu cine am vorbit mult despre tine ? Cu nenea Toader Roxin, care te iubește tare mult.

- Dar de Ghiță Pop ce știi ?

- Mort și el și doctorul Aurel Dobrescu și mulți, foarte mulți din cei pe care-i știi.

O bătaie în perete - semnalul de alarmă - ne-a întrerupt convorbirea. M-am gândit îndelung la prietenul și consăteanul meu, dr. Constantin Hagea. Am petrecut împreună o parte din tinerețile noastre. În vremea studenției, amîndoi eram funcționari ; el la Judecătorie, eu la Administrația Financiară. Un timp am stat împreună. Apoi viața ne-a despărțit. El s-a îndreptat spre ziaristică și politică, eu spre avocatură, apoi și spre politică. Nu am mers pe același drum, dar am rămas buni prieteni. Mult mai tîrziu, prin 1964, în preajma eliberării, aveam să aflu că a murit la Rimnicu Sărat. După greva din 1956 din Alud a fost transferat acolo ca pedeapsă. Bolnav cum era, n-a fost cu puțință să reziste, căci la Rimnicu-Sărat așa era regula : în decurs de un an trebuia să mori dacă nu aveau norocul să fi scos de acolo, cum s-a întîmplat cu mine.

Vorbeam acum mereu la țevă și le-am povestit și lor încercările prin care am trecut. După încă o săptămînă am început să mă ridic din pat și să fac plimbări prin cameră. Într-o zi am ajuns în dreptul găurii din perete, unde fusese băgat hornul sobei de încălzit, înainte de a se fi introdus caloriferele - și am auzit vorbă distinctă. M-am apropiat mai bine și acum auzeam cum voci de deasupra mea vorbesc cu cei de deasupra lor. Știam că deasupra mea era și doctorul Boeru. Am cerut vecinilor mei să-mi facă siguranța și am venit iar la horn. Am vorbit tare.

- Alo, aici Moșul. Care vorbiți acolo ?

- Aici doctorul Boeru. Moșule, de unde vorbești ?

- Din camera mea și vă aud foarte bine.

- Dar vine hornul pînă jos, la dumneata ?

- Da !

- Extraordinar ! Ce proști am fost ! Nu știam asta și tocmai am confecționat o sfoară, să-ți lăsăm medicamente pînă în dreptul geamului

și ne tot gîndeam cum să facem, că prin geam e foarte greu, pentru că geamurile de jos se deschid foarte puțin. Stai puțin, Moșule !

N-au trecut cinci minute și în horn a apărut un săculeț lăsat cu o sfoară. L-am dezlegat, l-am golit în gamela mea, l-am legat din nou la sfoară și l-am spus : „Trage !”. Sfoara s-a ridicat numaidecît, apoi am auzit vocea lui Boeru :

– Moșule, unguentul este pentru durerile dumatiale reumatice, că știu cît suferi, iar bucățelele de slănină sînt strînse de noi din mîncare, anume pentru dumneata. Mîncîcă 2-3, odată cu ciorba. Și de acum înainte ești în subzistența noastră. Să nu fii îngrijorat, noi avem mîncare mult mai bună decît dumneata și ne-am îngrășat toți. Îți dorim din toată inima o refacere completă. Știm de la vecinii dumatiale prin ce ai trecut.

Doctorul Boeru fusese medic într-un oraș din Ardealul de nord și era ajutorul șefului de județ. Cînd s-au dus să-l aresteze, locuia într-un bloc la etaj. Cînd securiștii l-au spus că trebuie să plece cu ei, acesta le-a zis : „Bine, dați-mi voie să mă îmbrac”. L-au lăsat să intre în camera care avea ieșire în balcon. A sărit peste balcon, fără să pățească nimic, și s-a făcut nevăzut. După trei luni însă, a fost arestat și condamnat la 20 de ani închisoare, deși nu i s-a putut pune nimic în sarcină, afară de faptul că fusese legionar.

Toate camerele de la un etaj ieșeau odată la plimbare și cum curtea nu era prea mare, dar perfect izolată de Celularul mare și de exterior printr-o poartă foarte înaltă și solidă, gardianul lăsa de multe ori deținuții să se plimbe nesupravegheați, încît le era ușor să strîngă medicamentele, mai ales vitaminele, pe care apoi Boeru mi le plasa prin horn. Așa am ajuns să mă refac complet și, după vreo două luni, mă făcusem așa de bine, cum n-am mai fost niciodată cît am stat la închisoare.

Într-o zi, pe-aproape de Paști, vecinii dau semnalul de alarmă. M-am așezat în pat și îndată am auzit pași, apoi că se umblă cu chela la ușa mea. Cînd s-a deschis, au intrat în cameră maiorul Goiciu însoțit de doi locotenenți majori și un locotenent. M-am ridicat în picioare fără să spun nimic.

- Cum îl ? m-a întrebat Goiciu.
- Cum vedeți, am răspuns.
- Eh, n-ai murit, tu-l mama mă-si !
- Nu, am răspuns, dar nu din mila dumneavoastră.
- Da' din a cui ?
- Din mila lui Dumnezeu.

– Tu-ți Dumnezeu Dumnezeului tău ! Și s-a întors să plece. Cînd să iasă, a dat cu ochii de gaura hornului. S-a oprit : „Ia uitați, dobitocilor, pe unde vine Dumnezeu ! Ia astupați numaidecît hornul !”.

După o jumătate de oră, gardianul a venit cu un dop mare de lemn, rotunjit la strung, pe care l-a bătut în horn. Era însă prea tîrziu. Fiind acum complet refăcut, ajutorul pe care-l primeam de la vecini nu mai era necesar.

După un an de ședere la Gherla, ne-am întors iar la Aiud. Toți cei deținuți la această secție a Penitenciarului din Gherla au fost aduși cu trenul. Pînă la gară precum și de la gară la Penitenciar au fost aduși cu camioanele. Pe mine, însă, m-au azvîrlit într-un camion, legat cu lanțuri la

picioare. Culcat pe platformă, simţeam în abdomen şi la rinichi toate zdruncinăturile drumului parcurs. Ajuns în curtea Penitenciarului mi se tale lanţurile şi sînt condus tot la Zarka, şi tot singur.

36

Nu mult după ce m-am întors de la Gherla, am mai primit o lovitură. Ofiţerul politic intră într-o zi la mine în celulă şi îmi dă să semnez o citaţie la procesul de divorţ pe care mi l-a intentat soţia. Despărţirea îndelungată şi, cu siguranţă, o mulţime de şicane şi mizerii, atît din partea autorităţilor, cît şi din partea familiei, nu puteau să nu erodeze căsnicia noastră. Am simţit acest lucru încă de anul trecut, de la procesul lui Boborodea, cînd ar fi putut veni să mă vadă, dar n-a venit. Cumnata mea Aurica nu mi-a spus mai mult, dar nici nu era nevoie. Ce argument mai puternic de răceală îmi mai trebuia, decît că, deşi nu mă văzuse de opt ani, nu dorea să mă vadă? După o lună de zile am primit şi sentinţa. Ştiam că este şi am considerat-o definitivă. În toate rugăciunile mele de pînă atunci am cuprins-o şi pe ea. Acum, după ce m-a părăsit, trebuia să mă obişnuiesc s-o uit. Poate a găsit un alt soţ, poate s-a recăsătorit. Nu-l puteam purta nici un fel de pică. I-am atras atenţia şi ei şi socrilor, chiar înainte de căsătorie, că s-ar putea ca activitatea mea politică să-mi aducă neplăceri şi necazuri. Atunci le-au acceptat, dar de bună seamă n-au crezut că vor fi aşa de mari şi de aşa lungă durată. Oricum, după primirea sentinţei de divorţ, mă simţeam tare singur şi părăsit. Mi-a trebuit cel puţin o săptămînă pînă cînd am putut să mă obişnuiesc cu ideea că nu mai sînt un om căsătorit. De Sibiu, oraşul în care ne-am trăit căsnicia, destul de fericită atîta cîtă a fost, nu mă mai lega acum nimic. Chiar dacă mă voi elibera, nu mai am ce căuta în Sibiu. Singurul copil pe care l-am avut a murit de mic.

Pe la începutul lui noiembrie 1958, un gardian îmi spune să-mi pun mantaua vărgată în cap, apoi mă ia de braţ şi mă duce la birouri. Cînd mi-a luat mantaua din cap, m-am văzut într-o cameră largă, curată, cu tapete pe jos. În fund, o estradă, pe care erau trei birouri elegante, unul lingă celălalt. La biroul din mijloc era un domn în civil, brunet, bine făcut, elegant, cu părul negru şi o faţă ovală, frumoasă. La dreapta şi la stînga lui, cei doi colonei, Crăciun şi Iacob, comandantul şi subcomandantul închisorii (au fost instalaţi în timpul cînd eram la Gherla), amîndoi în mare ţinută şi cu o mulţime de decoraţii pe piept ; jos, în faţa lor, la oarecare distanţă, un scaun cu spătar.

- Poftim, ia loc, îmi spune domnul în civil.

Îmi era cunoscută figura lui şi, făcînd un efort, mi-am adus aminte că l-am mai văzut la Uranus, cînd m-a repezit în urma atitudinii mele prea îndrăzneţe şi m-a trimis înapoi, în cameră. Surprins, m-am gîndit nu-

maidecît la ceva rău. Probabil, mi-am zis, abia acum vor să-mi facă proces pentru greva de anul trecut sau, mai știi ce vor fi găsit în sarcina mea ? M-am așezat pe scaun. De obicei, de cîte ori m-am găsit în fața unui moment greu, printr-un efort de voință am izbutit să adopt o ținută degajată și să iau o atitudine fermă. Mi-am impus și de astă dată această atitudine.

- Ce mai faci, domnule Chioreanu ? m-a întrebat civilul.

- După cum vedeți, am răspuns, fac pușcărie.

- Eh, dumneata faci pușcărie, în timp ce șeful dumitale Horia Sima bea vinuri spaniole și se distrează cu dame !

- Domnule, am răspuns, nu știu cine sînteți, dar cu siguranță trebuie să fiți o persoană importantă, de vreme ce sînteți așa de bine încadrat. Vă rog să-mi spuneți cum doriți să vorbesc cu dumneavoastră. Să vorbesc politic sau sincer ?

- Sincer, domnu' Chioreanu, numai sincer, mi-a răspuns !

- Sincer ! Ei bine, atunci aflați că modul în care vreți să mi-l prezentați pe Horia Sima nu este convingător pentru mine. Eu l-am cunoscut foarte bine. Am fost într-un timp foarte apropiat de el și știu că este un om foarte sobru și modest. Ceea ce spuneți dumneavoastră despre el se poate scrie în presă, puteți să dați la radio și televiziune, dar nu să-mi spuneți mie. Puteți să-mi spuneți însă altceva, că a făcut greșeli politice, greșeli pe care le-am făcut toți cei care l-am urmat.

- Ei, sigur, mi-a luat vorba, și alea - mai ales alea. Vedeți, v-a trimis în țară, pe dumneata și pe alții, ca să luptați împotriva noastră...

- Nu vă supărați, l-am întrerupt, eu și cei ca mine n-am venit în țară să luptăm împotriva dumneavoastră, adică a comuniștilor români. Am venit să luptăm împotriva rușilor care ne-au ocupat țara și care amenințau neamul nostru cu dispariția. Poate că aici am greșit noi, foștii legionari. Credeam că neamul nostru se va prăpădi dacă țara ne va fi ocupată de ruși. Se pare însă că s-a găsit mijlocul de a trăi și a trece și peste această încercare - iar în această privință ne-am înșelat toți, în frunte cu Horia Sima. Crezînd că neamul nostru se găsește în primejdie de moarte, ne-am zis că trebuie să facem totul pentru a-l salva și, dacă nu-l putem salva, să dispărem și noi odată cu el. Deci, nu cu dumneavoastră am venit să ne luptăm. Dumneavoastră, comuniștii români, erați așa de puținți că nici nu aveam cu cine ne lupta. Rușii erau însă un puhoi extrem de numeros și credeam că dacă se revarsă peste noi, ne înghit cu totul. Poate că aici am greșit, poate că poporul nostru să fi găsit mijlocul de a trece și peste această încercare, nu știu. Rămîne să se vadă.

- Numai că neamul n-a pierit, domnule Chioreanu, ba chiar s-a afirmat ca o forță foarte puternică și a luat un avînt extraordinar. Păi, dumneata știi ce progrese am realizat noi ?

- De unde să știu, domnule ? Sînt arestat de peste 10 ani. În tot acest timp n-am citit un ziar, n-am citit o carte, nu am primit nici o vizită de la familie, nici măcar o scrisoare. Sînt mai mult izolat, singur în cameră și, ca să nu uit să vorbesc, m-am apucat de multe ori să vorbesc singur, tare, încît gardianul crede că am înnebunit. În aceste condiții, cum să știu ce progrese ați realizat și care sînt acum condițiile de viață ale neamului nostru ?

- Cum, n-ai citit ziare ?

- Niciodată, domnule, de când sint arestat ! Și ca să nu aflu nimic, sint ținut tot izolat, în ciuda protestelor pe care le-am făcut, punindu-mi prin aceasta chiar viața în joc.

- Și ai vrea să știi ce progrese am realizat ? Să citești ziare ?

- Desigur, domnule ! Le-aș citi cu foarte multă atenție, vă rog să mă credeți ! Orice progres realizat de neamul meu este o mare bucurie pentru mine.

Uitându-se în stînga și în dreapta la cei doi colonel, le spuse :

- De ce nu-i dați ? Dați-i să citească ziare !

Cei doi au dat din cap aprobator și așa de semnificativ, încît mă și vedeam citind ziarele în fiecare zi. Aveam să mai aștept însă ani îndelungați pînă să citesc un ziar în închisoarea de la Aiud.

- Bine, domnule Chioreanu, mi-a spus civilul, sper să mai avem prilejul să stăm de vorbă după ce te vei documenta asupra progresului extraordinar pe care l-a făcut poporul român sub regim comunist.

A sunat și gardianul a intrat numaidecît. I-a spus să mă ducă înapoi. Îndată ce am ieșit din birou, gardianul mi-a spus să-mi pun mataua pe cap. Aceasta a făcut să-mi scadă încrederea că voi citi ziare în pușcărie. Tot timpul cît am stat în birou și multă vreme după ce am venit în celulă, m-am întrebat cine să fie civilul acesta, față de care cei doi colonel se arătau așa de ascultători ? Abia peste șase ani aveam să aflu, chiar în ziua eliberării, 1 august 1964, cînd am cumpărat revista *Lumea*, în care erau prezentați toți membrii guvernului român. Civilul nu era altul decît Alexandru Drăghici, ministrul de Interne de atunci, același care, în 1955 la Uranus, mă apostrofa pentru că vroiam să-l arăt că în închisorile românești se petreceau abuzuri și crime împotriva umanității.

*

Chiar a doua zi după vizita simandicoasă a venit la mine în celulă colonelul Iacob. S-a arătat foarte binevoitor și zîmbăreț, m-a întrebat cum mă simt și mi-a oferit o țigară. Era un bărbat frumos și elegant și chiar dacă mina binevoitoare nu era sinceră, nu trezea repulsie, ca aceea pe care o stîrnea colonelul Crăciun. I-am spus că nu înțeleg de ce sint tratat atît de diferit față de alți deținuți, de ce sint ținut mereu în izolare și de ce mi se dă o mîncare așa de slabă, de ce sint ținut mereu pe muchie de cuțit ; nici nu sint lăsat să mor, nici nu sint lăsat să trăiesc. Menționez că la Aiud am slăbit din nou. Colonelul Iacob mi-a spus că aceste condiții de detenție mi le-am creat eu însumi. Acum însă el va da ordin să mi se dea o hrană de refacere și speră să-mi schimbe și condițiile de detenție. Și într-adevăr, chiar a doua zi am fost mutat de la etaj la parter și mi s-a dat o hrană mai abundentă. Piinea era de două ori mai mare ca sus, iar ciorba mai groasă. Într-o lună de zile m-am refăcut din nou. Apoi, din nou am fost mutat sus, la etaj, în prima celulă din dreapta scării, unde, după două zile, mi-au mai băgat un deținut. Era slab și palid și arăta foarte speriat. S-a prezentat : Teofil Băliban. Cînd i-am spus numele meu, s-a cam speriat și s-a întrebat cu glas tare : „Oare, de ce m-au pedepsit și m-au adus și pe mine aici ? Oh, Doamne, s-aapropie sfîrșitul !”

- Domnule Băliban, i-am spus, nu trebuie să fiți așa de speriat. Uite,

eu de zece ani trăiesc mai mult izolat și mai mult în Zarka. În Celularul mare n-am stat decît trei luni, cînd s-a făcut aici instalația de încălzire centrală. Iar în celelalte sectoare ale Penitenciarului n-am stat niciodată. Dumneavoastră de unde veniți acum ?

- De la Secția a II-a. Am declarat greva foamei, că sufăr de o foarte neobișnuită defecțiune organică : nu pot suporta ceapa. Cînd o simt, oricît de puțină ar fi, întregul meu organism intră în alarmă și-mi dă o senzație de greață și leșin. Așa că simt dacă s-a pus ceapă în mîncare și refuz să mînc. Autoritățile penitenciarului spun că astea sînt toane de burghez și că trebuie să mă vindec de ele. În libertate tot așa nu mă credea nimeni și odată, notarul din satul în care eram preot a vrut să mă pună la încercare. Am fost invitați amîndoi la o nuntă. Notarul, care altfel ținea foarte mult la mine, s-a dus la oraș, la un cofetar, a comandat un tort cu ceapă, dar a cerut și să-i scoată mirosul. Mie îmi plac prăjiturile și n-am simțit numaidecît ceapa. Dar n-au trecut cinci minute și am căzut jos, am vărsat, dar răul nu mă părăsea. Notarul se vălta, că numai a lui e vina, că nu m-a crezut. A găsit o căruță în sat și m-a transportat la spital, unde mi s-a făcut o spălătură și abia după trei zile mi-am revenit. Acum, aici, tot așa, nu mă crede nimeni, iar aceasta îmi va aduce moartea. Dacă mînc mă îmbolnăvesc, dacă nu mînc, mor de inaniție, că pîinea pe care o primim e așa de mică încît organismul nu poate trăi numai cu ea.

- A, zic eu, pîi n-o să le facem noi pe vole răilor. O să găsim mijlocul de a evita ceapa. Și zici că ai fost preot ? În hainele astea vărgate nu se poate ghici.

- Am fost preot greco-catolic. În anii din urmă am avut o parohie în Cluj.

- Stai puțin. Spui că te cheamă Băliban ?

- Da, Băliban Teofil.

- Părinte, mi se pare că am mai auzit eu de sfinția ta. Nu l-ai cunoscut pe Ionel Bunea ?

- Ba da ! Am fost chiar prieten cu el.

- Atunci, știi ! Sfinția-ta ai fost confesorul legionarilor din Ardealul de nord și, dacă nu mă înșel, ai fost comandant legionar. Pe mine nu mă cunoști ?

- Desigur, după nume ! Iar ceea ce spui e adevărat.

- Atunci, știi de ce ești condamnat, că tocmai mă pregăteam să te întreb.

- Da, însă de fapt eu nu am acționat în Rebeliunea din 1940, căci, după căderea Ardealului de nord, eu am rămas acolo, iar după revenire, nu m-am mai încadrat. S-a întîmplat însă să iau parte la o acțiune de protest împotriva trecerii noastre, a greco-catolicilor, cu sila, la ortodoxie și desființarea Bisericii noastre. Acesta este adevăratul motiv al celor 15 ani de închisoare. Pe protopopul Florea Mureșan îl știi ?

- Îl știu și încă foarte bine.

- Ei, el tot cam așa a ajuns în închisoare și l-a fost dat să moară aici.

- Ce vorbești, părinte Florea Mureșan, protopopul ortodox al Clujului, a murit aici ? Te rog spune-mi, pentru că, fiind de mai bine de zece ani arestat și mai mult izolat, n-am auzit nimic despre el. Înainte de a fi arestat, prin '48-'47, am dormit de cîteva ori la el, cînd mergeam la Cluj. Te rog spune-mi.

- Iată povestea lui, pe scurt. A fost ales protopop al Clujului în 1945, învingându-l cu o majoritate covârșitoare pe candidatul protejat de partidul comunist și, fiind un om de aleasă cultură și de o aleasă bunătate sufletească, se bucura de un prestigiu imens. Aceasta nu le convenea deloc comuniștilor și căutau un motiv pentru compromiterea lui. Din nefericire soția lui, poeta și scriitoarea Eugenia Mureșan era o femeie naivă și imprudentă, ca majoritatea femeilor. Ce-ți povestesc este strict adevărat căci, în anul când a fost ales Florea protopop, am venit și eu în Cluj iar soția mea era tot învățătoare, ca și Jenica Mureșan. Eram prieteni de familie și aproape nu era zi să nu ne vedem. Eu aveam două fete și un băiat, ei aveau o fată și un băiat. Prin 1948, Jenica a făcut o greșală, care a dus la destrămarea familiei și, până la urmă, la moartea protopopului. A făcut un drum la București, dacă nu mă înșel în vederea publicării unei cărți. Acolo, nu știu prin ce întâmplare, face cunoștință cu o doamnă care i-a spus că este soția lui Bănică Dobre și că este foarte persecutată și nu știe unde să se mai ascundă.

- Stai puțin, am intervenit, eu l-am cunoscut bine pe Bănică Dobre și nu știam să fi fost căsătorit. (Bănică Dobre a făcut Academia Comercială din Cluj, a fost comandant legionar, a luptat în Spania împotriva comuniștilor și a fost asasinat în lagărul de la Miercurea Ciuc în 1939 de generalul Argeșanu și Regele Carol II).

- Și eu l-am cunoscut și știu precis că n-a fost căsătorit, a reluat Teofil Băliban, dar doamna Mureșan nu știa și, naivă și miloasă cum era, a invitat-o pe femeia aceea să stea la dînsa, în Cluj. Când a adus-o, eu i-am spus în fața lor : „Doamnă, eu am fost prieten cu Bănică și știu precis că n-a fost căsătorit”, dar ea a răspuns : „Da, nu eram căsătoriți legal, din cauza împrejurărilor, dar trăiam cu el și aveam de gînd să ne căsătorim”. I-am spus și Jenicăi și lui Florea că nu am nici o încredere în femeia aceea și ar fi bine să se debaraseze de dînsa. Din cauza ei am întrerupt legăturile cu Florea Mureșan. La vreo două luni după ce au adus-o în casă, Eugenia Mureșan este arestată și dusă la București. Prietena ei a rămas în casa protopopului. După alte cîteva săptămîni, această doamnă s-a dus la Episcopie și s-a plîns că protopopul a atentat la cinstea ei, că a avut relații cu el și a cerut să fie obligat la divorț. A lăsat și o plîngere la Militie apoi, pe cînd i-au dat drumul Jenicăi, a dispărut din Cluj. Venită acasă, Jenica a fost pusă foarte curînd la curent cu pîra și, după ce provocase nenorocirea, tot ea a intentat acțiune de divorț. În cîteva săptămîni divorțul s-a pronunțat și Jenica s-a recăsătorit cu filozoful D.D.Roșca. A luat și copiii la dînsa. Amărit și scîrbit de toate, Florea Mureșan s-a călugărit și a cerut să fie trimis într-o mănăstire. Nu l-au trimis la mănăstire, dar i-au dat o mică parohie într-un sătuleț izolat din Maramureș, care nu avea nici casă parohială. Ca să stea cît mai izolat, a cerut parohienilor să-i facă o colibă în pădure și oamenii i-au împlinit dorința. Cum era însă un om plin de dar și har, în curînd au început oamenii din satul lui și din satele vecine să-l caute pentru tot felul de necazuri și dureri. Acum se făceau adevărate pelerinaje la el și astfel devine o nouă problemă, și mai grea pentru regim. Atunci l-au arestat pentru că înainte de 1940 făcuse parte din Mișcarea Legionară și l-au condamnat la 20 de ani de muncă silnică. A fost adus aici, la Aiud, și așa l-au tratat, că anul trecut a murit de foame și de mizerie.

Părintele Băliban făcu o pauză, apoi oftă adinc.

- Se pare că același sfârșit mă așteaptă și pe mine.

- Nu, părinte, am intervenit eu. Nu trebuie să te lași copleșit de răutatea acestor fiare care își spun oameni. Sînt profund îndurerat de acest sfârșit al protopopului Mureșan, pe care l-am cunoscut foarte bine și știu ce suflet curat avea. Acum, cînd mi-ai povestit tragedia lui, mi-am amintit că prin anii 1952-1953, nu-mi mai amintesc precis, am fost și eu anchetat despre părintele Mureșan, chiar aici în Alud. Eu însă am spus că nu știu ce activitate politică a desfășurat, căci eu niciodată n-am discutat politică cu el. Și fiindcă ne-a fost prieten la amîndoi, în numele acestei prietenii, vom lupta amîndoi pentru supraviețuirea sfinției-tale și iată cum : eu îți dau piinea și boabele sau cartofii din mîncare, iar sfinția-ta îmi dai ciorba pregătită cu ceapă. În felul acesta vom supraviețui amîndoi și după ce vom ieși din închisoare, vom avea grijă să-l reabilităm și pe protopopul Mureșan.

- Nici vorbă nu poate fi de asta, replică părintele Teofil. Ar însemna ca dumneata să te expul unei înfometări ucigătoare pentru ca, pînă la urmă, să nu mă poți salva nici pe mine. Nu, nu pot accepta așa ceva !

- Ba poți ! Vom potrivi cantitățile ca să fie pe cît posibil egale din punct de vedere caloric, să nu avem unul mai mult decît celălalt, și să trăim amîndoi.

Și într-adevăr, timp de aproape trei luni, am izbutit să potrivim în așa fel hrana pe care o primeam, încît toată mîncarea cu ceapă să-mi revină mie și o cantitate egală caloric să-i revină lui. În afară de acest aranjament ne-am făcut un program zilnic de convorbiri și lecții, ca să nu ajungem niciodată să ne plictisim. Duminica aveam program religios. Părintele avea anafură, săvîrșea liturghia și eu cunoșteam destul de bine răspunsurile cantorului, pe care le dădeam cu multă plăcere. Părintele Teofil era un preot foarte bine pregătit și cunoștințele lui mi-au folosit foarte mult. Eu, în schimb, mă revanșam în alte materii. Printre ele, părintele dorea să învețe franceza și mie îmi făcea plăcere să-l ajut. Pentru a putea asimila mai ușor, l-am învățat cîteva poezii pe care le știam din școală și două sau trei cîntece. Printre acestea, un șlagăr, cu care Josephine Baker a cucerit Parisul :

J'ai deux amours, mon pays et Paris

Par eux toujours mon coeur est ravi.

Părintele Teofil a schimbat un cuvînt din primul vers ; el spunea :

J'ai deux amours, mon pays et Mily.

Mily era soția lui, pe care o adora și despre care îmi vorbea de foarte multe ori și cu foarte multă dragoste.

În modul acesta, nu numai că nu a slăbit, dar a izbutit să se refacă și să privească viitorul cu mai mult optimism. Din nefericire, după aproape trei luni a fost scos din celula mea și dus înapoi la Secția a II-a, unde n-a mai găsit un om înțelegător și mai ales cu inițiativă să facă ce am făcut eu, iar el pentru nimic în lume n-ar fi cerut asemenea soluție. Neputînd consuma mîncarea cu ceapă, la un an după despărțirea de mine s-a stîns, ca și fratele său de credință, protopopul Florea Mureșan. De acest sfârșit trist am aflat din întîmplare, doar cu cîteva zile înainte de a mă elibera.

Era în postul Paștilor când m-am pomenit în celulă cu doi deținuți și nu mică mi-a fost surpriza când am văzut că unul dintre ei era părintele Zosim Oancea din Sibiu, un vechi și bun prieten. Nu-l văzusem de 11 ani. Din casa lui mă făcusem nevăzut la 15 mai 1948, când au început arestările masive. Nici măcar nu știam că era și el în închisoare. Celălalt era părintele Grebenca, din Rășinari de origine, care era în închisoare încă din vremea lui Antonescu, condamnat la ani grei de temniță, numai fiindcă a fost găsit ținând o ședință cu mai mulți prieteni. Guvernarea comunistă l-a condamnat pe Antonescu la moarte, dar n-a găsit cu cale să-l elibereze pe cei condamnați de el.

Am avut astfel prilejul să mă împărtășesc și să mă pregătesc pentru Marele Praznic al Învierii. Cunoscînd destul de bine mersul slujbei religioase, la Înviere am făcut cu cei doi preoți o slujbă care m-a impresionat mult. Aveam atunci un gardian mai tolerant care, deși ne-a auzit cîntînd, ne-a lăsat să ne bucurăm de Sfîntul Praznic. Dar n-a trecut mult și din nou am fost mutat într-o cameră cu patru paturi, cu saltea, cearceaf, pătură și pernă. De unde veneam, n-am avut decît rogojină. Fiîndcă aveam patru paturi, numaidecît m-am gîndit că trebuie să mai vină cineva aici. Și nu m-am înșelat. Peste vreo trei zile au fost aduși încă doi deținuți : generalul Dobre, fost ministru în guvernul Antonescu, pe care-l cunoșteam căci mai stătusem cu el în cele vreo trei luni cînd, cu ani în urmă, am fost mutat la Celular. Era un om tare cumsecade și curat la suflet. Îi spuneam moș Gheorghită. Cel de-al doilea era cam de vîrsta mea, ceva mai înalt, brunet, cu umerii obrazului proeminenți și mustața neagră lăsată pe colțurile gurii. Semăna a chinez. L-am îmbrățișat pe moș Gheorghită, apoi i-am întins și celuilalt mîna și i-am spus numele.

- Pandrea, mi-a spus el.

- Pandrea scriitorul și avocatul ?, am întrebat.

- Da ! Cunoști ceva din scrisul meu ?

- Da. Întîmplarea a făcut să dorm cîteva nopți prin 1945 la prietenul dumitale, care e și al meu, Petrică Țuțea, și în biblioteca lui am dat peste cărțile dumitale : *Portrete și Controverse, Filozofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu și Pomul Vieții*.

- Nu-mi mai spune dumneavoastră. Pe cît văd, nu sîntem departe unul de celălalt cu vîrsta, așa că te rog să mă tutuiești. Ei, care din cărțile mele ți-a plăcut mai mult ?

- N-am să-ți spun care mi-a plăcut mai mult, ci care m-a indignat. Aceea a fost *Portrete și Controverse*. Am fost de două ori indignat când am citit-o, ca ardelean și ca luptător naționalist. Ca ardelean, când am citit că Iuliu Maniu n-a făcut toată viața nimic, decât s-a uitat în vaginul doamnei Lupescu. Eu sint ardelean și noi, ardelenii, chiar și cel care nu-l urmărim acum politic pe Iuliu Maniu, cinștim în el pe patriarhul luptei pentru libertate a românilor din Ardeal și pe omul cinștit, care niciodată nu s-a sfiit să spună adevărul, pină și Regelui tiran Carol II. Ca luptător naționalist m-a indignat afirmația că în liceu i se spunea lui Corneliu Codreanu „Mucea” și era în coada clasei. Este o afirmație absolut mincinoasă, voit mincinoasă, căci înainte de a scrie dumneata cartea - „Ți-am spus să mă tutulești” - a apărut o biografie a lui Codreanu în care s-au publicat și notele școlare. Din ele se vedea că nu a fost în coadă ci în fruntea clasei. Se bucura de atita prestigiu încit directorul lui, generalul Piperescu, s-a înșcris și el în organizație. L-am întrebat pe Țuțea : „Cine-i individul acesta, care minte cu atita rea-credință ?” Mi-a răspuns : „Să știi că-i un băiat foarte bun, un prieten de-al meu, avocat, a făcut doctoratul la Berlin, e tobă de carte și e căsătorit cu sora lui Lucrețiu Pătrășcanu. Cartea a scris-o așa cum a scris-o numai ca să-și facă o platformă politică, pentru a putea profesa avocatura, că de fapt se ocupă de avocatură.”

Indignarea pe care am simțit-o citind *Portrete și Controverse* m-a făcut să le citesc și pe celelalte două, care m-au împăcat într-o oarecare măsură cu tine.

- Dar tu știi de ce sint eu la închisoare ?

- Nu, de unde să știi ?

- Pentru că am apărut un legionar la Tribunalul Militar¹.

- Ei, cum asta ?

- Uite cum : vine la mine un domn mai în vîrstă și-mi spune că fiul său a fost arestat, fiindcă pină în 1940 fusese legionar. Dar în guvernarea legionară băiatul n-a avut nici o funcție și n-a mai activat în nici un fel. Acum, niște oameni răi, mai ales un vecin evreu, l-au făcut numeroase denunțuri că a fost legionar, că a persecutat evrei, că e fascist și că trebuie condamnat. Denunțurile au fost cercetate, acuzele anchetate și de vreo zece ori au fost clasate, negăsindu-i-se nici o vină. Acum, a 11-a oară, un procuror mai zelos a decis să-l aresteze și să-l trimită în judecata Tribunalului Militar. Tatăl lui mă roagă să-l apăr. Iau procesul, studiez dosarul și constat că într-adevăr tinărul nu avea nici o vină, că toate acuzele ce i se aduceau erau false. Vine procesul. Procurorul susține acuza și cere condamnarea lui. Când Tribunalul mi-a dat mie cuvîntul, m-am sculat, am luat dosarul imens din mîna procurorului și am început : „Tovarășe președinte, vedeți acest dosar ? Are două mii de pagini ! Două mii de pagini, două mii de minciuni ! „Ce vorbești, domnule, zice procurorul .” „Da, da, tovarășe procuror, două mii de pagini, două mii de minciuni. Și dumneavoastră știți prea bine asta !” N-am mai apucat să continui, că procurorul s-a ridicat în picioare, a cerut Tribunalului să

1. Legionarul pe care l-a apărut Petre Pandrea era avocatul Ștefan Versescu, din Piatra Neamț. Înaintea procesului a fost supus reeducării, la Ocnele Mari, în 1951.

constate că a fost insultat în exercițiul funcțiunii și a cerut să fiu judecat pentru această insultă adusă autorității. Tribunalul a suspendat judecata, am fost arestat și condamnat la patru ani închisoare. Și iată-mă aici, cu legionarii pe care i-am combătut întotdeauna !

- Păi, nici nu merita altceva ! Să stai aici cu ei, să-i cunoști mai bine și să vezi dacă merită să-i insulti și să-i ponegrești ! Bine, dar eu auzisem că ai fost condamnat și în procesul lui Pătrășcanu, nu ?

- Am fost condamnat și în procesul acela, dar singura mea vină a fost că eram cumnat cu el. De altfel, nici Pătrășcanu nu avea nici o vină, decît că Gheorghiu-Dej se temea să nu-l ia locul. Atunci însă, m-a salvat Gheorghe Dimitrov al Bulgariei.

- În ce fel ?, l-am întrebat.

- Să vezi ! Cînd îmi făceam studiile la Berlin, întîmplarea a făcut să-l cunosc pe Gheorghe Dimitrov, care era atunci șeful Cominternului. De cîte ori veneam în țară, îmi dădea material propagandistic și scrisori pentru Bulgaria. De aici le lua altcineva și ajungeau la destinație. Așa ne-am împrietenit. După ce a ajuns șeful Bulgariei a menținut prietenia cu mine și, de cîte ori venea în România - și venea destul de des și neoficial - dormea la mine, la Poiana Țapului, unde am o vilă. După condamnarea mea, respectiv a lui Pătrășcanu, la cîteva luni a venit în România și, ca de obicei, a întrebat de mine. Al noștri au fost nevoiți să mă pună în libertate, ca să mă întîlnesc cu el. Acum însă, Dimitrov e mort și nu mai are cine interviu pentru mine.

- Dar cu Petrică Țuțea cum ai legat prietenie ?

- Păi și el și-a făcut doctoratul la Berlin. Dar nu eram prieten numai cu el. Eram o gașcă întreagă din aceeași generație : Mircea Vulcănescu, Țuțea, Puiu Gircineanu, Sorin Pavel, Mircea Eliade, Vasile Marin, Constantin Noica și alți ucenici ai lui Nae Ionescu, eram strînși într-o prietenie puternică, pe deasupra opiniilor politice. De altfel, din tot grupul de prieteni, numai eu eram de stînga, ceilalți îl urmau și în politică pe maestrul filozof Nae Ionescu. Dar toți ne-am legat ca, indiferent de opinii, să rămînem prieteni în toate împrejurările. Așa am rămas și cu Țuțea, deși el era de dreapta și eu de stînga.

- Aha ! Acum înțeleg de ce a vorbit așa de frumos despre tine. Să știi că ai în el un prieten adevărat. Ce păcat că generația aceasta de intelectuali de mare clasă a trebuit să fie risipită și decimată de comunismul rusesc ! Ce n-ar fi putut da acești intelectuali culturii românești ! De Vulcănescu știu că este și el aici, undeva, dar de Țuțea nu știu nimic. Nu cred că are o soartă mai bună.

- Nu, nici vorbă ! Este și el aici, știu precis.

*

Trebuie să mărturisesc păcatul bănuiei. Cînd a venit în camera mea am bănuțat că a fost băgat aici fie pentru a ne certa, fie pentru a scoate de la mine anumite informații. Se știe că stînd multă vreme împreună într-o cameră de închisoare, deținuții ajung să-și destăinuiească unii altora toate secretele, chiar fără să vrea, atît de mare este nevoia de a spune ceva nou și de a alunga plictiseala. Această bănuială mi-a fost întărită chiar de a doua

zi după venirea lui când, surprinzându-mă că-mi fac cruce, m-a întrebat :

- Tu crezi în Dumnezeu ?

- Da, i-am răspuns simplu.

- Ce timpenie !

M-am simțit numaidecît ofensat și primul impuls a fost să-i dau un răspuns tăios, dar numaidecît mi-a venit gândul cel bun.

- Dragul meu, i-am răspuns, nu cred că remarcă pe care ai făcut-o e vrednică de un filosof. Poate că am motive să cred, care motive ar putea fi mai puternice decît motivele tale de a nu crede. Vezi, am fost și eu de multe ori necredincios, dar viața pe care am trăit-o, încercările și experiențele prin care am trecut, mi-au dat certitudinea că Dumnezeu este o realitate mai puternică decît toate speculațiile și raționamentele care îl neagă. Eu cred și nu mă supăr că tu nu crezi. Nu te supăra nici tu. Pentru mine, Dumnezeu este nu numai o realitate vie, ci și o necesitate. Credința îmi dă un mare echilibru sufletească, o desăvîrșită liniște și o totală lipsă de teamă. În schimb, de cîte ori mi-am pierdut credința, eram cuprins de o panică sufletească, un dezechilibru și haos în toată ființa mea, care îmi dădeau coșmaruri. Căci nu mai știam nici de unde vin, nici unde merg. Îmi era scîrbă de viață și, în același timp, îmi era frică de moarte. Mă cuprindea greața cînd mă gîndeam că viermii closetelor ar putea fi, pe scara evoluției de miliarde de ani, strămoșii mei și îmi era grozav de frică de moarte, gîndindu-mă că dincolo de moartea fizică nu mai există nimic, că singura viață reală este cea pe care o ducem în lumea aceasta. Apoi, dacă aceasta este singura viață, îmi ziceam, dacă dincolo de ea nu mai există nimic, atunci nu vreau s-o pierd ! Vreau să trăiesc cu orice preț ! Dar speculațiile asupra dorinței de a trăi cu orice preț mă duceau la niște concluzii teribile ! Ajungeam să mă gîndesc că, voind să trăiesc cu orice preț și presupunînd că Dumnezeu nu există, atunci toate mijloacele de a-mi prelungi viața sînt permise, morala este o stupiditate și principiul „homini lupus” este singurul principiu de care trebuie să ne conducem în viață. Atunci însă, cei careucid pentru a-și crea lor avantaje - cei care ne țin pe noi întemnițați, pentru a se desfăta ei cum le place, cei care bat și stîlcesc sufletele și trupurile deținuților de la Pitești, Gherla, Aiud, Sighet, Jilava, Canal, pentru a-i obliga să judece numai ca ei, să facă tot ce poruncesc ei și nu altfel - au dreptate ! Toți aceștia, toți torționarii, toți tilharii, toți bătaușii și asasinii din lagărele de muncă forțată și din temnițe ne sînt superiori pe scara evoluției și toate principiile morale pe care le cuprinde credința în Dumnezeu sînt stupide, timpenie, cum spui tu. Ei bine, prefer această timpenie ! Ea îmi dă liniștea sufletească, ea îmi asigură echilibrul moral, ea îmi dă certitudinea că există un Creator, un Tată care îmi poartă de grijă, că tot răul care există în lume provine de la neascultarea oamenilor, de la abaterea acestora de la legile date de Creator, îmi dă certitudinea că dincolo de lumea asta văzută, mai există o lume nevăzută, în care suferințele, umilințele se repară, echilibrul moral se refăce și oamenii, toți, se vor bucura de o viață pe măsura faptelor din lumea aceasta, într-un echilibru perfect cu faptele din lumea aceasta. Avînd această credință nu mă mai sperie nici foamea, nici umilințele, nici toate răutățile oamenilor, nici frica de moarte. Vezi, dacă așa cum pentru tine inexistența lui Dumnezeu este o certitudine, pentru mine existența lui Dumnezeu este tot o certitudine.

- Stai, stai, îmi replică Petrică îndată, te rog să mă ierți pentru exprimarea de adineaori. De fapt, eu nu sînt un ateu, eu sînt un agnost ; nu pot spune cu certitudine că Dumnezeu nu există, dar nu pot afirma nici cu deplină convingere că există. Plutesc între „Scilla și Charibda”. Iar în ce privește principiile morale, spun și eu ca Voltaire : „Dacă Dumnezeu nu există, trebuie inventat”. Ce s-ar face omenirea fără principiile moralele creștine?

•

Pe măsură ce trecea timpul însă, mă rușinam de supoziția că Pandrea ar fi putut fi un turnător sau provocator. Îmi dădeam seama că era un om admirabil, știa o mulțime de lucruri și avea un deosebit dar de a povesti. De felul meu, sînt un om tăcut și bucuria mea cea mai mare a fost întotdeauna să ascult pe alții vorbind. Ca orice om bun, Pandrea își iubea familia. Iar mie îmi făcea plăcere să-l ascult vorbind despre familia lui, cu un umor ironic, dar blind și dulos în același timp. Mai ales despre copii. Avea doi, un băiat și o fată. Băiatul, student la medicină, călca pe urmele tatălui, căci a scris deja o carte, niște descrieri interesante din munții Vrancei (dacă nu mă înșel). Fetița, mai mică, încă în liceu, dovedea multă personalitate și cînd tatăl ei îi dădea unele sfaturi, nu se sîia să-i spună că vremurile s-au schimbat, că el trăiește în trecut. „Ești înapoi cu evoluția, tată, trăiești în trecut, ești domnul Fostulescu. Uii, domnule Fostulescu, că astăzi oamenii trăiesc și se comportă altfel decît pe vremea ta !”

- De, fetiță, sînt îngrijorat că nu știu ce drum vei apuca în viață, spunea povestind despre copiii lui.

De la Pandrea am luat cunoștință de moartea lui Iuliu Maniu și Gheorghe Brătianu, primul în 1953, al doilea în 1954, în închisoarea de la Sighet, flămînzii, maltratați și izolați fiecare singur în celulă.

„Dacă voi trăi și voi fi sănătos” spunea el, „am să rescriu cartea *Portrete și Controverse* și am să repar toate neadevărurile înserate acolo. De altfel, toate cărțile mele au nevoie de corectări. Bunăoară, vorbind de Simion Bărnuțiu, am trecut sub tăcere îngrijorarea pe care acest luptător ardelean a manifestat-o față de primejdia pe care o reprezintă exploatarea evrei pentru neamul românesc.”

Petre Pandrea se arăta un critic destul de necruțător cu diferiți oameni de cultură care au sîrșit prin a renunța la principii pentru diferite beneficii materiale sau vremelnice onoruri. Partidul comunist a știut să-i oblige și să-i cointereneze pe mulți. Astfel, despre Sadoveanu spunea că era nemaipomenit de arghirofil și lacom de bogăție. Primea de la *Adevărul* și *Dimineața* 100.000 lei lunar pentru cîteva articole și pentru a le patrona ca director. Nici un ministru nu avea asemenea salariu. Pentru trecătoarea mărirea politică a fost în stare să scrie rușinoasele cărți : *Lumina vine de la Răsărit* și *Mitrea Cocor*, prezentîndu-l pe țaranul român, iubitor de glie și de Dumnezeu, ca pe un om nou, renăscut în ură față de aceste două axe ale sufletului său. Abia la sîrșitul vieții, dîndu-și seama de imensa greșală, dar nemaiputînd schimba nimic, s-a retras la Mănăstirea Neamțu, unde s-a stins din viață.

Pe Zaharia Stancu nu-l ierta pentru modul fals în care i-a prezentat pe

țărani din Oltenia. „Și eu sînt oltean și chiar dintr-un sat vecin cu al lui Zaharia Stancu și cunosc tot atît de bine ca și el, dacă nu mai bine, boierimea din Oltenia. Știu în mod precis că, departe de a pune botniță țăranilor ca ei să nu mănînce struguri la culesul viilor, seara, cînd se întorceau de la cules, le umpleau vasele cu struguri. Sper să găsesc timp, dacă voi ieși de aici, să scriu o broșură despre Zaharia Stancu, să-l prezint așa cum a fost. Voi povesti și episodul de la o ședință la Societatea Scriitorilor, cînd Zaharia Stancu tuna și fulgera împotriva lui Octavian Goga, mort de mult, și cînd Tudor Arghezi s-a sculat și l-a întrerupt pentru a povesti cum, cu mulți ani în urmă, cînd Goga se afla pe banca ministerială, el, Arghezi, s-a întîmplat să se găsească în cabinetul marelui poet, cînd a venit la el un tînăr și i s-a plîns că este sărac și nu are bani să-și publice poeziile. Atunci Goga a deschis un sertar, a scos un teanc de hîrtii de o mie, le-a dat tînărului fără să le mai numere și i-a spus : „Poftim, tinere poet, publică-ți poeziile și lansează-te !” „Acum, tînărul de atunci îi plătește binefăcătorului său, post-mortem”. Zaharia Stancu n-a mai spus nici un cuvînt și s-a așezat pe scaun. Nu l-a cruțat nici pe Tudor Arghezi. Despre acesta spunea că toți cei care mergeau să-l vadă la moșioara lui din marginea Bucureștilor, erau aproape obligați să-i cumpere caisele și piersicile, pe care le dădea la kilogram, ca un adevărat oltean ce era. A rezistat destul de mult la avansurile, amenințările și criticile comuniste (*Poezia putrefacției și putrefacția poeziei*), dar pînă la urmă a cedat și el. Suferind de o boală de ochi, Gheorghiu-Dej l-a trimis în Elveția să se trateze, dar, după ce s-a vindecat, amîna mereu întoarcerea în țară. Omul de la Legație, însărcinat să-i poarte de grijă, a fost nevoit să-i cumpere tot felul de obiecte casnice pe care își exprima dorința să le aibă. Abia după aceea a acceptat să se întoarcă acasă și să întoarcă și foaia convingerilor. O plimbare la braț cu Gheorghiu-Dej pe Calea Victoriei a fost decisivă. De altfel, schimbările la față ale lui Tudor Arghezi erau cunoscute. În timpul primului război mondial le-a cîntat în strună nemților care cuceriseră Bucureștii, în anii 1930-1940, cînd Regele Carol II jefuia țara și asasina legionarii, i-a cîntat în strună, în 1940 a fost cu legionarii, apoi cu Antonescu, iar acum e cu comuniștii. Sufletul larg al marelui poet i-a cuprins pe rînd pe toți !

Moș Gheorghită Dobre ne-a povestit și el o mulțime de lucruri interesante, mai ales despre Regele Carol II, despre bețiile și orgiile pe care le făcea și despre modul rapid cum a știut să se îmbogățească. I-a obligat pe toți marii bogătași și industriași mai ales, precum Malaxa, Auschnitt, să-i facă cadouri pachete cu acțiuni ale întreprinderilor lor. În celebra afacere Skoda, cînd s-au dat șperțuri de zeci de milioane, cel care a avut partea leului a fost regele Carol II (*Palaelibos*). Cînd a venit în țară, în 1930, era sărac și lăsase la Paris datorii de milioane, iar după zece ani, cînd a fost alungat de legionari, era unul din cei mai bogați oameni din lume. Numai în Mexic avea zece mii de hectare de teren foarte bogat în petrol – și vile în toate stațiunile climaterice celebre din Europa².

2. Avem de-a face, din nou, cu un portret tendențios al lui Carol al II-lea.

Teama de o nouă percheziție mă obligă să mă grăbesc și să fiu cit se poate de scurt, de aceea nu voi reproduce aici decât o parte din cele povestite de cei doi prietenii din celulă. Dacă voi mai avea timp și împrejurările îmi vor permite, voi reveni. Voi mai consemna, totuși, modul cum s-a petrecut „Revoluția de la 6 martie 1945” cu un umor caustic, pe care regret că nu-l pot reda. Povestește Pandrea :

„Venise în țară Vișinski, ministrul de externe al URSS cerînd cu insistență Regelui Mihai să schimbe cabinetul și să numească un prim-ministru în care să aibă ei, rușii, încredere. Cum Regele rezista cererii lui Vișinski, acesta face a doua, apoi a treia vizită la Palat, bate cu pumnul în masa Regelui, amenință, pînă cînd bietul Rege, singur, neajutorat, e nevoit să cedeze în fața forței.

La Athenée Palace așteptau în tot acel timp principalii politicieni cu speranța de a fi chemați să constituie guvernul. Printre ei doctorul Nicolae Lupu, care avea cele mai mari șanse și care fusese avertizat direct să fie gata pentru a merge să depună jurămîntul. Acesta se afla, deci, în holul hotelului, în frac și lac, așteptînd din clipă în clipă să fie chemat, cînd îl vede pe Petru Groza coborînd în hol, tot în frac și îndreptîndu-se spre ieșire.

- Unde mergi ?, l-a întrebat doctorul Lupu.

- La Palat, să depun jurămîntul de prim-ministru.

- Nu se poate, eu am fost avertizat să fiu gata !

- Vei fi fost, dar de astă dată am fost preferat eu.

Om de temperament, doctorul Lupu nu s-a putut stăpîni :

- Tu, un timpit !, a strigat.

- Așa cum sînt, pe mine mă vor ruși și nu pe tine ! l-a răspuns Petru Groza cu calm și a ieșit pe ușă.

Se știe că multă vreme Regele Mihai a refuzat să semneze decretele guvernului Groza și numai tîrziu, cînd a văzut că guvernele apusene nu-l susțin deloc, s-a văzut nevoit să cedeze. Aceasta a fost „Marea Revoluție Populară” din România, care a adus la putere regimul comunist. Doctorul Lupu, care o viață întreagă a visat să ajungă șef de guvern, s-a stîns din viață doi ani mai tîrziu, fără să-și poată vedea visul împlinit.

N-au trecut trei luni cu generalul Dobre și Petre Pandrea și iată-mă din nou singur. Într-o zi a venit un gardian și l-a luat din cameră. Mult mai tîrziu am aflat că au fost duși la Secția a II-a.

Și iar a trecut un an și iar a venit Paștele. Numai că de astă dată m-a găsit singur. Aveam gardian un plutonier care injura cumplit și îl auzeam mereu certînd deținuții. Cu mine însă s-a purtat omenește. Nici nu avea motiv să nu se poarte așa căci, fiind singur, nu-i făceam absolut nici o greutate. Vecinii nu aveau nici în stînga, nici în dreapta, așa că nu puteam vorbi la perete. Aceasta era una din cele mai frecvente abateri. Neavînd cu cine să vorbesc, mi-am reluat din nou programul de a vorbi singur, tare.

Într-una din zile, după programul de dimineață, după ce a terminat cu toate celulele, a venit la celula mea, a deschis ușa și m-a întrebat :

- Dumneata ce tot vorbești tare toată ziua ?

- Domnule plutonier, l-am răspuns, eu sînt singur în cameră, după cum vedeți. Ca să alung uritul și ca să nu uit să vorbesc, mi-am făcut un program zilnic. Așa vorbesc cu părinții, cu frații, cu prietenii, cu judecătorii în fața cărora mi-am pledat procesele, că în libertate am fost avocat. În felul acesta îmi alung uritul și înlătur primejdia de a uita să vorbesc.

- Da' pe mine mă cunoști ?

- Îmi pare rău, dar nu vă cunosc.

- Eu sînt din Cacova și nevasta mea este din Măgina, dar îmi pare rău că nu pot face nimic pentru dumneata.

S-a uitat pe coridor, apoi a continuat :

- Nu cumva să spui cuiva ce ți-am spus eu, că mă bagî la apă și pe mine. Mă aduci aici să-ți țin de urit ! Acasă, în Măgina, toți sînt bine și fratele dumitale, Victor, s-a prezentat la autorități și a fost pus în libertate. Dar...!

A pus degetul la gură, ceea ce însemna „să-ți ții gura !” și a închis ușa. În ziua de Paști, îndată ce a terminat programul, a deschis vizeta și mi-a întins un ou fiert, curățat de coajă :

- Înghite-l numaidecît, mi-a șoptit, că mă nenorociți !

Așa am făcut și din două înghițituri l-am dat gata ! După 12 ani, era primul ou pe care îl mîncam. Și fiindcă țineam să-i alung frica, l-am înghițit așa de repede că nici n-am avut timp să-i simt gustul. Niciodată n-a mai stat cu mine de vorbă în pușcărie. E drept că după puțin timp a și plecat. Mult mai tîrziu, după ce m-am eliberat, l-am întîlnit întîmplător pe stradă. S-a oprit și mi-a întins mîna.

- Domnule plutonier, i-am spus, niciodată n-am avut prilejul să-ți mulțumesc pentru oul pe care mi l-ai dat la Zarka, la Paștele lui 1960. Vreau s-o fac acum !

- I-ați povestit cuiva ?

- Nu !

- Niciodată să n-o faceți, că de se aude o pățesc. Pentru noi gardienii, toți deținuții, chiar și după ce s-au eliberat, sînt „dușmani de clasă” și n-avem voie să avem nici un fel de legătură cu ei. Vă doresc numai bine, domnule doctor și nu uitați ce v-am spus !

În vara lui 1960 mă pomenesc că sînt mutat din celula mea din partea dreaptă în partea stîngă, la celula nr. 27. Spre marea mea surprindere, acolo am dat peste trei vechi camarazi : dr. Ilie Nicolescu, dr. Victor Biriş şi Alexandru Ghica. Ilie era doctor în economie, un om cu o foarte frumoasă cultură, fost, în 1940, unul din şefii Corpului Răzleţi din Bucureşti. Victor era doctor în drept, fost procuror, fost în 1940 secretar general la Ministerul de Interne, iar Alecu Ghica licenţiat în drept, fost magistrat, fost în 1940 director general al Siguranţei Statului. Toţi trei erau condamnaţi de Antonescu la muncă silnică pe viaţă, pentru participarea la Rebeliunea din ianuarie 1941. Cu Ilie mai fusesem în celulă, tot aici la Zarka, prin 1952, dar cu ceilalţi mă cunoşteam numai din libertate. Evident, m-am îmbrăţişat cu toţi şi, după primele efuziuni de bucurie, am pus întrebarea :

- Mă întreb şi voi, cum se face că am ajuns toţi patru în aceeaşi cameră de detenţie ? Se ştie, comuniştii nu fac nici o mişcare la întîmplare. Care este raţiunea strîngerii noastre în aceeaşi celulă ? Avînd în vedere faptul că toţi am avut în Mişcarea Legionară funcţii importante, nu cred că întîmplarea a jucat vreun rol în întîlnirea noastră.

- Evident că nu, spuse Alecu Ghica.

- Nu, Moşule, îmi spuse şi Ilie, evenimentele politice în curs sînt cele care au determinat strîngerea noastră la un loc şi, cu deosebire, evenimentele în perspectivă.

- Ce evenimente ? am întrebat eu.

- Cum, zise Ilie, nu ştii nimic ?

- Nu ! Eu am fost mai mult izolat şi trebuie să mărturisesc că, în ce priveşte politica, am rămas la anul 1948. Am stat anul trecut cîteva luni cu Petrică Pandrea, dar nu mi-a vorbit de evenimentele politice în perspectivă.

- Pandrea, rela Ilie, n-avea de unde să ştie. El bine, dacă nu cunoşti, să te punem noi la curent, că trebuie după aceea să discutăm şi să luăm hotărîri importante. Victore, povesteşte-i tu lui Moşu', că eşti cel mai în măsură.

Victor Biriş a început prin a-mi spune că, în urmă cu cîteva luni, a stat de vorbă cu persoane oficiale pe care nu are voie să le numească, şi care i-au spus cu multă discreţie că se pregăteşte o amnistie generală a tuturor deţinuţilor politici, după care ar putea să urmeze alegeri libere, la care vor lua parte toate partidele politice. Alegerile ar urma să se facă tot sub auspiciile partidului comunist, dar acesta ar fi dispus să facă o înţelegere

cu legionarii, un fel de pact ale cărui dimensiuni urmează să fie discutate cu oameni de răspundere din cele două formații. Se pare că s-a ajuns pe plan internațional la o mare destindere și rușii ar îngădui ca statele din vecinătatea lor să se bucure de o mai mare autonomie. Comuniștii, care au acum în mână toate frânele puterii, țin să rămână la conducerea statului și sînt dispuși să ajungă la un compromis cu noi, care să le permită rolul principal în viața politică a țării. În sensul acesta vor urma discuții între șefii celor două formațiuni politice.

De aceea i-au strîns în aceeași cameră, ca să se poată consfătuți, tot de aceea m-au adus acum și pe mine. Pe ei i-au selecționat fiindcă erau considerați cei mai cu autoritate dintre vechii legionari băgați în închisori de Antonescu, iar pe mine ca reprezentînd în prezent cea mai înaltă autoritate legionară.

- Trebuie să-ți spun, a încheiat Victor Biriș, adresîndu-mi-se direct, că eu le-am dat această idee, după ce m-am sfătuit cu Ilie și Alecu, să ne înlesnească întîlnirea aceasta în închisoare ca să putem discuta, ca atunci cînd vom ieși în libertate să putem păși cît mai repede pe calea organizării.

Am rămas extrem de surprins auzindu-l pe Victor Biriș vorbind astfel, căci numai decît mi-a trecut prin mînte că aveam de-a face cu o manevră a autorităților comuniste, probabil cu intenția de a descoperi în ce măsură sînt organizați legionarii din închisori și care sînt conducătorii. Eram însă în același timp foarte nedumerit căci, din contactele mele cu cei din închisori, pe care le avusesem înainte de a îmbrăca și eu hainele vărgate, ca și din activitatea de dinainte de 1940, știam că Victor Biriș a fost totdeauna în fruntea celor mai devotați slujitori ai Mișcării Legionare; știam că, sub guvernarea lui Antonescu, inițiasse în închisoare o serie de exerciții spirituale bazate pe învățăturile Sfîntului Augustin. Toți îl respectam și îl consideram unul din cei mai devotați și influenți conducători legionari. În plus, știam că pînă în 1940 fusese un foarte intim și devotat colaborator al lui Horia Sima. Personal însă, eu n-am lucrat cu el niciodată. M-am hotărît să fiu foarte prudent, cu atît mai mult cu cît viața de pușcărie m-a făcut să-mi schimb multe din opiniile politice și, mai ales, pentru că voiam să renunț la calitatea de om politic. De multe ori în activitatea mea, mi-am dat seama că nu am stofă de conducător. Eram prea milos și prea sensibil la suferințele oamenilor și prea respectuos față de individ, de persoana lui. Un om politic, un conducător trebuie să aibă o fire mai tare, trebuie să treacă uneori peste o suferință personală, peste onoarea sau chiar viața individului, pentru a servi mai bine colectivul, obiectivul general. La acest capitol am fost întotdeauna foarte slab. Pentru mine omul, viața lui, au fost sfînte. Împrejurările și poate soarta au vrut să trăiesc în vremuri tulburi, cînd de multe ori se pare că viața individului trebuia lăsată pe planul doi, pentru a sluji mai bine colectivul, neamul, în numele căruia am ridicat steagul. Niciodată însă n-am putut trece peste individ. Am avut răspunderi în Mișcarea Legionară destul de mari, răspunderi care de multe ori îmi impuneau să trec peste onoarea, uneori chiar peste viața individului, pentru a servi mai bine colectivul. Dar niciodată n-am putut face acest lucru, nici chiar în legitimă apărare. Persoana și liberatea omului mi s-au părut întotdeauna drepturi sfînte, de care n-ai voie să te atingi. De aceea, niciodată n-am dorit să am funcții în Mișcarea

Legionară sau în stat. Când am intrat în închisoare, în 1948, am răsuflat oarecum ușurat. Am scăpat, mi-am zis, de toate răspunderile pentru viața altora și de acum înainte nu mă mai angajez în nici un fel de acțiune care ar putea implica și alte persoane în afară de persoana mea.

Și iată acum, în 1960, după 12 ani și încă în închisoare fiind, se pune din nou problema unei activități politice. Și asta după experiența din anii 1947-1948, când tot așa, împlinși de vagi promisiuni venite din Apus, am pornit la reorganizarea Mișcării, tirind cu noi în pușcăriile zeci de mii de oameni și mai ales tineri studenți și muncitori. Nu ! Eram hotărât să refuz, de aceea le-am răspuns foștilor mei camarazi :

- Dragii mei, îmi pare rău, dar și autoritățile care au inițiat această întâlnire, și voi v-ați înșelat în ce mă privește. Nu am însușiri de om politic și nici veleități de a mai juca vreun rol politic în viitor. Dacă voi ieși din pușcărie, mă voi întoarce la profesiunea mea de avocat și mă voi feri să mai fac politică. De altfel ați greșit gândindu-vă la mine. Trebuie să știți că până acum tot Horia Sima a rămas șeful Mișcării, iar aici în țară Nicolae Petrașcu a fost însărcinat de Horia cu conducerea. Mai sînt aici în Alud comandanți vechi, care pot și vor să-și ia asemenea răspunderi. Aici se găsesc Radu Mironovici, popa Dumitrescu-Borșa, Augustin Bidianu, Iosif Costea și mulți alții. Lor trebuia să vă adresați, nu mie. Și apoi, vă spun sincer, mi se pare foarte suspectă toată chestiunea. Nu știu cum s-o iau, ca un act de provocare, ca un sondaj ? O încercare suspectă de a ne atrage într-o cursă ? Nu știu, dar mi se pare foarte suspectă toată chestiunea. Vă mărturisesc că dacă nu v-aș cunoaște și nu v-aș ști pe toți trei, aș bănuia că faceți un joc organizat de dușman. Indiferent însă de bănuiala mea și admitînd că ne găsim realmente în preajma unor evenimente care ar putea împinge Mișcarea Legionară din nou în cîmpul politic, nu eu sînt cel care ar putea tutela sau dirija un astfel de eveniment, ci Nicolae Petrașcu în primul rînd, apoi...

- Bine, dar nici asta n-o știți, că Petrașcu e mort ? interviu Ilie Nicolescu.

- Mort ? Nu se poate ! Când a murit ? Unde ?

- Se pare că la Jilava, anul trecut.

- Știți asta în mod precis ?

- Tot Victor știe, povestește, Victore.

- Da, a răspuns Victor Biriș, oficialul cu care am vorbit, atunci cînd i-am spus că singur Nicolae Petrașcu are autoritatea de a angaja Legiunea într-o acțiune politică, mi-a replicat că Nicolae Petrașcu nu mai poate fi luat în considerare și m-a lăsat să înțeleg că e mort. Iar un tânăr legionar (i-a dat numele, dar nu l-am reținut) mi-a spus acum cîteva luni că anul trecut a stat la Jilava în aceeași celulă cu Nicolae Petrașcu, că era bolnav rău și în ziua cînd a plecat din celulă, era pe moarte. Deci el nu mai poate fi luat în considerare în aceste condiții. În ce privește alte persoane, iar nu pot fi luate în considerare. Toată lumea știe că tu erai adjunctul lui Petrașcu. Dispărînd el, automat îți revine și comanda. Comandă pe care, dealtfel, nimeni nu ți-o contestă.

- Afară de mine însumi ! am spus. Sînt extrem de mîhnit de pierderea lui Nicolae. A fost unul din sufletele cele mai curate pe care le-am întîlnit în viața mea. Sînt îndurerat, nu numai pentru pierderea prietenului, dar și

a unui om de valoare, a soțului și tatălui de familie. Mă gândesc ce mare va fi durerea Liviei, soția lui, care ținea enorm la el ; apoi la cei doi copii, Mihai și Horia, pe care i-a părăsit când erau încă mici, nici nu ajunseseră la școala primară. Vă rog să-mi îngăduiți să mă închid puțin în durerea mea.

Stînd pe pat, mi-am luat capul în mîini. M-aș fi întins mai bucuros în patul meu, care era deasupra patului lui Victor, dar nu aveam voie să stăm toată ziua întinși pe pat. Singur Victor Biriș avea voie să stea o oră culcat după masă, de la medic, spunea el. Am stat așa timp îndelungat și am trecut prin filmul amintirii toate momentele grele pe care le-am petrecut cu el... și nopțile cînd corectam împreună prima ediție a cărții lui Codreanu *Pentru legionari și Cartea Frăției și Adevărul în Procesul Căpitanului*, apoi cele două procese de la Craiova și de la Sibiu, în care i-am fost apărător, apoi altele momente grele din refugiul în Germania și viața și lupta în clandestinitate după ce ne-am întors în toamna lui 1944 în țară. Mi-a revenit în memorie ziua cînd am pornit în 1944, toamna, să reorganizăm Mișcarea. Cu instinctul femeii care simte primejdia, Livia se agățase de gîtul lui și plîngînd îl implora : „Nicule, iar mă lași singură, cu doi copii ! Ce mă fac, fără tine ? Ce mă fac dacă te arestează sau dacă te omoară ?” Iar el i-a răspuns : „Mamă dragă, ce să fac ? Nu mă pot sustrage de la această datorie. Tu știi bine cît te iubesc, cît de mult iubesc copiii, cît de mult iubesc viața de familie. Dar e o poruncă mai presus de voința mea, e porunca fratelui tău” (fratele ei, doctorul Banea, a fost asasinat în 1939 în lagărul de la Miercurea Ciuc, din ordinul generalului Argeșeanu și a Regelui Carol II). Nicolae Petrașcu, mă gîndeam eu acum, n-a putut rezista chemării doctorului Banea. A urmat-o și i-a împărtășit și destinul. Și acum m-a lăsat pe mine cu o răspundere așa de mare și de neplăcută. Ce să fac ? Cum să procedez ? De cîte ori mi s-a încredințat o funcție în Mișcare nu am acceptat bucuros. Aș fi vrut să rămîn un simplu membru anonim. Am protestat întotdeauna cînd mi s-a încredințat o funcție afirmînd că nu mă pricep la conducerea oamenilor și acum, într-un moment extrem de greu, se pune problema să iau conducerea întregii organizații. Ei bine, n-am s-o iau ! S-o ia oricine ! Mai ales că Victor Biriș spunea că nu poate da numele persoanelor cu care a vorbit, că și-a dat cuvîntul de onoare ! Nici eu nu mă pot angaja la o activitate în care nu mă simt capabil și, mai ales, în care nu am deplină încredere. După o îndelungată tăcere, le-am spus prietenilor mei :

- Dragii mei, cînd am intrat în pușcărie m-am considerat dezlegat de obligația de a mai activa ca om politic. Mai ales ca șef politic ! Consider că am făcut destul. Mi-am sacrificat libertatea, mi-am sacrificat familia, mi-am sacrificat sănătatea. Mai mult nu pot. Nu pot și pentru motivul că nu mai cred într-un rost al Legiunii. Chiar dacă i s-ar permite să mai joace un rol politic, eu nu mai sînt de acord cu unele principii ale ei. Tu știi, Ilie, că prin 1951 sau 1952 cînd mă aflam cu tine, cu Nicolae și cu George Manu în celulă, am mai pus această problemă. Eu adică, nu sînt de acord că Legiunea are dreptul să elimine din viața politică alte partide, chiar și atunci cînd peste 50% din corpul electoral ar fi de acord cu această soluție. Cu alte cuvinte, sistemul democratic, pluralitatea de opinii și deci de partide, este o condiție esențială a unei vieți politice normale, o condiție firească și sănătoasă a unei vieți politice într-o țară. Numai libertatea

politică, de opinie, de acțiune a tuturor cetățenilor și numai prin existența a mai multor opinii, deci a mai multor partide se poate garanta progresul și desfășurarea normală a vieții unui popor, precum și libera dezvoltare a individului. Eu nu pot admite ca cineva, oricine ar fi, să-mi ordone să cred ori să fac ceva împotriva convingerii mele. Și dacă mie îmi acord acest drept atunci trebuie să-l acord tuturor. Ori această opinie a mea înseamnă o abatere de la principiul legionar, care spune că opinia majorității trebuie impusă chiar și cu forța minorității. Aceasta duce în majoritatea cazurilor la dictatură. N-ai să găsești nicăieri un regim totalitar care să nu spună că el se bazează pe opinia majorității cetățenilor. Comuniștii numesc aceasta „centralism democratic”, care ascunde în sine cea mai necruțătoare dictatură. Așa fiind, eu nu mă cred indicat să conduc Legiunea, nici măcar provizoriu ; căci nu încapе îndoielă, Legiunea are un șef, pe Horia Sima și orice șefie fără el este numai provizorie. Așa că trebuie să vă gândiți la alt șef provizoriu cu care comuniștii urmează să angajeze discuții. Eu voi fi gata să dau gîrul meu oricui, dacă va fi nevoie. Adică nu voi face nimănui nici un fel de opoziție. Și cred că oricare dintre voi poate lua conducerea Mișcării, iar dacă voi nu vreți, se găsesc o grămadă de veterani și mari comandanți care s-o facă.

- Ei, asta-l, interveni Alecu Ghica, să ne apucăm acum, cînd unitatea este cheia succesului să umblăm să găsim un șef pentru Mișcare ! Desigur, se vor găsi o mulțime să-și afișeze pretenția, dar tocmai aceasta trebuie evitat. Pe tine nu te contestă nimeni, dar dacă tu renunți, se vor ivi mai mulți cu pretenții și aceasta ar paraliza dintr-o dată eficacitatea și promptitudinea acțiunii de reorganizare. Nici să nu te gîndești ! Ar fi cel mai mare deserviciu pe care l-ai putea face Legiunii.

- Evident ! interveni Ilie. Părerile tale privind democratizarea Mișcării le am și eu, le-am comunicat și lor și nici ei nu sînt împotrivă. Dar nu este oportun să ne împiedicăm de ele acum.

- Chiar așa, spuse și Victor Biriș. A discuta acum despre șefia Mișcării și despre schimbarea doctrinei ar însemna să facem ca locuitorii Constantinopolului, care își pierdeau vremea în certuri religioase în timpul cînd turcii escaladau zidurile orașului. Acum nu este timp pentru discuții privind șefia Mișcării și schimbarea doctrinei. E vorba acum de o bătălie care privește existența ei pe scena politică a țării, poate chiar existența țării. Dacă va trebui să facem schimbări de doctrină, vom avea tot timpul s-o facem, după ce ieșim în libertate, nu acum. Iar schimbările vor fi cu atît mai ușor de realizat cu cît cel care le propune se bucură de mai mult prestigiu. În consecință, tu trebuie să rămii acolo unde te găsești, cel puțin pînă ne vedem din nou cu vîntul în pînze, pînă trecem de momentele acestea de presiune și confuzie. A te retrage acum înseamnă un act de lașitate și chiar de trădare. Nu te cred capabil de așa ceva !

Discuțiile pe aceste probleme s-au purtat cîteva zile, cu argumente de o parte și de alta. Am remarcat că toate propunerile de reorganizare se bazau pe o discuție pe care Victor Biriș a avut-o cu o persoană oficială, al cărei nume s-a obligat să nu-l desconspire. Mi se părea destul de neconvîngător acest argument și uneori suspectă chiar atitudinea lui Victor Biriș. De aceea am profitat de un moment în timpul programului, cînd am rămas singur cu Ilie și l-am întrebat :

– Ilie, tu ai încredere deplină în Victor ? Nu crezi că a luat-o razna sau că vrea să ne tîrască într-o catastrofă ?

– Nu, Moșule. Te rog să fii liniștit, mi-a răspuns el. Te rog să ai încredere în Victor mai mult decît în mine. E un om cu foarte multă judecată, cu multă experiență și de totală bună credință. Eu îl cunosc bine și garantez pentru el.

La cîteva zile după ce am venit în camera lor, Victor Biriș a fost luat de un gardian și dus în față la birouri. A fost un prilej pentru mine să pun din nou în discuție buna lui credință. De astă dată și Alecu Ghica și-a exprimat deplina încredere în el. Cînd s-a întors, ne-a spus că a fost chemat să dea niște relații despre doi tineri din Suceava cu care stătuse în cameră cu cîțiva ani în urmă. Nimic important.

În cele din urmă, am acceptat ideea conducerii provizorii a Mișcării Legionare, însă cu o condiție : în fapt conducerea să fie colectivă și să fie compusă din toți cei patru care ne găseam atunci în celula nr.27 de la Zarka. Eu nu voi da nici o dispoziție și nu voi lua nici o măsură în numele Legiunii, înainte de a le discuta cu ei și de a avea consimțămîntul lor. Toți au fost de acord cu soluția. Am trecut apoi la organizarea pe regiuni și județe. Atît Ilie cît și Victor cunoșteau foarte bine oamenii, încît rolul meu și al lui Ghica a fost mai mult să ne exprimăm aprobarea pentru persoanele propuse de ei.

Între timp, am mai discutat, firește, și alte probleme cu ei. Bunăoară, Victor Biriș ne-a povestit cum au fost omoriți în 1940 cei 64 de arestați de la Jilava, precum și Iorga și Madgearu. Aceste lucruri le-am povestit în alt capitol și nu le mai repet. Și fiindcă toți trei fuseseră în București în timpul rebeliunii din ianuarie 1941 – și erau condamnați chiar pentru că luaseră parte la ea, i-am întrebant dacă este adevărat că au fost omoriți mai mulți evrei și au fost jefuite prăvălii.

– Nu, a răspuns Ilie Nicolescu ! Am fost de multe ori întrebant despre asta și în particular și la anchete. Am întrebant o mulțime de camarazi cu care m-am întîlnit în închisoare, dar nimeni nu mi-a spus așa ceva – și tu știi, Moșule, că atunci cînd stai mai mult timp în celulă cu cineva, nu se poate să nu-i scape o vorbă.

– Nici nu se putea practic așa ceva, a spus și Victor Biriș. Noi eram baricadați în instituții și așteptam în fiecare clipă să dăm față cu moartea. Cine se mai putea gîndi atunci la îmbogățire și mai ales prin jaf ? Dar, nu este exclus, ca derbedei de prin mahalale, văzînd că autoritățile erau ocupate să se distrugă între ele, să fi pornit la jefuirea prăvăliilor de pe la periferii și să fi comis și crime acolo unde au întîmpinat rezistență. Cei atîrnați în cuie la Abator n-au fost însă evrei, cum a susținut Antonescu, ci legionari împușcați de armată, duși de oamenii lui, îndată după încetarea focului, agățați în cuie și fotografiați, pentru a avea apoi material de propagandă împotriva noastră. Nu știu cît de mult a fost amestecat Antonescu în această infamie, dar, oricum, a colportat-o și el în cartea *Pe Marginea Prăpastiei*, ca și pe cea cu soldatul fără nume, pe care l-ar fi aprins legionarii, după ce au aruncat petrol pe el.

Am stat în această formație ceva mai mult de două luni și trebuie să mărturisesc că zilele treceau destul de repede. În tot acest timp Victor

Biriș a fost dus de vreo trei ori la anchetă, dar întotdeauna în legătură cu persoane neînsemnate cu care stătuse în celulă de-a lungul anilor, spunea el. Apoi, într-o zi au fost ridicați toți trei și doi ani nu l-am mai văzut. Atunci eram convins de temeinicia și seriozitatea aranjamentelor discutate și mă așteptam în fiecare zi să fiu chemat și eu la o discuție. În adevăr, la o săptămână după plecarea lor, a venit un gardian și mi-a spus să-mi iau bagajul, să plec cu el. M-a dus la Secția II-a și m-a băgat într-o celulă de două ori mai mare decât cele de la Zarka, cu paturi suprapuse, în care am găsit patru deținuți, trei mai bătrâni și unul tânăr de tot, toți în haine vârgate. M-am prezentat și mare mi-a fost mirarea, când am aflat peste cine am dat aici : Ion Petrovici, fost profesor universitar de filozofie și fost ministru al instrucțiunii, poetul și doctorul Vasile V.Voiculescu, profesorul și directorul Academiei Teologice din Sibiu, Dumitru Stăniloae, trei dintre cele mai luminate capete ale culturii românești ! Iar tânărul era Ovidiu Hagea, student la geologie, chiar din Aiud și rudă mai îndepărtată cu mine. Pe părintele Stăniloae îl cunoșteam din libertate, căci și eu am locuit în Sibiu, acolo am făcut avocatura, acolo mi-am desfășurat activitatea politică și fusesem cunoscut și prieten cu o parte din profesorii de la Teologie. Și dînsul și-a amintit imediat de mine.

- Domnilor profesori și maestre Voiculescu, trebuie să vă mărturisesc, că sînt extrem de surprins să găsesc într-o celulă de pușcărie cîteva din cele mai luminate capete pe care le are neamul românesc. Se pare că Academia Română s-a mutat în pușcărie. Ce fericită țară ! Mă întreb, care dintre intelectualii de rasă ai neamului nostru au mai rămas afară ? Se pare că va veni o zi cînd va fi o rușine să nu fi fost în pușcărie în vremea cînd în țara noastră «se construia socialismul». Și tu, Vidi, adresîndu-mă tînărului Ovidiu Hagea, tu aparții generației tinere, cum ai ajuns aici, între cei de vîrsta senectuții ?

- Păi, dacă mă întrebați cum am ajuns în cameră cu domniile lor, nu știu ce să vă spun, dar, dacă mă întrebați cum am ajuns în pușcărie, atunci pot să vă spun că în 1956, cînd au avut loc evenimentele politice din Ungaria, au avut loc manifestații studențești și la Cluj. În urma unei astfel de manifestații mă găsesc aici.

- Am auzit și eu despre evenimentele fierbinți din Ungaria din 1956, dar niciodată nu m-am găsit cu cineva care să mi le povestească mai pe larg. Mai ales, ecourile pe care le-a avut la noi mă interesează. Am să te rog să mi le povestești mai pe larg. Oricum (adresîndu-mă celor trei oameni de mare cultură), domnule profesor Petrovici, părinte Stăniloae și maestre Voiculescu, consider un mare noroc pentru mine să vă întîlnesc, chiar aici, în pușcărie, și sufletul meu se bucură de pe acum de ospetele spirituale de care va avea parte în zilele care urmează.

Cei trei înțelepți au dat din cap zîbind.

Din nefericire pentru mine, cred că n-a trecut un ceas de cînd mă găseam în această celulă, cînd s-a deschis ușa și un gardian mi-a spus să-mi iau lucrurile și să ies afară. Nici n-am putut să-mi iau rămas bun de la cei pe care-i părseam. M-a dus aproape, într-un coridor mai scurt, și m-a băgat într-o cameră mică, umedă, care mirosea a mucegal, cu cîmînt pe jos, un singur pat, cu nelipsita tinetă, dar fără fereastră. Aerisirea se făcea printr-o gaură, deasupra ușii care dădea în coridor ; lumina venea

de la un bec slab, atârnat în mijlocul plafonului. Umezeala mi-a pătruns numaidecît în tot trupul, parcă și în suflet, și durerile reumatice îmi să dădeau aviz de sosire. Pe pereți se scurgeau broboane de aburi condensați. Se vedea că celula aceasta era recent construită, iar eu eram primul care o inauguras. O furie neputincioasă a pus stăpînire pe mine. Mă întrebam de ce se joacă cu mine ca pisica cu șoarecele ? De ce mă trambalează așa, dintr-o cameră agreabilă, într-una igrasioasă, rece și insuportabilă ? De ce m-au băgat acolo, să văd niște oameni de înaltă cultură, într-o cameră oricum, mai acceptabilă, apoi m-au adus aici, în camera aceasta, în care, chiar dacă n-ai fi bolnav, te îmbolnăvești ? Reîncep torturile lui Goiciu de la Gherla ? Să fi ascultat cineva la ușă și să fi auzit ce-am vorbit cu cei trei ? Sau, poate, nici n-au ascultat la ușă, poate au aparate de ascultare, care-l scutește de a trage cu urechea la ușă. Să știți, că numai așa se explică mutarea mea rapidă ! Se așteptau, probabil, ca, după convorbirea cu Victor Biriș, să mă schimb, dar, văzînd cum vorbeam, m-au trimis aici, ca să-mi arate că pot să se poarte cu mine și altfel. Parcă n-aș fi știut ! Oh, știam prea bine ! Dar, puteam să vorbesc cu oamenii acela altfel, decît sincer ? Nu puteam ! Și dacă Crăciun și Iacob, cei doi comandanți ai închisorii, își închipuiau că mă pot convinge prin intimidare să-mi schimb opiniile, se înșală ! Am fost adus în celula aceasta înainte de masă. La amiază am refuzat mîncarea și i-am spus gardianului :

- Vă rog să spuneți conducerii închisorii că intru în greva foamei, ca protest împotriva aducerii mele în camera aceasta. Aici nu se poate trăi și prefer să mor cît mai repede, decît să mă las torturat și batjocorit în astfel de condiții. Cer să fiu scos de aici și dacă nu mă duceți înapoi, în camera din care am venit, să mă duceți înapoi la Zarka. Pînă atunci, nu mîncînc.

Peste două ore eram înapoi la Zarka, tot în camera din care plecasem de dimineață. Cel puțin, aici se putea trăi.

Dar povestea cu Victor Biriș nu s-a terminat. Ea se continuă după alți doi ani de detenție. Pînă atunci însă, mai am alte lucruri de povestit.

39

Au trecut aproape două luni de cînd mă găseam tot singur în celula 27 de la Zarka, cînd vine un gardian și-mi spune să-mi pun mantaua în cap, să merg cu el. Era modul obișnuit de a mă trece prin curte, să nu văd și să nu fiu văzut, cînd mergeam sau mă întorceam din birourile de anchetă. Într-un birou, un colonel de securitate în uniformă.

- Domnule Chioreanu, îmi spune, sînt colonelul (nu i-am reținut numele), din București ; aș vrea să am cu dumneavoastră o convorbire. Nu e vorba de o anchetă, mai degrabă o convorbire amicală. Da... văd că zîmbiți cu neîncredere, dar se mai întîmplă și așa ceva. Fumați ?

Mi-a întins cutia cu țigări, am luat una, mi-a aprins-o și a aprins și el una.

- Știți despre cine aș vrea să vorbesc cu dumneavoastră ? Despre Lucian Blaga. V-aș ruga să-mi spuneți dacă l-ați cunoscut și în ce împrejurări ?

Numai decît mi-a trecut prin minte că l-au arestat și pe Lucian Blaga și, după toate probabilitățile, îl pregăteau și lui un proces. Nu știam cum să fac ca să cîștig puțin timp, pentru a-mi pregăti răspunsul. De aceea, am pus și eu întrebarea :

- Dar cum ați ajuns să mă întrebați tocmai pe mine, în închisoare, despre Lucian Blaga ?

- Păi vedeți, în 1940 Blaga era profesor universitar la Cluj și s-a mutat cu Universitatea la Sibiu, și acolo vă găseați și dumneavoastră într-o funcție de mare răspundere, nu ?

- Da, am răspuns, dar pe Lucian Blaga îl cunoscusem vreo doi-trei ani înainte de a se muta în Sibiu. Știți, el avea un frate notar public în Sibiu. S-a întîmplat ca, în calitate de avocat, să am o problemă de succesiune la notarul public Lionel Blaga, așa îl chema pe fratele lui Lucian. L-am găsit în biroul lui Lionel pe fratele lui și m-a prezentat.

- Și ce ați discutat ?

- Păi, tocmai se întîmplase că citisem *Spațiul Mioritic*, care apăruse de curînd în librării. I-am spus lui Blaga că mă bucur foarte mult că l-am cunoscut și personal, că l-am citit două volume de poezii, cîteva piese, dintre care cea care mi-a plăcut mai mult a fost *Avram Iancu*, iar de curînd l-am citit *Spațiul Mioritic*, o carte de filosofie, care mi-a plăcut cel mai mult. S-a arătat încîntat că citisem atît de mult din scrierile lui și pe marginea lecturii mele am făcut o mică discuție cu el. Mai ales problemele dezbătute în *Spațiul Mioritic* au făcut obiectul discuției.

- Ce tratează în această carte, ați putea să-mi spuneți ?

- Păi, după atîția ani de cînd am citit-o și după condițiile în care mă găsesc de 12 ani, îmi vine foarte greu să vă fac un rezumat. Pot să vă spun doar că e o carte încîntătoare, în care Lucian Blaga încearcă să caracterizeze sufletul, caracterul românului în general, arătînd că este deosebit de al popoarelor din jur, fiind foarte mult influențat de spațiul în care trăiește. Astfel, românul are oarecare înclinații spre fatalism, că, în general, are tendințe de pasivitate, că acest fel de a fi este influențat de spațiul geografic în care a trăit și s-a dezvoltat poporul român. Relieful, munte, plai, vale, cîmpie, în care a trăit cu mîoarele lui, a influențat profund sufletul românului și l-a făcut să creadă în forțe care stau deasupra puterii lui de înțelegere, dar pe care le acceptă și li se închină. Așa cum plaiul alternează cu cîmpia, muntele cu valea, așa este și sufletul românului. Evident, eu vă fac numai o foarte scurtă și stîngace caracterizare, dar el scrie o carte întregă și destul de voluminoasă, iar atunci cînd am citit-o am rămas încîntat de ea. După modesta mea părere, Lucian Blaga este un mare poet, dar este și cel mai mare filosof care l-a dat neamul nostru.

În timp ce făceam această caracterizare, mă gîndeam ce să răspund dacă mă întreabă de activitatea politică a marelui gînditor și poet ? Atunci cînd l-am cunoscut eu, prin 1937, Lucian Blaga împreună cu fratele său erau înscrîși în Asociația Prietenii Legiunii, iar în 1940 amîndoi s-au încadrat într-un cuib al cărui șef era colonelul Savu, și în care mai erau încadrați Dr. Mihai Velici, directorul Băncii Albina, Dr. Traian Ivan, avocat, un inginer al cărui nume nu mi-l amintesc și eu. Eu însă, fiind foarte

ocupat, numai rareori aveam timp să particip la şedinţele regulate de simbătă seara. După aşa zisa Rebellune din 21-23 ianuarie 1940, cuibul s-a destrămat. Eu am fugit în Germania, iar în toamna lui 1944 când m-am întors, Lucian Blaga împreună cu scriitorul Constantin Gane erau ascunşi pe Valea Sebeşului, la un ţăran legionar. Auzind că mă găseam în Sibiu, mi-au trimis vorbă să le fac rost să plece în Franţa. Până am putut să le organizez plecarea, Lucian Blaga a izbutit să se aranjeze cu cineva, să i se publice un volum de poezii şi a renunţat la plecare. C. Gane n-a vrut să mai plece nici el şi i-a fost dat să moară în Penitenciarul Alud. Ca un fulger mi-au trecut toate prin minte, în timp ce făceam scurta prezentare a cărţii lui Lucian Blaga. Şi întrebarea de care mă temeam, n-a întârziat să cadă :

- Domnule Chioresanu, dumneavoastră trebuie să ştiţi mai bine decît oricine, Lucian Blaga a făcut parte din Mişcarea Legionară ?

Dacă aş fi răspuns afirmativ, aproape sigur Blaga n-ar fi scăpat de închisoare. M-am hotărît să-l apăr.

- Nu ştiu să fi făcut parte din Mişcare, dar mai mult cred că nu. Blaga este un mare poet şi un foarte mare filosof, gînditor şi profesor universitar. El are sistemul lui propriu de gîndire, care nu se acoperă în întregime cu concepţia legionară. De aceea, cred mai degrabă că n-a făcut parte din Mişcare.

- Cine credeţi că mi-ar putea da relaţii în această privinţă ?

- Ştiu eu ? A scris mult la *Gîndirea* lui Nichifor Crainic, cu care era prieten. Poate acesta.

- Adevărat, îmi spuse anchetatorul voios ! Mi-aţi dat o idee bună. Vă mulţumesc !

Întors în celulă, mă întrebam dacă am făcut bine dînd această sugestie anchetatorului. Speram ca Blaga să nu-i fi spus lui Crainic de apartenenţa lui la Legiune.

•

După vreo două săptămîni, mă pomenesc că în celula mea de la Zarka este băgat Nichifor Crainic. Fusesem un cititor constant al *Gîndirii* şi aveam şi volumul lui de poezii, *Puncte cardinale în haos*, îl auzisem conferinţînd la Cluj, în timpul studenţiei mele, şi întrucît multe din ideile exprimate în *Gîndirea* se acopereau cu concepţiile legionare, nutream pentru el un mare respect. De aceea, m-am bucurat sincer cînd a venit în camera mea. Îl mai văzusem în haine vărgate, aşa că l-am recunoscut de îndată.

- Domnule profesor, i-am spus (fusesem profesor la Facultatea de teologie din Bucureşti), mă bucur din toată inima că aţi venit în camera mea, căci am prilejul să aud chiar din gura dumneavoastră poeziile făcute în închisoare şi pe care le-am auzit de la unii deţinuţi care au izbutit să le înveţe. Auzisem, într-adevăr, recitate cîteva poezii superbe, făcute în închisoare, care îl depăşeau ca realizare artistică şi concepţie pe Rainer Maria Rilke, din care a tradus şi el. I-am spus că l-am citit pe Rilke în original, în lagărul de la Buchenwald, dar poeziile lui de închisoare mi se par mult superioare. S-a bucurat de opinia mea. Discutînd cu el despre literatură, i-am spus că proza lui Sadoveanu mi se pare mie cea mai

frumoasă proză din literatura română – și dintre toate, *Frații Jderi*.

– Uite, mi-a spus, eu n-am apucat să citesc *Frații Jderi*, ai putea să mi-o povestești ?

– Cum să nu ! Aproape pagină cu pagină, că povestind-o de mai multe ori, mi-am amintit toate amănuntele.

I-am povestit *Frații Jderi*, apoi *Baltagul* și altele. El mi-a recitat cu mare zgîrcenie din poeziile lui, printre care *Potrul*, care cred că este una din cele mai frumoase poezii din literatura universală. Din păcate, n-am putut-o învăța pe de rost, după cum nu putusem învăța nici poeziile lui Radu Gyr. La un moment dat, după ce am terminat de povestit *Baltagul* și făcusem niște aprecieri elogioase la adresa lui Sadoveanu, îmi spune :

– Bine măi, dacă ții-neți așa de mult la Sadoveanu, de ce dracu' i-ai ars cărțile ?

– Pentru că s-a răhățit pe ele, domnule profesor, i-am răspuns. I-am ars cărțile în mod simbolic în 1936, cînd, ca mare scriitor consacrat, lua 100.000 lei pe lună de la *Adevărul* și *Dimineața*, pentru a patrona aceste două ziare care duceau o campanie calomnioasă contra celui mai curat tineret al țării. Dar, în 1940, cînd tineretul acesta a avut o mică biruință, nu ne-am atins de el.

Abordînd cu el toată ziua numai probleme de cultură, într-o bună zi îmi pune direct întrebarea :

– Măi, Chlorene, tu l-ai cunoscut pe Blaga ?

M-a șocat întrebarea, deși o așteptam de cînd a venit în celula mea, căci despre apetitul lui Crainic mi-au vorbit mulți. I-am dat răspunsul pe care îl dădusem și anchetatorului.

– Bine, dar Blaga era de-al vostru, nu ? Era legionar.

– Poate să fi fost de-al nostru, i-am replicat, așa cum ați fost și dumneavoastră

– Eu n-am fost de-al vostru, mi-a spus pe un ton energic !

– N-ați fost înscris la noi, e adevărat, dar multe din ideile expuse în *Gîndirea* erau și ale noastre ; și în acest sens erați de-al nostru. Tot așa a fost și Blaga. N-a fost formal membru al Mișcării Legionare, dar multe din ideile lui erau pe linia neamului nostru, așa cum erau și ale dumneavoastră și toate acestea constituiau un bun comun, al nostru și al neamului întreg.

La o săptămînă după ce a venit în camera mea, a fost scos la anchetă și nu s-a întors decît seara. I-am luat mîncarea și i-am păstrat-o. Mi-a spus că a mîncat și la anchetă, dar și-a mîncat și mîncarea luată de mine. Și de-acum tot mereu era scos la anchetă și se întorcea seara, mîncat, dar își mîncă și porția pe care i-o păstram eu. De cîteva ori a mai încercat să aducă vorba de Blaga, dar nu de ce a scris, ci de politica pe care a făcut-o. Eu m-am menținut însă pe poziția pe care am adoptat-o de la început. Am fost foarte impresionat cînd am văzut că seara, după ce ne culcam, cînd credea că am adormit, se scula în genunchi în pat și se ruga îndelung plîngînd, uneori cu suspine. Îmi era milă de el și i-am păstrat o mare stimă, chiar dacă foamea l-a împins la atitudini și fapte care puneau în umbră persoana lui morală. N-a stat cu mine, decît vreo trei săptămîni. Într-o bună zi l-au luat cu tot bagajul și mai mult nu l-am văzut. Știu însă că s-a eliberat din închisoare și sper, pentru norocul culturii românești, că odată se vor publica și poeziile lui din pușcărie, care sînt adevărate bijuterii

literare. Sper că după ce s-a eliberat, a avut grijă să nu lase să se piardă tot ce-a fost mai frumos și mai de preț în sufletul lui.

Anul 1961 mi-a adus durerea pierderii unui alt prieten bun și om de mare cultură : George Manu. Fusesem luat de sus, de la etajul Zărkăi și dus la parter, într-o celulă, unde l-am găsit pe Manu, Iosif Costea și Sandu Mazilu, profesor de filozofie din Brăila. Despre George Manu am mai vorbit în capitolele anterioare. Iosif Costea, avocat în Deva, pînă în 1940, a fost șeful legionarilor din județul Hunedoara, iar în 1940 prefect al aceluiași județ. La rebeliunea din 1941, Dr. Petru Groza a venit la el la Prefectură și l-a rugat să-l ocrotească. Costea l-a spus : «Domnule coleg, nu ai nici un motiv să te sperii, că noi cu Antonescu sintem în ceartă, nu cu dumneata ; dacă vrei poți să stai aici, pînă trece furtuna asta». Și i-a pus o cameră la dispoziție. Dar Dr. Petru Groza n-a mișcat un deget cînd a auzit că a fost arestat Costea, iar tovarășii lui Dr. Petru Groza l-au bătut și l-au maltratată pe același Costea, pînă l-au spart ambele timpane. Acum nu mai auzea aproape de loc și era numai umbra bărbatului mîndru de altădată. Fusesse unul din cei mai buni avocați din Deva, cu o cultură foarte solidă și mari aplicații spre filozofie. În închisoare și-a construit un sistem filosofic propriu, pe care spera să-l aștearnă într-o carte, după ce va ieși. Sandu Mazilu era în închisoare încă din 1941, băgat de Antonescu, pentru rebeliune. Era profesor de filozofie și își construise și el un sistem filosofic al său, pe care spera să-l publice. Înainte de a intra în închisoare eu am fost adăpostit de cîteva ori de soția lui, care era funcționară în București, unde locuia cu o soră a ei. Erau două femei frumoase, iar doamna Mazilu avea o mare admirație pentru soțul său. Sandu s-a bucurat, cînd l-am povestit despre soția lui.

Aici nu aveam paturi și dormeam pe rogojini. Cei trei erau și ei aduși numai de cîteva zile de pe la diferite secții ale penitenciarului. Îndată ce am venit în celulă, am propus să ne facem un plan de viață, să nu ne plictisim și să profităm fiecare de cunoștințele celorlalți. Am convenit astfel ca George Manu să ne facă expuneri din Fizica Atomică, specialitatea lui, obținută la Sorbona, unde fusese elevul preferat al doamnei Curie. Cînd și-a luat doctoratul, doamna Curie i-a propus să rămînă în institutul său de cercetări și i-a asigurat o catedră universitară. A preferat să se întoarcă în țara lui, căreia i-a dăruit tot sufletul și puterea de muncă – și pînă la urmă și viața. Deși nici unul dintre ceilalți nu aveam cunoștințe de specialitate, George Manu făcea niște expuneri așa de clare, încît tuturor ne capta interesul. Iosif Costea făcea o expunere a concepției sale filosofice, iar Sandu Mazilu o introducere în Filozofie. Eu urma să mă ocup de partea literară, povestind și prezentînd opere mai importante din literatura română. Bietul Costea, fiindcă nu auzea, de fiecare dată cînd urma unul din noi la cuvînt, își schimba locul și se plasa în fața lui, ca să-i vadă buzele mișcîndu-se, pentru a putea prinde mai bine sensul cuvintelor. Noaptea ne aranjam rogojinile una lingă cealaltă, pînă dormeam, dar, ziua, cîte două una peste alta, ca să putem sta la perete cu spatele, cîte doi față în față. Odată stabilit planul, acesta era respectat riguros. Aveam o jumătate

de oră plimbare zilnic în țarcul din fața Zarkăi și după plimbare, fiecare, pe rînd, ne făceam expunerile. Într-o zi, cînd l-a venit rîndul, Manu ne spune :

- Vă rog să mă scuzați, dar, astăzi nu pot să vă vorbesc. Mă simt tare obosit și nu pot să-mi adun gîndurile.

Așa a început. După asta, tot mereu se eschiva de la program, apoi, nu mai ieșea la plimbare, apoi mîncă foarte greu amărîta de mîncare pe care o primeam. I-am spus să ceară gardianului să aducă medicul, ori să-l ducă la spital.

- Nu, zice, că nu am o durere precisă, e un fel de sîrșeală, de oboseală, de lene de a gîndi, un fel de lehamite de toate. Dacă vine doctorul, nu știu ce să-l spun.

Văzînd că el nu vrea să cheme doctorul, l-am rugat eu pe gardian să-l cheme. Gardianul m-a repezit : «Ce te bagi tu avocat pentru altul ?» Pînă la urmă, văzînd că era din ce în ce mai rău și lăsa mîncarea în gamelă, într-o zi, la programul de dimineață, l-am spus gardianului :

- Domnule șef, cu ziua de azi, intru în greva foamei și refuz mîncarea, pînă nu vine doctorul, sau pînă nu-l duceți la spital pe colegul meu George Manu. Asta este lipsă de omenie, să lăsați omul să moară ca un cîine și să nu-l tratați medical.

După ce gardianul a închis ușa, George Manu m-a sărutat și nu și-a putut ascunde o lacrimă, cînd mi-a spus :

- De ce faci asta ?

- Pentru că tu refuzi să te îngrijești trebuie s-o facem noi. Tu ești inconștient. Cum poți fi așa de nepăsător ? Am refuzat cealul de dimineață. După două ore, un sanitar de la spital a venit și l-a luat. Mai tîrziu, peste vreo doi ani, am auzit că doctorul Ranca a făcut tot ce s-a putut ca să-l salveze. Era însă prea tîrziu. Organismul intrat în degringoladă n-a mai putut lupta și, la o lună după ce a fost internat în spital, a murit. A rămas în urma lui soția și un copil. De fapt, doi copii, căci și pe fiul din prima căsătorie a soției îl iubea ca pe propriul lui fiu. Nu odată mi-a spus că una din marile lui bucurii în viață, a fost cînd a văzut că fiul din prima căsătorie a soției sale s-a atașat de el ca de un tată adevărat. Astfel a pierit încă un savant, care ar fi putut aduce științei și culturii românești inestimabile servicii. Nimeni nu știe unde îi zac osemintele. Aiudul acesta ! Cîte oseminte sfinte ascunde în pămîntul lui !

*

Nu mult după plecarea lui Manu, celula noastră s-a desființat. Întîi a venit un gardian de la secția II-a și i-a luat pe Costea și Mazilu, apoi, două zile mai tîrziu, gardianul de la Zarka m-a luat pe mine și m-a mutat sus la etaj, într-o cameră cu două paturi, saltea, cearceaf și pernă. Mîncarea era aceeași, dar patul constituia un mare progres. Și fiindcă erau două paturi, mă așteptam să-mi mai bage pe cineva. Într-adevăr, după alte cîteva zile, o foarte mare surpriză : este băgat în celula mea Gheorghe Șerbu, un mare aventurier, de prin Ocna Mureșului, cu vreo zece ani mai tînăr decît mine. Era absolvent al unei Școli de Arte și Meserii, secția Mecanică. În 1940 fusese recrutat de Traian Hanu în Poliția Legionară, iar după Rebeliune, a luat, împreună cu acesta, drumul pribegiei. Eu nu l-am cunoscut decît în

Germania, în comunitatea românilor de la Rostock. Eram acolo vreo 300 de români și aproape toți lucram în fabrica de avioane Heinkel. Bărbat frumos, volnic, arătos, făcea o impresie plăcută, pînă nu-l cunoștea mai de aproape. Făcea parte din Grupul Ardeal, al cărui șef eram eu. Lucra într-un mare atelier al fabricii și străinilor li se prezenta drept inginer. Într-o zi, o domnișoară nemțoaică a venit la mine în birou (cineva îi spusese că eu eram șeful lui Șerbu) și s-a plîns că acesta a înșelat-o cu un ceas, că a dat un ceas de aur pentru un ceas din altă compoziție, care era mai frumos, dar mult mai prost. Interesîndu-mă atunci mai îndeaproape de activitatea lui, am aflat că se ocupa cu tot felul de negustorii. Cumpăra de la diferiți muncitori danezi, olandezi, belgieni, diferite lucruri de îmbrăcăminte și podoabe, pe care le revindea cu suprapreț. I-am dat ordin să restituie ceasul și să înceteze orice negustorie, și pentru că încălcase morala legionară, i-am spus să-și ia o pedeapsă, pe care să mi-o comunice ca să i-o aprob, ori să o măresc. A doua zi am constatat că a dispărut din lagăr, căci eram adăpostiți toți într-o cazarmă, cu curte și apartamente pe care nu aveam voie să le părăsim, decît dacă anunțăm în prealabil. Cum Șerbu nu mă anunțase, și nu știam unde a plecat, am fost nevoit să anunț SD-ul (siguranța) de dispariția lui. Atitudinea SD-ului, care în alte cazuri s-a arătat foarte supărat, de astădată m-a surprins : locotenentul Fass mi-a spus cu bunăvoință să-i anunțăm și pe ei cînd se întoarce. Îndată mi-am dat seama că ei știau mai multe decît mine, că se întoarce, ceea ce eu nu știam încă. Discutînd cu alți camarazi, care lucrau în aceeași echipă cu Șerbu, am aflat că acesta avea o prietenă, Maria, la care dormea de multe ori noaptea. Atunci l-am rugat pe un alt legionar, care o cunoștea bine pe Maria, să afle de la ea ce știe despre Șerbu. La cîteva zile de la dispariția lui, am primit o scrisoare din Breslau, în care Șerbu îmi făcea cunoscut că și-a luat o pedeapsă, că este în executarea ei, și la înapoiere, îmi va raporta. Cîteva zile mai tîrziu, cel însărcinat să afle noutăți de la Maria, îmi spune că Maria i-a spus că Șerbu a plecat în România și că se va întoarce. A fost foarte ușor să facem, deci, legătura. Maria era în serviciul SD-ului și acesta știa că Șerbu a plecat în țară. Ce nu știam încă era dacă a plecat trimis de nemți, ori numai cu învoirea lor. Peste vreo lună de zile am aflat tot de la Maria, data și trenul cu care se întoarce și, cu o echipă de legionari, l-am așteptat în gară. Vroia să meargă întîl la Maria, dar băieții i-au spus că știu precis că Maria nu-i acasă. A venit, deci, cu noi în lagăr. Pe drum mi-a spus că și-a luat o pedeapsă cum l-am ordonat eu, că s-a dus în țară și le-a adus pachete la mai mulți. Mie nu mi-a adus, căci soția mea a refuzat să stea de vorbă cu el. Cum a ajuns în lagăr, l-am băgat în biroul lui Nicolae Petrașcu, cel care avea comanda asupra tuturor, și l-am luat un interogator. Ne-a povestit că a mers prin Polonia și a intrat în țară prin Bucovina de nord, iar în țară s-a încurcat în tot felul de minciuni. Atunci, l-am făcut o percheziție corporală și l-am găsit un carnet cu cîteva nume de fete, pe care nu putea sau nu vroia să le justifice. Mi-am dat seama că la mijloc este o afacere gravă, dar, fiindcă eu nu sînt un bun polițist, l-am lăsat pe seama lui Niță Ghimbășanu, fost inspector de poliție, și a lui Traian Hanu, fost chestor de poliție, șefii lui direcți, să scoată ei adevărul de la Șerbu. Și l-au scos. A fost trecut în țară și condus de fetele ale căror nume și le notase în carnet ; ajuns în țară, n-a

stat acasă la părinții lui decît cîteva ore și s-a dus la București, unde s-a întîlnit cu Eugen Cristescu, șeful siguranței, și a pus la cale asasinarea șefilor legionari din Germania. În acest scop l-au pus la dispoziție cîteva pistoale și grenade, pe care le-a plasat într-un geamantan în gara din Breslau. Aici, la Rostock, mai făcea parte dintr-un complot cu cițiva, și cu el, urma ca, în seara de 6 decembrie, ziua Sfîntului Nicolae, să fie asasinați Nicolae Petrașcu și alți cițiva șefi mai apropiați de el. În aceeași noapte urma să fie lichidat și Horia Sima, cu cei cițiva comandanți legionari, care se găseau în domiciliu obligator la Berkenbrück, într-un castel vechi, înconjurat de pădure. Asasinarea acestora urma să se facă de către alți oameni angajați de Cristescu și care locuiau în Berlin. L-am încunoștințat numaidecît pe Horia Sima și acesta ne-a spus să încercăm să aflăm toate amănuntele complotului, apoi să-i dăm pe mîna Siguranței germane. Mergînd pe firul cercetărilor, foștii polițiști legionari au aflat că rețeaua de la Rostock era condusă de un inspector de poliție venit din țară, Petrovici, care locuia la un hotel și poliția germană știa de el. Niță Ghimbășanu și alți cițiva legionari s-au dus să-l aresteze, urmînd să fie predat apoi poliției germane, împreună cu legionarii din complot. Petrovici a fost însă avertizat și a șters putina. După aceasta, eu m-am dus la poliția germană, la locotenentul Fass, i-am acuzat că ei știau de complot și au lăsat ca oamenii lui Antonescu să pună la cale asasinarea noastră, pentru ca la urmă să spună că Legionarii s-au bătut între ei. În timpul acesta, și pe acest motiv, Horia Sima a fugit în Italia, iar drept consecință autoritățile germane au ridicat pe o parte din legionari, și ne-au băgat în lagărul de la Buchenwald, iar pe cei de la Berkenbrück i-au băgat în lagărul de la Dachau. A fost o mare panică, pînă cînd l-au găsit pe Horia Sima și l-au adus înapoi și l-au băgat singur în închisoarea de la Spandau. Dar despre acestea și despre refugiul legionarilor în Germania, voi scrie o carte separată, dacă împrejurările îmi vor mai permite.

La Buchenwald au fost aduși și cei din complot și au fost băgați singuri într-un dormitor, căci nimeni nu voia să mai stea de vorbă cu ei.

La 24 august 1944 a fost un mare bombardament de aviație în vecinătatea lagărului nostru, unde se afla o fabrică de rachete V3 de care aflase spionajul american, și au distrus-o. Atunci, bombele americane au ajuns și în lagărul nostru, unde au murit cițiva prizonieri englezi și francezi. După asta, noi legionarii am fost ridicați de la Buchenwald și duși la Viena. Eu, cu un grup de legionari, am venit în țară și nu l-am mai văzut și nu mai știam nimic de Șerbu. Și iată, acum, în 1961, mă pomenesc cu el în celula la Zarka. Nu se schimbase aproape deloc și l-am recunoscut numaidecît. Nu i-am întins mîna, cum făceam de obicei, dar l-am întrebat :

- Dar tu cum ai ajuns aici, Șerbule ?

- Păi, și munte cu munte se întîlnește, dar om cu om ! Nu te așteptai domnule Chioreanu să mă mai vezi, nu-i așa ?

- Ba chiar așa, Șerbule, i-am răspuns ! Și drept să-ți spun, nu mă bucur deloc că te văd.

- Păi cred și eu. Mai ales că, acum, putem să ne facem socotelile pentru cele întîmplate la Rostock !

- A, am zis, pentru aceea te-au băgat cu mine, ca să ne facem socotelile amîndoi ! Ei bine, atunci ne vom face niște socoteli cinstite, Șerbule, nu

mișelești, așa cum ești obișnuit tu ! Să știi că nu mă tem de tine, cu toate că ești cu vreo zece ani mai tânăr decât mine. Cunoști Jiu-Jitsu ?

S-a uitat lung și incurcat la mine. Știam că este laș și fricos. La Rostock n-a luat decât două palme de la Niță Ghimbășanu și a spus tot ce știa.

- Ei, află Șerbule, am continuat, că eu cunosc Jiu-Jitsu foarte bine și cum ridică mîna să dai în mine, ți-o rup ! După aceea îți scot un ochi și poți să ieși apoi din pușcărie, să povestești la toată lumea, cum ți-ai făcut socotelile cu mine !

- Dar, Domnule Comandant, eu...

- Să nu-mi mai spui Domnule Comandant ! Tu n-ai fost niciodată legionar, iar de cînd am intrat în pușcărie, nici eu nu mă mai consider. Deci, raporturile dintre noi merg pe domnule, nu pe domnule Comandant. Stai jos !

S-a așezat pe patul de vis-a-vis. Mi-am dat seama că am cîștigat prima parte a bătăliei. Trebuia să o cîștig total. De aceea, am început imediat ancheta cu el :

- De unde vii aici ?

- De la secția I.

- Și de cînd ești arestat ?

- Din 1956.

- Dar în țară cînd ai venit și cu ce te-ai ocupat ? De cînd am ieșit din lagărul de la Buchenwald, nu mai știu nimic despre tine.

- Păi, am avut la Viena un cunoscut neamț, care era în raporturi de afaceri cu cumnatul meu, de la care cumpăra altoi. Am stat la el, pînă ce s-a terminat războiul. În timpul acesta am făcut cunoștință cu o poloneză - studentă la Viena, am dat în dragoste cu ea și ne-am căsătorit. Tatăl ei avea o fabrică într-un orașel de lingă Varșovia și după ce s-a terminat războiul, ne-am dus acolo. Tatăl soției mele era bolnav de inimă și, la scurtă vreme după întoarcerea noastră în țară, a murit. Cum soția era singura moștenitoare, am ajuns director de fabrică și o duceam foarte bine, dacă n-aș fi fost descoperit.

- Desigur, te-ai dat inginer, așa cum ai făcut și în Germania, nu ?

- Da, dar să știi că mă pricepeam și la mecanică, fabrica mea producea piese pentru mașini agricole și nimeni n-ar fi bănuat că nu sînt inginer, dacă soția mea n-ar fi fost geloasă. Dar, fiind geloasă, i s-a părut că cochetez cu o angajată din fabrică, s-a plîns unui văr de-al ei, care m-a denunțat poliției că nu am acte și, fiind chemat la cercetări, au aflat că sînt român. Probabil că s-au interesat și în țară, că într-o bună zi m-au și ridicat, m-au adus în România și m-au predat autorităților românești. Aici, s-au jucat cu mine ca pisica cu șoarecele, cînd m-au ținut arestat, cînd mi-au dat drumul. În cele din urmă, în 1957 m-au condamnat la 10 ani, și de doi ani sînt în Aiud.

- Iar acum, te-au adus aici ca să te răfuești cu mine. Pe ce chestie, și pentru ce ? Ce rău ți-am făcut eu ție Șerbule ? Știi bine că la Rostock, cînd ai refuzat să vorbești, te-am lăsat pe mîna foștilor tăi șefi din poliție. Eu nu m-am atins de tine. Mi-e silă de tine. Ai trecut de 40 de ani, ai trecut prin atîtea încercări și n-ai învățat nimic. Nu te-ai gîndit, cînd ți-au propus să vii să te bați cu mine, ce ai de cîștigat ? Și de ce să te bați ? Ce ți-am făcut eu ție ? Ia spune, ce ți-au promis, dacă te bați cu mine ?

- Domnule Coman...

- Ți-am spus, să nu mi te mai adresezi așa ! Spune-mi domnule Chioreanu și încearcă să fii și tu sincer o dată în viață. S-ar putea să-ți dau un sfat, care să-ți folosească mai mult decît toate promisiunile. Spune, cum ai ajuns la ideea să vii să te bați cu mine ?

- Păi, să vedeți ! Eu, după ce m-au adus din Polonia, am colaborat cu organele de miliție și le-am făcut anumite servicii, încît mi-au promis că mă încadrează oficial, cu salariu, dar nu s-au ținut de cuvînt și, pînă la urmă, în loc să mă încadreze, m-au condamnat la pușcărie. Acum, de curînd, mi-au spus că s-ar putea să fiu totuși folosit, dacă se vor convinge de sinceritatea mea. În discuții cu ei, m-au întrebat dacă vă cunosc și cînd le-am spus că vă cunosc și doresc să mă răfuiesc cu dumneavoastră, mi-au promis că-mi vor da posibilitatea. Am înțeles că și ei doresc aceasta. Așa am ajuns aici. Dar, vă spun drept, acum că sînt aici, mă gîndesc că oricîte servicii le-aș face și oricît m-aș arăta de devotat, nu fac, decît să mă afund tot mai mult în noroi, dar vreun avantaj pentru mine nu obțin.

- Exact așa este, Șerbule ! Tu ai auzit de reeducările de la Pitești ?

- Am auzit ceva, dar nu mare lucru.

- Ei, să-ți spun eu. La Pitești au fost strînși aproape toți studenții și elevii cu condamnări politice și au început să le facă reeducarea pe linie comunistă. Unii, care au vrut să facă pe deșteptii, ca tine, au acceptat..., alții au refuzat, și atunci i-au ațîțat pe unii împotriva altora și au început să se bată între ei, să se tortureze și să terorizeze, de multe ori cu ajutorul gardienilor și al conducerii penitenciarului. Pînă la urmă, aproape toți au fost transformați în fiare și au ajuns să se omoare între ei. După asta, au fost trimiși prin diferite închisori, să facă la fel cu alți deținuți. S-a întîmplat însă că un colonel de securitate, îngrozit de aceste crime, a fugit în străinătate cu documente și a dezvăluit toate ororile de la Pitești. Atunci știi ce-a făcut regimul ? I-a adunat pe toți cei care au făcut crime în închisori și i-a judecat, acuzîndu-i că anume au făcut crimele, ca să compromită regimul comunist. I-au condamnat la moarte și i-au executat, ca să nu se mai poată dovedi că au săvîrșit crimele cu îngăduința și chiar din ordinul autorităților. Așa vei păți și tu. Presupunînd că te-aș lăsa să mă bați, ce cîștigi ? Eu însă, nu mă las și nu mi-e frică deloc de tine. Doar dacă mă ataci noaptea, cînd dorm. Dar, și atunci, nu scapi de mine decît dacă mă omori. Atunci însă te vor condamna și pe tine, chiar cei care te-au îndemnat direct sau indirect să mă omori. Deci, ce-ai cîștiga ? Îți dai seama, Șerbule, în ce încurcătură te viră superficialitatea și tendința ta spre aventură ?

- Îmi dau seama, domnu' com... domnu' Chioreanu, cît de jos am căzut și nu știu dacă mă voi mai putea ridica vreodată. Cred că sînt un om blestemat. Toată viața am fugit după bucurii ieftine și cînd am crezut că le-am obținut, mi-au scăpat printre degete. Uneori îmi dau și eu seama că mă afund din ce în ce mai mult în noroi, dar, de cele mai multe ori, parcă dracul îmi scoate în cale ispitele și nu pot scăpa de ele.

- Nu-i niciodată tîrziu, Șerbule, să apuci pe drumul cel bun. Trebuie să refuzi să te mai lași ispitit de bucurii ieftine și obținute pe cale necinstită. Nici o bucurie, nici o satisfacție obținută pe cale necinstită nu durează. Diavolul nu te ispitește ca să te facă fericit, ci te ademenește numai ca să

te poată nenoroci mai tare. Ia spune-mi, ai avut copii cu poloneza ?

- Nu.

- Atunci, n-ai pierdut nimic. O căsnicie fără copii nu are rădăcini trainice. Iar de fabrică tot nu te bucurai. Într-un sistem comunist nu există fabrici particulare. Fabrica ta este acum cu siguranță în proprietatea statului polonez.

Am început după aceasta o viață liniștită cu Șerbu și, prin povestiri potrivite pentru firea lui, încercam să-l îndrum spre o viață corectă și sobră. N-a stat însă decît vreo zece zile cu mine și l-au scos, văzînd că nu se întîmplă nici o catastrofă.

Dar încercarea eșuată cu Șerbu nu i-a descurajat pe reprezentanții «celui mai uman sistem», căci, după vreo două săptămîni, mi-au băgat în celulă un altul, prieten și colaborator al lui Șerbu. Nu-l dau numele, căci mi-a spus că are copii și nu vrea ca să se rușineze de tatăl lor. Voi spune numai că și acesta a renunțat la răzbunare, după ce a stat de vorbă cu mine și, ca și Șerbu, după nici două săptămîni, a fost scos și dus în fabrică.

40

În primăvara lui 1962 un gardian m-a luat de la Zarka și m-a dus la comandantul închisorii, colonelul Crăciun. Acesta a avut totdeauna față de mine o atitudine mai mult decît dușmănoasă. Nu putea să-mi ierte că în 1948 i-am scăpat din mînă în Sibiu și abia după trei luni m-a prins securitatea din București. Îndată după fuga mea, Crăciun mi-a arestat toată familia, soția, tata, mama - pe care a ridicat-o din spital, doi din cei trei frați, unul izbutînd să fugă, sora, cu o fetiță sub șase luni, și o cumnată, deși nici unul din aceștia nu avea vreun amestec în activitatea mea politică. Pe sora mea a ținut-o la Alba Iulia, într-o celulă plină de ploșnițe, cu o mîncare mizerabilă, încît mai-mai să-i moară fetița, fiindcă îi scădea laptele și o mîncau ploșnițele. Pe cumnata mea Veta a dat-o pe mîna a doi bătauși, care au torturat-o, punînd-o la curent electric, pînă la leșin. Toate acestea nu le-am aflat decît după ce am fost eliberat din închisoare, dar în toate întîlnirile mele cu acest om i-am simțit ura. Încercarea de a mă pune în conflict cu diferiți indivizi pe care mi-i băga în cameră (cazul Șerbu n-a fost singur), îmi dovedea și practic aceasta. Și figura îi arăta a om rău. Un corp îndesat, bine făcut, un cap pătrat, roșcat, și o privire rece, de oțel. Totdeauna minios și greu la vorbă.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus, mai acum cîțiva ani te-ai plîns că nu-ți dăm să citești și că te ținem mereu singur. Uite, sînt dispus să-ți îndeplinesc dorința. Vrei să fii băgat în cameră cu alți deținuți, unde ai la dispoziție cărți, reviste și ziare ?

- Desigur că vreau domnule colonel, i-am răspuns.

- Bine, te bag într-o cameră unde sînt mai mulți deținuți și ai condiții

mai bune, dar să nu te apuci să faci propagandă, să strici tot ce am izbutit să facem noi acolo. Îmi promiți că ai să te supui condițiilor de viață de acolo ?

- Promit, domnule colonel, am răspuns cu multă ușurință, pe care am regretat-o numaidecît, căci instinctul îmi spunea că ar putea fi o cursă.

- Bine ! Ai să găsești acolo o grămadă de șefi legionari, care și-au făcut examene de conștiință și și-au revizuit concepțiile vechi. Unii și-au făcut autocritica și acum așteaptă să fie eliberați, pentru a începe o viață nouă. Sper că n-ai să te apuci să strici atmosfera creată acolo. Ai să primești și țigări, cinci la zi, conform regulamentului. Acolo este șef de cameră un student mai tânăr, dar care este cel mai vechi în cameră și se bucură de încrederea noastră. Te rog să-l respecti autoritatea.

Gardianul m-a dus înapoi la Zarka, de mi-am luat lucrurile și m-a adus apoi la Secția II, într-o cameră imens de mare, cu două rînduri de paturi suprapuse cîte trei. Pe mijlocul sălii o masă lungă, ce se întindea de aproape de ușă, pînă în fundul sălii, cu lavițe pe o parte și alta. Pe ea stăteau deșinuți în haine vărgate și cîteva ziare, reviste, cărți. În capul mesei, un tânăr cu fața palidă, ștearsă și nu prea simpatică. Cînd am intrat, toți și-au aruncat privirea spre mine. I-am recunoscut îndată pe unii dintre ei și m-am apropiat să le întind mîna. Amintesc cîțiva : Radu Mironovici, popa Dumitrescu-Borșa, Iosif Costea, Radu Budișteanu, Victor Biriș, Ilie Nicolescu, Alecu Ghica, Petre Țuțea, Tache Savin și alții. Tânărul din capul mesei a venit în întîmpinarea mea. Am observat că avea albeață pe un ochi și o privire rece.

- Domnul Chioreanu, m-a întrebat ?

- Da, domnule.

- Mă bucur că vă cunosc. Știți, eu sînt șeful acestui dormitor ; știam că veniți. Ultați, nu avem deocamdată pat liber decît la etajul III. M-a dus la un pat la care a trebuit să învăț să mă cațăr. Trebuie să știți domnule Chioreanu, că aici ne găsim numai oameni, foști politicieni, care au acceptat să-și schimbe modul burghez de a gîndi și, după un timp de ședere aici, fiecare își face autocritica în scris, pe care o citește și o supune comentariilor. Toți cei prezenți au drept la critică, după cum nimeni nu este scutit de autocritică. Cu cît cel ce-și face autocritica este mai sincer, cu atît este mai bine apreciată atitudinea lui. Este foarte rău văzută încercarea de a sta de vorbă între patru ochi cu cineva. Aici, sinceritatea este foarte apreciată, și, dacă ai ceva de spus, spui ca să te audă toți, nu te ascunzi. Vă spun toate acestea de la început, ca să știți ce atitudine să luați, și în speranța că ne veți da o mîna de ajutor în activitatea noastră. Cu cît vom ajunge mai repede la capătul acestor încercări de a ne schimba, cu atît ne apropiem mai repede de poarta închisorii. Nu vă ascund, de asemenea, că aici sîntem cel puțin cîțiva, foarte sinceri și foarte dornici de a ajunge cît mai repede la lumina libertății. De aceea vom avea grijă ca nimeni să nu ne zădărnicească strădania de a deveni oameni noi.

- Bine, domnule, i-am replicat, dar nu mi-ai spus numele dumitale. Cum te numești ?

Mi-a spus numele, și regret foarte mult că l-am uitat. Mi-a mai spus că a fost student la Politehnică și că are promisiuni că își va continua studiile. „De altfel, spunea el, toți care trec prin purificarea autocriticii au perspectiva de a se reintegra în viață în conformitate cu pregătirea pe care o au”.

Astfel, am intrat și eu în reeducările de la Aiud. Aici nu se bătea ca la Pitești, dar erai supravegheat foarte de aproape, și mai niciodată nu mi s-a întâmplat, cît am stat în această cameră, să pot sta de vorbă între patru ochi cu vreunul din vechii cunoscuți sau prieteni. Cum încercam, cum se iveau ca din pămînt un al treilea, care se băga fără nici o jenă, să audă ce vorbim. Aș fi vrut să vorbesc între patru ochi cu Ilie Nicolescu, Biriș ori Ghica, sau cu Radu Mironovici. Mi-a fost cu neputință. Cum încercam, cum apărea al treilea, să audă ce vorbim. Cu deosebire activi în această privință se arătau niște învățători. Printre ei se afla unul, pe care îl știam din 1940 de la Școala de Ofițeri de rezervă din Sf. Gheorghe. Cu ocazia manifestațiilor de la 3 septembrie împotriva Regelui Carol II, acest învățător a fost singurul care a dispărut din unitate. După numirea mea ca șef de Regiune, cineva mi-a comunicat că acesta, în cămașă verde, făcea controlul străinilor care treceau cu trenul din România în regiunile ocupate de unguri și invers, și pe cei care-l găsea cu bijuterii le sechestra, fără să mai facă acte. Am dat dispoziții să fie numai decît arestat și cercetat, cine l-a dat însărcinarea și ce și-a însușit și să fie trimis în judecată. Din păcate, a prins de veste – cineva l-a avertizat – și a dispărut din Regionala Ardeal – probabil la București, sau în altă parte a țării. Acum, apărea aici reeducat și foarte zelos în supravegherea celorlalți. Într-o zi, cînd încercam, în curte, la plimbare, să vorbesc cu Ilie, apărea lîngă noi pentru a nu știu cîta oară. M-am uitat lung la el, apoi i-am spus :

– Ascultă, domnule, dumneata ți-ai făcut autocritica ?

– O, da, mi-am făcut-o, răspunse, mi-am făcut-o de mult.

– Nu cred însă că ai fost total sincer. Spre exemplu, sînt sigur că ai uitat să spui că în 1940 făceai pe controlorul în trenurile care treceau granița și sechestrui bijuteriile de la evrei, fără să faci acte. Dacă te ții de capul meu, am să spun eu, ce ai uitat dumneata să spui la autocritică.

Imediat a plecat de lîngă noi, dar numai decît a venit altul. Iar după cîteva zile, preopinental meu a trecut în alt grup, la Secția I-a, unde se făcea aceeași reeducare.

Am asistat astfel la cîteva autocritici, urmate de critici, care mi-au pus sufletul și mîndria la grea încercare. Aș fi vrut să stau de vorbă cu un om mai cu răspundere, să văd, să mă lămuresc, cum pot să cadă oamenii așa ? Fără îndoială, noi legionarii am făcut mari greșeli. Violența, răzbu-narea, antisemitismul – atîta cît era – chiar atașamentul față de politica Reich-ului, erau greșeli destul de mari, dar cei mai mulți, nu se mulțumeau să le evidențieze numai pe acestea, ci se coborau la autoflagelări morale, care semănau ca două picături de apă cu cele făcute la Pitești, deși aici nu se bătea, ca acolo. N-am izbutit, însă, să am o astfel de convorbire, din cauza infiltrării permanente a unui al treilea.

La vreo două sau trei zile după ce am ajuns și eu în grupul de reeducare, mă plimbam într-o pauză cu Iosif Costea – avocat și fost prefect de Hunedoara, și un al treilea, un învățător de prin județul Iași, care, sub pretextul că îmi ține un curs de creșterea albinelor (îi spuseseam că iubesc albinele), avea grijă să nu rămîn numai singur cu un fost camarad. Cum ne plimbam prin curtea largă, aud un glas :

– Să trăiți Moșule, și dumneavoastră sînteți aici !?

Mă întorc, mă uit lung la cel care m-a salutat folosind numele meu

conspirativ din trecut, și fiindcă nu l-am cunoscut, l-am răspuns scurt :

- După cum vezi !

S-a apropiat de mine șchiopătind tare, și mi-a întins mîna zîmbind. Abia după zîmbet l-am recunoscut. Era un maestru muncitor din Ploiești, șeful muncitorilor legionari din acel oraș, datorită căruia comuniștii au întîmpinat mari eșecuri în strădania de a acapara muncitorii din acest bastion industrial. Îl cunoscusem într-un moment dramatic pentru destinul patriei noastre. Era în preajma Crăciunului 1944. Comuniștii hotărîseră ca la 1 Ianuarie 1945 să dea o lovitură, să ocupe prin surprindere toate instituțiile publice și să instaleze oficial regimul comunist în România. Aflasem aceasta chiar de la un comunist pe care îl apăraseram într-un proces cu vreo șase ani în urmă. Atunci locuia în Sibiu și era sărac, că n-a avut bani să-mi plătească pladoaria. Acum, în 1944, l-am întîlnit în Brașov, elegant și surizător, și a ținut să-și arate recunoștința plasîndu-mi știrea.

Cum am aflat de pregătirile comuniste, am pus în stare de alarmă toate echipele de luptă legionare din țară (Atunci aveam comanda Legiunii pe țară). Am chemat prin curieri pe toți șefii de unități în Brașov, le-am comunicat ce pregătesc comuniștii și, împreună, am hotărît să ne opunem cu toate forțele noastre la această lovitură. Am luat apoi legătura cu marile comandamente militare din Sibiu, Brașov, București, Călărași, Iași și Timișoara, și l-am pus în cunoștință de pregătirile comuniste și hotărîrea noastră. Toți mi-au comunicat că vor rezista cu toate forțele la tentativă și că se bucură că muncitorii și studenții români sînt alături de ei. Atunci l-am cunoscut pe generalul Stavrescu, cu care am rămas în cele mai calde relații, și care mi-a strigat numele la Zarka Aludului cu cîteva minute înainte de a apuca pe drumul veșniciei. În aceste pagini am mai vorbit despre el.

Aflînd că țara întreagă se pregătește să reziste loviturii, comuniștii au contramandat-o. Rușii, care erau în spatele acestor pregătiri, și-au dat seama că organizația comunistă din România era prea slabă și o lovitură prematură nu le-ar aduce decît un bucluc cu aliații lor din Apus. Ea trebuia pregătită mai temelnic și mai pe îndelete.

Dar, pregătirile pentru a respinge lovitura comunistă n-au rămas nici ele total necunoscute și, sub pretextul combaterii organizațiilor „fasciste”, au început arestările tuturor elementelor mai active în combaterea comunismului. Șeful muncitorilor din Ploiești a fost și el arestat, dar a izbutit să fugă de sub arest și cu o echipă de legionari mai cunoscuți s-a retras în una din taberele legionare din Carpați, așteptînd un moment potrivit pentru a intra în acțiune împotriva rușilor care jefuiau țara, secătînd-o de toate resursele materiale. Acolo în munte, și de cîteva ori la Brașov, m-am mai întîlnit apoi cu acest muncitor. Regret foarte mult că l-am uitat numele adevărat, dar toată lumea îl cunoștea după poreclă : „Tăticu”. Și avea Tăticu o nevastă și doi feciori, unul de vreo patru și al doilea de vreo doi ani, și de cîte ori avea prilejul, nu ostenea să vorbească despre ei, despre „feciorii lui Tăticu !” Și avea Tăticu acesta un suflet curat și bun și frumos, ca și feciorii lui, pe care deși îi iubea așa de mult, ori, poate tocmai de aceea, s-a hotărît să se jertfească, pentru a le asigura lor și tuturor copiilor din România, condițiile de a crește liberi și mîndri pe pămîntul patriei lor. Și pentru că sufletul lui era așa bun, ca o piine caldă, Tăticu

acesta era foarte iubit și respectat de către toți cei care-l cunoșteau.

După intrarea în legalitate de la sfârșitul anului 1945, nu l-am mai văzut pe Tăticu. Intrase și el în legalitate, iar în 1948, când au început arestările în masă, a fost printre cei dinții arestați. Acum, după mai bine de 15 ani, ne reîntîlneam la reeducările din Aiud. Numai după zîmbetul lui caracteristic și bun l-am recunoscut. Din omul zvelt și vioi de altă dată, n-a mai rămas decît zîmbetul.

– Tăticule, am exclamat ! Măi frate, era să nu te mai cunosc. Dar ce ai la picior ? De ce șchiopătezi ?

– Nu știți ?

– Nu !

– Chiar, chiar ?

– Chiar, chiar, ți-o jur !

– Atunci să vă arăt.

Se lăsă jos, își scoase piciorul din bocancul de pușcărie, desfăcu obiala și spuse :

– Priviți !

Ce-am văzut, nu-mi venea să cred ochilor. Toată laba piciorului drept, dacă nu mă înșel, era golită de carne și parcă și de piele. Nu se vedeau decît niște oase. Oase goale, care nu-mi puteam da seama cum stăteau legate laolaltă.

– Atîta m-au bătut la Securitate, pînă cînd a dispărut toată carnea și toate ligamentele de pe el. Pe celălalt se mai găsește puțină piele.

– Fantastic, măi Tăticule ! am exclamat. Cum ai putut suporta tortura asta ?

– Hm, făcu el, nu da Doamne omului cît poate purta, spune o zicătoare !

– Teribil, măi Tăticule ! Teribil !

N-am putut spune mai mult, căci șeful de cameră, care se nimeri ca din senin acolo, a strigat :

– Gata, domnilor, pauza s-a terminat. Dați-i drumul înăuntru ! Am mai avut timp să-l mai sărut în grabă pe Tăticu. El era în altă cameră de reeducare. De atunci nu l-am mai văzut. O mai fi trăind oare ? Feciorii lui trebuie să fie acum băieți în toată legea.

Tot așa în altă zi, ne-au scos la plimbare cu cei din secția I-a. În timp ce mă plimbam cu încă doi lingă mine prin curte, mă trezesc strigat :

– Nistore ! Măi !

Veni spre mine cu brațele deschise Petrică Pandrea. Ne-am îmbrățișat și, după felul lui, fără nici o sfială, îmi spune :

– Măi, ce dracu se întîmplă aici ? Am să scriu o carte despre aceste reeducări, de o să-i meargă buhu ! Ce zici ?

– Scrie-o, Petrică ! Scrie-o cu talentul tău de polemist. Dar, de astă dată, fii deplin sincer, nu ca în *Portrete și Controverse*. Arată, cu talentul tău de polemist și scriitor, cum s-au reeditat la Aiud reeducările de la Pitești.

– Să știi că am s-o fac ! Chiar dacă vor rămîne numai în manuscris. Îți promit ! Stau și mă gîndesc și, cînd mă uit la camarazii tăi cum se leapădă de Dumnezeu, îmi vine să mă rog eu tare, pentru toți !

– Iartă-i, Petrică ! S-au săturat de pușcărie. Unii sînt aici de peste douăzeci de ani și s-au săturat de pușcărie și de terci, de mazăre și de toată mizeria asta din închisori. Trebuie să-i înțelegi.

- Ci înțeleg prea bine și îți promit că am să scriu despre ei cu toată înțelegerea și obiectivitatea.

Acum, după două zeci de ani, când scriu aceste amintiri, Petrică Pandrea își doarme de mult somnul de veci. Mă întreb : va fi lăsat oare familiei manuscrisul cu reeducările de la Aiud ?

În primele zile după venirea mea aici, fusesem ocupat cu citirea ziarelor - erau aici ziarele de pe vreo două săptămîni - apoi a revistelor și a două romane : *Moromeții* lui Marin Preda și *Mitrea Cocor* al lui Mihail Sadoveanu. Am asistat apoi la cîteva autocritici, care mi-au pus sufletul și uneori nervii la grea încercare. Autocriticile se făceau în scris și se citeau, după care se predau Administrației. Și, probabil pentru a fi pe placul Administrației, se făceau afirmații exagerate, sau de-a dreptul false, pe care nu le-am auzit decît la anchete, sau le-am citit în ziarele comuniste. Una singură, cea a lui Radu Budișteanu, a fost obiectivă, sinceră și curajoasă. Radu Budișteanu, un distins avocat al baroului din București, fusese ministru legionar în guvernul Gigurtu. A făcut o critică obiectivă a mișcării legionare și așa cum a văzut-o cînd i-a dat girul, dar fără lamentări. Cînd a fost criticat pentru că n-a fost destul de critic, a răspuns :

- Domnilor, mereu faceți aici apel la sinceritate și corectitudine. Ei bine, eu nu fac caz de aceste însușiri, dar ce v-am spus aici și am scris și pe hirtie, este absolut sincer. Așa am văzut, așa am crezut și așa am făcut, și degeaba îmi cereți să spun mai mult, că simt că aș minți și nu vreau să roșesc cînd voi ajunge să mă privesc într-o oglindă.

N-am luat pînă la el parte la nici o discuție, dar acum l-am felicitat ostentativ, pentru obiectivitatea cu care și-a făcut autocritica. Fiindcă au început să-mi ceară și mie tot mai insistent să mi-o fac, m-am apucat și eu, și în vreo trei zile am terminat-o. Am încercat să fiu critic, dar obiectiv și fără autoflagelări dezonorante. Astfel, am arătat, că trei mari greșeli ar putea fi imputate Mișcării Legionare și tuturor celor care i-am fost devotați : violența, antisemitismul și orientarea de politică externă.

Violența, cu apanajele ei, răzbunarea și intrasigența, au creat în societatea românească o stare de agitație și nesiguranță. Am ținut însă să adaug că violența n-a inventat-o Mișcarea Legionară, că ea a existat înainte și totdeauna în corpul social și politic.

În toate alegerile s-au întîmplat bătăi și chiar omoruri, numai că ele au avut loc între cetățenii de rînd, fără să urce pînă la conducerea puterii. Și de fapt, violențele legionare au fost totdeauna provocate de violențele autorităților. În cazul Manciu a fost o legitimă apărare, în cazul Duca un răspuns la asasinarea a cinci legionari și desființarea ilegală a organizației, în cazul Armand Călinescu, reacția la asasinarea lui Codreanu și alți 13 șefi legionari. Chiar și asasinatele de la Jilava din 1940 au fost o consecință a crimelor săvîrșite de cei 64 asasinați acolo. Nu le-am aprobat niciodată și nu le-aș putea aproba, dar ele au o explicație. Dacă violențele și crimele legionarilor au avut un ecou mai mare, aceasta s-a întîmplat nu fiindcă înainte și altădată nu s-ar mai fi întîmplat, ci fiindcă legionarii i-au lovit chiar pe cei vinovați de călcarea legii și a regulilor de conviețuire socială. Și Duca, și Armand Călinescu, și cei 64 de la Jilava, aveau mîinile și conștiințele pătate cu sînge legionar. Nu le aprob, le găsesc numai o

explicație. Asasinările lui Iorga și Madgearu nu au însă nici o justificare, și cu toate că aceste două crime n-au fost niciodată însușite ori justificate de Mișcarea Legionară, ele rămân niște crime oribile, care au îndoliat o țară întreagă, și pe care niciodată istoria nu le va ierta.

Antisemitismul a fost a doua mare aberație a Gărzii de fier. Chiar dacă atitudinea n-a izvorit din ură de rasă, cum a practicat-o nazismul, ea nu corespunde cu sufletul românesc, și nici cu interesele poporului român. Și apoi, amîndouă aceste atitudini, violența și antisemitismul, sînt în totală contradicție cu profundul creștinism pe care îl afișa Mișcarea Legionară. Creștinismul înseamnă dragoste față de toți și nu admite în nici un caz ura, violența și disprețul față de alți oameni, oricine ar fi ei.

Deși personal n-am aprobat excesele și crimele, pentru că nu m-am desolidarizat de ele și pentru că am continuat să rămîn un membru fidel al Legiunii și după săvîrșirea lor, mă consider responsabil de ele în fața istoriei și a oamenilor.

În ce privește atașamentul Legiunii la politica Reich-ului, am respins învinuirea de trădare, arătînd că o politică externă serioasă și eficientă trebuie făcută nu după simpatie, ci după cum dictează interesele țării. Codreanu credea atunci cînd a preconizat apropierea de fasciști că interesele țării sînt mai bine servite în împrejurările de atunci, dacă ne apropiem de cele două puteri în plină creștere. El însă numai a preconizat această politică și a supus-o judecării corpului electoral în alegeri. Dar politica țării, internă și externă, pînă în 1940 n-a făcut-o legiunea, ci Regele Carol II cu guvernele lui. Armand Călinescu și Gigurtu au fost cei care au încheiat pactele economice și politice cu Germania și nimeni nu i-a învinuit de trădare. Dacă apropierea preconizată de Codreanu și realizată de A. Călinescu și Gigurtu s-ar fi efectuat mai înainte, poate că nu am mai fi pierdut teritoriile smulse în 1940 din trupul țării. Și întoarcerea politică și militară din 1944 ne-ar fi costat poate mult mai puțin.

Dar istoria obiectivă asupra evenimentelor dintre anii 1935 și 1945 încă nu și-a spus cuvîntul. Mișcarea Legionară și-a trăit însă traiul, ca și partidele istorice. Eu consider că aceasta nu mai există și în noile circumstanțe istorice nici nu ar mai putea exista. Alte sînt împrejurările și realitățile politice și altele forțele care trebuie să intre în joc pentru viața țării. Datoria noastră, a celor care am mai rămas, este să ne încadrăm în noul ritm de viață al țării, nu făcînd politică, asta urmează să o facă alții, ci încadrîndu-ne în cîmpul muncii și ferindu-ne de a mai crea probleme autorităților de stat.

Cam așa a fost conținutul expunerii mele și el a suscitat critici destul de multe și vehemente. Am fost acuzat de lipsă de sinceritate, că m-am menținut la generalități, în loc să arăt greșelile și crimele legionare, pe care le cunosc foarte bine și le trec cu vederea. Eu însă mi-am menținut punctul de vedere expus.

Scandalul a izbucnit peste două zile, cînd și-a făcut și Victor Biriș autocritica. El s-a prezentat pe sine ca pe un om plin de complexe, fals și ambițios. Acțiunea lui din închisoare, cînd a antrenat tineretul la exerciții spirituale n-a fost decît o manifestare ambițioasă, ca să-și dovedească sieși că poate realiza fapte mari. N-a fost niciodată sincer. Nu mai departe decît cu doi ani în urmă, ne-a antrenat, pe Ilie Nicolescu, Alexandru Ghica și pe

mine, într-o acțiune de reorganizare a Mișcării Legionare, și noi ne-am pretat la aceasta, dovedind, mai ales eu, că una spun și alta cred și fac. Despre crimele de la Jilava a susținut că ele au fost ordonate, că și asasinarea lui Iorga și Madgearu, de către Horia Sima și prin aceasta, în fața istoriei și a oamenilor, de aceste crime este responsabilă Mișcarea Legionară în întregime și fiecare membru al ei în parte.

Evident, mulți dintre cei „sinceri” l-au lăudat pentru autoflagelarea pe care a făcut-o, eu însă m-am sculat și am arătat că aceleași evenimente din 1940, cu doi ani înainte, Victor Biriș le-a prezentat cu totul altfel, și acest lucru îl spun nu numai eu ci și alți doi martori, care se găsesc prezenți aici. Am arătat cum a povestit Victor Biriș atunci, și l-am provocat pe Ilie Nicolescu și Alecu Ghica să spună, dacă este adevărat ce spun eu, ori nu ! Cei doi m-au confirmat în întregime. Atunci l-am întrebat :

- Cind ai mințit, Victor Biriș, atunci ori acum ?

- Atunci, a răspuns, pentru că voiam să mă fălesc în fața voastră, atribuindu-mi merite pe care nu le am.

- Nu, Victor Biriș ! Atunci nu aveai nici un motiv să minți, în schimb acum o faci, fără să roșești. Îmi pare rău, că trebuie să ți-o spun și că trebuie să constat că de jos poate cobori un om pe scara onoarei. Eu însă dețin informațiile despre asasinările de la Jilava și ale lui Iorga și Madgearu și de la alți martori oculari, și pot să te asigur că minciunile pe care le susții aici nu vor rămâne în picioare. Prea mulți sînt cei care cunosc realitatea.

Discuțiile s-au aprins, unii îl susțineau pe Victor Biriș, alții pe mine. Printre cei care îl susțineau pe Biriș, l-am remarcat pe preotul Dumitrescu-Borșa, fostul luptător în Spania împotriva comuniștilor, și pe Iosif Costea. La un moment dat, l-am apostrofăat pe Iosif Costea :

- Urechile tale betege nu se revoltă de ce spune gura ? Nu știu ce a înțeles el, că a început să strige :

- Eu nu sînt sicofant ! Eu nu sînt sicofant ! Cred însă că trebuie să ne recunoaștem greșelile și să mărturisim aceasta cu voce tare.

- Greșelile da, sînt de acord, dar nu să ne autoflagelăm ! Este și absurd și inutil. Mai ales, să nu mințim ! În acest vacarm s-a deschis brusc ușa și a intrat colonelul Crăciun. S-a făcut liniște și toți ne-am sculat în picioare.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus Crăciun, ia-ți bagajul și ieși ! Mi-am luat bagajul și afară mă aștepta gardianul de la Zarka. Peste cîteva minute eram înapoi în camera nr. 27 de la Zarka. În liniștea ei mă întrebam plimbîndu-mă, cum a aflat Crăciun așa repede ce se discută în camera de reeducare ? A ascultat la ușă, ori avea un aparat de ascultare despre care tocmai citisem într-un număr din revista „Știință și Tehnică” ? Și ce se va întimpla acum ? Mă va lua la cercetări ? Mă va acuza că nu m-am ținut de cuvînt ? Va trebui să-i spun cu tărie că raporturile mele cu autoritățile vreau să le întemeiez pe adevăr și sinceritate. Tot ce se clădește pe minciună se va prăbuși într-o zi. Istoria nu se va bizui numai pe ce spune Victor Biriș ori eu, ci pe mai multe mărturii și documente, iar eu țin să fiu cunoscut de autorități exact așa cum sînt. Numai așa vor putea pune preț pe mine.

Eram acum la Zarka foarte puțini. În partea stîngă, partea mea, eram

numai eu. În partea dreaptă a scării mai auzeam ceva mișcare în timpul programului. Eram totuși mai liniștit, decît în sala mare de la Secția II, cu ziare, reviste și țigări – și nu regretam deloc condițiile de acolo. Mi-am reluat vechiul meu program de singurătate și timpul nu mi se părea că se scurge prea încet. Și așa mai trec vreo trei luni. Într-o zi mi se bagă în cameră un tînăr, care se prezintă – Costel. Spunea că este moldovean, că a fost student la Politehnică în Iași, că a avut o condamnare de trei ani și că nu mai are nici două luni și își termină pedeapsa. Pînă acum a lucrat în fabrică. Nu știa de ce a fost adus aici, probabil pentru a-l ține izolat pînă la eliberare.

Ne-am înțeles destul de bine amîndoi și ca să nu se plictisească, toată ziua îi povesteam din romanele pe care le-am citit. După un timp, dobîndind el încredere în mine, spunea, mi-a povestit că el cu alți cîțiva prieteni aveau ascunse arme, undeva într-o pădure. Apoi, în altă zi, mi-a propus să-mi ducă afară un mesaj soției, ori altor rude ale mele.

– Vezi-ți de treabă omule, i-am spus ! Vrei să vii înapoi în închisoare ? Cum ieși de-aici ai să fii urmărit pas cu pas. Nu vreau să te am pe conștiință.

– Am să mă feresc, domnule Chlooreanu ; aș vrea să vă fac un mare serviciu. Țin foarte mult la dumneavoastră.

– Nu-mi faci nici un serviciu, domnule, dimpotrivă. Toți ai mei m-au uitat, soția mi-a trimis sentința de divorț în pușcărie, ce rost ar mai avea să le tulbur liniștea ?

În realitate, nu aveam nici o încredere în el. A trecut mai bine de o lună de zile de cînd mă aflam cu el, cînd am primit vizita colonelului Iacob. Nu-l mai văzusem de aproape doi ani. S-a întreținut cu mine și mi-a spus că a auzit ce-am pățit la Secția II-a, că s-a făcut o greșeală, că el a fost absent din Aiud de multă vreme, dar va căuta să repare greșeala de la Secția II-a. Trebuie să mărturisesc că nu m-am bucurat de loc, auzind ce-mi spune. Cine știe la ce încercări mă mai supune ! La plecare mi-a dat o țigară și foc, fără măcar să se uite la Costel. Acesta fierbea.

– Uite domnule, zise, nici nu știam cu cine stau în cameră. Desigur, țigara asta se plătește !

– Uite domnule, o fumăm împreună, am zis, eu trag un fum, dumneata tragi altul, pînă o terminăm, poștim !

I-am întins țigara, dar m-a refuzat.

– Nu ! Dumneavoastră v-a dat-o, dumneavoastră s-o fumați, că doar o plătiți. Să văd cit mă costă pe mine !

– Domnule, dacă nu primești s-o fumăm împreună, o arunc în tînetă. Eu nu vreau să te supun pe dumneata la caznă. Primești ?

– Nu ! Îmi spuse pe ton categoric.

M-am dus la tînetă și am aruncat țigara în ea. Cînd a văzut că nu glumesc, a strigat : „N-o aruncați, că primesc !” Eu însă, am aruncat țigara, apoi i-am spus :

– Prefer să mă bucur de prietenia dumitale, decît să gust plăcerea unei țigări.

– Nu trebuia s-o arunci, domnule, că tot nu mi-ai schimbat impresia ce mi-am făcut-o. Mă întreb acum, ce are să mi se întîmple ? Te pomenesti că nu-mi mai dau drumul ! Cine m-a pus să fiu sincer cu dumneata !?

- Ascultă domnule, i-am spus ! Ai merita să-ți trag o palmă peste gură pentru această insultă !

- Mie, zice ? Ia auzi ! Păi, mai degrabă-ți trag eu, și două nu una ! - și s-a repezit la mine. Într-o clipă i-am prins mîna și i-am răsucit-o, aruncîndu-l pe pat, apoi m-am urcat pe el și i-am ars obrazul cu palmele, am început a-l cărăbăni la pumni pe la coaste. Fără să se apere deloc, îmi spune :

- Dați, domnule Chioreanu, dați, pînă vă saturați. De-acum știu, că tot așa va merge, pînă mă vor scoate de aici ! Îndată mi-a trecut toată mînia și aproape îmi venea să rid.

- Nu ți-e rușine, i-am spus ? Mă faci pe mine turnător, pentru că nu ți-a dat și ție țigară ! Încă pînă acum nimeni n-a îndrăznit să-mi arunce această insultă și vii tu, un mucos, s-o faci ! De unde să știu că nu ești un agent provocator ? Mai degrabă sînt îndreptățit eu să te suspectez pentru tot ce mi-ai spus și pentru propunerile pe care mi le-ai făcut. Cît timp vei mai sta aici cu mine, nu mai schimbăm nici o vorbă amîndoi ! Ai înțeles ?

Era seara după program, cînd s-a întîmplat această scenă, și era prima dată de cînd mă aflam în închisoare, că mi-am bătut un coleg de cameră. Eram foarte supărat pentru această întîmplare.

A doua zi, după programul de dimineață, a venit un gardian, m-a scos din cameră și m-a dus în fața colonelului Iacob.

- Ce s-a întîmplat aseară, domnule Chioreanu ? Mi se pare că a avut loc o cotonogea ! ?

Mi-a făcut niște semne cu pumnii strînși, ca pentru box. Era clar că, ori el personal a privit prin vizetă, ori gardianul, și pe urmă i-a raportat. Nu voiam, totuși, să-i îngreunez în vreun fel situația lui Costel și i-am dat un răspuns evaziv.

- Ne-am certat puțin, pentru că nu i-ai dat și lui țigară, dar pe urmă a trecut.

- De fapt, nu aveam decît o țigară și voiam să v-o ofer dumneavoastră. Știam eu că-i oferiți și lui din ea, cum se face de obicei între deținuți. Domnu' Chioreanu, v-am spus aseară că am să vă schimb condiția de deținere. Vă trimit la Celularul Mare, unde sînt condiții mai bune și izolarea nu-i așa severă. Nu vă cer nimic în schimb, doar să mă ajutați și dumneavoastră puțin, să schimb unele prejudecăți. Vreți ? M-am gîndit numaidecît că prejudecăți nu puteau să fie, decît la colonelul Crăciun, care eșuase cu mine în încercarea de „reeducare”. Nu puteam să-l refuz pe colonelul Iacob, mai ales că bănuiam o oarecare aprehensiune între el și Crăciun.

- Vreau, desigur, domnule colonel, vă mulțumesc !

Cînd m-am întors la Zarka să-mi iau bagajul, pe Costel nu l-am mai găsit în cameră. Sînt și astăzi convins că a fost băgat cu mine ca să fiu prins cu o încercare de corespondență afară din închisoare, iar chestiunea cu țigara făcea parte din scenariu.

Am fost dus la Celularul mare, la etajul III, tocmai în ultima cameră de pe aripa de nord. Aici am găsit pe studentul Horia Gherman și pe Aurel Călin, care lucrau amîndoi în fabrică și aveau țigări. Într-un capitol anterior, cînd am vorbit despre asasinarea lui Constantin David, am povestit această întîlnire.

Imaginația autorităților comuniste este inepuizabilă în inventarea a tot felul de mijloace de constrângere și terorizare. Văzind că studentul Gherman nu m-a putut convinge să-mi schimb atitudinea, după ceva mai mult de o lună de zile, am fost mutat pe aripa de sud a penitenciarului, singur într-o celulă, iar după încă o lună, am fost mutat și de aici, la răscrucea aripii de nord cu cea de apus, într-o cameră în care l-am găsit pe profesorul universitar Nicolae Mărgineanu, cu care fusese în același proces, Gheorghe Sirbu, licențiat în Academia Comercială și un muncitor din Brașov, al cărui nume l-am uitat. Ne-am bucurat și eu și Mărgineanu de întâlnire. Nu ne-am văzut de când veneam împreună în același vagon, îndată după proces, deși la un moment dat eram aproape vecini la Zarka. Nu m-am bucurat însă de întâlnirea cu Ghiță Sirbu, pe care nu-l mai văzusem de la Buchenwald. Era dintre complotiștii de la Rostock și el fusese cel care l-a avertizat la Rostock pe inspectorul Petrovici că vin legionarii să-l aresteze.

Acum era trup și suflet pentru reeducare și a ținut să mă avertizeze despre aceasta, de cum am intrat în cameră. Muncitorul, care fusese și el legionar, îi ținea hangul.

În zadar încercam cu Nicolae Mărgineanu să abordăm în discuții probleme de cultură, că Sirbu intervenea mereu, spunând că nu acelea interesează în momentul de față, ci transformarea noastră în duhul vremilor de acum. În zadar îi spuneam că fiecare este liber să creadă ce vrea, fiind stăpîn pe conștiința lui. În zadar îi spuneam că nu mă mai consider legionar și că aici în pușcărie nu vreau să mai aud de politică, ținea morțiș să fac declarații categorice, că detest trecutul meu politic, că Mișcarea Legionară n-a fost decît o bandă de derbedei, că mă desolidarizez categoric de trecutul meu și mă integrez sincer în viața nouă a țării. Cînd i-am spus că nu pot să fac asemenea declarații, Sirbu m-a amenințat că mă bate și că mă va face cu sila să fac declarațiile pe care mi le cerea.

- Alîta îți trebuie, Sirbule, că te omor ca pe o muscă, i-am spus ! Pe conștiința mea sînt numai eu stăpîn.

Îmi era totuși frică de el, că era mai tînăr și mult mai voinic decît mine.

- Din cauza încăpățînării tale stau miî de oameni în închisoare, îmi imputa el, că dacă ai face tu declarații, ar face toți și am pleca acasă.

Pînă la urmă, într-o zi a sărit să mă lovească, iar eu m-am ridicat în picioare și într-o mină țineam gamela drept scut, iar în cealaltă coada de la lingură drept armă. Noroc că a intrat între noi Nicolae Mărgineanu, iar muncitorul, cu mai mult bun simț, i-a spus și el lui Sirbu, că merge prea departe. Am bătut în ușa și a venit gardianul.

- Domnule șef, i-am spus, vă rog să mă scoateți numai decît din camera aceasta, ori pe mine, ori pe domnul acesta, care ține cu orice preț să se bată cu mine. Vă rog să luați notă că din clipa aceasta nu mai primesc mîncare pînă nu ne mutați, ori pe mine, ori pe el.

Gardianul a închis ușa, dar n-a trecut mai mult de o oră și a venit din nou și m-a mutat într-o cameră din aripa de sus, unde erau două paturi și fiecare pat cu îmbrăcămîntea completă : saltea, cearceaf, pernă și pătură. Din nefericire însă, fereastră nu avea decît un rînd de geamuri, care nu se

închideau bine, iar două uși mai încolo, în fund, era WC-ul, cu fereastra și ușa mereu deschisă, ceea ce producea un curent permanent. Fiind toamnă și rece, iar eu reumatic, au început îndată durerile. Noroc cu cele două păături. Ziua îmi înveleam corpul cu o pătură pe sub manta, iar noaptea mă acopeream cu amîndouă păturile. Aceasta însă n-a ținut decît vreo două săptămîni. Într-o dimineață, după program, am auzit mișcare pe la ușa mea și am simțit că cineva se uită pe vizetă. N-a trecut mult și a venit gardianul și mi-a cerut să dau o pătură și un cearceaf afară. Era un dezastru pentru mine. Cu două păături și abia puteam face față vremii umede, curentului și frigului. În zadar l-am rugat pe gardian să-mi lase pătura ; mi-a spus că-i ordin să mi-o ia. Atunci, l-am rugat să mă mute în altă cameră, unde nu este curent, dar mi-a răspuns că nu poate fără ordin. Atunci am refuzat mîncarea și l-am spus gardianului că fac greva foamei ca protest împotriva torturii la care sînt supus. Toată noaptea am fost nevoit să mă plimb prin celulă învelit cu pătura. Cum mă opream și mă așezam în pat, cum simțeam curentul pătrunzîndu-mi în picioare, în șolduri, în șira spinării, ca niște ace ascuțite și o teribilă stare nervoasă mă obliga să mă ridic, să mă plimb.

A doua zi m-a mutat din această cameră, din nou pe aripa de nord, cam pe la mijlocul coridorului, tot singur. Aici era bine. Aveam încălzire de la calorifer, nu era curent și aveam și pătură bună. La program am observat că eram numai singur pe tot coridorul. Nici o ușă nu s-a deschis afară de a mea. Iar la masă, gardianul mi-a cerut gamela și mi-a adus-o ceva mai tîrziu cu mîncare. Pe coridorul din față de asemenea, nu s-a deschis, decît o ușă.

41

Toată iarna 1963/1964 am făcut-o singur în această cameră. Cu timpul am aflat, că în fața mea, pe coridorul de vis-a-vis, erau trei femei. N-am aflat cine erau, dar, odată, profitînd de neatenția gardianului, le-am și văzut. Erau în haine vîrgate și veneau de la program. S-au uitat la mine, m-am uitat la ele, dar nu ne-am cunoscut. De cîteva ori le-am auzit certîndu-se. Bieteles femeii ! Detenția pentru ele era mult mai grea decît pentru bărbați. Pe ele totuși le scotea la plimbare în fiecare zi, pe cînd eu, toată iarna am petrecut-o în cameră, fără să văd un fulg de zăpadă. Prin luna martie 1964 au fost mutate și femeile și am rămas singur pe toată aripa de nord.

Pe la sfîrșitul lui mai 1964, într-o dimineață, după ce am primit ceaiul, gardianul a venit și m-a întrebat :

- Vrei să ieși la plimbare în curte ?
- Vreau, cum să nu, am răspuns !
- Hai !

Am coborît la parter și am apucat spre ușa care ducea în curtea pentru

plimbare. Ajunși pe la jumătatea coridorului, gardianul îmi spune :

- Intră aici - mi-a arătat o ușă - și ia-i și pe ăia doi bătrâni. Împinge ușa, că nu-i încuiată.

Am împins ușa și pe cine văd înăuntru ? Mă ștergeam la ochi și nu-mi venea să cred ! Erau doi : Nicolae Petrașcu și Lae Orbulescu. Stăteau amândoi pe pături, unul în fața celuilalt. Am rămas stană de piatră !

- Hai, Nistore, zise Petrașcu ! Închide ușa și vino să te sărut !

- Niculae, izbucnesc eu ! Măi ! Trăiești ! Ești tu cu adevărat ? Dar mie mi-au spus că ai murit !

- N-am murit. Eram numai să mor, dar iată-mă aici !

Ne-am sărutat ca frații și mi-au dat lacrimile de bucurie.

Ca să-și ascundă emoția, Petrașcu îmi spune :

- Uite, fă cunoștință cu Lae Orbulescu și poți să-l săruți și pe el.

Abia acum m-am repezit și la Lae.

- Te rog să mă ierți, Lae ; sint așa de emoționat că văd morții înviind, încît nu mai știu ce fac.

L-am sărutat și pe Lae, pe care-l cunoșteam încă din 1940, căci fusese unul din aghiotanții lui Horia Sima. Era și el un profesor de filosofie și fusese condamnat de Antonescu la muncă silnică pe viață.

- Stai și tu pe pat, îmi spune Petrașcu și aprinde o țigară. Poftim.

Fumînd țigări foarte bune, am aflat că Petrașcu se găsea în Aiud de aproape o jumătate de an. Fiind foarte rău bolnav, că nu se putea mișca, a fost băgat cu Lae, care și el se mișca greu. Amîndoi aveau bastoane, dar numai după ce mi-au spus le-am văzut. De cînd a revenit el în Aiud, au fost tratați amîndoi cu medicamente, injecții, și se bucurau de un tratament bun, așa că acum se pot mișca cu bastonul. În fiecare zi ies la plimbare și pot face baie seara în curte, unde stau cît vor ei. Ușa lor nu este încuiată niciodată și adeseori vine la ei în celulă colonelul Iacob și se întreține cu ei ceasuri întregi.

- Și de ce boală suferi, l-am întrebat pe Petrașcu ?

- Păi, nu-i numai una, ci mai multe. A fost mai întîi, o tuberculoză pulmonară, după aceea, un reumatism la șira spinării și la șale, care m-a paralizat aproape de tot, ca să nu mai pun stomacul și ficatul. Tuberculoza a fost strîngulată, spun doctorii, iar reumatismul și celelalte ameliorate. Luni de zile nu m-am putut mișca ; aveam niște dureri oribile. Acum, slavă Domnului, durerile aproape au dispărut, numai mă mișc foarte greu.

- Și pe unde ai fost în toți anii aceștia de cînd nu ne-am mai văzut ?

- Păi, am fost prin toate închisorile din București, la Malmezon, Uranus, Interne, dar cel mai mult am stat la Jilava. De-acolo am fost adus aici.

- Și tu Lae ?

- Eu sînt de 22 de ani în Aiud, am trecut prin toate secțiile, dar de-aici nu m-am mișcat. Reumatismul m-a paraliza și pe mine, dar, de cînd ne tratează doctorii cu tot felul de medicamente, mă mișc și eu, e drept, cu bastonul, dar mă mișc.

- Acum, zise Petrașcu, e rîndul tău, Nistore, să ne povestești prin ce-ai trecut de cînd nu ne-am văzut, dar asta o faci la plimbare, în soare mai bine. Hai să mergem să ne plimbăm !

Abia cînd s-au ridicat de pe pat, am constatat ce ravagii a făcut boala cu cei doi prieteni : Nicolae Petrașcu a fost exact de înălțimea mea, doar

puțin mai gras. Acum era mult mai mic, cocoșat și strîmb. Dacă nu l-aș fi cunoscut bine, aș fi jurat că nu este el. Lae Orbulescu fusese mai mic de satură, dar un tip sportiv, bine proporționat și sprinten. Acum era aproape de mărimea unui copil, gîrbov și mișcîndu-se cu mare greutate. M-am înflorat cînd l-am văzut pe amîndoi șonticîind rezemați în bastoane. Curtea de plimbare nu mai era curtea imensă pe care o știam. Acum era împărțită în mai multe curți de formă triunghiulară, împrejmuite cu blăni de ciment, avînd toate virful ascuțit spre centrul curții mari, unde se ridica un pavilion înalt de unde un singur gardian putea supraveghea toate curțile. În acest fel, plimbarea se putea face pe etaje și secții în același timp, fără ca deținuții de la un etaj să se poată întîlni cu cei de la alt etaj. Dacă s-au dovedit maeștri comuniștii în ceva, apoi în organizarea penitenciarelor, în izolarea deținuților și în torturile de tot felul, s-au dovedit neîntrecuți. Acum însă, curțile erau toate goale, căci deținuții care dormeau în Celularul mare, la etajul I și II, lucrau în fabrică toți, iar cei care nu lucrau, erau pe la celelalte secții, care aveau curțile lor de plimbare.

Am intrat cu cei doi prieteni într-o curte și, pășind încet, le-am povestit la rîndul meu, pe scurt, experiența mea de pușcărie. Timpul a trecut repede și abia pe la amiază am intrat în camere, fără să ne fi chemat gardianul. La despărțire, Petrașcu mi-a spus că a vorbit cu colonelul Iacob, să mă lase în fiecare zi să mă plimb cu ei și acesta a aprobat.

Și, într-adevăr, în fiecare zi, după ce luam ceaiul, gardianul venea și-mi deschidea ușa, să merg la plimbare. La cei doi prieteni găseam țigări, povesteam stînd pe paturi, sau plimbîndu-ne în soare în una din curți. Evident, am ajuns și la experiența cu reeducările și nu mică mi-a fost mirarea cînd cei doi prieteni nu s-au arătat deloc revoltați, ci mai degrabă surprinși de lipsa mea de „elasticitate”.

În una din zile, la plimbarea noastră s-a atașat și profesorul Vasile Hanu. Acesta era din Caceva Aiudului, sat vecin cu al meu. Odată am intrat în Mișcarea Legionară, iar în 1940 a fost prefectul județului Turda. Fusese și el refugiat în Germania și s-a întors în țară abia prin 1945, după terminarea războiului. În 1947, după ce am pornit la reorganizarea Mișcării, l-am întîlnit din întîmplare în Aiud și, cînd l-am spus că am pornit din nou, mi-a spus cîstît că-i este frică și nu se mai angajează în nici o acțiune. Acesta i-a fost într-un fel norocul. În 1948, cînd au început arestările, a fost ridicat și el, dar, după cîteva luni, i-au dat drumul și abia prin 1959 sau 1960 a fost arestat din nou. M-am bucurat de întîlnirea cu el, căci am aflat știri despre familia mea. Astfel, mi-a spus că fratele meu Victor a profitat de un decret din 1956 și s-a prezentat la autorități, care l-au pus apoi în libertate. Tata a fost bolnav pe pat mult timp și puțin înainte de arestarea lui a murit.

Hanu lucra acum ca deținut prin curtea penitenciarului și s-a specializat în întreținerea cazanelor de la încălzirea centrală. Fratele lui, Traian, licențiat în drept, fost chestor al poliției din Alba Iulia, era și el aici și, împreună cu pictorul Aurel Chiriac, zugrăveau și văruiau birourile și celulele penitenciarului. Se bucurau astfel de condiții mult mai ușoare decît cei care erau ținuți în permanență în celule, mai ușoare chiar decît cei care lucrau în fabrică.

Acum, toți trei, Petrașcu, Orbulescu și Hanu s-au apucat să-mi

demonstreze și să-mi argumenteze că ținuta mea rigidă nu folosește nimănui, nici mie și nici miilor de legionari care zac acum în închisori și lagăre și care s-au săturat de mizerie.

- Bine, le-am spus, dar eu îi țin în închisoare ? Nu-i țin eu și, dimpotrivă, aș fi foarte fericit dacă li s-ar da drumul la toți. Eu am făcut o declarație, în care am arătat greșelile făcute de Mișcarea Legionară, mi le-am însușit, am mărturisit că în actualele condiții istorice Mișcarea nu mai poate exista. Personal sînt gata să respect noua ordine politică și legile țării. Ce pot face mai mult ?

- N-ai fost destul de autocritic, mi-a spus Petrașcu. Ai găsit prea multe scuze pentru greșelile noastre politice, prea multe scuze și prea multe explicații. Ai fost prea blind și înțelegător cu tine și cu toți ai tăi și, mai ales, cu conducătorii Mișcării. I-ai prezentat în postură de eroi, în loc să-i prezinți în postură de trădători de țară și unelte ale unor puteri străine.

- Ei bine, asta n-o pot face, am răspuns categoric ! Ar însemna să mint. Ar însemna să mă înjosesc pe mine însumi. Ar însemna să murdăresc memoria Căpitanului, a lui Moța și Marin, a tuturor morților noștri. Și, chiar dacă ar accepta cu plăcere comuniștii o astfel de denigrare, ei știu că mint. Știu că nu cred nici eu ce spun. Ei știu despre Corneliu Codreanu că n-a fost nici trădător de țară, nici aventurier criminal, și mai știu că toată generația aceasta de intelectuali, care s-a aliniat în spatele lui Corneliu Codreanu și Nae Ionescu, a fost o generație de mare puritate sufletească. Poate să fi avut idei greșite, dar au dorit cu toată curățenia, cu toată ardoarea tinereții, să slujească interesele de viață ale neamului lor. Cum adică ? Tu, Nicolae Petrașcu, tu, Lae Orbulescu, tu, Vasile Hanu, toți trei cu adînci preocupări intelectuale și spirituale, n-ați fost decît niște aventurieri politici ? Oameni vinduți nemților ? Cît ați luat de la nemți fiecare, spuneți-mi ? Pentru asta sînteți în pușcărie, fiindcă ați luat bani de la nemți, ca să vă trădați țara ? Spune Lae Orbulescu, stai de 22 de ani aici în Aiudul acesta blestemat fiindcă ești un trădător de țară ? Spune Hanule, spune Nicolae, ați avut vreodată măcar intenția, v-a ispitit vreodată măcar gîndul să profitați în vreun fel de lupta voastră, de poziția voastră în Mișcare, pentru a obține vreun avantaj material sau moral ? Voi nu vedeți unde vor comuniștii să vă aducă ? După ce v-au ologit trupurile, acum vor să vă schilodească și sufletele. Se repetă la Aiud, în altă formă și pe altă scară, reeducările de la Pitești. Toți v-ați îngrozit, toți v-ați scîrbit de ce au fost în stare să facă studenții la Pitești și acum vreți să facem și noi toți, în frunte cu șefii cei mari, cu comandanții, același lucru ! Ne-au stîlcit trupurile, acum ne vor sufletele ! Și noi sîntem gata să le dăm ! ?

- Stai, măi Nistore, mă întrerupe Petrașcu, din sufletul tău vorbește orgoliul rănit. Lasă orgoliul de-o parte și întoarce-te la Cristos. El putea să potopească lumea numai cu o singură vorbă, pe cei care L-au bătut și I-au pus cunună de spini pe cap, putea cu un suflu să-i facă să dispară, dar s-a lăsat ținut în cuie pe cruce. A făcut-o pentru a arăta oamenilor drumul. Și, fiindcă ai vorbit de Căpitan, gîndește-te cum a procedat el. În 1938, după o întrevvedere cu Octavian Goga, care era prim ministru, a dat un comunicat prin care anunța că dizolvă Mișcarea Legionară, ca să lase pe Goga să guverneze și el pleacă în Italia, unde va scrie volumul II al cărții sale. S-a întîmplat atunci un lucru, pe care nu-l știu multe persoane : a

avut o discuție cu Nicolae Totu, în care acesta i-a reproșat :

– „Nu se poate, Căpitane ! Cum să pleci și să ne lași în gura lupului ?”

Văzînd că pînă și un luptător apropiat de el nu înțelege sensul plecării, a luat pe loc hotărîrea de a nu mai pleca și i-a răspuns lui Totu : „Nu plec, măi Neculai ! Stau aici cu vol, în mijlocul furtunii.” Se știe ce a urmat. Întîi, procesul de calomnie intentat de Iorga la incitarea lui Călinescu și a Regelui, apoi procesul de trădare, deși nu guvernase niciodată țara și, în cele din urmă, asasinarea. Îți aduci aminte că, în 1938 organizasem evadarea lui de la Râmnicu Sărat ? N-a vrut însă să plece. Din notele scrise pe bucăți de hîrtie în închisoare, rezultă că a intuit că neamul lui, ca de altfel, aproape toate neamurile Europei, vor trebui să treacă prin cele trei încercări : „pădurea cu fiare sălbatice, muntele suferinței și mlaștina deznădejdi” și că datoria lui este să se lase să fie jertfit, pentru ca neamul lui să poată învia. Nu orgoliul, jertfa, Nistore ! Jertfa noastră, a orgoliului nostru personal pentru binele celor mulți, asta trebuie să ne ghideze în toate acțiunile noastre. Ce contează mîndria noastră, a ta, a mea, a lui Lae și Vasile și a altor citorva, dacă, trecînd peste această mîndrie, putem să ușurăm suferințele a zeci de mii de oameni ? Nu trebuie să crezi că mă gîndesc la suferința mea, sau Lae la suferința lui. Ne vezi cum sîntem. Niște ologi. Crezi că ne gîndim că afară din pușcărie pe noi ne mai pot aștepta bucurii ? Greșești dacă gîndești astfel. Pe noi nu ne mai pot aștepta nici un fel de bucurii. Vom fi numai o povară pentru familiile noastre. La durerile fizice se vor adăuga durerile morale, durerile conștiinței inutilității noastre. Dar asta nu trebuie să ne împiedice să ne gîndim că, în schimb, mii de oameni se vor bucura de libertate, vor putea intra în cîmpul muncii, cei cu familie își vor putea îngriji familia, cei tineri își vor putea încropi o familie. Ce dacă cîțiva conducători vor ieși șifonați din pușcărie ; și așa, Mișcarea Legionară nu mai poate învia. Ea a corespuns unei perioade istorice care a trecut. Altele sînt acum imperativele istorice și altele vor fi și forțele politice care se vor naște în mod firesc.

– Dă-mi voie, Nicolae, a intervenit Orbulescu, eu nu sînt chiar sigur că Mișcarea Legionară nu va mai avea un cuvînt de spus. Dar sînt pe deplin convins că declarațiile pe care le dăm aici nu au nici o importanță, oricît de grave, oricît de compromițătoare ar fi. Ba, aș spune, că, cu cît sînt mai compromițătoare, cu atît mai mult se va crede că ne-au fost smulse cu sila. Ele nu pot avea circulație decît într-o lume lipsită de libertatea de exprimare. Dar, într-o astfel de lume, declarațiile pot fi confecționate după dorința oficialităților. Într-o lume liberă, însă, niște declarații luate prin constrîngere nu vor avea nici o forță probatorie. Ele vor avea efectul bumerangului.

– Asta este sigur ! interveni și Hanu. Măi Nistore, tu ești avocat ; știi, deci, că o declarație luată prin constrîngere, violență, sau amenințare, nu poate produce nici un efect juridic. Ori, aici ne găsim sub cea mai clară constrîngere și toate declarațiile noastre din închisoare sînt lovite de nulitate. Eu mă mir că autoritățile țin așa mult să ne compromită și nu-și dau seama că, încercînd să ne compromită pe noi, se compromit pe ei.

Așa m-au bombardat o zi întreagă cu argumente. La urmă le-am spus :

– Bine ! Acum cunosc argumentele voastre, lăsați-mă să le analizez singur încă o dată și la urmă voi hotări ce am de făcut.

A doua zi n-am ieșit la plimbare. Am stat și am cumpănit toate argumentele camarazilor mei. Până la urmă, pe lângă argumentele lor, eu am mai găsit două : întâi, îmi era tare milă de Nicolae Petrașcu. Îl vedeam că suferă, că are dureri mari. La un moment dat, văzînd cu cîtă plăcere trage în piept fumul de țigară, i-am atras atenția că pentru un fost tuberculos fumatul este o adevărată sinucidere. La aceasta mi-a răspuns : „e singura plăcere la care mai pot aspira și dacă aș ști că fumul mă duce mai repede la moarte, aș fuma și mai mult. Mai am o datorie de împlinit, să scot oamenii din închisoare. Cu aceasta, rostul meu în viață s-a terminat”.

Al doilea argument : Nicolae Petrașcu a fost însărcinat de Horia Sima cu conducerea mișcării în lipsa lui din țară, deci lui îi revenea și dreptul de a decide. Codreanu a stabilit, printre altele, o lege : „legionarii vor merge totdeauna uniți, chiar dacă vor apuca pe un drum greșit ; uniți fiind, vor ieși biruitori”. Întrucît, pînă ieșeam din pușcărie, nu mă puteam eschiva de calitatea de legionar, această lege opera încă asupra mea. A treia zi, cînd am ieșit la plimbare, Nicolae Petrașcu s-a întrebat :

- Ei, te-ai decis ?

- Încă nu, i-am răspuns zîmbind, deși mă deciseseam.

- Ascultă, Nistore, te rog ! Te rog foarte mult ! Lasă mîndria asta la o parte ! Crezi că numai tu ai șira spinării ? Toți o avem. Și eu o am, chiar așa cocoșată cum e acum, tot șira spinării se cheamă și nu mi s-a cocoșat de bine. Te rog să înțelegi că, așa penibil și umilitor cum este, trebuie făcut și acest act. Te rog, nu-mi mai cauza și tu dureri, că am destule !

- Bine, Nicolae, i-am răspuns, uite, sînt vreo treizeci de ani aproape de cînd ne cunoaștem și sîntem prieteni. Întotdeauna am fost alături de tine ; nu ne-om despărți acum ! Sînt gata să mai fac o declarație scrisă. Comunică-i colonelului Iacob, dacă vine la voi, să-mi dea hîrtie și cerneală. Aș putea să cer gardianului să mă scoată la raport, dar mai bine să-i spun tu.

- Așa, mă ! Vino să te sărut ! Eu îmi iau asupra-mi toată răspunderea morală a faptului.

A doua zi, după ceaiul de dimineață, gardianul deschide ușa și-mi spune :

- Du-te la birouri, te cheamă tovarășul colonel.

- Singur ?

- Singur. Știi unde să mergi, nu ?

- Știu, dar pînă acum niciodată n-am mers singur și aproape niciodată fără să am mantaua în cap.

Spre surprinderea mea, în loc de colonelul Iacob, mă primește colonelul Crăciun. Deși nu cunoșteam încă tot răul făcut de acesta familiei mele, instinctul mă făcea să nu am nici o simpatie pentru el. Corpul masiv, fața pătrată și zgrunțuroasă, vocea groasă, rară și dură, privirea rece și dușmănoasă, m-au făcut totdeauna să am repulsie față de el. Mi-a zîmbit cu bunăvoință, dar ochii erau reci, sticloși și vicleni, desmînțindu-i zîmbetul.

- Ce mai faci, domnu' Chioreanu, n-am mai stat de vorbă amîndoi de vreo doi ani ?

- Domnule colonel, sînt gata să mai fac o declarație care să vă satisfacă, i-am spus, dorînd să termin cît mai repede cu dînsul.

- Bine, domnule Chioreanu, o să-ți dăm hîrtie și toc, dar n-ai vrea să

faci o plimbare prin oraș ? Te duc cu mașina. Este orașul tinereții dumitale, vrei să vezi cum arată după atîția ani de cînd nu l-ai mai văzut ?

- Da, vreau, domnule colonel, am răspuns ulmit.

- Atunci, să mergem acum, dar mai întîi să-ți dăm alte haine, să nu te vadă lumea în haine vărgate prin oraș.

A sunat și a poruncit gardianului să-mi dea o salopetă în locul hainelor vărgate și să spună șoferului să tragă mașina în fața biroului. Gardianul m-a dus într-o cameră alături, unde am găsit o salopetă și o bască potrivită și repede am schimbat uniforma de pușcăriaș cu cea de muncitor. Cînd am fost gata, a apărut și colonelul.

- Noa, hai, domnu' Chioreanu

Ne-am urcat într-un Jeep, eu înainte lingă șofer, colonelul în spate, cu un alt ofițer tînăr, pe care nu-l cunoșteam.

- Du-ne pe Cocosu și pe șoseaua către Teiuș, îi spune Crăciun șoferului ; apoi, mergînd, îmi spuse că aici, în centru, nu s-a schimbat nimic, că încă nu s-au atins de inima vechiului oraș, dar în zece ani, cît ține Cocosul (cartierul de pe dealul dinspre Teiuș al orașului), nu se va mai găsi o casă veche, numai blocuri moderne.

Atunci l-am crezut, dar de atunci au trecut 20 de ani și abia acum au început să apară blocurile. La ieșirea din oraș, coborînd dealul Cocosul, am văzut în dreapta un staul destul de mare, împrejmuit, iar în mijlocul împrejmuirii se vedeau niște grajduri destul de moderne. Pe platou, în jurul grajdurilor, un număr nu prea mare de vaci, unele culcate, altele în picioare, murdare și pline de baligă.

- Astea sînt grajdurile colectivului din Aiud, deocamdată, cum vezi, destul de modeste, că sîntem la început, și lucrătorii de la grajduri n-au ajuns încă la gradul cuvenit de conștiință.

Am ajuns puțin mai încolo, la fosta fermă a lui Fischer, pe vremuri o fermă foarte bogată și înfloritoare, care vindea altoi de meri, peri, cireși, piersici, în toate județele din țară și chiar în străinătate. Acum ferma părea rămasă în ruină.

- Asta este ferma Fischer, am zis eu, ca să rup tăcerea, cu proprietarul ei am fost colegi de școală.

- Acum a preluat-o statul, a spus Crăciun.

- Se vede, m-am gîndit în sinea mea, iar tare : dar de fostul proprietar Fischer Andrei ce s-a ales ? Era un bărbat frumos. Cum era și bogat, toate fetele din Aiud erau îndrăgostite de el.

- A plecat din Aiud, nu mai este pe-aici, mi-a răspuns colonelul, acum întoarce (către șofer) și du-ne la grădina Penitenciarului.

Ne-am întors în oraș și la vremea aceea, în 1964, n-am văzut decît două clădiri noi, două blocuri, nu departe de Penitenciar pe marginea văii. Erau cu trei etaje, dar nu erau deloc frumoase. Niște cutii de chibrite.

- Ah, zic eu, văd și clădiri noi. Interesant stil. Nesimțînd ironia, colonelul îmi răspunde :

- Prințul Ghica n-a găsit altceva să spună, cînd le-a văzut, decît că sînt urîte !

În sinea mea am zis că Ghica a avut mare dreptate. Am reținut faptul că nu eram primul, nici singurul care s-a bucurat de asemenea plimbare.

- Cine locuiește în blocurile acestea, am întrebat ?

- Oamenii ai muncii, mi-a răspuns. Dumneata îți amintești că vis-a-vis de gară exista o fabricuță a inginerului Stoica ?

- Îmi amintesc, cum să nu !

- Ei, acum acolo este o fabrică mare cu peste 2000 de muncitori, care are perspectiva de a deveni una din cele mai mari fabrici din Transilvania. Produsele ei se vînd și în cîteva țări străine. Angajații fabricii locuiesc în aceste blocuri.

Am ajuns la grădina Penitenciarului, unde se lucra cu deținuții. Acum însă nu era nici un deținut acolo. Eu o cunoșteam, căci mă întâlneam clandestin prin 1946 cu Ilie Nicolescu, pe malul apei, prin intermediul nepoatei mele Faustina, care era funcționară la o întreprindere din imediața apropiere. Nu era nimic de văzut aici. Hainele subțiri cu care eram îmbrăcat lăsau să intre curentul prin ele și, cum era vreme umedă, picioarele mele au început să dea alarma. La un moment dat, un junghi mai puternic m-a luat pe neașteptate și nu am putut împiedica o strimbătură, pe care colonelul a observat-o.

- Ce se întîmplă ? m-a întrebat.

- Curentul din mașină, domnule colonel, îmi dă dureri teribile în picioare.

- Hai să mergem, atunci. Păcat, că voiam să te duc și spre Cluj, să trecem pe lingă casa verișoarei. Aveam, într-adevăr, o verișoară, care locuia pe strada aceea și nepoata Faustina de care vorbeam mai sus, era sîca ei. Cum am ajuns în camera mea de la Celular, am înghițit cele două pilule pe care le aveam de la Petrașcu și pe care le păstram pentru dureri acute.

A doua zi, după programul de dimineață, am primit hîrtie și un toc rezervor, iar în loc de măsută de scris, am primit o tablă lată de carton, pe care o țineam pe genunchi și așa scriam foarte bine. În trei zile am terminat de scris declarația. M-am dus cu ea jos la Petrașcu și Orbulescu și le-am citit-o.

- Da, a spus Petrașcu, nici acum nu te-a lăsat inima să fii mai categoric. Să sperăm însă că se vor mulțumi cu atît. Du-te cu ea la Crăciun. Se pare că pe tine ei te tutelează. Noi sîntem sub oblăduirea lui Iacob.

M-am dus cu lucrarea la Crăciun și i-am dat-o.

- Ai scris tot, domnule Chioreanu ? m-a întrebat.

- Tot, domnule colonel ? Ca să scriu tot, mi-ar trebui cîteva ani de zile, căci ar trebui să descriu toate durerile neamului meu, toate umilințele, toate speranțele, toate iluziile prăbușite și, evident, toate greșelile noastre, mai amănunțit. Pentru așa o lucrare trebuie și ani de zile, nu numai zile. Am scris însă tot ce poate să vă intereseze pe dumneavoastră și partidul dumneavoastră.

- Bine, lasă-le să le citească și eu, să văd.

A doua zi m-a chemat la el și mi-a spus că trebuie să mai adaug cîteva lucruri. Spre exemplu, n-am scris nimic despre organizația de spionaj a lui Eugen Teodorescu.

- Domnule colonel, i-am spus, eu n-am avut nici în clin nici în mînecă cu activitatea lui Eugen Teodorescu, deci nu am ce scrie despre ea.

- Ei, cum nu ? Nu v-ați întîlnit la lacul Bilea în 1947 și nu v-a spus că are misiunea să creeze un oficiu de informații pentru americani ?

- Nu pentru americani, ci pentru Horia Sima.

- Bine, pentru Horia Sima și acesta sigur le folosea în raporturile cu americanii. Despre asta n-ai scris nimic în prezentarea dumitale. Te rog fă-o.

- Domnule colonel, dumneavoastră vreți să faceți o nouă anchetă cu mine. Ei bine, pentru activitatea mea politică am fost anchetat și condamnat acum 16 ani. Mi-e cu neputință să încep acum o nouă anchetă. Pur și simplu, nu mai pot. Dacă ceea ce am scris în aceste hirtii nu vă ajunge, atunci vă rog să le rupeți sau mai bine să mi le dați mie să le rup și să mă trimețeți înapoi la Zarka. Să am liniște domnule colonel ! Să mor în liniște și împăcat cu mine însumi.

- Stai, domnule Chioreanu, nu trebuie să iei lucrurile așa în tragic. și trebuie să judeci. E vorba să dezintoxicăm oamenii de niște păreri greșite. Dumneata ai jucat un rol foarte important în Mișcarea Legionară. Au fost oameni care au murit la ordinul dumitale. Dumneata spui aici că ai făcut o grămadă de greșeli, dar te ferești să le numești, și mai ales, te ferești să recunoști că ai fost trădători de țară, întâi în slujba nemților, iar acum în slujba americanilor.

- Mă feresc, domnule colonel, și știți pentru ce ? Pentru că, în realitate, n-am trădat nici când am fost cu nemții și nici acum, când suntem cu americanii - dacă așa este. Noi am făcut politică, ne-am exprimat niște opinii, pe care le-am spus poporului, care era liber să aleagă politica de urmat și conducătorii. Vă întreb : este liber acum poporul român să-și exprime dorința ?

- Nu asta te interesează acum ! Dumneata să-ți vezi de păcatele dumitale și despre asta să vorbești.

- Domnule colonel, am scris tot ce am avut de scris. Mai mult nu pot !

A roșit, s-a uitat lung și mintos la mine, apoi privirea i s-a îndulcit și a zîmbit.

- Bine, domnule Chioreanu, hai s-o lăsăm așa, că altfel, cu dumneata nu mai ies la socoteală, iar noi vrem să lichidăm odată cu închisorile și cu deținuții politici. Mai urmează ca să citești dumneata personal, în public, în fața camarazilor dumitale, ce ai scris aici. Bine ?

- Bine.

Două zile mai târziu a avut loc și această mascaradă. Am fost dus jos la Nicolae Petrașcu, unde am fost bărbierit toți trei, apoi scoși afară, unde tocmai nimereau și cei doi colonei, Crăciun și Iacob.

- Mergem în sala de spectacole, a zis Crăciun, unde urmează să-ți citești autocritica, domnule Chioreanu. Te rog să te menții numai la lectura lucrării, să nu-mi faci vreo figură.

N-am răspuns nimic și toți trei i-am urmat pe cei doi colonei la Secția I - într-o sală foarte mare, pe care n-am mai văzut-o pînă atunci și de existența căreia nu știam. Sala era plină de deținuți, care s-au ridicat în picioare când am intrat noi. În față, aproape de intrare, era o estradă cu mese și cinci scaune. Pe cel din mijloc s-a așezat Crăciun, la stînga lui, Iacob, la stînga lui Iacob, Petrescu. Eu la dreapta lui Crăciun, avînd la dreapta mea pe Lae Orbulescu.

- Stați jos, le-a spus Crăciun celor din sală și ascultați-l pe camaradul dumneavoastră Nistor Chioreanu.

Cum eram puțin emoționat și lumina din sală ceva mai slabă decît cea a soarelui de afară, la început n-am cunoscut pe nimeni din sală. Privirea

mi-a fost atrasă în primul rînd de patru domni îmbrăcați în haine civile de culoare gri închis, care nu erau în bănci, ci pe patru scaune, la peretele opus ușei, și aproape de estrada unde ne aflam noi. Am crezut întîi că sînt persoane oficiale, dar, după ce ochii s-au obișnuit cu lumina, i-am recunoscut pe trei dintre ei. Erau Victor Biriș, Iosif Costea și Tache Savin. Pe al patrulea nu l-am putut identifica. Toți erau foarte eleganți, cu cămăși albe și cravate la gît. Crăciun a ținut să-mi spună că toți aveau biletele de eliberare în buzunar, dar au ținut să fie și ei prezenți la expunerea mea. Se vedea cît de colo că au fost îmbrăcați de penitenciar, căci toate costumele erau confecționate din aceeași stofă.

Prezentarea mea a ținut în jur de o oră. După ce am terminat, colonelul Crăciun a întrebat :

- Cine are ceva de spus la prezentarea domnului Chioreanu ?

Cum la început nu s-a ridicat nimeni, Crăciun a insistat.

- Haideți, cine are vreo obiecție de făcut, vreo întrebare de pus, poate s-o facă.

S-a sculat Tache Savin, care a spus că autocritica prezentată de mine se referă numai la o critică generală a Mișcării Legionare, dar evită să prezinte în mod clar crimele legionare și aberațiile religioase și, mai ales, m-am ferit să mă prezint pe mine și implicarea mea în greșelile și crimele legionare. Nu am fost nici sincer, nici convingător. S-a declarat nemulțumit de prezentarea pe care am făcut-o. Au urmat alți doi critici, mai din fundul sălii, pe care nu i-am cunoscut, și care s-au declarat de asemenea nemulțumiți de prezentarea mea. Apoi s-a ridicat unul din rîndul doi de bănci, pe care l-am recunoscut numaidecît. Era Petre Țușea, unul din oamenii cei mai culti pe care i-am cunoscut în viața mea și, ca majoritatea oamenilor culti, de o profundă cinste sufletească. Țușea a ținut să spună că mă cunoaște de mult, că știe că de felul meu sînt un om tăcut, dar de mare corectitudine, și este convins că tot ce am spus aici corespunde cu convingerea mea - și asta este esențialul. Este explicabil să nu fi dat detalii din viața proprie care, de altfel, nici nu au importanță aici. În calitatea pe care am avut-o, era suficient să arăt greșelile de substanță și asta am făcut-o. El s-a declarat satisfăcut de expunerea mea. A fost singurul care mi-a luat apărarea. După el s-au mai ridicat doi și m-au criticat, apoi s-a ridicat Gheorghe Șerbu, care s-a declarat nemulțumit că n-am spus nimic despre bătăile aplicate la Rostock lui și altor camarazi de-ai mei. I-am răspuns numaidecît :

- De ce minți, Șerbule ? Știi bine că nu eu am făcut acele anchete, dar mă faci să regret acum că, în ce te privește, n-am participat și eu !

A fost un ris în toată sala, iar Crăciun a trebuit să intervină : „Lasă, lasă !”

S-a mai ridicat unul, Gheorghe Petrea-Moșul, învățător, care a ținut să spună că am evitat să spun că în 1944, cînd am venit din Germania, i-am dat lui dispoziții să arunce în aer o locomotivă în gara din Cluj. Era o minciună ordinară și a trebuit să-i răspund numaidecît.

- Minți, Moșule ! Minți cu nerușinare ! Cînd era să-ți dau un asemenea ordin ? Cînd am venit noi în țară, Clujul mai era încă în stăpînirea ungurilor și frontul era pe la Turda, iar tu, cu Vasile Olteanu, ai fost arestați la trecerea printre liniile de luptă și de atunci, pînă acum, nu

te-am mai văzut. Ce interes ai să spui astfel de minciuni ?

Vroiam să mai spun ceva, dar colonelul Crăciun s-a ridicat în picioare și a spus :

- Lasă, lasă ! Ridicăm ședința, gata !

S-a ridicat și colonelul Iacob, ne-am ridicat și noi și am ieșit afară între cei doi coloneli. Afară, Crăciun mi-a reproșat :

- Nu se putea să nu mi-o faci, domnule Chioreanu !

- Domnule colonel, i-am spus, dar mințea ! Mințea cu nerușinare. Ați văzut, celor care mi-au adus criticile juste, nu le-am răspuns. La minciuni ordinare nu puteam să tac.

- Bine, bine, lasă...

Eram cu atât mai revoltat împotriva lui Petre-Moțul cu cât în refugiu a avut totdeauna o atitudine corectă și fermă, iar când s-a descoperit complotul lui Șerbu și al celorlalți a fost printre cei mai revoltați contra lor.

- Tout est bien que finit bien, a spus Petrașcu, după ce ne-am despărțit de cei doi coloneli.

- Măi, am zis eu, știți voi cine mi-a produs cea mai mare repulsie din toată sala aceea mare ? Cei îmbrăcați în civil, în haine noi. Mai ales Biriș, Costea și Savin, trei comandanți legionari. Au venit să-și etaleze prețul renunțării la un ideal, prețul renunțării la niște vise frumoase. Ce ieftin și-au vândut visele !

- Să nu crezi că au venit de bună voie, mi-a răspuns Orbulescu, eu îl cunosc foarte bine pe Victor. Este extrem de mândru, dar n-a avut încotro.

*

Din nenorocire însă, cu aceasta nu s-a terminat calvarul mărturisirilor. A doua zi, când am coborât la cei doi prieteni, Petrașcu îmi spune :

- Bine că ai venit ! Trebuie să mergem la secția I unde un călugăr, fost călugăr și fost legionar, Valeriu Anania, s-a apucat să scrie o carte despre păcatele Legiunii. Colonelul Iacob ne-a rugat să mergem să-l ajutăm și să semnăm și noi cartea. N-avem încotro, trebuie s-o facem și pe asta. Într-un fel e bine că putem corecta exagerările.

- Vezi, Nicolae, i-am zis ? E destul să faci un pas pe coastă la vale, ca după aceea să nu te mai poți opri !

Nicolae a dat neputincios din umeri. Ne-am dus. Așa l-am cunoscut pe poetul și scriitorul Valeriu Anania, de care nu auzisem pînă atunci, un om înalt și cu o mustață neagră, mare, lăsată pe o gură lacomă. Numai a călugăr nu arăta. Toată figura lui exprima dragoste de viață și lăcomie de bucurii ieftine. Trăgea cu pasiune din țigară. Ne-a citit capitol cu capitol și, împreună cu Petrașcu, ne-am făcut observațiile și l-am făcut să taie multe pagini, spunîndu-i că altfel nu semnăm.

În fiecare zi se eliberau acum cîteva sute de deținuți. La 30 iulie trebuiau să se elibereze Petrașcu și Orbulescu. Cu o zi înainte Petrașcu îmi spune că mai este o carte de format mare, scrisă cu tuș, pe hîrtie specială, pe care trebuie să o semnăm și noi în calitate de coautori. Ea a fost semnată înainte de toate gradele legionare aflate în Aiud. Este un pamflet. Ne-am dus s-o vedem și tot maestrul Anania ne-a arătat-o și ne-a întins-o, s-o semnăm.

- Eu n-o semnez, am zis ! Cum s-o semnez, cînd nici măcar nu-i cunosc conținutul ?

- Este tot ce-am scris și în cartea mică, domnule Chioreanu, a zis Anania, numai capitolele sînt așezate altfel. Așa mi s-a cerut, așa am făcut.

- Dați-mi măcar timp s-o citesc.

- Păi nu mai aveți timp. Cartea pleacă chiar acum la București.

- Eu n-o semnez, am zis !

Pînă la urmă, am ajuns la un compromis, eu și Petrașcu am semnat o declarație pe aceeași coală de hîrtie, arătînd că semnăm cartea din solidaritate cu cel care au semnat-o înainte noastră, dar noi nu-i cunoaștem conținutul.

În aceeași zi, seara, s-a mai ținut un miting în curtea din fața spitalului închisorii. Sus pe o tribună, au mai vorbit cîțiva pocăiți. De astă dată m-am dus și eu și m-am așezat tocmai în coada asistenței. Acolo m-a găsit un student, Ionescu de la Iași.

- Moșule, îmi spune, ce mă fac eu acum ? La noapte am tren la Iași. Cel mai tîrziu mîine seară dau ochii cu mama. Sînt singurul ei copil. Ea m-a crescut, singură. Tata a rămas la Stalingrad. A muncit ca o roabă, ca să mă țină pe mine la școală, se uita la mine ca la Dumnezeu, iar eu la Pitești, ca să mai scap de torturi, pentru că nu mai aveam ce spune, le-am spus că m-am culcat cu mama ! Cu mama asta sfîntă și curată, ca Maica Domnului ! Cum să dau ochii cu ea, Moșule ? Îmi vine să mă sinucid !

- Nu fi prost, Ionescule, i-am spus. Întîi, n-ai decît să nu-i spui mamei tale ce-ai declarat la Pitești. Iar în al doilea rînd, chiar dacă spui, ea va fi fericită, văzînd că și-a putut ocroti pruncul, chiar și cînd aceasta a denigrat-o. Respect-o și poartă-l de grijă și fii sigur că nici ea, nici altcineva pe lume, nu te condamnă pentru ce-ai făcut la Pitești.

La 30 iulie au plecat Petrașcu și Lae Orbulescu. În ziua următoare mă plimbam prin celular și prin toate curțile împrejmuite cu blăni de ciment. Eram singur și nimeni nu mă mai supraveghea. Penitenciarul părea pustiu. Numai eu, ca un vrăjitor, mă mai plimbam pe coridoarele pustii.

La 1 august, în sfîrșit, mi-a venit și mie rîndul. M-a chemat întîi Crăciun și mi-a spus :

- Noa, domnu' Chioreanu, de azi încolo ești un om liber. Din păcate afară nu te așteaptă mari bucurii. Soția dumitale a divorțat.

- Știu, domnule colonel, am primit sentința de divorț, adică mi s-a dat s-o citesc.

- Mai sînt și alte necazuri, n-ai să-l mai găsești pe toți.

- Da, știu că tatăl meu a murit.

- De unde știi ?

- În nici un caz de la dumneavoastră sau de la oamenii dumneavoastră, deși mi-ați fi putut spune, să nu faceți secrete și din problemele familiale. Hanu mi-a spus.

- Domnule Chioreanu, Hanu nu ți-a spus decît de tata, dar și mama d-tale a murit la un an după tata. Iar de spus nu ți-am spus, fiindcă noi cu dușmanii nu ne purtăm cu mînuși, să ții minte asta. Mai vreau să-ți spun că aici, în Aiud, locuiește sora dumitale. Asta ți-a spus Hanu ?

- Nu, și acum aflu pentru prima dată. Știam că locuiește în Teiuș, unde soțul ei era funcționar la Pretură.

- Acum locuiește în Aiud și este funcționară la Liceu, iar soțul ei este bolnav, olog pe pat, de mai mulți ani. Ea duce în spate toată gospodăria și este o femeie vrednică.

- Ați putea să-mi spuneți unde locuiește ?

- Păi, chiar precis nu cunosc casa, dar, cum ieși din Penitenciar, treci pe lângă școala primară nr. 2 din Piața Morii, știi școala, nu ? (Am făcut un semn afirmativ din cap.) Ei, mergi pe lângă școală, treci valea și apuci pe calea care cade perpendicular pe vale și când ajungi la capătul ei, chiar acolo stă, pe strada Ion Creangă. Acum treci dincolo, la tov. colonel Iacob, să-ți dea hirtia de eliberare. Îți doresc mult noroc !

Mi-a întins o mână mare, moale și inexpresivă, pe care abia am atins-o și am trecut la celălalt colonel.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus Iacob zîmbind, actul dumneavoastră de eliberare este gata, numai localitatea, adresa unde vă stabiliți lipsește. Vă rog să mi-o spuneți.

- Domnule colonel, cînd am fost arestat aveam domiciliul legal în București, Teiul Doamnei 98. Acolo mă întorc.

- Cum așa ? Sînt surprins.

- Păi, nu am unde merge în altă parte deocamdată. În Sibiu, unde locuiește fosta mea soție, nu m-aș duce, fiindcă a divorțat de mine și fiindcă acolo am prea mulți prieteni. Altă casă nu am, iar la frați și soră nu vreau să apelez în nici un caz. Le-am făcut destule necazuri, nu pot să le cer acum să mă și țină.

- Domnule Chioreanu, eu vă fac biletul pe adresa pe care mi-o dați, dar vă spun prietenește, în București veți fi foarte hărțuit de organele de securitate, avînd în vedere poziția dumneavoastră în fosta Mișcare Legionară. Sfatul meu este să mergeți în oricare alt oraș din țară. Oriunde este mai bine decît în București.

- Pot să merg în oricare oraș ?

- Desigur că puteți !

- Bine, am să încerc, dar deocamdată, pînă găsesc un loc, vă rog, trimiteți-mă la București.

- Bine, domnule Chioreanu.

Mi-a completat biletul de eliberare pe București.

- Acum domnule Chioreanu, să fie într-un ceas bun ! Vă doresc tot binele posibil !

Mi-a strîns voinicește mîna și așa a luat sfîrșit un mare și dureros capitol din viața mea. Bătrîn, chel, zdrenșos, treceam de-a lungul străzilor din Aiud, fără teama că m-ar putea cunoaște cineva.

*

Ar fi trebuit să termin aici cu viața în închisoare, dar un epilog dureros socotesc că mai am datoria să-l povestesc : Victor Biriș.

În ultima parte a acestor amintiri, am vorbit cam mult despre el și poate cu mai puțină simpatie decît se cuvenea. El, cu Tache Savin, Iosif Costea și alți cîțiva foști conducători legionari, au fost inițiatorii reeducărilor de la Aiud, respectiv, ei au fost dintre legionarii cu greutate, cei dinții care au acceptat reeducările ; și după ce s-a format vadul, acesta n-a mai putut fi

oprit, decît așa cum am arătat. Se pune întrebarea : au fost acești inițiatori de bună credință ? Acum, în perspectiva timpului, după ațiția ani de la evenimente, și după amară experiență proprie, am ferma convingere că au fost de bună credință. Toți sperau, conform promisiunilor care li s-au făcut că, odată cu libertatea, foștii deținuți se vor bucura de toate drepturile cetățenești și de toate posibilitățile de încadrare în viața socială și în cîmpul muncii, după pregătirea fiecăruia. Din nenorocire, nu cunoșteau sistemul și mai ales oamenii, și s-au lăsat ademeniți de promisiuni fără acoperire. Nu știam că pentru comuniști minciuna, atunci cînd o practică, este politică și face dovadă de inteligență, și numai cînd o practică adversarul se transformă în ticăloșie burgheză. Ajunși în libertate, iluziile din închisoare s-au spulberat ca frunzele de pe copac, după o noapte cu brumă rece. Nimeni, sau aproape nimeni nu s-a mai putut realiza în conformitate cu pregătirea și aspirațiile. Oamenii cu studii superioare au fost nevoiți să accepte slujbe de muncitori sau mici funcționari, ca să poată trăi. Mulți au acceptat să devină informatori ca să poată primi o slujbă. Mulți dintre cei care n-au putut să-și îndoale șira spinării s-au prăbușit definitiv. Fîntre aceștia a fost și Victor Biriș. Era doctor în drept. Ca student, a fost printre cei dinții la studii din seria lui și fusese președintele ales al studenților în drept la Cluj. După ce și-a luat doctoratul, a fost numit procuror, dar a renunțat la post pentru a se dăruir luptei legionare, fiind mereu alături de Horia Sima, în țară și în străinătate. În cele patru luni de guvernare din 1940 cu Antonescu, a fost secretar general al Ministerului de Interne, și generalul Petrovicescu, titularul acestui minister, mi-a vorbit de cîteva ori elogios despre el. În pușcărie s-a făcut iubit și cunoscut mai ales printre cadrele tinere, studenții, elevi și muncitori. Era foarte convins că, odată ieșiți din pușcărie, foștii lui camarazi au să-i mulțumească pentru inițiativa luată de el și alți cițiva. În loc de aceasta însă, cei mai mulți au fost nevoiți să facă compromisuri cu conștiința, sau să se înhame la munci de jos, pentru care nu erau pregătiți. Mulți i-au reproșat, întîlnindu-l :

- Vezi, domnule Biriș, ne-ai tîrit în această mocirlă morală. Mai bine rămîneam acolo, pe poziție, decît să schimbăm suferința din penitenciar cu umilințele și lipsurile de afară.

Victor Biriș însuși nu și-a putut încropi o situație onorabilă. A încercat să se înscrie în Baroul Avocaților, dar n-a fost primit. În magistratură, cu atît mai puțin putea să intre, căci nu era membru de partid. Nu a găsit nici un alt post potrivit cu pregătirea lui. A umblat pe la București, căutîndu-l pe cei care i-au făcut frumoase promisiuni în pușcărie, dar aceștia nu mai erau disponibili. După toate probabilitățile, nici cei din familie nu erau încîntați de situația în care se găsea Victor. și atunci, omul mîndru, fostul stegar al tineretului, s-a prăbușit. A hotărît să curme neputința și rușinea printr-un gest teribil. La cîteva luni după eliberare, în gara Mediaș, s-a aruncat în fața locomotivei unui accelerat care venea de la Cluj.

Eliberarea din închisoare m-a scăpat de foame și de mizerie fiziologică, nu și de griji. Nu aveam casă, nu aveam asigurată existența în nici un fel. Sora mea mi-a propus să rămân la dînsa, cel puțin pînă îmi voi putea găsi un loc în cîmpul muncii. Eram complet dezbrăcat. Frații au pus mină de la mină și mi-au făcut un rînd de haine și albituri. L-am rugat pe fratele mai mare, Ionaș, care era preot în satul foștilor mei socri, să-l spună fostei mele soții să-mi trimită hainele și lucrurile personale care le aveam la dînsa, dar mi-a răspuns că nu mai aveam absolut nimic la ea. Nici măcar n-a fost curioasă să mă vadă.

După ce mi-am făcut haine și m-am refăcut puțin după mizeria din pușcărie, m-am dus la București. Aici am constatat că la adresa pe care am dat-o cînd m-am eliberat, nu mai puteam trage, căci lucrurile s-au schimbat. Mama prietenului meu Nelu Rusu murise, iar în cele trei camere pe care le aveau locuiau acum două familii : Nelu Rusu cu soția și o nepoată a lui, căsătorită. La fratele meu Emil, în Ferentari, încă nu puteam sta, căci nu avea decît o cameră și bucătărie în care stătea cu doi copii, în timp ce socrul lui stăpînea în aceeași clădire trei camere, din care una era închiriată și nu izbutea s-o scoată pe chiriașă.

Am încercat să găsesc un serviciu, dar oriunde mergeam, mi se cerea buletinul. Neavîndu-l, mi se răspundea că, fără buletin, nu pot obține serviciu. La circumscripțiile de miliție mi se spunea că, înainte de a mi se da un buletin, trebuie să am un loc de muncă. Am încercat astfel în Brașov, Cluj, Arad, dar pretutindeni mă loveam de piedici ; nu ai buletin, nu poți obține serviciu, nu ai serviciu, nu poți obține un buletin. În cele din urmă, am fost nevoit să-mi fac un buletin pentru Aiud, cu domiciliul la sora mea. Am înțeles că aceasta era și dorința autorităților de stat și de partid, să rămîn cît mai izolat în lume. Toate promisiunile colonelului Iacob, că pot primi buletin și serviciu în orice oraș din țară, au rămas vorbe în vînt. După ce mi-am făcut buletin abia, a trebuit să caut un serviciu. Am umblat pe la toate instituțiile, pe la toate întreprinderile, dar peste tot am fost respins. În cele din urmă, directorul întreprinderii Metalurgice din Aiud mi-a dat soluția :

– Domnule Chioreanu, eu te sfătuiesc să mergi în audiență la șeful de raion. Dacă el dă dezlegare, se găsește numai decît și un post.

Am încercat să obțin audiență la tov. Scarlat, șeful de raion, dar cele două încercări au rămas infructuoase. Abia a treia oară m-a primit subșeful

de raion, tovul Vasile Purdea. Acesta mi-a spus că, avînd în vedere trecutul meu, nu-mi poate da deocamdată decît un post de muncitor la lopată.

- Bine, am zis, dacă pe dumneavoastră nu vă jenează aceasta, primesc și un post la lopată.

În prezența mea, tov. Purdea a dat un telefon la Forțele de Muncă, să-mi dea un post la lopată. Și m-a trimis acolo. Șef la Forțele de Muncă era un ungur. Cînd i-am spus ce vîrstă - 57 ani - și ce pregătire am, mi-a spus :

- Nu se poate, domnule Chioresanu, să-ți dăm muncă la lopată, dumitale la vîrsta asta și cu pregătirea pe care o ai. Trebuie să găsim o muncă mai ușoară pentru dumneata. Și mi-a dat un post de muncitor laborant în întreprinderea Metalurgică din Alud. Un ungur a fost mai omenos, decît tovul român Vasile Purdea.

În laborator am învățat foarte repede să fac analiza diferitelor metale pe care le folosea întreprinderea la fabricarea produselor. Era un laborator destul de mare și interesant și munca nu-mi displăcea. Șeful era un inginer chimist, și atît el, cît și ceilalți subalterni ai săi se purtau frumos cu mine. Unul din subalterni, un tehnician, îmi spune într-o zi :

- Domnule Chioresanu, vă spun ceva, dar vă rog să nu mă spuneți nimănui, că mă nenorociți : eu sînt membru de partid și am sarcina să vă ispășesc și să raportez tot ce vorbiți în fabrică. Și să știți că nu numai eu, dar și alții sînt cu ochii pe dumneavoastră.

În curînd am constatat că supravegherea se făcea nu numai în fabrică, ci și în afară, chiar și acasă. O vecină a sorei mele, cu care fusesem prieten în anii de școală, Ana Cîmpean, îmi spune într-o zi :

- Măi, dobitoicii ăștia de la Miliție sînt tot atît de nepricepuți, pe cît sînt de neobrazăți. De cum vii de la serviciu, pînă seara tîrziu, căpitanul Kerekeș stă rezemat de stîlpul de telefon de la a doua casă de mine, cu ochii pe ușa voastră. Cînd ieși, îl văd că se ia după tine. Nu l-ai observat ?

- Ba da, dar nu mă deranjează de loc. Ba chiar îmi pare bine, că am totdeauna paznic cu mine.

Dacă ar fi fost numai atît nu m-ar fi deranjat chiar de loc. Dar, cum voi povesti mai departe, amestecul în viața mea avea să-mi aducă o sumedenie de necazuri. Cumnatul meu, după cum am mai spus, era bolnav, imobilizat la pat, de mai bine de zece ani. A avut o foarte grea operație la ficat, în urma căreia doctorii au prevenit-o pe sora mea să fie pregătită pentru înmormîntare. A fost pensionat de boală în gradul II. Sora mea l-a îngrijit însă cu mult devotament și el însuși s-a profilat pe un regim alimentar foarte sever, mai mult cu vitamine. Moartea întîrzia să vină, dar statul îndelungat pe pat l-a slăbit în așa hal, că nu se mai putea ține pe picioare. Le-am zis că, dacă după zece ani de operație se mai găsește în viață, înseamnă că organul bolnav, ficatul, s-a refăcut și faptul că nu poate umbla, provine numai din pricină că a stat timp așa de îndelungat la pat. Poate ar fi bine să încerce să facă zilnic mișcări și exerciții fizice, pentru ca organismul să prindă putere din nou.

La laborator n-am lucrat decît vreo trei luni. Juristul întreprinderii, care avea extrem de mult de lucru, a cerut să flu numit în postul de responsabil cu disciplina contractuală, post de jurist, care era liber, dar Partidul a refuzat. Pînă la urmă, șeful serviciului *Vînzări*, Mircea Dumitru, a izbutit să mă transfere în biroul său, într-un post de merceolog, dar

avînd să mă ocup tot cu disciplina contractelor. Era un serviciu mai apropiat de fosta mea profesiune și treceam din categoria „muncitor necalificat” în aceea de funcționar, cu un adaos de salariu. În cîteva săptămîni m-am pus foarte bine la punct cu contractele, în așa fel încît acum întreprinderea mă trimitea în toate părțile să aduc contractele la curent și să asigur realizarea producției și mai ales a premiilor. Am fost trimis astfel la Hunedoara, Călan, Reșița, Iași, Bacău, Galați, Brăila, Cralova, pe la toate întreprinderile cu care fabrica noastră avea contracte, și niciodată nu mi s-a întimplat să mă întorc cu un contract nearanjat. Șeful meu și întreaga conducere a întreprinderii erau foarte mulțumiți cu munca mea. Dar, cînd șeful Vinzărilor și al Oficiului Juridic au încercat să mă numească în postul de responsabil cu disciplina contractuală, atît șeful Serv. Organizarea Muncii, tov. Reteșan, cît și Directorul, tov. Fufezan, s-au opus. și nu m-au ajutat să obțin nici o locuință, deși puteam s-o facă. Locuiam deci tot la sora mea, împărțind o cameră cu fiica ei, elevă în ultima clasă de liceu. Securitatea mă ținea în continuare sub strictă supraveghere. Într-o zi, șeful meu, Mircea Dumitru, îmi spune :

- Domnule Chioreanu, avem trei contracte foarte dificile cu Hunedoara. Trebuie să mergi să faci tot posibilul să stabilești noi termene de realizare a lor, altfel rămînem în vînt cu planul și se duc dracului toate premiile pe un trimestru. Am vorbit cu directorul și ți-a semnat delegația. A spus să nu te întorci de acolo pînă nu obții noi termene pentru aceste contracte.

A fost cea mai grea misiune a mea în calitate de negociator de contracte, dar peste trei zile mă întorceam de la Hunedoara biruitor. Ce-am găsit însă acasă ? Toată casa sorei mele în alarmă. Îndată după plecarea mea la Hunedoara, o mașină oficială l-a luat pe cumnatul meu și l-a dus la Cluj, pentru ca să se constate starea de invaliditate. Pe sora mea au luat-o ca însoțitoare. Rămasă singură, fiica lor s-a trezit în casă cu trei membri ai Securității. Au fost surprinși găsind-o acasă, dar îndată au găsit soluția : au luat-o și pe dînsa, au dus-o la Securitate și au băgat-o într-o cameră, unde i-au pus la dispoziție cărți să citească. Toată casa au dat-o apoi peste cap, făcînd percheziție pînă și în pod și în pivniță. Cînd sora și cumnatul meu s-au întors de la Cluj, erau pe terminate. Cum i-au găsit în casă, au inventat o justificare absurdă, că așteptau să treacă o mașină suspectă de la Cluj - și au ales casa cumnatului meu fiindcă îl consideră un om de încredere și fiindcă poziția casei se pretează la observație. Cumnatul meu era foarte speriat și mai ales supărat, că din categoria II de invaliditate a fost trecut în categoria III cu diminuarea pensiei. Chiar a doua zi m-am dus la Securitate și am protestat împotriva percheziției, și mai ales a manierei în care a fost făcută. Au încercat să-mi debiteze și mie motivarea cu mașina suspectă, dar le-am spus că asemenea minciuni absurde nimeni nu le poate crede, că mașina nu putea fi căutată prin pod și prin pivniță. Cînd au văzut că nu mă sfiesc să le spun adevărul, că nu mint, mi-au răspuns :

- Da, domnule Chioreanu, dumneavoastră sînteți de vină și cumnatul poate să vă mulțumească numai dumneavoastră.

- Cum adică ? am întrebat. Eu sînt de vină pentru abuzurile pe care le faceți dumneavoastră ? Eu sînt de vină pentru că dumneavoastră călcați legea ? Vă rog să-mi dați măcar o cameră în care să mă mut și unde puteți

să faceți în fiecare zi percheziție, fără să mai speriați oameni nevinovați.

Locuința nu mi-au dat, dar din ziua aceea cumnatul meu aproape nu mai vorbea cu mine și se certa în fiecare zi cu sora mea, spunând că eu le-am adus pacostea în casă. În fiecare zi căutam cameră, dar nu găseam. Într-o zi m-am dus la vara mea Georgina, pe str. Clujului, care locuia cu soțul ei în două camere și singurul lor copil, o fată, locuia în Teiuș. I-am spus necazul meu.

- Vino dragă la noi ! Nu-i prea comod, că trebuie să treci prin camera noastră, dar te primim cu drag, pînă cînd poți să-ți găsești o locuință mai bună.

M-am mutat la vară-mea Georgina, și l-am scăpat pe cumnatul meu de frică. Necazul acesta, și poate și sfatul meu, i-a adus cumnatului totuși un folos. Avînd o pensie mai mică, s-a apucat să facă mișcări, să facă gimnastică, și după un an de zile a putut intra din nou în cîmpul muncii.

*

Într-o zi din toamna anului 1965 m-am dus la Teiuș, să-i fac o vizită nepoatei mele Faustina, care avea locuința într-un local frumos al gării. Soțul ei era ceferist. La dînsa am întîlnit-o din întîmplare pe domnișoara Veturica Iosef, din satul vecin cu al meu, Lepadea Veche. Era cea mai mică din trei surori, una mai frumoasă decît cealaltă. Mama lor era văduvă din primul război mondial. Cea mare era căsătorită cu un inginer distins, pe care însă „revoluția” l-a aruncat în Vatra Dornii, după ce a trecut puțin prin „purgatoriul” de la Gherla. A doua, văduvă cu doi copii de școală, rămasă văduvă tot din pricina „revoluției”, locuia în Cluj. Veturica era învățătoare în Sintimbru. În ultimul an de studenție fusese în dragostă de dînsa, că era pe cît de frumoasă, pe atît de simpatică. Idila n-a ținut însă decît o vară, căci, mulțindu-mă la Sibiu, viața mea a luat altă direcție. Acum ne reîntîlneam, după 30 de ani. Mi se părea tot așa de frumoasă, ca și cu 30 de ani în urmă, dar mai matură. Ne-am bucurat amîndoi așa de mult de întîlnire, că nu ne venea să ne despărțim. I-am cerut voie să-i fac o vizită la Sintimbru și a acceptat. Am aflat astfel odiseea ei. Mi-a povestit că în al șaselea an ca învățătoare a urmat de doi ani cursurile lui Nicolae Iorga la Vălenii de Munte și, dacă nu s-ar fi întîmplat asasinarea marelui savant, viața ei ar fi luat alt curs, căci Iorga hotărîse s-o rețină în cadrul acelei instituții. Fiind foarte capabilă, după 1944 a fost numită profesoară de fizică și chimie la școala Generală din Ciumbud, apoi la cea din Mirăslău. A fost mereu îndemnată să intre în partid, dar nu avea nici o aplicație spre politică. În cele din urmă, a fost arestată, sub pretextul că știa că cumnatul ei, soțul Jeniței, adăpostise la el la Brașov pe un student urmărit de justiție. Abia după nouă luni a fost pusă în libertate, dar pierduse postul și, la întoarcere, a găsit-o pe mama ei rău bolnavă. Cele două surori, lovite și ele de pumnii nemiloși ai „revoluției”, nu puteau s-o ajute cu nimic. Cu greu a obținut un post de educatoare la Fabrica din Sintimbru. Cum în tot ce făcea punea mult suflet, în scurtă vreme a făcut din acest Cămin un model pentru întreaga Regiune. Cineva i-a făcut, însă, un pustiul de bine și i-a făcut un denunț anonim, că a fost în închisoare și este dușmană a regimului. Inspectorul Regional a dispus înlăturarea ei

din serviciu, dar au sărit părinții, cu deosebire mamele din fabrică ale copiilor, și au protestat împotriva înlăturării ei. Hotărîrea s-a anulat și acum mereu vin fel de fel de delegații, să-i vadă căminul-model pe Reglune. A avut o mulțime de cereri în căsătorie, inima nu i-a dat însă ghes să se lege de nici un pețitor, preferînd să-și ducă viața singură.

M-am simțit foarte bine la dînsa, căci tot ce făcea, în tot ce povestea, punea căldura unui suflet curat și sincer. I-am povestit și eu odiseea mea și am observat că a impresionat-o mult. I-am mai făcut o vizită și, cînd am simțit că nu-i sînt indiferent, i-am propus să se căsătorească cu mine. A acceptat.

- Trebuie să știi însă, i-am spus, că necazurile mele n-au luat sfîrșit și s-ar putea să mai am supărări cu autoritățile comuniste. Mă simt obligat să te avertizez.

- Nu mă sperie nimic. Eu am toată încrederea că ești un om bun și asta contează. Loviturile venite din afară nu vor izbuti să ne dărîme cuibul.

Și n-au izbutit ! Loviturile au venit mereu, dar, în loc să ne despartă, ne-au consolidat din ce în ce mai mult căsnicia. Femeia aceasta frumoasă, și la trup și la suflet, a fost cel mai mare noroc al vieții mele. Încercările prin care am trecut în închisoare și o sumedenie de suferințe ivite odată cu înaintarea în vîrstă îmi dădeau mereu asalt. Operații, spitalizări, tratamente îndelungate și, peste toate, șcanele autorităților, nimic n-a descurajat-o. Mi-a fost mereu alături. În cele mai grele clipe ale suferințelor fizice m-a îngrijit și m-a încurajat cu o dragoste de mamă, de soră și de soție iubitoare. În momentele cele mai neplăcute cu autoritățile comuniste a fost totdeauna alături de mine, mi-a insuflat curaj și a făcut tot ce a fost omeneste posibil ca să-mi ușureze viața. Dacă aș trăi încă o viață și tot n-aș fi în stare să fac pentru ea cît a făcut ea pentru mine.

După ce ne-am căsătorit se punea problema să ne adunăm amîndoi în aceeași localitate. S-o aduc în Aiud, era foarte greu, căci încă nu începuseră construcțiile de blocuri noi și, în afară de aceasta, Securitatea și partidul nu țineau de loc să mă ajute. Dar, nici ea, după cum nici eu, nu lubeam acest oraș, în care mi s-au îrosit cei mai rodnici ani de viață și în care am suportat atîtea suferințe și umilințe. În pelerinajele mele prin orașele unde mă minau interesele fabricii, am încercat mereu să găsesc un serviciu dar, oriunde încercam, mă loveam de opoziția organelor de Securitate. După căsătorie, am încercat pe la toate întreprinderile din Alba-Iulia, dar în zadar. În cele din urmă, cînd mă săturasem de căutat, s-a ivit ocazia.

În zilele libere veneam la soția mea la Sintimbru și le petreceam împreună. De multe ori veneam la un spectacol sau un film la Alba-Iulia. Așa s-a întîmplat să-l întîlnim într-o zi pe inginerul Ion Bogdan, fost coleg de liceu, fost și el cu mine în refugiu în Germania, care era căsătorit și lucra în construcții la Alba-Iulia. Povestindu-i necazul meu, îmi propune să mergem împreună la contabilul șef de la I.G.O. Alba Iulia, care îl era prieten și avea mai multe posibilități. Ne-am dus și nu mică mi-a fost bucuria cînd am dat peste un om cu care mă cunoșteam bine încă de pe cînd eram avocat stagiar în Sibiu și el student la Academia Comercială : Ion Ludoșan. Ne-am bucurat amîndoi de reîntîlnire și mi-a promis că se interesează și el de un loc de muncă pentru mine. După vreo două săptămîni, mă pomenesc cu un telefon la întreprindere. Mă chema urgent la Alba Iulia.

Ce s-a întâmplat ? A murit juristul lor, care era de multă vreme bolnav.

– Am vorbit cu directorul nostru, îmi spune, și i-am spus situația ta, că ai fost un avocat bun în Sibiu, că ai fost în pușcărie ca legionar și că ai dori să vii în Alba Iulia, unde ai și nevasta. Noi avem aici foarte multe probleme juridice, cu tot felul de angajați și, fiindcă postul de jurist e foarte slab plătit, n-am avut niciodată juriști buni. I-am spus că, dacă te aduce pe tine aici, tu ai să pui lucrurile la punct. El mi-a spus să-ți telefonez să vii încoace. Hai acum, să mergem la el.

M-am dus la directorul Moldovan care, înainte de a fi director de întreprindere, fusese maestru muncitor. I-am spus și eu ce-mi spusese Ludoșan, iar el mi-a răspuns :

– Domnule Chioreanu, pe mine mă interesează să am aici un jurist bun, care să pună rânduială în problemele juridice ale unității. Fă o cerere, dă-mi-o s-o semnez de aprobare și, fără multă vorbă, să-ți cerere de transfer, dar pe tăcute și rapid, pînă nu intră Securitatea pe fir. Odată ajuns aici, nu te mai trimite el înapoi.

M-am dus cu cererea de transfer la Aiud. Cînd i-am prezentat-o, directorul Fufezan îmi spune :

– Păi nu se poate să ne părăsești așa brusc, domnule Chioreanu, dumneata știi cită nevoie avem de dumneata la Vînzări.

– Domnule director, i-am răspuns, dacă ați fi avut „atîta nevoie”, m-ați fi numit în postul de „Responsabil cu disciplina contractuală”, post care e liber de cînd am venit în întreprindere. Munca am făcut-o, dar de pe post de merceolog. Pentru mine trecerea pe un post de juristconsult este un salt foarte important, căci intru oarecum în profesia mea. În plus, soția are post acolo și primesc și locuință la bloc. (Am uitat să spun că directorul Moldovan mi-a promis că-mi dă și locuință). Aici, știți cît am încercat să obțin locuință și n-am izbutit. Eu vă avertizez : chiar dacă nu-mi dați transferul, tot plec ; în cazul că mi-l dați, mai stau termenul de preaviz de 15 zile, iar dacă mi-l refuzați, cu data de mîine nu mai vin la serviciu, iar facerea de bine n-am s-o uit.

– Bine, uite, ca să nu crezi că sînt chiar așa de rău, îți dau transferul și te avansez retroactiv, ca să mergi acolo cu un carnet de muncă mai respectabil.

M-a avansat retroactiv cu 15 zile și dintr-odată mi s-a mărit salariul cu 400 lei. Pînă atunci nu s-a putut ! Peste 15 zile eram juristconsult la I.G.O. Alba-Iulia.

*

Iată-mă, deci, dintr-un salt, scăpat din Aiud și într-un post asemănător cu profesia mea de bază. În cele 15 zile înainte de a veni la post am cerut de la Emil Popa, juristul întreprinderii aiudene, să-mi dea toată legislația privitoare la organizarea oficiilor juridice din întreprindere, așa că am venit aici oarecum pregătit. Trebuie să mărturisesc însă că nu am găsit aici aproape nici o urmă de activitate a juristului în întreprindere. N-am găsit nici birou, nici registre de cauze, registru de arhivă sau dulap pentru acte. Munceam cîte 12 ore pe zi și încet, încet, începeam să-mi fac simțită prezența. La vreo săptămînă după venirea mea aici, a urmat o primejdie

căreia a trebuit să-i fac față. Ion Ludoșan, contabilul șef, îmi spune că a avut loc o ședință de partid în întreprindere, la care cineva a protestat împotriva aducerii mele aici. Directorul a spus că Ludoșan m-a recomandat, iar Ludoșan a spus că, într-adevăr, el m-a recomandat, dar fără să-mi fi cunoscut trecutul politic. Atunci, inginerul șef a spus că el n-a fost de loc consultat la numirea mea și, pentru a se degaja de orice răspundere, va merge la securitate și va face cunoscută aducerea mea în Alba-Iulia.

- Nu știu ce va ieși acum din toată treaba, a terminat Ludoșan.

- Nu va ieși nimic, am zis eu. Am să merg eu chiar acum la Securitate, înaintea inginerului șef, să-i încunoștințez de prezența mea aici.

M-am dus numaidecît la Securitate și la intrare am întrebat pe un plutonier, cine este șef aici ?

- Tov. căpitan Rotaru, mi-a răspuns.

- Aș dori să vorbesc cu dînsul, se poate ?

Plutonierul m-a introdus la tov. căpitan Rotaru, un bărbat frumos și stilat.

- Domnule căpitan, eu sînt Nistor Chioreanu, fost legionar, ați auzit oare de mine ?

- Cum să nu, domnule Chioreanu, știu și că sînteți angajat la I.M.Alud și că faceți treabă bună acolo.

- Ei, tocmai de aceea am venit la dumneavoastră, să vă spun că nu mai sînt la I.M.A, că m-am mutat la Alba Iulia, ca jurist la I.G.O. și am venit la dumneavoastră să vă întreb dacă aveți de obiectat împotriva venirii mele aici ?

- Nu, domnule Chioreanu, nu avem nimic. Îmi pare bine că ați venit să-mi spuneți și vă doresc spor la muncă ! După cît știu, acolo n-o să vă plictisiți, că aveți mult de lucru.

- Vă mulțumesc, domnule căpitan !

După două zile Ludoșan îmi spune :

- Ai făcut foarte bine că te-ai dus la Securitate. Ingerul șef s-a dus și el cu pîra, dar s-a întors împlînzit. Căpitanul Rotaru i-a spus că știe de venirea ta aici și speră că vei pune puțină ordine în problemele juridice ale întreprinderii.

În trei luni de zile am izbutit să constituî un birou juridic respectabil. Am strîns toate cărțile și buletinele oficiale de pe la diferite secții, am făcut un registru de bibliotecă, și un altul de dosare juridice, am alcătuit pentru fiecare problemă juridică ce se ivea un dosar, încît acum puteam și eu și oricine, să urmărească modul de rezolvare a problemelor care cădeau în competența Oficiului Juridic. Într-o zi, directorul Moldovan îmi spune :

- Vezi că m-au întrebat aștia de la partid de dumneata. Le-am spus că muncești mult, că dovedești multă rîvnă și ai pus ordine în toate problemele ce țin de Oficiul Juridic.

În altă zi, mă cheamă în biroul său și mă prezintă unui inspector de la syndicate, în fața căruia se arăta foarte respectuos. Inspectorul, ceva mai în vîrstă decît mine și foarte plin de sine, îmi impută că nu sînt destul de atent cu drepturile sindicalistilor din întreprindere. La cererea mea îmi

citează cazul unui țigan, fost angajat la noi, care a fost prins furind lemne din depozitul unității și a fost condamnat la doi ani închisoare. Țiganul avea șase copii și, la o inspecție făcută de un procuror în închisoare, s-a plîns acestuia că-i mor copiii de foame și de frig, iar pe el îl țin în închisoare pentru cîteva bucăți de lemne. Procurorul, pentru a-și arăta mărinimia, face o plîngere la Uniunea Județeană a Sindicatelor, acuzînd unitatea și Oficiul Juridic de lipsă de omenie. Acum domnul inspector mă lua pe mine la refec.

- Domnule inspector, i-am răspuns ...

- Nu domnule inspector, tovarășe inspector !

- Tovarășe inspector, eu sînt angajat jurist la I.G.O., nu la Uniunea Sindicatelor și datoria mea este să apăr interesele întreprinderii la care sînt angajat. Țiganul acesta a fost angajat al întreprinderii noastre și în această calitate a furat lemne din depozitul întreprinderii. Faptul că era angajat al întreprinderii constituie o circumstanță agravantă și trebuia pedepsit. Dacă îi suferă copiii de frig și de foame, noi nu avem nici o vină. Noi nu sîntem o instituție de binefacere. La noi, cine muncește este plătit cîstit, ținîndu-se cont și de sarcinile familiale, deci și de numărul copiilor. Cînd i s-a desfăcut însă contractul din vina lui, unitatea nu mai are nici o obligație față de el sau familia lui. Dacă Uniunea Sindicatelor se induișează de această familie, n-au decît să găsească mijlocul de a-i ajuta. Noi însă n-o putem face. Nu avem cum.

- Da, dar ați fost prea aspri față de el, n-ați ținut cont de sarcinile lui familiale, iar dumneata ai uitat de calitatea dumitale de sindicalist, cînd ai cerut o pedeapsă așa mare.

- Tovarășe inspector, pedeapsa a stabilit-o judecătorul, nu eu. Eu am arătat numai că, în calitate de angajat, a furat lemne din avutul obștesc, dar cel care a stabilit pedeapsa a fost judecătorul.

- Nu ne înțelegem tovarășe, uite, omul a fost grațiat și pus în libertate. Trebuie să-l reprimiți în serviciu, nu putem lăsa să-l moară familia de foame. Dumneata nu ești numai jurist, ești și sindicalist și, ca sindicalist, trebuie să-l ajuți și pe omul acesta.

- Nu vă supărați, tov. inspector, dar competența mea nu merge așa departe. Angajările în serviciu le face tov. director, eventual cu șeful serviciului de personal și președintele sindicatului, în nici un caz eu. Dacă dinșii vor să-l angajeze, eu nu mă opun.

Altădată, directorul îmi spune că, de la Uniunea Sindicatelor, i s-a cerut să-mi recomande să primesc unele sarcini pe linie sindicală, să fac niște sondaje la diferite întreprinderi, despre cum se respectă drepturile sindicaliştilor și cum se aplică legile sindicale, cum este respectată legislația muncii în general.

- E bine să primești sarcinile acestea, îmi spune directorul. În felul acesta îți asiguri o poziție bună în ochii partidului.

Am primit delegația cu tematică precisă de la Uniunea Sindicatelor și am efectuat niște lucrări, care mi-au adus laudă în ședințele publice ale sindicatelor. La ședința juriștilor eram de asemenea activ, iar dosarele mele de la instanțele de judecată erau date ca model.

Astfel, în mai puțin de o jumătate de an, am izbutit să mă fac cunoscut în lumea juriștilor și în instituțiile cu care am ajuns în contact. Din nu

știu ce motiv, însă, directorul întârzie să-mi dea locuință după cum mi-a promis, și eram nevoit să fac naveta la soția mea la Sîntimbru, unde încă nu aveam decît o singură cameră, fără bucatărie. Majoritatea proceselor le aveam tot la Tribunalul sau la Arbitrajul din Deva și, cum mă făcusem cunoscut aici, am primit cîteva oferte de serviciu, cu un salariu mai bun, decît la I.G.O. Alba Iulia. Nu puteam însă să mă depărtez așa mult de soție.

Într-o zi, directorul îmi spune că la primul drum pe care îl am la Deva să merg și la Securitatea Regională, la colonelul Topîrcean, care vrea să mă cunoască. M-am dus. Colonelul Topîrcean, un om în vîrstă și cu figură blajină, mi-a vorbit sincer :

- Domnule Chioreanu, vroiam să vă cunosc și să stabilim niște raporturi prietenești, dacă se poate. Poate știți că dumneavoastră sînteți sub strictă supraveghere a Securității și acum, că ați plecat din Alud, fără să se prindă de veste (sapt care l-a supărat, asta v-o spun numai între noi) acum sînteți sub supravegherea noastră, a Regionalei Deva. Eu m-am convins că sînteți un om de treabă și munciiți cu rîvnă și pricepere, ceea ce e foarte bine. Dar fiindcă avem și noi obligațiile noastre, v-aș ruga, de cîte ori veniți la Deva cu treburi ale unității, să dați și pe la mine. Stăm cîteva minute de vorbă, nu vă cer nimic, dar pot să raportez ceva despre dumneavoastră mai sus, și astfel avem amîndoi liniște. Știu că sînteți destul de realist ca să nu vă angajați în vreo acțiune care v-ar compromite și pe dumneavoastră, dar și pe mine. De acord ?

- De acord, domnule colonel, am răspuns. Vă mulțumesc pentru franchețea cu care mi-ați vorbit și vă promit că n-am să vă supăr cu nimic. De altfel, nici n-aș putea. Ar fi o absurditate să-mi închipui că aș mai putea juca în viitor vreun rol politic. Fiți sigur că am să-mi văd de treabă !

De cîte ori mergeam la Deva, mergeam pe la el, stăteam cîteva minute de vorbă și plecam. Niciodată nu mi-a cerut vreo informație sau un serviciu.

Între timp, am găsit în Alba Iulia oferte de serviciu mai substanțiale decît la I.G.O. Aici aveam salariul maxim pentru jurist, dar era mai mic decît la oricare altă întreprindere. Mi-am cerut transferul, dar directorul n-a vrut să mi-l dea. Atunci mi-am dat demisia ; dar cînd m-am dus la întreprinderea care-mi promisese serviciu, mi-au spus că nu au voie să mă angajeze. În cele din urmă, am fost chemat la șeful de Raion, inginerul Muntean.

- Tov. Chioreanu, de ce vrei să pleci de la I.G.O. ?

- Pentru două motive : întîi, cînd am venit aici, mi s-a promis că voi primi locuință la bloc. O mulțime de locuințe au fost repartizate, chiar de către I.G.O., numai pentru juristul unității nu s-a găsit și sînt nevoit să stau la Sîntimbru, în condiții mizerabile, căci nu am nici acolo, cu soția decît o cameră, fără bucatărie ; în al doilea rînd, salariul meu este cel mai mic salariu pe care-l primește un jurist în Alba Iulia. Și, sper că știți, munca pe care o prestez depășește cu mult munca pe care o fac unii juriști cu salariu mult mai mare decît al meu.

- Uite ce ! Îți repartizez chiar eu, acum, locuință la bloc și poți să te muți cînd vrei. Dar, cel puțin deocamdată, nu putem să-ți dăm drumul de la I.G.O. Dumneata ai pus ordine în problemele juridice ale unității și mai e nevoie de dumneata acolo. Mai ai răbdare puțin.

Mi-a dat locuință și m-am mutat din Sintimbru în Alba Iulia. Acum, făcea soția mea naveta, dar eram mai mulțumiți amândoi. Aveam totuși o locuință : două camere și bucătărie. Fără să mai cer, a venit apoi și mutarea la altă unitate.

Într-o zi, un prieten avocat, îmi prezintă la Judecătoria pe un domn – Ureche.

– Domnule Chioreanu, îmi spune domnul Ureche, eu sînt directorul Oficiului Județean al Cărnii, nou înființat, și am ținut să vă cunosc și să vă întreb dacă n-ați vrea să veniți ca jurist la noi ?

– Ce salariu aveți pentru jurist domnule director ?

Era un salariu cu vreo 800 lei mai mare decît la I.G.O.

– Aș veni bucuros, domnule director, dar mi-e cu neputință. Am încercat de mai multe ori să mă transfer și nu mi s-a dat voie. Iar cînd am vrut să plec cu demisie, i-a fost interzise unității respective să mă angajeze.

– La noi se schimbă situația, domnule Chioreanu. Numai dumneavoastră să vreți, restul mă privește pe mine. Fiind unitate nou înființată, voi obține ușor mutarea dumneavoastră.

– De acord și să fie într-un ceas bun !

Am fost mutat la Oficiul Județean al Cărnii chiar din ordinul șefului de raion, adică al șefului de județ acum, căci, între timp, a apărut noua lege administrativă, care desființa regiunile și reînființa județele, cu Tribunale județene. Schimbarea aceasta mi-a adus și un mare neajuns. Acum nu mai aveam nici un fel de raport cu colonelul Topîrcean de la Securitatea din Deva, care era un om civilizat și cu scaun la cap. Într-o bună zi sînt chemat prin telefon la Securitate la Alba Iulia. Era un căpitan mic de statură, subțirel, brunet bine, cu umerii obrazului proeminenți, o figură de vietnamez sau chinez. Mi-a spus un nume, dar nu l-am reținut.

– Domnule Chioreanu, îmi spune, dumneata ai fost jurist la I.G.O., aș vrea să te rog să-mi dai cîteva relații de la acea unitate.

– Ce relații să vă dau, domnule căpitan ?

– În general, despre toți, începînd cu directorul și apoi tot ce știu despre modul cum se lucrează și cum își fac datoria, mai ales cei de la construcții și prestări servicii.

Mi s-a suit singele la cap.

– Domnule căpitan, i-am spus, eu am fost angajat la I.G.O. pe post de juristconsult, nu pe acela de informator. Pentru a fi informator sînt necesare calități speciale, pe care nu le am. Regret că nu vă pot fi de folos.

– Ei lasă, lasă, doar la Deva mergeai mereu la Securitate și stăteai de vorbă cu tovarășul colonel Topîrcean.

– Mergeam mereu, fiindcă așa mi s-a cerut, dar domnul colonel Topîrcean nu mi-a cerut niciodată să-i furnizez informații despre vreo persoană. Mă întreba numai cum mă simt, dacă am vreun neaz sau vreun neajuns. Niciodată nu m-a întrebat despre vreo persoană sau modul cum se desfășoară activitatea la unitatea mea.

– Ei, chiar dacă el nu te-a întrebat, eu te întreb și te rog să-mi răspunzi.

– Îmi pare rău domnule căpitan, dar eu nu sînt angajatul dumneavoastră, și nu vă pot răspunde la întrebări.

Tov. căpitan s-a înnegrit și mai tare, s-a încruntat, m-a privit cu ochi răi, apoi s-a domolit.

- Mă miram, mi-a zis, să ai atita conștiință patriotică, și m-a privit cu dispreț.

- Da, i-am răspuns și eu, la o așa de înaltă conștiință patriotică n-am ajuns, ca să devin turnător !

- Bine, bine, poți să pleci. Ne mai întâlnim noi !

*

Într-o zi, avocatul Arieșanu, secretarul Uniunii Județene a juriștilor, îmi spune la Tribunal :

- Măi, am hotărât în comitet să te numim pe tine casier al Uniunii. Vino la președintele Clorobitcă, să-ți dea numirea.

- Păi nu se poate ! Voi nu știți că este o lege ; toți cei care au făcut pușcărie nu pot fi numiți în funcții de casieri ?

- Ba știu foarte bine, dar dacă președintele Tribunalului vrea, poate trece peste această dispoziție, iar ție nu-ți poate fi decit de folos.

Am fost astfel casierul Uniunii juriștilor din județul Alba vreo câțiva ani și, în această calitate și pentru activitatea în cadrul Uniunii juriștilor, am fost premiat în fiecare an.

*

La Oficiul județean al Cărnii n-am stat decit un an, căci am fost solicitat să trec consilier juridic la Direcția Pentru Probleme de Muncă și Ocrotiri Sociale și Pensii, cu un salariu mai mare. Cum mă apropiam de vîrsta pensionării, trebuia să profit de orice mărire de salariu, care îmi ușura viața în prezent, dar conta și la stabilirea cuantumului pensiei.

Acum însă am dat peste un necaz mai mare. Am ieșit din închisoare cu organismul slăbit și nici n-am știut, nici n-am putut să-l supun unui regim de refacere înainte de a mă înhăma din nou în luptă cu viața. Durerile reumatice m-au chinuit cel mai mult. Erau permanente așa că, atunci cînd erau mai mici și nu mă chinuiau prea tare, nici nu le mai luam în seamă. Am folosit toate medicamentele prescrise de doctori, am fost în fiecare an la băi, la Herculane, la Felix, la 1 Mai, la Geoagiu, la Eforie Nord și Sud, la Techirghiol, la Mangalia, pretutindeni unde auzeam de doctori mai buni. După ce m-am mutat la bloc, în toate zilele cu apă caldă făceam baie cu sare de Basna. M-am internat și la Cluj, la Reumatologie, pentru o serie de tratamente. Am reușit astfel, să amelioresz durerile, dar de scăpat definitiv de ele n-am izbutit niciodată.

Durerile reumatice nu constituiau însă singura sursă de suferință. Pe lângă ele, veneau altele la rînd, precum, inima, prostata, stomacul, hernia. Printre tratamentele antireumatice am făcut și două operații de hernie, dar, după transferarea la Direcția Pentru Probleme de Muncă, stomacul mă chinuia rău de tot. Toate celelalte suferințe fizice nu mi-au putut înfrînge elanul de muncă. Eram activ nu numai în serviciul propriu-zis, pentru care eram plătit, dar și în o mulțime de alte munci sindicale, la Asociația juriștilor, anchete sociale, pînă cînd, într-o zi am căzut leșinat. Internat în spitalul din Alba Iulia, acesta m-a trimis la Cluj pentru operație. În noaptea premergătoare intrării în Clinică am dormit la cumnata mea

Jenița. Seara am căutat-o la telefon pe fiica fostului meu prieten și camarad, Dr. Spiridon Cindea, profesor la Teologie în Sibiu, Mioara, care era profesoară în Cluj. De multă vreme nu mai știam nimic de tatăl ei și voiam să întreb ce face. În timpul anchetelor de la Securitate și chiar după ce am fost condamnat, mi-a fost dat de multe ori, el și colegul lui Dr. Liviu Stan, ca exemplu de oameni care au știut să se orienteze după 1944, înscriindu-se în Frontul Plugarilor. Nici unul, nici altul, n-au avut de suferit de pe urma activității lor, deși Cindea fusese în 1940 șeful legionarilor din județul Sibiu. După eliberarea mea, în 1964, l-am vizitat de câteva ori, când am avut drum prin Sibiu, și totdeauna Securitatea a aflat și am fost întrebat de ce am fost la el, și ce am vorbit. Atunci am rupt legăturile cu el. Găsindu-mă acum la Cluj, am gândit că ar fi cazul să întreb pe fiica lui despre el. Am chemat-o pe Mioara la telefon și am întrebat de tatăl ei.

- Vai, nenea Nistor, dar dumneavoastră nu știți nimic ?

- Nu, ce să știu ?

- Păi, tata este arestat și nu putem vorbi cu el. Dar nici despre domnul Petrașcu nu știți nimic ?

- Nici !

- Vai, nenea Nistor, o tragedie îngrozitoare ! Mă mir că n-ați aflat nimic. Domnul Petrașcu venea adeseori în ultimul timp pe la tata. Nu știu ce discutau, dar după ce tata a fost arestat, a fost chemat și dînsul la anchetă. Nu știu ce s-a întîmplat acolo, după ce a venit de la anchetă, domnul Petrașcu s-a sinucis. Pe dumneavoastră nu v-a întrebat securitatea nimic ?

- Nu. Eu am fost internat în spital de două săptămîni, iar mîine intru în Clinică, pentru operație la stomac. Și de ce este acuzat tatăl tău ?

- Nu știu nimic, că nu ne lasă să luăm legătura cu el. Mama este disperată și noi, eu cu sora mea Marcela, tot așa. Mîine plec la Sibiu, te rog să mă scuzi că n-am să pot veni să te văd.

- Nici nu-i nevoie să vii, că vizitele în timpul bolii nu-mi fac nici o plăcere. Dar sînt profund impresionat de veștile pe care mi le-ai dat.

Am fost operat de unul din cei mai buni chirurghi din Cluj și operația a durat peste cinci ore. Abia a doua zi după operație m-au putut trezi din somnul anestezic. După două zile, cînd am putut să înțeleg ce mi se spunea, doctorul mi-a povestit că a fost una din cele mai grele operații din cariera lui. Tot stomacul meu a fost ferfeniță și nu găsea ce să mai aleagă din el. N-a rămas decît cel mult o pătrime. De aceea, va trebui să adopt un regim alimentar foarte sever, pînă cînd va reveni la normal. Am stat aproape o lună în clinică, apoi doctorul mi-a dat două luni concediu medical pentru refacere, și i-a dat soției mele sfaturi cum să mă hrănească. În timpul convalescenței, am primit vizita lui Mircea Pușcaș, un alt fost pușcăriaș care era rudă prin alianță cu Petrașcu, și el mi-a povestit cum s-a sinucis acesta. A fost chemat să dea informații despre Cindea și probabil l-au insultat și poate l-au bătut căci, după ce a venit de la anchetă, și-a tăiat venele de la o mîină cu lama de ras. Văzînd însă că sîngele nu se scurge destul de repede și avînd teamă că vine soția lui de la serviciu și îl găsește în viață, a găsit o sfoară și s-a spînzurat.

- Teribil, am zis, ce destin tragic a avut omul acesta așa de bun, așa de curat și plin de calitate ! Cu siguranță, l-au maltratat și, beteag cum era, n-a mai putut suporta această batjocură. Dar Cindea de ce este acuzat ?

- Nu știu precis, se pare că i-au făcut percheziție și i-au găsit în pod ascunsă *Cartea Căpitanului* și un revolver. Dar cred că altceva căutau.

După două luni de concediu, m-am dus la serviciu. N-a trecut însă mai mult de o săptămână de când mi-am reluat munca și am fost chemat la Securitate în Alba Iulia, în fața a doi anchetatori în civil, care m-au întrebat ce știu despre Spiridon Cindea.

- Ne interesează după 1944. Înainte știm că ați fost prieten, că în 1940 a fost șef de județ la Sibiu. Dar după 1944 ce raporturi ați avut cu el și ce activitate clandestină a desfășurat ?

- După 1944 nu am mai avut raporturi cu el. Când m-am întors în noiembrie 1944 din Germania, am trimis pe cineva la el. „Pe cine ?” Pe un student, Ionel Cristea, acum mort, să-i spună că m-am întors din Germania și aș vrea să-l întîlnesc. Mi-a trimis atunci vorbă că el și cu colegul lui, Dr. Liviu Stan, s-au înscris în Frontul Plugarilor și nu se mai consideră legionari. M-am ținut departe de ei tot timpul. Știu însă, și am auzit de la mai mulți, că au colaborat cu autoritățile comuniste și le-au făcut multe servicii. Nu cunosc alte amănunte. De multe ori însă, în ciocnirile mele cu autoritățile comuniste, Cindea și Stan mi-au fost dați ca exemple de oameni care au știut să se orienteze.

- Asta o spuneți față de noi, dar în realitate v-ați înțeles cu Cindea, și el n-a fost sincer în atitudinea lui.

- Dacă a fost sincer sau nu, nu știu, eu am rupt orice legătură cu el și nu l-am mai văzut, pînă cînd am intrat în ilegalitate.

- Noi avem dovezi că n-a fost sincer cu noi, că făcea un joc dublu și dumneata știai asta și ai profitat de acțiunea lui. Te rog să spui adevărul, altfel are să fie rău și de dumneavoastră, domnule Chioreanu.

- Mă amenințați, domnilor ?

- Nu te amenințăm, îți spunem ce te așteaptă dacă nu spui ce așteptăm de la dumneata !

- Și asta numiți dumneavoastră anchetă ? Ce vreți, să vă spun minciuni ? N-aveți decît să-l faceți lui Cindea proces cu alte probe, dar nu cu declarația mea ! L-ați omorît pe Petrașcu, încercînd să-l obligați să declare ce doriți dumneavoastră și nu vă ajunge. Vă dați acum la mine ! Douăzeci de ani Cindea a fost bun, l-ați folosit, mi l-ați dat mereu de exemplu și acum, cînd este bătrîn și nu mai poate să vă facă servicii, încercați să-l compromiteți și să-l expuneți oprobriului public. Ei bine, eu n-am să vă dau concursul pentru asta ! De asta să fiți siguri !

Văzînd că nu mă pot intimida, au lăsat-o mai moale și am făcut declarația în conformitate cu conștiința mea. Am fost chemat martor și la proces, în fața Tribunalului Militar, și după ce am depus, Cindea s-a sculat în boxă și mi-a mulțumit, afirmînd că am spus purul adevăr. A fost condamnat la doi ani închisoare. Nici astăzi nu știu însă pentru ce a fost judecat. N-a făcut decît un an, căci, pentru rest, a fost grațiat.

După eliberare, eu nu m-am mai dus pe la el, el n-a mai venit pe la mine, ca să evităm suspiciunile. Căci nu s-a întîmplat o întîlnire a mea cu cineva să nu fi fost cunoscută și să nu fim luați la întrebări, atît eu, cît și cel cu care mă întîlneam. În regimul comunist, se știe, cînd se întîlnesc trei inși, cel puțin unul este informator. De multe ori, chiar și cînd m-am întîlnit numai cu unul, mă prevenea :

- Dacă vei fi întrebat, spune că am vorbit despre cutare și cutare, ca să fim pe-o vorbă !

43

Nici la Direcția Muncii n-am stat mult și m-am mutat la Inspectoratul Silvic al județului Alba, cu un adaos de 200 lei la salariu. Fiind o instituție nou înființată și cu un singur jurist pentru toate ocoalele silvice din județ, aveam foarte mult de lucru. Aceasta însă nu m-a supărat, căci, de felul meu, niciodată nu mi-a displicut munca. Și, în afară de munca în cadrul unității, am făcut și prezentări pe linie sindicală în diferite întreprinderi și pe la sate, precum și la Uniunea juriștilor.

Cu timpul, presiunea împotriva mea creștea din partea Securității, pe măsură ce îmi creștea și prestigiul. Am fost mereu chemat sub un pretext sau altul. Apoi, tot mai frecvent, îmi spuneau colegii sau cunoscuții că au fost întrebați de ce s-au întâlnit cu mine, ce-au vorbit, dacă știu că am conștiința murdară cu sînge și alte baliverne. Din cauza aceasta, am hotărît să mă pensionez, deși nu aveam decît 17 ani de serviciu. Aveam însă 64 de ani și eram obosit de hărțuierile care nu mai încetau și de durerile fizice care concureau cu Securitatea în a-mi face viața amară.

Cu puțin înainte de a mă pensiona, șeful Oficiului Juridic județean mă prinde la Tribunal și-mi spune :

- Am avut la noi, la județ, o ședință, pentru găsirea unui jurist pentru postul liber. Eu te-am propus pe dumneata, dar șeful te-a înjurat de mamă și a spus că atîta ne mai trebuie, să te aducem și la județ ! Așa că ai picat.

- Îți mulțumesc, i-am spus, dar tot nu primeam. Sînt la pămînt cu sănătatea și mi-am făcut cerere de pensionare.

*

M-am pensionat, deci, la 64 de ani, cu 17 ani de serviciu, cu o pensie foarte mică. Cu cea a soției mele, care era numai cu puțin mai mare decît a mea, deși avusese 30 de ani de serviciu, amîndouă pensiile făceau cît una mijlocie. Aveam de gînd să dau ore de engleză și franceză, îndată ce voi ajunge să mai scap de durerile reumatice și de prostată, care îmi făcea viața din ce în ce mai amară. Dacă aș fi fost singur, aș fi lăsat bolile să-și facă evoluția pînă la capăt. Dar aveam lîngă mine ingerul păzitor : soția.

Cu o energie inepuizabilă, cu o încredere nezdruncinată și contagioasă, cu un devotament cu totul ieșit din comun, m-a purtat pe la toți medicii și în cele din urmă, a izbutit să mă smulgă din brațele morții.

Am făcut însă o socoteală greșită cînd am crezut că, dacă mă pensionez, scap de sub ochii Securității. Dimpotrivă parcă, acum casa îmi era supravegheată cu și mai multă strășnicie.

Odată însă, le-am tras și eu chiulul, punându-i pe foc.

Într-o vară, dacă nu mă înșel chiar în primul an de pensie, am găsit un bilet de băi la „1 Mai”, de la unul care, din motive familiale, nu-l putea folosi. Am cumpărat biletul și am plecat la băi, fără să mai fac vreo vizită medicală, iar pe timpul absenței mele soția a plecat la o soră a ei. La vreo două săptămîni, pe cînd mă aflam încă la tratament, într-o seară tîrziu, venind de la cinematograful, găsesc în antreu un milițian și o funcționară a stațiunii.

– Domnule, mi se adresează funcționara, dumneavoastră sînteți domnul Chioreanu ?

– Da, domnișoară.

– În sfîrșit, bine că v-am găsit ! De la amiază vă tot caut peste tot. Sînteți din Alba Iulia ?

– Da.

– Să veniți mîine dimineața la Administrație, ca să lămurim niște probleme cu tovarășa secretară.

Milițianul m-a examinat de sus pînă jos. Peste noapte, cînd m-am dus la WC, l-am văzut tot acolo, dormind în fotoliu. Dimineața m-am dus, îndată după ceai, la Administrație. Domnișoara îmi spune :

– Nu-i nimic, domnule, se pare că lucrurile s-au lămurit. Domnul doctor – mi-a spus un nume – a spus să vă caut și să stabilem dacă sînteți aici ; se pare că v-a căutat Miliția , ori Securitatea din Alba Iulia. Azi dimineața, cînd i-am spus că sînteți aici, a dat și el un telefon, apoi mi-a spus că nu-i nimic, lucrurile s-au lămurit.

M-am dus și l-am căutat pe doctor, i-am spus cine sînt și l-am rugat să-mi spună cine s-a interesat ieri de mine prin telefon de la Alba Iulia. Mi-a răspuns speriat :

– Eu nu știu nimic, pe cuvîntul meu ! Nu vreau să am nici un amestec în chestiune, vă rog să mă lăsați în pace.

Din chiar răspunsul lui reținea însă că știa și că era speriat bietul om. Chiar a doua zi mi-a fost băgat în cameră un muncitor din Arad, un macaragiu, care era și el la tratament. După trei zile, împrietenindu-ne, îmi spune :

– Domnule Chioreanu eu am fost băgat aici cu dumneavoastră ca să vă trag de limbă și să raportez tot ce vorbiți. Mi s-a spus că sînteți un dușman al clasei muncitoare, dar văd că au mințit, cum fac de multe ori aștia ai noștri. Spuneți-mi ce să le spun, că eu așa le spun cum ziceți dumneavoastră.

– Dragă domnule, i-am răspuns, spune-le cîntit, ce crezi despre mine și ce vorbim aici. Eu nu am de ascuns nimic și cum vorbesc cu dumneata, așa vorbesc și cu ei.

Izbutisem să mai domolesc durerile reumatice, dar durerile de prostată mă chinuiau din ce în ce mai rău. M-am dus la Cluj, la cel mai bun specialist, care mi-a prescris un tratament cu medicamente, băi calde zilnice la șezut și evitarea de a sta cu capul oaselor pe scaun sau fotoliu. Trebuia să stau mai mult întins pe pat. Pentru un om neastîmpărat cum

eram eu, aceasta constituia o adevărată tortură. Atunci, pentru a alterna lectura, m-am apucat să scriu. Am găsit o metodă de a scrie culcat pe spate, și așa s-au născut cele două romane, despre care am vorbit la începutul acestor povestiri, precum și o parte din aceste memorii.

Pe la începutul anului 1981 boala de prostată a luat forme extrem de dureroase. Trebuia neapărat să mă supun unei operații. Cineva i-a spus soției că este la Sibiu un doctor chirurg foarte bun, specialist în aceste maladii. Am luat trimiterea de la spitalul din Alba Iulia și m-am dus la Sibiu, la Secția de Urologie la doctorul Ianculescu, care numai decit m-a supus la analizele care premerg operației. În timpul cit făceam aceste analize, am auzit că șef la altă secție a spitalului era doctorul Mircea Aleman, pe care îl cunoscusem înainte de 1941, când părinții lui, profesori amândoi, mi-au fost clienți în niște probleme juridice. M-am dus să-l fac o vizită și ne-am bucurat amândoi de o întâlnire după atâția ani. Peste două zile, a venit doctorul Aleman la mine în secție și mi-a spus că cineva de la Securitate a fost la el și l-a întrebat de unde mă cunoaște și ce-a vorbit cu mine.

Doctorul Ianculescu m-a operat și operația a reușit foarte bine dar, după zece zile, fără să fiu vindecat complet, m-a externat, spunându-mi că restul tratamentului îl pot face și acasă. Mi-a prescris și medicamentele ce trebuie să le iau.

În timpul celor 10 zile cât am stat în spital, a venit tot a doua zi soția să mă vadă și, cu această ocazie, s-a dus să-și vadă o vară bună, pensionară, care trăia în Sibiu, cu fiul ei, profesor de istorie. Nepotul acesta al soției, Marcel Florea, holtei de vreo 40 de ani, a venit și el să mă vadă și să mă cunoască. Și fiindcă era profesor de istorie, i-am povestit, printre altele, că am scris și eu un roman istoric, pe care însă nu l-am putut publica.

Când doctorul Ianculescu m-a trimis acasă nevindecat complet, am făcut numaidecît legătura cu cele ce mi-a povestit doctorul Aleman și am înțeles că și pe el l-a luat Securitatea la întrebări, iar expedierea mea acasă, nevindecat complet, era consecința. Din nenorocire pentru mine, deși am urmat întocmai tratamentul prescris, am făcut o infecție foarte puternică, care m-a obligat să mă internez în Spitalul din Alba Iulia, iar acesta m-a trimis numaidecît cu salvarea înapoi la Sibiu. Doctorul Ianculescu m-a mai ținut zece zile în spital și iar m-a trimis acasă nevindecat complet, doar ameliorat.

- Domnule Chioreanu, mi-a spus, vă rog să înțelegeți, nu vă pot ține mai mult, dar, dacă vă veți simți rău, vă rog să vă internați în spitalul din Alba Iulia, care vă poate trata mai departe, că nu mai este necesară altă operație.

Din nefericire pentru mine, deși infecția mi-a trecut, durerile persistau, apoi au început să se accentueze. Un medic prieten îmi spune într-o zi :

- De ce nu mergi, domnule, la Brașov, la doctorul Necșulescu, un foarte bun specialist în bolile de prostată ? Țsta te vindecă în mod sigur.

Am luat trimitere de la spitalul din Alba Iulia și m-am dus la Brașov. Doctorul Necșulescu m-a primit cu bunăvoință la început, mi-a făcut analizele de rigoare, m-a tratat cu medicamente, mi-a spus că mă operează, dar, după 12, zile îmi spune :

- Domnule Chioreanu, acum sînteți ameliorat. Nu aveți dureri, dar nu

sinteți total vindecat. Este necesară o nouă operație, pe care nu v-o pot face eu. Să o facă cel care v-a făcut prima operație, că el știe cum a lucrat acolo.

În zadar l-am rugat, că n-a vrut să mă opereze. M-a lăsat să înțeleg că are motive binecuvîntate, că are destule necazuri și nu poate să se mai complice și cu mine. Am înțeles că Securitatea l-a băgat și pe el în sperieți. Oricum însă, mă simțeam acum mai bine.

Abia ajuns acasă, mă trezesc la mine cu profesorul Marcel Florea, nepotul soției din Sibiu.

- Nene, te rog să-mi spui ce-ai scris, că am fost chemat la Securitate în Sibiu și m-au întrebat ce-am vorbit cu dumneata și ce știu despre memoriile pe care le-ai scris. Eu le-am spus că nu știu nimic despre memorii, că nu mi-ai vorbit decît de un roman. M-au trimis aici, să te întreb și de memorii.

- Dragă Marcel, i-am spus, du-te înapoi și spune-le celor de la Sibiu că romanul pe care l-am scris l-a văzut și Securitatea din Alba Iulia și Bucureștiul, iar memoriile pe care le-am scris sînt la Securitatea din Alba Iulia, n-au decît să le ceară de la ei. Altele nu am.

Omul era speriat rău, căci pînă atunci nu mai avusese de furcă cu Securitatea. La cîteva zile după vizita lui Marcel, am fost chemat la Securitatea din Alba Iulia și întrebat de unde îl cunosc pe Marcel Florea, ce-am vorbit cu el, ce legături are în străinătate și ce caiele i-am dat ! Erau doi domni pe care nu-i mai văzusem.

- Domnilor, le-am spus, dumneavoastră nu aveți de lucru și pentru a vă justifica lefurile mari pe care le primiți, vă apucați să faceți tot felul de șicane oamenilor pașnici. Mă urmăriți mereu de cînd m-am eliberat din închisoare, vedeți că nu fac nimic împotriva securității statului, nici partidului, și totuși, nu obosiți în a mă urmări și a-i speria pe toți cei care ajung în vreun fel în contact cu mine. I-ați speriat pînă și pe medicii la care apelez pentru a-mi alina suferințele fizice. Ce-ați vrea să vă răspund la întrebările dumneavoastră care nu au nici un temei ? Nu pot să vă răspund nimic. Vă rog să mă lăsați în pace, să nu mă tot provocați, că pînă la urmă chiar dumneavoastră mă împingeți să fac ceea ce tot mă întrebați dacă am făcut și pînă acum n-am făcut !

- Domnule Chioreanu, ce-ați vorbit cu Marcel Florea ?

- N-am vorbit nimic ce ar interesa securitatea statului.

- Asta vom aprecia noi, după ce ne spuneți ce-ați vorbit cu dînsul.

- Domnilor, eu sînt doctor în drept, am fost avocat, am fost jurist, dar nicăieri n-am găsit în legislația țării noastre o dispoziție care obligă pe un cetățean să dea informații Securității, afară de cazul cînd ia cunoștință că cineva pregătește sau face vreo acțiune împotriva securității statului. Nu cunosc un asemenea caz, iar ce-am vorbit cu Marcel Florea nu privește nici pe departe securitatea statului. În consecință, nu pot să vă spun nimic. L-ați înnebunit pe bietul profesor Florea, care pînă acum, deși profesor de istorie, habar nu avea de manevrele și apucăturile dumneavoastră. Este un om nevinovat. De ce vreți să-l nenorociți ? Ce v-a făcut ? La ce vă folosește ? N-ați văzut că este singurul sprijin al unei mame bătrîne și bolnave ?

- Bine, nu vreți să ne spuneți. Pînă la urmă tot vă dibuim noi și atunci vom fi necruțători !

- Parcă pînă acum, Doamne, cruțători ați mai fost ! Nu v-am făcut ni-

ciodată nici un rău, nici dumneavoastră, nici partidului, nici țării și de aproape 40 de ani mă persecutați și mă urmăriți cu o ură absurdă și inexplicabilă. Nu pot să vă dau informații pentru că mi-e scîrbă de asemenea fapte ; mi-ar fi silă de mine. Nu pot ! Dar asta nu înseamnă că activez, sau complotez. Pur și simplu îmi văd de treabă și evit să ajung în conflict cu dumneavoastră în vreo formă oarecare. Ar trebui să apreciați purtarea mea ca un fapt pozitiv și să mă lăsați în pace, să nu mă urmăriți mereu și să-mi amăriți viața. Eu nu vă fac dumneavoastră nici un rău. Dumneavoastră ce cîștigați că îmi faceți mie mereu rău ?

Am avut impresia că l-am convins, cel puțin pentru moment să mă lase în pace.

Pe la începutul lunii mai am izbutit să mă internez la Spitalul Panduri din București, cu ajutorul tînărului doctor Gheorghe Bumbu din Alba Iulia, care își făcea specializarea la acest spital. Tînăr și foarte zelos în profesune, acest doctor m-a recomandat șefului clinicii, profesorul Neagu, despre care se spunea că este cel mai bun și mai priceput medic în specialitate. Am avut o primă convorbire cu profesorul Neagu, care mi-a promis că mă va trimite acasă sănătos. Mai întîi însă va trebui să-mi facă toate analizele, ca să poată vedea precis în ce stare mă găsesc. Eram pe deplin încredințat că, de astă dată, suferințele mele vor lua sfîrșit. Doctorul Bumbu, care avea o mare admirație pentru maestrul său, mă asigura și el în acest sens.

După o săptămînă de analize însă, am simțit că interesul pentru boala mea scade și Dr. Bumbu îmi spune chiar că profesorul Neagu este de părere că nu e nevoie de operație la mine, că e suficient un tratament cu medicamente și dilatări. Profesorul are să stea de vorbă cu mine și are să-mi explice.

În spitalul acesta, cel mai mare spital de specialitate din țară, erau mulți medici. Unii erau titulari de posturi, dar cei mai mulți erau veniți aici din toată țara, pentru specializare. Al doilea personaj după Neagu ca titlu și importanță, era profesorul Ioanid. Într-o sîmbătă seara, 12 mai 1982, mi-am notat data, a venit în vizită medicală profesorul Ioanid. Mai devreme, în cursul zilei, un tînăr doctor care-și făcea stagiul, mi-a spus că profesorul Ioanid vrea să vorbească cu mine, apoi, tot el mi-a spus că-mi va spune el cînd. Acum, la vizita medicală, după ce a stat mai mult de vorbă cu un bolnav pe care îl operase el, a întrebat :

- Cine este domnul Chioreanu ?
- Eu, am răspuns !
- Dumneavoastră ! V-am văzut analizele.
- Și ce-ați constatat, domnule profesor ?
- Păi, pe canalul urinar, chiar aproape de vezică, este o mică excrescență, care împiedică ieșirea urinei și care vă provoacă dureri.
- Și ce credeți că trebuie făcut ?
- Păi simplu ; trebuie înlăturată excrescența.
- Deci, operație ?
- Operație ! Nu-i mare lucru, merge repede și ușor.
- Ați fi dispus să-mi faceți dumneavoastră operația ?

- Cum să nu ! Eventual, chiar luni. Luni dimineața nu mîncați nimic, da ?

- Bine, domnule profesor.

A văzut că aveam un calet pe noptieră și m-a întrebat :

- Faceți poezii ?

- Nu, am zis, fac proză.

S-a așezat pe patul meu și mai bine de o jumătate de oră am dat o raită prin literatură. Un om foarte jovial, inteligent și vesel. La plecare îmi mai spune odată :

- Deci, luni dimineața nu mîncați nimic !

Discuția avută cu el, gîndul la operație, m-a ținut treaz pînă tirziu. Duminică dimineața, la ora 6 cînd a venit sora să administreze medicația, dormeam dus. Am auzit totuși cînd a deschis ușa și îndată ce a închis-o, a spus cu voce tristă :

- Ați auzit că a murit profesorul Ioanid ?

Toți ne-am ridicat în capul oaselor, iar eu am replicat :

- Nu se poate ! Doar, aseară am stat mult de vorbă cu el și era vesel și bine dispus.

- Glumești, soră, a spus bătrînul Kraus, care-l cunoștea de mult și stătuse și el îndelung de vorbă aseară.

- Din nenorocire, nu glumesc deloc, a răspuns sora. Azi dimineață aproape de ora 5 doamna Ioanid a dat telefon aici, să meargă numai decît doctorul Bumbu la el, că se simte foarte rău. Doctorul Bumbu s-a urcat în mașină și în cîteva minute a fost acolo. I-a administrat o injecție, dar nu și-a mai putut reveni. Un șoc cardiac l-a trimis pe lumea cealaltă. Doamne, toată lumea este alarmată și îndurerată. Era un om așa de bun !

*

O liniște de mormînt s-a așternut în tot spitalul. Întreg programul de dimineață s-a desfășurat într-o tăcere profundă, iar vizita medicală de dimineață s-a făcut repede și pe tăcute. Cînd am ieșit pe la ora 10 la plimbarea obișnuită în frumosul parc al spitalului, am văzut că într-o sală mare de la parter îl aduseseră pe profesorul Ioanid. M-am dus și eu să-l văd. Așezat pe catafalc, îmbrăcat în haină neagră, cămașă albă ca spuma, cu guler tare și cravată neagră, bărbierit proaspăt, cu fața senină și frumoasă, părea că doarme numai. Evident, nu mi-am putut opri cîteva reflecții asupra efemerului și nimicniciei acestei vieți și asupra tainei morții. De atîta ori am dorit-o în lungii ani de închisoare, de frig, de foame, de cumplite dureri, umilințe și mizerie și n-a venit. Nu vine nici acum și mă lasă să-mi port trupul din spital în spital, să-l otrăvesc cu tot felul de medicamente și ea, Moartea, nu vine să-l ia. L-a luat pe profesorul Ioanid, un om cărui viața îi suridea din toate părțile. Nu avea decît 59 de ani.

Marți l-au înmormîntat. Ce înmormîntare tristă ! Fără preot ! Doar niște cîntece funebre clasice, cîntate la aparate automate și cîteva discursuri fade, de circumstanță. Mortul fusese membru de partid și, pe cît am auzit, chiar secretarul organizației de bază din spital. Și pentru asta nu l-au adus preot la înmormîntare. Ce trist ! Am convingerea că, dacă ar fi putut dispune, doctorul Ioanid n-ar fi plecat din lumea aceasta fără binecuvîntarea unui preot.

Cu aceasta am terminat și eu cu spitalul. Doctorul Bumbu venea acum cu doctorul Gălășan, care părea să supravegheze toată activitatea din spital și împreună mi-au spus că boala mea nu reclamă nici o intervenție chirurgicală. Medicamentele pe care mi le prescriu ei și, eventual, niște dilatări, pe care le pot face și la Alba Iulia, sînt suficiente. Pe profesorul Neagu, care îmi promisese că va mai sta de vorbă cu mine, nu l-am mai văzut. În treacăt și în fugă, doctorul Bumbu mi-a spus : „Știi că este cunoscută prezența dumneavoastră aici ?” M-aș fi mirat să nu fie ! Așa că am plecat și de aici cu rețete și recomandări. Numai că, toate rețetele și toate medicamentele cu care îmi otrăvesc trupul de ani de zile, nu izbutesc să-mi alunge durerea. Iar „prieteni” din umbră îi sperie mereu pe doctori, încît aceștia uită că au făcut un jurămint lui Hipocrat și, oameni fiind și ei, sînt bucuroși să scape cît mai repede de pacienți incomozi ca mine.

44

Nu-i vorbă, parcă le caut și eu cu lumînarea ! Așa, într-o zi vine la soția mea o fostă colegă din învățămînt și se plinge, printre altele, că nu știe ce să facă cu cea de a doua fiică pe care o avea. A terminat liceul, a dat examen la Universitate, dar n-a izbutit să intre și în vara trecută a fost ghid pe litoral, unde a cîștigat destul de bine. În anul acesta, ca să poată ajunge din nou ghid, trebuie să îndeplinească două condiții : să cunoască bine o limbă străină, în speță limba germană, condiție pe care o îndeplinea, căci tatăl ei este neamț și să aibă o recomandare de la un Oficiu local, nu mai știu cum îl spune, al cărui șef era un fost profesor de liceu, care a abandonat catedra și a intrat în funcție de partid, căci îl mergea mult mai bine. Acesta a refuzat și a sfătuit-o să meargă chelneriță la un restaurant.

– Auzi, dragă ? Chelneriță la un restaurant ! Păi pentru asta am ținut-o la liceu, ca s-o fac chelneriță ? Și afaceristul ăsta și-a făcut, de cînd este în funcție de partid, o vilă de toată frumusețea într-un cartier liniștit al orașului.

– Dar cum își justifică refuzul ? am întrebat eu.

– Nicicum, mi-a răspuns doamna.

– Păi de ce nu s-a plîns la partid, sau de ce nu v-ați plîns dumneavoastră, părinți ? Nu sînteți membri de partid ?

– Ba sîntem amîndoi vechi membri de partid, dar nu pot ajunge să vorbesc eu, iar soțul meu e fricos ca o fată mare și nu-l pot face să meargă să se plîngă. Eu am încercat dar n-am izbutit nicicum să-l prind.

– Păi faceți o plingere scrisă, un memoriu, este și mai eficace, căci e act scris.

– Ușor de zis, dar cum să-l fac ?

Și unde nu mă pun păcatele să-l spun : „Ia stai, că vi-l fac eu numai-decît”. În cîteva minute am făcut un concept, prin care tînăra fată se adresa

„părintelui partid”, pe jumătate revoltată, pe jumătate în batjocură, și arăta nedreptatea pe care l-o face tovul care trebuia să-i elibereze autorizația și cerea „părintelui partid” să-l oblighe să-i elibereze autorizația.

– Poftim, îi spun doamnei, s-o scrie cu mîna ei și s-o ducă la partid, ori s-o expedieze prin poștă.

Cum a ajuns plîngerea la partid, a și fost chemată fata.

„Să spui cine ți-a făcut memoriul, că n-a ieșit din capul tău !

Fata a ezitat dar, amenințată cu arestarea, a spus că eu i l-am făcut, ea numai l-a copiat.

„Să aduci conceptul !”

S-a dus acasă și cînd l-a spus mamei că trebuie să ducă conceptul, aceasta l-a aruncat în foc și s-a dus să vorbească dînsa cu el. Le-a spus că nu există nici un concept, că eu le-am spus numai cum să-l facă, dar ea, ca membru de partid l-a făcut, după sfatul meu. „Da' ce, eu, ca membră de partid, nu am dreptul să mă plîng partidului meu, cînd mi se face o nedreptate ?”

„Ba ai, tovarășă, ai. Numai, nu vezi că ai căzut în mrejele unui dușman de clasă ? Nu vezi cită ură și dușmănie se degajă din acest memoriu ? Se vede cit de colo că-i făcut de un dușman”.

„Nu vă supărați, dușmanul meu nu este cel care m-a învățat cum să obțin să mi se facă dreptate, ci acela care îmi persecută copila și o nenorocește și pe ea și pe noi, părinții ei. Și dacă nu mi se face dreptate aici, am să mă plîng mai departe. Ce dacă este fată de sas, fiica mea nu are drepturi ca toți cetățenii acestei țări ?”

„Ba are, tovarășă, cum poți să pui problema așa, cînd știi că la noi nu se fac asemenea doosebiri ?! Noi vrem numai să-ți atragem atenția că omul acesta este periculos, un șovin, un fascist legionar, care, sub pretextul că-ți face un serviciu, încearcă să te pună în conflict cu partidul”.

„Eu nu mă consider în conflict cu partidul, ci cu omul care a refuzat să-mi recunoască un drept pe care îl am, de cetățean și de membru de partid”.

„Bine, bine, lasă că aranjăm noi lucrurile, dar dă totuși ciorna memoriului, s-o vedem și noi”.

„V-am spus că ciorna am făcut-o eu și după ce fata l-a scris în curat, am aruncat-o în foc, că nu-mi închipulam că mai are vreun rost s-o țin”.

„Dar fata a spus că domnul Chioreanu a făcut memoriul”.

„Ați speriat-o așa de tare că, ajunsă acasă, a izbucnit în plîns, și plîngînd am lăsat-o cînd am plecat încoace”.

Toate acestea mi le-a povestit doamna căreia i-am făcut memoriul.

– Domnule Chioreanu, acum vin direct de la partid și am avut grijă să nu fiu urmărită. Am venit să vă spun acestea și să vă cer dinainte scuze dacă vi se întîmplă ceva. Eu îi cunosc bine și bănuiesc că o să vă ia și pe dumneavoastră la întrebări. De aceea, vroiam să știți că ciorna nu mai există. Am aruncat-o în foc. Și vă rog încă o dată să mă iertați !

A doua zi m-au chemat și pe mine, dar nu la partid, ci la Securitate.

– Domnule Chioreanu, cine te-a autorizat pe dumneata să faci memoriile cetățenilor și să-i ații împotriva organelor legale ale Statului ?

– Vă rog să-mi spuneți despre ce-i vorba ?

– I-ai făcut un memoriu fetei lui Klein în care ai folosit expresii ironice

și pline de venin împotriva partidului nostru.

– Pardon ! Nu i-am făcut nici un memoriu. I-am spus numai cum să-l facă și cum să se adreseze partidului, cerînd să i se facă dreptate. Mama acestei fete a fost colegă și a rămas prietenă cu soția mea. Venind să ne facă o vizită, s-a plîns și de necazul pe care-l are cu fata ; că, fără nici un motiv, i-a fost refuzat dreptul de a fi ghid pe litoral. Am întreb-o dacă este membră de partid și, la răspunsul afirmativ, am sfătuit-o să facă o plîngere la partid, care cu siguranță nu tolerează astfel de nedreptăți. Eu vă întreb pe dumneavoastră ce rău găsiți în asta ? Doar n-am sfătuit-o să facă un act ilegal. Am sfătuit-o să se adreseze organului cel mai legal și mai competent să-i rezolve plîngerea.

– Dar de ce te bagi dumneata în treburile acestea și ne pui pe noi, și mai ales partidul, în situații neplăcute ?

– Pardon ! În situații neplăcute v-a pus cel care a comis nedreptatea pe care fata v-a cerut s-o reparați. Îmi pare rău că am ajuns fără să vreau în această problemă, dar, fiindcă s-a plîns la mine în casă, ca om de drept ce am fost, și mă consider încă, am considerat că nu fac nici un act ilegal, cînd i-am dat un sfat prietenei soției mele. Există și o lege, care dă dreptul oricărui cetățean să facă plîngere sau contestație la autorități atunci cînd se simte nedreptățit. Cu altul mai mult are dreptul un membru de partid, să se adreseze partidului. Ce găsiți ilegal în asta ?

– Nu-i vorba de legal sau ilegal. De ce vă apucați dumneavoastră să faceți memoriu și să ațițiați oamenii împotriva partidului ?

– V-am spus că n-am făcut nici un memoriu. Am dat doar un sfat, cum să-l facă.

– Dar dacă vă arătăm conceptul scris de dumneavoastră ce veți avea de spus ?

– Arătați-mi-l, că-l mănînc numaidecît !

Norocul meu că nu mi l-au arătat !

– Pînă la urmă, o să aveți pretenția că ne-ați făcut un serviciu, indemnînd fata să facă acest memoriu !

– Păi evident că v-am făcut un serviciu ! Dacă n-aș fi sfătuit-o să facă plîngere, ar fi rămas deschis un conflict între un membru al tineretului și partid ! Care ar fi dăinuit pînă cine știe cînd și s-ar fi terminat cum nu trebuie ; dar așa, partidul va rezolva cazul în mod corect și definitiv.

– Noi vă rugăm să nu mai ațițiați oamenii împotriva noastră că, pînă la urmă, vom face să nu vă mai între nimeni în casă !

Și în măsura în care au putut, s-au ținut de cuvînt ! Fata respectivă n-a obținut totuși postul de ghid pe litoral, dar toamna a dat iar examen la universitate și a intrat. În prezent, este profesoară și membră de partid, atît ea cît și soțul ei.

•

Vecină cu noi, la aceeași scară și la același etaj, stătea doamna Gerda Frühl. Era bolnavă de un reumatism anchilozant. Fusese profesoară și avea doi copii. Acum era divorțată și fiului cel mai mare, căsătorindu-se cu o cetățeană germană, i s-a permis, după multe intervenții, să plece și el în Germania, unde de altfel a obținut îndată un loc bun de muncă. Acum voia

să o ducă și pe mama lui acolo, mai cu seamă fiindcă vorbise cu niște medici specialiști, care i-au promis că o pot pune pe picioare. Autoritățile locale îi făceau tot felul de șicane, întârziindu-i plecarea. Soția mea era zilnic la ea în casă, îi dădea de mâncare și o ajuta, în măsura posibilităților, să-și ducă viața. I-am făcut și eu câteva cereri și un memoriu către autorități și, în cele din urmă, i s-a îngăduit să plece. Am primit de la ea și de la fiul ei scrisori pline de recunoștință.

Curind după plecarea ei, într-o duminică după masă, am primit vizita unei domnișoare dintr-un bloc vecin, Gerty Weber.

- Domnule Chioleanu, doamna Fröhn, fosta dumneavoastră vecină, mi-a spus, în ziua plecării din țară, că dumneavoastră ați învățat-o cum să procedeze ca să obțină pașaportul și m-a sfătuit să vă rog să ne ajutați și pe noi. Mi-a spus că și dumneavoastră și doamna sînteți oameni foarte buni. De aceea am îndrăznit să vin să vă rog, ca pe Dumnezeu, să ne ajutați și pe noi ! Eu am acum 21 de ani. Chiar din anul nașterii mele, părinții au încercat mereu să obțină pașapoarte de plecare și pînă acum n-au izbutit. Acum doi ani, cînd am terminat liceul, am dat examen de admitere la Politehnica din Timișoara și am reușit. Îndată după aceea însă, părinții mei au primit asigurarea că în curînd vom primi pașapoarte ca să plecăm la fratele tatii în Germania. Atunci nu m-am mai dus la Timișoara, mi-am zis că voi face facultatea în Germania. Din nenorocire, promisiunile au rămas vorbe în vînt și acum mă găsesc și fără universitate și fără serviciu. Mi s-a oferit un serviciu la C.E.C., fiind foarte bună matematiciană, dar cu condiția să dau declarație scrisă că renunț definitiv la plecarea din țară. Ori asta n-o pot face. Noi vrem să mergem în Germania, la fratele tatii, care nu mai are alte rude și vreau să fac universitatea acolo. Din nenorocire anii trec, unul după altul, îmbătrînesc și rămîn fără serviciu și fără facultate. Tare v-aș ruga, domnule Chioleanu, să ne ajutați și pe noi, cum ați ajutat-o pe doamna Gerda. Toată viața, întreaga noastră familie v-ar fi recunoscătoare.

- Dar ce-ați făcut pînă acum ? Ce demersuri au făcut părinții pentru obținerea pașaportului ?

- Păi, în tot anul a mers tata pe la comisia de pașapoarte și a cerut viză. Uneori i s-a promis că primește, alteori i-au spus că nu are nici un motiv să plece din țară și nu va primi pașaport. Nu vă mai spun că o mulțime de cadouri și bani s-au dus pe apa sîmbetei.

- Ce profesiune au părinții dumitale ?

- Tata este pantofar și lucrează la Fabrica de Încălțăminte Ardeleana, iar mama, bolnavă de inimă, nu este în cîmpul muncii. Nu avem nici avere și trăim trei persoane din salariul tatii și din ce ne trimite unchiul din R.F.G.

- Domnișoară, i-am spus, eu te ajut, dar te-aș ruga să nu spui nimănui, că n-aș vrea să măi am de lucru cu Securitatea. Am mai ajutat așa o fată și am dat de bucluc. Trecei colea la masă să-ți dictez o cerere către comisia de pașapoarte din Alba Iulia.

Fata avea un carnet la ea, s-a așezat la masă și i-am dictat un memoriu scurt, în care am descris situația precară în care se găsea familia, intervențiile pe care le-a făcut pînă acum și promisiunile neîmplinite. Terminam, solicitînd să li se elibereze pașapoartele la care au dreptul,

deoarece în caz contrar se vor plînge mai departe.

- Așa ! Acum, dacă mergi acasă, treci toate acestea pe o coală de hîrtie, să semneze tatăl dumitale și să le ducă la comisie.

Aceasta s-a întîmplat duminică după masa, 28 septembrie 1983. A doua zi, luni, pe la ora 10, un tînăr voinic și elegant, tov. Man de la Securitate, m-a pofțit să merg pînă la el. Mă duce și mă aduce cu mașina, nu-i nimic grav.

- Bine, domnule, hai să mergem.

Acolo mă ia în primire un domn în civil, care mi-a spus un nume, dar n-am reținut decît că era colonel. Tovarășul colonel s-a repezit la mine :

- Domnule Chioreanu, dumneata ai pe conștiință o mulțime de victime și nici acum nu te astîmperi. L-ai nenorocit pe generalul Avramescu, pe profesorul Cîndea, pe Marcel Florea, ai pe conștiință o mulțime de victime care au plătit cu viața greșelile și crimele pe care le-au săvîrșit din ordinul dumitale, în timp ce dumneata te-ai strecurat mereu printre primejdii și paragrafe. Acum însă să știi că pe noi nu ne duci ! Trebuie să ne spui precis ce vrei ? De ce nu te astîmperi ? Și să ne spui detaliat toată activitatea dumitale și toate legăturile pe care le ai !

Sînt așa de obișnuit cu atacurile în trombă și cu acuzațiile acestea izvorîte dintr-o imaginație exacerbată a domnilor de la Securitate încît nu mă mai sperii, cu atît mai mult acum, cînd aveam conștiința absolut curată. Am întrebant deci, calm :

- Despre ce-i vorba domnule colonel ? Vă rog să-mi spuneți, că eu nu mă simt vinovat cu nimic.

- Totdeauna spui așa, dar nu te astîmperi și împingi pe alții la nenorocire, cum ai făcut cu toate victimele dumitale care au plătit cu viața crimele pe care le-au săvîrșit la sfatul și ordinul dumitale.

Mi-am dat îndată seama că nu avea nici o abatere gravă să-mi pună în sarcină și vrea numai să mă sperie, pentru a-mi cere cine știe ce în schimb, ceea ce m-a determinat să pornesc eu la atac.

- Domnule colonel, acuza dumneavoastră îmi aduce aminte de altele similare, la care am fost supus adeseori. Mă acuzați de fapte pe care le-au făcut alții, dacă le-au făcut, uitînd că pentru faptele mele eu am făcut 17 ani de pușcărle, am plătit, deci, cu vîrf și îndesat. Veniți acum și-mi imputați nu știu ce ! Ce vreți de la mine ? Și cu ce v-am greșit ? Eu, nu alții ?

- Te-ai apucat iar să faci memorii ! Poți să negi că ai făcut familiei Weber memoriu pentru a pleca din țară în Germania ?

- Nu neg acest lucru, dar ce are un memoriu, perfect legal, adresat autorităților românești, cu Securitatea statului ? Ce este ilegal în ceea ce am făcut ?

- De ce vă băgați dumneavoastră în chestii de acestea ? Cît v-a plătit pentru memoriu ?

- Cît v-a plătit și dumneavoastră, absolut nimic. Am făcut-o din pură omenie. Mai făcusem cu doi ani în urmă unei vecine, doamna Frûhn, căreia în urmă l s-a aprobat plecarea în Germania. Cînd a plecat, i-a sfătuit pe Weberi să vină la mine, să mă roage să-l ajut și pe el. M-a rugat să-l ajut, și i-am ajutat.

- De ce le-ați făcut memoriile ?

- Din pură omenie nu v-am spus ? De ce vă supără ? Președintele Ceaușescu vorbește mereu de omenia comunistă, mereu îndeamnă organele de stat să se poarte cu tradiționala omenie românească. Chiar dacă nu sînt organ de stat, eu sînt român și am în sînge omenia de care vorbește președintele țării. Și-apoi nu înțeleg, de ce vă supără memoriul, doar este îndreptat către autoritatea locală, îndreptățită și chiar obligată să-l rezolve ?

- De ce vă amestecați dumneavoastră în chestiuni care nu vă privesc ? Ce câștigați din treaba asta ? Vă apucați să ne faceți greutate. Credeți că noi nu cunoaștem situația ? Trebuie să veniți dumneavoastră, să ne spuneți și să ne amenințați că veți merge mai departe ? Unde mai departe ?

- Pînă la președintele Ceaușescu ! Cu siguranță el nu poate ști că autoritățile din Alba Iulia (în de 20 de ani această familie pe loc. Este o nedreptate strigătoare la cer. Fata aceasta, la 20 de ani, a renunțat la Universitate în speranța că pleacă ; și trece timpul, nu face nici Universitate, nu are nici serviciu, nu poate nici pleca acolo unde are dreptul să-și poată organiza viața. Este o chestiune de simplă omenie.

- Dar ce vă privește pe dumneavoastră ? Și de unde știți că tovarășul Ceaușescu nu cunoaște problema ? Trebuie să știți că noi lucrăm direct cu dînsul și nimic nu se face fără cunoștința și ordinul lui.

- Să-mi dați voie să nu vă cred ! Nu cred că președintele Ceaușescu v-a dat ordin să nu dați familiei Weber pașaport, cînd aceasta are dreptul la el. Nu pot crede că președintele vă spune în public să respectați legea, iar în secret vă dă ordin s-o călcați. Asta n-o pot crede ! Tot așa ați făcut și cu romanele mele. Am vrut să le public și m-ați torpilat, ba ați mai și speriat pe cei care ați presupus că le-au citit.

- Nu-l adevărat, domnule Chioreanu ! Vă dau cuvîntul meu de onoare că nu avem nici un amestec în nepublicarea romanelor dumneavoastră. Aici Uniunea Scriitorilor decide. Noi avem destule pe cap, nu ne mai amestecăm și acolo, mai ales că se ceartă ca țiganii ca să ajungă la rînd. Dar spuneți de romane, eu știam numai de unul, mai aveți și altele ?

- Mai am unul.

- Ce tratează al doilea ? Primul știu că e un roman istoric, dar al doilea ce tratează ?

- Al doilea este un roman de tinerețe, nu are nimic politic, nu prezintă, deci, nici un interes pentru dumneavoastră.

- Am vrea, totuși, să-l vedem. Cînd se întîmplă acțiunea, în ce epocă ?

- Pînă în 1935-36, așa că nu vă atinge.

- Să ni-l dați totuși să-l citim și noi. Uite, vine tov. Man cu dumneavoastră, i-l dați cu semnătură de primire, și după 3-4 zile vi-l aduce tot el acasă. Și lăsați-o dracului, domnule Chioreanu, nu ne mai tot creați probleme ! Nu vedeți cum procedează domnul Constant ? Este și acum cercetător științific, își vede de studiile lui, și nu mai are nimenea nimic cu dînsul. Tot așa, Herseni și alții.

- Nu-l cunosc personal pe Constant și nu știu ce preocupări are, dar vorbeți mai adineaori de Spiridon Cîndea și Marcel Florea. Să știți că nici cu aceștia n-am avut nici un raport. Marcel este nepotul soției mele, dar pînă am ajuns în spital nu l-am cunoscut și, după aceea, nu m-am mai

întilnit cu el, pînă cînd a venit, trimis de Securitate, să mă întrebe ce-am scris. Cu Cîndea am fost prieten și camarad de idei, pînă în 1941, cînd am fugit în străinătate. Cînd m-am întors, în 1944, din Germania, mi-a trimis vorbă că nu se mai consideră legionar și împreună cu Liviu Stan au trecut în partidul lui Petru Groza. Am rupt atunci orice contact cu el. După ce am intrat în ilegalitate, în 1946, m-am întilnit de cîteva ori cu el și totdeauna mi-a spus că este în colaborare cu comuniștii. Nu mi-a spus în ce mod și nici nu l-am întrebat.

- Cîndea, domnule Chioresanu ? Este un escroc, un afacerist și homosexual, un ticălos fără pereche, ca și Marcel Florea, tot un escroc, homosexual și un incapabil pe deasupra.

- Domnule colonel, am replicat numaidecît, pe Marcel nu-l cunosc mai deaproape, deși mi-e rudă, cum v-am mai spus, dar pe Cîndea îl cunosc foarte bine, am fost prieteni ani îndelungați, îl cunosc toată familia, foarte onorabilă, și bag mîna în foc că nu este homosexual. Îi cunosc viața de familie, știu că totdeauna și-a adorat soția și fetele, cărora le-a dat cea mai aleasă educație. Și dacă puteți spune astfel de enormități despre Cîndea, sînt convins că tot așa de nevinovat este și Marcel Florea. Vedeți cum procedați ? Ani de-a rîndul omul v-a făcut servicii, l-ați folosit și a fost bun. De aproape 40 de ani mi l-ați tot băgat pe gît, dîndu-mi-l de exemplu și învinuindu-mă că nu fac ca și el. Acum, cînd este bătrîn, bolnav și nu vă mai poate face servicii, faceți tot ce se poate pentru a-l compromite. Acum este escroc, afacerist și homosexual. Dar, pînă acum, timp de 40 de ani n-ați știut cum este ?

Tot așa ați procedat și cu mine. Pe toți cei care aflați că vin la mine, sau mă întilnesc eu cu ei, îi luați la cercetări și le spuneți tot felul de enormități despre mine ca să mă compromiteți, ba îi mai și amenințați, că o vor păți rău dacă mai întrețin raporturi cu mine. Mai zilele trecute, soția s-a întilnit cu o fostă colegă din învățămînt, cu care fusese prietenă bună. Este căsătorită cu un ofițer și are o fată în ultima clasă de liceu. De un timp încoace am observat că și ea și soțul ei ne înconjoară și cînd, totuși, nu ne pot evita, sînt foarte distanți și speriați. Soția mea a rugat-o să-i spună care este motivul acestei schimbări.

„Dragă”, i-a spus, „știți bine că soțul meu este ofițer, i s-a atras atenția să rupem legăturile cu voi, că sînteți oameni periculoși. Ei, noi avem toată considerația pentru voi, dar vă rugăm să înțelegeți, nu vrem ca soțul să-și pună în primejdie poziția și gradul, și nici să întîmpinăm cine știe ce greutăți la intrarea fiicei noastre în Universitate”. Unii îmi spun, alții se feresc pur și simplu de mine, ca de dracul. Alții, cînd îi întilnesc pe stradă, se uită mai întîi în jur și, dacă nu-i vede nimeni, salută respectuos, îmi strîng mîna cu afecțiune și cu gesturi care mă fac să înțeleg că nu mai pot de dragul meu. Dar, tot ei, cînd sînt cu cineva, mai ales din partid, ori se fac că nu mă văd, ori, în cel mai bun caz, salută foarte rece și distant. Din cauza aceasta, pe mulți mă fac și eu că nu-i cunosc și, pur și simplu, nu mă mai salut cu ei. Ani în șir ați tot încercat să mă faceți informator și, dacă n-ați izbutit, mi-ați făcut tot felul de șicane și mi-ați pus mereu piedici în muncă, pînă cînd m-am văzut nevoit să mă pensionez, în speranța că voi scăpa de prestunile Securității.

- Dar n-ați scăpat !

- Din nenorocire, tot n-am scăpat.

- Și nu veți scăpa niciodată, domnule Chioreanu ! Ați avut un rol foarte important în Mișcarea Legionară și, pe deasupra, nu vă astîmpărați nici acum. N-avem nevoie de informațiile dumneavoastră, că avem destul informatori, dar vă băgați mereu în chestiuni care nu vă privesc, vorbiți ce nu trebuie și ne faceți tot felul de greutăți. Ce vreți ? De ce faceți toate astea ? Vreți să vă faceți un nou partid ? Ce vreți ?

- Nu vreau nimic, domnule. Am 76 de ani, sînt prea bătrîn pentru a mă mai gîndi la politică. Dar sînt un român adevărat și, la vîrsta mea, nu pot scoate omenia din sufletul meu. Cu omenia aceasta m-am născut, cu ea am trăit și nu mi-o pot scoate din suflet acum la sfîrșit de viață. Este omenia de care vorbește și la care vă îndeamnă mereu președintele Ceaușescu. Eu nu vă înțeleg. Am ajutat din pură omenie o familie să se folosească de prevederile unei legi pe care voi ați făcut-o. De ce vă supăra ? Doar cererea v-a fost adresată dumneavoastră, așa cum prevede legea !

- Domnule Chioreanu, de ce nu înțelegeți odată că sînt legi și legalități ? Noi sîntem instituția care apără ordinea publică a țării. Uneori, aparent, călcăm poate o dispoziție legală, dar nu călcăm legalitatea, adică menirea noastră de a fi scutul regimului înscăunat la putere. Din punctul acesta de vedere, noi nu greșim și nu putem greși, căci sîntem sub directă dispoziție a șefului statului. Tot ce facem, facem din ordinul lui și, cum ne abatem de la ordin, s-a zis cu noi ! Și tot așa am păți dacă n-am fi vigilenți și am lăsa pe oricine, să-și facă de cap în țara asta. Cu atît mai mult pe dumneavoastră și nu vă puteți plinge că n-am fost indulgenți cu dumneavoastră. Ați venit în țară în 1944, ca să răsturnați regimul comunist...

- Pardon ! Nu ca să răsturnăm regimul comunist, care nu exista, ci ca să împiedicăm instalarea rușilor în România, ceea ce e cu totul altceva.

- Atunci trebuia să vă împușcăm !

- Nu ne-ați împușcat pentru că nu existați ! Mai tîrziu, cînd v-ați format ca forță politică și v-ați instalat la putere, am făcut o înțelegere cu voi, pe care n-ați respectat-o.

- Ce înțelegere ?

- Pactul Petrașcu-Teohari Georgescu din decembrie 1945, prin care ni se da dreptul de a intra în cîmpul muncii, fiecare la profesiunea lui, dacă ieșim din clandestinitate și depunem armele.

- Ah, Teohari Georgescu și Ana Pauker ! Au făcut și ăia niște prostii, de...

- Erau miniștrii comuniști de atunci ! Cu ei ne-am înțeles, că alții nu erau. Ei țineau atunci linia partidului. Ne-am înțeles și am intrat în legalitate, dar cînd am încercat să intrăm în cîmpul muncii, tot partidul comunist ne-a împiedicat.

- Cum v-a împiedicat ?

- Păi să vedeți ! Vă dau la repezeală exemplul meu, și ca mine au fost toți, sau aproape toți. Eu, înainte de 1941, am fost avocat în Sibiu. Cînd m-am dus să mă reinscriu în Barou, toți m-au acceptat, pînă și avocații evrei, numai unul, comunist, Vasile Nistor, s-a opus din ordinul șefului Securității, colonelul Crăciun. N-am găsit nici un alt serviciu nicăieri și astfel, n-am putut intra în cîmpul muncii. Mi-a refuzat Crăciun pînă și buletinul de Sibiu. Și ca mine, atîția alții.

- Eh, Crăciun ! Și ăla ! Pină la urmă, a făcut niște greșeli care i-au fost fatale și s-a dus ! Cum vă spuneam, la noi nimeni nu este iertat. E ținut pină face treabă și când greșește, s-a prăbușit definitiv. Nimeni și nimic nu-l mai scapă ! Domnule Chioreanu, acum sînteți pensionar, sînteți om bătrîn ; fiți sigur că nimeni nu vă mai supără dacă vă vedeți de treabă. Lăsați vorbele și ajutoarele, atît dumneavoastră cît și soția, care uneori e mai rea decît dumneavoastră. Nu mai tot vorbiți și nu mai tot cîrțiți ! Trebuie să știți, că nimic nu faceți și nimic nu vorbiți, fără să ajungă la urechile noastre. Și, pentru că sînteți cine sînteți, cu dumneavoastră noi sîntem mai severi decît cu alții. Vă rog acum să dați o declarație scrisă.

- Și ce să scriu ?

- Păi, ce vorbirăm aici.

Am dat o declarație scurtă, în care am recunoscut că am făcut un memoriu familiei Weber, dar fără vreun interes anume, ci din pură omenie și din dorința de a-i îndrepta pe calea normală și legală a dezideratului lor.

La urmă, domnul colonel mi-a spus că mă duce tov. Man cu mașina, să-i dau romanul să-l citească și tot el mi-l va aduce înapoi peste cîteva zile. Cînd să plec, am zis :

- Bine, acum pot să știu cu cine am avut onoarea ?

- Păi nu-i nevoie, dar eu n-am nimic de ascuns. Sint colonelul Petric.

- Mulțumesc. Bună ziua !

Am dat romanul *Zodie Nouă*, azi, 29 septembrie 1983. Am renunțat să-mi dea dovadă de primirea lui. Să văd cînd mi-l vor restitui. Și mai spun că au desființat cenzura !

*

Eram însă extrem de curios, cum au aflat așa de repede de ajutorul pe care l-am dat Weberilor și ce s-a întîmplat cu ei. Aveam să aflu în aceeași zi, seara tîrziu, cînd doamna Weber a venit la noi după ce s-a lăsat întunericul și travestită de aproape n-o mai cunoșteam. Ea ne-a povestit, că la cel mult o jumătate de oră după ce fiica lor a plecat de la noi, duminică seara, a venit cineva de la Securitate și a luat-o cu mașina. Acolo i-au cerut să le spună unde a fost în după-amiaza de duminică. Ea a răspuns, că a fost la plimbare.

„Minți, i-a strigat unul ! Ai fost la Chioreanu. Să ne spui ce-ai căutat acolo, ce ți-a dat și ce-ai vorbit cu el ! Știm precis că ai fost acolo ; știm și cum ai fost îmbrăcată”.

Pină la urmă, au amenințat-o cu bătaia și închisoarea și, cutremurată de groază, a fost nevoită să mărturisească că i-ați făcut un memoriu. Au venit cu ea acasă, le-a arătat carnetul în care i-ați dictat memoriul, dar nu s-au mulțumit cu atît. Ne-au făcut o percheziție amănunțită și ne-au dat toată casa peste cap. Astăzi au chemat-o iar și acum l-au chemat și pe soțul meu, dar azi au vorbit frumos cu el, nu ca aseară, și le-au spus că trebuie să avem răbdare, că, pină la urmă, se rezolvă și cazul nostru. Domnule doctor, să știți că numai de aici, de la vecinii dumneavoastră au putut afla. N-am putut veni mai repede să vă spunem, că ne temem că iar ne vede cineva. Vai ce vecini aveți !

- Doamnă Weber, i-am spus, am fost și eu chemat astăzi la Securitate

și m-au muștruluit puțin, de ce v-am făcut memoriul, dar nu mi-au făcut nimic, că noi n-am făcut nici o faptă ilegală. E bine să faceți, totuși, memoriul, să-l scrie fiica dumneavoastră și să-l dați.

- Nu-l mai poate scrie, că i-au luat carnețelul și a trebuit să dea și o declarație, că nu ați dat nimic altceva fiicei mele.

- Bine. Înseamnă că memoriul tot a ajuns la ei și poate vor ține cont de el, poate vă ajută totuși să vă vedeți visul împlinit.

- Domnule doctor, vă rugăm tare mult să ne lertați pentru necazul pe care vi l-am făcut. Fiica mea a vrut să vină ea, să vă ceară scuze, dar n-a venit de frică să nu fie văzută iar și de rușine că v-a făcut necazul ăsta:

- Nu-i nimic, doamnă, nu-i primul și poate nici ultimul necaz pe care-l am cu Securitatea.

Trei luni au trecut de când le-am dat romanul și încă nu mi l-au restituit. Între timp, am scăpat de boala care mi-a cauzat cele mai mari suferințe de când m-am eliberat din pușcărie. Cineva m-a îndrumat la Tg. Mureș, la profesorul Nicolaescu. Acesta avea un aparat, care nu mai avea decât o pereche în București, cu care făcea operații cu raze laser. M-am dus pe la începutul lui octombrie și pe la sfârșitul lunii mă întorceam acasă, vindecat de o boală care mi-a amărit viața mai bine de 20 de ani, căci și în pușcărie mi-a făcut zile fripte.

La 30 decembrie 1983 am adresat o cerere Inspectoratului județean al Ministerului de Interne, în care arătam că le-am lăsat manuscrisul sub promisiunea că mi-l vor aduce acasă peste trei zile, și solicitam să-și respecte cuvântul, măcar după trei luni.

Cîteva zile mai târziu, tov. Man s-a prezentat cu manuscrisul și mi-a imputat că am mai făcut cerere scrisă și încă cu „anumite aluzii”, doar ei au avut și alte treburi de rezolvat, dar puteam fi sigur că, și fără să cer, îmi aduceau cartea.

Între timp însă, alte necazuri au năvălit asupra-mi. Decretul nr. 98, publicat în B.O. nr. 21/1983 interzice deținerea unei mașini de scris fără autorizație specială de la Miliție. Am făcut cerere către Miliția Alba Iulia să-mi dea autorizație. Cu adresa nr. 59813, din 6 decembrie 1983, Miliția îmi făcea cunoscut că nu îndeplinesc condițiile legale pentru deținerea unei mașini de scris și sînt obligat ca, în interval de 10 zile, să donez sau să depun mașina în vederea vinzării.

La această adresă am făcut contestație. Mi-a fost respinsă contestația, fără să mi se comunice motivele pentru care eu, un om cu preocupări culturale și literare, într-o țară care se pretinde că se găsește pe culmile culturii și libertății, nu am dreptul să posed o mașină de scris. Mă întreb : oare mai există pe lume o țară în care cetățenii să nu aibe dreptul să dețină o mașină de scris ? Eu nu cunosc nici una. Citesc zilnic cel puțin două ziare, sînt abonat la două reviste literare, ascult zilnic radio-România și Europa Liberă, ba și în engleză și în franceză, mă uit din cînd în cînd și la TV. Mărturisesc totuși că, pînă în prezent, nu am aflat ca în vreo altă țară să se fi interzis cetățenilor să dețină o mașină de scris, fără autorizație. Și scribii și lingălii regimului se întrec în a preamări și fericii această țară,

care, de cînd există ea, nu s-a bucurat de atîta fericire și libertate ! Nesfîrșitele cozi la alimente, sîrmele ghimpate din jurul șantierelor de lucru și oamenii în haine vîrgate de dincolo de sîrme nu le văd ! La noi, strigă lingăii cu nerușinare, nu există cenzură ! La noi niciodată n-a fost libertate ca acum !

Țara mea dragă ! Nefericita mea țară !

Aș fi vrut să las să-mi ridice mașina de scris ; să-l las să calce în mod evident și brutal, dacă nu legea, „legitatea” omeniei. Dar soția mea, spirit mai practic, mi-a zis :

- De ce să te pui din nou în conflict cu el ? Știi bine că n-ai nimic de cîștigat. Te expui numai la alte șicane, dacă nu și la închisoare. Mai pierzi și banii băgați în mașină. Mai bine vinde-o și scapi de toate.

- Ei bine, am răspuns, eu n-o vînd ! Ți-o dăruiesc ție, fă ce vrei cu ea.

Soția s-a dus, a dat un anunț la ziar, s-a interesat de prețul curent și, chiar în ziua cînd a apărut anunțul, a vîndut-o cu 2500 lei, prețul cu care am cumpărat-o. Am simțit o mare durere sufletească. Cu mașina aceea am scris cele două romane și despărțirea de ea mi-a dat impresia că m-am despărțit de o parte din sufletul meu.

*
* *

Cinci ani au trecut de cînd am pus capăt acestor amintiri din viața mea. Am pus capăt și am ascuns caietele cu gînd să le las urmașilor să le publice, cu credința că va veni o zi, trebuie să vină o zi cînd va fi posibil să se spună tot adevărul despre una dintre cele mai frămîntate și mai tragice epoci din istoria neamului meu. Momentele la care am fost martor și, într-o oarecare măsură, părtaș. Dar, mă întreb : oare am spus tot ? O Doamne, nici pe departe ! Căci, au fost așa de multe, așa de zguduitoare, încît trebuie să ai talentul lui Soljenițin și al lui Orwell ca să le poți prezenta pe toate. Ori eu nu mă pot compara cu acești uriași. Eu am încercat să pun pe hîrtie o parte numai din încercările prin care am trecut eu personal și întîmplări la care am fost martor. Dar încercări ca ale mele și, de multe ori, mult mai grave, au fost, nu cu mîile, ci cu zecile de mîi.

Poate odată se va da numărul total al morților și mutilațiilor fizic și moral din raiul lui Gheorghiu-Dej și N. Ceaușescu.

Trebuie să mărturisesc că nu mă așteptam ca neamul meu să reacționeze așa de curînd și așa de puternic. Am crezut că eu personal n-am să trăiesc acest moment al învierii. De aceea am pus la loc sigur aceste întîmplări consemnate pe hîrtie în fugă și pe ascuns.

Revoluția din 16-22 decembrie 1989 a fost așa de neașteptată pentru mine încît, luni de zile, n-am îndrăznit să scot caietele din ascunzătoarea lor. A fost o *involburare* și niște eforturi uriașe și lungi, care mi se păreau că nu se mai sfîrșesc. Dar iată că, încetul cu încetul, valurile necazurilor se potolesc și la orizontul istoriei noastre începe să zîmbească soarele unei epoci de refacere, de reintrare pe drumul firesc de progres alături de popoarele civilizate.

Este încă greu, mai dibuim, mai ezităm, uneori șchiopătăm pe Drumul Învierii, dar am credința tot mai fermă că neamul meu a apucat pe drumul firesc al democrației și al libertății și, cu instinctul de orientare care-l caracterizează, cu dragostea de pământul în care s-a născut și trăiește de 20 de veacuri, va înainta cu pași tot mai fermi pe acest drum, alături de popoarele civilizate ale lumii.

Socot, deci, că pot să scot caietele din ascunzătoare și să dau la lumină experiența mea de viață, cu credința fermă că va constitui o contribuție la lămurirea drumului de reconstrucție și muncă pe care trebuie să meargă neamul meu pentru a se realiza în istorie și în speranța că, în sfârșit, aceste „MORMINTE VII” își vor găsi editorul.

- SFÎRȘIT -

Lector : Alexandru Dan Ciochină
Tehnoredactare computerizată : Viorel Bunduc

Bun de tipar : octombrie 1992 Apărut 1992
Format 1/16 (70x100)
Tiparul executat la Imprimeria Institutului
European pentru Cooperare Cultural-Științifică
str. Cronicar Mustea nr.17, Iași

«Scriu la repezeală și cu frică. Mă aștept în fiecare zi ca organele de Securitate să-mi calce din nou locuința și să-mi sechestreze lucrurile. De acum, sînt nevoit să le păstrez bine ascunse, ca să nu mi le găsească și să mi le ridice din nou, cum au făcut în celelalte rînduri. De aceea, cînd am credința că pot scrie fără primejdie prea mare, scot caietul din ascunzătoare și aștern amintirile pe hîrtie, așa cum vin, fără a mai putea avea grijă să le dau și o formă literară. De obicei un scriitor, chiar dacă e unul cu talent și experiență, scrie de mai multe ori un text, pînă cînd îi dă o formă definitivă. Eu nu am timp pentru așa ceva. Dacă nu ar fi simțul datoriei, care nu mă lasă în pace, m-aș lăsa bucuros de această îndeletnicire, care mă ține tot timpul într-o nemaipomenită tensiune nervoasă. Și nu numai pe mine, dar și pe soția mea.»

Cu forța de evocare a naratorilor ardeleni, NISTOR CHIOREANU descrie Golgota deținuților politici în anii '40-'60 din închisorile Jilava, Aiud, Gherla și Rîmnicu-Sărat. Mari personalități, D. Stăniloae, Petre Țuțea, Petre Pandrea, Ion Petrovici, Nichifor Crainic, Radu Gyr, miniștri, episcopi, generali sînt prezenți în intimitatea vieții cotidiene concentraționare. Gesturi sublime, fapte abjecte, călăi și victime într-un decor haluăcinant. O carte document, o viață trăită și povestită cu talent.

INSTITUTUL EUROPEAN PENTRU
COOPERARE CULTURAL-ȘTIINȚIFICĂ IAȘI